

Suomalaisen TURVALLISUUSPOLITIIKAN TILA

Suomalaisen 2000-luvun alun
turvallisuuoliittisen debatin
käsiteanalyttinen tarkastelu

Veikko U. J. Heinonen

Veikko U.J. Heinonen

Suomalaisen turvallisuuspolitiikan tila
Suomalaisen 2000-luvun alun turvallisuuspoliittisen
debatin käsiteanalyttinen tarkastelu

Esitetään Jyväskylän yliopiston yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan suostumuksella
julkisesti tarkastettavaksi yliopiston Agora-rakennuksen Martti Ahtisaari -salissa
elokuun 6. päivänä 2011 kello 12.

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

JYVÄSKYLÄ 2011

Suomalaisen turvallisuuspolitiikan tila
Suomalaisen 2000-luvun alun turvallisuuspoliittisen
debatin käsiteanalyttinen tarkastelu

JYVÄSKYLÄ STUDIES IN EDUCATION, PSYCHOLOGY AND SOCIAL RESEARCH 416

Veikko U.J. Heinonen

Suomalaisen turvallisuuspolitiikan tila

Suomalaisen 2000-luvun alun turvallisuuspoliittisen
debatin käsiteanalyttinen tarkastelu

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

JYVÄSKYLÄ 2011

Editors

Jussi Kotkavirta

Department of Social Sciences and Philosophy, University of Jyväskylä

Pekka Olsbo, Ville Korhokangas

Publishing Unit, University Library of Jyväskylä

Cover by Tiia and Veikko U.J. Heinonen

URN:ISBN:978-951-39-4368-4

ISBN 978-951-39-4368-4 (PDF)

ISBN 978-951-39-4345-5 (nid.)

ISSN 0075-4625

Copyright © 2011, by University of Jyväskylä

Jyväskylä University Printing House, Jyväskylä 2011

ABSTRACT

Heinonen, Veikko U.J.

The state of Finnish security policy. A conceptual analysis of the Finnish debate on security policy in the Early 2000s

Jyväskylä: University of Jyväskylä, 2011, 267 p.

(Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research

ISSN 0075-4625; 416)

ISBN 978-951-39-4345-5 (nid.), 978-951-39-4368-4 (PDF)

Security policy has traditionally been associated in Finland with affairs outside of ordinary politics and an area in which only the head of state and other high state authorities are able and permitted to operate. Because of the changes in both domestic and international political culture and security environment in the 1990s, there has begun an era of parliamentary orientated Security and Defence Policy Reports of the Cabinet, which outline the policy of the state. This evolution, along with increased international pressure to share responsibility over value based security activities abroad and the question of joining Nato, has challenged the traditions of national security policy and motivated the politicians and citizens to take part.

The purpose of this study is to examine conceptual and political issues and the spatial state of Finnish security policy during the era of Security and Defence Policy Reports of the Cabinet. The methodological approach of the study is based on the theory background and research method traditions of conceptual history and rhetoric. Research material consists of Security Reports, other public political documents and the public rhetoric by main politicians and specialists related to the subject of study.

It is reasonable to claim that the activities of the political parties concerning national security policy can be defined as most political and are inspired by the value background and the strategic goals of the political parties. One can also argue that these values and goals have remarkably contributed to analysis, conclusions and to the political and technical proposals concerning security policy made by political parties. It can also be pointed out that there have been two different kinds of value based understandings of the concept of security policy during the era of the Security and Defence Policy Reports of the Cabinet.

This study doesn't take any standpoint to the Nato question as a solution for Finland. However, the current spatial state of the security policy appears to be unsatisfactory for many reasons. Accordingly, the study suggests that the domestic and international politicisation of security policy should be given more emphasis in public debates and official preparation concerning security policy issues. What is more, the role of security policy in relation to foreign and defence policy ought to be strengthened.

Keywords: allied, concept, conceptual history, discourse theory, European union, Finland, Nato, non-aligned, rhetoric, security policy

- Author's address** Veikko Heinonen
Esankatu 15, 40700 Jyväskylä
veikko.heinonen@jyu.fi
- Supervisors** Pekka Korhonen
Professor of Political Science, especially World Politics
Department of Social Sciences and Philosophy
University of Jyväskylä
- Kari Palonen
Academy Professor
Department of Social Sciences and Philosophy
University of Jyväskylä
- Reviewers** Pekka Visuri
Doctor of Political Science
- Petri Koikkalainen
University Lecturer of Political Science
Doctor of Philosophy (Phd, Political Science)
Faculty of Social Sciences
University of Lapland
- Opponent** Petri Koikkalainen

ESIPUHE

Turvallisuuspolitiikan valinnat ovat olleet tavallisille suomalaisille verraten pyhiä asioita, jotka on totuttu jättämään valtiojohton ja turvallisuuspolitiikkaan vihkiytyneiden viranomaisten hoidettavaksi. Nyt kun asioista on jälleen luvalista ja jopa toivottua keskustella ne ovat osoittautuneet vaikeasti keskusteltaviksi asioiksi, joissa sekoittuu menneet selvittämättömät asiat ja uudet hahmotumattomat kansainväliset jännitteet ja odotukset.

Turvallisuuspolitiikka koetaan laajalti edelleen epäpoliittiseksi, tai ainakin selvästi normaalin politiikan ulkopuolella olevaksi, ja siihen liittyvät tutkimukset pikemminkin strategian kuin poliittisen tutkimuksen alaan kuuluviksi. Lentouseerin ammatissani olen jakanut tämän käsityksen monien muiden kanssa aina siihen asti kunnes Suomi liittyi 1995 Euroopan unioniin. Muutos haastoi aiemmat ajattelutapani ja tavoitteeni onkin ollut löytää uudenlainen lähestymistapa ja nähdä laajemmin turvallisuuspolitiikan yhteiskunnalliset ja käsitteelliset ulottuvuudet. Poliitiikka yleensä ja turvallisuuspolitiikka erityisesti sisältävät runsaasti kanonisoituneita jopa sloganeiksi luutuneita historiaan, normeihin, käytäntöjen mekanismeihin ja logiikkaan liittyviä käsityksiä, jotka ovat muokanneet käsitystämme todellisuudesta ja siitä millä tavalla voimme turvallisuuspolitiikasta keskustella. Tämän vuoksi olen valinnut juuri käsitteet ja retoriikan tutkimukseni metodologiseksi alustaksi.

Suuret muutokset valtion, yritysten ja yksityisen ihmisen elämässä antavat yleensä aiheen, mutta myös mahdollisuuden tarkastella uudella tavalla elämisen perusasioita, toimintatapoja, sääntöjä, elämänkäsityksiä ja niitä määrittäviä käsitteitä sekä niiden merkitystä suhteessa muuttuneeseen tilanteeseen. Tyypillisesti kuitenkin isänmaallisuus ja maanpuolustustahto halutaan ymmärtää perinteisinä arvoina ja liittää ne annettuina valtioon ja sen turvallisuuspolitiikkaan, jotka puolestaan molemmat ovat viime vuosina olleet suurten muutosten kourissa. Sen yhteydessä on usein unohtunut, että ei vain turvallisuuspoliittinen ympäristö ja teknologia ole ollut muutoksessa, vaan laajalti myös muu yhteiskunta ja maailma kaikkine ihmiselämään kuuluvine ulottuvuuksineen. Perinteiset arvot kulminoituvat kuitenkin velvoittavuutensa takia edelleen turvallisuuspoliittisissa asioissa. Tämän takia turvallisuuspolitiikka asettuu mielenkiintoni keskiöön.

Kylmän sodan jälkeisiin kansainvälisten asioiden muutoksiin sisältyy myös turvallisuuden käsitteen ymmärtämisen laajentuminen. Tämän myötä on syntynyt paineita huomioida myös turvallisuuspolitiikassa, ettei ongelmia ja niiden hallintaa voida enää eristää tietyille toimialalle tai fyysiselle ja käsitteelliselle alueelle. Ongelmien ratkaisemiseksi on nähty tarvittavan valtioiden ja instituutioiden yhteistyötä sekä omien kansalaisten tukea ja lojaalisuutta. Valtion ja hallituksen auktoriteetti ja asema lojaliteetin kohteena ovat kuitenkin enenevässä määrin myös kyseenalaistumassa. Yhä useampien elämänalojen globaalistuminen yhdessä lisääntyvän individualismin kanssa antavat periaatteessa

yhä useammalle mahdollisuuden itsenäisesti muodostaa käsityksensä ympäröivästä maailmasta ja kokea fyysistä tai virtuaalista yhteisöllisyyttä yli rajojen.

Euroopan unioniin liittymisen jälkeen valtion ja kansalaisen suhde näyttää entisestään monimutkaistuneen. Erityisenä kiinnostukseni herättäjänä ovat toimineet kansainväliseen turvallisuuteen liittyvä yhteisvastuun idea ja lojaalisuuden odotukset niin EU:n kuin Naton puitteissa, mikä edellyttää siirtymistä pois perinteisistä turvallisuuspolitiikan puhetavoista. Tämä on suunnannut mielenkiintoni turvallisuuspolitiikan käsitteen sisällön ja siihen liittyvien ja sitä määrittävien käsitteiden sisältöjen ja keskinäisten suhteiden pohdintaan.

Kiinnostustani on lisännyt myös se, että keskustelu on edelleen kesken, mielestäni eräiltä osin milteipä alkutekijöissään, vaikka Suomi valtiona on jo monella tavalla sitoutunut molempien yhteisöjen sotilaalliseen toimintaan.

Tämän tutkimukseni myötä haluan osaltani osallistua tähän keskusteluun. Ennen varsinaisen tutkimustyön aloittamista olin useamman vuoden ajan etsinyt lähestymistapaa miten tarttua aihepiiriin, johon liittyvä keskustelu on Suomessa ollut perinteisesti eliittikeskeistä ja puhetapaa on dominoinut valtio- ja strategiakeskeisyys, vaikkakin toisaalta sekä Suomen perustuslaki että EU-sopimus korostavat kansalaisten ja demokratian sekä, erityisesti Suomessa, kansanvallan merkitystä.

Toisena tartuntapintaa liukastavana ilmiönä koin sen, että asennehorisontit suomalaisessa turvallisuuspoliittisessa diskurssissa vaikuttivat näennäisesti olevan poliittisesti eri asemiin seisahduneessa tilassa, missä uusia argumentteja ei näyttänyt esiintyvän, vaan puolueet ja asiantuntijat toistivat vanhojen argumenttien muunnelmia, jotka ikään kuin vaativat puolen valitsemista klassisella tavalla – jos et ole puolellamme olet meitä vastaan. Aistittavissa oli, että poliittinen kamppailu oli kuitenkin käynnissä useammalla rintamalla, mutta julkisuudessa siitä on ollut näkyvissä perinteisin argumentein käytävä kilpailu äänistä ja oman näkemyksen legitimointi tarkoituksenmukaisella retoriikalla.

Syventäessäni valtio-opin tietämystäni Jyväskylän yliopistossa löysin minulle sopivan lähestymistavan käsittehistorian ja retoriikan alueelta, joihin syvennyttyäni tunsin pystyväni hahmottamaan aihepiirini ongelma-aluetta sekä yhdistämään aiempia pohdintojani niiden tutkimusperinteiden teorian ja metodologian avulla. Tästä ja saamastani tuesta olen syvästi kiitollinen Jyväskylän yliopistolle ja valtio-opin tutkijakollegoille.

Erityisessä kiitollisuudenvelassa olen ohjaajalleni maailmanpolitiikan professorille Pekka Korhoselle, joka sai minut opiskelemaan monipuolisesti aihepiiriäni ja metodologiaa koskettelevia eri aikakausien teorioita.

Vaimoani ja tyttäriäni saan kiittää lämpimästi siitä, että sain lopulta työni valmiiksi. Heidän kaikenpuolinen tukensa ja myötäelämisensä ovat antaneet minulle korvaamattomia voimavaroja ja lisäksi tyttärenti Mira on vastannut oman opiskelunsa ohessa työni kieliasun tarkistamisesta.

Tämän työni omistan äidilleni Maijalle ja tyttärentyttärelleni Lilylle.

SISÄLLYS

ABSTRACT

ESIPUHE

KUVIOT JA TAULUKOT

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	11
1.1	Tutkimuksen tavoitteet sekä lähestymistavan ja metodologian valinta.....	15
1.2	Yhteiskunnalliset viitekehykset ja aihepiiriin liittyvät muut tutkimukset.....	17
1.3	Tutkimuksen rakenne	19
	OSA I TEORIASTA.....	20
2	TEOREETTINEN TARKASTELU	21
2.1	Tieteenfilosofiset lähtökohdat.....	21
2.2	Käsitehistoriallisesta lähestymistavasta	22
2.2.1	Historian, ideoiden ja arvojen jatkuvuus ja siirrettävyys.....	28
2.2.2	Historian tulkinnan perspektiivisyys ja aikasidonaisuus.....	31
2.2.3	Rationaliteetit ja historiaulottuvuudet poliittisen toiminnan taustavaikuttajina ja selittäjinä.....	35
2.2.4	Historian käsittäminen tilana historiallisen jatkumon antiteesinä.....	37
2.3	Retoriikan tutkimusperinteet tutkimuksen teoreettisena viitekehyksenä.....	41
2.3.1	Klassinen retoriikka	41
2.3.2	Retoriikan käsitteellinen laajentuminen	42
2.3.3	Strateginen retoriikka, strateginen argumentointi	45
2.3.4	Diskurssi ja diskurssianalyysi	48
3	TUTKIMUSSTRATEGIASTA JA KESKEISISTÄ KÄSITTEISTÄ.....	53
3.1	Rationaliteetti	54
3.2	Poliittinen toiminta ja turvallisuuspolitiikka.....	55
3.3	Turvallisuus ja turvallisuusorientaatio.....	56
3.4	Kontekstiset kehyskäsitteet	64
3.4.1	Isänmaallisuus ja nationalismi	65
3.4.1.1	Modernin valtion ymmärtämisen tapoja	69
3.4.1.2	Kansallisvaltion tulevaisuus.....	77
3.4.1.3	Globalisaatio.....	78
3.4.1.4	Globalisaatio läntisenä turvallisuusorientaationa.....	81
3.4.1.5	EU ja Nato turvallisuusorganisaatioina	84
3.4.1.6	Naton ja EU:n itälaajentuminen	87
3.4.1.7	Yhdysvaltojen ja Venäjän Nato-suhteet	91

OSA II	SUOMALAINEN TURVALLISUUSPOLITIikka	93
4	TURVALLISUUSPOLITIIKAN KÄSITTEELLINEN KEHITYS	94
4.1	Autonomian ajan keskeiset valtioon ja turvallisuuspolitiikkaan liittyvät käsitteet	95
4.2	Puolustusneuvostojen ja parlamentaaristen puolustuskomiteoiden aikakausi	109
4.3	Eurooppaan suuntautuminen ja turvallisuusargumentti	118
4.4	Kylmän sodan politiikan kehityksen kokeminen 2000-luvun kontekstista käsin	123
4.5	Johtopäätelmiä	127
5	SELONTEOT JA TURVALLISUUSPOLITIikka	130
5.1	Selontekomenettely	131
5.2	Selontekojen rakenne ja toimijat	133
5.3	Turvallisuuskurssin muotoutuminen	136
5.3.1	Turvallisuuskurssin rajat ja toimijat	139
5.3.2	Kurssin retoriset ulottuvuudet ja toimijat	141
6	SELONTEKOJEN AJAN TURVALLISUUSDISKURSSI	143
6.1	Yleinen mielipide	143
6.1.1	Mielipidekartoitukset	149
6.1.2	Ammatti- ja edunvalvontajärjestöt	152
6.1.3	Johtopäätelmiä	159
6.2	Aikaisemmat selonteot ja poliittiset lähtökohdat	160
6.3	Turvallisuusympäristön hahmottaminen	165
6.4	Puolueohjelmien turvallisuuslinjaretoriikka	170
6.5	Turvatakuuretoriikka	174
6.5.1	Vuoden 2009 selontekoon liittyvät turvatakuuraportit	177
6.5.2	Turvatakuuraporttien retoriikka	178
6.6	Vuoden 2009 selonteon valmisteluun liittyvä retoriikka	183
6.6.1	Uhkakuvaretoriikka	183
6.6.2	Parlamentaarinen retoriikka	189
6.6.3	Vuoden 2009 selonteon tekstisisällön retoriikka	191
6.6.4	Selonteon 2009 eduskuntakäsittelyn jälkeinen retoriikka	194
7	DISKURSSIANALYYSIN TULKINNAT TUTKIMUSKYSYMYSTEN SUHTEEN	198
7.1	Selontekojen aikakauteen siirtyminen, vanhat rationaliteetit ja uudet odotukset	199
7.2	Turvallisuuspolitiikan rakenteellinen tila	200
7.3	Turvallisuuspolitiikan retorinen tila	205
7.3.1	Turvallisuuskurssin puhuntatavat	206
7.3.2	Retoriikan strategiat	208
7.3.3	Rationaliteetit ja trendit	211
7.3.4	Puolustettavat asiat ja arvot	212

7.4	Turvallisuuspolitiikan käsitteellinen tila.....	213
7.4.1	Turvallisuuspolitiikan ydinkäsitteiden tila	220
7.5	Turvallisuuspolitiikan toiminnallinen tila, strategiat ja tavoitteet.....	226
7.6	Johtopäätelmiä	233
III OSA: PÄÄTÄNTÄ.....		237
8	DISKUSSIO	238
8.1.1	Tutkimustulokset ja maailmanpolitiikka.....	244
8.1.2	Tutkimuksen luotettavuuden ja tulosten arviointia	247
8.2	Tiivistelmä	249
8.3	Tutkimusaineisto	250
8.3.1	Valtion virastojen julkaisut	250
8.3.2	Muu tutkimusaineisto	251
8.4	Tutkimuskirjallisuus	253
8.4.1	Julkaisemattomat lähteet.....	265
8.4.2	Sanomalehtilähteet.....	266

KUVIOT JA TAULUKOT

KUVA 1	Käsitesedimentti ja käsitteiden temporaalisuus.....	25
KUVA 2	Sisäiset ja ulkoiset rationaliteetit	39
KUVA 3	Semanttinen megadiskurssi	51
KUVA 4	Turvallisuuskäsitteen yleismalli ja peruselementit	63
KUVA 5	Kansainvälisen järjestelmän perustendenssit.....	78
KUVA 6	Selonteon valmistelurakenne.....	135
KUVA 7	Turvallisuuskurssi.....	139
KUVA 8	Upseeriuden arvokenttä	154
KUVA 9	Upseereiden suhtautuminen Nato-jäsenyyteen ja lentoupseereiden halukkuus palvella ulkomailla vuonna 2008.	158
KUVA 10	Selonteko itseisarvoisena tutkimuksena	201
KUVA 11	Selonteon parlamentaarisuuden toteutuminen.....	202
KUVA 12	'Liittoutujien' turvallisuuspolitiikan käsitesisältö Puolustettavat, Uhat ja Keinot -ulottuvuudessa.....	217
KUVA 13	'Liittoutumattomien' turvallisuuspolitiikan käsitesisältö Puolustettavat, Uhat ja Keinot -ulottuvuudessa	219

1 JOHDANTO

”Muista aina, että vain se voittaa, joka tahtoo voittaa. Älköön isänmaanrakkautesi olko vain joku hipaiseva mieliala, vaan elävä voima, väkevä säilyttämisvaisto ja viimeiseen hengenvetoon saakka tekoihin velvoittava puolustustahto.” (Lauri Järvinen 1995, 150: Suojeluskuntalaisen 10 käskyä § 4, 1927)

”Jokainen Suomen kansalainen on velvollinen osallistumaan isänmaan puolustukseen tai avustamaan sitä sen mukaan kuin laissa säädetään.” (Suomen perustuslaki 11.6.1999/731/12 luku, 127 §)

”EU-jäsenyys on tarjonnut Suomelle mahdollisuuksia sen välittömään turvallisuusympäristöön vaikuttamiseksi. Jäsenyys velvoittaa Suomen osallistumaan myös sellaisten kysymysten käsittelyyn, jotka eivät välttämättä ole kuuluneet perinteisen turvallisuuspoliittisen ajattelun mukaan Suomen prioriteetteihin.” (Valtioneuvoston turvallisuuspoliittinen selonteko 2009, 8)

Lainaukset edustavat osaltaan suomalaisen turvallisuuspolitiikan kiinnekohtia, jotka määrittävät ja tuottavat odotusarvoja kansalaisuudelle ja isänmaallisuudelle. Ne edustavat kansakunta- ja valtiorakentamista, tulevaisuuden odotuksia, perinteitä ja historiaa sekä nykyisyyden realiteetteja. Ensimmäisessä lainauksessa sisällissodan voittoa puoli opettaa 10-vuotiaan itsenäisen maan kansalaiselle mitä isänmaanrakkaus on ja mihin se häntä yksilönä ja kansakunnan jäsenenä velvoittaa. Perustuslaista poimittu lainaus kertoo valtiotoimijan kansalaiselle asettaman perusvelvoitteen isänmaataan kohtaan. Kolmannessa lainauksessa subjektina esiintyy Suomi, jolle EU-jäsenyys on tarjonnut uusia turvallisuuspoliittisia mahdollisuuksia, mutta myös velvoitteita, joiden tunnustetaan poikkeavan perinteisestä, edellisten lainausten hengen mukaisesta, kansalliseen puolustukseen keskittyneestä turvallisuuspolitiikan ideasta.

Lainaukset kuvastavat tiivistetysti kuinka suuressa muutoksessa turvallisuuspoliittinen ajattelu Suomessa on ollut. Suurimpana muutosta edistävänä tekijänä on yleisesti todettu olleen kylmän sodan päättyminen, minkä on nähty edellyttäneen ulko- ja turvallisuuspolitiikan uudelleen arviointia, sekä mahdollistaneen Suomen jäsenyyden Euroopan unionissa. Kylmän sodan päättymiseen ajoittuu myös turvallisuuspolitiikan avautuminen julkisen keskustelun kohteeksi ja turvallisuusargumentin käyttäminen poliittisten valintojen perustana,

mitkä ovat nostaneet julkisuuteen myös poliittisten ryhmittymien välisiä epä-määräisiä jännitteitä turvallisuuspolitiikan tarkoituksesta ja merkityksestä valtiolle ja kansalaisille.

Tämän tutkimuksen *suomalaisen turvallisuuspolitiikan tilaa* käsittelevää aihevalintaa motivoivana lähtökohtana onkin ollut havainto siitä, miten Euroopan unionin jäsenyyskeskustelu on nostanut julkisuuteen esille erilaisia käsityksiä Suomen turvallisuuspoliittisesta asemasta ja turvallisuusargumentin merkityksestä kansalaisten suhtautumiselle jäsenyyteen. Toinen, tutkimusongelman määrittelyn kannalta keskeinen havainto on ollut se, että turvallisuus- ja puolustuspoliittisten selontekojen valmisteluun liittyvässä keskustelussa eniten huomiota on saanut edelleen kiistanalaisena säilynyt kysymys sotilaallisesta liittoutumisesta ja erityisesti kysymys siitä *tulisiko Suomen liittyä Natoon¹vai ei?* Tästä kysymyksestä toimijoiden välillä vallitsevat erimielisyydet ovat suunnanneet huomioni toimijoiden käsitteellisiin ja poliittisiin lähtökohtiin.

Euroopan unionin jäsenyyskeskustelun perusteella voidaan havaita, että Suomi suuntautui Eurooppaan ja liittyi Euroopan unioniin erimielisenä siitä, mitä jäsenyys merkitsee Suomen itsenäisyydelle ja turvallisuuspolitiikalle. EU-jäsenyyden vastustajat varoittivat siitä, että unionin jäsenenä Suomi menettäisi itsenäisyytensä ja että sillä ei enää olisi omaa ulkopolitiikkaa. Hankkeen puolustajat taas uskoivat, ettei ulkopolitiikan valinnanvapaus kaventuisi miltään olennaiselta osalta ja että aiempaa politiikkaa voitaisiin jatkaa lähes sellaisenaan. Kaiken kaikkiaan Euroopan unionin kokeminen Suomen turvallisuutta lisäävänä tekijänä on eri tutkimuksissa nähty jäsenyysratkaisun keskeisenä, mutta ei ratkaisevana elementtinä.²

Voidaan myös todeta, että vaikka EU-jäsenyys on tuonut turvallisuuspolitiikkaan - radikaalisti muuttuneessa ja edelleen jatkuvassa muutoksessa olevassa turvallisuusympäristössä - uusia elementtejä, ei Suomen turvallisuuspoliittinen perusratkaisu ole merkittävästi muuttunut. EU:n integraation syveneminen on tosin edellyttänyt yhteistyömuotojen kehittämistä ja menetelmätapojen yhdenmukaistamista, mikä on tuonut suomalaiseen turvallisuuspolitiikan käyttöön uusia käsitteitä, puhetapoja ja yhteistoimintamahdollisuuksia sekä yhteistyövälineitä³. Eräänä merkittävänä valtion sisäisenä muutoksena voidaan pitää

¹ Nato on Washingtonissa 1949 Pohjois-Atlantin sopimuksella sotilasliitoksi perustettu organisaatio (North Atlantic Treaty, NATO). Kirjoitan organisaation erisnimenä Nato, mikä on suomalaiseen kirjakielen yleisesti omaksuttu tapa.

² Ks. Heikki Paloheimo 1994, 45. Kansanäänestyksessä jäsenyyden syinä korostuivat 1993 ja 1994 mielimitausten perusteella yhteiskunnan kehittäminen, ulkomaankaupan edistäminen ja maan turvallisuuden parantuminen, joskaan itsenäisestä puolustuksesta ei haluttu luopua. Pekka Visuri 2001, 40 toteaa Esko Ahon puheeseen eduskunnassa 14.2.1995 viitaten, ettei Suomi EU-jäsenyyden kautta ollut etsimässä uusia turvallisuustakuita. Ks. myös Teija Tiilikainen 2006, 13. Tiilikaisen mukaan EU:n keskeiseksi päämääräksi 1990-luvulle asti asetui keskinäisten suhteiden lujittaminen siten, että sota niiden välillä tulisi mahdottomaksi.

³ Ks. Teija Tiilikainen 2006, 17 - 18: Jäsenvaltiot sitoutuivat poliittisesti jo keväällä 2004 Eurooppa-neuvoston kokouksessa yhteisvastuulausekkeeseen, mikä mahdollistaa kriisinhallintavälineiden käyttönoton omalla alueellaan terrorismin ja suuronnettomuuksien yhteydessä (I-43 artikla), mutta vain mainittujen ei-valtiollisten uhkakuviin varalta.

sitä, että ulko- ja turvallisuuspoliittisten toimijoiden ja vaikuttajien piiri on laajentunut merkittävästi siirryttäessä presidenttikeskeisyydestä hallituksen selontekojen aikakauteen.

Tietynlaista käsitteellistä ja poliittista epämääräisyyttä on kuitenkin osoittanut esimerkiksi se, että selontekojen aikakaudella lähes jokaisen selonteon yhteydessä on esitetty kriittisiä pohdintoja yhtäältä siitä, kuinka toimiva hallituksen selontekomenettely turvallisuuspoliittisen linjauksen tuottajana on, ja toisaalta siitä, onko menettelytapa tässä muodossaan parantamassa vai huonontamassa demokratian ja kansanvallan toteutumista.

Tämä keskustelu on kiteytynyt erityisesti kysymykseen Natojäsenyydestä. Tähän mennessä valmistuneiden selontekojen kielteiset kannanotot Natojäsenyyden hakemiseen eivät ole tyydyttäneet Natojäsenyyttä kannattavia tahoja, vaan asia on ollut jatkuvan poliittisen kamppailun ja markkinoinnin kohteena. Natomyönteisten kritiikki ratkaisua kohtaan voidaan tiivistää kysymykseen: Onko Suomi ulko- ja turvallisuuspoliittinen sekä geopolitiittinen erityistapaus?⁴

Natojäsenyyttä on 2000-luvulla perusteltu uhkakuvilla sekä puolustamisen tehokkuuden ja taloudellisuuden parantamisella. Nato-jäsenyyden vastustajat ovat puolestaan viitanneet laajan turvallisuuskäsityksen huomioimisen edellyttävän muita kuin sotilaallisia ratkaisuja. Toisaalta esillä on ollut myös huoli kansallisen puolustuksen tason säilymisestä sekä turvallisuuspolitiikan pitkäjänteisyyden turvaamisesta. Nato-jäsenyyden vastustajat ovat vedonneet viime aikoina myös Natojäsenyyttä koskevan kielteisen kansalaismielipiteen huomioimiseen. Sitä vastoin osa Nato-jäsenyyden kannattajista toteaa kansalaismielipiteen toisarvoiseksi asiaksi painottaen näkemystä, jonka mukaan turvallisuutta koskeva päätöksenteko kuuluu ensisijaisesti valtiollisen johdon ja eduskunnan vastuulle.

Tutkimuksen perustavana oletuksena on, että suuret muutokset kuten kylmän sodan päättyminen, EU-jäsenyys ja globalisaatio tarjoavat mahdollisuuden tarkastella uudelleen yhteiskunnallisia premissejä, käsityksiä ja toimintatapoja. Suomen liittyminen Euroopan unioniin on kiistämättä tällainen suuri muutos sekä valtiolle, puolueille että kansalaiselle. EU-jäsenyyden myötä myös valtioon liitetyt perinteiset käsitteet, kansalaisuus, isänmaallisuus ja lojaalisuus ovat arvoina ja identiteetteinä avautuneet uudella tavalla keskustelun kohteeksi. Kylmän sodan jälkeen lisääntyneen kansainvälisen instituutionalismuksen myötä politiikan teon erityiseksi piirteeksi on tullut myös se, että sekä instituutioiden että valtion toimintaa legitimoidaan 'arvojen' avulla. Arvot ovat ilmenneet retoriikkaan korvaamaan nationalistisia ja poliittistaloudellisia itsekääksi kuvattuja intressejä ja toimimaan valtioita, valtioliittoja ja instituutioita yhdistävinä siteinä - keskinäisvastuun perustana. Eräs aihepiirin valintaan vaikuttanut havainto onkin ollut keskusteluissa ilmennyt tendenssi siirtää 'isän-

⁴ Ks. Risto E. J. Penttilä, 2008. Penttilän raportin *Suomen ulkopoliitiikan idea* mukaan Suomen ulkopoliitiikan suuri idea on kadoksissa, koska emme osaa päättää olemmeko tiivis osa Eurooppaa ja länttä vai geopolitiittinen erityistapaus. Kadoksissa hän näkee sen olevan myös siksi, että emme osaa päättää tulisiko presidentin vai pääministerin johtaa ulkopoliitikkaa.

maallisuuden' käsitteen sisältämää potentiaalia kiinnitettäväksi yhteisiksi määriteltävien arvojen perusteella valtiota laajempiin yhteisöihin ja kokonaisuuksiin niiden taloudellisen ja poliittisen vallan käytön resursseiksi ja lähteiksi⁵.

Edellä esitetyt havainnot osoittavat, että valtiolliseen turvallisuuspolitiikkaan sekä ylipäätään turvallisuuspolitiikan käsitteeseen on kohdistunut muutamana viime vuosikymmenen aikana merkittäviä muutospaineita. Osin paineet ovat mitä ilmeisemmin muuttuneen toimintaympäristön aiheuttamia, mutta aistittavissa myös on, että myös poliittisen kulttuurin muutos on paljastanut tai kärjistänyt jo olemassa olleita erilaisia asenteita ja käsityksiä, jotka kylmän sodan aikana ovat suurelta osin olleet hautaantuneina valtiollisen yksinäisyyden alle.

Valtiollisen yksinäisyyden perinteen ei voida kuitenkaan katsoa kadonneen poliittisesta puhunnasta ja sen voidaan edelleen nähdä vaikuttavan toimijoiden tavassa puhua kansan tai valtion nimissä ja puolesta. Valtiollinen yksinäisyys korostuu luonnollisesti virallisessa retoriikassa, missä selonteko nähdään selkeästi valtion poliittisena ja hallinnollisena tekona. Se ymmärretään hallituksen linjauksena kokonaisuunpuolustuksesta, josta eduskunnan hyväksymisen jälkeen tulee luonteeltaan parlamentaarinen sopimus, joka velvoittaa valtiota, sen instituutioita, niiden toimivia organisaatioita ja vastuullisia toimijoita. Samalla sen ymmärretään olevan valtion ulkopoliittinen kannanotto kansainvälisellä areenalla⁶.

Turvallisuuspolitiikasta on kuitenkin laajan turvallisuuskäsityksen myötä tullut entistä tiedostetummin yhteisöllistä turvallisuutta edustava käsite, mikä ei ehdottomasti kiinnity yksinomaan valtioon tai sitä ylempiin tai alempiin yksiköihin. Tämä epämääräisyys on antanut aiheen tarkastella turvallisuuspolitiikkaa yleisellä tasolla yhteiskunnallisena ja maailmanpoliittisena ilmiönä. Edellä mainituista syistä näen mielekkääksi tarkastella turvallisuuspolitiikkaa nimenomaan yhteiskunnallisena ja käsitteellisenä kontekstisena tilana, jota poliittiset toimijat jatkuvasti konstituivat tuottaen uudenlaisia ymmärryksiä siitä.

Turvallisuuspolitiikan ja siihen liittyvien erilaisten näkemysten asiallinen arviointi kohtaa useita tutkimusteknisiä ongelmia. Ensinnäkin, turvallisuuspolitiikan arviointi riippuu viime kädessä lopputuloksesta ja lopputulos siitä, miten lähtötilanne on määritetty ja millaisia tavoitteita ja kriteerejä turvallisuuspolitiikalle on poliittisesti asetettu. Toiseksi, on huomioitava, että myös pelkkä turvallisuuspolitiikan kuvailu edellyttää vertailukohdikseen joko aiempia tulkintoja siitä tai teoreettisia analyysimalleja. Esitettyjen havaintojen perusteella on kuitenkin oletettavaa, että osapuolilla on erilaiset käsitykset sekä valtiolle että turvallisuuspolitiikalle asetettavista tavoitteista, joten oletettavaa on, että he asettavat niihin liittyville toiminnoille toisistaan eriävät kriteerit. Ilmeistä siis on, että vaikka puhe keskittyy valtion ja ulkoisen turvallisuusympäristön suhteeseen, erimielisyys palautuu puoluepoliittisiin lähtökohtiin. Tässä näkökulmassa kes-

⁵ Ks. Ole Wæver 1995, johdanto. Wæverin mukaan tämän ja suvereniteetin menettämisen myötä valtio siirtyy postmoderniin aikaan.

⁶ Esim. Kari Huhdan artikkeli 23.12.2008, HS kotimaa.

keisiksi tutkimuskohteiksi asettuvat toimijoiden turvallisuuspoliittinen ajattelu ja sen suhde heidän ideologisiin tai uskomuksellisiin lähtökohtiinsa ja näiden perusteella asettamiinsa poliittistaloudellisiin preferensseihin.

1.1 Tutkimuksen tavoitteet sekä lähestymistavan ja metodologian valinta

Tutkimuksen tavoitteena on tarkastella selontekojen aikakauden turvallisuuspolitiikan tilaa poliittisten toimijoiden luomana diskursiivisena ja käsitteellisenä ulottuvuutena keskittyen erityisesti vuoden 2009 selontekoon ja sen valmisteluun liittyvään retoriikkaan.

Tutkimuksen tavoitetta palvelevana tutkimusongelmana on selvittää minkälaisia turvallisuuspolitiikan käsitteen ymmärtämisen tapoja ja poliittisia toimintastrategioita puoluepoliittisilla toimijoilla voi tutkimusaineiston perusteella tulkita olevan. Kiinnitän huomiota erityisesti siihen, minkälaiset tekijät turvallisuuden ja turvallisuuspoliittisen linjan määrittämiseen keskeisesti vaikuttavat, millaisia tavoitteita toimijoiden voi tulkita turvallisuuspolitiikalle asettavan sekä millaisia strategioita toimijoiden voi retoriikan perusteella tulkita noudattavan tavoitteidensa saavuttamiseksi.

Tutkimuksellisenä muutosilmiönä, jonka suhteen tarkastelen toimijoiden turvallisuuskäsitystä ja poliittisia ulottuvuuksia painotan Natokysymystä, koska se jakaa poliittisen kentän selkeästi puolesta ja vastaan -ryhmittymiin. Valinnan tarkoituksena on yksinkertaistaa tutkimusasetelmaa ja mahdollistaa tarkastelun keskittäminen kahteen pääryhmään. Nato-kantoihin keskittyminen luonnollisesti kaventaa tulkintahorisonttia ajalliseen kontekstiinsa, mutta toisaalta Natokysymys voidaan nähdä kulminaatiopisteenä, jossa toimijoiden turvallisuuspolitiikan käsitteen erilaiset ymmärtämisen tavat nousevat retoriikan myötä julkisuuteen ja asettuvat tulkittaviksi myös maailmanpoliittisina näkemyksinä.

Tutkimusteknillisten ongelmien ratkaisussa nojaudun käsitehistorian ja retoriikan tutkimusperinteisiin ja metodologisiin lähestymistapoihin. Käsitehistoriallisen lähestymistavan ero perinteisiin tieteellisiin lähestymistapoihin on sen teoreettinen ja metodologinen valmius kyseenalaistaa historian jatkumoiden sekä arvojen ja käsitteiden universaalisuus ja nähdä niiden määrittymiset ajallisina ja paikallisina, kontekstisidonnaisiin intresseihin ja uskomuksiin perustuvina, sosiaalisina ja poliittisina prosesseina. Käsitehistoriallinen lähestymistapa nojautuu empiirisen aineiston käsittelyn osalta keskeisesti retoriikan tutkimusperinteisiin. Näitä esittelen laajemmin teoriataustaa käsittelevässä luvussa, missä tarkastelen valittujen lähestymistapojen ja tutkimusperinteiden soveltuvuutta turvallisuuspolitiikan tutkimukseen sekä määritän metodologian asettamat rajaukset tutkimustulosten tulkinnalle. Teoriataustan perusteella esittelen tutkimusstrategian ja keskeisten käsitteiden tutkimukselliset ymmärtämisen tavat perustaksi tutkimusongelman diskursiiviselle analyysille.

Perustelen retoriikan ja käsiteteorian lähestymistapojen valintaa myös sillä, että näen tarpeelliseksi avata turvallisuuspoliittista keskustelua ja siihen liittyvien käsitteiden ymmärtämisen mahdollisuuksia kansalaiskeskustelulle. Tähän minua motivoi havainto siitä, että turvallisuuspoliittisen keskustelun jäsentäminen, seuraaminen ja toimijoiden tavoitteiden ymmärtäminen on tavallisille kansalaisille yhä vaikeampaa turvallisuuspoliittisen alan erikoistuneen kielen takia. Lisäksi retoriikkaan sisältyy paljon itsestäänselvyyksinä pidettyjä kanonisoituneita käsitteitä, joilla on historiallista painoarvoa ja argumentointipotentiaalia, mutta joiden merkityssisällöt ovat muuttuneessa maailmassa sangen avoimia ja eri yhteiskuntapiireissä eri tavalla ymmärrettyjä. Toisaalta käsitteiden ja tarkoitusten muuttuessa, kuten tapahtui selontekojen aikakauteen siirtyäessä, rinnalle voi jäädä elämään myös vanhat käsitykset ja asenteet, jotka ovat toisille toimijoille tavoitteiden kannalta haitta ja toisille hyöty.

Tutkimuksen sisäisenä metodologisena tavoitteena on soveltaa teoriataustan avulla luotua tutkimusstrategiaa pyrkimyksenä kehittää retoriikan tutkimusperinteen jo omaksumaa vaihtoehtoista yhteiskuntatieteellistä tapaa tutkia turvallisuuspoliittisia ilmiöitä kiinnittämällä huomio turvallisuuspoliittisten toimijoiden uskomusperustaan, poliittisiin tavoitteisiin ja toimintastrategioihin, sekä suhtautua käsitteisiin ja retoriikkaan näiden ilmentyminä. Tämän vuoksi näen tarpeelliseksi käsitellä teoriataustaa tavanomaista laajemmin.

Keskeisen tutkimusaineiston muodostaa selontekoina kirjatut Suomen turvallisuus- ja puolustuspoliittiset linjaukset ja erityisesti vuoden 2009 selonteko. Näiden lisäksi aineiston muodostaa turvallisuuspolitiikkaan liittyvät selontekojen aikakauteen kohdistuvat valtiorhallinnon viralliset raportit sekä pääpuolueiden tavoiteohjelmat ja keskeisten toimijoiden retoriikka. Selonteon 2009 valmistelun tehtävänantoon sisältyi turvallisuuden ymmärtäminen laajan turvallisuuskäsitteen mukaisesti. Tätä voidaan pitää eräänä selonteon sisäiselle loogikalle asettuvaksi kriteeriksi, mutta teoriataustaan perustuvana lähtökohtana oletan, ettei toimijoiden turvallisuuspoliittisia käsityksiä ja valintoja voida arvioida vain yhdellä tavalla ymmärretystä valtion tarkoituksesta, turvallisuuskäsityksestä tai eettisistä säännöistä johdetuin mittarein.

Edellä mainitusta syystä en pyri arvioimaan turvallisuuspolitiikkaa tietysti turvallisuusympäristössä hyvin tai huonosti turvallisuutta tuottavana tai toteutettuna suorituksena. Ennemminkin pyrin näkemään sen politiikan tilana, jota voidaan arvioida ainoastaan poliittisille prosesseille valtiotasosten sopimusten, päätösten ja säädösten perusteella asetettujen tavoitteiden ja kriteereiden sekä yleisemmin poliittisen ajattelun teorioiden valossa. Käsiteteorian näkökulman voi ajatella tarjoavan siis mahdollisuuden analysoida turvallisuuspolitiikan erilaisia ymmärtämisen tapoja erilaistuneina yhteisöllisinä ajattelumalleina sekä poliittisina toimintastrategioina. Tässä lähestymistavassa turvallisuuspolitiikan käsitteelliseksi vertailutasoksi tutkimuksessa asettuu ensisijaisesti peruskäsitteet 'moderni valtio', jota ilman sitä ei politiikkana voida ajatella, sekä toisaalta 'isänmaallisuus', jonka nähdään yleisessä kielenkäytössä olevan edellytys sille, että kansalaiset antavat vapaaehtoisesti varansa tai persoonansa turvallisuuspolitiikan toteuttamiselle.

Tutkimukseni tarkoitus ei ole ollut kirjoittaa suomalaisen turvallisuuskäsitteen koko historiaa. Mielenkiintoni pääkohde on 2000-luvun alun debateissa – joita kuitenkin olen tieteellisten lähtökohtieni vuoksi pyrkinyt ymmärtämään historiallisesti. Olen sen vuoksi hahmotellut suomalaisen turvallisuuskäsitteen käsitehistoriaa tarkastelemalla historiallisia murroskohtia teoriaosuudessa kuvaamani turvallisuuspolitiikan peruskäsitteen ulottuvuuksilla. Huomion kohteena on ollut se mikä kulloisessakin vaiheessa on ollut eri ryhmittymille tärkeitä tekijöitä ja käsitteitä sen mukaisesti mihin debatteihin osallistujat teksteissään viittaavat.

1.2 Yhteiskunnalliset viitekehykset ja aihepiiriin liittyvät muut tutkimukset

Yhteiskuntatieteissä kansalaisuuteen ja yhteiskuntapolitiikkaan viittaavia, ja sille viitekehyksiä ja vertailukohteita tarjoavia, modernia kansalaisuutta ja kansallista tai yhteisöllistä identiteettiä käsitteleviä konstruktivisia tutkimuksia on tehty kiitettävän paljon. Tutkimusten moninaisuus osoittaa, että aiheet ovat monien tieteenalojen ja lähestymistapojen mielenkiinnon kohteena. Sitä vastoin kansalaisen, valtion ja turvallisuuden olemusta ja suhdetta sekä käsitteellistä kehitystä peilaavia tutkimuksia on 1900-luvulla kirjoitettu suhteellisen vähän. Max Weberiä ja Quentin Skinneriä pidetään tämän alan merkittävimpinä tutkijoina. Lisäksi laajan huomion kohteeksi ovat nousseet myös Allan Rosas, joka tunnetaan nationalismin muutosta tarkastelevana tutkijana sekä Dawn Oliver ja Derek Heater, jotka tarkastelevat kansalaisuuden historiallista kehitystä klassisesta mallista moderniin EU-kontekstin multikansalaisuuden ja maailmankansalaisuuden mallien mahdollisuuksiin lainsäädännön, ihmisoikeuksien ja sosiaalipolitiikan näkökulmista.

Suomalaista turvallisuuspolitiikkaa ja liittoutumisen kysymyksiä on tarkasteltu lähinnä ulkopolitiikan ja maanpuolustuksen piirissä. Selontekojen aikakauteen liittyviä keskeisiä, tässäkin tutkimuksessa viitattuja, teoksia ovat muun muassa: Kaisa Heikkilän (2000) *Suomi ja Naton rauhankumppanuusohjelma*, Arto Nokkalan (2001) *Laajeneva sotilaspolitiikka. Strategia ja turvallisuus suomalaisen asevoiman rakentamisessa.*, Pekka Visurin (2001) toimittama yleisteos *Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan linjaukset*, Tuomas Forsbergin (2002) turvallisuusjärjestelmänäkökulmaa, Naton kehittymistä ja laajenemista sekä suomalaisista Natokeskustelua luotaava *NATO-KIRJA*. Sotilasstrategisella ja konstruktivisista tutkimusotteella turvallisuuspolitiikkaa ovat viime vuosina tutkineet Kaarle Lagerstam teoksessaan (2005) *NATON MUUTOS. Tutkimus Naton sotilaallisen rakenteen kehittämiseen vaikuttaneista tekijöistä kylmän sodan jälkeen*, ja Jyri Raitasalo (2008) läntistä sodankuvaa ja Suomen mahdollisia puolustusratkaisuja tarkastelevassa teoksessaan *Turvallisuusympäristön muutos ja Suomen puolustus.*, sekä vuoden 2004 selontekoa analysoinut Jarno Limnell (2009) väitöskirjassaan *Suomen uhkakuvaopolitiikka 2000-luvun alussa*. Teokset sisältävät sekä puoltavia et-

tä kielteisiä näkökulmia sotilaalliseen liittoutumiseen ja Nato-jäsenyyteen, joskin Nokkalan ja Visurin kirjoja lukuun ottamatta näkökulmien voidaan tulkita olevan voittopuolisesti Nato-myönteisiä.

Selvästi Natokriittisiä teoksia ovat muun muassa Pekka Ervastin ja Jaakko Laakson (2001) *Karhun naapurista Naton kainaloon. Puolueettoman Suomen marssi läntisen sotilasliiton leiriin.*, sekä Markku Kangaspuron ja Teemu Matinpuron (2003) toimittama kirja *Suomi ja Nato. Eurooppalaisia näkökulmia sotilasliitosta*, jotka pääasiassa perustelevat, miksi Suomen ei kannata liittyä Natoon ja toisaalta miksi Suomen kannattaa olla sotilaallisesti liittoutumaton. Pääargumentteina esiintyvät teesit, joiden mukaan Suomi sotilaallisesti liittoutuneena joutuu väistämättä osapuoleksi suurvaltojen välisiin konflikteihin tai edistämään näiden intressejä.

Kari Laitinen ja Arto Nokkala (2005) tarkastelevat turvallisuuspolitiikan perustekijöitä valtioneuvoston selonteon tausta-aineistoksi valmistetussa tutkimuksessaan *Suomalaisen asevelvollisuuden kaari ja haasteet*, joka koostuu kahdesta osasta: Kari Laitisen *Suomalainen asevelvollisuus – Historiallinen kaari, kehitys ja kansallinen olemus* sekä Arto Nokkalan normatiivispoliittisesta asevelvollisuuden näkökulmasta kirjoitettu *Suomalainen asevelvollisuus ja puolustusvoimien henkilöstörakenne kansainvälisissä muutospaineissa*. Journalistiikan näkökulmasta median retoriikkaa ja turvallisuuspolitiikan ja sitä koskevan yleisen mielipiteen diskursiivista rakentumista analysoidaan muun muassa Panu Uotilan pro gradu -tutkielmassa (2002) *Piilosota Natosta. Eduskunnan turvallisuuspoliittisen keskustelun diskursiivinen rakentuminen Helsingin Sanomissa* sekä Juho Rahkosen teoksissa (2004) *Nato ja media* sekä (2007) hänen väitöskirjassaan *Journalismi taistelulenttänä. Suomen Natojäsenyydestä käyty julkinen keskustelu 2003 – 2004*.

Voidaan todeta, että turvallisuuspolitiikan alueelta on tehty laajalti strategispoliittisia, historiallisia ja journalistisia tutkimuksia⁷. Tämä tutkimus poikkeaa niistä tarkastelemalla aluetta käsitehistoriallisesta ja siihen sitoutuneen retoriikan tutkimusperinteen lähestymistavalla.

Tämän tutkimuksen tulkintahorisontti on luonnollisesti vain yksi monista mahdollisista tilanteesta, jossa kansainvälinen turvallisuusympäristö ja –arkkitehtuuri ovat kylmän sodan jälkeisessä jatkuvassa muutostilassa, missä kansainväliset ja kansalliset poliittiset toimijat luovat kasvavaa painetta Suomelle sopeutua alueellisiin yhtenäistämisen vaateisiin ja haasteisiin. Tiedostaen tämän, totean että tulkintani tarkoituksena ei ole pyrkiä esittämään parempia vaihtoehtoja jollekin turvallisuuden sektorille. Tutkimuksen teemoille voidaan ajatella asettuvan eri lähtökohdista useampia diskursiivisia tulkintahorisontteja, missä käytetään samoja käsitteitä, mutta niiden kieliopit, Clausewitzin ja Wittgensteinin termein, ovat erkaantuneet toisistaan, mikä on omiaan sumentamaan poliittista argumentointia, minkä rationaalista toimivuutta pidetään eräänä demokratian uskottavuuden edellytyksenä.

⁷ Jyväskylän yliopiston tietokannan mukaan isänmaa=? hakusanalla kirjautui 233 teosta ja maanpuolus=? hakusanalla 107 teosta.

Yhtenä tutkimuksen yhteiskunnallisena tutkimusintressinä voidaan siten nähdä olevan valittujen kysymystenasettelujen kautta osallistua demokratian toimivuuden edistämiseen luomalla kansalaislähtöisen tulkintahorisontin avulla yhteiskuntafilosofisesti päivitettyjä yhteyksiä ja näkökulmia turvallisuuspolitiikan keskeisiin käsitteisiin.

1.3 Tutkimuksen rakenne

Tutkimuksen rakenne on seuraavanlainen. Johdannossa esitellään tutkimuksen aihealue, tavoitteet sekä teemat ja tutkimuskysymykset joiden avulla tutkimuksen teemoja käsitellään ja tuotetaan tutkimuksen tavoitteen mukainen kuvaus aihealueesta.

Ensimmäisen luvun teoriataarkastelu kuvaa tutkimuksessa omaksuttuja käsitehistorian ja retoriikan tutkimusperinteitä ja metodologiaa, joihin tutkimuksen toteutus ja viitekehykset perustuvat ja joiden puitteissa empiriaa lähestytään, esitetään ja analysoidaan. Tarkastelussa esitän, miten käsitehistoriallinen lähestymistapa soveltuu tutkimuksen ongelmanasettelun käsittelyyn sekä mitä etuja ja rajoituksia lähestymistavalla on. Teoriataarkastelun tarkoituksena on jäsentää ja täsmentää tutkimuksen tutkimusstrategiaa ja siten luoda kattavampi kuvaus siitä perspektiivistä, millä tutkimus on toteutettu. Teoriataarkastelun päätteeksi esittelen, miten ymmärrän ja määrittelen tutkimuksen keskeiset käsitteet.

Toinen osa käsittää varsinaisen tutkimusongelman käsittelyn. Aluksi tarkastelen isänmaallisuuden ja turvallisuuspolitiikan käsitteiden muotoutumista ja kokemista suomalaisessa kontekstissa sekä turvallisuusargumentin roolia EU-jäsenyydestä päätettäessä ja selontekojen aikakauteen siirryttäessä. Tarkastelu antaa perusteet määrittää ja rajata selontekojen aikakauden turvallisuuspoliittisen diskurssin keskeiset toiminnalliset, rakenteelliset ja käsitteelliset elementit, joihin kohdistuvaa ja joiden puitteissa tuotettua retoriikkaa tutkin julkisesti esitettyihin aineistoihin nojautuen. Keskeisenä aineistona ovat turvallisuus- ja puolustuspoliittiset selonteot ja niiden valmisteluun liittyvä asiantuntijoiden ja poliittisten toimijoiden julkinen retoriikka. Analyysin perustan luo käsitehistorian lähestymistapaan nojautuva diskurssiteoreettinen tarkastelutapa.

Kolmannen osan muodostaa tutkimuksen päätäntä. Kokoavassa diskussiossa tarkastellaan tutkimuksen tavoitteen toteutumista ja esitetään tutkimuskysymyksien keskeiset johtopäätökset ja niihin perustuvat väitteet ja pohditaan suomalaisen turvallisuusajattelun olemusta maailmanpolitiikan keskeisissä tulkintahorisonteissa.

OSA I TEORIASTA

2 TEOREETTINEN TARKASTELU

2.1 Tieteenfilosofiset lähtökohdat

Tieteenfilosofia painottaa nykyisin naturalistista lähtökohtaa tutkia tiedettä sellaisena kuin se on, ei sellaisena kuin se filosofien pohdintojen mukaan pitäisi olla⁸. Lähtökohhta sisältää ajatuksen epistemologisesta relativismista nähdä tiettyä aihetta koskevien uskomusten vaihtelevan, ja vakaumuksen siitä, että se, mikä uskomus missäkin yhteydessä esiintyy, on riippuvainen uskojien olosuhteista. Voidaan siis olettaa, että yhteiskunnalliset ilmiöt, kuten valtio, isänmaallisuus ja turvallisuuspolitiikka sekä niiden väliset suhteet näyttävät erilaisilta erilaisista ongelmanasetteluista, tieteellisistä lähestymistavoista, päämääristä ja teorioista käsin. Tieteenfilosofian eräänä käytännöllisenä huomiona on, että yksittäisen teorian ontologian asemaa ja loogista pätevyyttä sinänsä tai sen suhdetta toisiin teorioihin voidaan vertailla, tuloksellisemmin kuin filosofisiin periaatteisiin tukeutuen, tarkastelemalla kohteena olevan tieteenalan taustateorioita ja empiirisiä resursseja. Tavoitteena ei ole tällöin nähdä relativismia kiistanalaisessa muodossa vaan tavoitteena on selittää, miksi ihmiset uskovat eri asioita.⁹

Käsitehistoriallisessa lähestymistavassa erilaisia lähestymistapoja tai teorioita ei kielletä, vaan ne nähdään osana tietyn tieteenalueen käsitteiden kehitystä ja muuntumista. Tämä näkökulma painottaa käsitehistoriallisen lähestymistavan epistemologista relativismia, minkä mukaan kaikki uskomukset ovat sosiaalisesti tuotettuja. Perinteisten yhteiskuntateorioiden ja käsitehistorian välinen suhde on osa käsitehistoriallisen lähestymistavan ontologiaa, epistemologiaa ja metodologiaa ja määrittää lähestymistavan soveltamisen tapaa ja sen tuottamia rajoituksia tutkimuksen aihealueeseen.

Tämän tarkastelun myötä selventyvät millaisiin käsitehistoriallisiin teoriataustoihin nojautuen ja miten niitä soveltaen olen muodostanut tutkimusstrategiani ja miten tutkimusvaiheet viitekehysineen ovat rakentuneet. Tarkaste-

⁸ Mika Kiikeri ja Petri Ylikoski 2004, 76.

⁹ Emt., 214, viitaten Barnesiin ja Blooriin 1982, 22 - 23.

lussa täsmentyy myös tutkimuskysymysten teoreettiset käsittelytavat sekä se, miten käsittelyni poikkeaa perinteisistä tutkimusmenetelmistä. Tarkastelussa välittyy näkemys niistä teoreettisista lähtökohdista ja rajauksista, mitä tutkimuskysymysten käsittelyyn sisältyy siten, että lukijan olisi mahdollista ymmärtää tekijän teoriaolettamuksiin liittyvät sitoumukset.

Teoriataarkastelussa kohdistan huomion myös historiakäsityksen ja käsitteiden ymmärtämisen tapaan tutkimuksen pääkäsitteiden, turvallisuuspolitiikan, modernin valtion ja isänmaallisuuden näkökulmasta. Keskiössä on valtiokäsitys, miten se eri teorioissa ymmärretään syntyneeksi ja mikä sen olemassaolon tarkoituksen ja intressien puolustamisen oikeutuksien ajatellaan olevan. Toisaalta valtioon yhteiskunnallisena yksikkönä liittyy kysymys kansalaisen asemasta, sillä valtion voi ajatella määrittyvän siitä, mikä ymmärretään kansalaisuuden perustaksi ja millaisia kansalaisen ja valtion välisiä suhteita esiintyy.

Teoriataarkastelussa huomion kohteena on myös kysymys siitä, voidaanko isänmaallisuuden lojaalisuuden siirtämistä perustella historiallisilla länsimailla tai eurooppalaisille yhteisellä arvomaailmalla. Toisin sanoen millaisilla varauksilla voidaan ajatella, että länsimailla olisi sellaisia yhteisestä historiasta nykypäivään johdettuja arvoja, jotka voidaan ymmärtää yhteisiksi ja sillä tavalla yhdistäväksi, että voidaan perustella keskinäistä lojaliteettia yhteisten arvojen puolustamiseen ja koheesion perustaksi valtiota laajemmissa yhteisöissä. Kysymyksen voidaan arvioida palvelevan turvallisuuskäsityksen tarkastelua.

Teoriataarkasteluun nojautuen muotoilen tutkimuksen tavoitetta palvelevat tutkimusstrategian ja sekä empiriatutkimuksen käsiteteoreettisen ja diskurssiteoreettisen tutkimusstrategian viitekehykset.

2.2 Käsitehistoriallisesta lähestymistavasta

Tutkimusstrategian muodostamisessa ja aiheiden käsittelyssä nojaudun käsitehistorialliseen lähestymistapaan, jonka teoriataustan muodostamiseen Max Weberin ja Wittgensteinin katsotaan olennaisesti vaikuttaneen ja jonka kehittymisen nähdään kiteytyvän vasta 1900-luvun kahdella viimeisellä vuosikymmenellä Quentin Skinnerin ja Reinhart Koselleckin sekä Michel Foucaultin ajatuksissa ja metodologisissa näkemyksissä. Tutkimuksen empirian analyyseissa keskeisen teoriataustan muodostavat myös Michel Foucaultin edustaman diskurssiteorian ja Kari Palosen edustaman retoriikan tutkimusperinteet. Nämä retoriikan tutkimusperinteet ymmärtävät myös lähtökohdakseen käsitehistorian ja niiden voi ajatella sisältyvän käsitehistoriallisen lähestymistavan teoreettiseen ohjelmaan politisoimisen ja ongelmakeskeisen käsittelyn tasolla ja toisaalta yhdistävän englantilaisia ja saksalaisia käsitehistoriallisia koulukuntia ja täydentävän toisiaan.

Käsitehistoriallinen lähestymistapa viittaa historian ja politiikan ja niiden tutkimismetodien erilaiseen ymmärtämisen tapaan verrattuna perinteisiin tie-

teisiin. Käsitehistoriassa historian ymmärtäminen perustuu käsitteisiin, jotka voidaan ymmärtää tässä ajattelussa olevan historiankirjoituksen perusyksiköitä.

Käsitehistoriaa on arvosteltu lähinnä siitä, ettei se kykene määrittelemään, mikä itse käsite on analyttisen filosofian kannalta¹⁰. Skinner ja Koselleck viittaavat käsiteteoreettiseksi perustukseen Wittgensteinin käsitteitä ja ajattelua koskevan filosofian, joten moni vain puolittain argumentoidulta näyttäytyvä teoria-, ja metodipohdiskelu saa täydennyksensä hänen ajatuksistaan.

Wittgensteinin laajan pohdinnan keskeisiä kohteita ovat mm. ajattelu, ymmärtäminen sekä käsitteet ja kielipelit, jotka yhdessä muodostavat alustan ihmisen henkisellet ja sosiaaliselle toiminnalle. Myös käsitteen määrittelyyn Wittgenstein tarvitsee näitä edellä mainittuja muita tekijöitä.

Wittgenstein näkee ajattelun ja kielen yhteyden perustavan merkityksen. Ajattelun mielteistä, kuvista, tuntemuksista ja kokemuksista syntyy vain sosiaalisessa ympäristössä sopimuksenmukaisten sanojen avulla merkitys, jonka ymmärrys liittyy olosuhteisiin ja tarkoituksiin. Ja, joita voi käyttää edelleen ajattelun kehittämisessä. Tämän kielipelin avainsanoja on 'nimeäminen', joka on teko, tahdon ilmaus, yhteyden luominen, sopimus ja assosiaation - merkityksen antaminen sekä tarvittaessa merkityksen muuttaminen. Nimettyjä sanoja voi käyttää samassa muodossa eri tarkoituksissa, käskynä, pyyntönä tai vakuuttamisena riippuen roolista ja tilanteesta. Nimeämisellä on Wittgensteinin mukaan näiden kielellisten kommunikatiivisten tarkoitusten lisäksi merkitystä myös totuusarvojen luomisessa ja vallankäytössä. Aikaa myöten tai yhteisön omaksuessa halutun assosiaation nimetystä sanasta, lauseesta tai abstraktiosta, useista lauseista, asioista ja toimintatavoista merkityksiä sisältävästä kokonaisuudesta muodostuu nimetyn mukainen käsite-abstraktio ja tälle joukolle nimetään tarvittaessa uusi sitä kuvaava käsitteenimi. Prosessi voi myös syntyä päinvastaisessa järjestyksessä, toisin sanoen nimetään ensin käsite ja rakennetaan sille sisältö.¹¹

Kuten huomataan 'käsitteen' käsitteen määrittely on sangen avoin. Se on sitä tarkoituksellisesti, sillä Wittgensteinin ajattelun mukaan filosofia ei saa millään tavoin loukata kielen tosiasiallista käyttöä - se voi vain kuvata sitä, muodostaa yleiskuvan ja luoda valoa tarkoittamisen käsitteeseemme.¹² Wittgenstein perustelee tätä määrittelyvalintaa myös sillä, että voimme välttää väitteittemme vääryyden tai tyhjyyden vain asettamalla mallin esille sinä, mikä se on, vertailukohteena - mittapuuna - ei ennakkokäsityksenä, jota todellisuuden täytyisi vastata.¹³

Wittgensteinin ajattelun pohjalta ei siis ole mieltä kategorisoida termiä, sanaa tai käsitettä ennenaikaisesti, vaan vasta tarkoituksen valjettua. Niin muodoin myös 'käsitteen merkityssisältö' jää sanojen ja termien avulla väistämättä niin avoimeksi, että lienee parempi puhua käsitteen ymmärtämisistä. 'Käsitteen

¹⁰ Esim. Jouni Kuukkanen 2006 internetartikkelissaan *Minkä historiaa käsitehistoria on?* 15.11.09/ http://www.ennenjanyt.net/2006_1/referee/kuukkanen.html, luettu viikoksi 15.11.2009.

¹¹ Ks. Ludwig Wittgenstein 1981, 31. *Filosofisia tutkimuksia*.

¹² Emt., 91.

¹³ Emt., 93.

merkityksen' voi kuitenkin ajatella viittaavan kategorioihin, joissa sana, termi tai käsite saa yhteiskunnallista merkityksellisuuttä, mikä eroaa perustavammasta semanttisesta kehyksestä, joka kohdistuu termin käsiteidentiteettiin.

Myöskään Koselleck ja Skinner eivät pyri syventämään 'käsitteen' teoriaa analyyttisen filosofiaan nojautuen. Heidän teorian- ja metodologian kehittelynsä kohdistuu pikemminkin käsitteiden merkityksen ymmärtämiseen empiirisen poliittisen ja sosiaalisten toiminnan alueella historiallisina ilmiöinä. Koselleckin käsite-ajattelu saa innoituksensa kielellisestä semantiikasta, merkitysoipista, missä sana merkityksellistetään tietyssä kontekstissa käsitteeksi:

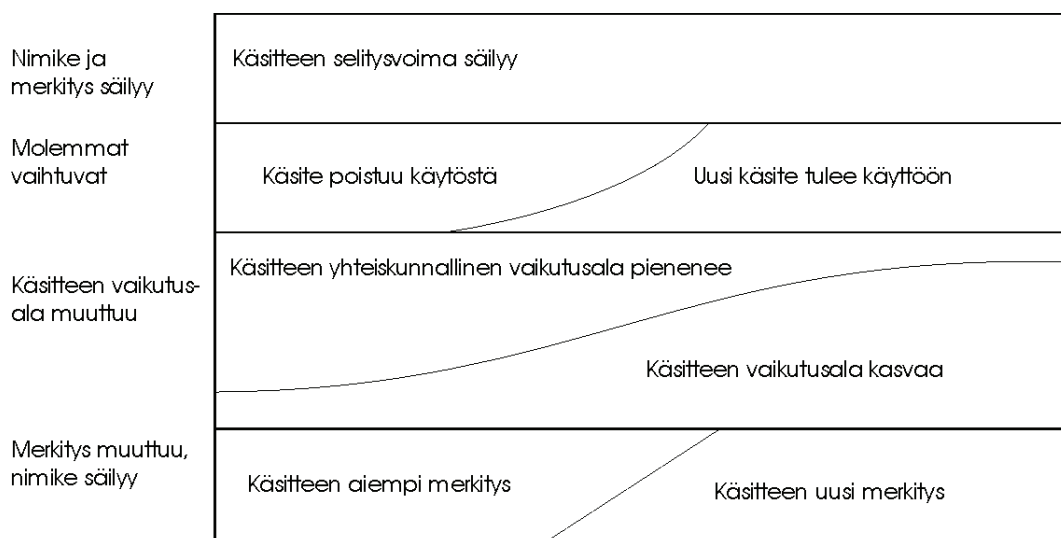
"The concept is bound to a word, but is at the same time more than a word: a word becomes a concept when the plenitude of politico-social context of meaning and experience in and for which a word is used can be condensed into one word [...] Concepts are thus the concentrate of several substantial meanings." (Koselleck, 1986, 83)

Sana siis nimenomaan *tulee* ja *tiivistyy* käsitteeksi käyttökontekstissaan. Koselleck näkeekin, että käsite on kontekstissaan väistämätön ja korvaamaton osa poliittista sanastoa. Peruskäsite (Grundbegriff) yhdistää monitasoisesti kokemukset ja odotukset sillä tavalla, että siitä tulee välttämätön osa tiettyihin tärkeimpiin asioihin liittyvää artikuloitua tietynä aikana. Sen merkityssisältö on monimutkainen abstraktio ja se on aina sekä kiistelty että kilpailtu.¹⁴

Olennaista Koselleckin ajattelussa on tapa ymmärtää käsitteet lähtökohtaisesti toisiinsa liittyviksi temporaalisiksi ilmiöiksi, joiden ominaisuudet, kesto ja sisältö voivat vaihdella toisiinsa nähden hyvinkin paljon. Toisaalta hän näkee käsitteen kielellisenä rakenteena, johon kiinnittynyttä argumentointipotentialia käytetään uudessa tilanteessa tietoisesti tai tietämättä eri merkityksessä poliittisesti hyväksi historiallisena selityksenä tai vallan oikeutuksen perusteluna. Käsitteiden voidaan Koselleckin ajattelussa nähdä muodostavan yhteisössään kielellisen sedimentin, jossa käsitteillä on oma elinkaarensa vaihtelevalla tavalla kuvan 1. mukaisesti.

Käsitteenimike ja sisältö voi olla muodostunut yhteisölle välttämättömäksi hegemoniseksi peruskäsitteeksi, joka säilyy käytössä pitkään. Toisaalta on käsitteitä, jotka yhteisön tarpeiden, teknisen kehityksen tai muun syyn takia ovat menettäneet selitysvoimansa ja korvautuvat täysin uusilla käsitteillä tai käsitteenimike on uusien yhteisöllisten arvojen normien valossa muuttunut sensitiiviseksi ja sosiaalisesti välteltäväksi ja se korvataan uudella nimikkeellä merkityssisällön juurikaan muuttumatta. Voidaan myös ajatella, että käsitteen merkityssisältö on muuttunut täysin, mutta käsitteen nimike, jolla on yhteisön itseymmärryksen määrittelyssä merkitystä, nähdään tarkoituksenmukaiseksi säilyttää. Ja, kuten Koselleck toteaa, hegemonisen käsitteen merkityssisältö voi vaihdella sen takia, että se on sen sisältämän vallan vuoksi poliittisen kilpailun kohteena.

¹⁴ Jan Ifversen 2007, käsitehistorian luento. Ifversen viittaa Reinhart Koselleckin artikkeliin *A response to Comments on the Geschichtliche Grundbegriffe* M.Richterin ja H.Lehmannin (ed.) teoksessa, *The Meaning of Historical Terms and Concepts*, 32.

KUVA 1 Käsitesedimentti ja käsitteiden temporaalisuus¹⁵

Cambridgen koulukuntaa edustava Skinner (2004) korostaa käsitteiden määrittelyssä sen käytön tapoja ja käytön yleisyyttä tietyssä yhteisössä. Tämä on myös eräs syy, miksi hän irtautuu perinteisistä historiallisista kirjoituksista, sen tavoitteista, tavasta ymmärtää käsitteet yleisiksi, ja tavasta käyttää kanonisia lähteitä. Perinteisen historiankirjoittamisen tavan hän näkee asettuvan poliittiseen kategoriaan, joka keskittyy kamppailemaan siitä, mikä on tai ei ole totta. Hän suhtautuu tällaisiin historiankirjoituksiin kriittisesti pitäen niitä sosiaalisesti, ajallisesti ja paikallisesti kontekstissaan kielellisesti ja käsitteellisesti rakentuneina tarkoituksenmukaisina kuvauksina tai puheakteina.¹⁶

Skinner suosittaa historiantutkimuksessa filosofien lähestymistapaa tarkasteltaessa teoreetikkojen, historiankirjoittajien tai poliitikoiksi tunnustautuvien vallankäyttäjien uskomusten, näkökulmien ja ideologioiden syntymisen ja säilymisen esiedellytyksiä ja lähtökohtia. Hän ei kuitenkaan näe yksin tämän riittävän käsitehistorian vaatimuksille ymmärtää historiallisen tutkimuskohteen kontekstia ja toimijoiden pyrkimyksiä ja tarkoituksia. Jo pelkästään käsitteiden ajallisuus ja paikallisuus asettavat haasteen kontekstisointiprosesseille, sillä kirjalliset, kuvalliset tai reliikkiset lähteet eivät valitettavasti koskaan säily kattavasti jälkipolville. Tämä ei sinällään sulje mahdollisuutta ymmärtää ja tehdä tulkintoja erilaisista perspektiiveistä ja horisonteista, sillä täydentävänä keinona voidaan tietyin rajoituksin käyttää tietoa inhimillisistä perustoiminnoista. Tulkinnoissa nojaututaan tällöin siihen, että kognitiivisten ja psykofysiologisten piirteiden, ja sosiaalisten tarpeiden arvioidaan säilyneen suhteellisen yhden-

¹⁵ Jan Ifversenin 2007, käsitehistorian luennon kuvauksia mukaillen.

¹⁶ Ks. Skinner 2004, 19 – 20.

mukaisina vuosituhansien ajan. Tämä edellyttää kuitenkin kriittistä suhtautumista lähteisiin ja siihen, kuinka laajalti tulkinta on sovellettavissa¹⁷.

Tuotettujen tekstien ja ei-kielellisten ilmauksien sekä niissä kuvattujen ilmiöiden ymmärtämisen olennaisen komponentin muodostaa konteksti - olosuhteet, ympäristö ja uskomukset, jotka mahdollistavat tietyn poliittisen ilmiön ja retoriikan. Näiden selvittämisessä Skinner näkee tarpeelliseksi käyttää mahdollisimmin laajasti kaikkia tutkimuskysymyksen kannalta olennaisia lähteitä. Kontekstointi on hänelle keskeinen keino, jonka avulla hän näkee mahdolliseksi asemoitua tutkittavan asemaan ja hahmottaa ympäristön olosuhteissa ne toimijaan vaikuttavat asiat, joiden hahmottamisen avulla voidaan ylipäättään ymmärtää toimijaa tämän omaksumien uskomusten puitteissa.¹⁸

Koselleck (2004) puolestaan näkee poliittisten tilojen syntyneen asymmetristen käsitteiden, käsitteiden ja vastakäsitteiden kautta, jotka synnyttävät me - muut, inhimillinen - epäinhimillinen, kristitty - syntinen -asetelmia. Näiden hän näkee niiden kielellisen ja asymmetrisen rakenteensa takia olevan historiallisesti siirrettävissä ja sovellettavissa analogioiden lähteinä argumentoinnissa, vaikka itse käsitteen sisältö olisi muuttunut. Tämänkaltaisten käsiteparien merkitysten syntyemisessä ja muuntamisessa hän näkee yhteyden valtaa konstituoi- viin uskomusjärjestelmiin.¹⁹

Edellä esitetyssä näkökulmassa turvallisuuspolitiikan ja kansainvälisen politiikan alueen erilaisten tutkimussuuntausten varioitumisen voidaan nähdä pikemminkin kontekstisena kilpailuna käsitteiden hallinnasta kuin kuhnilaisittain (luonnontieteisiin osuvammin kohdistuvana) relativistisena postpositivistisena pyrkimyksenä kumota edellinen paradigma parempia selitysmalleja tarjoavalla paradigmalla. Poliitiikan tutkimuksen alueella käsitehistoriallisen lähestymistavan voi siten luonnehtia irrottautuvan arkiajatteluun sisältyvästä yhden historian ja yhden todellisuudenkäsitteiden kuvauksesta. Se sisältää ajatuksen aiempien ja ajallisesti rinnakkaisten tutkimussuuntausten omalakisuuksien hyväksymisen olemassa olevina ja aikalaisten historia- ja todellisuuskäsitteisiin vaikuttavina, mutta toisaalta myös niissä vallalla olevien paradigmojen vaikutuksen välttämisenä muussa mielessä kuin aineistona.

Perinteisiä tutkimussuuntauksia ja käsitehistoriaa verrattaessa käsitehistorian tutkimusperinteen sijoittumista tieteen kartalle määrittelee sen metodologinen erilaisuus ja toisenlainen filosofinen logiikka ymmärtää historiaa ja maailmankäsityksiä sekä niiden sisältämiä totuusväitteitä relativistisena ja tulkinnallisena, kielellisesti ja sosiaalisesti rakentuneena useina mahdollisina käsitteellisinä 'todellisuuksina'. Uusimpiin, kriittisiin tutkimussuuntauksiin, kuten konstruktivismiin ja post-strukturalismiin²⁰ verrattaessa eroavuus historiakäsi-

¹⁷ Skinner 2004, 10.

¹⁸ Emt.

¹⁹ Koselleck 2004, 157 - 159. Koselleck näkee historiallisen maailman operoivan pääasiassa asymmetrisillä käsitteillä.

²⁰ Kriittisten teorioiden ei voida katsoa olevan kansainvälisen politiikan teorioita sinällään vaan enemmänkin lähestymistapoja ja teoreettisia viitekehyksiä, joilla tulkitaan poliittisten ilmiöiden rakenteiden ja ymmärrysten sosiaalista syntyä. Niiden ei

tyksissä on pienempi, mutta myös niihin verrattuna käsiteteoreettisessa lähestymistavassa voidaan todeta olevan perustavanlaatuisia eroavuuksia kysymysten ja tulkintahorisonttien asettamisessa sekä käsitteiden merkityksien ja tarkoitusten erilaisessa tulkinnassa. Näin ollen tässä tutkimuksessa noudatettavan tutkimustavan ei voi luonnehtia kuuluvan myöskään kriittisten suuntausten joukkoon.

Todellisuuskäsityksen erilaisuus kiteytyy tutkimussuuntauksen nimen mukaisesti käsitteisiin. Koselleck (2004) kuvailee miten useat keskeiset historian tulkinnan ja poliittisen todellisuuden muodostamiseen vaikutusvoimaisina ilmaisuina käytetyt käsitteet [niiden mukana myös valtio, isänmaallisuus ja turvallisuus], joiden ilmaisuvoimaa on siirretty eri aikakausiin ja kulttuureihin, ovat itse asiassa muuttuneet käsitteelliseltä sisällöltään epämääräisiksi ja ovat usein määriteltävissä jopa sloganeiksi²¹. Näiden avaaminen konteksteissaan on keskeistä pyrittäessä ymmärtämään aikalaistoimijoita ja tulkitsemaan heidän kokemusmaailmaansa ja tarkoituksiaan.

Skinner laajentaa tätä käsitystä näkemällä kielellisen toiminnan resurssin ilmentyvän myös poliittisessa teoretisoinnissa, jolla on itse asiassa jo sinällään teorioita ja ideologioita ja niiden avulla toteutettua toimintaa legitimoiva rooli²². Toisaalta teorioiden voidaan nähdä olevan, filosofien jälkikäteen ja idealistien etukäteen tuottamina, osallisina käsitteiden käyttötarkoitusten ja merkityssisältöjen muuttamisessa tai tuottavan tarkoituksiinsa uusia käsitteitä vaihtuvissa yhteiskunnallisissa olosuhteissa. Tässä mielessä käsitehistoria suhtautuu kriittisesti perinteisiin yhteiskunnallisiin tieteenteorioihin ja niiden ontologiaan ja epistemologiaan, mutta toisaalta näkee niiden 'totuusarvoiset' tietoainekset historian kulkuun vaikuttavina tuotettuina ja omaksuttuina 'totuuksina' ja *teoriapolitiikkana*²³, kontekstisina aineistoina, joilla on merkittävä vaikutus aikalaisten todellisuuskäsitysten, uskomusten ja odotushorisonttien rakentumisessa osaksi poliittista toimintaa. Tästä seuraa, että menneet yhteiskunnalliset ja poliittiset tapahtumat ja konfliktit, riippumatta tapahtuman ajallisesta etäisyydestä, täytyy tulkita ja dekodata huomioiden aikalaisten käsitteelliset rajat sekä selvittää puhujien ja kirjoittajien itseymmärrys heidän omasta kielenkäytöstään voidaksemme selvittää kyseisten toimijoiden tarkoitukset ja aikomukset.²⁴

Teoriat ja ideologiat ovat käsitehistorialliselle lähestymistavalle tunnustetusti olemassa ja niillä nähdään olevan loogista selitysvoimaa toimijan aikakauden ja hänen omien lähtökohtien ja sitoumuksien mukaisessa tulkintahorison-

nähdä siirtäneen klassisia teorioita ja ideoita ohjelmaansa, vaan pikemminkin omaksuneen niistä filosofisia ja kriittisen ajattelun tapoja. Ks. esim. Palmujoki, 2007; 97.

²¹ Koselleck 2004, 44. Esim. Heikki Patomäki (2007) näkee turvallisuuskäsitteen laajentuneen klassisesta omaisuuden, kansan ja valtion alueen fyysisestä suojelemisesta yksilöiden, yhteisöjen ja ympäristön fyysiseen, sosiaaliseen ja kulttuuriseen suojelemiseen sekä (2008) suojautumiseen taloudellispoliittisiin intresseihin kohdistuvilta globaaleilta uhkilta.

²² Ks. Kari Palonen 2003, 59.

²³ Emt. Palosen termi *teoriapolitiikka* huomioi weberiläisittäin, ettei teoriakaan voi irtautua subjektiivisesta asemoinnistaan.

²⁴ Ks. Koselleck 2004, 80 – 81.

tissa. Teorioiden ja ideologioiden nähdään olevan merkityksellisiä myös poliitisten käsitteiden ja rakenteiden muokkaajina sekä valta-asetelmien oikeuttamisen argumentoinnin lähteenä.²⁵ Koselleckin ajattelussa mennyt väistämättä koetaan kielellisesti käsitteiden avulla, mutta hän näkee myös, että perinteisessä temporaalisessa historiateoriassa on vaikeuksia eritellä tapahtumien kerronnassa pitkäkestoisia tai -vaikutteisia rakenteiden kuvauksia, esim. organisaation muotoa, hallintojärjestelmää tai perustuslaillista järjestystä, jotka eivät muutu päivästä toiseen tai jotka eivät ole ennakoedellytyksiä poliittiselle toiminnalle²⁶, mutta jotka, samoin kuin käsitteet, toimivat sosiaalisesti tuotettuina valtaelementteinä.

Politiikan tutkimuksen metodologiseksi haasteeksi asettuukin yhtäältä politisoida, eli nähdä poliittisina, tutkimuksen aihepiirin ilmiöihin liittyvät käsittejärjestelmät. Tämä edellyttää niihin liittyvien kanonisoitujen uskomusten purkamista ja arkipäiväistämistä sekä toisaalta kykyä tunnistaa niiden kategorisoiminen ja välttämättömyyksiksi ritualisoiminen osaksi poliittista elämää.

2.2.1 Historian, ideoiden ja arvojen jatkuvuus ja siirrettävyys

Eräs merkittävä käsitysero perinteisiin yhteiskuntatieteellisiin lähestymistapoihin verrattuna liittyy historiallisen jatkuvuuden olemassaoloon ja sen myötä siihen, kuinka kauas ns. länsimaisten arvojen yhteiset juuret voidaan ulottaa. Varsin suuri yksimielisyys vallitsee siitä, että historiankirjoituksilla ja menneillä ajattelijoiden on ollut perustava merkitys filosofian, poliittisen ja tieteellisen ajattelun ja teknisten ja strategisten taitojen kehittämisessä. Sen sijaan niiden totuusarvomerkitykseen tai ylipäätään arvojen ja käsitteiden universaaliseen, yhtäläisyyteen ja siirrettävyyteen käsiteteoreettinen lähestymistapa suhtautuu kriittisesti.

Ideoiden, arvojen ja käsitteiden ei-universaalisuuden ymmärtäminen ei sinänsä ole vain modernin ajan havaintoja. Jo monet klassiset ajattelijat lähestyivät ajatusta, ettei todella universaaleja ideoita ole lopulta olemassa. Platonille todelliset ajattomat ja muuttumattomat ideat olivat olemassa aistihavainnon havaittavan maailman ulkopuolella, mutta universaaliutta rajoitti se, että hän näki ideoiden välittämisen toisille ihmisille vaikeaksi ja jopa mahdottomaksi näiden käsityskyvyn rajoittuessa siihen, mitä heille oli näkyvissä ja omin havainnon ymmärrettävissä. Luolavertauksessa Platon esittää, että ymmärryksen saavuttaminen todellisen hyvän, kauniin ja oikeudenmukaisuuden ideoista oli mahdollista vain harvoille vaivalloisen tien kautta, ajattelun avulla, nousemalla arkielämää kuvaavasta luolasta ja kestäväällä todellisen tiedon, ideamaailman sokaiseva valo. Suurin osa ihmisistä jää siis elämään luolan pimeyteen. Hän vertaa näkyvää maailmaa tulen kajossa luolan seinään heijastuviin varjoihin, joista sisäänpäin katsomaan pakotetut ihmiset pyrkivät tekemään, keskenään kilpaillen, toinen toistaan tarkempia havaintoja, joita pitävät todellisena elämä-

²⁵ Emt., 83 – 84.

²⁶ Emt., 105 – 107.

nä. Samoin tapahtuu syvemmillä luolassa, missä varjot ovat vielä hämäämpiä. Vertauksella Platon selittää hallitsijoiden epäonnistumisia sekä hallitusmuotojen, demokratian, aristokratian ja itsevaltiuden säännönmukaista vuorottelua. Yhtäältä hallitsijoiden toimia ei valaise todellisten ideoiden tuntemus ja toisaalta ristiriitoja väistämättä syntyy, kun eri puolella luolaa olevat pitävät omia havaintojaan todellisuutena. Ongelmana on myös, että vaikka tiedostettaisiin ideoiden olemassaolo, ei aina ole selvää kummasta suunnasta valoisuuden muutoksesta hämmentynyt ja tavanomaisesta poikkeavia mielipiteitä esittävä on tulossa, syvemmältä luolasta vai valosta päin. Ihannevaltioajattelussaan Platon ratkaiseekin ihmisten tietämättömyyden ja hallitusongelmat asettamalla etusijalle valtion edun sekä filosofien velvollisuudeksi johtaa valtiota ja pitää se yhtenäisenä suostuttelun ja tarvittaessa pakon avulla.²⁷

Platonin ajattelun voi katsoa pitkälti perustuneen hänen maailmankäsitykseensä, missä maailma oli synnyttyään ikuinen ja sinänsä ajaton ja muuttumaton. Aika oli keinotekoinen, vain ihmisiä varten rakennettu määre. Asiat ja eliöt kehittyivät omaa tahtiaan pyrkien kohti lopullista olomuotoaan, kuten valtio yhteisöelämän korkeimmaksi muodoksi. Antiikin kreikassa oli kaksiaikakäsitystä, kronologinen aika *kronos* ja 'luonnollinen aika' *kairos*. *Kronos* tarkoittaa mitattavaa aikaa, johon sen ajan käsityksen mukaan ihminen ei voinut vaikuttaa. Se on taivaankappaleiden ja liikkeen avulla luotu ikuisuuden liikkuva kuva periaatteessa ilman alkua ja loppua olevalle ikuisuudelle.²⁸ Se on ajan tila, joka vain on, kiertäen spiraalina, samaa kehää säännöllisesti toistaen. *Kronos* on siis luonteeltaan kvantitatiivinen. *Kairos* ilmaisee määrittelemätöntä oikeata tai otollista hetkeä tapahtumalle, tai ajanjaksoa joidenkin erikoisten tapahtumien välissä. *Kairos* on siten laadullinen ja muuttuvainen olotila, vailla suuntaa ja nopeutta, kuin meri, alati vaihtelevainen.

Kairos -aika kuvastaa temporaalista kiertokulkua, joka määrittyi peruuttamattomien tapahtumien ja vaihtuvien valtiomuotojen edeltävänä ja jälkeisenä aikana. Tässä aikakäsityksessä tapahtumat ja valtiomuodot toistuvat vaihtelevan, kypsymisen edellyttämän, periodin jälkeen riippuen olosuhteiden ja toimijoiden luonteesta, mutta ei koskaan samanlaisina. Historiallisella 'luonnollisella ajalla' oli siis ennustettava kiertokulkuinen rakenne, jossa seuraavan vaiheen muoto perustui annettuun nykyisyyteen ja oli sikäli jo läsnä, tosin vielä toteutumattomana. Platon keskittyikin ajallisiin historian periodisointihypoteeseihin todeten, että menneistä vahingoista voidaan oppia sitä, mikä olisi voinut mennä paremmin.²⁹

Toisenlaista näkemystä nykyisyyden todellisuuden ja historian luonteesta edusti Augustinus, jonka mukaan menneisyyttä ja tulevaisuutta voidaan ajatella vain nykyisyytenä, missä hän samaistaa 'menneen' muistiin ja 'tulevan' odotuksiin. Hän tekee varsin nykyaikaisen päätelmän siitä, että aika on subjektiivis-

²⁷ Platon 2007, 247 – 255.

²⁸ Russell 2001 I, 176 – 177. Näin Russell kuvaa Platonin käsitystä maailman ja ajan synnystä, joka perustuu Pythagoralaiseen kiertotähtioppiin.

²⁹ Koselleck 2004, 95 – 97. Koselleck toteaa, että kysymys on pikemminkin ajan ymmärtämisestä, sillä antiikin kreikkalaisilla ei ollut vielä historiakäsitettä kielenkäytössään.

ta ja toteaa, että on olemassa kolme aikaa: ”menneiden asiain nykyisyys, nykyisten asioiden nykyisyys ja tulevain asiain nykyisyys”³⁰.

Augustinukselle aika ei kuitenkaan ollut ihmisten luoma, vaan jumalan maailman luomisen yhteydessä luoma ja riippuvainen hänen tahdostaan, jonka mukaisesti asiat ja tapahtumat ovat järjestyneet ja tapahtuvat. Ihmisten tehtäväksi jäi varmistaa oma pelastuksensa ja valmistella maailma otolliseksi jumalalle maailman loppua odotellessa. Historiaa ei siten ollut mieltä käsittää muutoin, kuin tähän uskomukseen sopivina tarinoina, joissa ei ollut tarpeen paneutua tapahtumafaktoihin. Hänelle maallisessa ajassa ei tapahtunut mitään varsinaisesti uutta, vaan tapahtumat olivat inhimillisen luonteen tuomia turbulensseja, jotka noudattivat tiettyjä säännönmukaisuuksia. Näistä säännönmukaisuuksista hän muodosti doktriineita rauhasta, sodasta ja oikeudesta, joissa päädytään siihen, etteivät ihmiset pyrkimyksistään huolimatta tavoita pysyvää rauhaa ennen kuin tuonpuoleisessa.³¹

Uutta modernismissa oli se, että sen aikakäsitys käsitti historian täysin omana objektinaan ja subjektinaan, joskin siinä oli vallitsevana vielä teleologisuus ja ajan ja historian ymmärtäminen kokonaisuutena. Vaikka modernissa aikakäsityksessä nähdään tulevaisuus avoimena ja loputtomana, sekä ihmisillä uskotaan olevan mahdollisuus vaikuttaa ajassa tapahtuviin asioihin, on Koselleckin mukaan vallitsevana tietynlainen tarinoista ja tapahtumafaktoista koostuvan yhden historian ja historiajatkumon käsitys. Toisaalta vallitsee uskomus valtasuhteisiin liittyvien kamppailujen ja tapahtumien toistuvuuden mahdollisuudesta. Tämä perustava uskomus ennustettavuudesta on yhä edelleen ominaista perinteiselle historiakäsitykselle ja historismille, menneen poliittisesti tarkoituksenmukaiselle kuvaamiselle.³²

Aikakäsityksellä on keskeinen asema käsiteteoreettisen historian perspektiivisyyden ja temporaalisuuden ymmärtämisessä. Koselleck näkee modernin ajan tulkinnan olevan edellä kuvattujen käsitysten yhdistelmä. Aika ei tässä näkemyksessä kierrä, vaan tulevaisuus käsitetään avoimeksi, joskin edellisten tapahtumien ymmärretään antavan aiheen seuraaviin tapahtumiin ja luovan loogisen syy seuraus -jatkumon. Tätä käsitystä hän murtaa näkemällä ajan meren kaltaisena tilana, missä mikään ei ole jatkuvasti pysyvää, vaan mahdollisuudet ja niiden mahdolliset suunnat vaihtelevat tietyn tuulen, eli sosiaalisista olosuhteista syntyneiden kosmologisten uskomusjärjestelmien tuottaman energian mukaan. Skinner puolestaan näkee, että tuolla tuulellakin on tekijänsä. Tämä ’ajan’ (historian ja sen jatkumon, sekä perinteisen historiakäsityksen merkityksen tulevaisuuden ennustettavuudelle) haastaminen ehdollistamalla *kielellisesti* synnytettyt uskomukset tekee käsittehistoriallisesta lähestymistavasta kriittisen näkökulman suhteessa perinteisiin tieteen teorioihin.

³⁰ Bertrand Russel 2001, 421.

³¹ Koselleck 2004, 93, 101.

³² Ks. Koselleck 2004, 92 ja 198. Koselleck viittaa Kantin ”käytännöllisten syiden” -hallitsemisen imperatiiviin, mihin autonomian antaa kohtalo sekä toisaalta Adam Weishauptiin, jonka mukaan yhteiskunnallisen tulevaisuus oli julkituotu objektiivisessä historiassa.

2.2.2 Historian tulkinnan perspektiivisyys ja aikasidonaisuus

Johdannossa tutkimusteknisenä ongelmana tuotiin esille poliittisten toimijoiden valtion ja turvallisuuspolitiikan käsitteiden ymmärtämisen lisäksi osapuolten menneen tulkintojen erilaisuuden hahmottaminen ja näiden merkitys poliittisiin preferensseihin ja ratkaisuvaihtoehtojen arvottamiseen. Käsitehistoriallisessa ajattelussa kritiikki perinteistä historiankirjoittamista ja sen sisältämää historian jatkumokäsitystä kohtaan on perustavaa, mutta voidaan sanoa, että sen kritiikki menee syvemmälle tehden historian tulkinnan käytettävyydelle tulevaisuuden ennustamisen välineenä jyrkempiä rajauksia. Nykypäivänä on laajalti hyväksytty, että historiakirjoitukset ovat lähtökohtaisesti sitoutuneet tiettyyn subjektiiviseen lähtökohtaan ja näkökulmaan, sekä myönnetään tarve erilaisten näkökulmien tuottamiseen todellisuuden kuvaamiseksi.

Historiallisten muutosten ymmärretään tällaisessakin perinteisessä historiakäsityksessä olevan yllättävyydessäänkin jonkinlainen kausaalinen kaikkien tapahtumien jatkumo, vaikkakin saatavissa olevat havainnot yhdessäkin näyttävät vajavaisilta. Historialliset havainnot tulkitaan sinällään kuvaavan merkittäviltä osiltaan todellista historian kulkua - historian, joka kuvitellaan voivan olla kokonaisuudessaan nähtävillä jos historiallisten tapahtumien tosiolemus olisi aikanaan kyetty tai nyt kyettäisiin selvittämään. Tällaisen näkemyksen omaksuminen on johtanut rakentamaan tapahtumien selityksiä, jotka ovat samansuuntaisia näiden tapahtumien kanssa. Perinteisen historiankirjoittamisen perustehtäväksi on muodostunut näin selittää muutoksia refleksiivisesti sekä kirjoittaa historiallisia totuuksia uudelleen siten, että historian tapahtumat ja niiden seuraukset muodostavat lopulta jatkumon.

Käsitehistoria irtautuu juuri tästä käsityksestä nähdä historia pelkästään tapahtumina ja tapahtumien ketjuista muodostuvina jatkumoina tai totuudellisenä kokonaisuutena, vaikka asenteet ja uskomukset säilyisivätkin pitkään ylläpitäen tätä käsitystä. Skinner (2006) näkee historian pikemminkin epäjatkuvinä *tiloina*, joita kuvaavat lähteet perustuvat laajaan määrään tulkintoja ja muodostavat siten prosessin, joka asettaa erilaisia käsite- ja tapahtumaobjekteja tarkoituksen kentälle, jossa niillä on yksilöllisiä merkityksiä, jotka voidaan aina asettaa arvostelun kohteeksi.³³

Tähän näkemykseen perustuen Skinner pitää epärealistisena, että voisimme uudelleen koota menneen ajattelijan tekstistä ajatuksia ja käsitteitä, ikään kuin sillanpääkäsitteiksi seuraavan aikakauden käsitteille tai ideoiden jatkumolle. Ajatuksia ei myöskään ole mielekästä siirtää sellaisenaan nykyajan kontekstiin ikään kuin universaaleina ideoina tai totuuksina, etenkin kun kyseinen ajattelijan ei voi enää kommentoida tässä ajassa. Tämän ajattelumallin mukaan käsitteet eivät ole olleet maailmassa, vaan ihmiset ovat tuoneet ne maailmaan ymmärtääkseen mielestä riippumatonta maailmaa. Ne voidaan siis nähdä

³³ Ks. Skinner 2006, 9 - 11. Kritiikin esimerkkinä on erityisesti Eltonin (1969, *The Practise of History*) taipumus ikään kuin ennalta arvioida kokonaisuus (talo) ja kiinnittää sitten todisteet tähän ennalta olemassa olevaan tulkintojen ja selitysten kaavioon.

kuvauksina totuuksista, joita ihmiset omista hyvistä syistään pitivät totuuksina eri aikoina ja eri paikoissa.³⁴

Myös doktriinisten ideoiden ja arvojen (kuten tasa-arvon, kehityksen, valtion tarkoituksen, ja ihmisoikeuksien) alkuperän nimeäminen, subjektointi, on tästä näkökulmasta arveluttavaa pelkästään sen perusteella, että joku on todistetusti käyttänyt retoriikassaan käsitteen nimikettä. Menneiden toimijoiden ei voida tulkita pyrkieneen saavuttamaan jotakin tai jonkin sellaisen asian olevan heidän tarkoituksensa tai seurausta heidän tarkoituksistaan, mitä he eivät ole tuoneet tai voineet tuoda retoriikassaan esille. Ideat ovat siten spesifiä juuri sen ajan kontekstille ja on kyseenalaista siirtää niitä jonnekin muualle.³⁵ Klassisten kirjoitusten ei siis tässä katsantokannassa voida tulkita olevan kykeneviä tuottamaan systemaattista kuvaa kokonaisuudesta, vaan ne pikemminkin voidaan nähdä luettavan siten, että ne lukijan mielessä, hänen subjektiivisesta ajattelustaan käsin, muodostavat koherentin yhdistetyn tulkinnan kokonaisuudesta.³⁶

Myös Koselleck (2004) näkee kirjoitetun historian subjektiivisina ja suhteellisina epäjatkumoina:

“Whoever tries to clarify epistemologically this current historiographical position – more exactly, this shift of position – gets into difficulties soon enough, being confronted with accusations of subjectivism, relativism, or even historicism. [...] New experiences are gained, old ones are posed to our past, questions which demand that history be reconsidered, reviewed and reinvestigated.” (Koselleck, 2004,128)

Tapahtumahistorian, erotuksena koko historiasta, voidaan nähdä sisältävän tosiasiassa tapahtuneita tapahtumia tietyistä subjektiivisesta tarkastelukulmasta dokumentoituina, mutta niiden syyt, seuraukset ja merkitykset on syytä nähdä yhä uudelleen tulkittavina. Toisin sanoen, niihin voidaan suhtautua useina vaihtoehtoisina (sama asia / tapahtuma näyttäytyy erilaisena jos kirjoittaja vaihdetaan) ja tarkoituksellisina, retorisisina historiantulkintoina - tarinoina, joita historismi voi lisäksi vääristää vahvistamalla tiettyjä nykyilmiolle kausaalisen selitettäviä piirteitä. Itse asiassa Koselleck esittää vaatimuksen historiallisten tapahtumien yhä uudelleen kirjoittamiseen uudesta kontekstista ja uusista kysymyksienasettelusta käsin, koska aika muuttuu tuottaen jatkuvasti uusia tapoja ymmärtää historiallisia lähteitä³⁷. Myös Skinner näkee, että pystyäkseen olemaan hyödyksi nykyisyyden ymmärtämiselle historiallisen tutkimuksen kohdentamisen täytyy lähteä niistä tarpeista ja huolista, mitkä ovat kussakin nykyisyydessä kiinnostavia³⁸.

Vaikka käsittehistorian teoria kiinnittää suurimman huomion menneen tutkimiselle nykyisten ilmiöiden ymmärtämyksen lisäämiseksi, on ilmeistä, että lähestymistapa avaa nykyisyyden ilmiöille ja niihin kohdistuville kysymystenasetteluille samanlaisia käsittehistoriallisia vaatimuksia. Toisin sanoen, jotta

³⁴ Emt., 46 – 49.

³⁵ Emt., 62, 77, 88.

³⁶ Emt., 67 – 68.

³⁷ Koselleck 2004, 239 – 240.

³⁸ Skinner 2006, 25.

kyettäisiin esittämään ilmiöille niiden kontekstin huomioivia kysymyksiä, tulisi ilmiötä synnyttävät ja ylläpitävät tai kuvaavat käsitteet ja uskomusjärjestelmät ensin todentaa ja nähdä ne puhtaasti sen hetken sosiaalisina kokemuksina siinä ympäristössä missä ne operoivat ja missä niitä käytetään. Tämä puhtaus edellyttäisi siis sen välttämistä, että tutkija kokisi ne sellaisenaan ajastaan ja paikastaan ulommaksi ulottuvaksi tai sieltä siirtyneiksi faktoiksi ja realiteeteiksi.³⁹ Ilmiö on tällöin käsiteltävissä wittgensteinilaisittain tutkijan kielelliseksi ilmaisuksi, joka sellaisena kuin se esitetään sisältää sen havainnoijan kokemuksen menneestä, ymmärryksen yhteisön kielestä ja odotukset tulevasta.

Skinner asettuu epäilemään historian opetusfunktiota, koska näkee tutkimuksen perustuvan subjektiiviseen kysymyksenasetteluun, vaikka perinteinen historiankirjoitus objektiivisen kuvaajan roolin ottaneena sen olemassaolon kieltäkin. Epäilyä vahvistaa aineiston väistämättömästä puutteellisuudesta johtuva historiallisen totuusarvon relativistisuus. Hän esittää pohdittavaksi kysymyksen, olemmeko yliarvioimassa sen kykyä hyvään tai aliarvioimassa sen kykyä pahaan. Olisiko parempi pysytellä pois tosifaktojen ja objektiivisuuden positiosta ja asettaa historiatutkimukselle tavoitteeksi tuottaa edellytyksiä kohdata nykyisyys ja tulevaisuus etenkin, kun historialla on hänen huomionsa mukaan suuri merkitys nykyisyyden hahmottamiselle ja tulevaisuuteen suuntautumiselle.⁴⁰

Vanha sanalasku 'historia on opettajista parhain' -ajatus (*Historia magistra vitae*) käyttää historiatietoa ikään kuin ennustamaan, mihin tietyt toimintamallit ja rakenteet tietyssä historiallisesti analogisina tulkittavissa tilanteissa johtavat, on perinteisessä politiikan tutkimuksessa⁴¹ jossain määrin yhä läsnä, joskin tapahtumien ja tekijöiden monimuotoisuuden ja tavoitteiden arvaamattomuuden takia ajatus on yhä useammin kyseenalaistettu.⁴² Käsitteoreettisessä lähestymistavassa historian opettajuusfunktio on menettänyt uskottavuutensa nimenomaan historian subjektiivisuuden takia.

Historian käsitteellinen ja ideologinen epäjätkumon luonne ja perinteisen historiankirjoituksen tulkinnallisuus sekä totuuksien suhteellisuus ja subjektiivisuus ovat syynä siihen, että historian ei suoranaisesti – esimerkkeinä – voida sanoa opettavan mitään jälkipolville. Sen tiedollinen anti on väistämättä subjektiivista ja tarkoitushakuista. Samojen uskomusten ja toimintatapojen omaksuneiden aikalaisten keskuudessa sen voi kuitenkin ajatella antavan suuntaviivoja kuinka menestyä ja tulla suhteellisesti paremmiksi, mutta vain rajallisena aikana ja vain sikäli kun olosuhteet ja lähtökohdat ovat säilyneet samoina.⁴³

Tämä ei kuitenkaan poista sitä mahdollisuutta, etteikö historiasta voida oppia. Skinnerin mukaan siitä voi oppia miten yhteiskunnallinen ajattelu on

³⁹ Emt., 25, 47 – 48.

⁴⁰ Emt., 25 – 26, 38.

⁴¹ Perinteisellä politiikan tutkimuksella ymmärretään tässä tutkimuksessa vaali- ja mielipidetutkimukset, peliteoreettiset tutkimukset, sekä poliittisten ideologioiden ja aatteiden tutkimukset.

⁴² Koselleck 2004, 27.

⁴³ Emt.

kehittynyt ja missä vaiheessa ja millaisia ovia uudenlaiselle ajattelulle on syntynyt tai vastaavasti, millaisia esteitä yhteiskunnalliselle ajattelulle on muodoutunut. Tämä historian tulkintatapa muodostaa myös perustan nykyisyyden arvioimiselle⁴⁴. Toiseksi, eri historian tulkinnat, ideat, filosofiset ajatukset ja strategiset ratkaisut voivat toimia inspiraationa ja ajatteluharjoituksina uusien ajattelutapojen kehittämiseen⁴⁵. Ne voivat myös tarjota oikein tulkittuina ihmiselämän psykofyysisiä elämänalueita lähellä oleville aloille taitoja, strategioita ja toimintatapoja uudessa ympäristössä. Eräs tällainen ihmisten välisessä kommunikaatiossa ja poliittisessa argumentoinnissa keskeinen taito on retoriikka, jota tarkastelen myöhemmin lähemmin. Toiseksi esimerkiksi käy sodankäynnin taito, jonka vuosituhatien takaisille periaatteille ja strategioille on tunnetusti voitu löytää sovelluksia monilla yhteiskunnallisilla aloilla.

Eräät tutkijat näkevät myös, että aina voi muodostua tilanteita, joissa psykofysiologiset tekijät ohjaavat toimintaa ja rakenteiden syntymistä muodostaen aiempaa vastaavat olosuhteet, joissa tietty sosiaaliseen vuorovaikutukseen perustuva mekanismi voi toistua - ei kuitenkaan samanlaisena vaan samankaltaisena. Patomäki (2008) esimerkiksi viittaa vuoden 2007 tilanteen olevan olennaisilta valtopoliittisilta ominaisuuksiltaan samankaltainen kuin tilanne ennen ensimmäistä maailmansotaa, vaikka hän toteaaakin, että maailma muutoin (esim. tietomäärän, teknisen osaamisen ja mahdollisuuksien osalta) on täysin erilainen⁴⁶. Alter (1996) puolestaan viittaa nationalismin syntymisen mekanismin uudelleenkäynnistyneen kylmän sodan pidäkkeiden purkaututtua samankaltaisesti kuin kolonialismin ja imperialismin pääosin purkautuessa 1900-luvun alussa⁴⁷.

Useimpien tapahtumien ja tapahtumaketjujen syy-seuraus -suhteiden siirrettävyydelle nykyisyyden vastaavuuksien perusteella tehtävien ennakoitien tarpeisiin on kuitenkin huomattavia rajoituksia. Skinner huomauttaa, että jos haluamme käyttää edeltäjiemme kokemuksia oppaana, on välttämätöntä että tunnemme yhteneväisyyttä useisiin heidän muihinkin prosesseihinsa ja kokemuksiinsa. Yhtä perustavana yhteneväisyyden vaatimuksena hän näkee sen, että edeltäjämme jakavat meidän aikamme keskeiset olettamukset esim. yhteisöllisyydestä ja kyseessä olevan asian tärkeydestä.⁴⁸ Tosin, kuten Koselleck huomauttaa, mitä pidempi ajallinen ja paikallinen etäisyys on, sitä suurempi vaara on tulkita ideoita ja asioita väärin ja nähdä ne ajattomina, universaaleina arvoina.⁴⁹ Tällainen väärintulkinta on vaarana myös arvoiksi kanonisoituneiden käsitteiden kuten demokratia, länsimaiset arvot ja isänmaallisuus kohdalla. Nämä käsitteet sisältävät retorisessa käytössä vaikuttavaa tunnevoimaa mutta saatta-

⁴⁴ Esim. Skinner 2006, 10.

⁴⁵ Esim. Weber 1917, 123 varoittaen samalla käyttämästä Ranskan vallankumoukseen liittyvien keskustelujen perusteella kehitettyjä ideoita suunnannäyttäjänä.

⁴⁶ Ks. Patomäki 2008, 155.

⁴⁷ Ks. Alter 1996 94, 104, 110.

⁴⁸ Ks. Skinner 2006, 54.

⁴⁹ Koselleck 2006, 27.

vat tuottaa ristiriitoja, jos ne sisällytetään annettuina universaaleina todellisuusresursseina ajattelun ja toiminnan perustaksi.

Viimeaikaisessa suomalaisessa turvallisuuspoliittisessa keskustelussa myös ”oikea” tieto ja sen määrä ovat nousseet keskeiseksi argumentoinnin kohteeksi. Huomioitavaksi asettuukin, että useimmiten vahvimmat poliittiset väitteet ovat sellaisia, jotka yhdistävät historiallisista analogioista johdettua tietoa tutkittavan toimijan aikaisempaan käyttäytymiseen liittyvään tietoon, vaikka olosuhteet ja konstruktiot olisivat tämän osalta nykyisyydessä muuttuneet. Toisaalta kansalle tarjottavan oikean tiedon määrän kuvataan olevan liian vähäisen yleensä silloin, kun enemmistö ei omaksu samaa kantaa kuin toimija⁵⁰.

Objektiivisen ja oikean sijasta tiedon voidaan nähdä olevan subjektiivista ja tulkinnallista sekä tiedon tarjoajalle että vastaanottajalle. Tulkintaan vaikuttaa myös laajemman ympäristön poliittisen tilanteen kuvaus ja näiden perusteella syntyvä kokemus siitä, minkä toimija itse aikalaism kontekstin kokijana näkee muodostuvan poliittisesti operatiiviseksi pelitilaksi ja tuottavan mahdollisuuksia vallankäyttöön. Edelleen, mikäli tarkastelemme asiaa toimijan haluan vaikutuksen (tai vaikutuksen välttämisen) kannalta, on olennaista hahmottaa myös toimijan ympäristön omaksuma ja ylläpitämä sosiaalinen ja kielellinen tila.⁵¹

Tämän takia käsitehistoriallinen lähestymistapa painottaa politiikan tutkimisessa yhtäältä ajallisuuden ja paikallisuuden perspektiivien huomioimista sosiaalipoliittisen ympäristön ymmärtämisessä, sekä toisaalta ilmiöiden vaikutuksen tulkintaa taloudellisten, yhteiskunnallisten ja poliittisten muutosten perustana ja mahdollistajana. Kolmas ulottuvuus vaatii huomion kiinnittämistä toimijoiden omaksumiin erikestoisiin *rationaliteetteihin*, eli tekijöihin, joihin perustuen toimijoiden voidaan olettaa uskomustensa tai tietoisien harkinnan perusteella näkevän tavoitteensa, puheensa ja toimintansa järkevänä ja vähintään itseä hyödyttävänä.

2.2.3 Rationaliteetit ja historiaulottuvuudet poliittisen toiminnan taustavaikuttajina ja selittäjinä

Johdannossa todettiin tutkimusteknisenä ongelmana olevan myös sen, että puolesta ja vastaan argumentoijien poliittinen asemoituminen, uskomustaustat ja taustaoletukset ja strategiset tavoitteet eivät nouse esille äänestäjien arvioinnin kohteeksi. Skinner (2006) ehdottaa, että tutkija ottaa huomioon kontekstissa ilmenevät ajalliset tutkittavan henkilökohtaiset ja ympäröivässä yhteisössä vallalla olleet rationaliteetit, jotka ovat jollain tavalla todennettavissa; vieläpä niin, että tutkijan on tutkimusstrategisesti suhtauduttava niihin rationaalisina rakenteina:

We need to begin by recreating as sympathetically as possible a sense of what was held to connect with what, and what was held to count as a reason for what, among

⁵⁰ Vrt. esim. Forsberg 2002, 23, 24 – 25.

⁵¹ Ks. Skinner 2006, 32.

the peoples we are studying as historians. Otherwise we are sure to commit the characteristic sin of 'whig' intellectual history: that of imputing incoherence or irrationality where we have merely failed to identify some local canon of rational acceptability.⁵²

Tällaista uskomusjärjestelmää, joka tutkittavan henkilön kannalta on järkevä, kutsutaan tässä tutkimuksessa rationaliteetiksi. Skinnerin ajatus on, että jos pidämme lähtökohtana sitä, että toimijat yleensä pyrkivät toimimaan uskomustensa mukaisesti niin järkevästi kuin mahdollista, niin olennaista olisi selvittää, mikä tämän ympäristönsä huomioonottavan toimijan mielestä on hänen nykyisyydessään järkevää.⁵³ Asian järkeväksi mieltämiseen vaikuttavat luonnollisesti useat persoonallisuuteen ja kognitiiviseen järkeen liittyvät asiat, mutta olennaisena yhteisön puitteissa tehtävälle tutkimukselle on myös sen selvittäminen, mitä muut pitävät järkevänä ja onko näissä näkemyksissä erilaisuutta toimijan näkemyksiin.

Koselleckin näkemykset ovat periaatteessa samansuuntaisia kuin Skinnerin näkemykset, mutta keskinäisiä eroavaisuuksiakin on - toisiaan täydentävällä tavalla. Skinner kohdistaa huomionsa enemmän tilannekohtaiseen poliittisen toiminnan ja puheaktin analyysiin sekä ajallisten, kontekstissa evidensseinä esiintyvien rationaliteettien avaamiseen ja kokoaa tämän kautta tulkintoja käsitteistöistä ja niiden merkityksistä poliittiseen elämään ja ajatteluun. Hän kuitenkin tunnistaa, kuten häntä vahvemmin Weber⁵⁴ ja Koselleck, että teoreetikojen ajatteluun länsimaissa on vaikuttanut ja edelleen vaikuttaa uskontojen vuosisataisen hegemonian tuottamat moninaiset pitkäkestoiset rationaliteetit. Siten tulkitessamme esimerkiksi Hobbesin, Locken tai Marxin mielipiteitä ja ajatuksia yhteiskuntajärjestelmästä ja valtion luonteesta meidän tulisi huomioida, missä, kenelle ja minkä uskomusjärjestelmän vaikutuksessa ne on tehty.⁵⁵

Koselleck painottaa myös yhteisölle syntyneiden uskomusjärjestelmien merkitystä yhteiskunnallisen tilan ja sen muutoksen edellytysten muodostumisessa. Hän kiinnittää huomionsa erityisesti pitkäkestoiisiin historiallisten aikakausien rationaliteetteihin ja niiden sisällä vaikuttaviin peruskäsitteisiin ja niiden vastakäsitteisiin sekä näiden syntyymiseen, esiintymiseen ja muuttumiseen. Hän osoittaa käsitteiden ja historiakokemusten syntyymisen olevan mitä suurimmassa määrin riippuvaisia paikasta, kulttuurista, kielestä, sosiopoliittisista olosuhteista ja ajasta. Koselleck tulkitsee kuitenkin Skinnerin tavoin uskomusjärjestelmien olevan aina kestoiltaan rajallisia ja muuttuvia. Muutosten väistämättömyyden ja ennakoimattomuuden takia hän näkee historian epäjatkuvana - aikakausina, jotka teoreetikot nimeävät jälkikäteen heidän aikansa keskeisistä kysymystenasetteluista käsin. Koselleckin tapa tarkastella historiarakenteen epäjatkuvuutta on kiinnittää huomio yhteiskunnallisesti keskeisten käsitteiden (kuten aika, historia, maailma ja vallankumous) muutokseen. Näkökulma pai-

⁵² Skinner 2006, 38.

⁵³ Ks. Skinner 2006, 30 - 31, 150 - 151, 179.

⁵⁴ Ks. Esim. Max Weber (1989) [1920]). *Maailman uskonnot ja moderni länsimainen rationalisuus* suom. Tapani Hietaniemi.

⁵⁵ Ks. Skinner 2006, 85.

nottaa huomion kiinnittämistä siihen, kuinka jyrkkiä tai tiedostettuja aikakauden sisältämien rationaliteettien ja käsitteiden muutokset tai niiden kulttuuriset varioitumiset ovat.⁵⁶

Aikakauden muutoksen suunnan määrittelyn indikaatioina hän näkee hyödylliseksi tarkastella missä määrin muutosta perustellaan menneen kokemuksilla ja tulevaisuuden odotuksilla. *Tämä aspekti vaikuttaa hyödylliseltä tässä tutkimuksessa tarkasteltaessa turvallisuuspolitiikan erityisyyttä tai eri ryhmien perusteluja ja suhtautumista turvallisuuspolitiikkaan. Käsitetasolla rationaliteetin suuntautumista voidaan selvittää tarkastelemalla, missä määrin nykyisyyden käsitteissä painotuvat tulevaisuuden odotukset, sekä missä määrin vanhat käsitteet muuttuvat tai poistuvat ja uudet käsitteet valtaavat tilaa todellisuuden kuvauksissa.*⁵⁷

2.2.4 Historian käsittäminen tilana historiallisen jatkumon antiteesinä

Koselleckin toinen teesi kiteyttää käsitehistorian ajallisuus- ja paikallisuusteessin, mutta samalla ikään kuin piirtää selkeän käsitteellisesti erottavan rajan ajallisen uskomusjärjestelmän ja pitkäkestoisen historiallisen ajan uskomusjärjestelmän välille. Pitkäkestoinen uskomusjärjestelmä on ikään kuin uponnut kulttuuriin, kestäviksi ajattelu-, arvostus- ja suhtautumistavoiksi, kuten esimerkiksi uskomuksiksi maailmanlopusta tai vallan alkuperästä ja vallankäytön oikeuksista. Temporaalinen uskomusjärjestelmä perustuu sitä vastoin pääosin tietoiseen harkintaan ja ympäristön huomioimiseen. Sen perustana on tulkinta menneen kokemuksista ja tulevaisuuden odotuksista, jotka toimija ottaa huomioon edistääkseen arvostamaansa hyvää. Koselleck esittää huomioitavaksi, että historiankäsitteillä on kontekstissaan ajallinen kolmidimensionaalinen olemus. Toisin sanoen, jokaisella ajalla, sen eri sukupolvilla ja sosiaalisilla kerrostumilla, voidaan tulkita olevan oma, omista lähtökohdistaan rakennettu nykyisyytensä, menneisyytensä ja tulevaisuutensa.⁵⁸

Historiankirjoitusten ja -käsitteiden suhteellisuuden ja subjektiivisuuden takia tämänkaltainen tiedostaminen on käsitehistoriassa johtanut historian jatkuvuuden ja opettajuuden kiistämisen lisäksi kahteen keskeiseen päätelmään, jotka ovat eräällä tavalla olleet olemassa jo Wittgensteinin ajattelussa. Voidaan ajatella, että *tulevaisuus ei ole jossain ulkopuolella, odottamassa aikajanalla edessäpäin ja syntyvän meistä riippumatta, vaan tulevaisuuden elementit ovat suurimmaksi osaksi läsnä nykyajassa ja niissä sosiaalisesti luoduissa menneen kokemisissa ja tulevaisuuden odotuksissa, mitä me jatkuvasti tuotamme.* Toisaalta, nykyisyyden tilan ymmärtäminen väliaikaiseksi ja ajan kokeminen liikkeeksi, kohti uutta tulevaisuuden tilaa, on modernissa luonut mahdollisuuden ja motivaation poliittiselle kamppailulle.⁵⁹

Koselleck kiinnittää huomion retoristen elementtien merkityksiin menneen ja tulevaisuuden välisen siirtymäajan - nykyisyyden 'todellisuuden' ja

⁵⁶ Koselleck 2004, 218 - 221, 239 - 242, 256 - 263.

⁵⁷ Emt., 251.

⁵⁸ Ks. Koselleck 2004, 246 - 248.

⁵⁹ Emt.

mahdollisuuksien kuvaamisessa. Poliittiset ja sosiaaliset käsitteet toimivat tässä ajattelumallissa instrumentteina, kun suunnataan historiallista muutosta (kaikkien yleisesti jakaman aikakäsityksen mukaisesti) liikkeenä kohti avointa tulevaisuutta. Voidaan siis ajatella, että tulevaisuuden odotushorisonttia voidaan suunnata muokkaamalla käsitteitä ja uskomusjärjestelmiä retoriikan avulla.⁶⁰

Koselleck näkee, että aika voidaan ilmaista vain spatiaalisena metaforana, jossa nykyhetki sisältää tulkintojen ja mahdollisuuksien joka suuntaan aukeavan kaleidoskooppisen horisontin.⁶¹ Menneen kokemukset ja tulevaisuuden odotukset eivät hänen ajattelumallissaan sisällä historiallista todellisuutta vaan ne ovat kategorioita, joiden varassa voidaan hahmotella ja muokata mahdollisten historioitten jo saavutettua tilaa⁶². Tässä näkökulmassa tunnustetaan myös se, että yhteiskunnallinen muutos ei tapahdu ainoastaan hallitsijoiden ja valtaapitävien henkilöiden tahtomisen tai toiminnan takia, vaan laajemman ympäristön ja kansankerrostumien sosiaalipoliittisessa tulkintojen synteessä. Tässä synteessä seuraukset ovat kuitenkin yleensä jotakin muuta, kuin mitä yksittäinen poliittinen toimija on toimintansa seurauksena laskenut aiheutuvan, ja aina enemmän, kuin näiden osatekijöiden pyrkimykset tai tarkoitukset ovat yhteensä.⁶³

Näihin tekijöihin voidaan ajatella vaikuttavan omalla ja keskenään erilaisella voimakkuudella sekä ajalliset uskomusjärjestelmät että toisaalta näiden pitkäkestoiset muodot, joiden olemassaoloa tai vaikutusta ei välttämättä edes tiedosteta niiden hitaan muuttuvuuden takia. Näkökulma tarjoaa mahdollisuuden nähdä nykyhetki moniulotteisena tilana, joka muotoutuu siitä, miten käsittämme menneen ja sen yhteyden omiin sekä omassa ajassa vallalla oleviin käsityksiin tulevaisuudesta. Koselleck päätyy teesiin, että kokemukset ja odotukset ovat sopivia kategorioita asioiden käsittelyyn aikakausien puitteissa, sillä ne antavat muodon menneelle ja tulevaisuudelle.

Tällainen kategorisointi sopii myös tämän tutkimuksen kaltaiseen empiiriseen tutkimukseen, sillä se tarjoaa tulkintatavan konkretisoida toimijoiden sitoumuksia ja aikomuksia yhteiskunnallisen ja poliittisen elämän muutokseen vaikuttavina tekijöinä⁶⁴.

Nykyisyyden määrittelyn toinen kategoria, tulevaisuuden odotukset, edustaa Koselleckin mukaan *ei vielä tapahtunutta*, kunkin nykyhetken tulevaisuutta, joka ilmentää toivoa ja pelkoa, haluja ja ihanteita, huolehtimista ja rationaalisia analyyseja sekä uteliaisuutta ja tulevan vastaanottamiseen valmistautumista.⁶⁵ Voidaan siis sanoa, että nykyisyys muotoutuu aina sekä menneen kokemisesta että tulevaisuuden odotuksista, vaikka se suuntautuisi pääasiassa täysin toiseen kategoriaan. Vaikka Koselleckin mukaan täysin tulevan odotuksiin suuntautuminen on radikaalien muutosten aikaa, voidaan ajatella, että

⁶⁰ Ks. Koselleck 2004, 248, 251.

⁶¹ Emt., 260.

⁶² Emt., 256.

⁶³ Vrt. Emt., 23, 104.

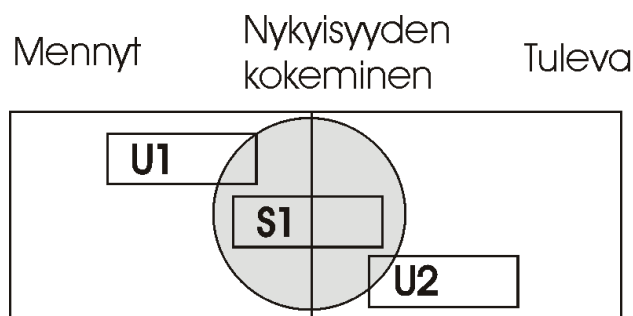
⁶⁴ Koselleck 2004, 258.

⁶⁵ Ks. Koselleck 2004, 258 - 259.

menneisyys on silloinkin mukana kiellettyinä ja kiistettynä, tai ainakin sellaiseksi toimijan hegemonisesti argumentoituina. Vastakkaisessa tapauksessa tulevaisuuteen suuntautuvat ideat ja käsitteet jäävät utopistisina tai nykyisyyden vaarantavana vaille ymmärrystä tai ne nykyisyyden tilaa puolustettaessa kielletään.

Koselleckin kolmidimensionaalinen historiakäsitys on hyödyllinen tarkasteltaessa toimijoiden nykyisyyden kokemisen tapaa, siinä vallitsevia uskomusjärjestelmiä ja niiden luonnetta. Sitä voidaan hyödyntää käsitteiden ymmärtämisen tapojen sekä myös toimijoiden välisen symmetrisyyden tai asymmetrisyyden analyysissä.

On kuitenkin huomioitava, että toimija (yksilö tai yhteisö) voi olla suuntautunut yhdessä asiassa (esim. musiikki) tai yhden käsitteen suhteen (esim. tasa-arvo) pääosin tulevaisuuden odotusarvoihin tai ideoihin, ja samanaikaisesti hänen koko poliittinen identiteettinsä saattaa olla kietoutunut menneisyyden tai tietyn poliittisen tapahtuman kuten sodan tai vallankumouksen ympärille⁶⁶. Toisin sanoen, tutkijan valitsemien käsitteiden merkitystä ei voida keskimääräistää kovin laajaksi yhteiseksi ymmärrykseksi, vaan ne säilyttävät suhteensa toimijoiden subjektiiviseen kokemiseen ja tulkintaan. Skinnerin näkemyksessä tutkijan tulkinnan tutkittavasta tulee perustua evidensseihin toimijan, toimintaympäristön sekä toisten toimijoiden ja yhteisön uskomusjärjestelmistä ja olosuhteista, jotta toimijan nykyisyyden kokemisen ulottuvuuksia voidaan ymmärtää. Toimijakeskeisesti nämä ulottuvuudet voidaan eritellä sisäisiin ja ulkoiisiin, jolloin niiden sisältö ja perustelut painottuvat seuraavan kuvan mukaisesti omalla tavallaan menneen kokemuksiin ja tulevan odotuksiin:

KUVA 2 Sisäiset ja ulkoiset rationaliteetit

Sisäiset rationaliteetit (S1- Sn) toimija näkee järkeviksi tai vaikuttaviksi ja huomioon otettaviksi. Ulkoiset rationaliteetit (U1 - Un), joiden toimija kokee vaikuttavan hänen nykyisyyden todellisuuteensa (esim. normit, säännöt, muiden uskomukset jne.), ohjaavat osaltaan toimintaa joko hyödyllisiksi ja seurattavaksi koettuina tai huonoiksi ja vältettäviksi koettuina. Toimijan reaalisen nykyisyyden kokemisen ulkopuolelle voidaan ajatella jäävän välittömästi toimijaan vai-

⁶⁶ Ks. Heino Nyyssönen 2003, 13 - 14.

kuttamattomat rationaliteetit sekä rationaliteetit, jotka voidaan kokea merkityksettöminä historian jäänteinä tai, jotka voidaan muiden rationaliteettien perusteella julistaa odotusarvoltaan koskaan toteutumattomiksi utopioiksi.

Toimijan nykyisyyden kokemisen arvioinnissa voidaan ottaa huomioon myös Koselleckin kuvaamat pitkäkestoiset tiedostamattomat rationaliteetit, sikäli kun tutkija ne tiedostaa ja näkee tutkimuskysymykselle oleelliseksi⁶⁷. Näillä lienee merkitystä etenkin silloin, kun verrataan toimijoita, joiden kulttuurit ovat keskenään erilaiset. Semanttisesti pitkäkestoinen rationaliteetti voidaan kuvata olemaan läsnä nykyisyyttä kehystävänä kehikkona, jolla on oma menneen ja tulevan lähteensä siinä kulttuurisessa sedimentissä, mikä pitää kyseisen rationaliteetin uskomusrakenteita yllä.

Kun läsnäolevaa temporaalista nykyisyyttä, menneen kokemisen ja tulevaisuuden odotusten välitilaa, rakennetaan pyrkimällä enemmän tai vähemmän vaikuttamaan julkiseen todellisuuden käsitykseen, voidaan se Kari Palosen (2003) tulkintaa soveltaen ymmärtää politiikanteoksi. Voidaan myös ajatella, että kun menneen perusteella rakennetaan teoriaa toimintalogiikasta, tai jos tietyn teorian näkökulmasta tulkitaan tapahtumia ja tehdään ennusteita, voidaan toiminta ymmärtää teoriapolitiikaksi. Tämän ajattelutavan mukaan ideologiat, teorit, käsitteet, tilannetulkinnat, normatiiviset arvostelut tietyn toimijan argumentoinnin strategiasta, voivat kaikki palvella poliittisen vallan tavoittelua tai vallan jakautumiseen vaikuttamista.⁶⁸

Tässä näkökulmassa retoriikan tutkimusperinne muodostaa käsitehistoriallisen lähestymistavan operationaalisen ulottuvuuden, joka liittyy sen poliittiseen valtaan.

Terence Ball (1988) liittyy ajattelun kieleen ja retoriikkaan vieläkin tiukemmin. Hänen mukaansa kieli ei ole eikä voi olla moraalisesti tai poliittisesti neutraali. Olemme mitä puhumme ja jos puheemme muuttuu, niin mekin muuttamme. Ball kuitenkin huomauttaa, että vaikka poliittinen toimija on kiinni kielessään ja käsitteissään, on käsiterakennelmalla poliittisessa keskustelussa rinnakkaisia merkityksiä, joista toimija valitsee tilanteen mukaan sopivimmat. Siten käsitteelliset muutokset eivät tapahdu tarkasti määritetyllä tavalla, vaan kompleksisessa argumentaatioprosessissa, jossa uudet vivahteet näyttelevät omaa rooliaan. Käsitesisällön synnyssä on tärkeää havaita, että puhetta ei voi erottaa aikomuksesta. Ilmauksen sisältö riippuu siis toimijan tarkoituksesta ja aikomuksesta, joita kommunikatiivisesta käytöksestä on tarkoituksenmukaista tarkastella tietyn diskurssin avainkäsitteiden (puolue, kansanvalta, valta, auktoriteetti, demokratia ja oikeus) ympäristössä.⁶⁹

Kyösti Pekonen (2010) puolestaan yhdistää kielen ja retoriikan suoraan valtaan. Hänen näkemyksessään kieli edustaa ja retoriikan avulla myös synnyttää valtaa. Vaikka voidaankin Martin Heideggerin (1889–1976) tavoin luonneh-

⁶⁷ Emt., 7.

⁶⁸ Ks. Kari Palonen 2003, 67 – 69.

⁶⁹ Terence Ball 1988, 8, 12. Diskurssilla Ball tarkoittaa erilaisten yhteisöjen yhteistä kieltä, kuten talouskieli, poliittinen kieli ja tekninen kieli. Kieli edustaa hänelle jaettua kokemusta ja yhteistä muistia, jolla ei kuvata riippumattomasti olemassa olevaa maailmaa vaan ollaan osa sen rakennetta.

tia, että valta on rakenteissa, voidaan edellä kuvatun perusteella nähdä näiden myös olevan kielen tuottamia ja sen avulla ymmärrettäviä konstruktioita. Toisin sanoen, historiassa muodostuneet rakenteet ja instituutiot, sosiaaliset ja yhteiskunnalliset tosiasiat, toimintanormit ja -tavat vaikuttavat keskeisesti siihen, mitä voidaan ajatella, sanoa ja tehdä.

Pekonen näkeekin valtaan liittyvän olennaisesti poliittisen kamppailun ”auktorisoidusta kielestä”. Tässä ajattelumallissa henkinen poliittinen valta ja johtajuus (hegemonia) on poliittisilla voimilla, joiden kieltä puhutaan ja joiden esittämä määritelmä tilanteesta ja todellisuudesta tietyinä tulkintakoodina ja merkitysten järjestelmänä on vallitseva. Sen mukaisesti kieli ja retoriikka, joka onnistuu määrittelemään jonkin tapahtuman olemuksen sitovalla tavalla - kertomalla sen mistä siinä on oikeastaan kysymys, ketkä ovat keskeisiä toimijoita, mitkä vaihtoehdot ovat yleensä mahdollisia, ketkä ovat sankareita ja ketkä konnia - on auktorisoitua kieltä. Poliittinen valtakamppailu auktorisoidusta kielestä alkaa siitä, mitä asioita pidetään ongelmana ja miten ongelmat määritellään.⁷⁰

Edellä olevan perusteella voidaan todeta retoriikan keskeisyys poliittiseen toimintaan liittyvässä tutkimuksessa pyrittäessä selvittämään toimijoiden tavoitteita ja aikoja sekä rationaliteetteja ja strategioita tavoitteidensa saavuttamiseksi.

2.3 Retoriikan tutkimusperinteet tutkimuksen teoreettisena viitekehyksenä

Irrottauduttaessa käsiteteorian lähestymistavalla objektiivisen totuuden, uskomusten ja käsitetodellisuuden universaalisuudesta, sekä historian jatkumokäsityksestä, olennaiseksi elementiksi muodostuu kielellisyyden, sosiaalisuuden ja vallan suhde. Retoriikan tutkimusperinne tarjoaa tapoja havainnoida ja tarkastella muutosta ja muuttamista poliittisena tekona. Tarkastelen seuraavassa retoriikan laajentumista formaaleista, yksittäisistä kommunikatiivisista klassisista vuorovaikutussuhteista ja retoriikan areenoista, kohti yhteisön strategista ja avoimempaa käyttö- ja analysointialaa perustellakseni sen ymmärtämisen tapaa empirian tarkastelussa ja analyysissa.

2.3.1 Klassinen retoriikka

Retoriikka (kreik. rhētorikē tekhnē) eli puhetaito on hakuteoksissa määritelty opiksi menestyksekkäästä ja vakuuttavasta puhumisesta. Sitä on luonnehdittu suostuttelemisen taidoksi. Alun perin sillä tarkoitettiin nimenomaan oppia menestyksekkäästä poliittisesta puhumisesta. Nykypäivänä meitä ympäröi länsimainen Aristoteleen klassisen retoriikan genre, joka on kehittynyt Platonin ajat-

⁷⁰ Kyösti Pekonen 2010, www.valt.helsinki.fi/vol/opiskelu/opas/0910/y205/2101pekonen.pdf. Pekonen yhdistää auktorisoidun kielen Pierre Bourdieuun (1930 – 2002).

telun perustalle. Platonille dialektiikka oli filosofian totuutta tavoitteleva intellektuaalinen metodi, jota johdonmukaisesti soveltamalla saatiin selville systemaattinen tiedollinen maailmankuva, oikea elämäntapa ja lähtökohdat yhteiskuntaelämän uudistamiselle. Sen vastakohta oli ei-intellektuaalinen, alempia sielunosa manipuloiva retoriikka, jota käytettiin tilanteissa, joissa järkipuhe ei synnytä haluttua ymmärrystä. Aristoteleella dialektiikka sen sijaan viittasi laajemmin niihin menetelmiin, joita voitiin soveltaa yleisemmin erilaisiin konkreettisiin puhe- ja keskustelutilanteisiin.⁷¹

Kari Palonen näkee, että erilaisten klassisen retoriikan muotojen merkitys nykyajalle on siinä, että ne määrittävät toimijoille tunnistettavan peruskoodin, jonka mukaisesti vuorovaikutuksen odotetaan eri foorumeilla tapahtuvan. Erityisesti organisaatioiden ja instituutioiden hän näkee sitoutuneen johonkin Aristoteleen retoriikan tavoista - deliberatiivinen, forensinen ja epideiktinen, eli harkintapuhe, oikeuspuhe ja ylistyspuhe - josta on tullut organisaatiolle sen retoriikan peruskoodi. Palonen lisää vielä neljännen retoriikan muodon, neuvottelun tiettyjen osapuolten välillä, josta esimerkkinä on hallitusten välinen diplomatia.⁷²

Myös Frank Schimmelfennig (2003) näkee, että tavanomaisessa ja normatiivisessa kommunikaatiotilanteessa lähdetään siitä oletuksesta, että sosiaalinen toimija ottaa organisatoriset ja yhteisölliset normit ja arvot annettuna ja sisäistettynä. Sääntöjen nähdään tällöin institutionalisoituna kulttuurina sisältävän tilanteeseen tai asemaan liittyviä arvoja, normeja ja identiteettejä. Normien ja arvojen nähdään vaikuttavan myös sosiaalisen toimijan taipumukseen ja kykyyn luoda käsityksiä ja ennakoasenteita. Tämä pätee erityisesti sellaisiin sosiaalisiin instituutioihin, joissa säännöt ja kulttuuri painottuvat toiminnan puitteiden, esiintymistapojen ja rutiinien määrittäjinä.⁷³

2.3.2 Retoriikan käsitteellinen laajentuminen

Kari Palosen (2008) laajennus klassisen retoriikan kolmesta mallista neljään on kategorisointikeino asian, paikan ja yleisön suhteen, mikä kattaa nykyisen institutionaalisen poliittisen tilajaon, muttei politiikan tekemisen koko areenaa. Hän toteaa Euroopan Unionin syntymisen vaikuttavan instituutioiden maailmassa siihen, että EU-valtioiden keskinäisissä suhteissa deliberatiivinen retoriikka tulee viemään tilaa diplomatialta paradigmatena. Poliittisen toiminnan ja retoriikan läpitulkitavuuden teesin näkökulmasta voidaan kuitenkin olettaa, että samalla kun on todennäköistä, että poliitikkojen retoriikka on kokoelma useammasta retorista tyylistä usealle yleisölle samanaikaisesti, he kehittävät koko ajan uusia retorisia tapoja ja strategioita menestyäkseen laajenevalla poliittisella areenalla

⁷¹ Juha Sihvola 1997. Internetartikkeli: *Aristoteleen retoriikasta*. Filosofinen aikakauslehti 1/97. Lähde: http://www.netn.fi/197/netn_197_sihv.html

⁷² Kari Palonen 2008. Luentosarja 4/2008: *The politics of scholarly controversies* (Tieteellisen kiistelyn politiikka).

⁷³ Frank Schimmelfennig 2003, 194.

toisia paremmin - tuottaen näin samalla uusia ilmiöitä tutkimuksen kategorioitavaksi.⁷⁴

Esimerkiksi diplomatia valtioiden välisenä retoriikan muotona koskettaa unionissa tai tiiviissä liittolaissuhteessa vain vähäistä aluetta sellaisten suhteiden tai asioiden hoidossa, jotka valtio tai valtioliitto kokee itselleen elintärkeiksi. Poliitiikka ylipäättään voidaan Sartren ja Clausewitzin tapaan nähdä pelinä, jossa luodaan mahdollisuuksia esiintyä voimakkaana ja estetään vastustajaa käyttämästä vahvuuksiaan, jolloin tilanne neuvottelupöydässä, johon lopulta joudutaan, saadaan itselleen edulliseksi. Esimerkiksi länsimaisessa sopimusvaltioperinteessä itse sopimus tai julkilausuma syntyy neuvottelupöydissä, mutta kunkin neuvottelijan voi ajatella pyrkivän jakamaan jo etukäteen osan kortteistaan – määrittämään realiteetteja – heikentääkseen vastustajan korttien merkitystä toiminnalla ja retoriikalla. Tämänkaltaisessa toiminnassa on nähtävissä sekä klassisen retoriikan kaikkia piirteitä että niitä tukevia fyysisiä ja henkisiä toimia.⁷⁵

Edellisessä esimerkissä on nähtävissä myös retoriikan strategisen käytön ja sodankäynnin filosofian välinen yhteys. Clausewitz katsoo sodankäynnin eniten ihmisten toimista muistuttavan korttipeliä viitaten vastustajan kyvyn arvioimiseen ja poispelaamiseen. Hän toteaa tässä pelissä olevan omat sisäiset sääntönsä, joihin kansainvälisen oikeuden sopimuksilla on vain vähäinen merkitys sellaisessa tilanteessa, jossa valtio näkee välttämättömäksi tai edulliseksi käyttää äärimmäisiä keinoja⁷⁶. Sopimuksilla ja säännöillä ei Clausewitzin ajattelun mukaan ole merkitystä todelliseen voimaan, joka koostuu fyysisestä ja henkisestä voimasta sekä strategisesta neroudesta. Myös Weber (1919a) viittaa tähän analysoidessaan puheaktia legitimaation näkökulmasta todeten, että mielikuvituksellinen, yksityiskohtiin pureutuva ja moniulotteinen 'doing things with words' tarjoaa resursseja valtakamppailuun - etenkin jos ei voida tukeutua muuhun voimaan, kuten määrään tai fyysiseen voimaan.⁷⁷

Niin kutsutussa uudessa retoriikassa (Esim. Chaim Perelmanin *New rhetoric*) on hylätty klassiselle retoriikalle ominainen puhumisen käytännön taitojen opettaminen ja keskitytään retoriikan tutkimukseen.⁷⁸ Perelmanin teoria kuvaa retorisia prosesseja psykologisten ilmiöiden ja kielellisen järjestelmän yhdistyneinä konfiguraatioina, jossa yleisö antaa argumentaatiolle merkityksen. Perelmanin teoria nojaa uusi -termistä huolimatta Aristoteleen klassiseen malliin. Keskeistä on siis se, mitä yhteisöissä ja yhteiskunnassa tapahtuu retorisen toiminnan seurauksena, olkoon tämä toiminta rakenteeltaan tai sisällöltään milaista hyvänsä.

⁷⁴ Tulkintani perustuu Kari Palosen retoriikan luentosarjaan huhtikuussa 2008.

⁷⁵ Vrt. Kari Palonen 1994, 81: "Above all, for Sartre, politics is no single game with a given playground, but rather a flexible and changing complex of plays of diverse arts.

⁷⁶ Ks. Clausewitz 2002, 15 ja 283 - 285.

⁷⁷ Ks. Kari Palonen 2003, 58.

⁷⁸ Ks. Richard Longin artikkeli *The New Rhetoric: A Treatise on Argumentation* Journal of Advanced Composition Volume 4:ssä 1986.

Palonen liittää retoriikan politiikkaan, jossa tutkimuksen ensisijainen kohde on henkilö, joka toimii poliittisesti poliitikkona ja reetorina ja jonka poliittisesti vaikuttava toiminta (toivottuine, ei-toivottuina ja arvaamattomine seurauksineen) kohdistuu erilaisiin vallan muotoihin. Tämä tutkimusperinne avaa jatkuvasti uusia ulottuvuuksia ja horisontteja tulkita retoriikkaa ja nähdä retoriikkaa sellaisessa, minkä aiemmat määritelmät ovat rajoittaneet sen ulkopuolelle. Lingvistinen ja retorinen käänne yhdessä käsittehistorian teorian kehittymisen kanssa ovat avartaneet retoriikan tutkimuksen näkemään politiikan ja retoriikan ulottuvuudet ja toimintakentän uudella toiminnallisella tavalla.

Retoriikassa on toistuvasti havaittavissa, että se ei ole pelkästään puhetta tai tekstiä, vaan sillä on useimmiten fyysinen teko tukena. Tästä on löydettävissä esimerkkejä sisäpolitiikasta, missä hallitseva puolue ennen vaaleja tuo helpotuksia tai etuja äänestäjäkunnalle tai tuo esille uhkia, joiden takia heidän politiikkaansa välttämättä tarvitaan. Harvinaisia eivät ole myöskään vastustajan toiminnan tai henkilöiden saattaminen sopivaan aikaan epäedulliseen valoon erilaisten paljastusten avulla. Kansainvälisessä politiikassa tällaisia esimerkkejä teoista retoriikkana voidaan tulkita olevan nähtävissä suurvaltojen toiminnassa. Voidaan esimerkiksi tulkita, että Yhdysvallat on halunnut vahvistaa kansainvälistä asemaansa ja edustamaansa maailmanjärjestystä strategisella retoriikalla, jota se on tukenut käytännön toimilla Irakissa, Afganistanissa ja Iranissa. Yhtä hyvin voidaan myös tulkita, että Venäjä on tukenut retoriikkaansa, jolla se on pyrkinyt USA ja Nato haastamalla asemoitumaan suurvallaksi, poliittistaloudellisilla käytännön toimilla kuten esimerkiksi Ukrainan kaasukriisillä 2006, ETYJ:n vaalitarkkailukiistalla 2007-2008 tai Georgian sodalla 2008.

Edellisissä esimerkkitapauksissa teot ovat niin kiinteä osa politiikkaa ja retoriikkaa, että niitä voitaisiin hyvällä syyllä kuvata retoriikan erääksi muodoksi. Retoriikan tutkimuksessa myös nämä retoriset teot voidaan tekstualisoida ja tulkita merkitsemään kyseisen toimijan tarkoitusta ja ajattelua, joita muuten on vaikea tulkita tai liittää muuhun retoriikkaan. Wittgenstein toteaaakin, että uusilla ilmaisuilla pyritään oikeuttamaan oleminen ja toiminta, toisin sanoen pyritään esittämään toiminta loogisena ja rationaalisena muuttamalla yhteisön tai yhteisöjen välistä poliittista kielioppia. Tekeminen on nähtävissä tämän kielipelin osana, jota ei voi irrottaa sanallisesta ilmaisusta.⁷⁹

Retorinen käänne vaatii retoriikan tutkimusta läpitulkitsemaan myös toimintaa käytännöllisenä retoriikkana sekä retoristen prosessien strategiaa entistä laajemmin. Tässä moodissa myös tekojen muodossa tapahtuvan retoriikan strategiset tulkintaulottuvuudet ja motiiviperustat ovat nähtävissä mahdollisuuksien horisonttina, jolloin klassinen tiukka kategorisointi ei ole mielekäästä. Palonen on itse asiassa lähentynyt tekojen muodossa tapahtuvan retoriikan strategioiden tutkimusta, tosin implisiittisesti tekstiin ja asiakohtaiseen hermeneutiikkaan pitäytyen, pitäessään tärkeänä kohdella retoriikkaa instrumenttina lukea tekstistä ("read out") sellaista mitä kirjoittaja ei ole suoraan sisällöllä tarkoittanut, mutta mitä esittäminen, kerronta, jaottelu ja käsitteelliset sitoumukset

⁷⁹ Wittgenstein 1981, 265.

avaavat tulkitsemaan esittäjän laajemmasta poliittisesta ajattelusta ja tarkoitus-horisontista.⁸⁰

Vaikka Palonen on weberiläisittäin laajentanut retorista lähestymistapaa retoriikan läpitulkitavuuden teesiin, hän toisaalta pitäytyy poliittisen ajattelun teorian tutkimuksessa, missä politiikka avautuu puheena ja vaikutukset toimintana, mutta missä molemmat tulkitaan tekstualisoinnin kautta. Palosen toteamus: "ei ole olemassa merkittävää poliittista tekoa, jolla ei ole kielellistä ulottuvuutta"⁸¹, tarjoaa periaatteessa mahdollisuuden nähdä retoriikkaa kaikessa poliittisen toiminnassa. Siten myös turvallisuuspolitiikka, ja siihen liittyvät ratkaisuehdotukset ja teot, on tekstualisoitavissa ja analysoitavissa poliittisena toimintana retoriikan lähestymistavalla.

Retoriikan, politiikan ja sodankäynnin yhteys on löydettävissä myös tulkittaessa Weberin tekstejä. Tutkiessaan hermeneuttisesti Weberin ajattelua politiikasta hänen retoriikkaansa tulkiten, Palonen päätyy havaitsemaan Weberin käsityksen politiikasta sisältävän hierarkkisen rakenteen, missä valta on politiikan elementti - eikä päinvastoin - ja politiikka on kamppailun alatyyppejä, jolla pyritään edistämään mahdollisuuksia vallankäyttöön ja käyttämään mahdollisuuksia toimia tavoitteiden saavuttamiseksi. Voidaankin ajatella, että 'mahdollisuuksien luominen' on Weberin avaintermi politiikan käsitteelle. Palonen näkee politiikalle ominaiseksi myös tilanteiden satunnaisuuden ja tämän hyödyntämisen. Toisin sanoen, tilanteet voivat toimijasta riippumatta tarjota rajatun ajan mahdollisuuksia kuten Pocock kuvaa kirjassa *The Machiavellian moment*.⁸²

Pitäytymättä klassisen retoriikan sääntöihin, kategorioihin ja malleihin voidaan toimijoiden käytännön retoriikkaa tulkita retoriikan laajennuksen näkökulmasta mahdollisuuksien rakentamisena sekä satunnaisuuden ja mahdollisuuksien innovatiivisena hyväksikäyttönä, joilla on yhtäläisyyksiä myös Sun Tzunin filosofiaan menestymisestä ja sen edellytyksistä tai Clausewitzin sodankäynnin maksimeihin, rajoituksiin ja poliittisuuteen. Toisin sanoen, voidaan tulkita, että juuri kategorioiden ylittäminen luo uusia mahdollisuuksia toteuttaa poliittisia tavoitteita.

2.3.3 Strateginen retoriikka, strateginen argumentointi

Sellaisessa retoriikassa, jossa valitaan tyyli halutun vaikutuksen saavuttamiseksi tilanteen taustaehdot huomioiden (puhuja, tilanne, foorumi ja yleisö) on kyse lähinnä klassisesta retoriikan vakuuttamisen opeista. Termiä 'strateginen argumentointi' käytetään toiminnasta, jossa muodostetaan argumentteja minkä tahansa asian vakuuttamiseen käyttäen tiettyjä taktisia keinoja. Näitä keinoja ovat esimerkiksi huomion kiinnittäminen ydinasioihin ja erilaisten vetoamistaktiikoiden hyödyntäminen (teoreettisia tai empiirisiä auktoriteetteihin, etuihin, pelkoihin tai terveeseen järkeen vetoavia argumentteja käyttäen) ja tilanteen-

⁸⁰ Vrt. Kari Palonen 1994, 7 - 8. *Politics, Rhetoric and Conceptual History*.

⁸¹ Kari Palonen 2003, 58. *Quentin Skinner*.

⁸² Ks. Kari Palonen 1994, 87 - 88. *Politics, Rhetoric and Conceptual History*.

mukainen puhetekniikoiden käyttäminen (metafora, esimerkit, toisto, vitsi, jostakin premissistä vaikeneminen yms.). Näistä erotuksena ja niitä laajentaen käytän 'strateginen retoriikka' -termiä kuvaamaan yhteisön tai yhteisöä edustavan toimijan senkaltaista poliittista argumentointia - retoriikkaa, joka 'uuden retoriikan' käytännöllisenä muotona tietoisesti pyrkii kielellisin keinoin vaikuttamaan ympäristöönsä ja edistämään strategisten tavoitteidensa toteutumista.

Clausewitz liittyy sodankäynnin monella tavoin politiikkaan ja valtaan. Hänen analyysinsä sodan olemuksesta valaisee karkeana analogiana strategisen retoriikan suhdetta taustalla olevaan poliittiseen tahtoon ja tavoitteiden asetteluun. Lauseessaan "Sota on siis väkivaltainen toimi, jonka tarkoituksena on pakottaa vastustaja noudattamaan meidän tahtoamme" sodan subjekti on poliittinen tahto, joka kuvaa valtaapitävien motiiveja ja heidän asettamiaan poliittisia tavoitteita.⁸³ *Myös strategista retoriikkaa ohjaa poliittinen tahto, ja sen käyttötavat riippuvat lähtökohtaisesti suhteellisesta poliittisesta asemoinnista, joka määrittää myös tavoitteen suuruuden ja saavuttamisaikataulun asettamisen.*

Strategian klassikot Sun Tzu ja Clausewitz antavat erään mallin strategiiseen ajatteluun. He opastavat perustamaan ajattelun kokonaiskuvaan, jatkuvaan muutokseen ja inhimillisiin tekijöihin. Tämä ei tarkoita sitä, että kokonaiskuva olisi jotain pysyvää, nähtävissä olevaa, jonka näkemistä satunnaisuudet, sodan melske ja tapahtumat voivat estää. Kokonaiskuvan näkeminen on pikemminkin lähestymistapa, jolla hahmotetaan osatekijöiden laadun, summan ja painoarvon muodostaman voimavektorin suuntaa ja merkitystä. Tärkeimmiksi kokonaiskuvan hallinnan osatekijöiksi molemmat nostavat älyn ja opin. He painottavat, että luotettava tiedonsaanti toiminnan aikana vähenee salauksen, harhautuksen, etäisyyksien ja tekniikan sekä inhimillisiin perusominaisuuksiin lukeutuvien syiden kuten kommunikatiivisen ja toiminnallisen kitkan sekä huhujen ja toimijoiden uskomusten takia. Pystyäkseen menestyvään toimintaan toimijalla tulee olla tukenaan selkeä päämäärä ja oppi, joka valaisee toimintaa epäselvissä ja kriittisissä tilanteissa, sekä paikkaa tiedonsaannissa olevia ja syntyviä aukkoja.

Päämäärä ja oppi voidaan käsittää myös strategisen retoriikan analogioina tietyllä tavalla ei-staattisiksi ja ongelmallisiksi. Päämäärän asettaminen on poliittinen päätös, joka suhteutetaan resursseihin kokonaistilanne huomioiden ja joka ohjaa strategiaa ja strategisten tavoitteiden määrittelyä. Analogiaa seuraten, strategisen retoriikan kohteet eivät määräydy sen mukaan, miten vahva vastustaja on kyseessä tai kuinka suuri vallattava alue on, vaan sen mukaan, mikä merkitys kohteella on strategisten tavoitteiden ja perimmäisen päämäärän saavuttamisessa. Voidaan tulkita, että Sun Tzun kiinnittämällä päähuomion ajattelutavassaan vastustajan strategiaan ja hahmoon, tarkoittaa vastustajan kokonaiskuvaa, jossa hahmo kuvaa päämäärää sekä nykyisiä ja tulevia mahdollisuuksien potentiaalia (nykyisiä voimatekijöitä ja liittolaisuuksia sekä menneisyydellä ja kulttuurilla oikeutettavaa tulevaa potentiaalista tilaa ja valtaa), jotka ohjaavat strategiaa.

⁸³ Ks. Clausewitz 2002, 15 – 29.

Frank Schimmelfennig (2003) laajentaa retorisen toiminnan (Rhetorical action) käsitettä Erving Goffmanin⁸⁴ sosiaalisen kehysteorian avulla. Tavanomaisessa normatiivisessa toiminnassa lähdetään oletuksesta, että sosiaalinen toimija sisäistää organisatoriset ja yhteisölliset normit ja arvot annettuina. Sääntöjen, institutionalisoituna kulttuurina, ymmärretään tällöin sisältävän arvoja, normeja ja identiteettejä. Normien ja arvojen nähdään vaikuttavan sosiaalisen toimijan taipumuksiin luoda käsityksiä ja ennakoasenteita. Tämä pätee erityisesti sosiaalisiin instituutioihin, missä säännöt ja kulttuuri määrittävät toiminnan puitteet, esiintymistavat ja rutiinit. Schimmelfennig esittää, että Émile Durkheimin ja Talcott Parsonsin normatiivisten teorioiden, joiden perusta nojautui ylisosiaaliseen näkemykseen ihmisestä ja yli-integroituneeseen näkemykseen yhteisöstä, vastareaktionä on syntynyt näkemys toimijoista, jotka ovat mestareita käyttämään sääntöjä strategisesti omaksi hyväkseen. Toisin sanoen strategisesti käyttäytyvän toimijan lähtökohtana instituution retoriikassa on strateginen sääntöjen ymmärrys, jolloin säännöt eivät ole motiivi tai rajoitin toiminnalle, vaan pikemminkin ”resursseja inhimillisille strategioille”. Sääntöjä siis ennemminkin käytetään kuin seurataan.⁸⁵

Sääntöjä ei kuitenkaan sosiaalisessa vuorovaikutuksessa voi tulkita täysin mielivaltaisesti. Retorisessa esiintymisessä toimijoiden täytyy saavuttaa tietty vaikutelma siitä, että he toimivat yhteisön hyväksymien normien mukaisesti. Instituutiot siis vakiinnuttavat kehykset käyttäytymiselle, jota toimijan täytyy ylläpitää näyttäytyäkseen siihen nähden nuhteettomassa valossa ja ollakseen tilanteessa vakavasti otettava toimija. Siten vuorovaikutustilanne ei ole todellinen konsensus eikä voi olla puhtaasti peliä.⁸⁶

Konstruktivismilla ja Goffmanin kehysanalyysillä on tietystä mielessä samankaltainen käsitys todellisuuden sosiaalisen rakentumisen luonteesta monien maailmojen kerrostumana. Todellisuus muodostuu tässä ajattelutavassa subjektiivisesta kokemisesta, objektiivisista ulkoisista rakenteista ja tilannekohtaisista kehyksistä. Kysymys ei kuulu: Mikä on todellisuus?, vaan pikemminkin: Minkälaisissa olosuhteissa ajatteleminen asioiden olevan todellisia? Tässä näkökulmassa yksilön ja yhteisön todellisuuden tunne kiinnittyy etupäässä sosiaalisiin tilanteisiin ja materiaaliin rakenteisiin. Tällöin voidaan ajatella, että todellisuus näyttäytyy toimijoille samankaltaisena silloin, kun he ovat kiinnittyneet samoihin - kulttuuriin sosiaalisesti muodostettuihin tapojen, uskomusten, sääntöjen ja normien sekä sopimusten rakenteisiin - kehyksiin, joiden sisällä he jakavat niiden omalakisesti yhteiset ymmärrykset ja toimintalogiikat.⁸⁷

⁸⁴ Ks. Heiskala 1991, 94. Goffmanin tuotanto kattaa 1950 - 1980-luvun alun, jolloin sosiologinen tutkimus ja teorianmuodostus painottuivat yhteiskunnan makroanalyysiin, jota hänen sosiaalinen teoriensa ja kehysteoriaansa arkipäiväistivät ihmisten väliseksi toiminnaksi. Goffman on esitellyt teoriaansa kirjoissaan 1969: *Strategic Interaction*, 1974: *Frame Analysis, An Essay in the Organization of experience*, 1982: *Interaction Ritual, Essays in Face-to-Face Behavior*.

⁸⁵ Frank Schimmelfennig 2003, 194.

⁸⁶ Emt., 195.

⁸⁷ Emt.

Strategisesti sääntöjä ymmärtävän voidaan ajatella käyttävän Goffmanin kehysideaa hyödykseen kahdella tavalla. Toimija voi hyödyntää kehyksiin sitoutuneiden kiinteitä olettamuksia ja toisaalta määrittää kehysten sisältöä sekä mitä ja miten niissä voi puhua. Tässä näkökulmassa toimijoiden voi ajatella liikkuvan erilaisten kehysten välillä, (kuten turvallisuusympäristö, uhkakuvat, kansainvälinen politiikka, EU:n ja kansallinen poliittinen järjestelmä, demokraattinen päätöksenteko ja kansalaismielipide) ja sovittavan näistä tulkittua informaatiota ratkaisunsa perustaksi oman strategiansa mukaisesti.

Kehysajattelua sinänsä voidaan kritisoida todellisuuskäsityksen sitoutumisesta rakenteellisiin kehyksiin ja sääntöihin sekä siitä johtuvasta yhteisen todellisuuden seuraamuksesta, jonka tuloksena samoihin kehyksiin, sääntöihin ja parametreihin sitoutuneille toimijoille muodostuu yhteisesti jaettu, mutta rajoittunut todellisuuden käsitys.⁸⁸

Kehysajattelun voidaan ajatella, Schimmelfennigin strategisen sääntöjen ymmärtämisen tavalla täydennettynä, lähentyvän Koselleckin hahmottelemaa sosiaalisesti määräytyvää ajan tilaa. Terence Ballin diskurssikäsite puolestaan täydentää tämän sosiaalisen tilan ajallisen politiikan dynaamiseksi muuttamisen ja hallitsemisen ja rajoittamisen kohteeksi. Tätä näkökulmaa edustaa myös diskurssiteoria, jonka perusteella ja myös edellä esitettyä hyväksikäyttäen muodostan turvallisuuspolitiikan retorikalle tarkastelulle diskursiivisen viitekehyksen, jossa yhdistyy diskurssiteoria, Koselleckin kolmiulotteinen aikakäsitys ja strategisen retoriikan elementit.

2.3.4 Diskurssi ja diskurssianalyysi

Kansalaisten kykyä käsitellä turvallisuuspoliittisia kysymyksiä on usein pidetty merkittävästi poliittisen eliitin kykyä vähäisempänä. Tämän syynä on yleisesti esitetty olevan asiallisen tiedon puutteen. Keskustelujen samanmittaisuutta voi ajatella vaikeuttaneen myös sen, että turvallisuuspoliittinen retoriikka sisältää runsaasti sekä konsensusperinteessä kanonisoituneita historiallisia ja liturgisia elementtejä että uusia yhä laajentuvien turvallisuuskäsitysten termejä ja käsitteitä, joilla taitava reettori voi verhota argumentointinsa vakuuttavasti myönteisiin tai kielteisiin kaapuihin. Käsittehistoriallisen ja retoriikan tutkimusperinteen lähestymistapaan orientoituneet politiikan tutkijat ovat ymmärtäneet, että näiden kaapujen riisuminen, motiivien ymmärtäminen ja keskusteluun osallistuminen kohtaa alun perin Wittgensteinin oivaltamia retorisia, käsitteisiin, kielen käyttöön ja poliittiseen logiikkaan liittyviä esteitä, joita voidaan purkaa ja analysoida. Laajemman keskustelun ja siihen liittyvän retoriikan tarkastelua ja analyysia varten tässä tutkimuksessa nähdään käyttökelpoiseksi hahmottaa tutkimuskenttä ja siihen liittyvät sidokset diskurssiteoriaan tukeutuen.

⁸⁸ Anna-Maija Puroila 2002, luku 2.2.1. Kehysanalyysi sosiaalisen todellisuuden luonteen analyysinä, internetjulkaisu, viitaten Heiskala, 1997, 267, Goffman 1974, 8, 13 ja 1983, 4, ks. myös Heiskala 1991, 95.

Laclau (1988) määrittelee diskurssit sellaisten merkitsevien käytäntöjen järjestelmiksi, jotka muovaavat subjektien ja objektien identiteettejä⁸⁹. Eero Suoninen (1994) puolestaan ymmärtää diskurssilla verrattain eheää merkityssuhteiden kokonaisuutta tai merkitysulottuvuutta, joka rakentaa todellisuutta. Foucaultin (1972) mukaan "diskurssit ovat käytäntöjä, jotka systemaattisesti muokkaavat puhuntansa kohteita". Hänen mukaansa diskurssin sisäiset säännöt määrittävät, mitä jostakin aiheesta on mahdollista sanoa ja miten siitä voidaan puhua.

Emilia Palonen (2007) ymmärtää diskurssin arvo- ja asiaryppäiksi, joilla on aina rajat, joiden sisään mahdutetaan tiettyjä arvoja, nimittäjiä tai avainkysymyksiä. Hän näkee politiikan olennaisen sisällön olevan erilaisten arvoryppäiden eli diskurssien luomisen ja purkamisen⁹⁰. Siten siis myös turvallisuusdiskurssi on nähtävissä politiikanteon perusprosessina, joka jo sinänsä luo poliittisille toimijoille mahdollisuuden muuttaa tai puolustaa legitimoituja ja normatiivisia toimintalinjoja ja käsityksiä. Huomattavaa on, että diskurssi ei määräydy tutkijan mielivaltaisesta valinnasta, toisin sanoen siitä mikä häntä kyseisessä asiassa kiinnostaa, vaan pikemminkin rajat määräytyvät siitä puhuntakulttuurista, joka tutkimuskohteeseen [turvallisuuspolitiikkaan] on muodostunut, ja mistä asioista ja miten sen yhteydessä pidetään hyväksyttävänä puhua, tai mistä siinä ylipäätään puhutaan. Tiivistäen voidaan luonnehtia, että *turvallisuusdiskurssi on sitä mitä turvallisuuden nimissä tehdään, millä sitä perustellaan ja miten se näin määrittyy*.

David Howarthin (2005)⁹¹ edustaman ongelmavetoisen diskurssiteorian (Problem-Driven Discourse Theory) analyysistrategia sisältää Michel Foucaultin luoman problematisointitekniikan luonteen koostaa ja hahmottaa nykyhetken poliittiset ja eettiset ilmiöt sellaisenaan ennen varsinaisten historiallisten ja rakenteellisten olosuhteiden etsimistä ja analysointia, joista ongelmien ajatellaan nousevan. Tämän tutkimuksellisen lähestymistavan etuna uusien ilmiöiden tutkimisessa on se, että vältetään vakiintuneisiin teorioihin luottavat ja vain teorian todentamistyyppiset menetelmät. Tämä lähestymistapa myös ulottaa tarkastelun perinteisen hermeneutiikan ulkopuolelle sortumatta naturalismiin tai positivismiin. Diskurssiteoria itse asiassa pyrkii hahmottamaan ongelma-alueet teorioista riippumatta tunnistaen teorioiden vaikutukset ilmiöön ja tuottaen perustellun näkemyksen siitä, mitä on todella tapahtumassa pyrkimättä esittämään lopullista "totuutta" tutkittavasta.⁹²

Howarthin diskurssiteoria on näin ollen ymmärrettävissä yhä laajenevaksi kehäksi postmoderneja ja poststruktuurialisia tieteellisiä lähestymiskulmia, jotka täydentävät ja laajentavat teoriaa kategorioihin, diskurssin elementteihin, logiikkaan ja retoriikkaan. Tässä mielessä teoria antaa myös pitkäjänteisen, mutta samalla dynaamisen näkökulman turvallisuusdiskurssin analysointiin ja sen

⁸⁹ Ernesto Laclau 1988, *Hegemony and Socialist Strategy*.

⁹⁰ Emilia Palonen 2007, 6, *Diskurssiteoriaa ja radikaalia demokratiaa*.

⁹¹ David Howarth 2005, 318 - 319, *Applying Discourse Theory*. In *Discourse Theory in European Politics*.

⁹² Emt.

hahmottamiseen, mitä diskurssissa tapahtuu ja minkälaisia elementtejä diskurssiin on sidoksissa ja siten osaltaan luoda uusia objekteja keskustelulle. Tämä edellyttää myös kokonaisuuden jäsentämistä laajemman teoriataustan avulla, jonka tässä tutkimuksessa muodostaa edellä esitetty Koselleckin ja Skinnerin ajattelu.

Kuten edellä Koselleck ja Skinner ovat osoittaneet, käsitteet itsessään eivät ole universaaleja eivätkä ikuisesti pysyviä, vaan ne ovat jatkuvassa muutoksessa ja ajassa ja eri kulttuureissa. Käsitettä kuvaava nimitys voi myös vaihtua täysin toiseksi sen sisältöön kiinnittyneiden termien ja käsittekimppujen kuvaamisvoiman menetettyä pikkuhiljaa tehonsa tai tultua sosiopoliittisesti arkaluonteiseksi ja vältettäväksi. Toisinaan käsite vain lakkaa esiintymästä sen muututtua täysin käyttökelttomaksi yhteiskunnallisen ja teknisen kehityksen synnyttäessä uudet käsitteensä. Vastaavasti kun vahva keskeinen käsite on rakentunut pysyviksi koetuista ja laajojen intressipiirien hyväksymistä ja ylläpitämistä käsittekimpuista se saavuttaa Laclau mukaisesti hegemonian tason, jolla on suuri itseisarvo argumentaatiossa. Hegemonian voidaan kuvata olevan yhden poliittisen toiminnan tärkeimmistä tavoitteista. Sekä Skinner että Laclau näkevät, että käsitteiden synnyttäminen (catachresis) käsitteiden uudelleen nimeäminen tai käsitteiden merkitysten muuttaminen (paradiastole) ovat poliittisen kamppailun keskeisiä toimintamalleja uuden poliittisen tilanteen ja momentin luomisessa⁹³.

Huomioitavaa on, että poliittinen tila ei muodostu tyhjiössä eikä teorian perusteella muodostetusta diskurssista, vaan julkisen toiminnan ja siihen sitoutuneiden sosiaalisten rakenteiden ja mekanismien seurauksena. Jürgen Habermas (2004) kirjassaan *Julkisuuden rakennemuutos* näkee pelitilan muodostuvan julkisuuden rakenteesta, jossa toimijat pyrkivät luomaan ja hallitsemaan julkista mielipidettä. Hänen näkemyksensä mukaisesti ihmiset käyttävät osin tietoisesti, osin tiedostamattaan historian varannoista tuotettuja kulttuurisia selviöitä ikään kuin muuttumattomina, luonnostaan syntyneinä lähtökohtina. Habermas esittääkin, että Rousseauin mukaista yleistähtoa tai satunnaisia mielipidetutkimuksia teoreettisesti selvempi ja empiirisesti käyttökelpoisempi on kehitellä julkisen mielipiteen käsitettä julkisuuden rakennemuutoksesta itsestään. Tämän mukaan uusista tilanteista pyritään luomaan yhteys näihin selviöihin ja käyttää niitä strategisena välineenä kuvan luomiseen siitä, mihin suuntaan muutos on menossa.⁹⁴ Toisaalta muuttamisen retoriikka on diskurssissa oman rakenteensa vankina. Vakaumuspoijaisten ”mielipiteiden” tavoin kulttuuriset selviöt rakentavat normijärjestelmää, jotka vaativat mukautumaan, joskin kyse on aina vain tietyn aikaa ”muoteina” ilmenevistä sosiaalisista kontroleista, joiden vaihtelevat säännöt vaativat kuuliaisuutta kyseisessä nykyisyydessä vain oman aikansa.⁹⁵

⁹³ Emilia Palonen 2007, 21.

⁹⁴ Jürgen Habermas 2004, 349.

⁹⁵ Emt., 351.

Koselleck toisaalta osoittaa, että tietyn ajan nykyisyyden määrittäminen ei ole yksiselitteistä, sillä se määrittyy kullekin yksilöllisesti omaksuttujen uskomusten, historiallisten resurssien ja tulevaisuuden mahdollisuuksien mukaan. Voidaan siis ajatella, että historia ei ole jatkumo, vaan se voidaan ymmärtää pikemminkin kunkin aikakauden menneen kokemusten, nykyisyyden ja tulevaisuuden odotusten perusteella rakentuneena tilana. Tästä seuraa, että tulevaisuus ei ole menneisyyden ja nykyisyyden aika- ja tilajatkueella vaan alati läsnä ympäröivässä kontekstissa – käsitteinä, toimijoiden rationaliteetteina ja aikoimuksina sekä näistä johtuvina muuttuvina mahdollisuuksina. Tässä näkemyksessä voidaan siis ajatella, että historiallinen kausaalinen jatkumo on mahdollista vain sosiaalisesti tuotettuna, kunkin yhteisön valitessa ne tekijät, joiden ymmärtää olevan merkityksellisiä nykyiselle tilalle ja sen mahdollisille kehityslinjoille.

Tutkimuksessa omaksutaan Koselleckin tapa tarkastella historia- ja aikakäsitystä tilana, joka avautuu kaleidoskooppisena kielellisesti muodostettujen mahdollisuuksien avaruutena. Tällaisen historiakäsityksen ja diskurssiteorian periaatteita yhdistämällä voidaan muodostaa seuraavan kuvan mukainen semanttinen viitekehys luotaamaan teoriataustaa eräänlaisena ei-jatkumollisena menneen, nykyisyyden ja tulevaisuuden megadiskurssina, jossa turvallisuuspolitiikkaan ja sen tutkimukseen liitetyt käsitteet ovat aikalaistoimijoiden jatkuvan uudelleen määrittelyn ja uudelleen priorisoinnin kohteena.

HALLINTATEKIJÄT (Poliittiset Konstruktiot)		
Turvallisuus- arkkitehtuurit - YK, EU - Nato, ETYJ - Muut yhteisöt Talouden hallintamallit?	Teoriat Sopimukset Toimintatavat Politiikka Lainsäädäntö Rationaliteetit	Globalismi Regionalismi Nationalismi / Moderni valtio Korporaatiot Yksilöt
VAIKUTTAVUUS	TULEVAISUUS -mahdollisuuksien horisontti / - Valta, vastuut, sitoumukset, vel- vollisuudet, oikeu- det ja vapaudet	ARVOT
Taloudellinen kasvu Poliittinen merkitys Turvallisuus - Uhkat ja riskit	Demokratia Suvereniteetti Kansanvalta Tasa-arvo Oikeus Isänmaallisuus	
Energia Luonnonvarat Teknologia Osaaminen Maine etc	Menneisyys Perinteet Tavat Asenteet Uskomus- rationaliteetit	Isänmaa Kulttuuri / Elä- mäntapa Koulutus Yhteisk. ja pol. Järjestelmä
PERINTÖTEKIJÄT (Yhteisölliset resurssit)		

KUVA 3

Semanttinen megadiskurssi

Kuva on puhtaasti semanttinen antaen viitteitä siitä, millaisia tekijöitä (joiden jokaisen osalta toimijoilla on omat menneen kokemukset ja tulevaisuuden odotukset) toimijat voivat valita määritellessään yhteisön puhuntakulttuuria ja diskurssin rajoja. Toisin sanoen ratkaisevaa on se, mitkä tekijät toimijat näkevät, tai haluavat nähdä merkityksellisinä tulevaisuuden kannalta. Toimijoiden ase-
mointia voidaan tulkita esimerkiksi sillä perusteella, miten heidän toimintansa suhteutuu heidän omiin ja muiden tiedossa oleviin tavoitteisiin ja arvoihin. Ja toisaalta sen perusteella, mihin ja miten esitettyjen ratkaisuvaihtoehtojen voi heidän retoriikkansa perusteella arvioida heidän mielestään todennäköisesti vaikuttavan tulevaisuudessa. On tietenkin huomattava, että mahdollisuudet ja uhkat eivät ole vain subjektiivisen toimijan valittavissa, vaan muut toimijat tuottavat omalla toiminnallaan rajoituksia ja vaatimuksia myös muille. Diskurssin kysymysmerkkinä taustalla säilyy myös ympäristön, populaation, elintilan ja -edellytysten sekä tekniikan jatkuva muuttuminen.

3 TUTKIMUSSTRATEGIASTA JA KESKEISISTÄ KÄSITTEISTÄ

Max Weberin idean mukaan ei ole olemassa faktoja tai totuuksia, jotka eivät olisi jonkun, hänen omista ajallisista ja subjektiivisista lähtökohdistaan tekemiä⁹⁶. Tätä ajatusta voidaan edellä esitetyn teorialarkastelun perusteella syventää koskemaan myös kielen merkitystä, käsitesisältöjä ja teorioita.

Tämän teesin mukaisesti voidaan olettaa että jos seuraamme esimerkiksi perinteisen politiikan tutkimuksen teorioita ja tutkimustapoja, emme välttämättä tuota uutta perspektiiviä tutkimuksen alalla. Sen sijaan jatkamme tai toistamme samaa ajattelumuotoa, jonka teorioiden kehittäjät ovat määrittäneet käyttäen niitä normeja ja kielellisiä elementtejä, jotka ovat heille edullisia tai heidän uskomustensa mukaisesti rationaalisia.

Käsitehistoriallisen ja retorisen lähestymistavan valinnan ja niiden metodologian soveltamisen turvallisuuspolitiikan tutkimusalueelle voidaan tässä mielessä nähdä pyrkimyksenä tarjota vaihtoehtoja perinteisille turvallisuuspolitiikan tutkimusperspektiiveille. Tosin on todettava, että myös sen teoreettinen uskomusperusta ja sen subjektiivinen käyttäminen asettuvat saman arvostelun kohteeksi. Lähestymistavan arvo on kuitenkin juuri sen kriittisessä suhtautumisessa historiallisiin tosiasioihin ja käsitteisiin todellisuuden tuottamiseen käytettävänä faktuaalisina ja pysyvinä elementteinä.

Tarkastelun suuntaamiseksi esittelen tässä luvussa tutkimuksen aiheen kannalta keskeisten käsitteiden yleisimpiä kirjallisuudessa esitettyjä ymmärtämisen tapoja. Lisäksi muotoilen turvallisuuspolitiikan käsitesisällön analyysin perustaksi turvallisuuskäsitteelle alustavan semanttisen mallin, jonka puitteissa tarkastelen toimijoiden tapaa muodostaa turvallisuuspolitiikan käsitystään tai

⁹⁶ Ks. Max Weber 1904, 146 – 214.

vastavuoroisesti sitä, millaisista tekijöistä heidän turvallisuuspolitiikan käsityksensä voidaan argumentoinnin perusteella tulkita muodostuvan.

Käsiteteoreettiseen ja retoriikan lähestymistapaan nojautuen tarkastelen käsitteitä kahta perusolettamusta seuraten. Ensinnäkin on pidettävä mielessä, että jokainen käsite on sosiaalisesti ja subjektiivisesti tuotettu. Toiseksi, käsitteet ovat ajallisesti ja paikallisesti jatkuvasti muuttuvia. Ne on siis syytä nähdä muutosten alaisina ja tarkoituksellisesti muutettavina suureina.

Tarkastelen tutkimuksen keskiössä olevaa turvallisuuspolitiikkaa korostetusti tilana, johon sisältyy sen näkeminen toimijoiden eri tavalla ymmärtämänä käsitteenä ja toisaalta poliittisena toimintana, joka sisältää omanlaisensa uskomus- ja tavoiteulottuvuuden. Selvittämisen kohteeksi asetuu tällöin toimijoiden retoriikan perusteella tulkittavan käsitesisällön ilmeisen ymmärtämisen tavon lisäksi ne toimijoiden taustauskomukselliset tekijät, joiden vuoksi voidaan tulkita toimijoiden ymmärtävän käsitteen tai haluavan sen diskurssissa yleisesti ymmärrettävän tietyllä tavalla. Näitä tekijöitä kuvaan tässä tutkimuksessa rationaliteeteiksi.

3.1 Rationaliteetti

Käytän tutkimuksessa Skinnerin inspiroimaa tapaa hahmottaa rationaliteetin käsite tutkimusstrategisena käsitteenä. Tämä käsite edustaa niitä toimijakohtaisesti erilaisia subjektiivisia tekijöitä joiden voidaan teoriataustan perusteella olettaa olevan olemassa, ja joiden selvittäminen ja todentaminen on eräs avain tulkita toimijaa kontekstissaan. Rationaliteetille ei ole mielekästä muotoilla tiettyä kiinteää sisältöä tai analyttisiä kategorioita. Se voidaan pikemminkin ymmärtää tutkimusteknisesti tärkeänä toistaiseksi tuntemattomaksi taustatekijäksi, jota retoriikan viittausten perusteella pyritään etsimään. Rationaliteetit ovat siis tekijöitä, joiden olemassaoloa todentamalla ja sisältöä analysoimalla toimijoiden tavoitteet, käyttäytyminen, teot ja puheet tietyn asiakokonaisuuden yhteydessä voidaan tulkita ja nähdä loogisina sekä ymmärtää niiden rationaalisuuden laatua.⁹⁷

Myös rationaliteetin käsite sisältää teoriataustaan nojautuvan ymmärryksen siitä, että poliittisen toiminnan rationaalisuus (järkiperäinen, järkeen perustuva käyttäytyminen) on pohjimmiltaan kulttuurisesti tai ideologisesti subjektiivista. Toisin sanoen se mikä toiselle toimijalle on rationaalista voi toisen kokemana tai toisessa kulttuurisessa ympäristössä olla puolestaan järjenvastaista. Rationaliteetti sisältää myös ajatuksen siitä, että toimija arvioi jatkuvasti toisten toimijoiden mahdollisia uskomuksia, tavoitteita ja sitä, mikä tämän perusteella on mahdollista. Nämä asiat huomioiden toimija käyttäytyy tavalla, minkä arvioi parhaiten edistävän tavoitteitaan.

⁹⁷ Ks. tämän tutkimuksen luvut 2.2.2, 2.2.3 ja 2.2.4.

Rationaliteetit edustavat siis lähtökohtaisesti avoimia ja tuntemattomia toimijakohtaisia laadullisia parametrejä, kuten teoreettisia ja ideologisia uskomuksia, arvoja, asenteita ja tavoitteita, sekä strategioita tavoitteiden toteuttamiseksi kulloisessakin poliittisessa ympäristössä. Nämä parametrit avaavat tulkintahorisontin toimijan lähtökohtiin. Toisaalta kontekstisuus edellyttää myös laajemman ympäristön ajallisen ja käsitteellisen perspektiivin tarkastelun, jotta voidaan tulkita, mitä toimijat ylipäätään voivat nähdä mahdolliseksi ja tavoiteltavaksi.

3.2 Poliittinen toiminta ja turvallisuuspolitiikka

Tutkimukseni politiikan käsite noudattaa lähtökohtaisesti Skinnerin ja Palosen väljää määrittelyä. Skinnerin mukaan mikä tahansa osallistuminen julkiseen, yhteiskunnalliseen elämään on poliittista. Siten julkinen esiintyminen, puhe tai asioiden tai käsitteiden nimeäminen, jolla toimija pyrkii tuottamaan, poistamaan, muuttamaan tai säilyttämään asioita tai asioiden tilaa valtiossa, voidaan tulkita poliittiseksi toiminnaksi⁹⁸. Palosen mukaan periaatteessa kaikki on politisoitavissa ja tulkittavissa poliittisesti. Sekä Skinnerille että Paloselle juuri valtio muodostaa keskeisen politiikan areenan. Teoriataustaan nojaten myös turvallisuuden ja sen eri tekijöiden määrittelyt voidaan ymmärtää poliittisiksi teoiksi, jotka koselleckilaisittain ymmärrettynä tuottavat vastakäsitteitä kuten meitä ja muita, yhteisyyttä ja toiseutta, ystäviä ja vihollisia tai liittolaisia ja vastapuolia.

Politiikan on kuvattu yleisellä tasolla olevan myös arvovalintojen tekemistä. Käytännössä arvoja ei erityisesti korosteta, vaan esimerkiksi puolueen arvopohjan katsotaan ilmenevän aloitteissa ja argumenteissa sekä toisaalta tilanteissa, missä puolue valitsee kulloinkin merkittäväksi nousseille valtiollisille ja yhteiskunnallisille kysymyksille tarjoutuvien mahdollisuuksien joukosta arvojen mukaisen vaihtoehdon puolustettavakseen. Arvojen nähdään siis antavan politiikalle sen periaatteellisen suunnan ja tahdon.⁹⁹ Tästä lähtökohdasta voidaan olettaa, että arvot ovat vaikuttamassa myös siinä miten turvallisuuspolitiikka käsitteenä ymmärretään ja miten se poliittisena toimintana määritellään.

Lähtökohtaisesti turvallisuuspolitiikka tutkimuskohteena voi sisältää myös etymologisen ja etnografisen tarkastelun¹⁰⁰, mikä antaa viitteitä termin tulkintahorisontin laajuudesta. Tutkimuksessani tarkastelen kuitenkin ensisijaisesti turvallisuuspolitiikka-käsitteen ymmärtämisen tapoja ja yhteiskunnallista käsittemerkitystä, joiden selvittämiseksi kiinnitän erityistä huomiota toimijoiden tätä käsittemerkitystä vahvistavaan tai muokkaavaan retoriikkaan. Myös käsit-

⁹⁸ Vrt. Kari Palonen 2003, 49, 98.

⁹⁹ Vrt. Tuomas Forsberg 2002, 15 – 25.

¹⁰⁰ Etymologia on sanan alkuperää ja kehitystä tutkiva tieteenala [kreik. *etymologi'ā* sana-analyysi], etnografia tutkii puolestaan kansantiedettä [kreik. *ethmos* rotu, kansa].

teen nimissä toteutetun politiikan sisällön kriittinen tarkastelu voi osaltaan syventää yllämainittua tulkintaa.

Käsitetasolla turvallisuuspolitiikan kuvataan yleisesti olevan politiikan johdannainen, etuliitteinen yhdyssana, jossa *poliittisuuden* on 1900-luvun alkupuolella yleensä ajateltu suppean kohdealueensa *turvallisuuden* lisäksi viittaavan tiettyyn valtiolliseen, kansa-henkilölle annettuun tehtävään ja päämäärään turvata valtiollinen olemassaolo. Toisen maailmansodan jälkeen päämäärän nimeäminen kohdealueen nimen perusteella alkoi väistyä, ja tilalle tuli yhteisymmärrykseen nojaavien päämäärien pitäminen jo vakiintuneissa etuliitepolitiikoissa annettuina. Etuliitepolitiikoilla voidaan suppean ja laajan merkityksensä alueilla ymmärtää olevan myös pyrkimys kvalifioida politiikan suuntaa (esim. reformipolitiikka), arvoa (esim. laittomuuspolitiikka), tasoa (esim. konjunkturipolitiikka) tai tyyliä (esim. valtapolitiikka).¹⁰¹

Suomalaisessa puhunnassa turvallisuuspolitiikka on perinteisesti liitetty kiinteästi ulko- ja puolustuspolitiikkaan, mistä johtuen turvallisuuspolitiikkaa poliittisena ja käsitteellisenä tilana on mahdoton kuvata kiinnittämättä huomiota myös toimijoiden näitä koskeviin rationaliteetteihin ja viittauksiin, joiden avulla näiden kolmen etuliitepolitiikan välinen suhde ja käsitesisältö artikuloidaan. Turvallisuuspolitiikkaa ei myöskään voida tarkastella ilman sen yhteyttä kansalaisuuden, isänmaallisuuden ja politiikan mahdollistavaan modernin kansallisvaltion käsitteeseen. Oleellisina tekijöinä turvallisuuspolitiikan ymmärtämisen tapojen taustalla voidaan siksi pitää myös toimijoiden valtio- ja kansakäsitystä sekä sitä, miten he ylipäättään ymmärtävät turvallisuuden ja turvallisuuspolitiikan sekä millaisia keinoja he näkevät valtiotoimijalle olevan tehokkaita ja oikeutettuja turvallisuuden tavoittelussa.

3.3 Turvallisuus ja turvallisuusorientaatio

Turvallisuuden käsitteellä voi muiden käsitteiden tapaan olla olemassa monia merkityssisältöjä. Turvallisuus voidaan käsitteenä kuvata yleisellä tasolla abstraktiksi, tunnepitoiseksi, sekä arkielämässä vaaran negaationa vaikeasti konkretisoituvaksi ja keskusteltavaksi asiaksi. Sen voidaan toisaalta ajatella kuvaavan uhkaavan konkreettisen vaaran tai aggression poissaoloa. Turvattomuuden aiheuttaa tällöin kielellisesti olemassa olevaksi rakennettu uhka, jonka voidaan kuvitella kykenevän aiheuttamaan vahinkoa tai haittaa turvattavan arvoiseksi koetuille asioille. Molemmissa tapauksissa turvattavien asioiden olemassaolo on siis olennainen tekijä turvallisuuden määrittelyssä.

Turvallisuuden määrittelyssä kyse on siten olennaisesti siitä, mitä asioita nimetään turvattavan arvoisiksi ja mitkä tekijät nimetään näiden uhkiksi. Toisin sanoen kyse on heidän kokemuksellisesta turvallisuuskäsityksestään. Ymmärrettäessä turvallisuus operatiivisena ja teknisenä ongelmana huomioitavaksi

¹⁰¹ Ks. Kari Palonen 2003b, 477 – 479.

esitetään myös turvattavan laatu ja sen haavoittuvuus. Näiden arviointi liittyy olennaisesti siihen voidaanko uhkan ajatella olevan niin vaikuttavan, että se horjuttaisi turvallisuutta ja edellyttäisi toimenpiteitä. Esimerkiksi Buzan (1991) esittää, että valtion keinoina yrittää vähentää uhkien aiheuttamaa vaikutusta on joko estää eri keinoin uhkien muodostumista tai pyrkiä vähentämään turvattavien kohteiden haavoittuvuutta.¹⁰²

Uhkien muodostumisen vähentämisen nähdään tyypillisesti olevan valtion ulkopoliittikan aluetta. Haavoittuvuuden vähentämisen eri tavat taas palauttavat kysymyksen turvallisuudesta turvattavien nimeämisen ja priorisoinnin osalta yhteiskunnallisten peruskysymysten pariin. Valtiotoimijan ratkaisun yhtä ääripäätä edustaa oman edun ja intressien suojaaminen aktiivisin rakenteellisin ja sotilaallisoin keinoin – yksin tai yhdessä samoja intressejä puolustavien kanssa. Toista ääripäätä edustaa hajauttaminen: yhteisvastuun ja yhdenvertaisuuden toteuttaminen ja hyvän tasapuolisen jakamisen ideaali. Molemmilla vaihtoehdoilla on myös varjopuolensa. Ensimmäinen vaihtoehto voi paradoksaalisesti tuottaa samanlaisia suojaamisen reaktioita kuvitelluissa vastapuolissa, ja jatkossa näiden varustautuminen voi itse asiassa alentaa turvallisuuden tunnetta. Jälkimmäinen voi puolestaan aiheuttaa elintason keskimääräistä laskua ja uudenlaisia yhteiskunnallisia ongelmia.¹⁰³

Turvallisuuspolitiikkaa arvioitaessa huomiotta ei voida jättää myöskään mahdollisuutta, että ulkoisen uhkan nimeämisellä tavoitellaan sisäpoliittisten intressien edistämistä, ongelmien välttämistä, valta-aseman vahvistamista ja säilyttämistä tai taloudellisia etuja. Sisäpoliittisten syiden on yleisesti tulkittu olleen taustalla esimerkiksi Argentiinan hallituksen aloittaessa sodan Malvinasaarista Englantia vastaan, Yhdysvaltojen molemmissa Irakin sodissa, Venäjän sodissa Tšetšeniassa ja Georgian Etelä-Ossetiassa, sekä Pohjois-Korean ja Etelä-Korean useissa keskinäisissä sotilaallisissa aggressioissa. Yhtä lailla sisäpoliittisten tai taloudellisten syiden voidaan ajatella olevan motivaation lähteinä myös muissa turvallisuuspolitiikkaan liittyvissä toimissa kuten ystävien ja vihollisten nimeämisessä.

Turvattavan nimeämisen ja sen turvallisuutta tavoittelevien turvallisuusorientaatioiden voidaankin ajatella muotoutuvan erilaisten keskenään kilpailevien yhteiskunta- ja valtioteorioiden lisäksi niihin liittyvistä strategispoliittisista tavoitteista ja mekanismeista, joilla pyritään edistämään valtaapitävien kannalta tarkoituksenmukaisia yhteiskunnallisia arvoja ja intressejä. Toisaalta voidaan havaita, että siinä missä eri valtiot ovat päätyneet modernin valtionsa rakentamisessa ja sen sisäisen järjestyksen toteuttamisessa hyvinkin erilaisiin, yleensä luokkakajakoisen yhteiskunnan poliittisen eliitin ohjaamaan enemmän tai vähemmän demokraattiseen ja ideologiseen valtiojärjestykseen, ne ovat ulkoisten suhteiden järjestelyssä usein nojautuneet jo ennen modernin valtion ideaa syntyneisiin malleihin – teoreettisiin ajattelutapoihin ja mekanismeihin. Nämä mallit ovat voineet perustua valtioiden tai niiden edeltäjien väliseen aikaisempaan

¹⁰² Vrt. Barry Buzan 1991, 112 - 113.

¹⁰³ Emt.

historiaan ja vallanjaon käytäntöön, sekä valtioiden välisiin sopimuksiin ja niissä määriteltyihin oikeuksiin ja velvollisuuksiin.

Valtion etua, nationalismia sekä materialismia ja sen suomaa vallan merkitystä korostaneen teorian – *realismin* johdannaisineen – nähdään olleen merkittävimmän ajattelusuuntauksen kansainvälisten suhteiden hoitamisessa aina Machiavellin *Ruhtinas*-teoksen ajoista 1900-luvun loppupuolelle asti. *Realismiin* perustuvan *klassisen turvallisuusorientaation* nähdään yhä ilmenevän siellä, missä turvallisuuspolitiikka painottuu valtiokeskeisyyteen ja valtion tai kansakunnan oikeuksien idealistiseen puolustamiseen tai pitää päämääränään oman valtion voiman ja vallan lisäämisen.¹⁰⁴

Modernin aikakauden *perinteisen turvallisuusorientaation* arvioinnin kriteerinä ajatellaan olevan *klassisen realismin* mukainen *Staaträson* (valtiojärki), jonka ideaan kuului Friedrich Meinecken mukaisesti etsiä kullekin valtiolle sopiva *staaträson*, joka kulloisenakin aikana parhaiten palvelee valtion etua¹⁰⁵. *Perinteisen turvallisuusorientaation* mallina pidetäänkin yleisimmin maailmansotien jälkeistä kapeaa turvallisuuskäsitystä, missä korostetaan valtiotason turvallisuutta ja sotilaallisen uhkan ensisijaisuutta.¹⁰⁶

Klassisen realismin nähdään olevan vahvasti sidoksissa tietyntyyppiseen maailmankatsomukseen, joka on luonteeltaan pikemminkin filosofinen tai uskonnollinen kuin tieteellinen. Sen selityskyvyn puutteita korjaamaan kehittyi neorealismien suuntauksia, jotka pyrkivät muodostamaan tieteellisen kuvan kansainvälisestä järjestelmästä.¹⁰⁷

*Neorealismien*¹⁰⁸ mukaan maailma on ainaisessa anarkian tilassa ja siinä missä klassinen realismi panee tämän inhimillisen vallanhimon tiliin, neorea-

¹⁰⁴ Esim. Harto Hakovirta yhdistää realismin Machiavellin *Ruhtinas* -teokseen sekä Hobbesin anarkiaoppiin ja Hegelin kansallisvaltionvaltion absoluuttista etua korostavaan oppiin. Ks. Harto Hakovirta 2002, 26 – 30.

¹⁰⁵ Esim. Urho Kekkosen näkemyksen mukaan kriteerinä ulkopoliittiselle toimintaohjelmalle ei ole sen suosio, vaan ”onko se kaukaisempaa tulevaisuutta silmällä pitäen kansakunnalle edullinen vai epäedullinen”. Ks. Kekkonen 1944, 34, ks. myös Kari Palonen 2003, 480.

¹⁰⁶ Perinteisen turvallisuusorientaation keskeisinä teoreetikoina esiintyvät saksalais-syntyinen, mutta natsien takia 1937 amerikkalaistunut, Hans Morgenthau (1904 – 1980) ja englantilainen Edward Hallett Carr (1892–1982), jotka kehittivät ja edustavat klassisen realismin mukaista näkemystä. Yhdysvaltalaisista neorealismien perinnettä edustavat Kenneth Waltz (synt. 1924) ja Stephen Walt (synt. 1955). E.H. Carria pidetään myös yhtenä keskeisenä teoreetikkona, joka kehitti liberalismia yhtenäiseksi teoriaksi ja ideologiaksi. Walt on rajannut määritelmässään turvallisuustutkimuksen tutkimukseksi uhkista, joita hallitaan sotilaallisilla voimakeinoin. Neorealismien puutteita korvaamaan Yhdysvalloissa syntyi vielä neoklassinen realismi. Nimi viittaa siihen, että se on neorealismien ja klassisen realismin synteesi. Ks. Stephen Walt 1991, 212.

¹⁰⁷ Ks. Eerik Lagerspetz 2005, 7.

¹⁰⁸ Tai *structural realism*, kuten Kenneth Waltz sitä kutsuu, Suomessa myös *uusrealismi*. *Neorealismi* tutkii olosuhteita, joissa normit hylätään tai niihin tukeudutaan, ei sitä, kuinka normit toimivat. Tutkimussuuntana *Neoinstitutionalism* on taas kiinnostunut erityisesti siitä, kuinka hallintajärjestelmä, regiimi, syntyy normien ympärille. Normien merkitys liittyy nimenomaan hallintajärjestelmien syntyyn ja normit nähdään osana hallintajärjestelmiä. Siten perinteisille teorioille muut poliittiset ja yhteiskunnalliset normit, kuten ihmisoikeudet, tasa-arvo, demokratia tai kestävä kehitys, ovat

lismi näkee anarkian syyksi kansainvälisen järjestelmän rakenteet, jotka aiheuttavat rajoitteita valtioille. Kenneth Waltz, eräs teorian kehittäjästä (*Man, the State, and War* 1959), näkee valtion jatkossakin olevan kansainvälisen järjestelmän keskeinen toimija, vaikka ymmärtääkin globalisaation haastavan valtion merkityksen. *Neorealismi* on ollut vuodesta 1979 lähtien, jolloin Waltzin teos *Theory of International Politics* ilmestyi, kylmän sodan loppuun asti merkityksellinen teoria, sillä se on ollut hallitseva kansainvälisten suhteiden teoria Yhdysvalloissa. Erotuksena moniin kriittisiin suuntauksiin nähden Waltzin neorealistisen näkemyksen mukaan kahdenväliset suhteet tuottavat enemmän vakautta kuin monenkeskiset suhteet.¹⁰⁹

Useat tutkijat näkevät *realismin* ja sen johdannaisten menettäneen kykynsä selittää muutoksia kansainvälisissä suhteissa kylmän sodan päättymisen myötä. Selityskyvyn menetyksen syyksi Vilho Harle (2000) esittää, että tutkijat ovat olleet liiaksi kiinnittyneet suurvaltojen ideologiseen globaalipolitiikkaan ja pienvaltojen alueelliseen geopolitiikkaan. Tässä ympäristössä he ovat tutkimuksiltaan palvelleet poliittista valtaa sen sijaan, että olisivat pohtineet kriittisesti sitä miten historialliset prosessit ovat vaikuttaneet kansalaisten, kansan ja valtion liittoon.¹¹⁰

Kylmän sodan jälkeisiä keskeisiä muutoksia ovat globalisaation lisäksi olleet länsimaiden nopea institutionaalistuminen ja kansainvälisten organisaatioiden laajeneminen. Frank Schimmelfennigin (2003) mukaan yksittäisten valtioiden eurooppalaistumista ja yleistä olemusta onkin ryhdytty mittaamaan ensisijassa sen mukaan kuinka useaan instituutioon ne kuuluvat ja kuinka intensiivisessä suhteessa ne niihin ovat, sekä sen mukaan kuinka ne ovat adoptoineet näiden organisaatioiden arvot.

“Western communities define their collective identity not merely by geographical location in certain region of international system (Europe or the Euro-Atlantic) but mainly by liberal values and norms” (Schimmelfennig 2003, 4).

Schimmelfennig siis korostaa ideologioiden sijaan arvoja ja normeja, mutta hänen keskeinen teesinsä viittaa kuitenkin näiden nimellisyyteen, sillä hän toisaalta väittää, että EU:n tai Naton laajeneminen tai liberaalien arvojen levittäminen eivät ole edenneet kohdemaiden pyyteettömästä halusta ja valmiudesta sitoutua länsimaiseen rationalismiin ja liberaaleihin arvoihin sekä järjestykseen ja niiden edellyttämään vastuunkantoon, vaan pikemminkin halusta edistää materiaalisia ja muita itsekkäitä intressejä.¹¹¹

Edellä oleva tarkastelu osoittaa, että muutokset ovat synnyttäneet tarpeita löytää uusia lähestymistapoja, jotka paremmin selittävät uusia ilmiöitä. Toisaalta voidaan todeta, että perinteisten teorioiden piirissä *neorealismi*, *neoinstitutio-*

toissijaisia ja hallintajärjestelmään liittyville normeille alisteisia. Ks. Palmujoki, 2007; 94 - 95.

¹⁰⁹ Stephen Walt 1991, 212.

¹¹⁰ Vilho Harle 2000, 35 - 37.

¹¹¹ Ks. Schimmelfennig 2003, 1 - 5.

nalismi ja *neoliberalismi* ovat säilyneet keskeisinä *rationaalisina teorioina*, joihin yleisesti nojaututaan arvioitaessa valtiotoimijoiden turvallisuuspolitiikkaa. Teorioiden ei kuitenkaan nähdä tuottavan tai edes haluavan tuottaa uusia perustavia rakenteita tai avaavan uudenlaisia tulkintahorisontteja ja kysymyksiä valtiotoimijoiden kansainväliselle ympäristölle, kuten vielä toistaiseksi vaikutusvallaltaan marginaaliin jäävät ns. *kriittisten koulukuntien* edustajat pyrkivät tekemään¹¹². Yleisesti nähdäänkin, että kansainvälisten suhteiden määräävämpinä tekijöinä ovat edelleen valtiotoimijoiden omat intressit ja niitä edistävät suhteet. Normatiivisten kansainvälisten instituutioiden rakentuminen selittyy tässä ajattelussa materiaalistien intressien synnyttämästä rationaalisesta toiminnasta. Instituutioiden vaikuttavuuden ja pysyvyyden voidaankin nähdä olennaisesti riippuvan siitä, millainen niiden käytettävyys on toimijoille, jotka niitä ylläpitävät.¹¹³

Rationalisteille kansainvälisten organisaatioiden ja instituutioiden voidaan siis ymmärtää olevan välineellisiä yhtymiä. Nämä yhtymät on suunniteltu auttamaan valtioita saavuttamaan ensisijaisesti omia tavoitteitaan ja varmistamaan turvallisuustarpeensa aiempaa tehokkaammin. Rationalistien lähtökohtana voidaankin pitää sitä, että myös kansainvälisillä organisaatioilla on aina omistajansa, joiden etuja instituution tulee palvella tai se muutoin todetaan hyödyttömäksi.

Kansainvälisten organisaatioiden nähdään olevan valtioille houkuttelevia areenoita niille tyypillisten toiminnan keskittämisen ja itsenäisyys -piirteiden takia. Toiminnan keskittämisen avulla kansainväliset organisaatiot tuottavat valtioiden välistä ja kollektiivista toimintaa erillisten valtiosuhteiden ylläpitoa tehokkaammin ja kustannuksia alentaen: ne tarjoavat vakiintuneen neuvottelufoorumia, poolitoimintaa, huolellisesti laadittuja normeja ja toimivat neutraalina informaation välitys- ja vaihtoforumina. Itsenäisyys, toisin sanoen se, että organisaatiot ovat itsenäisiä foorumeita, mahdollistaa keskustelun ja eriasteisten normien valmistelun hallitusten ratifioitavaksi ilman, että sisäpoliittiset keskustelut ja ristiriidat liiemmin häiritsevät tätä toimintaa. Tämän etuna on nähtävissä, että organisaation valmistelevasta statuksesta huolimatta sillä on kuitenkin runsaasti painoarvoa myös sisäpoliittisessa päätöksenteossa, koska kansainvälisen organisaation esitys koetaan jäsenvaltioiden yhteisen toiminnan tulokseksi.¹¹⁴

¹¹² CASE -koulukunnat (Critical Approaches to Security in Europe) sisältävät useita turvallisuussuuntauksia, joita yhdistää kritiikki turvallisuuden valtiokeskeisyyttä sekä voimankäyttöön ja realistisiin sotilaallisiin uhkiin keskittymistä kohtaan. Ne ovat keskittyneet turvallisuuden ja strategian alan tutkimukseen, irtautuen perinteisistä materiaalisista voimaa, normeja ja valtasuhteita korostavista lähtökohdista keskittyen turvallisuuden poikkitieteelliseen ja moniongelmaiseen olemukseen. Ne ovat kuitenkin siinä määrin hajautuneet epistemologialtaan, ontologialtaan ja metodologisilta perusteiltaan, ettei niitä voi pitää yhtenäisenä koulukuntana, eikä niillä ole vielä laajempaa näkyvyyttä kansainvälisessä tieteellisessä yhteisössä. Ks. www.casecollective.org

¹¹³ Schimmelfennig 2003, 18 - 19.

¹¹⁴ Ks. Emt., 19, viitaten Abbottiin ja Snidaliin 1998.

Erilaiset teorit ja turvallisuusorientaatiot eivät aina sulje toisiaan pois, vaan niiden voi ymmärtää esiintyvän myös samanaikaisesti. Siten esimerkiksi valtio voi ulko- ja turvallisuuspolitiikassaan toimia tiettyjen ideologisten aatteiden hyväksi, vaikka se samalla ottaisi huomioon valtioiden ja instituutioiden valta- ja voimapoliittiset realiteetit. Toisaalta on myös huomioitava, että valtion tai kansainvälisen instituution sisällä voi olla useita erilaisia turvallisuuskäsitteitä sekä vaihtoehtoisia ja kilpailevia turvallisuusorientaation tapoja, joiden nouseminen toimintaa ohjaavaksi politiikaksi tai muiden huomioitavaksi realiteetiksi riippuu niitä kannattavien toimijoiden poliittisesta potentiaalista ja valta-asemista.

Perinteisten teorioiden mukaan orientoituvien näkökulmasta valtion koolta sekä taloudellisella ja sotilaallisella vaikutusvaltapotentiaalilla nähdään olevan määräävä merkitys siihen, millaisia materiaalisia ja immateriaalisia intressejä – ja kuinka laajalle alueelle ulottuvina – valtio tai valtioita edustava yhteisö näkee oikeudekseen nimetä, tai kykenee vakuuttamaan ja legitimoimaan ne kansainvälisiksi realiteeteiksi. Turvattavat kohteet, valtion intressit ja niihin kohdistuvat uhat on tässä mielessä ymmärrettävä suhteelliseksi asioiksi, jotka riippuvat nimeäjän itseymmärryksestä ja sen mukaisesti artikuloimasta todellisesta tai kuvittelusta kansainvälistä poliittisesta potentiaalista.¹¹⁵

Turvallisuus ei siis lähtökohtaisesti kohdistu vain yhteen inhimillisen elämän kategoriapariin, kuten materiaaliin ja aggressioon, vaan kaikkiin yhteiskunnallisiin kategorioihin. Yhteisöllisen turvallisuusajattelun erääksi vaihtoehdoksi on 1990-luvulla vakiintunut *laaja turvallisuuskäsite*, joka terminä mainitaan myös Suomen turvallisuus- ja puolustuspoliittisen selonteon perustaksi. *Laajan turvallisuuskäsityksen* määritelmistä tunnetaan yleisimmin ns. Kööpenhaminan koulukunnan malli. Siinä turvallisuus ymmärretään sotilaallista turvallisuutta laajempaan viiden ulottuvuuden kokonaisuutena, joka muodostuu sotilaallisesta, poliittisesta, yhteiskunnallisesta, taloudellisesta ja ympäristöllisestä ulottuvuudesta.

Mallin mukaisessa ajattelussa sotilaallinen turvallisuus on vapautumista organisoidun väkivallan uhasta tai haavoittumattomuutta sen vaikutuksilta. Poliittinen turvallisuus taas tarkoittaa hallitusjärjestelmän ja siihen liittyvien säätelyjärjestelmien vakautta. Tähän liittyvällä yhteiskunnallisella turvallisuudella tarkoitetaan valtiotason alapuolella olevien yhteisöjen ja yksilöiden elämänhallintaan, elinympäristöön, olemassaolon oikeutukseen ja kansalaisyhteisyyteen liittyvän turvallisuudentunteen varmistamista. Taloudellisella turvallisuudella mallissa tarkoitetaan talouden vakautta, jonka edellytyksenä nähdään edellä olevien turvallisuusulottuvuuksien toteutuminen. Myös sillä tavalla, miten talousjärjestelmä on integroitunut yhteiskuntajärjestelmään, ymmärretään olevan kiinteä yhteys yhteiskunnalliseen turvallisuuteen. Ympäristöturvallisuuden malli puolestaan liittyy ihmisen ja luonnon välisiin suhteisiin sekä ih-

¹¹⁵ Vrt. Klaus Törnudd 2001, 58 – 59.

misen elinoloihin liittyvien luonnonilmiöiden vaikutusten hallintaan ja varautumiseen.¹¹⁶

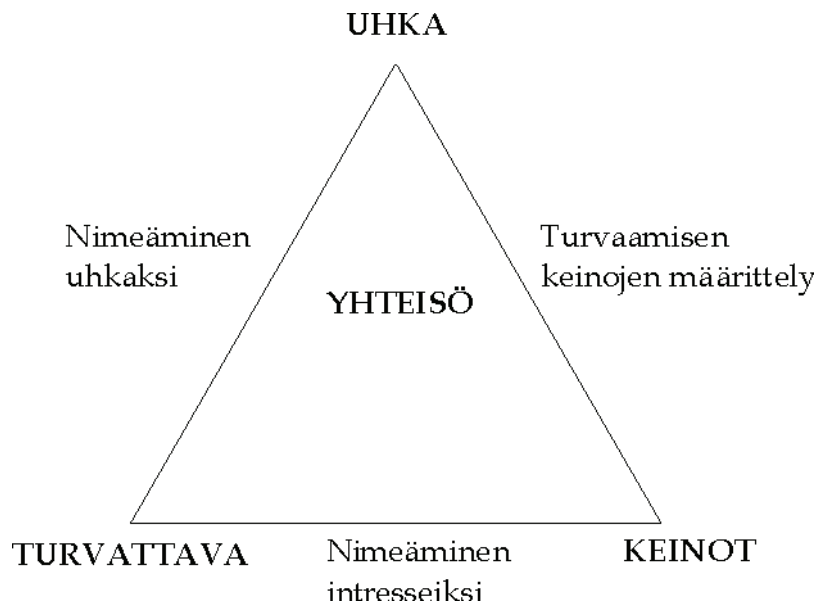
Voidaan ajatella, että *laaja turvallisuuskäsitys* on siihen liittyvien viittausten perusteella jakautunut kategorioihin, joissa turvallisuudelle on määritetty ominaisuuksia toisaalta realismin tutkimusperinteen mukaisen perinteisen turvallisuuspolitiikan alueelta, sekä toisaalta idealismin näkökulmaa edustavalta alueelta, jolloin viittaukset kohdistuvat lähinnä ihmisoikeuksien julistuksen suosituskriteereihin. Nämä kategoriat toimivat varsin väljinä ei-normatiivisina kehyksinä yleiselle turvallisuuskeskustelulle. On kuitenkin huomioitava, että Buzanin ja Wæwerin laaja turvallisuuskäsitys perustuu turvallistamisteoriaan, joka on varsin suoraviivainen ja poliittisia prosesseja yksinkertaistava teoria. Se ei ole erityisen käyttökelpoinen tutkittaessa debatteja ja niiden nyansseja, vaan sen tyypillisin käyttökohde on tilanne, missä valtion johto julistaa turvallisuusuhan olemassaolon, onnistuen paremmin tai huonommin operaatiossaan.

Ymmärtämällä tässä tutkimuksessa turvallisuuspolitiikka koselleckimaisesti kontekstisena kolmiulotteisena ajallisena tilana tutkijalle avautuu mahdollisuus osoittaa siihen liittyville poliittisille ilmiöille kysymyksiä toimijoiden ymmärtämänä nykyisyytenä. Näkökulma tukee kuitenkin edellä esitetyn laajan turvallisuuskäsityksen olettamusta siinä, että turvallisuutta ei voi rajata tietyn nykyisin vallitsevan rakenteen tai yhteiskunnallisen tason (esim. valtio, kansa tai länsimainen yhteisö) kysymykseksi, vaan se koskee kaikkia inhimillisen toiminnan alueita. Näkökulma myös muistuttaa, että turvallisuuteen kohdistuvien uhkien kokemisen ja uhkien neutraloimisen tavat muuttuvat jatkuvasti.

Tässä tutkimuksessa arvioin ja kuvaan puoluetoimijoiden *yhteisöllisen turvallisuuden* tuottamiseen tähtäävän politiikan rakennetta ja mekanisme edellä esitetyn politiikan käsitteen puitteissa. Toimijoiden turvallisuuspolitiikan käsitteen ymmärtämisen tapaa tulkitsen seuraavaksi esittämäni turvallisuuden käsitteen mallinnuksen puitteissa.

Tutkimuksen turvallisuus-käsitteen lähtökohtainen mallinnus perustuu osin edellä kuvattuun, mutta myöhemmin esitettävää analyysia silmällä pitäen pelkistän tässä tarkastelussa kuvausta nojautumalla Wittgensteinin esittämään käsitteen syntymisen mekanismiin yhteisön sisäisenä prosessina ja sopimuksena vakiinnuttaa se kielenkäyttöön. Korostettakoon, että malli toimii vain lähtökohtana turvallisuusdiskurssin analyysissa ja siinä esiintyvien toimijoiden turvallisuuspolitiikan käsitysten tulkinnassa. Turvallisuuskäsitteelle voidaan esittää analyysin suuntaamiseksi seuraavanlainen semanttinen yleismalli:

¹¹⁶ Barry Buzan, Ole Wæwer & Jaap de Wilde 1998, 49 – 70.

KUVA 4 Turvallisuuskäsitteen yleismalli ja peruselementit

Huomattavaa on, että yleismalli ei oletta peruselementtien olevan objektiivisesti olemassa, vaan käsitteorian mukaisesti ne ovat subjektiivisen nimeämisen kohteita. Toisaalta on pidettävä mielessä että turvallisuuden tavoittelun tai puolustamisen motivaationa ja objektina voi toimia jo saavutettu tai tulevaisuudessa odotettavissa oleva tila tai edellytysten luominen monin eri tavoin, kuten modernin valtion ymmärtämisen tavoissa jäljempänä tulee ilmi. Sovellan turvallisuuden yleismallia tässä tutkimuksessa huomion suuntaamiseksi niihin turvallisuuspolitiikan orientaation muotoihin ja turvattavaksi nimeämisen tapoihin, joihin analyysin kohteena olevien toimijoiden (valtio, puolue tai muu poliittinen ryhmittymä) voidaan retoriikkansa perusteella tulkita sitoutuneen. Siten esimerkiksi voidaan lähtökohtaisesti ajatella, että selontekojen sisäinen logiikka nojautuu niiden johdannoissa ilmoitettuun laajaan turvallisuuskäsitykseen, jota niissä ei kuitenkaan sen tarkemmin määritellä. Puolue toimijoiden osalta tarkastelun kohteena on tällöin esimerkiksi se, miten he ymmärtävät laajan turvallisuuskäsitteen: Painottavatko he pehmeää ei-sotilaallisia tai kovaa sotilaallista turvallisuusulottuvuutta? Nojautuuko heidän turvallisuuspoliittinen ajattelunsa valtiokeskeiseen, institutionaaliseen vai idealistiseen ymmärtämisen tapoihin?

Tutkimuksen eräänä lähtökohtana on myös se, että yksittäisen valtion osalta turvallisuuspolitiikkaa voidaan tarkastella vain projektiona johonkin enemmän tai vähemmän subjektiiviseen teoreettiseen tai poliittiseen ajattelutapaan. Toimijoiden turvallisuuspoliittista ajattelua tai ratkaisumallien laatua voidaan siis arvioida vain niihin suhteutettuna. Toisaalta teoriataustan perusteella tarkastelun perusolettamuksena on myös se, että valtiotoimijan turvallisuuspoliittisten ratkaisumallien erityisyyttä tai tavanomaisuutta voidaan arvioida vain yksilöityjen kriteerien osalta ja vain sellaisten maiden suhteen, jotka ovat tiettyinä hetkenä olennaisilta ominaisuuksiltaan samankaltaisia ja siis ver-

tailukelpoisia. Tällöin tulisi huomioida, että myös näiden valtioiden ratkaisut nojautuvat kontekstiseen ja subjektiiviseen teoreettiseen ja poliittiseen ajattelu-tapaan. Näiden ajattelutapojen tuottamien silmälasien läpi vertailukohteina voidaan ajatella olevan vertailuun valittujen maiden tavat määrittellä turvatta-vat asiat, edistettävät intressit ja niihin kohdistuvat uhat sekä niiden omaksu-mat keinot turvata nämä.

Edellisen perusteella tutkimuksen perusolettamuksena voidaan pitää sitä, että turvallisuuspoliittisia valintoja ei voi yleistää mekaanisesti lähtökohdiltaan toisenlaiseen valtioon ja poliittiseen järjestelmään. Toisin sanoen suora mallin kopioiminen vertailukohdaksi ei voi ohittaa paikallisesta ja ajallisesta empirias-ta nousevia kokemusperäisiä ymmärryksiä siitä, mitkä koetaan ja nimetään puolustamisen arvoisiksi asioiksi (A), ja mitä keinoja (K) kukin näkee tarpeelli-seksi, oikeutetuksi tai mahdolliseksi käyttää neutraloidakseen niihin kohdistu-viksi nimetyt uhat (U) voidakseen tuottaa positiivisen turvallisuuden tunteen (T+). Tässä turvallisuusyhtälömallissa tuloksena on negatiivinen turvallisuuden tunne, turvallisuusvaje (T-), mikäli A, K, ja U eivät ole samanlaatuisia. Mikäli ne ovat samanlaatuisia, niin tapauksissa missä $K < U$ tuloksena on T-.

3.4 Kontekstiset kehyskäsitteet

Tutkimuksen kontekstisten kehyskäsitteiden voidaan ajatella muodostuvan, lu-vussa 2.3.4 hahmotellun megadiskurssin mukaisesti, toimijoiden itsensä tarkas-telun kohteena olevalle turvallisuuspolitiikan tilalle määrittelemästä käsitteym-päristöstä. Voidaan siis olettaa, että toimijat tulkitsevat turvallisuuspolitiikalle merkityksellisiksi artikuloitujen käsitteiden merkityssisältöä kukin omalla ta-vallaan muodostaen niistä mahdollisuuksien horisontin, jonka suhteen he sovit-tavat turvallisuuspoliittiset analyysinsä ja tavoitteensa.

Keskeisiksi kontekstisiksi kehyskäsitteiksi ymmärretään tässä tarkastelus-sa sellaiset käsitteet, joiden voidaan nähdä mahdollistavan puheen yhteisölli-sestä turvallisuudesta ja turvallisuuspolitiikasta sekä tekevän tarkasteltavana olevien toimijoiden erilaiset turvallisuuden ja turvallisuuspolitiikan ymmärtä-misen tavat ja turvallisuusratkaisut loogisiksi ja ymmärrettäviksi.

Kehyskäsitteiden keskiössä ovat isänmaallisuuden ja modernin valtion kä-sitteet, joita voidaan pitää eräänlaisina valtiollisen politiikan peruskäsitteinä. Isänmaallisuuden, ja etenkin sen äärimuotona tunnetun nationalismin käsitteen ajatellaan olevan modernin valtion syntymiselle ja säilymiselle välttämätön, ko-heesiota ja lojaalisuutta tuottava tunnetila. Modernin valtion idean ja käsitteen taas katsotaan tuottaneen tilan nykyisen kaltaiselle demokratialle ja politiikalle. Yleisessä historiallisessa katsannossa kummankaan peruskäsitteen ei ole nähty konkretisoituessaan olevan moitteettomia. Niiden korostamista kansallisessa tai kansainvälisessä politiikassa on maailmansotien jälkeen alettu pitää pikemmin-kin inhimillisten kärsimysten ja taloudellisten epäkohtien todennäköisinä läh-teinä. Tämän johtopäätelmän ajatellaan synnyttäneen tarpeen laajentaa, täyden-

tää ja hallita näitä tai jopa korvata ne paremmin toimivilla ideoilla. Kansainvälisten liittoutumien, organisaatioiden ja instituutioiden voidaan ymmärtää olevan tällaisia korvaavia monitoimintaisia kehyskäsitteitä.

3.4.1 Isänmaallisuus ja nationalismi

Antiikin Kreikan *ἔθνος* ja latinan *natio* ovat pohjana nykyiselle kansan käsitteelle. Ne tarkoittivat heimoa tai ihmisryhmää, jolla oli yhteiset esi-isät. Antiikin kreikkalaiset tai roomalaiset eivät kuitenkaan tunteneet olevansa 'kansa', vaan sanalla viitattiin lähinnä vieraisiin heimoihin.¹¹⁷ Esimerkiksi sanonnat "olen kreikkalainen" tai "olen roomalainen" eivät viitannut kansaan vaan kuvasivat pikemminkin henkilön poliittista kansalaisstatusta. Täyttääkseen hyvän kansalaisen, '*civic virtue*' vaatimukset henkilöllä tuli olla tietynlainen sivistys ja käytös, ja sen lisäksi hänen tuli sitoutua tietynlaiseen yhteiskuntajärjestykseen ja kyetä puolustamaan sitä. Henkilö saattoi olla roomalainen, vaikka asui eri puolella Välimerä ja oli eri rotua. Myös kaksoiskansalaisuus oli mahdollista. Roomalaisessa traditiossa kansalaisuus oli joustava käsite, joka sisälsi myös kategorian toisen luokan kansalaisesta ja jolla oli laillisia, muttei poliittisia oikeuksia.¹¹⁸ Antiikin Kreikan perinteessä kansalaisuus oli rajattu tarkemmin tiettyyn hallitsevaan luokkaan, johon pääseminen edellytti isänmaallisuuden ja lojaalisuuden osoittamista valtiolle, alistumista vallanpitäjien hallittaviksi sekä kykyä puolustaa valtiota ja hankkia sotasaalista ja kunniaa sen nimissä.¹¹⁹

Patriotismi puolestaan tulee kreikan sanasta *patria*, jonka ymmärretään alun perin tarkoittaneen kotimaata tai synnyinpaikkaa (native place) ja myöhemmin muuttuneen patriotismi muodossa merkitsemään rakkautta kotimaata kohtaan.¹²⁰ Isänmaallisuudella on antiikin Kreikassa tulkittu tarkoitetun halua osoittaa rakkautta maata kohtaan josta saa elantonsa kohdistuen siten alueeseen ja sen suomiin yhteisöllisiin ja materiaalsiin mahdollisuuksiin. Termille on syntynyt hyvin varhain kohtalonomaista kiinnittymistä ja lojaaliutta kuvaava merkitysyhteys myös valtioon, sillä antiikin oppineet, kuten Platon seuraajineen, nimesivät rakkauden kohteeksi nimenomaan kaupunkivaltion, jonka näkivät olevan korkeimman yhteisöjen muodoista. Antiikin ja osin keskiajan käsityksessä yhteisö oli ensisijainen ja yksilöllä oli merkityksensä vain yhteisönsä tai

¹¹⁷ Bertrand Russell 2001 I, 369 ja 372 - 373 liittää kansa -käsitteen ja sen pyhittämisen juuret vanhassa testamentissa kuvattuun juutalaisten selviytymistarinaan, missä Nepukadnesar valloitti Jerusalemin 586 eaa. ja vei suurimman osan väestössä orjuuteen Babyloniaan. Vankeus synnytti uudenlaisen uskon, jossa oli vain yksi jumala, ja vankeusajan tuottamien seka-avioliittojen häpäisyjen vastustamisena ja kieltämisenä vain yksi *kansa*. Tämän aikakauden tuotteena nähdään syntyneen tarinat jumalan erityisesti rakastamasta kansasta, "valituista", "oikeudenmukaisuudesta" ja "maailman synnystä" sekä "maailmanlopusta". Russell arvioi tarinoiden siirtyneen myöhäisessä Rooman valtakunnassa myös Roomaa valloittaneille barbaareille kristinuskon nimikkeen alla sulautuen uusplatonisiin, stoalaisiin ja lunastusta koskeviin uusiin uskomuksiin.

¹¹⁸ Ks. Dawn Oliver ja Derek Heater 1994, 10 - 13.

¹¹⁹ Ks. Russell 2001 I, 24.

¹²⁰ Aira Kemiläinen 1993, 31.

yhteisöjensä hyödyllisenä jäsenenä. Yleistäen voidaan todeta, että antiikin aikoina kansalaisuus tarkoitti jäsenyyttä hallitsevassa luokassa ja isänmaallisuus tämän luokan etujen edistämistä – se vertautui siis pitkälti nykyiseen käsitykseen nationalismista.

Patriotismin katsotaan säilyttäneen yhteiskunnallisessa ajattelussa poliittisen sävyn myös 1400 - 1500 -luvulla, jolloin se on liitetty pääasiassa '*Civic Humanism*' -merkityksessä tasavaltaiseen vapauteen ja Machiavellin '*Civic Virtue*' -merkityksessä hyvään kansalaisuuteen. Tällöin sillä on ollut sekä ihmisen lojaalisuutta ja yhteiskunnallista moraalista käyttäytymistä ilmentävät merkitykset. Machiavelli tosin antoi ruhtinaalle vapautuksen moraalista rajoitteista ja hyvän kansalaisen ominaisuuksista - riitti kunhan tämä vain näytteli niitä hänellä olevan.¹²¹

1700-luvun Euroopassa patriotismi kantoi piirteitä myös emotionaalisesta kiinnittyneisyydestä kotiseutuun, kaupunkiin, maaseutuun, hallitsijadynastiaan tai hallitsijaan. Isänmaallisuuden käsitys näyttää olleen paljolti riippuvainen siitä, minkälainen yhteiskunnallinen asema henkilöllä oli ja mille hänen sen takia odotettiin olevan lojaali. Esimerkiksi ensimmäiseksi suomalaiseksi itsenäisyysmieheksi kutsutun Yrjö Maunu Sprengtportenin patriotismi näyttäytyi 1760-luvulla poliittisena lojaalisuutena kuninkaalle. Siihen sisältyi siis antiikin tapaan ajatus tietyn poliittisen järjestelmän hyväksymisestä ja tukemisesta sotilaallisella voimalla. Siihen liittyi myös vahvasti aatelisten patriarkaalisesta valtiomuodosta perustelu, joka mahdollisti hänen oman asemansa vahvistumisen ja takasi hänen viiteryhmiensä, aatelisten säädyille kuuluvat privilegit. Samanaikaisesti Sprengtporten vaikutti ymmärtävän, että alempisäätyisten isänmaallisuus kohdistui etupäässä kotiseutuun.¹²²

Näyttäisi siis siltä, että mitä korkeammassa asemassa henkilö oli tai mitä enemmän yhteiskunnallisia (etu) oikeuksia hänelle oli, sitä enemmän hänen isänmaallisuutensa odotettiin ilmenevän lojaalisuutena ja valmiutena kantaa vastavuoroisesti hänelle asetetut vastuut. Sitä vastoin tavallisten paikallisten ihmisten otaksuttiin toimivan välittömien omien etujen ja taloudellisten hyötyjen takia. Isänmaallisuuden osoittaminen lojaalisuutena oli ikään kuin osoitus ylempisäätyisten yhteiskunnallisesta vastuusta ja maailmanpoliittisesta tietoisuudesta. Lojaalisuuden motiiveina voidaan taas nähdä olleen tietyn vallan tukeminen ja toisaalta oman toiminnan oikeuttaminen delegoidun vallan käyttäjänä.

Ranskan vallankumouksen aikaan patriotismilla oli myös vallankumouksellinen konnotaatio kansansuvereniteetin ja demokratian puolustajana. Asteittain ranskalaiset patriootit ryhtyivät nimittämään itseään "kansan ystäviksi" ja myöhemmin "kansakunnan ystäviksi" (*amis de la patrie*) yhdistäen näin patriotismin ja nationalismin merkityssisältöä.¹²³ Amerikan ja Ranskan vallanku-

¹²¹ Skinner 1978 I; 74 - 75, 125 - 132, 175.

¹²² Savon prikaatin komentajana Sprengtporten haki talonpoikien tukea vetoamalla nimenomaan kotiseudun puolustamiseen. Ks. Stig Ramel 2005, 32 - 33 ja 39 - 44.

¹²³ Aira Kemiläinen 1993, 33 - 34. Kemiläinen käyttää tekstissään '*friends of the nation*' ilmaisua.

mousten jälkeen nationalismilla on viitattu kansakuntaan, ja se on kuvannut modernin valtion ja kansan yhdentynyttä poliittista olemusta. Patriotismilla on puolestaan kuvattu tästä suhteesta syntyneen kansalaisen valtiolle ja etenkin valtion demokratian idean mukaisesti omistavalle kansakunnalle osoittamaa tunnepitoista lojaalisuutta.

Teoreetikot ovat sittemmin selittäneet nationalismia monella eri tavalla. Yleisimmin 1800-luvun nationalismia on kuvattu yhtenäisesti ymmärrettyinä Hegelin kansakunnan historiallisuutta ja pyhyyttä korostavana oppina, jonka on ajateltu levinneen suhteellisen samansisältöisenä aatteena maasta toiseen. Nationalismi on nähty myös universaalina inhimillisenä tarpeena rakentaa omaa identiteettiä kulttuuristen traditioiden pohjalta. Tähän liittyy pyrkimys nimetä asioita, joita kohtaan ihminen tuntee lojaalisuutta ja joita hän haluaa säilyttää ja puolustaa.¹²⁴ Peter Alter (1994) kutsuu tämän kaltaisia nationalismin muotoja kulttuuriseksi nationalismiksi. Myös kysymyksen vallan uudelleen jakautumisesta on nähty olevan ominaista modernin ajan nationalistiselle kehitykselle. Tällöin viitataan siihen, että alamaisten ja kansalaisten lojaalisuudesta alkoivat kilpailla uudet kansalaisille hyvää lupaavat toimijat, jotka edustivat erilaatuisia taloudellisia ja yhteiskunnallisia ideologioita, jotka eri maiden osalta eriasteisesti korvasivat vanhan vallan ja siihen asti pelon, rangaistuksen, suojelun tai pelastuksen perusteella lojaalisuuden kohteena olleet kirkon ja monarkin.¹²⁵ Näin syntyneitä nationalismia Alter kutsuu poliittiseksi nationalismiksi.

Vuosien 1918 ja 1945 välillä nationalismista tuli synonyymi suvaitsemattomuudelle, epäinhimillisyydelle ja väkivallalle. Tämän on katsottu johtaneen siihen, että aiemmat hyviksi koetut nationalismin tyypit korvattiin vanhakan-taisella patriotismitermillä, joka muotoutui nopeasti vastakohdaksi nationalistisille. Kun isänmaallisuus ääri-nationalismissa tarkoitti valmiutta kaikin tavoin edistää valtion suhteellista paremmuutta muihin valtioihin nähden, on isänmaallinen mielenlaatu 1950-luvun eurooppalaisessa katsannossa liitetty malli-kansalaisuuteen, johon ei ajateltu kuuluvan pyrkimyksiä vihamieliseen poliittiseen voimankäyttöön. Isänmaallisuutta onkin sittemmin kuvattu pikemminkin säilyttävänä ja puhtaasti kasvua edistävänä ryhmätunteena.¹²⁶ Koko tämän jälkeisen kehityksensä aikana isänmaallisuuden käsite on länsimaisessa ajattelussa säilyttänyt epäitsekään luonteensa. Se sisältää ajatuksen, että isänmaallinen ajattelee yhteisönsä etua ja isänmaallisuus merkitsee puolestaan sitoutumisesta ajatteluun ja toimintaan, joka oman edun lisäksi palvelee myös isänmaan etua.¹²⁷

Ylläesitetyn perusteella voidaan havaita, että samalla kun isänmaallisuus näyttäytyy korostetusti tunnetilana, joka esiintyy identiteettinä ja kiintymykse-

¹²⁴ Emt., 39. Kemiläinen näkee tällaisen kehityksen olleen ominaista eri kansallisuuksis-ta ja kieliryhmistä koostuville valtioille kuten Sveitsi.

¹²⁵ Ks. Koselleck 2004, 21 ja 51 – 54.

¹²⁶ Esim. Weberin mielestä sen tulisi edistää kansakuntayksilön kasvua kun taas eräiden muiden mielestä kansalaisten ja kansalaisyhteiskunnan kasvua. Ks. (1994)[1895], 24, 26 ja (1994)[1919], 366. Ks. myös Peter Alter 1994, 3.

¹²⁷ Peter Alter 1994, 1 – 2.

nä yhteisöä kohtaan, näyttävät siihen aiemmin liitetyt lojaalisuuden ja aseellisen puolustamisen vaatimukset siirtyneen kansalaisvelvollisuuksien kategoriaan määrittämään valtion ja kansalaisen välisiä virallisia oikeudellisia suhteita. Maanpuolustamisesta on ikään kuin pyritty erottamaan tunneperäisyys ja määrittelemään se kylmän tekniseksi ja objektiiviseksi työksi, jonka kansalainen on velvollinen tekemään valtion suomien kansalaisvapauksien ja -oikeuksien vastikkeeksi. Tässä näkemyksessä valtio ja sen hallinto esiintyvät isänmaan parasta ajattelevina tahoina. Isänmaallisuuden ymmärretään tällöin olevan etupäässä kuuliaisuutta ja lojaalisuutta valtiota ja hallintoa sekä näiden tuottamia lakeja ja järjestystä kohtaan. Toisin sanoen isänmaallisuuden käsite on muuttunut pois poliittisesta asemastaan kuvaamaan hyvän kansalaisen käyttäytymistä. Sen, mitä sitten pidetään kulloinkin hyvänä kansalaiskäyttäytymisenä, voidaan kuitenkin nähdä olleen poliittisen kamppailun ja nimeämisen asialistalla, johon liittyy rituaalisten traditioiden ylläpitäminen, tulkinta ja muuttaminen sekä uusien traditionaalisiksi aikaa myöten muuttuvien lakien, käytäntöjen ja tapakulttuurien tuottaminen ja niiden kouluttaminen kansalaisille¹²⁸.

Nationalismin kriminalisoitumisen myötä käsitys valtiosta suvereenina kansainvälispoliittisena yksikkönä ja kansalaisten kannalta keskeisenä identifioitumisen ja lojaalisuuden kohteena on ollut kasvavan kritiikin kohteena ja kylmän sodan päätyttyä alkanut yhä selkeämmin murtua. Sen myötä isänmaallisuuden ja kansalaisuuden merkityssisällöt ja sidonnaisuudet ovat myös joutuneet uudelleen määrittelyn kohteeksi. Yhtäältä isänmaallisuuden koetaan yhä olevan keskeinen osa nykyaikaista käsitystä kansalaisuudesta, mutta yhä yleisemmin irrottaudutaan ajatuksesta sitoa kansalaisuus ja isänmaallisuus valtiioon tai pienempään tai suurempaan yhteisöön historiallisesti pyhitetyn velvoitteen tai universaalisen inhimillisen identifioitumisen tarpeen perusteella.

Dawn Oliver ja Derek Heater (1994) puolestaan murtavat lojaalisuuden yksipuolisuuden myyttiä. He esittävät huomionaan, että ihmisoikeuksien julistus on auttanut saamaan aikaan laajan ymmärryksen siitä, että kysymys ei ole yksipuolisesta suhteesta, vaan myös valtion tai yhteisön käyttäytymisestä kansalaisen suuntaan. Toisin sanoen, myös valtiolla ja yhteisöllä on velvollisuus tehdä jäsenyys houkuttelevaksi kansalaisille. Kansalaisuuden voidaan siis nähdä liittyvän individualistiseen tarpeeseen tavoitella vapautta ja poliittisia oikeuksia yhteisössä, johon liittymisen nähdään perustuvan vapaaehtoisuuteen. Isänmaallisuuden he häivyttävät kansalaisuuteen liittyväksi moniulotteiseksi kiintymystä, lojaalisuutta ja arvostuksia sisältäväksi elämäkatsomukseksi, missä lojaalisuuden kohteita on useita.¹²⁹

¹²⁸ Esimerkiksi Skinner esittää, että antropologisiin tutkimuksiin viitaten poliittinen järjestys ja valta eivät myöhemminkään ole välttämättä perustuneet niinkään pakottavaan voimaan. saada kansalaiset käyttäytymään vastoin intressejään, vaan vallan lähteenä toimivat pikemminkin traditionaaliset seremoniat ja rituaalit. Ks. Palonen 2003, 87.

¹²⁹ Dawn Oliver ja Derek Heater 1994, 165, 204.

3.4.2 Modernin valtion ymmärtämisen tapoja

Myöhempää suomalaisen turvallisuuspolitiikan analyysia varten hahmottelen seuraavassa lyhyesti perinteisiä politiikan tutkimuksen teoreettisia ja näistä poikkeavia käsiteteoreettisia modernin valtion ymmärtämisen tapoja. Tarkastelussa kiinnitän huomion siihen, minkälaisen tekijöiden nähdään olevan näissä ymmärtämisen tavoissa ominaisia modernille valtiolle, miten ja mitä tarkoitusta varten sen käsitetään syntyneen sekä millaisten tekijöiden nähdään olevan merkityksellisiä sen säilymiselle.

Perinteisen politiikan tutkimuksen mukaan modernilla valtiolla tarkoitetaan eurooppalaista kansallisvaltiota (nation state). Kansallisvaltion käyttövoiman ajatellaan yleisesti perustuvan edellä kuvattuihin nationalismiin muotoihin. Kansallisaatteeseen nojautuvan kansallisvaltion idea katsotaan edellyttävän valtiojärjestelmää, jonka mukaan valtioiden välisten rajojen tulisi olla yhteneviä kansojen asumisalueiden kanssa. Tosin ymmärretään myös, ettei tätä tavoitetta täysin voida saavuttaa.¹³⁰ Nationalismi selittää tässä näkemyksessä siis rajoja, mutta ei modernin valtion syntymistä.

Perinteisten teorioiden näkemyksessä modernin valtion katsotaan syntyneen varsinaisesti valtataistelun tuloksena, kun hollantilaiset maakunnat kiistivät Espanjan kuninkaan ja katolisen kirkon oikeuden hallita aluettaan ja perustaen Westfalenin rauhansopimuksen (1648) jälkeen tasavaltaisen hallitusmuodon. Angloamerikkalaisessa valtioajattelussa modernin valtion nähdään perustuvan Locken ja Hobbesin liberalistisiin oppeihin, jotka tavoittelivat teoreettisesti parasta yhteiskuntamuotoa ottaen kuitenkin huomioon vallitsevat monarkkiset ja porvarilliset valtarakennelmat. Maallisen hallinnon muodon ajatellaan näissä teorioissa olevan riippuvainen eri yhteiskuntateorioita edustavien poliittisten toimijoiden voimasuhteista ja kamppailusta siitä, kenelle yhteiskunnallinen valta kuuluu. Valta näyttäytyy siis paitsi keinona myös päämääränä. Valtion suvereenisuus ja yhteiskuntateoria olivat angloamerikkalaisessa ajattelussa valtion syntymistä selittävinä tekijöinä kansakunta-ajattelua merkityksellisempiä, sillä Englanti, jonka kontekstissa Locke ja Hobbes elivät, oli jo pitkään ollut nationalistinen monarkia.¹³¹

Englannin vallankumouksen 1688, Amerikan itsenäisyystaistelun 1775 ja Ranskan vallankumouksen 1790 ajatellaan juontuvan Locken oppien omaksumisesta. Englannissa oli niihin vedoten kyetty perustelemaan kansalaisten oikeus vallankumoukseen ja oikeuttamaan taistelu jumalallisella alkuperällä valtaansa perustelevia kuningasta ja kirkkoa vastaan. Amerikassa kiistan kohteina olivat oikeuksien ja oikeudenmukaisuuden vaatimukset, jotka johtivat avoimeen taisteluun emävaltion huonoksi koettua hallintoa vastaan. Entisistä hallitsijan alamaisista tuli itsenäistymisen ja vallankumouksen myötä kansalaisia, jotka myös saivat perustuslailliset kansalaisoikeudet emämaan kansalaisten ta-

¹³⁰ Esim. Jyrki Iivonen 1993, 3.

¹³¹ Allan Rosas 1993, 130.

paan.¹³² Angloamerikkalaisessa näkemyksessä kansa ja kansalaiset nähtiin siten syntyneen sopimuksen kautta vasta kun valtio oli syntynyt ja valtiomuoto oli päätetty. Lockelainen näkemys painottaa kansalaisten vapautta, valtion suverenisuutta, oikeudellisia seikkoja sekä rajoittamatonta omistusoikeuden ja omaisuuden suojelemisen ensisijaisuutta ja merkitystä sosiaalisen muutoksen edeltäjinä.

Keski-Euroopassa omaksutut modernin valtion yhteiskunnalliset teoriat painottivat puolestaan enemmän kansakuntaa ja kansansuvereniteettia. Kansansuvereniteettiopin ensimmäisenä muotoilijana pidetään Rousseaut, jonka nähdään vaikuttaneen merkittävästi nationalismiin, Ranskan vallankumouksen sekä sosialistisen teorian syntyyn. Ranskalaisissa ja saksalaisissa näkemyksissä juuri Ranskan vallankumous 1790 nähdään aiempien 1700-luvun vallankumousten sarjassa sellaisena tapahtumana, jossa nimenomaan kansalaiset ja kansa, jonka ymmärrettiin muodostuvan silloista kuningaskuntaa asuttavista ihmisistä (people of the country), ottivat vallan feodaaliselta kirkolta ja yksinvaltiaskuninkaalta. Yhteiskuntamuodon tärkeänä peruskäsitteenä näyttäytyy 'kansantahto', joka Rousseauin mukaan tulisi valistuneesti ymmärtää 'yleistahtona'. Rousseauin kansanvalta -käsitteeseen korostaa kansan edun huomioimista tämän 'yleistahtoon' tiedostamisen kautta.¹³³

Perinteisten valtiokäsitysten yhteisenä keskeisenä piirteenä näyttäytyy se, että ne näkevät valtion syntyneen aristoteelisen vallan kiertoon liittyvän valtakamppailun yhtenä vaiheena, jossa voittajaksi on selvinnyt se osapuoli, joka on saanut yhteiskuntateorialleen tai despoottiseksi muuttuneen tai kuvatun vallan murtamiselle kansakunnan tuen taakseen. Käsitteoreettista lähestymistapaa edustavat ajattelijat näkevät myös vallankumoukset merkkipaaluina, mutta toisin kuin edellä he eivät näe esimerkiksi Ranskan vallankumousta poliittisena valtataisteluna, vaan pikemminkin yhteiskunnallisena vallankumouksena, joka perustui täysin uudenlaiseen ajatteluun ja lähtökohtiin ja synnytti siten täysin uuden käsitteen, modernin valtion, jolla ei juuri ole yhtymäkohtia antiikin valtiokäsityksiin.

Käsitteoreettisen lähestymistavan mukaisia näkemyksiä siitä, millaisia tekijöitä ja poliittista ajattelua modernin valtion syntyminen on edellyttänyt, voidaan kutsua käytännöllispoliittiseksi valtiokäsitykseksi. Lähestymistapa on

¹³² Esimerkiksi Yhdysvaltojen itsenäisyystaistelun perimmäiset syyt liittyivät olennaisesti perustuslakiin, sillä kapinaan nousseet halusivat siirtomaata hallittavan saman perustuslain mukaan kuin Englanti hallitsi omia alamaisiaan. Tätä mallia perustuslaista seurasivat vallankumoukselliset myös Ranskassa. Perustuslain kehittyminen ei siten ollut modernin valtion syntymisen jälkeinen idea, vaan liittyy jo Englannin oikeuksien julistukseen ja suvaitsevaisuuslakeihin vuodelta 1689. Myös kansalaisarmeijaan siirtyminen oli aloitettu jo Englannin ensimmäisen sisällissodan aikana kun Oliver Cromwell (1599-1658) vuonna 1644 perusti parlamentin puolesta uuden malliarmeijan pestamalla uskonnollisia, puritaaneja hengenheimolaisiaan sotilaiksi. Malliarmeija osoittautui kuningas Kaarle I:n ammattiarmeijaa tehokkaammaksi ja uskollisemmaksi. Ks. Mark Almond 2005, 55 - 74.

¹³³ Rousseauin *Yhteiskuntasopimus* (1762) pyrki konstruoimaan yksilöiden välistä sopimusta ja keskinäistä vastuunottoa ja oman valtansa luovuttamista sopimusperustaisesti yhteiskunnalle. Ks. esim. Juha Tolonen 1992, 123 - 124.

irrottautunut perinteisistä valtioteorioista¹³⁴ ja kiinnittää huomion sen sijaan käytännön yhteiskunnallisen elämän tarpeisiin, ilmiöihin ja muutoksiin, sekä poliittisen ajattelun kehittymiseen, joiden seurauksena yhteisölle on ollut mahdollista muodostua nykyisin tuntemamme suhteellisen kestävä, yhteisön oman itsenäisen poliittisen elämän mahdollistava modernin valtion konsepti.

Quentin Skinnerin (1978) näkemyksen mukaan modernin valtion muotoutumisen prosessi on edennyt kahta linjaa pitkin. Ensiksikin 1200-luvun varhaisrenessanssin humanismi seuraajineen tuotti valtioajattelulle sisällön ja tulevaisuuden odotushorisontin silloisen kaupunkivaltion ja kansalaisten itsenäisyydestä ja vapaudesta. Toiseksi Italian humanistit kehittivät omaksumansa hallintotavan puolustamiseksi retoriikan ja kielellisen potentiaalin, jonka avulla sittemmin Luther ja Pohjois-Euroopan monarkit kykenivät haastamaan katolisen kirkon. Molempien linjojen nähdään olevan merkityksellisiä myös monarkioiden ja aateliston vallan murentamisessa.¹³⁵

Skinnerin hahmottelema modernin valtion määritelmä sisältää neljä erilaista ennakkoehtoa: valtiolla tulee olla täysi autonomia, suvereniteetti ja monopoli alueensa hallintaan sekä ylemmistä voimista vapaa maallinen poliittinen järjestelmä. Näiden kaikkien tulee hänen mukaansa täytyä kun puhutaan modernista valtiosta poliittisena yksikkönä.¹³⁶ Itsenäisen poliittisen järjestelmän edellytyksenä hän näkee sen, että valtion tulee olla itsenäinen myös hallitsijoista ja hallittavista. Huomionarvoista on, että näkökulma korostaa kansalaisen arvoa poliittisena toimijana ja koheesion ylläpitäjänä. Kansalaisen motivaatioksi hän näkee sen, että vain poliittisella osallistumisellaan kansalainen voi kasvatata vapauttaan ehkäisemällä hallitsevan luokan oligarkiaa.¹³⁷

Miksi sitten moderni valtio ei syntynyt jo aiemmin, vaikka Skinner esittää idean ja sen kielellisten ja käsitteellisten edellytysten kehittyneen ja kiteytyneen jo ennen 30-vuotista uskonsotaa. Keskeisenä syynä voidaan nähdä se, että modernin valtion konkreettinen syntyminen joutui odottamaan sopivia olosuhteita ja resursseja, sillä väkivaltaan ja katolisen kirkon ylläpitämiin uskomuksiin perustuvien valtarakenteiden murtaminen ei voinut tapahtua hetkessä. Edellytykset kuitenkin kehittyivät, kun renessanssiajan kaupunkivaltioiden poliittisen ajattelun perintö levisi seuraavien vuosisatojen aikana laajalle Eurooppaan ja vaikutti monenlaisina variaatioina myöhemmissä yhteiskuntateorioissa ja poliittisessa ajattelussa. Varsinaisena muutoksen käynnistävä voimana esiintyi lopulta kirkon sisältä noussut ja kirkon kanssa samaa retoriikkaa sekä samanlaisen legitimointikontekstin hyväksikäyttöön kykenevä luterilainen ideologia

¹³⁴ Perinteisten teorioiden katsotaan enemmän tai vähemmän nojautuvan kanoniseen historiankirjoitukseen, antiikin ajan valtioajatteluun, luonnonlakiin, erilaisiin yhteiskuntateorioihin, ideologioihin tai uskonnollisiin totuuksiin, kun taas modernin valtion kehittymistä laajimmin kuvanneet Max Weber ja Quentin Skinner näkevät helleenien kaupunkivaltiot sotilasleirin kaltaisina yhteisöinä, joilla ei ole suuremmin merkitystä *modernin valtion* tai *kansalaisen* vapaus-käsitteen kehityksessä. Ks. Kari Palonen 2003, 95.

¹³⁵ Skinner 1978a II; 74.

¹³⁶ Skinner 1978a II; 74, 349, 351, 352.

¹³⁷ Kari Palonen, 2003: 84, 85, 95, 98; katso myös Skinner 1989c.

yhdistyneenä hallitsijoiden itsekkäisiin eduntavoitteluihin. Voidaan todeta, että tarvittavan potentiaalisen fyysisen voiman edellytykset syntyivät tyytymättömyydestä vallitsevaan hallitsemiskulttuuriin sekä sopivasta ideologiasta, joka kykeni sekä haastamaan valtarakenteiden perustelut että vakuuttamaan ja mobilisoimaan monarkit ja kansanmassat aktiiviseen toimintaan.

Weber puolestaan painottaa modernin valtion syntymisessä vallan- ja valankäytön jakautumista yhteiskunnallisten muutosten ja käytäntöjen seurauksena. Kuten tunnettua, Weber näkee modernin valtion olennaisena piirteenä väkivallan monopolisoinnin valtion käyttöön¹³⁸. Hän ei artikuloi väkivallan monopolisointia kuitenkaan valtion tarkoitukseen liittyvänä tekijänä vaan se voidaan nähdä pikemminkin tietynä aikana esiintyvänä edellytyksenä valtion syntymiselle. Tämä seikka ilmenee myös Weberin modernin valtion käsitteellisessä määrittelyssä:

"...the modern state is an institutional association of rule (Herrschaftsverband) which has successfully established the monopoly of physical violence as means of rule within a territory, for which purpose it unites in the hands of its leaders the material means of operation, having expropriated all those functionaries of 'estates' who previously had command over these things in their own right, and put itself, in the person of its highest embodiment, in their place" (Weber, 1994 [1919]: 316).

Määritelmässä väkivallan monopolisoinnin oikeutuksen kannalta kuvaus "saa-uttaminen" ilmentää halua ja kykyä vapautua vastapalveluksia ja etuoikeuksia vaativista riippuvuussuhteista. Weberin määritelmän lähtökohtana on ollut, että alkuperäisenä vallan ja hallintovälineiden keskittäjänä on ollut ruhtinasvalta, ja ruhtinaiden käytännöllisenä etuna on ollut ottaa valta pois heidän alueellaan olevilta itsenäisiltä yksityisiltä toimijoilta, jotka olivat jakamassa heidän hallintovaltaansa. Tämä tarkoitti kaikkien hallinta-, sodankäynti-, ja rahoitusvälineiden sekä kaikkien poliittisessa käytössä hyödynnettävien välineiden siirtämistä ruhtinaiden hallintaan¹³⁹.

Useampia ruhtinaskuntia sisältävän valtion muodostaminen edellytti luonnollisesti samanlaista fyysisen voiman keskittämistä, jotta vanhan feodaalisen valtiomallin sisäinen moninapainen valtajärjestelmä voitaisiin purkaa, ja siten taata valtiovallan riippumattomuus ulkopuolisista auktoriteeteista ja vallanjakajista. Näkemys irrottaa väkivallan keskeisyyden ja monopolisoimisen modernin valtion tarkoituksesta ja liittää sen modernin valtion syntymisen ja säilymisen edellytyksiin sekä hallinnon ja valankäytön perustaksi ja välineeksi. Väki-valta näyttäytyy välineenä, millä valta valtiossa saadaan ja millä se säilytetään, sekä millä valtion alueellista dominanssia, poliittista suvereenisuutta ja itsemääräämisoikeutta ulkovaltojen suhteen viime kädessä perustellaan. Väki-valtan monopolisoimisen myötä valtio tuli samalla ainoaksi tahoksi, joka kykeni

¹³⁸ Emt., 310.

¹³⁹ Weber näkee tämän prosessin kulun vastaavan täysin kapitalistisen yrityksen kehittymistä siinä mielessä, että yksityisen tuottajan omistus poistetaan. Weber 1994 [1919], 315.

suojelemaan kansalaisia ja aluetta, joten puolustaminen asettui luontevasti sen tehtäväksi.

Weber ymmärsi siis väkivallan ja kamppailun vallasta olevan enemmänkin seurausta yhteiskunnallisten muutosten vaikutuksista valtakeskittyymiin kuin olevan varsinaisen syyn uudenlaisen valtiomuodon syntymiselle. Hänen mukaansa hallinnollisen vallan jakautuminen laajemmalle perustalle oli väistämätön seuraus siitä, että ihmisten lukumäärä kasvoi ja sen myötä lisääntyivät, kasvoivat ja monipuolistuivat myös ihmisten tarpeiden tyydyttämisen kannalta välttämättömät alat, kuten maanviljelys, tarviketuotanto, kaupankäynti ja liikenne. Tämän kehityksen myötä hallintotoimet lisääntyivät ja monimutkaistui-
vat ja hallitsijalle syntyi tarve jakaa hallintovastuuta pysyvälle erikoishenkilös-
tölle, joka korvasi sivutoimisen, lähinnä aatellisista koostuvan neuvoston. Ruh-
tinaan vallan keskittäminen ja hallinnon laajeneminen siirsivät siten valtaa
ylemmiltä yhteiskuntaluokilta alemmille. Kehitys johti ammattimaisen työnjaol-
lisen virkamieskunnan ja byrokratian syntyyn, minkä seurauksena syntyi puo-
lestaan laajeneva itsestään luokkatietoinen uusi porvaristo¹⁴⁰. Tämä luokka
ymmärsi varsin nopeasti kasvavan valtansa ja tavalla tai toisella syrjäytti ku-
ningasvallan kokonaan tai muutti se nimelliseksi, asettaen itsensä sen tilalle.

Jürgen Habermas (2004) puolestaan nostaa modernin valtion syntymisen edellytyksenä esille yleisen julkisuuden ja tietoisuuden lisääntymisen. Hän vii-
taa 1600-luvun lopun englannissa ja 1700-luvun Ranskassa talouden ja kaupan
alan käytännöissä tapahtuneisiin muutoksiin, jotka tuottivat uudenlaisen julki-
suuden ja mahdollisuuden julkisen mielipiteen syntymiselle ja 'tavallisen kan-
san'¹⁴¹ politisoitumiselle.¹⁴²

Habermasin tulkinnassa modernin valtion edellytysten voi nähdä synty-
neen monivaiheisessa tuotantorakenteiden, kaupankäynnin, tekniikan, tieteen
ja oppimisen prosessissa, jonka mahdollistivat useiden keskeisten uskomusra-
kenteiden murtuminen. Vertikaalinen tuotanto- ja hallintorakenne korvautui
omalakisesti porvariston horisontaalisella järjestelmällä jatkuvasti lisääntyvän
ihmismäärän jokapäiväisten tarpeiden tyydyttämiseksi, jolloin riippuvaisuus
aatelisten vertikaalisesta tuotannosta väheni. Näin syntynyt talousjärjestelmä
lisäsi horisontaalista vuorovaikutusten määrää, minkä tarpeisiin kehittyi yhä

¹⁴⁰ Porvaristo-käsitteen muutos on edennyt luvanvaraisesta ammatinharjoittajasta ny-
kyiseen sosialismin poliittiseksi vastakäsitteeksi. Habermasin mukaan porvari (van-
haranskalainen 'burgeois', kaupunkilainen) tarkoitti alkujaan keskiajalla ammatinhar-
joittamiseen erioikeuden saanutta ja kaupungissa asuvaa kauppiasta, käsityöläistä ja
muuta ammatinharjoittajaa, sekä yleensä myös henkisen työn tekijöitä, jotka eivät
kuuluneet papistoon tai aateliin. Näistä muodostui porvarissääty josta myöhemmin
tuli iso ja merkittävä vastavoima aatelissäädylle. Muun muassa Ranskan vallanku-
mouksessa porvaristo, työläisten tuella ja johdossaan liberaaleja aatellisia kuten Mira-
beau ja Lafayette, lakkautti aateliston ja papiston etuoikeudet. Modernin valtioko-
neiston myötä syntyi uusi 'porvaristo' -kerrostuma, jonka ytimenä olivat ruhtinashal-
linnon virkailijat, ennen muuta juristit ja näiden lisäksi lääkärit, papit, upseerit ja
professorit, toisin sanoen oppineisto, josta asteikko aleni koulumestareiden ja kirju-
reiden kautta 'kansaan'. Ks. Habermas 2004, 48.

¹⁴¹ Tässä siinä merkityksessä, että se erottaa valtaapitävät ja alamaiset.

¹⁴² Habermas (2004) [1961], 15 - 16.

monimuotoisempia julkisia tiedonvälitystapoja, jotka mahdollistivat ihmisten tietoisuuden laajenemisen korvaten aiemmat aristokraattien yksipuoliset julistukset.¹⁴³

Niin valtion kuin kansalaisenkin käsitteen ydin muodostui siten Habermasin näkemyksessä pääasiassa ihmisten ja heidän muodostamiensa yhteisöjen talouden ympärille. Oleellisena näyttäytyy myös se, että aiemmista uskomuksista vapautumisen myötä alamaiskansalle syntyi käsitys yksilöstä, joka oli yksin vastuussa itsestään ja jonka arvo ei riippunut hänen suhteestaan auktoriteetteihin. Tämä ajattelutapa johti vaatimuksiin päättää itse omasta kohtalostaan ja edelleen, vaatimukseen itse nauttia oman työnsä tuloksista ilman ulkopuolisia auktoriteetteja. Tämä laajoihin kansankerrostumiin levinnyt ymmärrys muodostui vastavoimaksi feodaalisia valtarakenteita ylläpitäville normeille ja vaatimuksille, jotka kyettiin uuden ymmärryksen valossa näkemään kohtalon sijasta väärinkäytöksiä ja despotiana.

Edellä kuvatun perusteella voidaan havaita, että moderni valtio ja kansalaisuus liittyvät käytännöllispoliittisessa valtiokäsityksessä yhteen. Weber toteaa modernin kansallisvaltion olleen ensimmäisen yhteisömuodon, joka on mahdollistanut käsitteen 'valtion kansalainen' (*'Citizen of the state', 'Staatsbürger'*)¹⁴⁴ käyttämisen kaikista maan asukkaista - alamaisestä tuli siten kansalainen.¹⁴⁵ Oliverin ja Heaterin (1994) näkemys on yhdensuuntainen Weberin kanssa, joskin he näkevät 'kansalaisuuden' ajatuksen kehittyneen kuitenkin itsenäisesti ikään kuin yksittäisten ihmisten statuksen määrittelynä suhteessa yhteisönsä, valtaan ja ympäristön yhteisöihin. Kansalaisuuden status sisältää molemmissa näkemyksissä oikeuksia, velvollisuuksia ja niiden suhdetta sekä identiteettiä koskevia piirteitä, jotka ovat painottuneet paikallisesti eri tavoin ja saaneet vaikutteita koko kehitysvaiheidensa ajanjaksolta antiikin kreikan ajalta nykypäivään. Tässä näkemyksessä ei ole syntynyt vain yhtä kansalaisuuskäsitystä, vaan valtiot ovat valinneet kansalaisuudelle ominaisuuksia vallitsevan hallintokulttuurin tahdon ja tarpeiden mukaan.¹⁴⁶

Kansallisuus ja kansakunta voidaan siten käsiteteorian näkökulmasta ymmärtää sekä toisistaan että valtiokäsitteestä riippumattomiksi statuksiksi. Sitä vastoin valtion kansalaisuus viittaa modernin valtion kansalaisuuskäsitteeseen, jolla on oikeuksia ja velvollisuuksia nimenomaan valtion mahdollistaman poliittisen järjestelmän ansiosta ja ehdoilla. Kansalaisuus ei ole kuitenkaan asukkaalle pakollinen tai itsestään selvä oikeus, vaan se on Skinnerin mukaan ymmärrettävä vapaaehtoisuutena, joka perustuu (syntymisen tai muulla perusteella) ansaittuun kansalaisoikeuteen ja valtion perustuslakien hyväksymiseen.¹⁴⁷ Skinnerille ja Weberille valtio ei siis näyttäytyä itseisarvona, vaan pikemminkin edellytyksenä ja välineenä. Weberille se oli edellytys ja väline, joka tarjosi mahdollisuuden (chance) kasvattaa kansakunnan voimaa. Skinner puo-

¹⁴³ Emt.

¹⁴⁴ Weber 1994 [1917], 103.

¹⁴⁵ Weber 1994, 314 - 316.

¹⁴⁶ Ks. Oliver ja Heater 1994, 11 - 22.

¹⁴⁷ Ks. Palonen 2003, 82, 84 - 85.

lestaan näki valtion olevan edellytyksen ja tilan politiikalle ja poliittisesti toimivalle yhteisölle ja sen kansalaisille.

Tarkastelun perusteella modernin valtion ei voida tulkita muodostavan sisällöltään yhtenäistä universaalia käsitettä, vaan valtiot on nähtävä paikallisesti ja ajallisesti eri tavalla synnytettyinä ja rakennettuina. Näillä prosesseilla ei voida nähdä olevan yhtä yhteistä alkuperää ja toteutusmallia. Pikemminkin voidaan ajatella, että teoriat ja esimerkit ovat luoneet erilaisia mahdollisuuksia legitimoida ja auktorisoida oma ajattelutapa ja uskomukset paikallisesti. Valtio-prosessin käynnistäneen eliitin voidaankin katsoa tavoitelleen pikemminkin oman ajattelutapansa tai ideologiansa mukaista valtiota ja kansalaisuuskäsitystä, kuin pyrkineen toteuttamaan modernin valtion tai demokratian ideaalia. Demokratian nähdäänkin olevan varhaiseen liberalismiin sisältyvä piirre, joka on jälkijättöisesti vahvistunut tasaamaan byrokratian, aristokratian ja plutokratian valtaa, ja muotoutuneen kunkin valtion enemmän tai vähemmän itsenäisen poliittisen järjestelmän mukaisesti omanlaisekseen¹⁴⁸.

Edellä kuvatun perusteella käytännöllispoliittisen näkemyksen mukaisessa modernin valtion ideassa tärkeimmäksi suojattavaksi asiaksi asettuvat kansalaiset ja heidän poliittiset oikeutensa sekä poliittinen järjestelmä, joka mahdollistaa kansalaisten osallistumisen kulttuurin ja talouselämän kehittämiseen itseään ja samalla kansakuntaa hyödyttävällä tavalla. Näkemyksessä talouselämä nähdään keskeisenä varhaista liberaalia poliittista järjestelmää motivoivana tekijänä.¹⁴⁹ Uhkana itsenäiselle poliittiselle järjestelmälle käytännöllispoliittisessa näkemyksessä näyttäytyvät edelleen, kuten jo 1200-luvun humanistit totesivat, kansalaisten haluttomuus osallistua politiikkaan ja toisaalta kansalaisten haluttomuus puolustaa valtiota ja sen edellytyksiä.

Näkemykseen sisältyvä isänmaallisuuden käsite näyttäytyy skinneriläisittäin kansalaisten valmiutena puolustaa tätä itsenäistä poliittista järjestelmää ja osallistua poliittiseen toimintaan. Lojaalisuuden kohteena ovat tällöin viime kädessä poliittinen järjestelmä ja siihen osallistuvat kansalaiset, jotka omaa etuaan edistämällä palvelevat myös yhteisön etua. Weber puolestaan liittää lojaalisuuden historialliseen ja samaan kieleen perustuvaan kansakuntaan. Hän näkee isänmaallisuuden olevan ennen kaikkea poliittista toimintaa ohjaavaa eettisyyttä, joka ottaa huomioon kansanluokkien edun nykyisyydessä ja kansakunnan edun tulevaisuuden näkökulmasta¹⁵⁰.

Yleisimpänä selityksenä modernin valtion syntymiselle on 1900-luvulla säilynyt perinteisten teorioiden näkemys, että poliittisen eliitin intresseissä on ollut rakentaa mahdollisimman voimakas ideologinen nationalistinen kansallisuusaate, joka isänmaallisuutta hyödyntäen on mobilisoitu muutosvoimaksi vallitsevaa valtaa vastaan sekä syntynyt valtiota koossa pitäväksi yhtenäisyyden tunteeksi. Tähän tarkoitukseen Hegelin valtion, kansakunnan ja kansallisen

¹⁴⁸ Ks. Kari Palonen 2003, 85 ja 96.

¹⁴⁹ Ks. Russell 2001 2.osa, 135 – 136.

¹⁵⁰ Ks. Weber 1994, 366.

historian pyhittäminen sankaritaruilla ja jumalallisella oikeudella on sopinut erinomaisesti.

Kansakunnan ja pyhittäminen jumalallisella oikeudella ja modernin valtion ymmärtäminen itseisarvona voidaan nähdä kuitenkin valtioidea seuranneena ilmiönä, joka on syntynyt vasta aiempien valtajärjestelmää ylläpitävien uskomusten ja pidäkkeiden alkaessa murtua tai jo murruttua. Russell (2001) selittää ilmiötä kahdella mekanismilla. Hän esittää ensinnäkin, että aikaisemmat hallintomallit kuten yksinvaltiaan ja kirkon välinen sopimusmenettely siirtyivät uskonnollisten teoreetikkojen ja entisen hallintotapakulttuurin vaikutuksesta vallanvaihdoksen yhteydessä uusille vallanpitäjille. Tätä siirtymää on edistänyt se, että uskonnolliset traditiot säilyivät kulttuureihin syvälle juurtuneina ja valta oli usein uusissa valtioissa vallankumouksen tai itsenäisyyteen johtaneen valtataistelun yhteydessä tai jälkeen siirtynyt hiljalleen joko kokonaan tai osaksi aatelistoa tai oppineistoa edustavan poliittisen eliitin käsiin, joiden valta aiemmin oli perustunut edeltäviin rakenteisiin. Toiseksi, valtaapitävien intresseissä on ollut siirtää kirkon kansalaisten suhteen saavuttamaa hegemonista valtaa ja valtapuhuntaa myös uuden yhteisön yhteyteen.¹⁵¹ Voidaankin todeta, että moderni valtio ei ole toteutunut täydellisenä minkään edellä kuvatun valtioideaalin mukaisena, vaan niihin sisältyy aina vanhoja ja uusia vallankäytön muotoja ja kansakuntafiktio ylläpitämisen tapoja.

Myös Peter Alter (1994) ravistelee valtion ja kansakunnan stereotypioita. Hän on tutkimuksillaan murtautunut yhdenmukaisen kansallisaatteen ja kansakunnan kuvitelmaa ja osoittanut, että poliittiseen eliittiin kuuluvat ovat muokanneet kansallisuusaatetta eri puolilla Eurooppaa (ja maailmaa) paikallisiin oloihin sopivalla tavalla käyttäen sitä välineenä, jolla he ovat tuottaneet sellaisia nationalismien muotoja, jotka ovat olleet tarkoituksenmukaisia tavoittelemalleen poliittiselle järjestelmälle.¹⁵² Tätä käsitystä hän perustelee havainnoilla, että Euroopassa monikansalliset valtiot ovat edelleen enemmistönä ja poliittisen kansakunnan käsite, jota pidetään Länsi-Euroopan demokraattisten valtioiden kulmakivenä, on olemassa vain tiettyjen edellytysten ja olosuhteiden vallitessa. Muuttuvassa maailmassa tämä tarkoittaa sitä, että kansakunta- ja valtiorakentamisen on oltava jatkuvaa, sillä poliittisen kansantason alapuolella kielelliset, etniset ja kulttuuriset siteet ovat säilyneet vahvoina ja vaihtelevin astein nousseet nykyisiksi poliittisiksi liikkeiksi.¹⁵³

Tarkastelun perusteella voidaan todeta, että nationalismien ja isänmaallisuuden käsitteiden merkityssisällöt eivät synny tyhjiössä vaan yhteisön kielellisessä ympäristössä. Niiden voidaan ymmärtää rakentuneen paikallisesti sangen erilaatuisiksi riippuen valtioksi haluavien ryhmien sosiologisesta ja kulttuurisesta rakenteesta, poliittisesta kypsyydestä ja voimasuhteista sekä vallitsevista

¹⁵¹ Vrt. Russell (2001) [1946]; 165 – 169. Tähän viittaa myös Weber todetessaan, että Saksan yhdistyminen oli nuorekas kepponen jonka kansakunta teki vanhassa iässä ja olisi parempi, sen kustannukset huomioiden, jos se olisi jäänyt tekemättä, jollei mikään ei kuitenkaan muutu. Weber (1994) [1895], 26.

¹⁵² Ks. Peter Alter 1994, 72, 79.

¹⁵³ Emt., 81.

ideologioista ja uskomuksista. Voidaan myös todeta, että riippumatta valtioksi syntyneen yhteisön muodosta valtiot ovat uusien odotusten ja vallankäytön muotojen lisäksi olleet tuomittuja kantamaan sisällään monenlaisia keski- ja uuden ajan traditioita ja uskomuksia.

3.4.3 Kansallisvaltion tulevaisuus

Useat tutkijat ovat olleet sitä mieltä, että samalla tavoin kuin uskonnon ja ideologioiden ote kansalaisista heikkenee, myös nationalismi kansakunta-ideologiana menettää yhä enemmän merkitystään. Tässä näkemyksessä pidetään vain ajan kysymyksenä, milloin pienet valtiot sulautuvat suurempiin tai kansallisvaltio väistyy kansainvälisten instituutioiden ja maailmanyhteisöjen sekä niiden määrittämien arvojen ja sääntöjen tieltä. Toisaalta on todettu, että nationalismi on harvoin jos koskaan toiminut yksin tai määräävimpänä aatteenaan vaan se on toiminut ikään kuin legitiiminä alustana ideologioista ja uskonnoista koostuneille kansallisille poliittisille kulttuureille.¹⁵⁴

Näiden, elämäntapoihin kohdistuvien ideologisten aatteiden katsotaan rakentavan maailmankatsomuksellista yleiskäsitystä siitä, minkälaisen valtiollisen ja taloudellisen järjestelmän puitteissa kansan ja tai koko ihmiskunnan onnellisuus on parhaiten ja varmimmin saavutettavissa. Eräänä ideologista näkökulmaa ylläpitävänä seikkana pidetään sitä, että niihin edellytetään tunnustauduttavan ja niiden opit nimetään arvoiksi, joiden mukaan elämäntapa ja tavoitteet asettuvat. Kaikkia ideologioita on tosin enenevästi kritisoitu sisällyksellisesti epämääräisyydestä ja tulkinnallisuudesta sekä siitä, että ne liikkuvat edessä olevassa ja nykyhetkeä pakenevassa tulevaisuuden odotuksissa, lupauksissa päämäärien toteutumisesta, joita odotellessa on välttämätöntä hyväksyä nykyhetken toiminnassa ristiriitoja omien arvositoumusten kanssa¹⁵⁵.

Erään tällaisen idean sorruttua Neuvostoliiton muodossa, monet ovat julistaneet Yhdysvaltojen neo-liberaalin markkinatalouden kylmän sodan voittajaksi ja jatkossakin voittavaksi ideologiaksi. Tämä ei ole kuitenkaan murttanut uskoa kansallisvaltioihin. Päinvastoin. Muurin murruttua entisten sosialististen maiden alueelle muodostui useita uusia, nationalismiin perustuvia valtioita, jotka pyrkivät sopeutumaan sekä nationalismiin että markkinatalouden muotiin ja seuraavan länsimaissa tapahtuvaa nationalismin jakautumisen muotoja.¹⁵⁶

Tutkijoiden keskuudessa voidaankin pitää varsin yleisenä näkemyksenä sitä, että kansallisvaltio on säilyttänyt ja sen nähdään edelleen säilyttävän keskeisen toimija-aseman sekä kansalaisten että kansainvälisten ja maailmanpoliittisten asioiden operoijana, sopijaosapuolena, hallintayksikkönä ja osamistajana valtion suhteellisen painoarvon mukaisesti huolimatta siitä, että

¹⁵⁴ Vrt. emt.

¹⁵⁵ Ks. Max Jakobson 2003, 282.

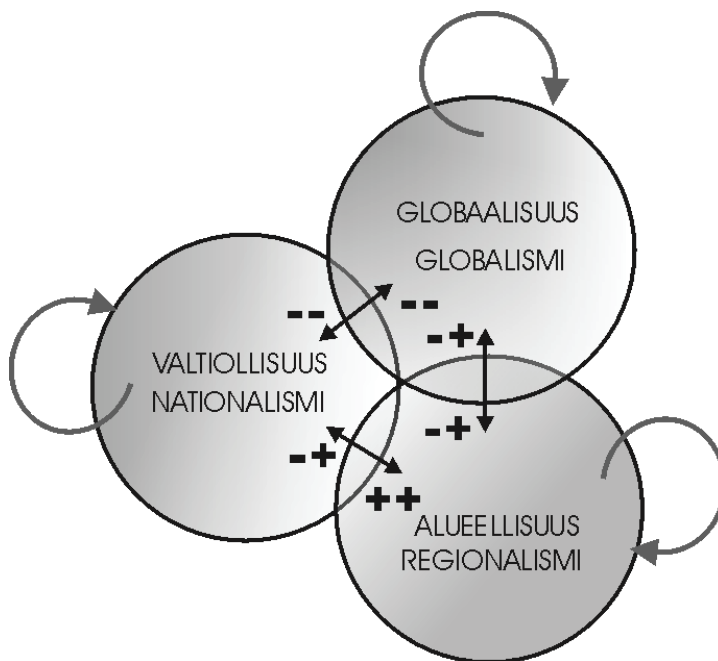
¹⁵⁶ Raimo Väyrynen 1993, 162 – 163.

näiden kunkin tason käytännöistä ja jatkuvuuksista vastaa yhä useammin tiettyä toimialaa varten perustetut instituutiot.¹⁵⁷

3.4.4 Globalisaatio

Turvallisuuskysymykset tulivat 1990-luvulla suurvaltapolitiikan varjosta aiempaa selvemmin koko maailmaa koskeviksi, kaikille kuuluviksi globaaleiksi asioiksi. Laajan turvallisuuskäsityksen hyväksynnän myötä myös pehmeän ja kovan turvallisuuden välinen keskustelu on saanut globaalit kehykset. Vastaavasti globaalisuus on saanut kasvavan jalansijan turvallisuusratkaisuja perustelevana tekijänä. Globaalisuudesta onkin tullut siinä määrin valtiojärjestelmää ja turvallisuutta uudelleen määrittävä käsite, että sen erilaisia ymmärtämisen tapoja, ulottuvuuksia ja turvallisuustoimijoiden suhdetta siihen on syytä tarkastella tarkemmin.

Kansainvälisen järjestelmän voidaan ajatella kehittyvän kolmella pääulottuvuudella, joita ovat valtiollisuus, alueellisuus ja globaalisuus, joilla on omat tavoitteensa, sekä itsesuojelu- ja vahvistusmekanisminsa. Valtiollisuus edustaa sitä suuntaa mistä kansainvälinen järjestelmä on tulossa, kun taas alueellisuus ja globaalisuus edustavat sitä suuntaa, jonne järjestelmä kulkee. Harto Hakovirta (1994) määrittää ideologisiksi perustendensseiksi seuraavan kuvan tapaan nationalismin, regionalismin ja globalismin, joiden ajatellaan kilpailevan hegemoniasta toistensa kustannuksella¹⁵⁸:

KUVA 5 Kansainvälisen järjestelmän perustendenssit¹⁵⁹

¹⁵⁷ Vrt. Jyrki Iivonen, 1993, 3, ks. myös Allan Rosas 1993, 152 – 153.

¹⁵⁸ Harto Hakovirta 2002, 47 – 48.

¹⁵⁹ Harto Hakovirran 2002, 50 kuvaa mukailten.

Nationalismin ajatellaan olevan valtiokeskeisyyttä, mikä ilmenee aiemmin kuvatulla tavalla valtioitsekkyytinä, oman edun asettamisena etusijalle kaikessa kansainvälisessä toiminnassa. Regionalismin motiivina voidaan nähdä olevan tarve yhdistää useamman valtion voimavarat, jotta ne voisivat tehokkaammin kilpailla laajemmilla markkinoilla ja hyödyntää yhteistyösuhteen tuottamaa neuvotteluvoimaa kansainvälisissä organisaatioissa ja korporatioissa. Ideaalinen globalismi pyrkii sitä vastoin järjestelmään, missä poliittiset toimijat eivät ole sitoutuneet kansallisiin tai alueellisiin yhteisöihin, eivätkä ajamaan niiden etuja ja intressejä, vaan koko ihmiskunnan yhteisiä intressejä.

Vaikka näiden tendenssien ajatellaan perinteisesti muodostuneen toimitaan ikään kuin oman logiikkansa mukaisina kilpailevina vaihtoehtoina toinen toisilleen, niiden voidaan myös ajatella jatkuvasti vaikuttavan toinen toisiinsa niiden välille syntyvien erilaisten jännitteiden takia, ja toisaalta oman toiminnallisen mekanisminsa vuoksi. Tässä näkemyksessä globalismin ideaa kantavien ja kantilaiseen maailmanrauhaan pyrkivien yhteisöjen kuten Kansainliitto, Yhdistyneet kansakunnat (YK) sekä ideologiset rajat ylittävien alueellisten organisaatioiden, kuten Euroopan turvallisuus ja yhteistyöjärjestön (ETYJ) merkitysten pieneneminen selittyisi sillä, että poliittiset toimijat näkevät talouden ehdoilla määrittävän regionalismin palvelevan paremmin heidän tavoitteitaan.

Voidaan myös ajatella, että regionaaliset yhteisöt pyrkivät korvaamaan globalismin ideaan sisältyvän maailmanrauhan tavoittelun omilla universaalisiksi kokemillaan ideologioilla. YK:n merkityksen toimia ikään kuin globaalina valtioiden maailmanhallituksena katsotaankin pienentyneen osin sen vanhentuneeksi artikuloitun valtiokeskeisyyden takia, jonka vuoksi sen normien ja keinojen koetaan kohdistuvan ”väärin” ongelmiin. Toisaalta sisäiseksi ongelmaksi koetaan sen rakenteelliset seikat, kuten liian suuren jäsenmäärän aiheuttama hidas päätöksenteko- ja toimintakyky. YK:n vaikutusvallan nähdäänkin pienentyneen samassa suhteessa kuin välittömään toimintaan kykenevien alueellisten instituutioiden määrä ja vaikutusvalta ovat lisääntyneet.

Toisaalta useat aikalaistutkijat ovat kokeneet, että globalismin idean mukaisten yhteisöjen muodostaminen on alun perin ollut voitokkaiden suurvaltojen poliittinen yritys ratkaista sotien jälkeen yksinkertaisella tavalla poliittisesti liian vaikeat rauhanneuvottelut idealismin vedoten. Esimerkiksi Philip Gibbs (1936) näki presidentti Wilsonin Versailles’n rauhansopimusneuvotteluissa lanseeraaman ajatuksen Kansainliitosta epäonnistumaan tuomitukseksi yritykseksi ylittää tilanne, missä liittoutuneiden johtovaltiot tiesivät, etteivät ne kykene lunastamaan niitä korvauslupauksia, mitä ne olivat katteettomasti antaneet useille liittomavaltioille osallistumisesta sotaan¹⁶⁰.

Monet tutkijat näkevät myös YK:n perustuvan suurvaltojen vallankäyttöön. Alkuperäisenä ajatuksena nähdään olleen sellaisen järjestelmän luomisen, jolla suuret voittajavaltiot ylläpitäisivät yhteistoimin rauhantilaa. Tämä tavoite

¹⁶⁰ Ks. Philip Gibbs (1937) [1930], 28 – 51. Philip Gibbs oli yksi viidestä Englannin armeijan ensimmäisen maailmansodan virallisesta kirjeenvaihtajasta. Sittemmin hänestä tuli tunnustettu Euroopan politiikkaa käsittelevä kirjailija.

muuttui blokkiutumisen myötä, jolloin huomio kiinnittyi lähinnä valtioiden suvereniteetin ja samanarvoisuuden tunnustamiseen ja valtioiden välisiä sodankäyntejä säätelevien normien sopimiseen.¹⁶¹

Wolf H. Halsti (1972) kiteytti kylmän sodan aikaisen kritiikin globalismin nimissä puhumisesta toteamalla, että ihmiskunta on elänyt itse asiassa supervaltojen supernationalistista aikaa. Hän näki, että supervallat ovat alistaneet palvelijakseen demokratian ja vapauden erilaiset aatteet eli imperialismi on pukeutunut muodissa olevien aatteiden kaapuun.¹⁶² Vuoden 1972 ETY-konferenssia Halsti kommentoikin sarkastisesti: ”Siinä, missä ihmiset uskovat valmisteltavan Euroopan turvallisuutta osana ja askeleena kohti maailmanrauhaa, etsitään todellisuudessa keinoja Euroopan saattamiseksi sellaiseen tasapainotilaan, että supervallat voivat turvatuin selustoin siirtää poliittista, taloudellista ja sotilaallista painopistettä toisaalle, missä on enemmän saavutettavaa.”¹⁶³

Edellä olevissa näkemyksissä globalismin tendenssillä ja globalisaatiolla on vain löyhä fyysiseen ulottuvuuteen liittyvä yhteys. Varsinaiseksi globalisaatioksi Hakovirta nimeääkin kaikkialle levittäytyvän kehityksen, jota liikuttavat pääasiallisesti tieteen, teknologian ja talouden suhteellisen autonomiset ja omalakisat voimat. Globalisaatio näyttäytyy siis kehityskulkuna, johon kaikki nyky maailman yhteiskunnat ja kansainväliset toimijat joutuvat tavalla tai toisella sopeutumaan. Hakovirran mielestä maailman johtavat poliittiset ja taloudelliset mahdit kykenevät vain jossain määrin ohjaamaan globalisaatiota ja näin vaikuttamaan siihen, mitä ja kenen etuja se palvelee. Toisaalta on ilmeistä, että vaikka ne poliittisin päätöksin ja hankkein voivat kiihdyttää globalisaatiota, ne tuskin pystyvät jarruttamaan prosessia oleellisesti saatikka pysäyttämään sitä.¹⁶⁴

Tästä perspektiivistä unionismin nähdään olevan neljäs vaihtoehto, joka tarjoaa valtiolle foorumin käsitellä regionalismin, globalismin ja nationalismin välisiä jännitteitä sekä vaikuttaa ja hallita globalisaatiota ja globaaleja ilmiöitä. Voidaan myös ajatella, että unionismi tuottaa '*polityn*', areenan paitsi valtioiden myös näiden maailmanjärjestyksen tendenssielementtien väliselle deliberatiiviselle retoriikalle kansainvälisessä tilassa, tarjoten mahdollisuuden lisätä kulttuurien ja tendenssien välistä ymmärtämystä ja tuottaa siten lisää vakautta ja ennustettavuutta.¹⁶⁵

Raimo Väyrynen (1999) puolestaan ottaa etäisyyttä sellaiseen ajatukseen, että globalisaatio muokkaa peruuttamattomalla tavalla yhteiskunnan rakenteita tai supistaa valtion toimintamahdollisuuksia ja poliittisia valintoja siinä määrin, että se määräisi väistämättömästi elämämme kulkua. Toisin sanoen, vaikka maailma on oleellisesti muuttunut, valtioiden sisäistä politiikkaa voidaan tutkia kuten ennenkin, irrallaan kansainvälisestä muutoksesta suvereniteettinsa säilyttäneinä toimijoina. Hän näkee globalisaation kansainvälistymisen pisimmälle

¹⁶¹ Ks. Osmo Apunen 1977, 62. Ks. myös Allan Rosas 1993, 133 – 137.

¹⁶² Wolf H. Halsti 1972, 21.

¹⁶³ Emt., 22.

¹⁶⁴ Ks. Hakovirta 2002, 48 – 50, 131.

¹⁶⁵ Emt.

kehittyneenä muotona, jossa oleellista on se, että tekniikan ja talousajattelun kehittymisen myötä valtioiden rajat ylittävien taloudellisten prosessien autonomia kasvaa niin, ettei mikään poliittinen yksikkö kykene niitä hallitsemaan. Tätä kehitystä pyrkivät vahvistamaan ne toimijat, jotka siitä eniten hyötyvät, kun taas ne jotka siitä kärsivät pyrkivät vastustamaan globalisaatiota. Ongelmana tällöin on, että globaalien yritystoiminnan pirstoessa valtiota sisäisesti niiden poliittinen kyky toteuttaa suvereenisuuttaan ja ohjata yrityksiä talous- ja yhteiskuntapoliittisin keinoin rajoittuu kansainvälisen kilpailun puristuksessa.¹⁶⁶

Edellä kuvatun perusteella globalisaatio voidaan tulkita sekä teknistaloudelliseksi että poliittiseksi ilmiöksi. Globalisaation leviäminen on Väyrysen mukaisessa näkemyksessä mahdollistunut tiettyjen edellytysten vallitessa ja sen jatkuva olemassaolo vaatii näiden edellytysten säilymistä. Tällaisina edellytyksinä voidaan nähdä kolme merkittävää muutosta kansainvälisten markkinoiden laajenemisessa ja syvenemisessä: vuorovaikutuskustannusten laskun, valtioiden taloudellisen avoimuuden ja riippuvuuden kasvun sekä yritysten välisen ja valtioiden välisen kilpailun voimistumisen.¹⁶⁷ Hakovirran mukaisessa näkemyksessä kansainväliseen kilpailuun globaaleilla markkinoille voidaan tulkita sisältyvän myös poliittisia tavoitteita. Tässä näkemyksessä taloudellinen kilpailu ei näyttäydy irrallisena tai täysin vapaana ilmiönä, vaan siihen sisältyy tukeutumista alueellisiin instituutioihin laaja-alaisen yhteistyön tehostamiseksi sekä toisaalta neuvotteluvoiman lisäämiseksi taloutta ja turvallisuutta säätelevissä kansainvälisissä instituutioissa. Molemmissa näkökulmissa globalisaation nähdään osallistuvan haitallisen nationalismin purkamiseen.

3.4.5 Globalisaatio läntisenä turvallisuusorientaationa

Angloamerikkalaisessa ajattelussa globalisaatio esiintyy keskeisenä turvallisuusorientaationa, jossa nationalismin purkaminen ja isänmaallisuuden sitominen lakiin ja järjestykseen nähdään laajenevana länsimaisena ideologisena sosi-alistamisprojektina. Tässä projektissa erityisesti länsimainen liberaali demokratia koetaan kollektiivisten ja alueellisten instituutioiden ja organisaatioiden lisäksi keskeiseksi turvallisuutta lisääväksi tekijäksi. Projektia motivoi osaltaan uskomus, että demokratioiden välille ei voi syntyä sotaa. Nationalismin halutaan ja sanotaan olevan väistytävää ja vierasta ns. läntisen kansainvälisen yhteisön liberaalille kollektiiviselle identiteetille.¹⁶⁸

Läntistä liberaalia kollektiivista identiteettiä pidetään länsimaisten toimijoiden piirissä ohuena identiteettinä, joka juuri sen takia on kilpailukykyinen erilaisten etnisten ja uskonnollisten identiteettien joukossa. Sen ohuus perustuu sen puoliyksityiseen luonteeseen, jonka monimuotoisessa rakenteessa yhdistyvät alueelliset, kansalliset ja supranationalistiset kompetenssit sekä monenlaiset

¹⁶⁶ Raimo Väyrynen 1999, 5 - 9.

¹⁶⁷ Emt.

¹⁶⁸ Schimmelfennig, 2003, 80, viitaten Brenneriin 1995, 8.

demokraattisten poliittisten järjestelmien ja systeemien sekä markkinatalouden variaatiot. Läntinen yhteisö siis irtautuu nationalismista myös kulttuurin osalta. Etninen nationalismi on tällöin korvattu perustuslaillisella nationalismilla.¹⁶⁹

Läntisen yhteisön identiteetin saavuttaminen ja ylläpitäminen on enenevästi muodostunut pääsylimiksi läntisiin organisaatioihin ja instituutioihin. Siten siitä on tullut myös yksittäisen eurooppalaisen kansallisvaltion imperatiivi. Jäsenvaltioilla tulee olla liberaali sisäinen järjestys ja niiden tulee käyttäytyä liberaalien normien mukaisesti sekä kansallisissa että kansainvälisissä asioissa. Liberaalien arvojen ja periaatteiden seuraamista edellytetään lisäksi myös ulkopuolisilta valtioilta, jotta ne saavuttaisivat moraalisesti hyväksyttävän ja luotettavan kauppakumppanin statuksen. Eurooppalaisten tutkijoiden piirissä talouselämä nähdäänkin liberaalisen markkinatalouden muodossa valtiosta vapaana, mutta sen suojeluksessa pääasialliseksi keinoksi, jolla tavoitellaan keskinäisriippuvuutta sekä sitoutumista yhteisiin etuihin, sääntöihin, oikeuksiin ja velvoitteisiin.¹⁷⁰

Thomas P. M. Barnettin (2004) mukaan realismin jälkeisessä amerikkalaisessa turvallisuuspoliittisessa ajattelussa liberaalin markkinatalouden levittäminen on ymmärretty keinoksi saavuttaa koko maailmaan laaja-alaisempi vakaus. Hänen mukaansa amerikkalaisille *globalisaatio* on tämän mallin toteuttamista. Sillä ei nähdä kuitenkaan ensisijaisesti pyrittävän globaaliin itseä hyödyttäviin päämääriin, vaan se nähdään keskeisimmäksi turvallisuuspoliittiseksi välineeksi, jonka leviämisen turvaamiseen USA on sitoutunut eräänlaisena ”maailman palkkasoturina”. Globalisaatio etenee tämän käsityksen mukaan liberaalin markkinatalouden leviämisrajojen mukaisesti.

Barnett näkeekin USA:n globalisaation kummisetänä; sen alkuperäisenä lähdekoodina ja perimmäisenä mallina. Se antaa yhdysvaltalaisille oikeuden ja velvollisuuden edistää tätä lahjaa, joka on tuottanut hyvää heille ja tuottaa myös kaikin rationaalisin mittarein arvioituna globaalia yhteisyyttä ja rauhaa, toimimalla tätä kehitystä estäviä voimia vastaan maailman Leviathanina erityisesti juuri sen takia, että muut eivät siihen kykene tai eivät halua. Globalisaation itsestään selvänä seurauksena tässä näkemyksessä ymmärretään olevan, että liberaaliin markkinatalouteen ja erityisesti sen *neoliberaaliseksi* artikuloitun itsesäätelevään *neoklassiseen* talouselämän malliin sitoutuvat maat omaksuvat myös muut universaaleina pidetyt länsimaiset arvot, ja että tämä mekanismi tuottaa rauhanomaisen maailman.¹⁷¹

Tämän kaltaisesti ymmärretyn globalisaation edistämistä useat tutkijat eivät kuitenkaan pidä pyyteettömänä tai vakautta edistävänä. Esimerkiksi Heikki Patomäen (2008) mukaan tätä edellä kuvattua mekanismia on enenevästi ryhdytty kritisoimaan demokraattisuuden ja sosiaalisen oikeudenmukaisuuden puutteesta siihen lähtökohtaisesti sisäänrakennetun länsimaisuuden ja valtio-

¹⁶⁹ Emt., 80 – 81, viitaten Habermasiin 1998, 116 – 117.

¹⁷⁰ Emt., 77.

¹⁷¹ Ks. Thomas P. M. Barnett 2004, 301, 304, 308. Tosin Barnett näkee, että USA:n tämänhetkinen politiikka toteuttaa tätä väärällä tavalla poistamalla ’roistoja’ kun pitäisi poistaa rakenteellisia esteitä.

nepotismin takia.¹⁷² Neoliberaalin mallin valvonnan puutteiden hän näkee johtaneen omaisuuden keskittymiseen ja sen myötä finanssikriisiin. Hän tulkitsee ongelmaksi myös sen, että koska kylmän sodan päättymisen jälkeisessä yksinapaisessa maailmankuvassa ei ole ollut tarjolla vakavasti otettavia vaihtoehtoja on mekanismi artikuloitu talouselämän imperatiiviksi ja se on johtanut USA-keskeiseen sääntöjen hallintaan.¹⁷³

Kehitys on Patomäen mukaan johtanut lisääntyvään yhteiskunnalliseen kerrostumiseen, missä ylemmät kerrostumat hallitsevat alemman taloudellisia toimintaedellytyksiä. 2000-luvun alkupuolen talouslaman nähdään tässä kerrostuneisuuden tilassa olevan kääntämässä kehitystrendiä siihen, että yhä useammat maat ovat palaamassa klassiseen talousmalliin missä 1900-luvun alun mallin mukaan yksityinen omaisuus ja talouden resurssien omistaminen pyhitetään ja varaudutaan puolustamaan liberaaliin markkinatalouteen perustuvan elämäntavan säilyttämistä.¹⁷⁴

Tätä, globalisaatiosta voimansa saavan elämäntavan säilyttämistä, johon kaikkien kehittyneiden läntisten valtioiden katsotaan osallistuvan, eräät kriittiset tutkijat nimittävät talouselämän imperialistiseksi kolonialismiksi, joka aiemmasta territoriaalisesta vastineestaan poiketen ei sitoudu fyysisiin alueisiin ja yhteiskuntiin, vaan siirtyy joustavasti hyödyntämään resursseja ja markkinoita sinne, missä kustannus-hyöty -suhde on kulloinkin tehokkainta. Siten niiden ei tarvitse sitoa resurssejaan poliittisiin ja hallinnollisiin rasitteisiin, kuten piti tehdä kolonialismin alusmaiden suhteen, joista 1980-luvulle saavuttaessa viimeisetkin länsimaat lopulta irtautuivat.¹⁷⁵

Globalisaation sisältämän ajatuksen valtiotoimijoiden sitouttamisesta instituutioiden kautta yhteisiin läntisiin arvoihin, nähdään olevan erään tekijän, mikä on ainakin nimellisesti minimoinut klassiset sodankäynnin muodot pois valtioiden välisistä valtapoliittisista suhteista. Tosin voidaan epäillä, että syyt eivät ole kadonneet, vaan pikemminkin vain siirtyneet valtioille taloudellista ja poliittista hyvää tuottavien, mutta näistä erillisten, usein monikansallisten korporaatioiden ja toisaalta valtion sisäisten valtaryhmittymien väliseksi vastakkainasetteluiksi ja konflikteiksi. Rauhaa ei enää tämän näkemyksen mukaan voida pitää klassisen määritelmän mukaisesti vain sodan poissaolona, vaan jopa ilman sotaa konfliktit jatkuvat muuttaen jatkuvasti luonnettaan taloudellisen menestyksen edellytysten, esimerkiksi markkina-alueiden, logistiikan, finanssi-järjestelmän, käyttöoikeuksien ja standardien suojaamisena sekä kysymyksinä

¹⁷² Myös Raimo Väyrynen esittää, että globalisaatio on olennaisesti talouden alueella kapitalismin uusin ilmentymä, mutta näkee siinä myös talouden muita ulottuvuuksia yleistäen globalisaation kansainvälistymisen pisimmälle kehittyneeksi malliksi. Ks. Väyrynen 1999, 5, 10 ja 11.

¹⁷³ Heikki Patomäki 2008, 154.

¹⁷⁴ Emt.

¹⁷⁵ Esim. emt., 101, 162 – 163.

epätasaisesti jakautuneiden resurssien omistusoikeudesta ja hyödyntämisestä¹⁷⁶.

Yllä esitetyn kriittisesti hahmotetun kehitystrendin induktiivisena seurauksena nähdään olevan politiikan siirtymisen kohti näiden taloudellisten edellytysten suojaamista myös sotilaallisin keinoin. Talouselämä on tällöin asettumassa valtioiden sijaan suojelun kohteeksi muodostaen jännitteen kansainvälisen ja kansallisen välille sekä pienten ja suurten valtioiden välille. Tätä käsitystä tukevat havainnot, että valtioiden ja kansainvälisten instituutioiden suorittama valvontaa lisätään paraikaa sekä finanssitalouden että talouselämän sosiaalisen, työntekijöiden elämänhallintaa koskevan politiikan osalta. Myös konkreettinen sotilaallinen talouselämän suojaaminen on toiminut jo useita vuosia yritysten kotivaltioiden sotilaallisen voiman lisäksi yritysten palkkaamien ammattisotilaiden avulla ja viime aikoina merirosvoja vastaan myös rauhanturvaamiseen sitoutuneiden muiden valtioiden toimesta.¹⁷⁷

Kaiken kaikkiaan globalisaatio on nähtävissä rooliltaan monikasvoisena käsitteenä, joka talousorientaatiossa tuottaa erilaisia valtiollisten tavoitteiden mukaisia kansainvälisiä sääntöjä, mutta joka turvallisuusorientaationa tuottaa instituutioissa synnytettyinä yhteisinä ymmärryksiä erityyppisiä, kaikille yhteisiä uhkia. Taloudellista keskinäisriippuvuutta ja ympäristöongelmien yhteisvastuuta edistävän globalisaatiokäsityksen rinnalla globalisaation ymmärretään muodostavan myös länsimaisten arvojen etenemisen raja-alueen, missä syntyy levottomuuksia ja missä terrorismin tukialueet ovat. Barnettin näkemys ravisteleekin perinteistä asymmetriseksi ja epäeettiseksi kuvatun terroristisodankäynnin käsitystä osoittaen, että strategisella tasolla terrorismin voi tulkita olevan tavoitteiden osalta symmetristä sodankäyntiä, jossa pyritään vastustamaan globalisaation leviämistä. Tätä voidaan perustella sillä, että ne kehittymättömät alueet (GAP -alueet¹⁷⁸), joihin länsimaiset arvot eivät ole levinneet ovat halukkaimpia tarjoamaan radikaaleille fundamentalisteille ja valtakinottelijoille edellytykset toimia.

3.4.6 EU ja Nato turvallisuusorganisaatioina

Naton ja Euroopan Unionin (EU) perussopimukset ja jäsensäännöt korostavat niiden olevan identiteetiltään läntisen kansainvälisen yhteisön organisaatioita, jotka ovat sitoutuneet yhteisiin länsimaisiin arvoihin. Natoa pidetään keskeisenä läntisen yhteisön kollektiivisena turvallisuusyhteisönä. Molempia yhteisöjä pidetään klubeina, joihin kutsutaan jäseniksi vain sellaisia, jotka täyttävät sekä

¹⁷⁶ Alexander King ja Bertran Schneider 1993, 10. *The First Global Revolution*. Kirjan on tuottanut Rooman klubi, joka tutkii ja kehittää vaihtoehtoisia globalisaatiota hallituksen ja instituutioiden ja taloudellisten korporatioiden edustamalle globalisaatiolle.

¹⁷⁷ Ks. Heikki Patomäki 2008, 155.

¹⁷⁸ GAP -termillä kuvataan Barnettin tapaan elintason ja maailmankatsomukseen liittyvää kuilua (rakoa) kehittyneiden ja länsimaiseen kulttuuriin jo sosiaalistuneiden ja se ulkopuolella olevien maiden välillä.

sen arvoihin sosiaaliturvituksen kriteerit että toimintaan osallistumisen tai sen maksukykyvaatimukset.

EU:n perustaminen nojautui keskeisesti integraatioteorian ideaan turvallisuudesta integraation avulla, *Security through integration*¹⁷⁹, jolla pyrittiin lieventämään erityisesti läntisen Euroopan nationalistisia eturistiriitoja. Integraatioteorian kehittäjien Ernst B. Haasin, Karl W. Deutschin ja Amitai Etzionin ydinteemat kohdistuivat juuri sodan mahdollisuuden poistamiseen lähentämällä identiteettejä poliittisen auktoriteetin ja yhteisöllisyyden avulla kieltämättä kuitenkaan kansainvälistä voimatasapainoa tai nationalismia.¹⁸⁰

Toisaalta EU voidaan nähdä multiyhteisöllisyytenä, jossa juridisen ja institutionaalisen yhteensovittamisen kuvataan mahdollistavan ensimmäisen todellisen postmodernin poliittisen muodon syntyminen. Kansainvälisten suhteiden kontekstissa postmodernismi ymmärretään usein valtioiden jälkeisyydeksi, mutta ennen kaikkea postsuvereniteetiksi. EU:n kehitys ei ole kuitenkaan jatkanut tätä kehitysuraa, vaikka kaikki yhdistymiset edellyttävät jossain määrin suvereniteetista luopumista. EU:n poliittisen kehityksen osalta kiistaa käydään edelleen valtioliiton ja liittovaltion vaihtoehtojen välillä.¹⁸¹

EU:n rooli turvallisuuspoliittisena toimijana näyttäytyy Lissabonin sopimuksen jälkeenkin yhä epäselvältä. Sen merkitys alueellisena ja globaalina turvallisuustoimijana perustuu monien mielestä yhä sen unioniluonteeseen. Eri poliittisista leireistä käsin tarkasteltuna EU:n vaikutus voidaan nähdä yhtä hyvin hyödyllisenä tai ongelmallisena valtiolle ja sen kansalaisille riippuen siitä, minkälaisena toimija näkee valtion ja turvallisuuspolitiikan tarkoituksen, sekä mihin suuntaan odottaa, toivoo tai pelkää EU:n ulko- ja turvallisuuspolitiikan ja itse EU:n kehittyvän.¹⁸²

Keskustelun tulisikin eräiden mielestä kohdistua yhä enemmän siihen, millaiseksi EU on muodostumassa ja mitä tämä kehitys merkitsee valtiolle ja kansalaiselle, millaista tulevaisuutta EU:n enemmistö haluaa, millainen EU:n kehitys olisi toivottavinta Suomen kannalta, sekä, miten Suomi reagoi, jos kaksi ensimmäistä kohtaa ovat keskenään jyrkässä ristiriidassa?¹⁸³ Lauri Kaira kuvasi 1996 tätä paradoksia kysymyksellä: ”Ajammeko pikkupirua pois isommalla?” Pikkupirulla hän viittaa nationalismiin ja isolla EU-nationalismiin ja Naton avulla läntisen yhteisön pan-nationalismiin.¹⁸⁴ Kairan esittämät kysymykset kaikuvat yhä monissa EU:n tulevaisuutta, turvallisuuspolitiikkaa ja Natojäsenyyttä koskevissa puheenvuoroissa.

¹⁷⁹ Tämän ajatuksen nähdään olevan erään syyn myös suomalaisten liittymiselle myönteiselle kansalaismielipiteelle, joskin puolueittain syyt vaihtelevat paljonkin. Ks. Unto Hämäläinen 1994, 21.

¹⁸⁰ Ole Wæverin mukaan tämän ja suvereniteetin menettämisen myötä valtio siirtyy postmoderniin aikaan. Ks. Ole Wæver 1995, johdanto.

¹⁸¹ Ole Wæver 1995, johdanto.

¹⁸² Ks. Harto Hakovirta 2002 s. 47 – 60.

¹⁸³ Lauri Kaira 1996, 122 – 123. Kaira toimi tuolloin MTS:n tiedotusjaoston puheenjohtajana ja Nykypäivälehdessä päätoimittajana.

¹⁸⁴ Emt., 121.

Natolla ja EU:lla on lähtökohtaisesti perustavanlaatuinen yhteys, joka on kirjattu myös sopimukseen EU:sta. Sen mukaan EU:n tuleva turvallisuuspolitiikka ei saa haitata (prejudice) tiettyjen maiden turvallisuus- ja puolustuspolitiikan erityispiirteitä. Toisaalta sen tulee kunnioittaa niiden jäsenmaiden sitoumuksia, jotka ovat järjestäneet puolustuksensa Naton kautta ja olla yhteensopiva tämän puitteissa luodun yhteisen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan kanssa.¹⁸⁵ Siten EU:n turvallisuuspolitiikka ja Naton toimintatapojen kehittyminen linkittyvät toisiinsa ja vaikuttavat myös unionin sotilaallisesti puolueettomien maiden Itävallan, Irlannin, Maltaan, Suomen ja Ruotsin turvallisuuspolitiikan sisältöön niiden sitouduttua jäsenyytensä kautta EU:n turvallisuuspolitiikkaan.

Angloamerikkalaiset tutkijat näkevät, että kylmän sodan aikana Naton tarkoituksena oli suojella läntisen yhteisön liberaaleja valtioita sotilaallisesti kilpailevien sosialististen valtioiden yhteisöä vastaan. Kuitenkin, kuten Mary Hampton (1995) esittää, Naton luojat yhtä lailla tarkoittivat sen olevan lippulainvainstituution samanmielisten demokratioiden transatlantisen turvallisuusyhteisön rakentamisessa. Erityisesti se oli suunniteltu sosiaalistamaan silloinen Saksa läntiseen yhteisöön. Vuonna 1949 allekirjoitetun Pohjois-Atlantin sopimuksen esipuheessa allekirjoittajavaltiot julistivatkin Naton perustarkoituksena olevan pikemminkin jäsenvaltioiden arvojen puolustamisen kuin vain kansallisen vapauden ja vallan tasapainon säilyttämisen.¹⁸⁶

Arvojen puolustamisessa ei siis alun alkaen ole sitouduttu maantieteellisiin rajoihin. Eurooppalaisten tutkijoiden piirissä Nato on kuitenkin yleisesti käsitetty USA-johtoiseksi puolustusliitoksi, jonka tarkoitus on yhä pitää Yhdysvallat Euroopassa ja Venäjä sen ulkopuolella. Sosialistisen yhteisön maiden perustaessa vastaavasti Neuvostoliitto-johtoisen Varsovan liiton 1955 Naton vastapainoksi ja uudelleen varustautuvan Saksan liittotasavallan muodostaman uhan torjumiseksi syntyi selkeä vastakkainasettelu, jolloin muodostui jäsenmaiden mukainen maantieteellinen raja, sekä supervaltojen välinen ideologinen raja.¹⁸⁷ Kylmän sodan jälkeen sekä Nato että Venäjä ovat olleet muutoksessa ja molemmat ovat myös julistaneet aktiivisesti, että kansainvälisten toimijoiden tulisi huomioida nämä muutokset.

Vielä 1990-luvun alussa Nato nähtiin puhtaana sotilasliittona ja ihanteellisenä turvallisuusratkaisuna eurooppalaisille jäsenvaltioilleen. "Naton myötä turvallisuus on jakamaton" -tunnus kuvasi keskinäistä lojaalisuutta, jossa hyökkäys jotakin rajaa vastaan on hyökkäys kaikkia vastaan. Naton itseyemmärykseen sisältyi näkemys, että multilateraalisten normien ja valtioiden keskeisten poliittisten prosessien avulla paljon heikommat eurooppalaiset ja kanadalaiset liittolaiset voivat harjoittaa epäsuhtaisen voimakasta vaikuttamista USA:n turvallisuuspolitiikkaan ja Naton päätöksentekoon.¹⁸⁸ Tämä mielikuva sai vä-

¹⁸⁵ Ks. Sopimus Euroopan Unionista (englanninkielinen versio) 2008, artikla 42.

¹⁸⁶ Ks. Schimmelfennig 2003, 81.

¹⁸⁷ Ks. Apunen 1977, 62 ja 88 - 92.

¹⁸⁸ Ks. Schimmelfennig 2003, 82 viitaten Stephan Weberiin (1993) ja Risseen ja Kappeen (1995a).

häisiä säröjä Persianlahden sodan aikaan ja suurempia säröjä Irakin vuoden 2003 sotatoimien aikaan, jolloin Naton keskinäisen lojaalisuuden uskottavuus horjui vakavasti.

Naton muutosprosessissa rikkomaton raja on muuttunut nopeaan tahtiin rajaksi, joka on rikkomaton sisäänpäin mutta avoin ulospäin. Yhdysvaltojen jo 1991 esille tuoma halu laajentaa Naton tehtäviä globaaleiksi tähtäsi turvallisuuden jakamattoman yhteisvastuun ulottamiseen myös liittokunnan rajojen ulkopuoliseen toimintaan. Berliinin kokouksessa 1996 tehtäviä laajennettiin joukkotuhoaseiden leviämisen estämiseen. Samalla alettiin puhua 'uudesta Natosta', jolle Washingtonin huippukokouksessa 1999 hyväksyttiin uusi strateginen konsepti. Siinä alueen ulkopuolinen kriisinhallinta ja strategiset kumppanuudet saivat entistä suuremman merkityksen. Sitä vastoin strategista tasapainoa ei enää pidetty Naton perustehtävänä. Varsinaisten turvallisuustehtävien määriteltiin olevan euro-atlanttisen alueen sisällä ja ympärillä, missä hajoavien ja uusien valtioiden arvioitiin, taloudellisten, sosiaalisten tai poliittisten vaikeuksien ja alueellisten kiistojen seurauksena, voivan aiheuttaa epävakaisuutta, jonka pelättiin voivan levitä myös Naton jäsenmaihin.¹⁸⁹

'Uudella Natolla' ei nähty enää olevan valtiollisia sotilaallisia vihollisia ja se ilmoitti olevansa valmis käyttämään sotilaallista voimaa rauhanturvaamistarkoituksessa oman alueensa ulkopuolella. Huolimatta tästä Naton asteittaisesta muutoksesta globaalilla alueella toimivaksi kriisinhallintaorganisaatioksi, se on toisaalta säilyttänyt ytimenään peruskirjan viidennen artiklan ja sen myötä säilyttänyt luonteensa alueellisena sotilasliittona.¹⁹⁰

Naton muuttuminen itseymmärryksensä mukaisesti arvoyhteisöksi ei ole toistaiseksi saanut tähän asti sotilaallisesti liittoutumattomana pysyneitä maita hakemaan Nato-jäsenyyttä. Niiden keskeinen puolueettomuuden perusta, toisin sanoen tarve pysyttäytyä suurvaltainresseistä aiheutuvien sotien ulkopuolella ja edistää kansainvälistä vakautta ensi sijassa rauhanomaisin keinoin, on niiden katsannossa pysynyt muuttumattomana.¹⁹¹ EU:n ja Naton tiivis yhteys ja Yhdysvaltojen rooli Natossa on kuitenkin näyttäytynyt merkityksellisenä tekijänä Naton itälaajentumisoperaatioissa. Kun Nato laajeni 1999 kolmella ja 2004 seitsemällä jäsenellä, uudet Itäisen Keski-Euroopan (CEE) jäsenmaat¹⁹² olivat Sloveniaa lukuun ottamatta kommunistivallan kokeneita entisiä Varsovan liiton sosialistimaita ja Neuvostoliittoon suoraan kuuluneita Baltian maita.

3.4.7 Naton ja EU:n itälaajentuminen

Rationaaliset teoriat käsittävät kansainväliset organisaatiot klubeina, joihin jäsenet eivät liity tai joissa ne eivät pysy, jollei jäsenyydestä koidu nettohyötyä.

¹⁸⁹ Ks. Tuomas Forsberg 2002, 66 – 68.

¹⁹⁰ Emt., 73 – 74.

¹⁹¹ Ks. Thomas Roithner 2003, 125.

¹⁹² CEE -maat (Central East European) Unkari Puola, Tsekin tasavalta tulivat jäseniksi 1999, Baltian maat Viro, Latvia ja Liettua, sekä CEE -maat Slovenia, Slovakia ja Romania 2004. Vuonna 2009 jäseniksi tulivat vielä Albania ja Kroatia.

Vastaavasti organisaatio ei tässä ajattelumallissa kutsu ja hyväksy jäsenekseen uutta ehdokasta, jollei tästä ole hyötyä organisaatiolle. Hyödyt ovat seurausta klubin tarjoamista ja sille jäsenten tarjoamista yleisistä hyödykkeistä.¹⁹³ Organisaation jäsenistön koko ja jäsenistön kyky osallistua organisaation hyödykkeiden tuottamiseen tai kustannusten kattamiseen näyttäytyvät tärkeinä asioina.¹⁹⁴ Laajentuminen tuo siis ongelmia suojella laajaa aluetta ja aiheuttaa tavallaan voiman ohenemisen kriisitilanteissa. Tästä seuraa, että valtiot, jotka eivät tuota lisäarvoa yhteiseen puolustukseen jäävät helposti suojelun ulkopuolelle.¹⁹⁵

Rationalistiset kansainvälisen politiikan teoriat ottavat kantaa siihen millaisilla perusteilla valtiot hakevat liittouman jäsenyyttä, ja toisaalta, millä perusteilla liittoumaorganisaatio voi periaatteessa hyväksyä uuden jäsenen. Teoriat asettavat erilaiset kustannukset ja hyödyt klubiteoreettiselle vertailulle tai ne painottavat niitä eri tavalla. Pääkeskustelu on käyty neorealismien ja neoliberalismien välillä. Viimeaikoina realistien teoria on keskittynyt turvallisuuskeskeisiin ja valtakeskeisiin vaihtoehtoihin. Nämä kilpailevat lähestymistavat voidaan luokitella *turvallisuuskeskeiseksi* lähestymistavaksi (*puolustuksellinen realismi*), *valtakeskeiseksi* lähestymistavaksi (*hyökkäyksellinen realismi*) ja *hyvinvointikeskeiseksi* lähestymistavaksi (*neoliberalismi*).¹⁹⁶

Schimmelfennig (2003) esittää, että turvallisuuskeskeinen lähestymistapa, missä hakijamaat tavoittelevat uhkatasapainon aikaansaamista tarjoavat vakuuttavimman selityksen sille miksi CEE-maat halusivat liittyä Natoon. Se selittää oman logiikkansa mukaisesti CEE-maiden kiinnostuksen Nato-jäsenyyteen ainoana tehokkaana vastauksena potentiaaliseen tai väitettyyn Venäjä-uhkaan, joka kohdistuu heidän itsenäisyyttään kohtaan. Sen sijaan vanhojen jäsenmaiden myöntövyöryttä ottaa uusia jäseniä uhkatasapainoteoria ei selitä. Niille laajentuminen ei ole näyttäytynyt voiman lisäämisen kannalta välttämättömänä tai tarpeellisena vaan pikemminkin vain kalliina. Tämä erityisesti sen takia, ettei Venäjää enää koeta uhkaksi Natolle, eikä sen ole arvioitu tulevan vahvemaksi kuin läntinen liittouma. Lisäksi Naton maantieteellisen välimatkan Venäjään ymmärrettiin lyhenevän rajan siirtyessä itään päin.¹⁹⁷

Laajentumista ei selitä myöskään hyvinvointi-lähestymistapa, sillä itälaajentumisen ei ole arvioitu tuottavan samaa turvallisuutta halvempaan hintaan tai enemmän turvallisuushyödykkeitä alemmalla kustannuksella.¹⁹⁸ Myöskään yksittäisten jäsenmaiden turvallisuus ja taloudelliset hyötyseikat eivät selitä, miksi vanhat jäsenmaat hyväksyivät uudet jäsenmaat. Naton myötä tiiviimmis-

¹⁹³ Ks. Scimmelfennig 2003, 21 – 22.

¹⁹⁴ Emt.

¹⁹⁵ Emt.

¹⁹⁶ Emt., 27 viitaten Benjamin Frankeliin, 1996b ja Joseph Griecoon 1997, 186 – 191.

¹⁹⁷ Emt., 37 – 43. Naton absoluuttista voimapotentiaali CEE -maat kasvattavat lähinnä vain väestön (8,3 %) ja alueen (2,1 %) osalta kun taas talouden (1,3 %) ja puolustus-kapasiteetin osalta vaikutus on mitätön. CEE -maiden saattaminen Natostandardien tasolle on laskettu maksavan vanhoille jäsenmaille noin 34 miljardia dollaria (8 – 55 MRD riippuen tavoitetasosta) ja vuosittaisina toimintakuluina 1,5 miljardia dollaria, joten itse asiassa laajentuminen vähentää Naton resursseja ja tehokkuutta kollektiiviseen puolustamiseen.

¹⁹⁸ Emt., 44.

tä suhteista CEE-maihin hyötyisivät vain niiden lähinaapurit ja erityisesti itälaajentumista tuolloin kannattanut Saksa Naton maantieteellisen rajan siirtyessä itään ja kauppasuhteiden tämän seurauksena lisääntyessä.¹⁹⁹

Schimmelfennig toteaa, että Yhdysvalloilla on ollut merkittävin vaikutus itälaajentumisen toteutumiseen, sillä se on ollut sen kannattaja ja sillä on riittävästi neuvotteluvoimaa Naton päätöksentekojärjestelmässä. Joskin myöskään sen motivaatiota on vaikea ymmärtää esitettyjen uhkatasapainon tai materialististen hyötyjen mittareilla. Voitaisiin olettaa, että ydinasekontrolli Venäjän kanssa olisi ollut Yhdysvalloille tärkeämpi kuin alueellinen hallinta Keski-Euroopassa.²⁰⁰ Yhdysvaltojen ottama rooli jäsenneuvotteluissa 2000-luvun alussa näyttääkin viittaneen valmistautumiseen Naton uudistumisen jälkeiseen kriisinhallintarooliin ja institutionaaliseen tehtävään läntisten arvojen levittäjänä, jotka paremmin tukevat sen omia uhka-skenaarioita ja halua toimia globaalisti. CEE-maiden sotilaallisesta ja siviiliosaamisesta voidaan arvioida olevan enemmän hyötyä kriisinhallintatoiminnassa, mutta toisaalta nämä osaamisalueet olisivat olleet käytettävissä myös ilman liittoutumista. Schimmelfennig viittaa eräänä mahdollisuutena Yhdysvaltojen itälaajentumisintressille olevan tarve saada mahdollisimman moni maa Natoon tai läheiseen yhteistyöhön sen kanssa voidakseen legitimoida näin muodostuvan kansainvälisen yhteisön enemmistön hyväksynnällä myös omaa toimintaansa.²⁰¹

Kansainvälisen organisaation voi tämän teorian mukaan arvioida tulevan autonomiseksi auktoriteetiksi, koska valta virtaa siihen kahdesta lähteestä: yhtäältä siitä legitimitetistä ja rationaalisuudesta auktoriteetista, jonka jäsenet määrällään muodostavat, ja toisaalta kontrollista tekniseen erityisosaamiseen ja informaatioon. Näiden vallanlähteiden takia kansainväliset organisaatiot kykenevät vaikuttamaan jäsenen tehtävä- ja toimintamallikategorisointiin ja jäsenmaiden hallitusten pyrkimykseen. Ne eivät siten säätele vain valtion käytöstä, vaan muotoilevat sen identiteettiä ja intressejä. Sosiaalisissa institutionaalisissa kollektiivisuus näyttäytyy tärkeänä myös ydinkäsitteiden, identiteetin, arvojen, normien ja kulttuurin muodostamisessa.²⁰²

Heino Nyyssösen (2003) toimittama teos *Itäinen Keski-Eurooppa vuonna 2004* valottaa syvällisemmin kyseisistä maista kotoisin olevien tutkijoiden tulokintoina CEE-maiden suhtautumista, tavoitteita ja Nato-jäsenyyspäätösten perusteita. Atis Lejinšin (2000) toimittama teos *Baltic Security Prospects at the Turn of the 21st Century* valottaa puolestaan kokemuksellisia näkökulmia Baltian maiden osalta.

Kazimierz Musial (2003) toteaa Puolan nähneen 1990-luvun alussa EU:n solidaarisuuden huipentumana. EU-keskustelun idiomia oli, että jos ihmisistä tulee eurooppalaisia, he eivät enää ajattele identiteettiään uskonnon, kansan ja kansallisen puolustuksen termein, vaan vaihdon, erilaisuuden ja arvojen perus-

¹⁹⁹ Emt., 47.

²⁰⁰ Emt., 49.

²⁰¹ Vrt. emt., 43 - 44.

²⁰² Emt., 71.

teella. Itsenäisyydellä, kansallisvaltiolla historioineen ja lähimenneisyydellä on ollut suuri merkitys puolalaisten idealistiselle asennoitumiselle. Eräänä merkittävänä siirtymäkauden piirteenä Musial mainitsee Puolalle olleen sellaisen yhteisön tavoittelemisen, missä talous merkitsee enemmän kuin ideologinen tai kansallinen näkökulma.²⁰³

Puolan ulkopolitiikan tärkeimmiksi asioiksi ennen EU:iin liittymistä nousikin Euroopan yhdentymisen, kansallinen puolustus, Puolan geopoliittinen asema alueella sekä taloudelliset intressit. Puolan poliittiseksi kentäksi haluttiin EU, mutta toisaalta kansallisen turvallisuuden uskottiin parhaiten tulevan turvatuksi Natossa. Lähtökohdalle on kuvaavaa, että 1994 Puolan ulkoministeri Andrzej Olechowski totesi Puolan pyrkimyksiä luonnehtivan pikemminkin 'eurooppalainen' kuin 'läntinen' optio.²⁰⁴ Huomattavaa myös on, että Puola korostaa edelleen haluavansa olla nimenomaan kansallisvaltiona yhdentyneessä Euroopassa.

Katalin Miklóssy (2003) puolestaan kertoo Unkarin painottavan kansakuntakäsitettä. Vahvasta kansakunta-ajattelustaan huolimatta Unkari on valinnut ulkopoliittikkansa kulmakiveksi suuntautumisen Länsi-Eurooppaan, joskin suhde Yhdysvaltoihin on ollut myös merkittävä siellä asuvien emigranttien ja sieltä tulevien ulkomaisten investointien takia. Tämän vahvan länsi-integraation takia Unkari on ollut vuodesta 1999 lähtien Natossa, jonka jäsenyyden ensisijaisena tarpeena hän näkee olleen pakonomaisen tarpeen suojautua epävakaa Venäjän läheisyydessä. Sittenmin pelon hälvettyä jäsenyys nähtiin ensiaskeleena kohti EU-jäsenyyttä.²⁰⁵

Miroslav Lehečka (2003) kuvaa Tšekin liittyneen 1999 nopeasti Natoon irtautuakseen geopoliittisesti 'idästä' ja palatakseen sille paikalle, johon tšekit kokevat kuuluneensa koko historiansa ajan. Nato-jäsenyydellä haettiin ensikädessä alueellista vakautta, sillä Persianlahden sota 1991, vallankaappausyritys Venäjällä sekä Kaukasuksen ja Jugoslavian kriisit toivat yhä selvemmin esille, että kylmän sodan jälkeinen tyhjiö Keski-Euroopassa saattaisi merkitä vaaroja juuri pienille valtioille. Tšekin kiirettä Natoon kuvastaa myös se, että siellä ei järjestetty Nato-jäsenyydestä kansanäänestystä. Tietyllä tavalla vallinnut erimielisyys heijastuu edelleen, sillä Nato-jäsenyydellä nähdään olevan selvä yhteys kansalaisten heikentyneeseen suhtautumiseen armeijaan ja asepalvelukseen.²⁰⁶

Vuonna 2001 lopullisesti Tšekkoslovakiasta irtaantunut Slovakia on puolestaan pyrkinyt näyttäytymään sillanrakentajana idän ja lännen välillä ja vahvistamaan talouden yhdentymistä länteen. Ulkopoliitikassa Slovakia on kuitenkin korostanut länsipainotteisesti kolmea seikkaa, jäsenyyttä EU:ssa, täysjäsenyyttä WEU:ssa ja Natossa sekä vakautta itäisessä Keski-Euroopassa.²⁰⁷

²⁰³ Kazimierz Musial 2003, 24. Kazimierz Musial on toiminut filologina ja Skandinavian poliittisten järjestelmien tutkijana Gdanskian yliopistossa.

²⁰⁴ Emt., 37 – 38.

²⁰⁵ Emt., 68.

²⁰⁶ Miroslav Lehečka 2003, 103 – 108.

²⁰⁷ Emt., 135, Lehečka muistuttaa, että Slovakia oli Tšekin kanssa yhdessä vain 70 vuotta ollen sitä ennen erillään tuhat vuotta.

Baltian maat suuntautuivat kylmän sodan jälkeen myös vahvasti läntiseen Eurooppaan. Viro ja Latvia asettivat ensisijaiseksi tavoitteekseen EU-jäsenyyden ja Liettua Nato-jäsenyyden.²⁰⁸ Baltian maissa koettiin, että EU:n jäsenyys olisi niille sekä talouden että turvallisuuden kannalta ihanteellinen ratkaisu. Lähtökohtaisesti Baltian maiden poliittinen eliitti oli erittäin halukas liittymään Natoon. Entinen ”vihollinen” nähtiin tuolloin parhaana vakuutena itsenäisyyden säilyttämiseen Venäjän suhteen.²⁰⁹ Koettuaan turvallisuustilanteen parantuneen venäläisjoukkojen poistuttua maasta 1994 ensisijaiseksi tavoitteeksi tuli suuntautua Länsi-Eurooppaan ja hakea EU:n jäsenyyttä, minkä nähtiin tarjoavan turvallisuustakuut myös Venäjän suhteen. Ongelmaksi muodostui kuitenkin se, etteivät EU:n suurimmat valtiot olleet valmiita ottamaan vastuuta Baltian maiden turvallisuudesta ilman Yhdysvaltojen sitoutumista. Baltian maat tunnistivatkin nopeasti CEE-maiden tapaan Nato-jäsenyyden oveksi EU:iin.²¹⁰

Voidaan todeta, että useimpien sekä CEE että Baltian-maiden päättäjien syyt liittyä Natoon ovat sekundaarisia verrattuna primaariin tavoitteeseen haakeutua Länsi-Euroopan maiden yhteyteen ja Euroopan unioniin. Maiden omaksumissa näkemyksissä EU on näyttäytynyt niille mahdollisuutena identifioitua länsimaaksi, irti aiemmasta pakotetulta koetusta Itä-Euroopan maan identiteetistä, sekä mahdollisuuden taloudellisen kasvuun. Nato-jäsenyyden taustalla voidaan nähdä olevan kaikkien edellä tarkasteltujen maiden kompleksinen Venäjäsuhde, sekä lähihistoriasta kummunneet pelot Venäjän revisionistisesta uhkasta maiden vielä tuoretta, uudelleen saavutettua itsenäisyyttä kohtaan. Voidaan perustellusti tulkita, että läntisen yhteisön arvoihin sitoutumista painavampana motiivina maiden Nato-ratkaisuissa on esiintynyt perinteinen kansallisen edun tavoittelu.

3.4.8 Yhdysvaltojen ja Venäjän Nato-suhteet

Sekä Yhdysvalloille että Venäjälle Nato on yksi monista alueellisista turvallisuusorganisaatioista ja liittolaissuhteista.²¹¹ Nato on kuitenkin molemmille Euroopan osalta edellä kuvatuista syistä johtuen merkityksellisin. Yhdysvaltojen ja Venäjän 2000-luvun alussa alkanut lähentyminen onkin jatkunut siinä määrin, että vuoden 2010 aikana sekä presidentit Barack Obama että Dmitry Medvedev ovat ilmaisseet näkevänsä yhteistoiminnan Naton puitteissa mahdolli-

²⁰⁸ Atis Lejins 2000, 33.

²⁰⁹ Emt., 24.

²¹⁰ Atis Lejins 2000, 15 – 17.

²¹¹ Venäjä kuuluu muun muassa SCO:oon (Shanghai CO-operation Organisation), johon kuuluu sen lisäksi Kiina, Kazahstan, Kirgisia, Uzbekistan ja Tajikistan. Lisäksi vastikään on perustettu uusi tiiviimpi turvallisuusorganisaatio CSTO (Collective Security Treaty Organisation), johon kuuluu Venäjän lisäksi Valkovenäjä, Armenia, Kazahstan, Kirgisia, Uzbekistan ja Tajikistan. Tämä organisaatio nähdään tarpeelliseksi Keski- ja Itä-Aasian rauhan turvaamiseen sen jälkeen kun USA, EU ja Nato poistuvat Afganistanista. (Igor Yurgens 8.9.2010).

seksi ja välttämättömäksi.²¹² Naton uusi, vuoden 2010 doktriini näkeekin Venäjän kumppanina, jonka toivotaan osallistuvan terrorismin vastaiseen sotaan ja yhteiseen ohjuspuolustukseen. Uhkakuvat ja käsitykset turvallisuusarkkitehtuurista poikkeavat kuitenkin siinä määrin toisistaan, ettei yhteistoiminta ole toteutunut kuin poliittisen keskustelun ja tuen tasolla. Venäjän hallitus ei näe terrorismia ensisijaiseksi uhkaksi ja on kieltäytynyt Naton esittämästä pyynnöstä huolimatta asettamasta rauhanturvaajia Afganistaniin. Ohjuspuolustuksen osalta Venäjä keskustelisi mieluummin suoraan USA:n kanssa kuin eurooppalaisten Natojohtajien kanssa.²¹³

Toisaalta Venäjän poliittinen johto näkee Natolla ja Venäjällä olevan paljon myös yhteisiä uhkia, jotka liittyvät luonnonresurssien jakautumiseen, talouteen, rikollisuuteen sekä väestöltään suurien, elintilaa ja luonnonresursseja tarvitsevien maiden laajentumistarpeisiin ja muihin etnisiin ja sivilisaatoristiritoihin. Heidän näkökulmastaan Yhdysvallat, EU ja Venäjä voisivat Nato-yhteistyön puitteissa varmistaa Euroopan sisäisen turvallisuuden ja kohdistaa voimavaransa jatkossa sen ulkopuolisiin uhkiin.²¹⁴ Naton ja EU:n turvallisuuspoliittiset roolit näyttävätkin tulleen uudelleen tai selkeämmin alisteiseksi suurvaltojen intressiorientoituneelle turvallisuusajattelulle, mikä asettaa pienten valtioiden Nato-jäsenyyssperustelut jälleen uuteen valoon.

Pienet maat, joille globaalit tai regionaaliset instituutiot artikuloidaan uusliberalismin hegemonian aikakaudella joko globaalin talouskilpailun tai turvallisuusvaikutteisten ilmiöiden ja uhkien kannalta välttämättömyyksiä, näyttävät tässä katsannossa turvallisuuden kuluttajilta, jotka eivät voi juurikaan muuttaa kansainvälistä hegemoniaa tai kansainvälisen instituution sääntöjä, mutta joiden odotetaan maksavan turvallisuudesta osallistumalla toimintaan, kustannuksiin ja resursointiin. Valtiollisuus näyttää kuitenkin säilyttävän asemansa merkityksellisenä viitekehyksenä etenkin suurille ja uusille valtioille. Näille valtioille kansainväliset instituutiot näyttävät olevan tärkeitä vain siinä määrin kuin niistä on niille hyötyä. Sitä vastoin yhteiskuntajärjestykseltään vakiintuneet, kypsät, pienet tai suurvaltakategoriaan kuulumattomat valtiot näyttävät olevan valmiimpia irtautumaan valtiokeskeisyydestä. Niille monenkeskiset instituutiot ja moniarvoisuuden arvostaminen kansainvälisissä suhteissa näyttävät hyödyllisinä edistämään valtioiden välistä tasavertaisuutta ja yhteistä vastuunkantamista globaalien ilmiöiden hallinnassa.

²¹² Ks. esim. Robert Bridge 2010, <http://rt.com/politics/medvedev-obama-apec-summit/>. Ks. myös Desmond Butler 2010, *Obama: U.S. has 'reset' relations with Russia*. Lähde: www.msnbc.msn.com/id/.../politics-white_house/ - Yhdysvallat. Julkaistu 24.6.2010.

²¹³ Sergey Borisov 20.11.2010 internetartikkelissaan *New NATO doctrine sees Russia as partner*. Lähde: <http://rt.com/politics/nato-doctrine-russia-lisbon/> *New NATO doctrine sees Russia as partner*.

²¹⁴ Igor Yurgens, Venäjän modernin kehityksen instituutin johtaja ja Venäjän Global Policy Forumin edustaja, Al Gurnovin haastattelussa. RT (Russia today) 8.9.2010.

OSA II

SUOMALAINEN TURVALLISUUSPOLITIikka

Turvallisuudella, politiikalla ja valtiolla voidaan teoriatarkastelun perusteella nähdä olevan erityinen ambivalenttinen tai pikemminkin multivalenttinen suhde. Turvallisuuspolitiikka voidaan siten ajatella käsitteenä, joka asettuu edustamaan esimerkiksi joko turvallisuuden tavoitetta, poliittista järkeä tai valtion tarkoitusta. Ongelmallista tietenkin on, että sekä maailmanpolitiikassa että kansallisessa politiikassa on monia intressitoimijoita, joilla kullakin on omanlaisensa, itselleen edulliseksi kokemansa uskomusjärjestelmä, jonka kukin näkee oikeana sekä haluaa säilyttää ja saada hegemoniseksi.

Käsitehistoriallisen lähestymistavan mukaisesti turvallisuuslinjoitusten arvottamiseen liittyy niiden vertailukriteerien ajallisuus, paikallisuus ja subjektiivisuus. On loogista olettaa, ettei turvallisuuspolitiikkaa voida analysoida ja arvioida pääkäsitteistään irrallisena ilmiönä eikä vain yhden totuudellisen arviointikriteerin varassa. Osiossa hahmotetaan aluksi suomalaisen turvallisuuspolitiikan käsitehistoriaa autonomian ja itsenäisyyden aikana tarkastelemalla turvallisuusajattelun kannalta keskeisten käsitteiden käyttöä ja evoluutiota retorikassa ja analysoidaan minkälaisen asioiden turvaaminen ja edistäminen eri ryhmittymille on ollut keskeistä.

Osiossa keskitytään tutkimuskysymysten kannalta keskeisiin käsitteisiin kohdistuvaan retoriikkaan ja tehdään havaintoja käsitteiden ymmärtämisen tavoista ja retoriikkaan sisältyvästä strategisesta argumentoinnista ja kommentoidaan niitä teoriataustan valossa. Tämän perusteella analysoidaan tutkimuskysymysten suhteen, mitä 2000-luvun alun turvallisuusdiskurssissa liittoutumista koskevan kiistanalaisen kysymyksen suhteen voidaan tulkita olevan tapahtumassa ja miten näiden perusteella eri toimijoiden voidaan tulkita ymmärtävän turvallisuuspolitiikan käsitteen - millaisia perusteita, tavoitteita ja tehtäviä he turvallisuuspolitiikalle haluavat asettaa sekä minkä takia ja miten he pyrkivät toteuttamaan tavoitteitaan.

4 TURVALLISUUSPOLITIIKAN KÄSITTEELLINEN KEHITYS

Edellisen luvun perusteella havaitaan, että länsimaisessa perinteisessä yhteiskunnallisessa ajattelussa modernin valtion olennaisena perustehtävänä nähdään olevan kansalaisten turvallisuuden takaaminen ja varmistaminen. Luvussa kaksi esitetty teoriatarkastelu puolestaan osoittaa, että turvallisuuspolitiikkaa ei käsitteenä eikä toimintana ole mielekästä tarkastella, analysoida ja arvioida pääkäsitteistään, kansalaiset, kansakunta, isänmaallisuus ja valtio sekä niiden historiallisista kehitysvaiheista ja kokemuksista irrallisena ilmiönä.

Tässä luvussa hahmotellaan suomalaisen turvallisuuspolitiikan käsitehistoriaa. Aluksi kiinnitetään huomio siihen, miten nykyisin turvallisuuspolitiikkaan kiinnittyneet käsitteet valtio, kansakunta ja isänmaallisuus on eri historiallisissa murrosvaiheissa kontekstissaan ymmärretty, sekä mikä rooli näillä on ollut eri toimijoiden määrittellessä turvaamisen ja edistämisen arvoisia asioita. Sitten tarkastellaan sotien jälkeisten vuosien ja kylmän sodan aikaisia turvallisuuspolitiikan käsitteen ymmärtämisen tapoja ja turvallisuusargumentteja aika- ja tilastulkintojen kautta sekä toisaalta 2000-luvun vaihteesta käsin kuvattuina ja koettuina diskursiivisina ilmiöinä kiinnittämällä huomio erityisesti sotilaallista liittoutumista koskeviin kysymyksiin.

Käsitetarkastelu antaa kuvan siitä, mitä sitoumuksia 'turvallisuuspolitiikan' ymmärtämisen tapoihin, kansakunnan turvallisuuden ja valtion politiikan instrumenttina, suomalaisessa kontekstissa esiintyy, kuten myös millaisia arvoja käsiteklustereita ja koodeja tämä on synnyttänyt nykyisen ajattelun ja retorikan perustaksi. Tarkastelu luo perustaa tutkimuksen varsinaisen kohteen - 2000-luvun alun turvallisuuspoliittisen tilan - analysoinnille.

4.1 Autonomian ajan keskeiset valtion ja turvallisuuspolitiikkaan liittyvät käsitteet

Suomalaisen valtiorakentamisen alkuvaiheessa käsitteet, kansa, kansakunta, suomalaisuus ja isänmaallisuus olivat keskeisessä asemassa, mutta suomenkielisen poliittisen sanaston puuttumisen takia niiden käsitteisisältöä oli mahdollista rakentaa lähes puhtaalta pöydältä ruotsalaisia poliittisia sanastoja ja niiden merkitysisältöjä hyödyntäen. Tilanne uuden sanaston luomiselle on ollut poliittiselle eliitille varsin otollinen sikäli, että kansallistunteen 'herättäminen' tai kansakunnan rakentaminen saattoi tapahtua suhteellisen pienen oppineiston piirissä toteuttamana, ja toisaalta siksi, että ruotsalainen poliittinen sanasto ei tuntenut Suomen kansaa poliittisena käsitteenä.²¹⁵ Poliittinen piiri pysyi pitkään suppeana luokkaerojen takia sekä sen vuoksi, että osallistuminen akateemiseen ja poliittiseen keskusteluun vaati käytännössä ruotsinkielen taitoa.

Kansallisuusaatteen soveltamista kansan yhtenäistäjänä on kuitenkin 1800-luvun puolivälistä alkaen varjostanut suomalaisuuden ja ruotsalaisuuden kielellinen ja kulttuurinen kaksijakoisuus. Etymologiselta taustaltaan kansakunta-termi on suomenkieliselä alueella ymmärretty kuvaavan useiden sukujen ja heimojen yhteenliittymää.²¹⁶

Suomenkielinen isänmaallisuus olisi ollut etymologiansa vuoksi mitä ilmeisimmin yhtenäisyyden rakentamisen kannalta hyödyllisempi kuin konnotaatioltaan kuningasmielinen patriotismi. Kantasana isänmaa viittaa implisiittisesti kansakuntaan ja kielirajat ylittävään yhteiseen menneeseen - isiemme tekemisillään myös meille hankkimaan oikeuteen asua maassa ja hankkia siitä elantomme. Isänmaallisuus viittaa siten asenteeseen ja osallistumisen velvollisuuteen säilyttää nämä oikeudet vastedeskin.

Suomalaisen kansallistunteen herättäjinä ja isänmaallisuuskäsitteen muotoilijoina mainitaan useimmiten opiskelutoverit Juhana Vilhelm Snellman, Ju-

²¹⁵ Vrt. Ilkka Liikanen 2003, 262 - 263. Ruotsalaisessa poliittisessä sanastossa kansa oli varsin fiktiivinen raamatullinen käsite, jota käytettiin poliittisjuridisessa tarkoituksessa vallantavoittelun ja -käytön oikeuttamiseksi.

²¹⁶ Ks. Kaisa Häkkinen 2007, 347 - 348 ja 509 - 510. Suomalaisen 'kansakunnan' kaksiosainen ilmaisumuoto viittaa kansan etymologisiin vastineisiin itämerensuomalaisissa kielissä, esim. inkeröisen, karjalan ja vatjan *kansa*, vepsän *kanz* 'perhe, poikue, pesye', viron *kaasa* 'puoliso, vaimo, toveri' viittaavat mukana eläjiin. Toisaalta on pidetty mahdollisena, että se on tullut kieleen äänneasultaan vastaavan varhaiskantagermaanisena lainalähteenä *Xansa*, jota edustavat mm. gootin *hansa* 'joukko, sotajoukko' ja muinaisyläsaksan *hansa* 'väki, joukko'. Kunta -sanan etymologian katsotaan juontuvan useutta merkitsevistä vastinesanoista. Lähisukukielissä esim. karjalan *venehkunda*, lyydin *heimokund* "suku", viron *laudkond* "pöytäseura". Lainalähteeksi on esitetty myös indoeurooppalaista sataa merkitsevää lukusanaa *hundra*. Vuonna 1570 kunta -sana mainittiin erillisenä herra Martin maanlain suomennuksessa lähinnä kihlakunnan tapaisen hallinnollisen alueen merkityksessä. Myöhemmässä kirjallisuudessa 1822 kunta on esiintynyt mm. merkityksissä "seura, korporatio", 1844 merkityksessä "oliokokonaisuus, järjestelmä" ja 1854 merkityksessä "kommuuni". Häkkinen mukaan kansa -sana on esiintynyt kirjakielessä jo Agricolasta lähtien, ja jo 1700-luvun lopulta lähtien sillä on ollut myös kansakuntamerkitys.

hana Ludvig Runeberg ja Elias Lönnrot²¹⁷ sekä muita kansalliskirjailijoitamme kuten Zacharias Topelius, Aleksis Kivi ja Arvid Järnefelt. Topelius kertoi 1894, että jo ennen ensiksi mainittuja isänmaa oli olemassa, mutta isänmaan rakkaus oli puoleksi itsetiedotonta ja useinkin vain paikallista laatua. Hän antaa suuren merkityksen myös Aleksanteri II:n 30-vuotiselle hallituskaudelle todeten, ettei ole sattumaa, että Snellman, Runeberg ja Lönnrot olivat uransa huipulla hänen valtakaudellaan²¹⁸. Näiden 1800-luvun kirjailijoidemme ajattelun tarkastelua voidaan pitää uudelleen ajankohtaisena, sillä tarkastelu valaisee suomalaista kansallisuusaatetta ja isänmaallisuutta sekä niiden nimissä määriteltyjä puolustettavia asioita paitsi kansakunnan näkökulmasta myös osana suurempaa yhteisöä – olihan Suomi tuolloin keisarikunnan suurrutinataskunta, keisarin alusmaa, eikä etenkään Snellman nähnyt sen voivan siitä irtautua. Yllä mainituista kirjailijoista Snellmanilla nähdään olleen merkittävin vaikutus suomalaisten poliittiseen kansakunta- ja valtioajatteluun, muiden tuottaessa kaunokirjallisuuden avulla kielellisiä, ja sinänsä myös poliittisia muotoja kansallistunteen ja isänmaallisuuden käsitteille.

Snellmanin Turun opiskeluajan innoituksen ja ensimmäisten filosofisten teosten virikkeet ja lähteet olivat pääasiassa saksalaisia. Hän alkoi syventyä erityisesti Hegelin oppeihin, joskin tekee viittauksia myös Leibniziin, D.F.Straussiin ja Schellingiin sekä muihin saksalaisiin filosofiin. Opintomatkan aikana Saksaan, joka tapahtui 1840–1843, jolloin Saksa oli kansakunnallisen hajaannuksen tilassa, Snellman ei kuitenkaan vakuuttunut saksalaisesta kansakunta-ajattelusta. Teostaan *Läran om staten* varten Snellman sanookin tutkineensa erittäin paljon myös ranskalaista kirjallisuutta.²¹⁹ Hän toteaa, että tässä teoksessaan hän on ottanut esikuvikseen Rousseau ja Montesquieun, mutta on kirjoittanut sen kuitenkin Hegelin hengessä. Kansakunta-ajatteluun on siten Snellmanin välityksellä tullut vaikutteita Saksan lisäksi myös Ranskasta.²²⁰

Huolimatta mielenkiinnostaan ulkomaisia lähteitä kohtaan Snellman piti kansakunta-ajattelunsa lähtökohtana sitä, että kaikki ulkoapäin tulevat teoriat, tavat ja metodit tuli sopeuttaa Suomen oloihin. Ne tuli muokata suomalaiskansalliseksi sivistykseksi, joka tänne sopivana ja kielen kanssa erityisyyttämme vahvistaen toimisi suojamuurina ja estäisi Suomen kansakunnan sulautumista suurempiin naapureihinsa.²²¹

Snellmanin isänmaallisuus- ja kansakuntakäsitteet eivät siten olleet hegelimäisen idealistisia, vaan perustuivat pikemminkin käytännöllisen poliitikon ajatteluun, joka arvioi tilannetta historiallisesta näkökulmasta ja tarkasteli kansakunta-ajattelua mahdollisuutena, jolla Suomen alueella asuville ihmisille tar-

²¹⁷ Ks. lähemmin Th. Rein 1981 [1895] Snellman I, 25 – 31. Ko. henkilöt kirjoittautuivat Turun akatemiaan 1822, aikaan jolloin Arwidsson totesi eräässä kirjoitelmassaan, että Suomi tarvitsee pappien ja virkamiesten lisäksi myös valtiomiehiä.

²¹⁸ Zacharias Topelius 1894, 44 – 45.

²¹⁹ Emt., 282. Kirje K.L.Micheletille. Snellman kertoo lukeneensa Montesquita, Rousseaut, Tocquevelliä, Sismondit'a, Guiszota ja Voltairea sekä myös Machiavellin kaikki teokset.

²²⁰ Emt., 283. Kirje professori J.J.Tengströmille.

²²¹ Rein 1981, Snellman II, 101 – 102.

joutuisi paremmat edellytykset elää ja kehittyä itsellisesti. Hän näki kansakunnan lähtökohtaisesti muodostuvan pääosin erilaisista suomenkielisistä heimoista, jotka olivat asuttaneet entisen Ruotsin maakunnan. Kun tämä maakunta nimettiin Venäjän keisarikuntaan liittämisen myötä valtioksi, ja joka vieläpä laajeni Karjalan suomensukuisten asuinalueelle, muodostivat tämän valtion alueella asuvat suomalaiset heimot hänen käsityksensä mukaan yhden kansakunnan.²²²

Kansakunnan rakentamisen edellytyksenä Snellman ei nähnyt niinkään perinteiden tai jo unohtuneen historian herättämistä, kuten Italian ja Kreikan osalta tehtiin. Hän toivoi suomalaisten pikemminkin heräävän näkemään oikeutensa ja mahdollisuutensa. Snellman kun näki Suomen kuuluvan etupäässä valtavana enemmistönä oleville suomenkielisille ihmisille, jotka jo Ruotsin vallan alla olivat joutuneet elämään vailla yhteiskunnallisia oikeuksia. Tälle kansanosalle hän halusi palauttaa heidän isiltä perimänsä oikeuden maahan ja omaehtoiseen poliittiseen elämään. Tämä mahdollistuisi hänen mukaansa vain jos suomalaisista tulisi yhtenäinen kansakunta.²²³

Snellmanin näkemyksen mukaan suomalaisten kansakunnallistuminen edellytti erottautumista Ruotsista ja Venäjästä sekä germaanisesta sivistyksestä, ja näiden vaikutteiden sulauttamista suomalaisuudeksi. Ruotsin ja ruotsittumisen hän näki suurimpana vaarana, sillä maassa eli ja sen poliittista elämää hallitsi vielä ruotsinkielinen eliitti, jonka jotkin ryhmät elättelivät toiveita palata Ruotsin yhteyteen. Venäjää hän ei pitänyt yhtä suurena uhkana sen vuoksi, että se oli antanut Suomelle autonomian ja toisaalta sen sosiaalistan vaikutuksen ei voinut arvioida vielä pitkään aikaan voivan vaikuttaa suomalaisiin Venäjän kielen vierauden ja venäläisten alhaisen sivistystason takia.²²⁴

Omaksumansa suomalaisuusohjelman takia Snellman pyrki käytännön lehtimies- ja valtiomiestyössään kaikin tavoin edistämään suomen kielen ja suomenkielisten sivistyksellistä ja poliittista asemaa. Tämänkään esteenä ja uhkana hän ei nähnyt Venäjää, vaan edelleen ruotsinkielisen eliitin, joka vastusti uudistuksia peläten sen heikentävän asemaansa. Ruotsinkielisen eliitin asemaa perusteltiin paitsi korkeammalla sivistystasolla myös vuoden 1809 hallitsijan vakuutuksella, jonka muoto oli periytynyt Ruotsin vallan ajalta sisältäen lupauksen maan uskonnon, perustuslakien ja säätyjen etuoikeuksien säilyttämisestä.²²⁵ Esimerkkinä tästä privilegioiden puolustamisesta on mm. ruotsinkielisen senaatin aikaansaama 20 vuoden siirtymäaika keisarin 1863 määräämään kieliasetukseen.²²⁶

Kansakunta-ajattelunsa perusteella Snellman asettui siis vastustamaan ruotsinkielistä eliittiä. Hän tunnisti, että Hegelin oppia hyödynnettiin jo Euroopassa ja pelkäsi tavan leviävän myös Suomen naapureihin. Kirjeidensä mukaan

²²² Emt., 275.

²²³ Rein 1981 I, 393 - 407. Snellmanin kirjeenvaihto 1844 J.J.Tengströmin ja M.A.Castrenin kanssa. Ks. myös Rein, 1981, II, 193 - 194 ja Tuija Pulkkinen 1983, 74.

²²⁴ Ks. Rein 1981 II, 275.

²²⁵ Emt.

²²⁶ Emt., 390.

hän näki suomenkielen autonomian puolustuskeinona, mutta oman hegeliläisyytensä mukaisesti suomenkieli liittyi kiinteästi tasa-arvon ja oikeudenmukaisuuden sekä kansakunnan tulevaisuuden puolustamiseen. Hänen retoriikkansa kansakunnan ja isänmaallisuuden käsitteistä onkin tulkittava kontekstissa, jossa ruotsinkielinen eliitti piti kielen avulla kiinni etuoikeuksistaan, osan konservatiivisimmista kaivatessa takaisin Ruotsin yhteyteen samalla kun toisaalla horisontissa kajasti kansallisaatteen leviämisen myös Venäjälle. Snellmanin ajattelun mukaan suomalaisten oli kansakuntana etsittävä suunta, jossa välttää vanhat perinteet ja luovia uusien aatteiden ja tulevaisuuden haasteiden edessä.²²⁷

Suomalaisen kansakuntakäsitteen ja kansallishengen luomisessa Snellman ei kopioinut ulkomaisilta esikuvilta suoraan sovellettavaa mallia, vaan yhdisti Hegelin oppiin ranskalaisten filosofien ajatuksia ja englantilaisia talousoppeja soveltaen niitä kriittisesti suomalaisiin olosuhteisiin. Hänen filosofiansa erityispiirteinä pidetään huomion kiinnittämistä Hegeliä enemmän subjektin merkitykseen, jolta hän rousseaulaisittain vaati aktiivista moraalista asennetta tämän osallistuessa yhteiskunnallisen toiminnan muotoihin. Subjektin, kansalaisen, olisi toimittava persoonana, tietoisena toimintansa luonteesta. *Snellmanin kansakäsityksessä kansa muodostui siis yksilöistä, jotka olivat aktiivisia ja puritaanisen velvollisuudentuntoisia toimimaan yhtenäisenä kansana.*²²⁸

Pulkkinen (1983) tulkitsee Snellmanin käsittäneen valtion prosessiksi, jossa lait laaditaan ilman olemassa olevia ulkoisia pakotteita tai aikaisempia lakeja. Omaehtoista suunnan ottamista palvelee ajatus, että ihminen on taipuvainen ottamaan oikean kriteerin ainoastaan omasta itsestään. Tässä ajattelussa täytyvät [rousseaulaisen] siveellisyyden kaksi ehtoa: toisaalta ihminen toimii omantuntonsa mukaisesti ja toisaalta, koska hän on kulttuurinsa muovaama, hänen käsityksensä oikeasta muotoutuu olemassa olevasta todellisesta kulttuurista käsin. Myös kansallishengen Snellman koki prosessiksi, jossa kulttuuri on muuttuva osa ja isänmaallisuus sen liikuttaja. Snellmanilaiseen isänmaallisuuteen voidaan Pulkkisen tapaan tulkita sisältyvän ajatuksen, että ihmiset saavat itse muuttaa kulttuuriaan oikeudentajunsa ja tarpeidensa mukaisesti. Isänmaallisuutta on toisin sanoen se, että pidetään omaa kulttuuria tietoisesti liikkeessä ja elävänä sekä vaaditaan tapojen ja lakien muutoksia, kun niiden aika on kansalaisten mielestä tullut.²²⁹

Snellmanin isänmaa-käsitys poikkeaa siten sangen jyrkästi nykyisestä julkisesta staattisesta, perinteiden ylläpitämästä isänmaa-käsityksestä. Snellmanin ei voi tulkita halunneen sitoutua Runebergin Ruotsin-mielisyyttä heijastaviin historiallisiin sankaritaruihin tai muualta tulleisiin lakeihin. Hän arvosti enemmänkin Lönnrotin *Kalevalan* tarinoita suomalaisuuden perustana. Yhtä huomionarvoista on, että hänen isänmaallisuuden käsitteensä ei ollut synonyymi puolustustahdolle kuten itsenäisyyden jälkeisinä vuosikymmeninä. Snellman tarkoitti isänmaallisuudella pikemminkin Weberin tavoin lojaalisuutta kansa-

²²⁷ Ks. Tuija Pulkkinen 1983, 63.

²²⁸ Ks. emt.

²²⁹ Emt., 71.

kunnalle ja kansakunnan edun ajattelua kaikessa toiminnassa tulevaisuuden näkökulmat huomioiden²³⁰.

Snellmanin isänmaallisuuden voidaan katsoa suuntautuneen kansakunnan kehittymiseen ja sen edellytyksenä olevien kansalaisaktiivisuuden, kansalaisoikeuksien sekä yhdenvertaisuuden edistämiseen. Näiden välinen yhteys tulee esille hänen suhtautumisestaan asevelvollisuuslakikiistaan, joka alkoi 1867, kun Krimin sodan aikana asetettu ruotuväkijärjestelmä hajotettiin kansan vastustuksen takia. Suomi oli muutaman vuoden ilman omaa sotaväkeä, mutta 1870–1871 Ranskan ja Preussin välillä käydyn sodan jälkeen kysymys asevelvollisuuden säätämisestä tuli Venäjälläkin ajankohtaiseksi. Keisarin 18.1.1871 antaman käskyn mukaan myös Suomen suurruhtinaskunnan tuli ryhtyä valmistelemaan asevelvollisuuden ulottamista kaikkiin yhteiskuntaluokkiin.²³¹

Asevelvollisuuskiistassa ylemmät säädöt esittivät värväysperusteista, palkatuista vapaaehtoisista koostuvaa armeijaa, jota esitystä Snellman asettui jyrkästi vastustamaan. Hän katsoi tämän ehdotuksen tarkoittavan ainoastaan ylempien luokkien vapauttamista kaikista vaivoista isänmaan puolustamisessa.²³² Snellmanin mielestä Suomen täytyy asettaa oma sotavoima kyetäkseen tehokkaalla tavalla avustamaan oman alueensa puolustamisessa. Hän piti tätä elinehtona maallemme, sillä muutoin se ei voisi odottaa Venäjän pitävän sen autonomista asemaa arvossaan. Puolustus oli hänen mielestään suoritettava ensisijaisesti omalla maalla. Hän kuitenkin hyväksyi, että ellei puolustusta Suomessa tarvittaisi, sitä voitiin suorittaa myös maan rajojen ulkopuolella, mieluiten Euroopassa. Tosin nostoväkeä eli reserviläisiä ei pitäisi kuitenkaan velvoittaa taistelemaan ulkomailla.²³³

Huomionarvoista on, että Snellman oli nykytermein sanottuna valmis siirtymään turvallisuuden vapaamatkustajasta vastuunkantajaksi. Snellmanin mielipide rakentui kuitenkin keskeisesti sen olettamuksen varaan, että oman puolustuksen takia Venäjällä ei olisi tarvetta lähettää Suomeen sotajoukkoja, ja toisaalta se lisäisi Suomen itsenäisyyttä sekä Venäjän luottamusta Suomeen. Perustelut ovat tuttuja myös myöhemmässä Paasikivi-Kekkonen -linjassa.

Snellmanin argumentit Venäjän auttamisesta ja asevelvollisuuden ulottamisesta kaikkiin yhteiskuntaluokkiin saivat aikaan laajaa kritiikkiä. Varsinkin

²³⁰ Vrt. Weber 1994, 366. Poliittikan ja poliittisen toiminnan ainoa etiikka ja siten legitiimi perusta on Weberin mielestä vastuullisuuden etiikka kansakunnan menestyksestä tulevaisuuden näkökulmasta. Tässä näkökannassa Weber hylkää kaikki muut ideologiset vakaumukset paitsi isänmaallisuuden vakaumuksen, jossa siinäkin tulee noudattaa politiikan etiikkaa.

²³¹ Ks. Rein 1981 II, 545, 546. Asevelvolliseksi kaavailtiin 1% koko väestöstä.

²³² Emt., 547. Alemmat säädöt olivat kuitenkin sotaväen perustamisen kannalla.

²³³ Emt., 547. Snellmanilainen ulkomailla palvelun periaate on voimassa lähes samanlaisena myös nykyään sillä poikkeuksella, että myös kantahenkilökunnan palvelu perustuu lain mukaan vapaaehtoisuuteen. Säätöjen edelleen 1870-luvulla kannattaessa värväysjärjestelmää, Snellman liitti asian suoraan kysymykseen kansalaisten yhdenvertaisuudesta. Hän perusteli yleistä asevelvollisuutta todeten, että jo pelkästään asevelvollisuuden olemassaolo on ulkopoliitikassa merkittävää. Lisäksi sillä oli Snellmanin mukaan myös ainutlaatuinen merkitys yhteiskunnallisen tasavertaisuuden lisäämisessä ja yhteenkuuluvuuden tunteen luomisessa. Myös tämä ajatus on säilynyt 2000-luvun itsenäistä puolustusta kannattavien retoriikassa.

ruotsalaiset ja Ruotsissa asuvat Suomen totaalista itsenäistymistä ajaneet ruotsinkieliset suomalaiset kohdistivat kritiikkinsä Suomen lojaalisuuteen Venäjää kohtaan. Erityisesti he arvostelivat sitä, että Suomi, joka oli ”pelkkä alusmaa” olisi valmis uhraamaan poikiensa verta vieraan maan kunnian, etujen tai oikkujen tähden.²³⁴

Asevelvollisuudella ja Venäjälle lojaalisuuden osoittamisella on Snellmanin ajattelussa osoitettavissa kuitenkin selkeä reaaliulkopoliittinen tavoite. Vastauksessaan yllämainitulle kritiikille hän selventää²³⁵ Suomen asemaa lojaalina alusmaana ja toisaalta selkeää kantaa siitä, ettei Suomi halua jälleen kerran joutua suurvaltojen sotatantereeksi. Snellman myös varoittaa luottamasta muiden maiden, valtioiden tai ideologisten liikkeiden lupauksiin ja toivoa niiden perusteella sotaan tai pyrkimästä käyttämään sotaan hyödyksi kykenemättä itse sormelakaan vaikuttamaan sen ratkaisuun.²³⁶

Snellmanin mielipide on syytä tulkita sen ajan kontekstissa. Kyseisenä aikana hegeliläisen kansallisuusaatteen merkitys alkoi Euroopassa menettää merkitystään, ja se korvautui siitä muotoutuneella, maailmanlaajuisesta solidaarisuutta korostavalla liberaalisen liikkeen *kansan oikeudella päättää omasta kohtalostaan* -ideologialla, ja toisaalta hegeliläisyyden Saksassa omaksutulla kansainvälispoliittisella tulkinnalla, valtapoliittiseen *staaträsoniin* perustuvalla valtioliberalismilla. Snellmanin irtisanoutuminen aatteista ja muiden avusta osoittaa pragmaattista politiikan ja tulevaisuuden odotusarvojen tajua. Hänen voi nähdä hahmotelleen pienen maan turvallisuusstrategiaa suurvaltojen ja nousevien ideologioiden puristuksissa tavalla, josta myöhemmin myöntäjäsuojelijat ja sittemmin Paasikivi-Kekkonen -linjan rakentajat pääpiirtein seurasivat.

Snellmanin kansakunta- ja isänmaallisuusajattelu sai laajaa vastakaikua suomalaisessa väestössä sekä usein myös Venäjällä sotilasuran suorittaneissa virkamiehissä, mutta ajatukset herättivät myös voimakasta vastustusta varsinkin ruotsinkielisten ylempien säätyjen piirissä. Edellä kuvatut erimielisyydet ja uusien Euroopasta saapuvien ideologisten ajatusten rantautuminen Suomeen herättivät myös kilpailevia isänmaallisuuden ja kansakunnan käsityksiä ja poliittisia sanastoja.

Merkityssisältöjen erilaisuudet perustuivat 1800-luvulla lähtökohtaisesti siihen, että eri säädyt ja säätyihin kuulumattomat yhteiskuntaluokat ymmärsivät kansan ja säädyt erillisiksi. Tällöin he antoivat keskenään erilaisia merkityssisältöjä myös 1850-luvulla selvästi poliittisiksi muodostuneille käsitteille ’kansalle’, ’kansallisuusaatteelle’ sekä ’isänmaalle’ ja ’isänmaallisuudelle’.

Siinä missä Snellman näki Venäjä-yhteyden hyvänä yhteiskunnallisen kehityksen edellytyksenä suomalaisille, vuonna 1861 perustettu liberaalinen liike omaksui poliittiseksi tehtäväkseen vastustaa Venäjän valtaa edustavaa virka-

²³⁴ Ks. Emt., 548. Kriittinen arvostelu julkaistiin Aftonbladetissa 1.11.1877 ja Snellmanin vastaus Aftonbladetin arvosteluun 27.4.1878 Morgonbladetissa.

²³⁵ Snellman viittaa aiemmin 9.7.1863 ilmestyneeseen Litteraturbladın kirjoitukseensa *’Sota vai rauha Suomelle’*, joka oli kannanotto Ruotsissa esitetyille toiveille suomalaisen kansannoususta Venäjää vastaan Puolan kapinan yhteydessä.

²³⁶ Emt., 548, 325 – 326, ks. myös 320 – 322.

valtaa ja tavoitella säätyjen itsehallinnon laajentamista sekä vapaamielistä yhteiskuntapolitiikkaa Ruotsin ja Ranskan mallien mukaisesti. Liikkeen päämääränä oli saattaa vanha ylempiä säätyjä suosiva perustuslaki ja valtiopäivät uudelleen voimaan lopullisena tavoitteenaan Suomen itsenäisyys. Liberaali liike ymmärsi itsensä koko yhteiskunnan tasapuolisena liberalisoijana. Tästä osoituksena on, että se kannatti suomenkielisen maalaisväestön olojen parantamista ja tuki talonpoikaissäätyä kielikysymyksessä, jotta Suomen kansa saisi kauan kaipaamansa uudistuksen. Muut säädyt käsitettiin ruotsinkielisinä kansan ulkopuolisina eikä isänmaa yhdistynyt välittömästi kansaan, vaan tarkoitti lähinnä tilanomistajien isiltä perittyä maata, johon kansa liittyy välillisesti palkollisena työväkenä.²³⁷

Liberaalisen liikkeen isänmaakäsitys on tässä mielessä patriarkaalinen ja ideologinen. Liikkeen toimintaa voidaankin Alterin termein luonnehtia poliittiseksi nationalismiksi, joka pyrki luomaan oman ideologian mukaisen itsenäisen valtion, jossa valta olisi edelleen ruotsinkielisellä sivistyneistöllä. Liike tukeutui Ruotsiin ja etenkin siellä asuviin ruotsinkielisiin suomalaisiin sekä pyrki käyttämään sopivia kansainvälisiä selkkauksia hyväksi nostaakseen kapinahenkeä Suomessa. Liberaalin liikkeen skandinavistista poliittista kansallisuusaatetta ilmentää opiskelijanuorten valmius osallistua 1864 Tanskan joukoissa sotaan Saksaa vastaan. Sitä vastoin kansallisuusaatetta kannattavat fennomaanit pitivät Saksan vaatimuksia saksankielisen Slesvig-Holsteinin palauttamisesta Saksalle jopa oikeutettuina.²³⁸

Suomenkielisten kirjailijoiden kuten Aleksis Kiven ja Arvid Järnefeltin isänmaan ymmärtämisen tapa korosti puolestaan rakkautta kotiseutuun ja kotimaan kuulumista kaikille. Kivi asettui runoillaan haastamaan Runebergin uhrivalmiuteen ja aktivismiin kannustavat sankariteemat. *Suomenmaa* -runolla hän Snellmanin tapaan kritisoi Runebergin patriarkaalista kansallista herättämistä korostavaa *Maamme* -runoa ja loi käsitystä kaikille kuuluvasta isänmaasta, joka oli jo monin taisteluin saavutettu ja joka Lönnrotin *Kalevalaan* viitaten oli ollut jo iät ajat suomalaisten asuttamaa ja viljelemää maata. Korostaakseen eroavansa Runebergin *maamme* -käsityksestä Kivi painottaa kuvaustaan lauseella: "Se omppi Suomenmaa".²³⁹ Järnefeltin *Isänmaa* vuodelta 1893 kyseenalaistaa niin ikään patriarkaalisen ja idealistisen isänmaakäsityksen ja korostaa kotiseudun puolesta toimimista. Tolstoilaisittain hän ihailee myös arkista maataloutta ja työtekoa sekä näkee työntekijöiden oikeudeksi nauttia itse työnsä hedelmistä. Järnefeltin teosten nähdään olleen merkityksellisiä erityisesti sen takia, että hän on kehittänyt Kiven rauhanomaisen ja sitkeän kansanmiehen aseman teemaa passiivisen vastarinnan ajatukseksi esimerkiksi kirjoissaan *Ihmiskohtaloja* 1895,

²³⁷ Ks. Bernhard Estlander 1925, 18 – 23, 60, 96.

²³⁸ Emt., 65 – 68.

²³⁹ Ks. Lauri Viljanen 1954, 41, 189. Kivi kritisoi Runebergin sankaruus- ja sotaisuusihannointia myös useilla muilla runoillaan, kuten *Härkä-Tuomo* ja *Kanervala* -runoillaan.

*Maaemon lapsia 1905, Muistelmia Laukon lakkomailta 1907 ja Maa kuuluu kaikille 1907.*²⁴⁰

Hegeliläistä nationalistista isänmaallisuuden muotoa edusti puhtaimmillaan Zacharias Topelius (1899), joka viittaa sillä jumalan kullekin kansalle antamaan oikeuteen hallita ja puolustaa asumaansa maata, jossa isät ja pojat, kansa ja isänmaa muodostavat hänen mukaansa välttämättömän yhtenäisen lenkin kehityksen ketjussa.²⁴¹ Topeliuksen mukaan isänmaan puolustaminen millä tahansa keinoin oli oikein:

”Att bruka våld, svek, orätt af alla slag till sitt folks och sitt fäderneslands fördel, kallas patriotism, att härja, plundra, döda, tillintetgöra sitt lands fiender anses för ära och hjältemod.” (Topelius, 1899, 113).

Topelius yhdistää isänmaallisuuden ja puolustustahdon yhteen ja nimittää tätä patriotismiksi. Sinänsä kuvaavaa 1800-luvun lopun suomalaisen ’isänmaallisuuden’ monisärmäisyydelle on, että Topelius kirjoittaa ruotsiksi, vaikka kirjoituksen tarkoitus on innostaa koko aikalaiskansaa, jonka tiesi olevan suurimaksi osaksi suomenkielistä, vastustamaan panslavismia. Topelius pyrki kuitenkin mitä ilmeisimmin yhdistämään *Kalevalasta* (1849) alkaneen kielikiistan ja siihen liittyvien suomenkielisten lisääntyvistä vaatimuksista syntyvien riitojen jakamia kansanosia Suomen autonomiseen asemaan kohdistuvan uhan aikana.²⁴² Tämän toiveen hän oli ilmaissut 1894 Aleksanteri II:n muistokirjoituksessa ja esittänyt sen jo vuosikymmeniä aiemmin myös Snellmanille.²⁴³

Panslavismiin liittyvistä sortokausista alkanutta ajanjaksoa kuvataankin perinteisissä historiikeissa isänmaallisia suomalaisia yhdistävinä ja yhteisinä pyrkimyksinä irrottautua Venäjän määräysvallasta kohti täydellistä autonomiaa ja itsenäisyyttä. Erilaisten poliittisten ryhmien välille syntyi eroa vain siinä milloin keinojen Venäjän sortovaltaa tulisi vastustaa. Tästä poliittisesta yhtenäisyydestä erillisinä käsitettiin tavallinen kansa, jonka koettiin tulleen houkuteluksi etuisuuksia lupaamalla mukaan politiikkaan, ja toisaalta myös sotatarvik-

²⁴⁰ Ks. Arvid Järnefelt (1997) [1893]. Teoksen suosiota kuvastaa se, että siitä on otettu runsaasti uusintapainoksia: 1898, 1913, 1934, 1943 ja 1984. Arvid Järnefeltin isä August Alexander valmistui Haminan kadettikoulusta 1853 toimien Venäjän armeijan upseerina erikoistuen topografiaan. Isä oli suomalaisuusaatteen kannattaja. Isän toimiessa Mikkelin 1883 ja Kuopion läänin 1884 kuvernöörinä hän määräsi molemmissa lääneissä virkakieleksi suomen. Hän oli myös Suomen maantieteellisen seuran perustajajäsen ja senaattori vuodesta 1894 alkaen.

²⁴¹ Ks. Topelius 1895, 112 – 117.

²⁴² Topeliuksen viimeisin kirja julkaistiin hänen kuolemansa jälkeen ja se ajoittuu esipuheen mukaan vuoteen 1898, jolloin Nikolai Bobrikov tuli Suomen kenraalikuvernööriksi. Varsinaisesti ensimmäisen sortokauden katsotaan alkaneen 1899 helmikuun manifestilla, ja sortotoimiksi koettiin myös postimanifesti 1890 ja Suomen asiain komitean lakkauttaminen 1891.

²⁴³ Ks. Topelius 1894, 44. Topelius tunnettiin suomenmielisenä ruotsinkielisenä. Hän mm. esitti 1877 Snellmanille kieliriitojen ylittävän keskustapuolueen perustamista. (Tällä hän tarkoittanee lähinnä liberaalista puoluetta.) Hän aloitti myös puolueen ohjelman kirjoittamisen. Sen keskeinen motto oli yksi kansa – kaksi kieltä. Ks. Rein 1981 II, 534 – 535. Varsinaisen ensimmäisen liberaalisen puolueohjelman kirjoitti Leo Mechelin 1880. Lähemmin poliittisten puolueiden kehityksestä ks. Nousiainen 1998, 30 – 48.

keita Venäjälle myyvät yrittäjät. Näiden molempien ryhmien nähtiin vastustavan itsenäisyysajatuksia poliittisen kehittymättömyytensä takia.²⁴⁴

Tarkasteltaessa ajanjaksoa erillään tapahtumahistorian dramatiikasta toimijoiden taustan ja poliittista ajattelua kuvastavien retoristen ilmausten perusteella, voidaan havaita, että poliittisten toimijoiden isänmaallisuus- ja kansakäsitykset olivat erilaisia ja juontuivat varsin pitkälti säätyjärjestelmässä omaksuttuihin arvoihin ja maailmankuviin.

On huomion arvoista, että eri puolueisiin jakaantuminen sekä kansalaisryhmien erilaiset asenteet ja käsitykset perustuivat aina 1920-luvulle asti yhä pitkälti kieli- ja säätyjakoihin lähtökohtiin²⁴⁵. Tosin aikalaiskirjailijat kokivat, että kaikki se, mikä vanhemmassa polvessa oli oikeustajuntaa, muuttui nuoremassa polvessa kansallistunteeksi. Molempia argumentteja vahvistaa se havainto, että ensimmäisen sortokauden aikaiset aktivistit koostuivat kaikista kansanosista omine oikeuteen ja demokratiaan tähtäävine tavoitteineen kun taas toisen sortokauden aikana poliittinen jakolinja muodostui aktivistien, joita edustivat pääasiassa ruotsalaiset ja nuorsuomalaiset, ja myöntyväisyyksiläisten, joihin kuuluivat lähinnä fennomaanit ja vanhasuomalainen puolue, välille.²⁴⁶ Samalla tavoin myös 1900-luvun alun perustuslakikiistojen ja ensimmäisten eduskuntavaalien 1907 sekä vielä 1918 alkaneen ja seuraavien kahden vuosikymmenen jatkuneen hallitusmuotokiistan voidaan tulkita heijastaneen vahvaa säätyperäistä asemoitumista, missä aatelistoon kuuluneilla korostui aiempien etuoikeuksien ja valta-asetelmien säilyttäminen traditioihin ja parempaan sivistystasoon vedoten.

Keskeisiä käsitteitä tarkastelemalla eri ryhmittymien maailmankuvien ja ajattelutapojen erilaisuus tulee selkeämmin esille. Muualla Euroopassa valtiotekemiseen liittyvät käsitteet demokratia ja nationalismi saivat 1850-luvun jälkeen suomalaisiksi käänöksiksi termit kansanvalta ja isänmaallisuus. Näiden rinnalle puhekieleen omaksuttiin kuitenkin myös demokratia ja nationalismi, joskin niiden merkitykselliset erkanivat nopeasti suomenkielisistä vastikkeistaan. Yleisen kielenkäytön tasolla tarkasteltuna 'demokratiasta' muotoutui oikeudellinen ja oikeudenmukaisuutta kuvaava termi, kun taas 'kansanvalta' säilytti yhteyden valtaan ja mahdollisuuden politikoida valta- ja kansakäsityksillä.²⁴⁷ 'Nationalismin' merkitys muuttui Suomessa jo vuosisadan vaihteessa englantilaisten, saksalaisten ja ranskalaisten kolonialismia ja imperialismia arvostelevien lehtien ja panslavismin vaikutuksesta epämoraaaliseksi kiihkokansallisuutta merkitseväksi termiksi.

²⁴⁴ Ks. esim. Hersalo 1955, 108 - 110.

²⁴⁵ Nousiainen 1998; 39.

²⁴⁶ Varhaisempi säätyjärjestelmän aikainen ja lain pyhyyteen aktivistiliike, ns. *Kagaali* -johtoinen vastarintaliike, teki yhteistyötä kaikkien tsaarinvallan vastustajien kanssa ja organisoii mm. 1905 Japanin rahoituksella asekuljetuksen venäläisten kumouksellisten sosialistien ja suomalaisen vastarintaliikkeen tarpeisiin John Grafton -laivalla. Vastarintaliikkeeseen kuului runsaasti myös sosialistipuolueiden jäseniä, mutta Gagaalin johtohenkilöstö muodostui aatelistoon kuuluvista liberaalisen liikkeen johtohenkilöistä. Ks. N. V. Hersalo 1951 I, 88, 126 - 127.

²⁴⁷ Ks. Matti Hyvärinen 2000, 54 - 55.

Snellmanilaista hegeliläisyyttä 1800-luvun jälkipuoliskolla edustamaan ryhtynyt Yrjö-Koskinen omaksui sen keskeisen ajatuksen muodostaa yhtenäinen kansakunta yhteisen Suomen kielen varaan. Yrjö-Koskinen 1863 perustaman Suomalaisen puolueen ohjelma ja politiikka korosti siinä määrin jyrkästi yhdenvertaisuutta ja kielikysymystä, että myös liberaali liike oli sen silmissä kielipuolue, jonka intressinä oli vain puolustaa ruotsinkielisen eliitin asemaa. Liberaalit kokivat ruotsalaisen puolueen tapaan koskislaisuuden haihatteluksi, romanttiseksi kansallisaatteen, joka ei anna arvoa sivistykselle eikä ruotsinkielisille tilaa Suomessa. Matti Hyvärinen (2000) tulkitsee, että liberaaleja on häirinnyt se tapa, jolla fennomaanit käyttivät (Suomen) kansa-käsitettä oman toimintansa oikeuttamisen perustana. Liberaalit itse näyttävät ilmiselvästi ymmärtäneen 'kansan' säätyjärjestelmän alimmaksi luokaksi, joten he eivät halunneet "tavallisen kansan" valtaa eivätkä koskislaisen "kansahenkilön" valtaa, pyrkien - turhaan - kääntämään demokratiaa suomen kielelle vallan yhteisyyden eikä 'kansan' avulla.²⁴⁸

Kun tarkastellaan käsitteitä kansalaisryhmittymien tasolla siitä lähtien kun ne 1880-luvulla ryhmittyivät poliittisiksi puolueiksi, voidaan tulkita, että näiden kansakunta ja isänmaallisuus-käsitteiden sisällöt määrittyivät ensisijaisesti poliittisesti sen mukaan miten he halusivat yhteiskunnallisen vallan Suomessa jakautuvan. Tässä keskustelussa kansanvalta-käsitteen voidaan tulkita muodostaneen keskeisen yhteiskunnallisen merkityshorisontin, minkä suhteen - sen kieltäen tai sitä korostaen, tai tavoitteidensa mukaisesti omalla tavallaan määritellen - puolueet muodostivat sisällön valtio-, kansa- ja isänmaallisuus-käsityksilleen ohjelmajulistuksissaan, joissa he ilmaisevat mitä he olivat valmiita puolustamaan ja edistämään. Kuitenkin vasta itsenäistymisen ja kansalais sodan jälkeen puolueet²⁴⁹ ryhtyivät käyttämään 'kansanvaltaa' pääasiallisena perusteluna sille, millaisen näiden toteutumista edistävien valtiomuodon ja valtiojärjestyksen tulisi olla.²⁵⁰

Kansalais sodan häviäjistä SKP:ksi ryhmittynyt osa hylkäsi aluksi koko kansanvallan tavoitteen. Hallitusmuotokiistan hävinnyt Kokoomus päästi kansanvallan ohjelmiinsa vasta 1950-luvulla, Ruotsalainen kansanpuolue ei koko 1900-luvulla. Tasavaltaiset puolueet Maalaisliitto, Suomen Sosialidemokraatti-

²⁴⁸ Matti Hyvärinen 2000, 56 - 57.

²⁴⁹ Puoluekehityksen pääpiirteet: Suomalaisesta puolueesta erkani kielikysymyksissä jyrkempi, mutta muuten vapaamielisempi osa nuorsuomalaiseksi puolueeksi, jolloin edellinen nimitettiin vanhasuomalaiseksi puolueeksi. Kielikysymyksen jäädessä syrjään ja hallitusmuotokysymysten noustessa tärkeäksi suomalaiset puolueet hajosivat useaan eri ryhmittymään. Vanhasuomalainen puolue sai 1918 seuraajakseen Kokoomuksen, johon ryhmittyi monarkiaan tähtäävät vanhasuomalaiset ja nuorsuomalaiset. Nuorsuomalaisten tasavaltaa kannattavien ryhmä perusti puolestaan Kansallisen edistyspuolueen (ED). Tasavaltaisuutta asetui puolustamaan myös suomalaisuuden liikkeestä oman luokkansa etuja 1907 vaaleihin puolustamaan 1906 itsenäistynyt Maalaisliitto, joka sittemmin 1965 muutti nimensä Keskustapuolueeksi ja 1988 Suomen Keskustaksi. Työväenliike perusti 1899 Suomen työväen puolueen, joka 1903 muutti nimensä Suomen sosialidemokraattiseksi puolueeksi (SDP) kun taas kapinaliikkeen johtajat perustivat Venäjällä 1918 Suomen Kommunistisen Puolueen (SKP). Myös SDP asetui puolustamaan tasavaltaisuutta. Ks. Nousiainen 1998, 32 - 39.

²⁵⁰ Ks. Emt., 56 - 60.

nen Puolue (SDP) ja Kansallinen Edistyspuolue (ED) nostivat kansanvallan tärkeäksi ohjelmalliseksi käsitteeksi jo sotien välisenä aikana ja niiden seuraajat ovat pitkälti ylläpitäneet näitä perinteitä.

Maalaisliitto vaati ohjelmassaan vuonna 1918, että Suomi on muodostettava tasavallaksi. Ohjelma korostaa tällöin nimenomaan eduskunnan valtaa, ei kansan. Kuitenkin se edellyttää koko Suomen yhteiskunnan edun nimissä, että työrauha ja tuotantorauha säännöstellään lailla silmällä pitäen yhteiskunnan terveen, kansainvaltaisen kehityksen ehtoja. Kansainvaltaisuutta käytetään tässä kuten myöhemmissäkin ohjelmissa legitimaatiokäsitteenä, joskin kohdistuen vielä vain talonpoikaiseen osaan kansanluokista. Myöhemmin, vuoden 1921 vaaliohjelmassa tasavallan ja kansanvallan vaatimukset kulkevat rinnakkain. "Tasavaltaista, *kansan valtavan enemmistön* tahdon toteuttamaa valtiomuotoa, jonka saavuttamisessa sillä on ollut ratkaiseva osuus, tulee maalaisliitto edelleen puolustamaan ja tukemaan kaikkia kumousyrityksiä vastaan." Lisäksi ohjelma vaatii myös "kansan kaikkiin kerroksiin nojaavan *kansanvaltaisen valtiolämän* kehittämistä". Tässä ohjelma määrittelee sekä valtiomuotoa että vallanjakautumista. 'Kansan' ymmärretään siis muodostuvan eri yhteiskuntakerrostumista ja ohjelma edellyttääkin pyrittävän edistämään sekä taloudellisen vallan että valtiollisen vallan siirtämistä kansalle. Ohjelmassa 'kansa' esiintyy nyt julkisen vallan oikeuttamisen perustana.²⁵¹

Keskustalle kansavalta on itsenäisyyden ajan näyttäytynyt keskeisenä puolueen ja politiikan laillisuuden legitimointiargumenttina. 1980-luvulla puolue liittää sen myös vallan jakautumisen perustaksi paikantamalla "kansainvaltaisen päätöksenteon" puolueensa keskeiseksi arvoksi. Keskustan kansavalta ei ole synonyymi demokratialle, joka koetaan enemmistövallaksi. Vuoden 1983 ohjelma toteaaakin, että "Kansanvalta ei saa olla *enemmistövaltaa* silloin, kun kysymyksessä ovat esimerkiksi kielellisen tai muun vähemmistön tai syrjäseutujen asukkaiden perustavat elämänarvot ja elinmahdollisuudet...". Vastustaessaan suoranaista enemmistövaltaa keskusta kyseenalaistaa vanhan yhden, yhtenäisen kansanhenkilön vallan ja haluaa käsittää kansanvallan kansalaisten ja kansalaisryhmien valtana.²⁵²

Kansallisen edistyspuolueen vuoden 1918 ja Kansanpuolueen vuoden 1932 ohjelmien vaatimukset ovat hyvin samankaltaisia kuin Maalaisliiton. SDP:n vuoden 1930 ohjelmat ymmärtävät 'kansan' edelleen työväenluokkana, ja siten kansanvallan puutteelliseksi. Vuoden 1930 Sosialisointiohjelmassa he esittävät tavoitteekseen poistaa "kapitalistiluokan valta taloudellisessa elämässä". Menettelytapaohjeissa "Puolue pyrkii saamaan valtiollisen kansanvallan mahdollisimman täydelliseksi". Valtiollinen kansainvaltaisuus siis puolueen mielestä vallitsee, mutta yhteiskunnallisen vallan nähdään jakautuneen epätasaisesti ja tämän korjaamiseksi pyrkimyksenä onkin saavuttaa "työväelle mahdollisimman paljon vaikutusvaltaa". Sotien jälkeen SDP:n kansa-käsitys on laajentunut käsittämään myös muut kansanosat. Vallitseva tasavalta hyväksytään

²⁵¹ Hyvärinen 1998, 59 – 60.

²⁵² Vrt. emt. 73 – 74.

”valtiolliseksi kansanvallaksi” – laillisuuden perustaksi, jonka perustuslakeja tulee kunnioittaa.²⁵³ SDP:n kansanvalta-käsitys painottaa valtiollisessa politiikassa yhden johdettavan kansahenkilön sijaan kansalaisten valtaa – yhteisöllisenä yksikkönä – valtiollisen vallan oikeutuksen perustana.²⁵⁴

Oikeistolainen retoriikka vältteli demokratian ja kansanvallan käsitteitä puolueohjelmissaan ennen sotia ja sen jälkeen. Ennen sotia tilanne on ymmärrettävää sikäli, että vallassa ollessaan oikeistopuolueet katsoivat edustavansa kansan todellista tahtoa. Tämä ilmenee äärioikeistolaisen Isänmaallisen kansanliikkeen (IKL) 1930-luvun retoriikasta. IKL:n (1932) mielestä ”Suomi on täysin kansanvaltainen valtio”. Kansan todellinen tahdon huomioimiseksi IKL kuitenkin esittää fasistista yhteiskuntajärjestelmää: ”Täten asetetaan todellinen kansanvalta tarkoituksettoman puolueharvainvallan tilalle.” Äärimmäisen oikeiston käytössä kansanvalta on kaukana demokratiasta ja kansa ymmärretään kansayksilöksi, jonka tahdon ja tarpeet tietää parhaiten – ei presidentti, vaan valistunut valtionpäämies, jolla olisi laajat valtaoikeudet ja vain hänelle vastuulliset ministerit.²⁵⁵

Kansanvaltaretoriikan menestyksen myötä myös Kokoomus otti käsitteen ohjelmaansa 1957 yleisohjelmassa. Toisin kuin vasemmiston ja keskustan puolesta Kokoomus ei vaadi minkään elämänalueen kansanvaltaistamista, vaan asettuu puolustamaan olemassa olevaa ”kansainvaltaista valtiojärjestystä”, joka turvaa yleisen kansalaisvapauden ja keskinäisen yhdenvertaisuuden sekä jokaiselle mahdollisuuden päästä parlamentaarista tietä vaikuttamaan valtion asioihin. Kansanvalta ei siis ole ollut Kokoomukselle kehityksen suunta tai tavoite, vaan puolustettava, jo olemassa oleva perustuslaillinen olotila.²⁵⁶ Vuoden 1981 ohjelmassa Kokoomus siirtyy Keskustan ja SDP:n ohjelmien tapaan antamaan kansanvallan nimissä valtiolliselle politiikalle tavoitteita:

”Demokratia on ulotettava koskemaan kaikkea merkittävää vallankäyttöä yhteiskunnassa. – Kansanvallan kannalta on välttämätöntä, ettei poliittinen ja taloudellinen valta keskity.” (Kokoomus 1981)

Demokratian ja kansanvallan käyttäminen yhdessä voidaan tulkita Kokoomuksen tavaksi ymmärtää kansanvalta ja demokratia toistensa synonyymeiksi. Toisin sanoen, vaikka kansanvalta käsittelee yhteiskunnallisia valtasuhteita, se pyrkii määrittelemään perustuslaillisen ja oikeudellisen periaatteen miten valta jaetaan – ei sitä, kenelle valta kuuluu. Kansa siis on edelleen ymmärrettävissä yhtenä kansahenkilönä, jonka johtamisen oikeutus nojautuu demokratian periaatteisiin.

Kansanvallan erilaiset ymmärtämisen tavat antavat viitteitä siitä, että isänmaan ja myös isänmaallisuuden merkityssisältö näyttäytyy eri puolueille erilaisena, joskin viimeisimpien ohjelmien kansanvallan käyttötavat osoittavat,

²⁵³ Emt., 60, 67.

²⁵⁴ Emt. 2000, 99 – 100.

²⁵⁵ Emt., 63 – 64. Toisten määritelmiä kansanvallasta ja demokratiasta onkin tämän jälkeen ylitetty lisämääreillä todellinen, aito ja oikea.

²⁵⁶ Ks. Hyvärinen 2000, 94 – 95.

että valtiovalta ja perustuslaillinen järjestys ovat yhtäläisesti kaikkien lojaalisuuden kohteena.

Suomalaisten kuvataan jakautuneen jo 1900-luvun alussa ammattiyhdistysten yleistymisen myötä yhteiskunnallisen luokkajaon mukaisiin valkoisiin, joita yhdisti halu vastustaa sosialismia ja panslavismia, sekä punaisiin, joita yhdisti yhteiskunnallista yhdenvertaisuutta tavoitteleva sosialistinen aate. Molempien ryhmien voidaan katsoa olleen isänmaallisia ja valmiita eri tavoin puolustamaan synnyinmaan vapautta.²⁵⁷ Venäjän lakkoallon innostamaan vuoden 1905 suurlakkoon molemmat osapuolet osallistuivat sekä yhteisistä että omista syistään: valkoiset palauttaakseen lailliset olot ja työväestö vaatiakseen lisäksi yleistä ja yhtäläistä äänioikeutta. Suurlakon jälkeen punaisten piirissä yleistyi käsitys, että porvaristo taisteli vain omien etujensa puolesta eikä ollut valmis sallimaan myönnytyksiä työväestölle. Ensimmäisen maailmansodan tuodessa lisää rajoituksia ja huononnuksia työväestölle kehityksen nähtiin lopulta johtavan väistämättä valtiollisesta vallasta käytävään kansalaissotaan.²⁵⁸

Valkoisilla oli keskenään erilaiset tavoitteet sekä myös punaisten kanssa erilainen käsitys tilanteesta. Aktivistien, joihin kuului myös työväestöä, voidaan nähdä valmistautuneen vuoden 1905 asehankinnoilla ja 1915 alussa uusaktivistien toteuttamalla jääkäritoiminnalla sekä sen toteuttamisorganisaatiosta kehittyneellä suojeluskuntaliikkeellä Venäjän vastaiseen terroritoimintaan ja kansannousuun tavoitteenaan saavuttaa Saksan avulla itsenäisyys keisarillisesta Venäjästä. Itsenäisyyden toteuduttua lopulta Venäjän vallankumouksen seurauksena ilman taistelua tilanne muuttui itsenäisyyden ja porvarillisen vallan säilyttämisen varmistamiseksi.²⁵⁹ Keisarille uskollisuuden valan tehnyt Mannerheim puolestaan koki Venäjän vallankumouksen jälkeen asettuvansa puolustamaan juuri saavutettua Suomen itsenäisyyttä ja suomalaista länsimaista elämäntapaa, jonka uhkaksi hän näki Venäjältä väistämättä leviävän bolševistisen sosialismin.²⁶⁰

Kansalaissodan / Vapaussodan jälkeen yleistyi käsitys, että valkoiset olivat isänmaallisia suomalaisia, jotka halusivat säilyttää itsenäisyyden, ja punaiset epäisänmaallisia suomalaisia, jotka halusivat liittyä sosialistiseen Neuvosto-Venäjään. Itsenäistymisen ja talvisodan välistä aikaa nimitetään valkoisen Suomen ajanjaksoksi. Mannerheimin vaikutuksesta suojeluskuntien ja Mannerheimin lastensuojeluliiton toiminta juurrutti isänmaallisuusaatetta, joka kiteytyi synonyymiksi maanpuolustustahdolle. Kansallisen yhtenäisyyden palauttamiseksi Mannerheim asetti molemmille järjestöille vaatimuksen, että niiden tuli olla poliittisesti ja uskonnollisesti neutraaleja – kaikille kansalaisille avoimia järjestöjä. Sosiaalidemokraattien edustajat tulkitsivat kuitenkin järjestöt itselleen sopimattomiksi.²⁶¹

²⁵⁷ N. V. Hersalo 1955, 96 – 98.

²⁵⁸ Erkki Salomaa 1947, 119 – 120, 127, 137 – 138.

²⁵⁹ N. V. Hersalo 1955, 94, 113 – 114, 163 – 165.

²⁶⁰ Ks. G. Mannerheim 1951 I, 236, 247 – 248.

²⁶¹ Emt. 476 – 478.

Kansalaissodassa jakautuneen kansan kuvataankin yhdistyneen vasta talvisodan aattona ja varsinaisesti vasta talvisodan nähdään synnyttäneen yhteisen kansan. Tätä yhteishengen syntymistä on nimitetty jälkikäteen ”talvisodan hengeksi”. Sitä voidaan pitää tyypillisenä kollektiivista identiteettiä muodostamaan pyrkivänä myyttisenä käsitteenä. ”Talvisodan henki” -käsitteen tavoitteena on kuvattu olleen poliittisen eliitin pyrkimys kiinnittää talvisodassa esiintyneet isänmaallisuuden tunteet aiempaa enemmän valtioon, yhtenäiseen kansaan, pois poliittisuudesta - yhteisvastuuseen ja maanpuolustustahtoon.²⁶²

Tällaisen yhteisen identiteetin rakentamista ja ylläpitämistä ovat sittemmin toteuttaneet paitsi joukko-osasto- ja paikkakuntakohtaiset sotahistoriikit myös kansalliset seremoniat ja traditiot, joiden säännöllisen toistamisen voidaan ajatella vahvistaneen virallista historiatulkintaa ja käsitteiden merkityssisältöä. Isänmaallisuuden hegemonisen ymmärtämisen tapa voidaan määritellä traditionaalisten seremoniapuheiden retoriikan ja isänmaallisuutta mittaavien mielipidekartoituksissa esiintyvien kysymysten mukaan seuraavasti: Isänmaallinen henkilö arvostaa itsenäisyyttä sekä sotaveteraaneja ja valtiopäämiehiä, jotka talvi- ja jatkosodassa taistelivat itsenäisyyden puolesta. Lisäksi isänmaallinen henkilö arvostaa suomalaisuutta, on maanpuolustustahtoinen ja valmis puolustamaan maata vaikka lopputulos vaikuttaisi epävarmalta.²⁶³

Isänmaallisuuspuhunnassa korostuu ymmärrettävästi kansakunnan yhtenäisyys, viime sodat ja sodanjälkeinen jälleenrakentamisen aika. Näkemyksen voidaan tulkita kohdistuvan valtioon ja kansahenkilöön ja jättävän käsittelemättä eri kansalaisryhmien isänmaallisuuskäsitykset. Toisin sanoen sen, mitä asioita ja millaista isänmaata he haluavat varjella ja edistää.

Kylmän sodan aikana suomalaisuuden on ymmärretty ilmenevän vahvana yhteisöllisyyden tunteena ja erityisen vahvana, talvisodan hengen terästmänä kansallistunteena. Yhtenäisyyden rakentamista on kuvattu myös suomalaisuusideologiaksi. Omaksuttu erityisasema on yllä mainituista lähtökohdista tuottanut poliittisen tradition muotoilla kansallista tarinaa sekä isänmaallisuuden käsitettä toimintaympäristön muutoksesta käsin kollektiivisena, samalla tavalla ymmärrettynä isänmaallisuuden käsitteenä. Tämän kollektiiviseksi ajatellun isänmaallisuuden käsitteen ymmärretään usein pysyneen sisällöltään varsin samankaltaisena traditioiden ansiosta.²⁶⁴

Eräät tutkijat ovat kuitenkin havainnoineet, että aika ajoin isänmaallisuuden merkityssisältöä muunnetaan. Muotoilun tarve ilmenee aina silloin, kun kansainvälisepoliittisen tai kansallisen tilanteen tai Suomen intressien muutos aiheuttaa tarinasta ja käsitteistä muodostetulle ”kansalliselle kollektiiviselle omakuvulle” ristiriidan suhteessa uuteen tilanteeseen. Tämän muuntamisen

²⁶² Ks. Hannu Taanila 1979. *Talvisodan henki – mistä se tuli?* Talvisodasta jäi muistoksi sen henki, jolla tarkoitettiin sosiaalisten, poliittisten ja kielellisten ristiriitojen syrjäytymistä yhteisen uhkan edessä. Käsite ”talvisodan henki” luotiin sodan jälkeen sisä- ja ulkopoliittikkaa varten.

²⁶³ Ks. esim. Liisa Myyry 2009. Käsitteitä maanpuolustustahdosta ja siihen liittyvistä tekijöistä.

²⁶⁴ Ks. Johanna Rainio-Niemi 2005, 52 – 54.

tradition katsotaan jatkuneen näihin päiviin asti. Sen ilmenemisen evidensseinä pidetään julkisuudessa retoriikkaa, joka poliittisissa vaatimuksissaan tukeutuu kylmän sodan ajan ilmaisuihin ”tosiasioiden tunnustaminen”, ”reaalipoliitika”, ”pragmaattisuus” ja ”välttämättömyys”.²⁶⁵

4.2 Puolustusneuvostojen ja parlamentaaristen puolustuskomiteoiden aikakausi

Nykyiset hallituksen turvallisuus- ja puolustuspoliittiset selonteot edustavat instituutiona ja tekstinä Suomen kylmän sodan jälkeistä uutta kansainvälistä asemaa, ulko-, turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaa ja niiden muutosta konkreettisesti muodossa. Selontekotoimintamalliin siirtyminen itsessään kuvaa suurta muutosta ulko- ja turvallisuuspolitiikan ja turvallisuuspolitiikan käsitteen ymmärtämisen tavassa, vaikkakin siirtymää on useimmiten tarkasteltu luontevana ja joustavana sopeutumisenä kylmän sodan aikaan ja sen päättymiseen, sekä toisaalta aktiivisena pyrkimyksenä Euroopan unioniin ja varautumisenä sen luomiin mahdollisuuksiin ja haasteisiin. Poliittisten linjoitusten osalta hallituksen selonteot ovat korvanneet niitä edeltäneet parlamentaaristen puolustuskomiteoiden mietinnöt, joiden esikuvina taas pidetään Mannerheimin puolustusrevisioita²⁶⁶. On kuitenkin yleisesti varsin epäselvää, miten eri poliittiset toimijat ja kansalaiset kokevat näiden poliittisten merkityksien erot tai miten he näkevät niiden taustalla olevan ulkopoliittisen tahdon suuntautuneen.

Suomen turvallisuuspolitiikan lähtökohtia 1990-luvulle on pääsääntöisesti tarkasteltu toisen maailmansodan tilinpäätöksenä syntyneen järjestelmän seurauksena. Lukuisat²⁶⁷ kylmän sodan aikaiset ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa käsittelevät teokset ovat keskittyneet YYA-sopimuksen ja Paasikivi-Kekkosen linjan näkökulmasta turvallisuusympäristöön ja pohtimaan itsenäisyyden säilyttämiseen ja puolueettomuuteen tähdänneitä ratkaisuja YYA-sopimuksen valossa. Vastaavasti useat kylmän sodan jälkeiset teokset ovat ryhtyneet tulkitsemaan sitä, mihin Suomen linja tosiasiallisesti suuntautui. Kiinnitän sen vuoksi huomiota myös siihen, millainen rooli parlamentaarilla puolustuskomiteoilla (PPK) oli ja millaisia erilaisia näkökulmia ja rationaliteetteja turvallisuuspoliittisen päätösvallan jakautumiseen ja suuntautumiseen on koettu liittyvän.

Mikäli tarkastelemme turvallisuuspolitiikan käsitteen kehityskaarta virallisten asiakirjojen määritelmien muutoksen mukaan, korostuvat valtiokeskeisyys ja sotilaallinen maanpuolustus keskeisinä turvallisuutta tuottavina tekijöinä. Turvallisuuspolitiikkaan liitetyistä käsitteistä ulkopoliitikka oli hyvin presidenttikeskeistä, mutta maanpuolustuksen käsite kehittyi siitä paljolti irrallisena vaikuttaen siihen, että vielä nykyisinkin hyvin monet puhuvat turvallisuudesta

²⁶⁵ Ks. Emt.

²⁶⁶ Sittemmin se nimettiin puolustusneuvostoksi.

²⁶⁷ Esim. myöhemmin tässä luvussa viitatus.

sotilaallisten uhkien avulla ja näkevät sotilaallisen maanpuolustuksen turvallisuuspolitiikan keskeisimpänä käsitteenä.

Toisen maailmansodan jälkeen totaalisen sodan opetukset synnyttivät 10.3.1949 valmistuneeseen puolustusrevision mietintöön ajatuksen yhteiskunnan aiempaa kokonaisvaltaisemmasta huomioon ottamisesta varautumissuunnitelmissa. Puolustusneuvoston ehdotuksesta vuonna 1961 aloitetun poliittisen, virkamies- ja teollisuuden johtohenkilöille ja yhteiskunnallisille vaikuttajille suunnatun maanpuolustuskoulutuksen myötä kurssin nimen mukaisen 'totaalisen maanpuolustuksen' käsitteisällöstä ja toimintaideasta levisi yhteinen ymmärrys tähän verkostoon kutsuttujen kesken. Sen korvaavaksi käsitteeksi ja puolustuspolitiikan ratkaisuksi muotoutui 1960-luvun puolivälissä 'kokonaisuusmaanpuolustus', jonka alla 'turvallisuuspolitiikka' tarkoitti lähinnä uhkarviota turvallisuusympäristöstä²⁶⁸.

Samoihin aikoihin 1960-luvun loppupuolella Suomen ulkopoliittinen johto omaksui uusia turvallisuuteen tähtääviä kansainvälispoliittisia strategioita Etyk-prosessin yhteydessä. Tällöin yleistynyt 'yhteisen turvallisuuden' käsite sisälsi ymmärryksen, että yhden osapuolen turvallisuus voi merkitä turvattuutta muille. 1970-luvun ensimmäisen puoliskon kestäneen Etyk-prosessin seurauksena turvallisuuspolitiikka yhdistettiin kansainvälisen vakauden tavoitteluun ja ylläpitämiseen. Kekkonen retoriikassa siitä tuli itsenäinen yläkäsite sekä ulkopoliitikalle että maanpuolustukselle.

Toisen PPK:n 1976 asettama parlamentaarinen valmiuslainsäädäntökomitea määritteli 1979 turvallisuuspolitiikan kansalaisten turvallisuudesta ja hyvinvoinnista huolehtimiseksi säilyttämällä maan itsenäisyys kaikissa olosuhteissa. Vuonna 1981 kolmas parlamentaarinen puolustuskomitea määritteli turvallisuuspolitiikalle nykyisinkin lähes samansisältöisenä esiintyvän päämäärän: "Suomen turvallisuuspolitiikan päämääränä on valtiollisen itsenäisyyden säilyttäminen ja kansalaisten elinmahdollisuuksien turvaaminen." Turvallisuuspolitiikan tärkeimmiksi välineiksi määriteltiin tässä yhteydessä ulkopoliitiikka ja puolustuspolitiikka²⁶⁹.

Virallisen turvallisuuspolitiikan päämäärästä vallitsi 1970-luvun alusta alkaen varsin vankka yksimielisyys, vaikkakin uhkien nimeäminen jakautui poliittisen kannan mukaan. Erimielisyydet kohdistuivat lähinnä ulkopoliitiikan ja puolustuspolitiikan keskinäisiin suhteisiin. Sotilasstrategisesti ajattelevat mielsivät turvallisuuden uhkatekijät sotilaallisiksi kysymyksiksi ja näkivät turvallisuuspolitiikan muotoutuvan ulkopoliitiikan ja puolustuspolitiikan summasta. Poliittinen eliitti taas halusi nähdä puolustuspolitiikan ulkopoliitiikan tukijana korostaen ulkopoliitiikan ensisijaisuutta.

Turvallisuuspolitiikka ilmaantui terminä yleisemmin poliitikkojen ja toimittajien sanastoon 1970-luvun alussa Suomen aloitettua ETY-konferenssin myötä aktiivisemmän roolin ulkopoliitikassaan. Eräällä tavalla itsenäiseksi politiikan alueeksi turvallisuuspolitiikka korottui Juhani Suomen (1980) toimitta-

²⁶⁸ Ks. Riipinen 2008, 6 – 8, 20.

²⁶⁹ Ks. Pekka Visuri 1992, 372.

massa kirjassa *Näkökulmia Suomen turvallisuuspolitiikkaan 1980-luvulla*, joka käsittelee enimmäkseen ETYK-asioita. Hän näkee turvallisuuspolitiikka-termin ETYK-prosessin tuottamana uutena käsitteenä, jolla kuvattiin Suomen uutta asennetta ja toimia, joilla tuotettiin liennytyistä ja laajennettiin turvallisuuden piiriä samalla vahvistaen omaa turvallisuutta. Turvallisuuspolitiikan osaksi luettiin esimerkiksi aseidenriisuntapolitiikka²⁷⁰ ja sen välineeksi diplomatia²⁷¹. Turvallisuuspolitiikka siis ymmärrettiin laaja-alaisena toimintana, joka tuottaa totaalisen maanpuolustuksen osana turvallisuutta neutraloimalla diplomatian keinoin sotilaallisia uhkia niin valtion, kansalaisen kuin kansainväliselläkin tasolla.

Tutkimuksen peruslähtökohtien kannalta on syytä muistuttaa, että turvallisuuspolitiikan käsitteisisällön kehityskaarien konstruktio on pyritty tekemään ottaen huomioon määrittelijöiden lähtökohdat. Turvallisuuspolitiikan määritelmät nojautuvat pitkälti sotilaallisiin uhkiin, geopolitiikkaan ja valtiokeskeisyyteen eivätkä ota huomioon kansalaisryhmien sisäisiä motivaatioita osallistua eli sitä, mitä eri kansalaisryhmät haluavat turvata, sekä mitä tekijöitä, asioita tai tahoja kansalaisryhmät näkevät pääasiallisiksi uhiksi. Sikäli viimeisimpien määritelmien pitäminen ikään kuin pitkän kehittelyn parhaimpana tuloksena ei ole tae siitä, että eri poliittisten ryhmittymien turvallisuuspolitiikan käsitteen ymmärtämisen tavat olisivat lopulta yhteneviä tai edes pyrkisivät olemaan viimeisen virallisesti määritetyn käsitteisisällön mukaisia.

Kun tarkastelemme turvallisuuspolitiikan käsitteisisällön kehittymistä sisä- ja ulkopoliittisena toimintana, korostuvat siinä sotien tuottamat kansainväliset varaukset ja velvollisuudet sekä luottamuksen saavuttaminen.

Ulkopolitiikan sitoutuminen Pariisin rauhansopimuksen ja YYA-sopimuksen velvoitteiden²⁷² rajaamana tasapainottelemaan YYA-sopimuksen tulkinnan ja suurvaltapolitiikan vaikutusten välttämisen välissä, vaati Wolf H. Halstin (1969) tulkinnan mukaan keskitettyä, asiasisällöt ja henkilösuhteet hallitsevaa vahvaa presidenttiä. Toisaalta puolueiden keskittyminen yhteiskunnallisten asioiden kehittämiseen, sisäpoliittisen asemansa vahvistamiseen olivat omiaan lisäämään presidentin valtaa. Sen ajan ulko- ja turvallisuuspoliittisen johdon mielestä ei kansa eivätkä puolueet olleet kypsiä ottamaan reaalipoliittista vastuuta. Tämän näkemyksen mukaan, väärin tai oikein, kansalla ei ollut, eikä voinut asioiden luottamuksellisuuden takia ollakaan riittävästi tietoa valtiollisten suhteiden hoitamisesta.²⁷³ Lisäksi puolueilla oli vahvoja ideologisia näkemyseroja niin YYA-sopimuksesta kuin toisten puolueiden luotettavuudesta. Paasikivi-Kekkonen -linjaa tukevassa kirjassaan *Me, Venäjä ja muut* (1969) Halsti tuomitseekin kaikenlaisen ideologian liittämisen ulkopoliitiikkaan, olipa se kuinka isänmaallista tahansa.²⁷⁴

²⁷⁰ Juhani Suomi 1980, 20. 1970 luvun perintö.

²⁷¹ Paul Gustafsson 1980, 243.

²⁷² Rauhansopimuksessa Suomi velvoitettiin liittymään myös YK:iin, mihin Suomi haki jo 1948, mutta hyväksyttiin lopulta 1955.

²⁷³ Ks. Pekka Peitsi 14.6.1944. Ks. Urho Kekkonen 1977, 44.

²⁷⁴ Ks. Wolf H. Halsti 1969, 170, 284 ja 301.

Kekkonen epäluottamuksen puolueisiin kuvataan perustuvan sotia edeltävän valkoisen Suomen (toisen tasavallan) oikeistoon painottuvien hallitusten politiikasta ja sekä vasemmisto- että äärioikeistopuolueiden suuntautumisesta pois kansanvaltaisuudesta²⁷⁵ ja harrastavan ulkopoliittista seikkailupolitiikkaa²⁷⁶. Valkoisen Suomen ulkopoliittikkaa arvosteltiin siitä, ettei sillä ollut joutoa²⁷⁷, vaan se koettiin yksittäisten aristokraattien omien mieltymysten mukaiseksi toiminnaksi. Ulkopoliittikkaa edusti lähinnä suhteiden luominen monien ihailemaan Saksaan.

Väinö Linna puolestaan kuvailee, että 20- ja 30-luvuilla sekä vasemmisto että oikeisto olivat radikalisoituneet kansalaissodan seurauksena ja että ulkopoliittikkaa hoidettiin sisäpolitiikka [ideologia] edellä.²⁷⁸ Juhani Suomi toteaa (1986), että Cajanderin punamultahallituksen myötä 1937 pieneen vähemmistöön tukeutuneen presidentin hallituksen sijasta maalle saatiin aitosuomalaisuutta edustava ministeristö, jonka kannatuspohja oli itsenäisyyden ajan laajin. Punamultahallituksen asettamisen tavoitteena oli luoda kansallinen yhtenäisyys ja pyrkiä hillitsemään ääriilikkeiden vaikutusta ulkopoliittikkaan. Turvallisuuspolitiikkaa ryhdyttiin tekemään lähinnä ulkopoliittikalla lähentämällä suhteita kaikkiin naapurimaihin.²⁷⁹

Turvallisuuspolitiikka²⁸⁰ oli aiemmin, ulkopoliittisen aspektin puuttuessa, keskustelua puolustusvoimien kehittämisestä. Mannerheim kuvailee, että puolustusneuvosto oli 1920-luvulla olemassa lähinnä vain paperilla ja vasta 1931 se perustettiin virallisesti asetuksella. Kehittäminen ei kuitenkaan onnistunut, vaan puolustusmäärärahoja kansainliiton suositusten mukaan säännönmukaisesti laskettiin 1930-luvun alkupuolella. Puolustusvoimien kehittäminen aloitettiin Mannerheimin mukaan hänen johtamassa puolustusrevisiossa vasta todennäköisen odotettavissa olevan sodan kynnyksellä vuonna 1938.²⁸¹ Sotaan johtaneiden syiden ja vastuullisten toiminnan arviointi on koko kylmän sodan ajan ollut varsin väritynyttä, ja eri puolueita kannattavilla on ollut niistä sekä ulko- ja turvallisuuspolitiikasta sangen erilaiset näkemykset.²⁸²

Sotien jälkeisiä aikoja sävytti sotaan johtaneiden ja toisaalta Neuvostoliiton epäluottamusta nauttivien poliitikkojen vaihtuminen ja puolueiden integroituminen puoluejärjestelmään. Ulko- ja turvallisuuspolitiikasta erimieliset ta-

²⁷⁵ Ks. Juhani Suomi 1986, 23 – 25. Kallion IV hallitus, 7. lokakuuta 1936 – 12. maaliskuuta 1937. Cajanderin III hallitus, 12. maaliskuuta 1937 – 1. joulukuuta 1939.

²⁷⁶ Esim. Paasikivi 21.9.1944. Ks. Blomsted & Klinge, 1985, 39. Ks. myös Veikko Huttunen 1968, 313.

²⁷⁷ Emt., 16.9.1944, emt., 15.

²⁷⁸ Arvo Tuominen 1970, 43. Kansalaissodan Väinö Linna näkee johtuneen useista laukaisematta jääneistä sosiaalisista patoutumisista, kuten torpparivapautuksen viivästyminen ja kunnallislainsäädännön epäonnistuminen. Valkoisen Suomen ulkopoliittikkaa, jota hän kuvaa yksipuoliseksi, saksalaismieliseksi, oikeuteen luottavaksi ja ideologiseksi, Linna katsoo tuon radikalisoitumisen takia johdetun sisäpolitiikka edellä.

²⁷⁹ Juhani Suomi 1986, 46, 61.

²⁸⁰ Tätä nimikettä ei silloin ollut virallisessa käytössä.

²⁸¹ Mannerheim 1952 II, 18, 28, 36.

²⁸² Ks. Jukka Tarkka ja Allan Tiitta 1987, 85, 141. Rytiä, Tanneria ja Paasikiveä, jotka talvisodan aikana ottivat johdon käsiinsä Tarkka pitää jo kylminä reaaliolitoikkoina.

hot Penttilä (1991) jakaa traditionalisteihin ja modernisteihin. Traditionalistit pitivät yllä Neuvostoliiton pelkoa ja näkivät välttämättömäksi varautua invaasion varalle²⁸³. Modernistit näkivät ainoana mahdollisuutena hyvien ja luottamuksellisten suhteiden luomisen ja ylläpitämisen Neuvostoliiton kanssa.²⁸⁴

Parlamentaariset puolustuskomiteat tulivat tarpeelliseksi ja mahdolliseksi²⁸⁵ vasta monipuoluejärjestelmän vakiinnuttua 1960-luvun lopulla. Puolustuskomiteat on tulkittu olleen presidentin mielestä tarpeellisia sen vuoksi, että puolustusvoimien kehittämiseen saataisiin yhtäältä pitkäjänteisyyttä ja toisaalta eduskunnan poliittinen tuki. Tätä pyrkimystä edisti alueellisen puolustusjärjestelmän kehittäminen, jolloin kansanedustajia motivoi puolustuksen kehittämisen ohella myös aluepolitiikan ja työllisyyden edistäminen²⁸⁶.

Suomen ulkopoliittikka suuntautui lisäksi, pohjoismaisen puolustusliittoajatuksen kariuduttua Tanskan ja Norjan Nato-jäsenyyteen, Pohjolan ydinasettomaan vyöhykkeen aikaansaamiseen, minkä Kekkonen katsoi palvelevan myös sitä, ettei Neuvostoliitto tuntisi itseään uhatuksi. Vaikka Norja oli jo päättänyt, ettei sen alueelle sijoiteta ydinaseita rauhan aikana, se suhtautui esitykseen karsaasti pitäen sitä yrityksenä puuttua Tanskan ja Norjan Natosuhteeseen. Atomiuhkan vuoksi Kekkonen näki tärkeänä osallistumisen sotilaallisten, asevarustelua koskevien ja poliittisten jännitteiden liennytykseen. Liennytyksen katkettua hetkellisesti 1968 Tšekkoslovakian miehityksen takia, Kekkonen muuttui 1970-luvulle siirryttäessä myötämieliseksi puolustusvoimien kehittämiseen.²⁸⁷

Pohjoismaisen yhteistyön osoittauduttua hedelmättömäksi Kekkonen näki turvallisuuden lisäämisen keskeiseksi vaihtoehdoksi ja mahdollisuudeksi jännitteiden pienentämisen Euroopan alueella edistämällä yhteistyötä ja keskinäistä vuoropuhelua. Suomi oli liennytyksen jatkamisessa aloitteellinen ja esitti toteutettavaksi Euroopan turvallisuus ja yhteistyökonferenssia (ETYK) Helsingissä. ETYK:n merkitystä Suomelle kuvastaa presidentti Kekkonen pitämä Suomen puheenvuoro ETYK:n III vaiheessa 1975:

”Euroopan turvallisuus- ja yhteistyökonferenssissa on turvallisuuden kysymyksiä käsitelty entistä suuremmassa määrin valtioiden yhdenvertaisuuden pohjalta ja se on antanut konferenssille oman erityisen luonteensa. Painopisteen siirtyminen kohti laaja-alaisempaa, yhteisvastuun entistä selkeämmin tunnustavaa ongelmien käsittelyta-

²⁸³ Tätä varautumista on kuvannut kattavasti esim. Matti Lukkari 1984 kirjassaan *Asekätkentä*.

²⁸⁴ Ks. Risto E. J. Penttilä 1991, 135 – 143.

²⁸⁵ Osmo Apusen 1977, 342, mukaan yleismaailmallinen tilanne oli kolmen suuren yleisävyä ja erilaisuudelle tuli Kekkonen mielestä tehdä tilaa myös sisäpolitiikassa. Tavoitteena oli murtaa *Valkoisen Suomen* tapa toteuttaa yhdenmukaisuuden ja yhtenäisyyden luomista pakkovallan tietä, ja sitoa se vapaaehtoiseen yhteistyöhön ja solidaarisuuteen.

²⁸⁶ Ks. Jouko Matilainen 1990, 35 – 40. Matilaisen mukaan kansantaloudellisiin tekijöihin viitattiin jo 1925 kivääritehtaan perustamisen yhteydessä ja 1935 lentokonetehtaan siirtämisessä Tampereelle, mutta parlamentaaristen komiteoiden myötä kotimaisen teollisuuden edistäminen ja aluepolitiikka yhdisti puolueiden mielenkiintoa puolustusasioihin.

²⁸⁷ Apunen 1977, 255 – 256.

paa, kuvastaa osaltaan myös meneillään olevaa prosessia ja kansainvälisten suhteiden luonteessa tapahtuvaa muutosta. Tunnustaessamme turvallisuuden jakamattomuuden ja keskinäisen riippuvuutemme myönnämme myös kunkin osanottajamaan vastuun jakaantuvan. Me suomalaiset olemme valmiit kantamaan siitä omalta osamme ja haluamme vastaisuudessakin tehdä voitavamme yhteisesti asettamiemme päämäärien saavuttamiseksi.”²⁸⁸

ETYK:n toteutumisen koettiin 1980-luvulla olevan Suomelle paitsi merkittävä turvallisuuspolitiikan sisältöä uudelleen määrittävä asia myös lähtökohta, mistä alkoi ulkopolitiikan Eurooppaan suuntautuvaan kehitykseen sitoutuminen. Klaus Törnudd (1980) viittaa vuoden 1980 valtiopäivien avajaisissa Kekkonen pitämään puheeseen ”Suomea ei voi ajatella erillään nyky-Euroopan todellisuudesta. Muutokset sen olosuhteissa heijastuvat meidän asemaamme...”. Törnudd tulkitsee, että suuntaus oli muuttunut. Suomelle ei hänen mukaansa enää riittänyt, että sillä itsellään oli vakiintuneet ja hyvät suhteet naapurimaihin. Konkreettiset maanosat tai muuten selkeästi erottuvat strategiset alueet näyttäytyivät luonnollisina alueellisten liennytystoimien kohteina.²⁸⁹

Puolustuskomiteoiden myötä, aiemmin sisäpoliittista tilannetta elvyttänyt parlamentaarinen kehitys laajeni myös puolustuspolitiikan valmisteluun. Ensimmäisen, vuoden 1971 komitean tehtäväkenttä jäi kuitenkin lähinnä sotilaallisen puolustuksen tekniseen valmisteluun. Siinä sotilasasiantuntijoiden tehtävänä oli määrittää nykyaikaisen sodankäynnin muodostama uhka ja esittää toimenpiteet, jotta presidentin määrittelemää ulko- ja turvallisuuspoliittista linjaa voitiin toteuttaa. Jakolinja vahvasti presidentin valta-asemaa ulko- ja turvallisuuspolitiikan yksinvaltaisena auktoriteettina. Osaltaan parlamentaarinen komiteatyö toimi kuitenkin samalla puoluetoimijoiden perehdyttäjänä ja sosiaalistajana reaalioloihin ulkopolitiikkaan. Risto E. J. Penttilän (1991) mukaan Suomen turvallisuuspoliittista linjaa kylmän sodan aikana edustikin lähinnä presidentin tahto ja tiedonanto turvallisuusympäristöstä ja ulkopoliittisesta linjasta.²⁹⁰ Huomionarvoista on, että turvallisuuspolitiikka käsitteenä itsenäistyi ulko- ja puolustuspolitiikasta ja sen käsitteisisältöön kiinnittyi vahva poliittinen vastuunkanto ja konsensuksen vaatimus yhdistettynä ymmärrykseen, että turvallisuuspoliittisia, vakautta tuottavia näkökantoja tulee edistää omaa lähipiiriä laajemmalla alueella.

Toinen, vuoden 1976 PPK keskusteli vasemmistojäsenten vaatimuksesta jo yksityiskohtaisemmin myös YYA-sopimuksen sisällöstä. Ajankohtainen kilpavarustelu oli tuottanut ydinkärjillä varustetun risteilyohjuksen, joka muutti aiemmin syrjäisen Pohjoiskalotin Kylmän sodan painopistealueeksi ja teki kyseenalaiseksi rajojen loukkaamattomuuden. Tämä teki puolestaan tarpeelliseksi kehittää joko aseistusta niiden torjumiseksi tai muuttaa turvallisuutta lisäävää

²⁸⁸ Urho Kekkonen, 31.7.1975. Puhe Euroopan turvallisuus- ja yhteistyökonferenssin III vaiheessa Helsingissä. Ulkopoliittika -lehti 3/1975, 75.

²⁸⁹ Klaus Törnudd 1980, 40 - 41. Liennytyksen tulevaisuuden näkymät ja ETYK-prosessi

²⁹⁰ Ks. Risto E. J. Penttilä 1991, 135 - 143. Penttilä näkee 1. komitean tärkeänä tehtävänä myös rauhanliikkeen tarjoamien vaihtoehtoisten puolustustapojen torjumisen ja puolustusdoktriinin kirkastamisen käsittämään sotilaallinen puolustus ainoaksi varteenotettavaksi realistiseksi vaihtoehdoksi.

ulkopolitiikkaa. Kekkonen päätyi edistämään molempia ratkaisuja. Pohjolan rajarauha-ajatuksen muututtua merkityksettömäksi aseteknologian kehittyttyä sel-laiseksi, ettei aseiden ylikulkua voinut enää kohtuullisilla varustautumisella es-tää, Suomi jatkoi aktiivisesti jo 1969 tekemänsä aloitteen mukaisesti eurooppa-laista turvallisuus- ja yhteistyökonferenssin järjestämistä²⁹¹.

Vuoden 1976 parlamentaarinen raportti ei tähän ota kantaa, vaan toteaa, että YYA-sopimus palvelee edelleen molempien osapuolten intressejä ja on eduksi Suomen puolustuspolitiikalle. Komiteamietintö päätyi esittämään YYA-tulkintaa, jossa sen sotilasartikla voidaan ottaa käyttöön sotilaallisen hyökkäyk-sen tapahduttua tai kun molemmat osapuolet yhdessä toteavat sellaisen uhkan olevan olemassa. Lauseke ei herättänyt laajempaa kiinnostusta, mutta syntynyt yksimielisyys puolustusvoimien kehittämistä pohjusti 1980-luvulla alkanutta puolustusvoimien materiaalista kehittämistä etenkin ilmapuolustuksen osal-ta.²⁹²

Tavoitteeksi tuli Kekkonen jo 1970 määrittämä uskottava puolueetto-muuspyrkimys, joka nojaa uskottavaan mahdollisimman itsenäiseen puolus-tukseen. Osmo Apunen (1977) toteaa, että Kekkonen puolueettomuuskäsitys otti huomioon YYA-sopimuksen, mutta mahdollisti liittymisen Euroopan talousyhteisöön (EEC) 1973, koska Kekkonen periaatteena oli sopimusten ja suhteiden tulkinnassa erottaa poliittistaloudelliset kysymykset sotilaallisista. Lisäksi hän kykeni asettumaan EEC-ratkaisun takuumieheksi Neuvostoliiton suhteiden säi-lyttämisessä ennallaan. Tässä näkökulmassa Apunen näkee läntisiin instituuti-oihin liittymisen tarkoituksena olleen Suomen kilpailukyvyyn ja taloudellisen riippumattomuuden lisäämisen puolueettomuutta palvelevalla tavalla.²⁹³

Max Jakobson (2003) puolestaan kuvaa Kekkonen politiikkaa hänen itsen-sä esittämällä tavalla ”suomalaiseksi paradoksiksi”, mikä tarkoitti sitä, että mitä paremmin Suomen suhteet olivat Neuvostoliittoon, sitä paremmin Suomi saat-toi hoitaa suhteensa länteen.²⁹⁴

Kolmas, vuoden 1981 komitea käsitteli jo varsin syvällisesti turvallisuus-politiikkaa ja YYA-sopimusta. Edellisen komitean YYA-tulkinta synnytti jo sy-vän erimielisyyden komiteajäsenten keskuudessa. Keskeiseksi kysymykseksi nousi voiko Suomi, ja onko Suomen aseman kannalta järkevää, ryhtyä Neuvos-toliiton kanssa sotilaalliseen yhteistyöhön jo ennen kuin sopimuksen määritte-lemää hyökkäystä on tapahtunut. Lauseke jäi koskemattomaksi, jottei riita kan-

²⁹¹ Apunen 1977, 295 – 299. Turvallisuuskonferenssihanke perustui Varsovan liiton maiden Bukarestin vetoimuksessa 1966 esitykseen yleiseurooppalaisen konferenssin järjestämisestä käsittelemään Euroopan turvallisuutta ja organisoimaan yleiseuroop-palaista yhteistyötä.

²⁹² Penttilä 1991, 139.

²⁹³ Apunen 1977, 328 – 332. Suomi solmi EEC-vapaakauppasopimuksen vuonna 1973. Se tuli voimaan vuoden 1974 alussa. Sopimuksen mukaan useimpien teollisuustuottei-den tullit poistuivat 1.7.1977 kokonaan Suomen ja EEC-maiden välisestä kaupasta, mutta pisimmän siirtymäajan saaneiden tuotteiden osalta vasta vuoden 1985 alussa. Puolueettomuuspolitiikkaansa nojautuen Suomi solmi EEC-sopimusta vastaavan vapaakauppasopimuksen myös Neuvostoliiton ja ns. Keivos-sopimuksen eräiden pienempien SEV-maiden kanssa.

²⁹⁴ Jakobson 2003, 219.

tautuisi laajemmalle. Riita kuitenkin ehti nostaa julkisuuteen paheksuvia väitteitä siitä, että Keijo Korhonen ja eräät toiset ovat pyrkineet muuttamaan Suomen ulkopoliittista peruslinjaa.²⁹⁵

Max Jakobson (2003) sanookin vuonna 1978 todenneensa, että ulkopoliittinen liturgia ja konsensus oli saavuttanut tilan, missä Kekkonen toive varovaisuudesta oli muuttunut lehdistön itesesensuuriksi. ”Omasta politiikastamme lukijalle voi jäädä vaillinaisen kuva, ellei hän osaa lukea rivien välistä, sillä tärkeistä asioista kirjoitetaan vihjailevasti ja viitteellisesti tavalla, jonka vain asioihin vihkiytynyt sisäpiiri ymmärtää”.²⁹⁶ Tämä uskomus, kuten myöhemmin ilmenee, näyttää säilyneen myös eräänä nykypäivän turvallisuuspolitiikan tulokinnan koodina.

Poliittisen ilmapiirin muutoksen lisäksi puolustuskomiteoiden aika (1970 – 1981) on koettu erityisen merkitykselliseksi puolustuspolitiikan kehittymisen kannalta. Kenraali Valtanen toteaa, että ensimmäinen PPK loi Suomen nykyisen puolustuspolitiikan perusrakenteen ja valmisteli vuonna 1974 voimaanastuneen lain puolustusvoimista. Sen myötä puolustusvoimille saatiin lakisääteiset tehtävät. Toisessa PPK:ssa laadittiin Suomen puolustuksen strategia ja määriteltiin aineellinen pohja kaikille puolustushaaroille ja aselajeille. Kolmannessa PPK:ssa rakennettiin rahoituskehykset puolustusvoimien pitkäjänteiselle kehittämiselle²⁹⁷. Parlamentaaristen selontekojen ajanjakso jakoi ulkopoliitiikan ja puolustuspolitiikan virallisesti selkeästi erillisiksi komponenteiksi, joiden tehtävä oli yhdessä tukea turvallisuuspolitiikkaa, joka ilmeni lähinnä Paasikivi-Kekkonen linjana.

Tullessaan presidentiksi vuonna 1982 Mauno Koivisto ilmoitti jatkavansa Kekkonen ulkopoliittista linjaa. Kaikki eivät kuitenkaan hyväksyneet Koiviston YYA-teesiä sellaisenaan, vaan näkivät, että YYA-sopimus ei ole kaikkein parhain turvallisuuden tausta Suomelle. Esimerkiksi Dag Anckar esitti Suomelle sopivan paremmin Ruotsin mallin, täysi puolueettomuus ja vahva puolustus ilman sotilasliittoa. Aikalaislehdistö kuten myös poliittiset puolueet julistivat kuitenkin YYA-sopimuksen olevan edelleen ulko- ja turvallisuuspolitiikan kulmakiviä.²⁹⁸

YYA-sopimusta uusittaessa 1983 Euroopan status quon koettiin kuitenkin alkaneen muuttua Euroopan yhteisön, suurvaltojen keskinäisten suhteiden sekä Itä-Euroopan tilanteen kehittymisen myötä. Tämän useat tutkijat katsovat johtaneen siihen, että ensiksikin Neuvostoliiton uusien johtajien mielenkiinto Suomea, sen ollessa ainoa ongelmia aiheuttamaton naapuri, kohtaan väheni merkittävästi, ja toiseksi, tämän havainneet suomalaiset rohkaistuivat syventämään suhteitaan Eurooppaan. Tosin varovaisesti, kuten Jakobson sanoo, ”välttämättä käyttämästä näkyvästi Neuvostoliiton heikkouden tilaa ulkopoliitikamme suuntauksen kääntämiseksi länteen, joskin varauduimme – tietenkin vaieten –

²⁹⁵ Penttilän 1991, 142, mukaan Keijo Korhonen, presidentti Kekkonen neuvonantaja, näki sen ehdottomasti vaarallisena Suomen uskottavuudelle.

²⁹⁶ Max Jakobson 2003, 153.

²⁹⁷ Jaakko Valtanen 2006, Ruotuväkilehti 7/06, keskiaukeama.

²⁹⁸ Emt., 277.

siihen mahdollisuuteen, että hänet [Gorbatšov] kukistettaisiin ja seurauksena olisi [...] syvä syöksy salaisen poliisin hirmuvaltaan, keskusjohtoiseen komentotalouteen Varsovan liiton piirissä.”²⁹⁹

Jakobson näkee, että useat tekijät Koiviston myötävaikutuksella vaikuttivat 1980-luvun ulko- ja turvallisuuspoliittisen keskustelun aukenemiseen. Ensimmäinen juuri perustettu elinkeinoelämän valtuuskunta (EVA) alkoi 1970-luvun lopulla valmentaa nuoria päättäjiä uuteen markkinatalouteen, mikä suuntasi keskustelun EFTA:an ja ETA:an, toiseksi presidentti Koivisto elvytti parlamentarismia kaventamalla presidentin valtaoikeuksia ja luopumalla yksinvaltaisesta johtamisesta. Koivisto esiintyi muutoinkin passiivisena vanhan linjan kannattajana aina Neuvostoliiton hajoamiseen asti. Ja kolmanneksi, Koivisto muutti Suomen ideologisen kahtiajaon kolmen suuren asetelmaksi antamalla 1987 Kokoomuksen rakentaa hallituksen yhdessä SDP:n kanssa.

Kokoomuksen pääsy hallitukseen ensimmäistä kertaa 20 vuoteen 1987 merkitsi siirtymistä uuteen parlamentaariseen asetelmaan. Sen seurauksena muodostui kolmen suurimman puolueen lähes yhtä vahva ryhmittymä, missä kaksi on hallituksessa ja kolmas jää oppositioon. Kokoomuksen pääsy hallitukseen tulkittiin myös signaaliksi siitä, ettei ulkopoliittisia näkökohtia enää tarvinnut ottaa huomioon. Parlamentarisuuden vahvistuminen puolestaan tarkoitti sitä, että yhtäältä hallituksista tuli pitkäaikaisempia ja toisaalta hallituksen asema vahvistui.³⁰⁰

Ulkopolitiikka pysyi kuitenkin tiukasti presidentin käsissä. YYA-sopimukseen liittyvää tiukkuutta Koivisto Penttilän 1991 mielestä osoitti mm. lakkauttamalla (niiden jatkamista ei esitetty) parlamentaariset puolustuskomiteat. Tämän on tulkittu johtuvan siitä, että Koivisto näki puolustuskomiteoiden ottavan liian paljon ja näkyvästi kantaa YYA-sopimukseen, ja toisaalta sen takia, että sotilasviranomaiset olivat alkaneet hänen mielestään pitää komitean kantoja sitovina lupauksina³⁰¹.

YYA-sopimuksen merkityksenä nähtiin 1980-luvulla olevan sen, että se määritteli Suomen kansainvälisen liittoutumattoman aseman. Ulko- ja turvallisuuspoliittisen linjan määrittelyssä keskeisenä kysymyksenä nähtiin olevan saada YYA-sopimuksen mukainen tulkinta ensisijaisesti Neuvostoliiton kanssa, toiseksi ulkovaltojen piirissä, ja vasta kolmanneksi sisäpoliittisesti yhdensuuntaiseksi valtiojohdon tulkinnan kanssa. Parlamentaaristen puolustuskomiteoiden tehtävän taas voidaan todeta pitkälti keskittyneen YYA-sopimuksen velvoitteiden tekniseen täyttämiseen siten, että Suomen puolustuskykyä kehitettiin aseteknologian kehittymisestä johtuvien vaatimusten mukaisesti sille tasolle, että nuo velvoitteet voitiin täyttää. Joskin voidaan todeta, että virallisen turvalli-

²⁹⁹ Jakobson 2003, 277 toteaa, että EFTA:n liitännäisjäsenyyden muuttaminen täysjäsenyydeksi 1985 oli varovainen askel siihen suuntaan ja Euroopan neuvostoon Suomi liittyi vasta 1989.

³⁰⁰ Emt., 235 – 236, 242, 365.

³⁰¹ Penttilä 1991, 154 näkee presidentin ottaneen huomioon lisäksi SDP:n johtavien henkilöiden kriittisen kannan komitean kritiikittömään suhtautumiseen puolustusvoimien argumentteihin ja esittävän ylisuuria summia hankintoihin.

suuspolitiikan lisäksi sekä puolustusvoimissa että kansan keskuudessa maanpuolustustahto suuntautui kaikkia mahdollisia itsenäisyytemme uhkaajia vastaan. Kaiken kaikkiaan voidaan myös todeta, että olisi liioiteltua luonnehtia Suomen sisä- tai ulkopolitiikan olleen kylmän sodan aikana erityisen itsenäistä³⁰².

4.3 Eurooppaan suuntautuminen ja turvallisuusargumentti

Suuntautumisen voimistuminen EEC:n lisäksi Eurooppaan oli Unto Hämäläisen (1994) mukaan alkanut valtiojohdon taholta jo ennen vuotta 1983. Ulkoministeri Väyrynen, joka myöhemmin tunnettiin EY:n vastustajana, oli valmistellut euroopan vapaakauppajärjestön (EFTA) täysjäsenyyttä jo vuodesta 1978, ja asiaa piti esitellä Moskovassa 1980, mutta Kekkonen päätti viime hetkellä olla ottamatta asiaa esille. Gorbatšovin tunnustettua vierailullaan 1989 virallisesti Suomen puolueettomuuden, aloittivat sosiaalidemokraatit avoimen keskustelun EY-jäsenyydestä.³⁰³

Puolueiden ja presidentin suhtautumista EY-jäsenyyteen ja varsinkin kantojen perustelujen ilmaisemisessa näkyi kuitenkin vielä pitkään YYA-ajan peitelty ja varovainen puhetapakulttuuri. Esimerkiksi presidentti Koivisto, joka oli loppuun asti lojaali YYA-sopimukselle, suostui virallisesti ottamaan kantaa EY-asiaan vasta kun YYA-sopimus oli irtisanottu ja korvattu uudella 20.2.1992 allekirjoitetulla yhteistyösopimuksella Venäjän kanssa. Valtiopäivien avajaisissa 7.2.1992 Koivisto vihdoinkin ilmaisi kannattavansa jäsenyyden hakemista perustellen sitä taloudellisilla syillä. Kuitenkin hän muistelmissaan kertoo selittäneensä hallituspuolueiden puheenjohtajille, että hänen mielestään turvallisuuspoliittiset syyt puhuivat kaikkein voimakkaimmin Euroopan yhteisöön liittymisen puolesta.³⁰⁴

Edellä kuvattu kehitys kuvastaa yhtäältä sitä kuinka tärkeänä saavutettuja luottamuksellisia välejä Venäjän kanssa pidettiin ja toisaalta sitä, kuinka parlamentaarisuuden lisääntymisestä huolimatta valmistelut ja keskustelut pysyivät eliittikeskeisenä. Vasta Euroopan Unioniin hakeutumiseen liittyvät mielipidekyselyt ja puolueiden kannanotot toivat kylmän sodan liturgisen muurin takaa julkisuuteen karkean käsityksen siitä, millaisia ajattelutapoja ja asenteita eri puolueilla ja yhteiskuntaryhmillä oli turvallisuuspolitiikasta ja EU:n merkityksestä turvallisuudelle.

1990-luvulle siirryttäessä, alkavan yleiseurooppalaisen laman myötä, alkoi pohjoismainen kilpajuoksu Euroopan yhteisöön. Suomen hallitus antoi 14.3.1990 eduskunnalle selonteon, minkä mukaan Suomessa voi ja tulee keskus-

³⁰² Vrt. esim. Jakobson 2003, 154 – 158, 167.

³⁰³ Unto Hämäläisen 1994, 8 – 9. Hämäläinen oli 1994 Helsingin Sanomien poliittinen toimittaja.

³⁰⁴ Ks. Jakobson 2003, 373 – 374.

tella EY-jäsenyydestä. Kun vielä 1990-luvun alkupuolella Suomi ja Ruotsi olivat yhtä mieltä siitä, ettei EY-jäsenyyttä voida puolueettomuuden säilyttämisen takia harkita vakavana vaihtoehtona, Ilmoitti Ruotsin hallitus lokakuussa, että se on päättänyt hakea jäsenyyttä EY:ssä. Tämä käynnisti uudelleen pohdinnan myös Suomessa.³⁰⁵

EVA:n syksyn 1992 toteuttama mielipidetutkimus osoitti Maastrichtin poliittisuuteen suuntautuvan sopimuksen jakaneen suomalaiset kahteen tasavahaan leiriin. Puolet suhtautui positiivisesti ja puolet negatiivisesti yhteiseen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan ja yhteiseen talouspolitiikkaan. Keväällä kannatus alkoi nousta, kun Euroopan rahamarkkinat rauhoittuivat. Zhirinovskin puolueen voitto Venäjällä herätti myös Suomessa levottomuutta ja EU-jäsenyyden vastustus aleni kuukauden aikana toistakymmentä prosenttia. Keväällä 1994 yli puolet vastasi myöntävästi kysymyksenasetteluun, missä väitettiin, että ”epävakaan Venäjän naapurina Suomen olisi turvallisempaa olla EU:n jäsenenä kuin ulkopuolella.” Tämän perusteella on usein väitetty, että kansalaiset kannattavat EU-jäsenyyttä etupäässä turvallisuusetujen vuoksi.³⁰⁶

Varsinaisten kansanäänestysten analyysi kuitenkin osoittaa, että niin Suomen, Ruotsin ja samaan aikaan jäsenyyttä hakeneen Itävallan kuten myös Tanskan ja Norjan (joka sittemmin jäi EU:n ulkopuolelle) kannattajat painottivat etupäässä taloudellisia seikkoja. Kun verrataan maittain, mikä kansalaisia puolueittain motivoi äänestämään puolesta tai vastaan nähdään, että vastaukset eroavat myös puoluekannoittain, eli toisin sanoen mielipiteet jakautuvat useampien periaatteellisten syiden perusteella EU-jäsenyyttä puolustaviin ja vastustaviin ryhmiin.

Tanskan Edinburghin sopimusta koskevassa sitovassa kansanäänestyksessä 1993 kyllä-ääniä (56,7 %) motivoivat taloudelliset syyt. Ei-ääniä (43,3 %) motivoivat puolestaan poliittiset syyt, mistä yleisempänä esiintyi huoli poliittisesta itsenäisyydestä.³⁰⁷ Norjalaiset vastustajat (52,3 %) olivat huolissaan kalastuksen, maatalouden, aluepolitiikan ja Pohjois-Norjan asutuksen säilymisestä. Natomaina Tanskan ja Norjan vastauksissa ei luonnollisesti perusteluissa tullut esille turvatakuut. Itävallan sitovassa kansanäänestyksessä myönteiset (66,6 %) painottivat taloudellisia asioita kun taas kielteisten (33,4 %) syyt hajosivat moniin tekijöihin.³⁰⁸

Ruotsin neuvoa antavassa kansanäänestyksessä (13.11.1994) jäsenyyden kannattajat (52,2) Moderata samlingspartiet³⁰⁹ (m), Folkpartiet liberalerna³¹⁰ (fp) ja työnantajajärjestö Svenska Arbetsgivareföreningen (SAF) korostivat jäsenyyden lisäävän kansantalouden avoimuutta ja antavan Ruotsin yrityksille paremmat mahdollisuudet menestyä Keski-Euroopan markkinoilla. Edellä mainit-

³⁰⁵ Ks. Jakobson 2003, 369 – 371. ks. myös Unto Hämäläinen, 1994, 12.

³⁰⁶ Heikki Paloheimo 1994, 44.

³⁰⁷ Tanskalaiset äänestivät 1992 Maastrichtin sopimusta vastaan ja saivat erivapauksia Edinburghin sopimukseen 1993. Ks. Emt., 31.

³⁰⁸ Emt., 32.

³⁰⁹ Ruotsin Maltillinen Kokoomus.

³¹⁰ Ruotsin Kansanpuolue liberaalit.

tujen puolueiden kannattajien enemmistö oli koko ajan jäsenyyden kannalla. Myös Centerpartiet³¹¹ (c), Kristdemokraterna³¹² (kd) ja Nya demokrati³¹³ (nyd) olivat jäsenyyden kannalla, mutta niiden kannattajat alkoivat vuosien 1992 ja 1993 aikana kääntyä jäsenyyttä vastaan ja Centerpartietin kriittisyys kasvoi myös puolueena vuoden 1994 aikana. Sveriges socialdemokratiska arbetareparti³¹⁴ (s) kannatti jäsenyyttä keskittyen lähinnä työllisyysnäkökohtiin korostaen talouspoliittisen yhteistyön tarvetta Länsi-Euroopassa. Puolue esitti, että kun markkinat ovat kansainvälistyneet, on myös niiden poliittinen sääntely siirrettävä kansainväliselle tasolle. Toisaalta puolueen kannattajat olivat jäsenyyssuhteen voimakkaasti jakaantuneet vuosien 1993 - 1994 aikana. Puolet vastusti ja vain neljäsosa kannatti jäsenyyttä toisen neljäsosan ollessa vailla kantaa.³¹⁵

Ruotsin EU-vastustajista Vänsterpartiet (v) näki uhkana uusliberalismin, joka hyödyntää vain pääomaa. Nya demokrati puolueesta puolet pelkäsi siirtolaisten vievän ruotsalaisilta työpaikat. Vastustajista erityisesti korkeammin koulutetut olivat yleisesti huolissaan myös Ruotsin itsemääräämisoikeuden säilymisestä. Miljöpartiet de Gröna³¹⁶ (mp) puolestaan perusteli kantaansa talouskasvun aiheuttamilla ympäristöongelmilla ja ympäristönsuojelun vaikeutumisella. Alueellisesti kannatus Ruotsissa oli suurinta Etelä-Ruotsissa ja kaupungeissa.³¹⁷

Suomen neuvoa antavassa kansanäänestyksessä kannattajista (56,9 %) Ko-koomukseen lukeutuvat odottivat viennin kasvavan ja talouden elpyvän. Työväestö ja vähän kouluja käyneet pitivät tärkeänä, että työllisyys paranisi. Osa kannattajista halusi jäsenyyden avulla palauttaa poliittisille päätöksentekijöille sen vallan, jonka markkinat ovat kansallisvaltioiden hallituksilta vieneet. Korkeammin koulutetut korostivat voimakkaasti Suomen kuuluvan länsimaiden joukkoon. Myös turvallisuuspolitiikka korostui vuosina 1993 ja 1994. Huomion kiinnittyminen turvallisuuspolitiikkaan ja läntiseen kulttuurisidonnaisuuteen olikin leimallista juuri suomalaisille. Muut pohjoismaat eivät näitä perusteluja käyttäneet. Jäsenyyttä kannattavat sosialidemokraatit olivat puolestaan valmiita ja halukkaita harjoittamaan keynesiläistä talouspolitiikkaa Länsi-Euroopan tasolla. Myös suuri osa vihreistä piti kansainvälistä yhteistyötä välttämättömänä ympäristönsuojelun tehostamiseksi.³¹⁸

Suomen EU-jäsenyyden vastustajat (43,1 %) perustelivat kantaansa niin ikään taloudella, talouspoliittisilla, kulttuurisilla ja turvallisuuspoliittisilla syillä - tosin erilaisin odotuksin ja peloin. Maanviljelijät ja maaseutuväki pelkäsivät taloudellisen asemansa heikentyvän. Etenkin toimihenkilöt pelkäsivät Suomen itsenäisyyden tai ainakin kansallisen päätösvallan kaventuvan. Pelättiin myös,

³¹¹ Ruotsin Keskustapuolue.

³¹² Ruotsin Kristillisdemokraatit.

³¹³ Ruotsalainen Uusi demokratia -puolue oli valtiopäivillä 1991 - 1994.

³¹⁴ Ruotsin sosialidemokraattinen puolue.

³¹⁵ Heikki Paloheimo 1994, 33 - 34.

³¹⁶ Ympäristöpuolue vihreät.

³¹⁷ Heikki Paloheimo 1994, 35.

³¹⁸ Emt., 44.

että EU-jäsenyyden myötä Suomessakin päätöksenteko tulisi keskittymään harvempiin käsiin. Erityisesti vasemmistolaiset EU-vastustajat arvelivat EU:n heikentävän työllisyyttä. Osa vihreistä taas pelkäsi vapaakaupan myötä syntyvän talouskasvun saastuttavia vaikutuksia ja erityisesti koulutetut naiset pelkäsivät naisen aseman heikkenevän.³¹⁹

Venäjän parlamenttivaalien jälkeisen Zhirinovski-efektin myötä sekä kannattajat että vastustajat alkoivat 1993 ja 1994 mielipidetutkimusten tekijöiden mukaan perustella kantaansa turvallisuuspoliittisilla syillä. Kannattajien mielestä jäsenyys toisi turvaa epävakkaan Venäjän naapurina, kun taas jäsenyyden vastustajien mielestä Suomi ei saisi koskaan liittoutua minkään sellaisen valtioryhmän kanssa, joka voisi joutua selkkauksiin Venäjän kanssa. Turvallisuuspolitiikka ei vastustajien mielipiteissä ollut kuitenkaan läheskään yhtä tärkeä perustelu kuin pelko kansallisen itsemääräämisoikeuden menettämisestä. Alueellisesti EU-jäsenyyden kannatus oli suurinta Etelä-Suomen kaupungeissa ja taajamissa. Vastustus sitä vastoin oli suurinta Kuopio-Vaasa -linjan pohjoispuolella ja jyrkintä vastustus oli Etelä-Pohjanmaalla. Puolueiden sisäisen jakauman mukaan kannattajia oli eniten oikeistossa (71 %), toiseksi eniten keskustaan itsensä lukevissa (60 %) ja kolmanneksi eniten vasemmistoon sijoittuvissa (58 %).³²⁰

Keskustan ja muiden itsenäisyydestä ja turvallisuuspolitiikasta huolta kantaneiden epäilyksiä hälventääkseen Keskustan puheenjohtaja pääministeri Esko Aho piti viisi päivää ennen kansanäänestystä puheen, jossa vakuutettiin, että turvallisuuspoliittista linjaa ei merkittävästi muuteta. ”Suomi ei tunne asemaansa uhatuksi. Emme ole hakemassa turvatakuita. Olemme määritelleet asemamme kylmän sodan jälkeen toteamalla, että puolueettomuutemme ydin on sotilaallinen liittoutumattomuus sekä itsenäinen puolustus. Tällä poliittikalamme voimme parhaiten tukea Pohjois-Euroopan vakautta ja vahvistaa Euroopan turvallisuutta.”³²¹ Puhe viittaa vahvasti Paasikivi-Kekkonen linjan sisältöön ja ETYK:iin liittyviin suomalaisiin 1980-luvun teeseihin, mitä voidaan tämän perusteella pitää siihen asti hallitusvastuussa olleiden tai ainakin keskustalaisten EU-keskusteluun liittyvinä lähtökohtaisina turvallisuuspoliittisina kulmakivinä.

Vaikka Suomessa on pitkät perinteet käyttää turvallisuusargumenttia menestyksekkäästi asioissa, joissa se on eräs ulottuvuus, voidaan todeta, että turvallisuusargumentin merkitys kansalaisten äänestyskäyttäytymiseen EUratkaisussa ei edellä esitetyn perusteella näytä olleen kovin merkittävä. Tätä voidaan selittää yhtäältä sillä, että kylmän sodan jakson tarkastelun perusteella suurelle osalle kansalaisia turvallisuuskäsityksen voidaan olettaa välittyneen miltei yksinomaan presidenttikeskeisestä ulko- ja turvallisuuspoliittisesta liturgiasta. Kansalaisten turvallisuuskäsitykseen on tämän olettaman mukaan juurrutettu kansalaiskeskeinen yhteiskunnallisen vakauden ylläpitäminen sekä sosiaalinen ja taloudellinen turvallisuus, joihin hyvien suhteiden ylläpitäminen

³¹⁹ Emt., 46.

³²⁰ Paloheimo 1994, 46.

³²¹ Unto Hämäläinen 1994, 24.

kaikkiin naapurivaltioihin on uskottu antavan parhaimmat edellytykset. Poliittisen eliitin turvallisuuskäsityksen ja heidän turvallisuusargumentointinsa sitä vastoin voi olettaa perustuneen laajempiin lähteisiin ja puolueiden omiin perinteisiin käsityksiin turvallisuusympäristöstä ja kansakunnan turvallisuudesta. Vielä 1990-luvulla puolueet eivät kuitenkaan esittäneet kantojaan julkisuudessa, vaan kannat näyttävät muotoutuneen puolueiden omissa poliittisissa foorumeissa mielipidejohtajien johdolla käydyissä keskusteluissa.

Turvallisuuspoliittisen eliitin turvallisuuskäsitysten voidaan kirjallisuuden perusteella nähdä ilmenevän useampijakoisena ja -tasoisena sen territoriaalisen laajuuden ja niiden mahdollistamien strategioiden mukaan. Perustasoina näyttäytyivät yksilöä ja valtiota välittömästi koskeva kansallinen turvallisuus ja toiseksi kansainvälisen turvallisuuden vahvistaminen, jonka on ajateltu tukevan myös kansallista turvallisuutta. Kolmantena tasona nähtiin kokonaisvaltainen turvallisuusstrategia, joka rakentuu näiden kahden komponentin yhteen nivomiselle osallistumalla eri laajuisilla turvallisuuskehillä toimivien instituutioiden toimintaan. Ajattelu painottui sotilaalliseen turvallisuuteen, vaikka toisaalta tunnistettiin, että sisäisen ja ulkoisen turvallisuuden sekä sotilaallisen ja ei-sotilaallisen turvallisuuden rajat olivat hämärtyvässä valtioiden rajat ylittävien kansainvälisten ilmiöiden, kuten ympäristöongelmat ja kansainvälinen rikollisuus, takia. Yleisenä EU-keskusteluun liittyvänä näkemyksenä näyttääkin eliitin piirissä vallinneen, että Suomen on edullista yhdyttyä läntisten turvallisuusyhteisöjen linjauksiin.³²²

Kansalaisten turvallisuuskäsityksen olemusta luonnehtii kansalaisvelvollisuuden täyttämisen tapakulttuuri, joka on sopeutunut ensin sotien ja sittemmin kylmän sodan poliittisiin käyttäytymisvaatimuksiin olla yhtäältä isänmaallinen ja puolustustahtoinen kansalainen, mutta olla toisaalta puuttumatta valtiolliseen turvallisuuskeskusteluun. Siten on luonnollista, että kansallinen sotilaallinen turvallisuus tunnettiin tärkeäksi, mutta valtaosa kansalaisista ei liittänyt sitä kuitenkaan EU:n jäsenyyteen muuten kuin välillisesti sen mukaan minkä vaikutuksen sillä arvioitiin olevan naapurisuhteisiin. Kansalaisten turvallisuuskäsityksen ja EU-jäsenyyden suhdetta kuvastaa EVA:n kansalaisille EU-jäsenyyden voimaan tulon jälkeen tekemän kyselytutkimuksen vastaukset kysymykseen ”millaista toimintalinjaa ja mitä EU:n kehittämistavoitteita Suomen pitäisi ajaa unionin jäsenmaana?” Kaksi aluetta nousi suuren enemmistön kannatuksella esille. EU:n tulisi tehostaa kansainvälisen rikollisuuden torjuntaa (65 %) ja toisaalta kehittää keinoja työttömyyden nujertamiseksi (60 %). Seuraavaksi eniten kannatusta saivat ehdotukset, että EU:n tulisi vahvistaa pienten jäsenmaiden vaikutusvaltaa EU:n päätöksenteossa (40 %), ja edistää avoimuuden ja demokratian lisäämistä EU:n päätöksenteossa (40 %) sekä toimia pohjoismaisen hyvinvointivaltion puolesta (30 %). Huomion arvoista on, että EU:n yhteisen puolustuksen luominen, EMU ja liittovaltioajatus olivat sijoilla 19. – 24. alle 10 %:n kannatuksella.³²³

³²² Ks. esim. Petri Lintula 1995, 15.

³²³ Veikko Heinonen 1998, 5 – 6. Ks. myös EVA:n yhdyskuntatutkimus 1995.

Kansalaisten voidaan ennen ja jälkeen EU-kansanäänestyksen tehtyjen kyselyjen perusteella katsoa olleen huolissaan pääasiassa sisäisen turvallisuuden alueelle kuuluvista uhkista ja pohjoismaisen hyvinvointiyhteiskunnan säilymisestä. Kun verrataan turvallisuuspoliittisen eliitin turvallisuuskäsitystä ja kansalaisten turvallisuuskäsitystä voidaan todeta niiden olleen varsin kaukana toisistaan ja siksi puhuvan turvallisuustermiä käyttäessään paljolti eri asioista. Hägglund (1994) toteaa tämän johtuvan siitä, ettei kansalaisilla voinut ymmärrettävästi olla tietoa keskustella samalla tasolla, kun julkinen keskustelu EU-jäsenyydestä alkoi vasta 1992.³²⁴ Toisaalta se ei sinällään alenna mielipidemittausten arvoa, sillä voidaan myös ajatella, että yleinen, tai pikemminkin mielipidemittausten perusteella tulkittavissa oleva kansalaisten turvallisuuskäsitys on muodostunut laajan joukon kokonaiskokemuksista kerrotusta ja kirjoitetusta historiasta ja niiden vaikutusten heijastumisesta silloisen nykyisyyden käytännön elämään.

4.4 Kylmän sodan politiikan kehityksen kokeminen 2000-luvun kontekstista käsin

2000-luvun kontekstista käsin kylmän sodan aikaista kehitystä on tarkasteltu yleisemmin sopeutumisenä tekniikan ja talouden vaatimuksiin sekä toisaalta politiikan areenoiden ja sisällön sekä poliittisen suuntautumisen näkökulmasta.

Kauko Sipponen (2000) näkee, että politiikan peitelty puhetapa, sisäpiiriläisyys ja äänenkalasteluun suuntautunut aatteellisen pohjan himmeneminen ohjelmien yhdenmukaistumisen kautta on vienyt politiikalta kansalaisten silmissä uskottavuutta.³²⁵ Rauli Mickelsson (2007) esittää, kuten Fred Karlsson ja Matti Wiberg (2010), että puolueilla ja puolueohjelmilla on eroja, mutta puolueiden rakenne, tapa toimia ja politiikan areenat ovat muuttuneet. Aatteelliset taustat ja tavoitteet ilmenevät kuitenkin tulkittaviksi puolueohjelmien teksteissä ja itse poliittisessa toiminnassa. Karlsson ja Wiberg toteavat, että teesit puolueiden ohjelmien yhtenäistymisestä eivät täysin pidä paikkaansa. He esittävät, että vaikka niissä on paljon samankaltaista, mikä liittyy perustaviin yhteiskunnallisiin ilmiöihin ja perusarvoihin, kuten demokratiaan, osallistumiseen, perheeseen, vastuullisuuteen ja yhteisöllisyyden korostamiseen, ne eroavat sisällöllisesti ja kielellisesti toisistaan monin tavoin. Keskeisenä huomiona on, että puolueohjelmat eivät käsittele samoja aiheita, vaan jokaisella on oma profiilinsa ja kohteensa mitä painottavat.³²⁶ Ne siis tavallaan pyrkivät määrittämään ja rajaamaan sitä, mitä poliittinen on tai mitä he yleispuolueena toimiessaan edustavat. Siten se, mitä ei niissä sanota, mutta mikä esiintyy toiminnassa, on tulkittavissa puolueen syvempiä arvoja kuvaavaksi retoriikaksi.

³²⁴ Gustaf Hägglund 1994, 6 – 8.

³²⁵ Kauko Sipponen 2000, 243 – 246.

³²⁶ Ks. Fred Karlsson ja Matti Wiberg 2010, 54, 66.

Mickelsson kuvaa leiri- ja luokkapuolueiden muuttuneen suoraan jäsenistöihin fyysisen läsnäolon avulla vaikuttavista kaaderi-, joukko- ja integraatiopuolueista nykyisenlaisiin media- ja markkinapuolueiksi, joiden riippuvuus suorasta kosketuksesta jäsenistöön on suuressa määrin vähentynyt, koska media tarjoaa helpomman ja tehokkaamman mahdollisuuden vaikuttaa samanaikaisesti kaikkiin kansalaisiin.³²⁷

Aikajaksoa 1945 - 1965 Mickelsson kuvaa taistelevien intressipuolueiden kaudeksi, jossa puolueet tunnustivat edustavansa tiettyä luokkataustan, yhteiskunnallisen kerrostuman ja ammattien perusteella määrittyvää jäsenistöään ja oikeuttivat toimintansa ja vaatimuksensa moraalisisilla perusteilla. 1964 siirryttiin Mickelssonin mukaan "Maalais-Suomen" vaihtuessa "Kaupunki-Suomeksi" suunnittelutalouteen ja yhteiskunnallisen asema ja vaatimukset oikeutettiin 1965 - 1972 pääasiassa yhteiskunnalliseen valtion kokonaisuutta palvelemaan konsensuskalliseen suunnitteluun vedoten. Tätä ajanjakson hän nimeää tulevaisuus- ja ohjelmapuolueiden kaudeksi. Suunnittelutaloutta 1989 alkaen seurannut kilpailutalous alkoi muuttaa tätä "Konsensus-Suomea" media- ja markkinapuolueiden "Markkina-Suomeksi", jolloin puolueiden toimintaa alettiin oikeuttaa yhä enemmän median ja markkinoiden lainalaisuuksiin vedoten.³²⁸

Jukka Kanerva (1994) puolestaan toteaa politiikan muuttuneen television myötä hiljalleen ostensiiviseksi eli näyttämisen politiikaksi, jossa yleisöt taivutellaan poliittisen puolueen ajaman linjan taakse esittämällä mahdollisimman moniin vetoavalla, ulkoisesti havaittavalla, luonteeltaan viitattavissa olevalla ja ei-kirjallisella sanomalla. Tämän vuoksi huomio kiinnittyy persoonallisuuksiin, jo tapahtuneeseen näyttöön ja näyttäytymisiin.³²⁹

Myös Mickelsson tunnistaa tämän trendin. Hän toteaa, että vuodesta 1966 alkaen, samanaikaisesti kun tekninen kehitys alkoi mahdollistaa julkisuuden hyödyntämisen uusilla välineillä, oli toisaalta taloudellinen ja yhteiskunnallinen kehitys keskiluokkaistanut äänestäjäkuntaa siten, että luokkarajat olivat hämärtyneet mahdollistaen kaikille puolueille pyrkimyksen olla yleispuolueita. Tämän ajattelun mukaisesti puolueet pyrkivät 1973 - 1978 tuotetuilla ohjelmillaan vaikuttamaan mahdollisimman laajan äänestäjäkuntaan.³³⁰

Tiedonvälityskanavien ja informaatiotarjonnan monipuolistuminen vaikutti myös politiikan sisältöön. Uudet konfliktit, ekologia, rauha sekä seksuaalinen ja uusliberaalinen ideologia tulivat puolueiden ohjelmiin 1980-luvun lopulla. Markkina-ajattelu kehysti kaikkea toimintaa ja myös puolueet oltiin taipuvaisia näkemään liikeyrityksen kaltaisina yhteisöinä. Kehityksen myötä puolueohjelmat oli nähtävissä puolueiden "juhlapukuina", jota kantamalla puolue näyttäytyi edullisessa valossa mahdollisimman usealle. Markkinalogiikan muodostuessa yhteiskunnalliseksi totuudeksi sen on nähty samalla synnyttäneen vastavoimia, joiksi Mickelsson tulkitsee puolue- ja uusliberalismivastaisuuden kasvun. Puolueiden sopeutumista tähän kehitykseen kuvastaa se, että

³²⁷ Ks. Mickelsson 2007, 47, 201, 202, 258.

³²⁸ Emt., 46 - 47.

³²⁹ Jukka Kanerva 1994, 80 - 82, 84.

³³⁰ Emt., 186 - 209.

vanhojen ydintotuuskien, kuten edistysuskon ja yhteiskunnan luokkaluonteen tilalle puolueiden ohjelmissa nousivat arvot ja uudet ydintotuudet. Keskeisenä 1980 - 2006 välistä aikajaksoa luonnehtivana tendenssinä voidaankin nähdä pyrkimys tiettyä kansankerrostumaa tai ideologiaa palvelevien tavoitteiden sijasta oikeuttaa puolueiden olemassaoloa vetoamalla yhteisiin kansallisesti ja kansainvälisesti laajalti hyväksytyihin arvoihin.³³¹

Edellä esitetyt havainnot tuovat konkreettisesti esille miten tekninen ja taoudellinen kehitys sekä niiden myötä syntyneet megatrendit, kuten kaupungistuminen, mediakeskeisyys ja talouskeskeisyys, ovat tuottaneet uusia poliittisia areenoita ja vaikuttaneet samalla puolueiden strategioihin tavoitella valtaa.

Suomen ulkopoliitiikan muutoksen kokemista 2000-luvun kontekstista käsin kuvaavat laaja-alaisesti Tuomas Forsberg ja Henri Vogt (2003). He esittävät kuvagalleriamaisesti Suomen kylmän sodan jälkeisen ulkopoliitiikan muutosta tulkittuna eri näkökulmista "lännettymisenä" (Hämäläinen 1998), "yhteisöllistymisenä" (Tiilikainen 1992, Huru 1993), siirtymänä "Moskovasta Brysseliin" (Penttilä 1992), "puolueettomuudesta sitoutumiseen" (Möttölä 1993), "erityisesti yleiseen" (Möttölä 1998) tai vain "uutena politiikkana" (Törnudd 1993).³³² Listaani voitaisiin myös lisätä identiteetin ja geopolitiikan muutoksia tulkitsevia näkökulmia, kuten pohtimalla "Missä on Suomi" (Vilho Harle ja Sami Moisio 2000).

Forsberg ja Vogt ovat itse taipuvaisia näkemään muutoksen "eurooppalaistumisena", joka on olennaisesti kytkeytynyt jäsenyyteen Euroopan unionissa. EU -jäsenyyden voidaan tässä ajattelussa nähdä olevan niin muutoksen seuraus kuin sen syykin. Muutoksen syistä he esittävät kaksi tulkintaa: realistisesta näkökulmasta muutos oli seurausta yhden valtakeskuksen korvautumisesta toisella, idealistisesta näkökulmasta se merkitsi mahdollisuutta siirtyä geopolitiikan merkitystä korostaneesta realismista arvosidonlaiseen "uusnormatiiviseen" ulkopoliitiikkaan.³³³

Forsberg ja Vogt tiivistävät muutoksen viiteen kohtaan:

1. *pääministeri on saanut keskeisemmän aseman ulkopoliittisessa päätöksenteossa*³³⁴,
2. *puolueettomuudesta on luovuttu ja*
3. *on siirrytty läntisiä kantoja tukevaan yhteiseen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan, suhteet unionin jäsenmaihin ovat tiivistyneet,*
4. *suhteista Venäjään on tehty monenkeskisiä ja*
5. *globaalipolitiikkaa tehdään EU-maiden muodostamassa viiteryhmissä.*³³⁵

Jäsenyys on sitonut Suomen Euroopan yhteiseen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan, mikä on vaikuttanut myös presidentin ja hallituksen väliseen vallanjakoon. Kun rajanveto sisä- ja ulkopoliittisten asioiden välillä integraatioasioissa

³³¹ Emt., 152, 277 - 278, 280 ja 284 - 285.

³³² Tuomas Forsberg ja Henri Vogt 2003, Helsingin yliopiston valtiotieteen verkko-opetus aiheena: *Suomen ulkopoliitiikan eurooppalaistuminen*.

³³³ Emt.

³³⁴ Tosin, kuten Jakobson 2003, 406, huomauttaa, Suomen ulkopoliitiikan hallitseva hahmo vuodesta 1995, jolloin Suomen EU:iin siirtyminen alkoi, aina vuoteen 2003 vaaleihin asti oli Paavo Lipponen Koiviston vetäytyttyä passiiviseksi tarkkailijaksi.

³³⁵ Forsberg ja Vogt 2003.

on tullut entistä vaikeammaksi, on ollut järkevämpää pyrkiä parlamentarisoi-
maan ulkopoliittikkaa muiden EU-maiden tapaan. Siten presidentin itsenäinen
rooli ulkopoliittisena päätöksentekijänä on kaventunut. Vaikka jäsenyyden
myötä myös valtioneuvosto ja eduskunta ovat menettäneet valtaa sisäpoliitti-
sissa asioissa Brysseliin, ovat ne saaneet lisää ulkopoliittista valtaa kansallisessa
pätöksentekojärjestelmässä.³³⁶

Uudessa vuoden 2000 perustuslaissa varsinainen ulkopoliittikan johtami-
nen ja päätöksentekovalta on kuitenkin haluttu jakaa edelleen presidentin ja
hallituksen kesken. Hallituksen ja pääministerin merkityksen kasvu ulkopoliiti-
kan valmistelussa on ilmennyt presidenttikeskeisen ulko- ja turvallisuuspoliitti-
sen linjauksen korvaamisella hallituksen selontekokäytännöllä. Taustalla on säi-
lynyt kuitenkin rationaalinen ajatus kansanvaltaisesta parlamentaarisuudesta
ja, presidentin mukanaolon myötä, päätöksenteon jakautumisesta laajemmalle
pohjalle.³³⁷

Kokonaisuudessaan voidaan arvioida kansalaisten ja puolueiden EU-
jäsenyyden kannatuksen ja Suomen päätöksen hakea EU-jäsenyyttä perustu-
neen ennen muuta taloudellisiin laskelmiin. Ulko- ja turvallisuuspolitiikan voi-
daan arvioida korostuneen mielipidetutkimuksissa pikemminkin puoluetas-
taan liittyen sekä turvallisuusympäristön tilannetta korostavien kysymys-
tenasettelujen takia. Silloinkin se on aiheuttanut kannatuksen kasvun lisäksi
myös voimakasta vastustusta. Huomion arvoista onkin, että vaikka EU-
ratkaisun motiivit ovat olleet eri puolueilla hyvin erilaisia, ne ovat nostaneet
esille rationaliteetteja, jotka perustuivat puolueiden aatteelliseen tausta-
ajatteluun ja toisaalta myös kannattajien taloudellisten etujen puolustamiseen.

Pääpuolueiden osalta Kokoomus korosti EU-jäsenyyden alkaessa jäsenyy-
den etuina talouden ja kaupan edellytysten paranemista, länsimaihin identifioi-
tumista sekä turvallisuutta. SDP:lle EU näyttäytyi mahdollisuutena edistää ta-
loutta, teollisuutta ja työllisyyttä keynesiläisen markkinatalouden mukaan sit-
ten, että sitä valvotaan ja säädetään EU:n tasolla kansainvälisesti. Keskusta
myöntyi puolueena vastahakoisimmin EU-jäsenyyteen, nähden EFTA- ja EEC -
ajattelunsa perustuen EU:n jäsenyyden talouden kannalta positiivisena, mutta
peläten sen vaikutuksia itsenäisyyteen, maatalouden kilpailukykyyn ja työllii-
syyteen. Lisäksi he suhtautuivat varovaisesti EU:n ulko- ja turvallisuuspoliti-
ikan muutoksiin ja niiden mahdollisiin vaikutuksiin itäsuhteisiin. Voidaan kui-
tenkin todeta, että Keskusta suhtautui periaatteessa positiivisesti jo ETYK:n
myötä kehittyneeseen ajattelumalliin, minkä mukaan EU-integraatio lisää kes-
kinäisen vuorovaikutuksen ja yhteistoiminnan kautta jo sinällään Euroopan
alueen turvallisuuspoliittista vakautta.

³³⁶ Emt.

³³⁷ Jakobson 2005, tulkitsee mekanistisesti, että perustuslain mukaan pääministeri johtaa
EU-politiikkaamme, joka koskee elintärkeitä taloudellisia ja yhteiskunnallisia etu-
jamme, kun taas tasavallan presidentti on noussut kerrosta ylemmäksi johtamaan
maailmanlaajuista uudistuspolitiikkaa tavoitteenaan globalisaation kehittäminen
kansojen tasa-arvon suojelijaksi.

Siirtyminen selontekojen aikakaudelle on koettu myös siirtymisenä parlamentarismin ja avoimen keskustelun aikakaudelle myös ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa koskien. Siirtymä on kiteytetty ikään kuin virallisena julistuksena vuoden 1995 selonteossa Suomen turvallisuuspolitiikan lähtökohtien kuvailussa seuraavasti:

”Suomi on irtaantunut kylmän sodan aikaisesta kansainvälisestä asemastaan. Suomalaisen perusarvot ja kokemukset sekä Suomen saavutukset kansainvälisessä yhteistyössä ja naapuruusuhdeiden luomisessa tuovat ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan jatkuvuutta. [...] Suomen tavoitteena on kansainvälinen turvallisuus- ja rauhanjärjestys, joka perustuu yhteisten arvojen ja kansainvälisen oikeuden periaatteiden kunnioittamiselle.” (Selonteko 1995, 5)

Irtaantumisen voi ymmärtää viittaavan laaja-alaisesti niin YYA-sopimukseen ja sen edellyttämiin asevaikutukseen varautumisen tapoihin, kuin myös sopimuksen tuottamaan suomettumisen maineeseen. Toisaalta se viittaa myös ETYK:n tavoitteisiin ja sen myötä myös suuntautumiseen EU-jäsenyyteen.

4.5 Johtopäätelmiä

EU:n jäsenyyttä luotaavien keskustelujen perusteella selontekojen voidaan tulkita aloittaneen aikakauden, jossa turvallisuus- ja puolustuspoliittinen linjaus ei ole vain turvallisuuden hallinnointia, vaan myös Suomen kansainvälispoliittista asemoimista eurooppalaiseen yhteyteen ja länsimaiseksi demokraattiseksi valtioksi. Tätä toteutetaan sitoutumalla yhteisiin arvoihin ja periaatteisiin kuten demokratia, ihmisoikeudet ja perusvapaudet, vähemmistöjen oikeudet, oikeusvaltioperiaate, sosiaalinen oikeudenmukaisuus sekä taloudellinen vapaus ja vastuu elinympäristöstä. Sitoutumista oikeutetaan kansalliselle yleisölle sillä, että edellä mainittuihin arvoihin ovat sitoutuneet kaikki valtiot uudessa Euroopassa, ja sillä, että nämä arvot ovat myös pohjoismaisen arvomaailman mukaisia ja rakenteilla olevan Euroopan unionin yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan perustana. Selonteko 1995 näkee sitoutumisen yhteiseen demokraattiseen arvoperustaan ohjaavan aiempaa merkittävämmällä tavalla Suomen ulko- ja turvallisuuspoliittisia ratkaisuja ja Suomen suhtautumista kansainvälisiin kiistoihin ja ongelmiin.³³⁸

Selontekojen aikaan siirryttäessä kansalaismielipiteen huomiointi turvallisuuspolitiikan määrittelyprosessissa on alkanut esiintyä tekijänä, jota ei voi sivuuttaa. Tämän ei kuitenkaan voida katsoa tapahtuneen tietoisena valintana edistää demokratiaa, vaan pikemminkin puoluepolitiikan ja politiikan areenoiden muutoksesta johtuvana käytännön välttämättömyytenä. Kylmän sodan aikaista turvallisuuspolitiikkaa on kuvattu alueena, johon demokraattista päätöksentekoa ei ole haluttu eikä sittemmin maan tavaksi muodostuneena päästetty

³³⁸ Ks. Selonteko 1995, 6.

vaikuttamaan ennen EU- ja Nato-jäsenyyskysymyksiä. Näissäkään perustavissa kysymyksissä kansalaismielipiteen selvittäminen ja huomioonottaminen demokratian toteutumisen keinona ei näyttäydä päättäjien omaehtoisena valintana. Kansan mielipiteen kuuleminen EU-jäsenyyskysymyksessä on ollut pikemminkin EU:n jäsenyyskriteerien ja EU-kriittisten tuottama välttämättömyys kuin aito pyrkimys demokraattiseen päätöksentekoon. Ennen EU-päätöstä kansan mielipiteen kuulemista ei itse asiassa nähty ensivaiheessa tarpeelliseksi suorittaa vaan katsottiin, että se on eduskunnan päätettävissä. Neuvoa antava kansanäänestys saatiin toteutettua viime tingassa ennen eduskunnan päätöstä jäsenhakemuksen jättämisestä, joten Suomen päätös oli lopulta muodollisesti demokraattinen ja valintakriteerien mukainen.

Kysymykset sotilaallisesta liittoutumattomuudesta, itsenäisestä puolustuksesta luopumisesta ja yhteisvastuullisesta ulkomailla tapahtuvasta sotilaallisesta toiminnasta ovat osoittautuneet asioiksi, joissa yleisen mielipiteen huomiointiin suhtauduttiin, kuten vielä nykyisinkin, ristiriitaisesti. Demokraattisen osallistumisen näkökulmasta turvallisuuspolitiikka kantaa ilmeisesti edelleen vanhaa YYA-sopimuksen aikaista turvallisuuspolitiikan manttelia, missä itsenäisyyden säilyttäminen ja sotilaallisen turvallisuuden rakentaminen on ollut tiukasti säädeltyä ja kontrolloitua. Koska turvallisuuspoliittiselle linjalle ei tuolloin näyttänyt olevan tilaa vaihtoehdoille tai muutoksille on luonnollista, etteivät kansalaiset ole kokeneet turvallisuuspolitiikkaa sellaiseksi politiikaksi, johon heillä olisi sananvaltaa. Tämä asenne on ilmeisesti eräs tekijä, minkä vuoksi kansalaiskeskustelu on virinnyt varsin hitaasti.

Kylmän sodan ajanjaksolta suomalaisen turvallisuuspoliittiseen puhuntaan voidaan arvioida välittyneen seuraavia enemmän tai vähemmän nykyisyydessä vaikuttavia rationaliteetteja:

1. itsenäisyyden arvostamisen kulttuuri,
2. yksimielisyyden kulttuuri,
3. puolueettomuuden arvostaminen ja sen ymmärtäminen tasapuolisuutena,
4. turvallisuuden edistäminen siten, ettei Suomea ja suomalaisia vedetä mukaan suurvaltojen eturistiriidoista johtuviin sotiin
5. jatkuvuuden kulttuuri ulkoisen luottamuksen saavuttamiseksi,
6. turvallisuuspolitiikan ymmärtäminen valtiollisen johdon yksinoikeudeksi, sekä
7. rivien välistä lukemisen kulttuuri, joka perustuu oletukseen, ettei turvallisuuspolitiikkaan liittyvistä asioista voida niiden sensitiivisyyden takia kertoa suoraan.³³⁹

Toisaalta kylmän sodan aikana myös politiikan rakenteet, tavat ja muodot ovat olleet muutoksessa, jotka ovat vaikuttaneet selontekojen valmisteluolosuhteisiin. 1990-luvun lopussa havainnoitiin kehityksessä seuraavanlaisia trendejä:

³³⁹ Ks. esim. Kauko Sipponen 2000, 245.

1. puolueet ovat muuttuneet yhä enemmän media- ja markkinointipuolueiksi, jotka kylläkin nojautuvat perinteisiin kannattajiinsa, mutta median kautta toimivat yleispuolueina,
2. puolueet vetoavat sekä valtiollisiin intresseihin että kasvavassa määrin arvoihin ja keskinäisvastuuseen, (Mickelsson 2007, 280)
3. poliittisten puolueiden uskottavuus on laskenut,
4. ylikansalliset talouskeskittymät ovat muuttaneet poliittisia perustotuuksia ja puolueiden rahoituskanavia,
5. yhteiskunnallista valtaa käyttämään on noussut uusi tietotekniikan ja informaatioteknologian eliitti, joka pystyy uudella tavalla vaikuttamaan median sisältöön
6. kansallisvaltioiden tulevaisuudesta vallitsee epävarmuus.

Voidaan todeta, että kylmän sodan loppumisen aiheuttamat rakenne- ja ympäristömuutokset ovat vain eräs muutoksen ulottuvuus, jolla ei ole ollut välttämättä suurinta merkitystä ympäristön poliittisen tilan muutokseen. Sen merkityksenä nähdään olevan pidäkkeiden poistumisen, mutta toisaalta edellä olevien kuvausten perusteella voidaan ajatella, että pidäkkeet poistuivat kasvavan poliittisen paineen takia, minkä aiheutti muut kansainvälisyhteiskunnalliset muutokset.

Huomionarvoista on myös se, että muutoksia on kuvattu painotetusti rakenteiden ja toimintatapojen muuttumisena tai sopeuttamisena teknistaloudellisiin vaatimuksiin ja edellytyksiin. Siten ilmiöt esiintyvät uusina mahdollisuuksina ja uhkina, jotka ovat tulleet tietoisuutemme uudeksi 'todellisuudeksi' ja 'uudeksi maailmaksi'. Vähemmälle huomiolle on jäänyt se, edustaako muu-
tosta, ja jos edustaa, niin kuinka vaikuttavasti, se julkinen tietoisuus ja poliittinen tahto, jotka ovat rakentamassa edellytyksiä uusille ilmiöille ja todellisuuden ymmärtämisen tavoille. Voidaan kuitenkin summata, että turvallisuuspolitiikan toimintaympäristö on muuttunut niin ulkoisten rakenteiden ja toimijoiden osalta kuin myös politiikan sisällön ja toimintatapojen osalta, joskin muistaen, että siirtymävaihe kantaa menneestä mukanaan monenlaisia pitkään säilyviä rationaliteetteja ja alkaneita trendejä.

5 SELONTEOT JA TURVALLISUUSPOLITIikka

EU-jäsenyys on yhdenmukaistanut Suomen ulko-, turvallisuus- ja puolustuspolitiikasta käytettävää termistöä, ja on ryhdytty puhumaan EU-sopimuksen tapaan ulko- ja turvallisuuspolitiikasta. Ulkopolitiikan ja turvallisuuspolitiikan keskinäisestä suhteesta ja etenkin turvallisuuspolitiikan sisällöstä on kuitenkin esiintynyt erilaisia mielipiteitä suomalaisessa käytössä johtuen vielä vakiintumattomasta EU:n ulko- ja turvallisuuspolitiikan sisällön tilasta.

Myös se turvallisuuspolitiikan käsitteen määrittely, joka kehittyi viralliseen käyttöön kylmän sodan aikana valtioneuvoston toimeksiannon perusteella aluksi 1960-luvulla maanpuolustuskoulutuksen vaikutuksesta ja sittemmin 1970-luvulla parlamentaarisisissa puolustuskomiteoiden ja ETYK-prosessin myötä, on joutunut uuden asetelman takia uudelleen määrittelyn tai ymmärtämisen kohteeksi.

2000-luvun alkuvuosien käsitystä Suomen virallisesta turvallisuuspolitiikasta edustaa Pekka Visuri (2001), joka yhdistää sen täsmällisemmin politiikan alueeksi. Hän määrittää turvallisuuspolitiikan kattamaan sen osan ulkopolitiikasta, joka suoranaisesti liittyy turvallisuuskysymyksiin, kattaen kokonaan puolustuspolitiikan sekä sen käytäntöön soveltamisen, maanpuolustuksen. Lisäksi turvallisuuspolitiikkaan sisältyy ja sitä tukevat talouspolitiikka ja ympäristönsuojelu. Turvallisuuspolitiikka on tässä käsityksessä kokonaisuus, jossa kaikkien osien tulisi olla toimintakykyisiä. Sotilaallisia uhkia vastaan voidaan suojautua lähinnä ulko- ja puolustuspolitiikan yhdistelmällä, missä ulkopolitiikalla vähennetään todennäköisyyttä joutua hyökkäyksen kohteeksi. Puolustusvalmiuden ylläpidolla tuetaan ulkopolitiikkaa ja mahdollisessa sotilaallisessa konfliktissa maanpuolustus saa keskeisen merkityksen. Ulkopolitiikka puolestaan tukee puolustusponnisteluja tarkoituksena luoda suotuisat edellytykset rauhansopimusta varten.³⁴⁰

³⁴⁰ Pekka Visuri 2001, 16.

Vuonna 2010 ulkoasianministeriö on pyrkinyt määrittelemään ulko- ja turvallisuuspolitiikka -kaksoistermin yhtenäiseksi EU:n kanssa. Ulkoasiainministeriön asiakirja määrittelee ulkopolitiikan päätöksenteoksi valtion suhteista toisiin valtioihin ja hallitusten välisiin kansainvälisiin järjestöihin. Se on jatkuva prosessi, jossa ongelmat suhteissa valtioihin ja järjestöihin, jotka tulevat ajankohtaisiksi, harkitaan, sekä vakiintuneiden toimintatapojen ja sääntöjen mukaan valmistellaan ja tehdään tämän perusteella tarvittavat päätökset. Ulkopolitiikan keskeiseksi alueeksi nähdään turvallisuuspolitiikka, jonka päämääräksi nimetään valtioiden koskemattomuuden ja itsenäisyyden säilyttäminen. Ulkopolitiikka on yhä kiinteämmin tekemisessä myös eräiden yhteiskuntapolitiikan alueiden kansainvälisten toimintojen kanssa, kuten talous-, sosiaali-, ympäristö- ja kulttuuripolitiikan. Näiden alueiden merkitystä on korostettu laajentamalla turvallisuuspolitiikka käsittämään myös ne. Samalla on vähennetty turvallisuuspolitiikan sotilaallista painotusta. Ulkopolitiikan tehtäväkentän laajenemisen myötä myös perinteisen jaon ulkoisen ja sisäisen politiikan välillä nähdään hämärtyneen.³⁴¹

Tässä ulkoasianministeriön määrittelyssä turvallisuuspolitiikka esiintyy ulkopolitiikan alueena, jolle tehtäväalue määritetään hyvin yleisesti päämäärän mukaan. Edellisen perusteella selontekojen aikakauden lähtökohtana voidaan pitää, että turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selonteko operoivat turvallisuuspolitiikan nimissä kansainvälisessä viitekehyksessä rinnan, ja painotuksesta riippuen, päällekkäin ulkopolitiikan kanssa.

5.1 Selontekomenettely

Ulko- ja turvallisuuspoliittisen vallanjaon muututtua jo Esko Ahon hallitus otti käyttöönsä valtioneuvoston selontekomenettelytavan myös turvallisuuspolitiikan osalta. Ensimmäisen, Ahon hallitukselta kesken jääneen, selonteon saattoi päätökseen Paavo Lipposen hallitus esittäen ensimmäisen selonteon 6.6.1995. Se käsitti 45 sivua. Ensimmäinen selonteko oli nimeltään *Turvallisuuspoliittinen selonteko*, sillä siinä ei esitetä erikseen puolustuspoliittisia linjauksia.³⁴²

Vuodesta 1997 lähtien valtioneuvosto on linjannut puolustuspolitiikan ja puolustusvoimien kehittämistä nykymuotoisina sekä turvallisuus- että puolustuspolitiikkaa käsittelevinä selontekoina. Vuonna 1997 (97 sivua) annetussa selonteossa linjattiin Suomen puolustuksen kehittämisen perusteet vuoteen 2008 asti. Puolustuksen rakennemuutosta tarkistettiin vuonna 2001 (93 sivua), jolloin aikaistettiin seuraavan 2010-luvulle ulottuvan puolustuksen kehittämissuunnitelman laatimista ja samalla turvallisuus- ja puolustuspoliittista kokonaislinjausta vuoteen 2004. Vuoden 2004 (170 sivua) selonteko laajeni käsittämään myös

³⁴¹ Ks. Ulkoasiainministeriö julkaisu 2010, 6 – 7: Suomen ulko- ja turvallisuuspoliittisesta päätöksentekojärjestelmästä.

³⁴² Selonteot 1995, 1997, 2001, 2004, 2009.

ulkoisen toimintakyvyn ja sisäisen turvallisuuden kehittämisen. Seuraavan selonteon oli tarkoitus valmistua vuonna 2008, mutta vaikka valmistelu aloitettiin elokuussa 2007, se valmistui vasta 16 kuukauden kuluttua helmikuussa 2009 (134 sivua).

Selonteko on vuosi vuodelta laajentunut sivumäärältään ja asiasisällöltään, mikä on aiheuttanut toistuvaa kritiikkiä linjausten toteuttamisen muodosta. Puolustusvaliokunta kuitenkin toteaa selonteosta 6/2004 antamassaan mietinnössä (PuVM 1/2004 vp), että selontekomenettely on osoittautunut erittäin käyttökelpoiseksi tavaksi arvioida Suomen kansainvälisessä turvallisuusympäristössä tapahtuneita muutoksia sekä Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan linjauksia. Selonteon nähtiin olevan välttämätön työkalu linjata puolustusvoimien kehittämisen pitkäjänteistä suunnittelua.³⁴³ Myös presidentti Halonen (2006) asettui puolustamaan selontekoa todeten, että ”Selontekomenettely on osoittautunut hyväksi tavaksi linjata Suomen ulko-, turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaa. Selontekomenettely korostaa toimeenpanovallan, tasavallan presidentin ja valtioneuvoston, vastuuta linjausten valmistelussa, alistaen kuitenkin linjausten varsinaisen hyväksynnän kansanedustuslaitokselle.”³⁴⁴ Selontekomenettelyllä nähdään siis olevan etunaan jatkuvuutta, pitkäjänteisyyttä ja parlamentaarisuutta vahvistava merkitys.

Selontekojen keskeinen sisältö Suomen puolustuksen kehittämisessä tähtää sen valmistumista seuraavalle kymmenelle vuodelle. Periaate on, että selonteko tehdään neljän vuoden, eli hallituskauden välein. Niiden katsotaan olevan jatkoa toisilleen ja, kuten alkuvaiheessa vuosien 1995 - 2001 suurten rakenteellisten muutosten aikana, täydentävän toisiaan. Johannes Koskisen (2001) mukaan on tosin makuasia pidetäänkö niitä jatkona edellisille vai itsenäisinä selontekoina. Kerran vaalikaudessa selonteon muodossa tapahtuvan laajemman käsittelyn katsotaan antavan Suomen puolustusmenojen suuntaamiselle välttämättömän poliittisen selkänöjan. Selonteon linjausten perusteella on ollut tarpeen myös muuttaa puolustusvoimia ja sen toimintaa käsittelevää lainsäädäntöä. Siten esimerkiksi linjauksissa määritetyt organisaatiomuutokset ja painotukset tehtävissä ovat tulleet voimaan muuttamalla puolustusvoimista annettua lakia.³⁴⁵

³⁴³ Ks. Hallituksen esitys eduskunnalle puolustusvoimalaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi, kohta 2.1 lainsäädäntö ja käytäntö.
<http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2006/20060264>

³⁴⁴ Tasavallan presidentti Tarja Halosen Ahtisaari-luento Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikasta 13.11.2006 Jyväskylän yliopistossa aiheena Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikka.

³⁴⁵ Ks. Emt. ja myös Koskisen puheenvuoro Lahden Paasikiviseuran jäsentilaisuudessa 4.12.2001.

5.2 Selontekojen rakenne ja toimijat

Selontekojen rakenteet ovat keskenään erilaisia, mikä sinänsä on luonnollista kun ottaa huomioon, että uusi käytäntö aloitettiin vasta vuonna 1995 ja selontekoja on tehty yhteensä vasta viisi. Vuosien 1995, 1997 ja 2001 selontekojen rakenteet muuttuivat osin muuttuneen ympäristön tuottamien uusien asialistojen sekä tavoitteiden ja ulkopoliittisen vallanjaon muuttumisen vuoksi mutta osaksi myös tämän uuden välineen käyttötapojen oppimisen takia. Merkityksellistä selontekoihin liittyvän keskustelun ja rakenteen kannalta on, että Nato ilmoitti tammikuussa 1994 voivansa periaatteessa laajentua ja ottaa uusia jäseniä³⁴⁶, jolloin julkinen keskustelu jäsenyydestä ja Naton laajenemisen seuraaminen selonteissa varsinaisesti alkoi saada konkreettisempia muotoja³⁴⁷.

Vuosien 2004 ja 2009 selonteot ovat kuitenkin toteutetut saman periaatteen mukaisesti. Vuoden 2004 selonteon valmisteluun liittyen aloitettiin käytäntö, missä selonteon valmistelun tueksi, hallituksen ja opposition vuonna 2002 tekemään sopimukseen perustuen, valtioneuvoston kanslia nimeää eduskuntaryhmistä koostuvan seurantaryhmän. Seurantaryhmän tehtävänä on arvioida turvallisuusympäristön muutosta ja nostaa raportissaan esille kysymyksiä, joita seurantaryhmän mielestä tulisi käsitellä valtioneuvoston turvallisuus- ja puolustuspoliittisessa selonteossa.

Selonteon rakenne jakaantuu periaatteessa kahteen pääosaan, ulko- ja turvallisuuspoliittiseen ja erilliseen sotilaspoliittiseen osioon. Molempien osioiden perustana on ulkoisen toimintaympäristön ja toimijoiden analyysit, missä kuvataan uhkia ja mahdollisuuksia. Suurin huomio on kiinnittynyt uhkien määrittelyyn, joiden neutralisoimiseksi linjaus määrittää poliittisen kansainvälisen asemoinnin, varautumisen sekä tarvittavat tehtävät ja resurssit hallinnonaloille. Vuoden 2004 selonteko määrittää selonteon tehtävän seuraavasti:

”Selonteossa tarkastellaan perusteellisesti Suomen kansainvälisen toimintaympäristön muutosta ja sen vaikutuksia Suomen toimintakykyyn ja turvallisuuteen laajassa merkityksessä 2010-luvulle. Toimintaympäristön arviointi luo perustan toimintalinjan määrittelylle. Niiden pohjalta selonteossa osoitetaan ne kehittämis- ja voimavarat, jotka kohdistuvat toimintakyvyn eri ulottuvuuksiin, ulkoiseen toimintakykyyn, erityisesti kriisinhallintakykyyn, puolustukseen, sisäisen turvallisuuden ylläpitämiseen ja yhteiskunnan keskeisten perustoimintojen turvaamiseen.”³⁴⁸

Selonteko on siten vuoden 2004 selonteosta lähtien muuttunut rakenteeltaan ja sisäiseltä dynamiikaltaan olennaisesti aiempiin selontekoihin verrattuna. Ai-

³⁴⁶ Selonteko 1995, 33.

³⁴⁷ Selonteko 1997, 23 – 24. Osa Varsovan liittoon kuuluneista Keski- ja Itä-Euroopan maista sekä Baltian maat ilmaisivat pian kylmän sodan päättymisen jälkeen halukkuutensa täyteen Naton jäsenyyteen. Yhteensä 12 valtiota (Viro, Latvia, Liettua, Puola, Tšekin tasavalta, Slovakia, Unkari, Romania, Bulgaria, Slovenia, FYROM, Albania) on osallistunut kahdenvälisiin keskusteluihin Naton kanssa mahdollisesta jäsenyydestä.

³⁴⁸ Selonteko 2004, 5.

emmissä selonteoissa kuvailtiin valmiita tiivistettyjä johtopäätöksiä tapahtumista, toimijoista ja heidän suuntautumisistaan, ja liitettiin kuvauksiin välitön toteutus niiden riskistä olla Suomelle vaikuttava uhka, ja tämän perusteella tehty toimintalinja alistettiin valiokuntien ja eduskunnan arvioitavaksi. Vuosien 2004 ja 2009 selonteot ovat aiempia enemmän tutkielmatyyppisiä, missä toimintaympäristöä kuvataan uhka-arviota laajemmin, turvallisuusympäristön ja laajan turvallisuuskäsityksen kokonaisuutena. Taustalla voidaan tulkita olevan ajatus syvällisemmästä ja avoimemmasta lähestymistavasta ja, että toimintalinjan määrittäminen voidaan osoittaa olevan näiden toimintaympäristön kuvaus- tulkinnoina muodostettujen argumenttien tuottama looginen johtopäätös.

Vuoden 1995 selonteko valmisteltiin ulkoasiainministeriön koollekutsussa virkatoimijaryhmässä. Siinä oli edustettuina myös puolustusministeriö sekä tasavallan presidentin ja valtioneuvoston kansliat. Vuoden 1997 selonteko valmisteltiin puolustusministeriön kansliapäällikön johdolla toimineessa virkamiestyöryhmässä. Sen jälkeen valmistelu on toteutettu ulkoasiainministeriön johdossa sen mietintönä. Edeltäjiensä tavoin selontekojen sisältöä on käsitelty vaiheittain puolustusneuvoston kokouksissa. Puolustusneuvosto on toiminut poliittisena ohjauselimenä maaliskuuhun 2000 asti, jonka jälkeen poliittisesta ohjauksesta on vastannut sen korvannut ulko- ja turvallisuuspoliittinen ministerivaliokunta (Utva).³⁴⁹

Selonteot on käsitelty eduskunnan lähete keskusteluissa ja valiokuntakäsittelyjen ja palautekeskustelujen jälkeen ne on hyväksytty eduskunnan täysistunnossa valiokuntamietintöinä. Eduskunta siis hyväksyy selonteon mietintönä, kuten asia vuoden 2009 selonteon kohdalla eduskunnan tiedotteessa 17.6.2009 ilmaistiin.³⁵⁰ Turvallisuuspoliittisen linjauksen tulkintatapa ja siihen kohdistuvat keskeiset linjaustarkistustarpeet muodostuvat kussakin hallitusohjelmassa. Varsinaisen selonteon valmistelun tehtävänannon selontekotyöryhmälle antaa ulko- ja turvallisuuspoliittinen ministerivaliokunta.³⁵¹

Ulko- ja turvallisuuspoliittisen linjauksen toimijat voidaan jakaa vakiintuneen selontekomenettelyn mukaisesti virallisiin toimijoihin, poliittisiin päättäjiin ja näiden institutionaalisiin organisaatioihin, kuten Utvaan, valiokuntiin ja eduskuntaan, sekä näitä avustaviin virallisiin asiantuntijoihin, jotka koostuvat virkatehtäviensä ja oppiarvonsa perusteella maan korkeinta asiantuntemusta edustavista henkilöistä.³⁵² 2000-luvulle siirryttäessä useat tutkijat ja poliitikot ovat alkaneet vaatia myös, että merkittävässä päätöksenteossa tulee huomioida kansan mielipide. Tämä sisältää ajatuksen, että vain sellaiset päätökset, jotka perustuvat kaikille avoimelle keskustelulle ja tahdonmuodostukselle, voivat nauttia kansalaisten laajaa luottamusta ja muodostua sitoviksi. Tämän vaati-

³⁴⁹ Ks. Jarno Limnell 2009, 218 – 219.

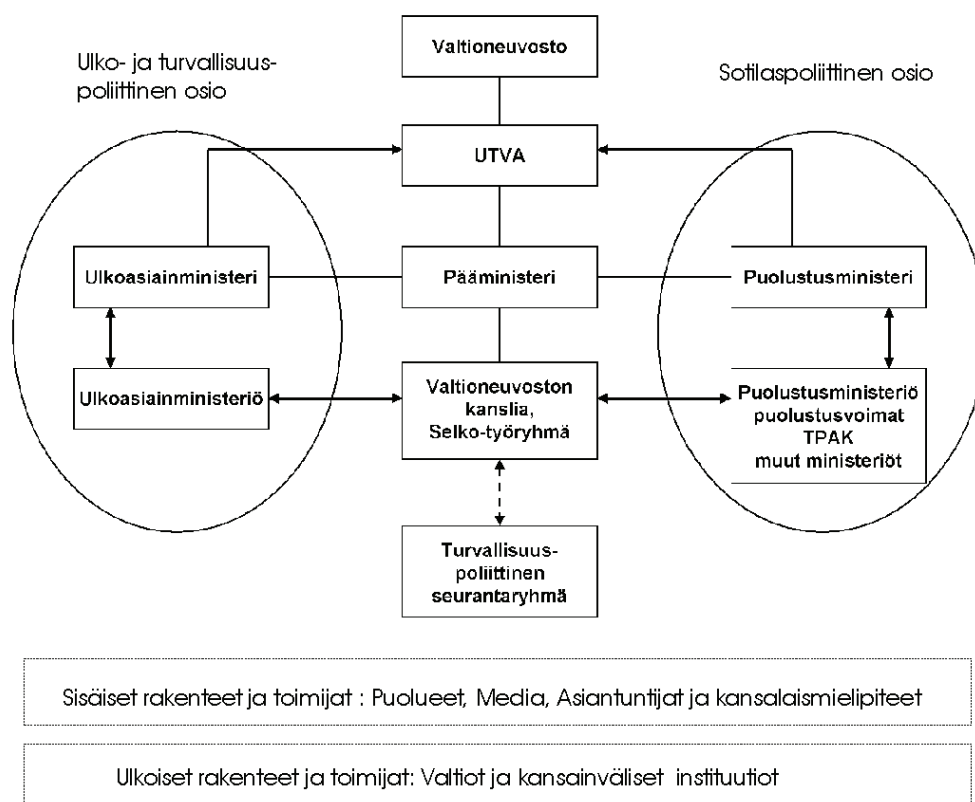
³⁵⁰ Selonteko Suomen perustuslain 44 §:ssä säädetty menettelytapa: Valtioneuvosto voi antaa eduskunnalle tiedonannon tai selonteon valtakunnan hallintoa tai kansainvälisiä suhteita koskevasta asiasta.

³⁵¹ Pekka Visuri 2002, 79 – 90, käsittelee otsikon *Sotilaalliset turvallisuusriskit* alla varsinkin kattavasti virallisen kannan muodostumista selontekoon teoksessa *Riskien hallinta Suomessa*.

³⁵² Emt.

muksen toteutus on jäänyt sängen epämääräiseksi kohdistuen odotuksia toisaalta kansalaiskeskusteluun ja toisaalta päätöksenteon perustaksi muodostuneeseen edustuksellisen demokratian periaatteeseen, missä kahden kolmesta (suuren puolueen) yhteisymmärrys nähdään edustavan riittävää konsensusta kestävä poliittisen päätöksen aikaansaamiseksi tärkeissä kysymyksissä.³⁵³

Turvallisuuspoliittisen seurantaryhmän voi tulkita olevan ikään kuin edustuksellinen kansalaismielipiteen muodostaja, joskin se käyttää pääsääntöisesti samoja asiantuntijoita kuin itse selonteon valmistelijat. Selontekojen periaatteellinen rakenne ja viralliset toimijat voidaan kuvata seuraavan kuvan mukaisena:

KUVA 6 Selonteon valmistelurakenne.
(Jarno Limnellin 2009, 247 kuvaa mukailten)

Virallinen rakenne toimii ja muodostaa argumentteja ympäristössä mihin vaikuttavat toisaalta sidokset ulkoisiin rakenteisiin (Esim. Euroopan unioniin, Pohjoismaihin, Etyjiin ym.) sekä sisäisiin rakenteisiin ja toimijoihin.

³⁵³ Ks. Kauko Sipponen 2000, 242 – 244. Sipponen esittää Jürgen Habermasiin ja Kaarlo Tuoriin viitaten, että kansanvallassa legitimitetti edellyttää oikeusnormin asettamista julkisessa menettelyssä, jossa päätöstä edeltää rationaalisesti argumentoitava ja pelisääntöjen mukainen keskustelu.

Konstruktivistiset tutkijat näkevät rakenteellisilla tekijöillä olevan suuren merkityksen turvallisuuspoliittisen linjan määrittelyssä. Silloin viitataan mekaniin, missä tavoitteet ja uhkakuvaymmärrykset ensiksikin välittyvät laajemmasta, globaalista ja alueellisesta ympäristöstä suppeampaan, valtioon ja lopulta yksityiseen kansalaiseen, noudattaen periaatetta, jonka mukaan, mitä lähempänä toimija on valtarakenteiden ydintä, sitä tehokkaammin ja todennäköisemmin toimija voi vaikuttaa turvallisuutta koskevan yhteisen ymmärryksen syntyyn.³⁵⁴

5.3 Turvallisuusdiskurssin muotoutuminen

Tarkasteltaessa turvallisuuspolitiikkaa diskurssina poliittisen tilan ja elementtien ajatellaan diskurssiteorian mukaisesti muotoutuvan siitä kokonaisuudesta mihin turvallisuuspolitiikan puhuntatapoja hegemonisoidaan, rajataan ja suunnataan, sekä millaisten perustelujen varassa ja miten valtion turvallisuuspoliittinen linjaus päätetään. Siten turvallisuuspoliittisen linjauksen valmistelu- ja päätöksentekorakenteet ja menettelytavat muodostavat operationaalisesti keskeiset kehykset, joissa ja joihin toimijoiden nähdään pyrkivän vaikuttamaan. Toisen ulottuvuuden muodostaa retoriikka, jolla on tämän kehyksen sisällä omat vakuuttamisen kohteensa, tavoitteensa, strategiansa ja käsitteiden ymmärtämisen tavat. Nämä ovat tämän tutkimuksen erityisenä mielenkiinnon kohteena. Nimeän näistä kahdesta ulottuvuudesta muodostuneen tarkasteltavan alueen turvallisuusdiskurssiksi, jonka muotoutumisen seuraavaksi kuvaan.

Suomalaisen turvallisuusdiskurssin rajat ja objektina olevat elementit muodostuvat ensinnäkin edellä kuvatuista rakenteellisista osioista, organisaatioiden, toimijoiden ja vallankäytön muodoista sekä niihin sidotuista käytäntöjen ja vaikuttavuuden jatkuvuutta ylläpitävistä mekanismeista, jotka pyrkivät määrittämään diskurssin puhe- ja vaikutusalueen.

Toinen diskurssin elementtitaso muodostuu edellisten julkisuuden tilassa ilmenevästä kielellisestä ilmiöstä, niistä keskeisistä käsitteistä, joilla rakenteet on muodostettu ja, joiden sisältöön ja merkitykseen poliittinen puhunta kohdistuu.

Kolmannen elementtitason voi ajatella muodostuvan koko diskurssin ylipäätään mielekkääksi tekevästä kansasta, jota varten turvallisuusdiskurssi on olemassa ja joka antaa valtuudet päätöksentekijöille. Tämä elementti näyttäytyy diskurssissa yleisenä mielipiteenä ja edustuksellisessa demokratiassa puolueiden kannatuksena. Yleinen mielipide on sinänsä fiktiivinen käsite, mutta siihen vaikuttaminen on vallankäytön valtuutuksen kannalta kaikkien päättäjien intresseissä huolimatta siitä pidetäänkö sitä muutoin validina ja merkityksellisenä.

³⁵⁴ Vrt. Jarno Limnell 2009, 39 – 40, 345.

Nykyhetken tilan, siis sen, kuinka laajan aikajanan nykyhetki menneestä ja tulevasta kattaa, voidaan teoriataustaan nojautuen ajatella olevan subjektiivisen, arvomaailmasta ja maailmankäsityksestä riippuvaisen tekijän. Edeltävällä ajalla ja luoduilla käsityksillä rationaalisesta toiminnasta on yhtä lailla kullekin toimijalle subjektiivinen merkitys. Edellisten selontekojen voidaan kuitenkin olettaa olevan enemmän tai vähemmän merkityksellisiä sääntöjä kaikille toimijoille, sillä eduskunnan hyväksymissä selontekojen johdannoissa selonteon katsotaan olevan jatkoa edellisille selonteoille. Siis ne asiat, mitä seuraavissa selonteoissa ei ole erikseen edellisestä muutettu, katsotaan edelleen olevan virallisia näkemyksiä.

Diskurssiteoriassa toimijoita arvioidaan suhteessa toisiinsa julkisen esiintymisen perusteella, irtautuen hermeneutiikasta ja tarkastellen toimijoita tilan ja sääntöjen määrittäjinä pyrkimyksenä täsmentää ne keskusteluehdot, joiden puitteissa eri argumentointi- ja neuvottelutavat täyttävät yleisen tai subjektiivisen rationaalisuuden vaateen. Itse diskurssikäsite on kuitenkin tehtävä arvioinnin perustaksi uskottavaksi normatiivisten teorioiden kehikossa.³⁵⁵

Vertailun mahdollistamiseksi on mielekästä valita raja minkä suhteen osapuolet määrittyvät. Lähtökohtana voidaan pitää oletusta, että yhteisöllä on määritettävänään jokin mielipide, jonka joku osapuoli haluaa koko yhteisön mielipiteeksi ja legitimoida vallitsevaksi käytännöksi. Turvallisuusdiskurssissa keskeiseksi vaihtoehdoiksi voidaan katsoa nousseen kysymyksen subjektiivisesti ymmärretyin turvallisuuden varmistamisesta tai lisäämisestä liittoutumisen avulla, puolen valinnasta.

Turvallisuusdiskurssin toimijoiden nimeän edustavan kahta leiriä, 'liittoutujia' ja 'liittoutumattomia'. Perustelen valintaa sillä, että Suomen turvallisuuspoliittisena linjana oli kylmän sodan aikana nähdä Suomi puolueettomana ja liittoutumattomana maana. Kun puolueeton -termin käytöstä luovuttiin EU:iin liittymisen yhteydessä, turvallisuuspoliittisen keskustelun olennaiseksi kohteeksi tuli liittoutumista koskeva määrittely. Nimeäminen ei ole yhtäläinen selontekojen alkuaajan mediapuhunnan ja tutkimusten kanssa.

Nato-vaihtoehdon tultua 1994 aluksi teoreettiseksi vaihtoehdoksi Naton laajentumista koskevan ilmoituksen perusteella ja sittemmin, kun Suomelle avautui jäsenyysmahdollisuus reaaliseksi vaihtoehdoksi Clintonin ja Jeltsinin sovittua Helsingin huippukokouksessa 1997 Nato-Venäjä -neuvoston perustamisesta³⁵⁶, selontekojen 2001 ja 2004 yhteydessä puhuttiin enimmäkseen Nato-myönteisistä ja Nato-vastaisista toimijoista.

Liittoutumistermiä osapuolten jakolinjana voidaan pitää lopulta osuvampana, sillä 1990-luvun lopussa alkoi ilmetä kasvavaa painetta EU:n turvallisuuspolitiikan laajentamiseksi 1999 Amsterdamin sopimuksen myötä alkanutta konfliktinesto- ja kriisinhallintayhteistyötä syvempään sotilaalliseen liittoutu-

³⁵⁵ Ks. Jürgen Habermas 2004, 353, 388.

³⁵⁶ Jossa yhteydessä myös Venäjä hyväksyi Naton laajenemisen sen länsirajaa kohti. Ks. Max Jakobson 2003, 342 - 344.

miseen. EU onkin Suomen jäsenyyden myötä turvallisuusdiskurssin olennainen ja keskeinen elementti.

Myös Nato-keskustelu on ehdollistunut EU-jäsenyyteen ja sen 1993 Maastrichtin sopimuksella perustettuun yhteiseen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan (YUTP). Sopimuksessa optiona ilmenevä EU:n yhteinen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka (ETPP) määriteltiin osaksi YUTP:tä, mutta alkuperäisten jäsenmaiden hanke laajentaa keskinäistä puolustusliittoa, jota edusti Länsi-Euroopan unioni (WEU), kariutui 1990-luvulla unionin ns. atlanttista Nato-näkemystä edustavien jäsenmaiden, Iso-Britannian ja Tanskan vastustukseen.³⁵⁷

Lopulta YUTP alkoi saada konkreettisia muotoja, kun WEU:n sotilaallinen organisaatio siirrettiin EU:n rakenteisiin 1998 Iso-Britannian myöntäessä EU:n taloudellisen ja poliittisen integraation edellyttävän myös yhteisen turvallisuus- ja puolustuspoliittisten välineiden luomista. EU:n ulko- ja turvallisuuspolitiikka kehittyi vuosien 1999 - 2004 välillä nopeasti kriisinhallinta-, voimavara- ja puolustusmateriaaliyhteistyön aloilla. Selontekojen liittoutumiskeskustelun kannalta olennaisia referenssejä ovat EU:n 2001 hyväksymä laaja terrorismin vastainen toimintaohjelma sekä jäsenvaltioiden Eurooppa-neuvostossa 2004 hyväksymä yhteisvastuulauseke, joka oikeuttaa EU:n käyttämään sotilaallisia kriisinhallintavälineitään myös omalla alueellaan, mutta kuitenkin vain ei-valtiollisten uhkakuvien varalta. Yhteisvastuulauseke sovittiin liitettäväksi unionin perustuslakisopimukseen pysyvemmän sopimusperustan luomiseksi, missä yhteydessä sen sisältö muokattiin jäsenvaltioiden keskinäisiksi sotilaallisiksi turvatakuiksi Lissabonin sopimuksella 2009.³⁵⁸

Nato-kysymys jakaa EU:ta monella tapaa. Valtaosa on sotilasliitto Naton jäseniä, sen ulkopuolella ovat Irlanti, Itävalta, Suomi, Ruotsi, Kypros ja Malta sekä Naton sotilaallisesta rakenteesta ulkopuolelle jättäytynyt alkuperäinen jäsenmaa Ranska, joka on tosin ilmoittanut liittyvänsä siihen takaisin. Toisaalta jäsenmaat jakaantuvat turvallisuuspoliittiselta suuntautumiseltaan yhtäältä atlanttista Nato-yhteistyötä korostaviin ja toisaalta eurooppalaista itsenäistä turvallisuuspolitiikkaa korostaviin maihin.

Irakin kriisin kärjistymisen vuonna 2003 katsotaan lisänneen atlanttisen ja eurooppalaisen linjan kahtiajakoa. Iso-Britannian ohella Espanja, Portugali, Italia, Tanska sekä useimmat silloisista hakijamaista antoivat hyväksyntänsä Yhdysvaltojen politiikalle ja hyökkäykselle Irakiin. Saksa, Ranska, Benelux-maat, Suomi, Ruotsi ja Itävalta vastustivat tätä ja vaativat lisää aikaa YK:n asetarkkailijoille.³⁵⁹

EU:n Nato-yhteys ja jäsenmaiden Nato-käsitykset ovat säilyneet olennaisina YUTP:n ja ETPP:n kehittämiseen liittyvinä tekijöinä, joiden suunnan valitseminen vaikuttaa kaikkiin jäsenmaihiin. Näin ollen voidaan odottaa, että YUTP:n, ETPP:n ja Naton olevan kaikkien jäsenmaiden, myös Suomen turvallisuuspoliittisen keskustelun keskeisiä kysymyksiä.

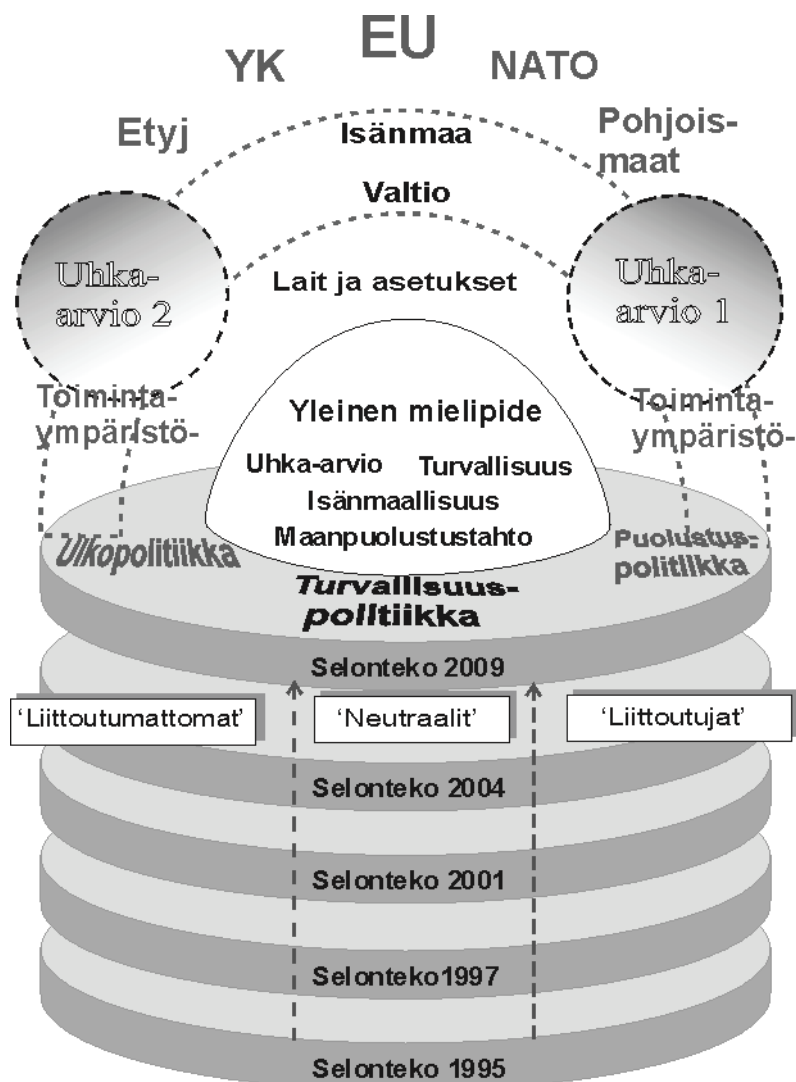
³⁵⁷ Ks. Teija Tiilikainen 2006, 12 - 18.

³⁵⁸ Emt.

³⁵⁹ Emt., 20 - 21.

5.3.1 Turvallisuuskurssin rajat ja toimijat

Edellä olevan perusteella turvallisuuskurssi voidaan hahmottaa keskeisiltä osiltaan seuraavan kuvan mukaisesti:

KUVA 7 Turvallisuuskurssi

Diskurssin arvo- ja käsittekimppuja yhdistävänä tekijänä tutkimuskentän rajoiksi voidaan edeltävän historian perusteella määrittää valtiokäsite ja miltei synonyymisesti perinteitä ylläpitävissä puheakteissa yksilöihin epäpoliittisena vetoava isänmaan käsite. Molemmat kuvaavat samaa maantieteellisesti rajoitettua aluetta, Suomea, jonka asuttamien ihmisten joukon, kansan ja sen eri perustein määrittävästä turvallisuudesta huolehtiminen katsotaan valtiollaan tehtäväksi. Kansan tai kansakunnan nähdään olevan viimekädessä turvallisuusjärjestelyjen tilaaja. Tämä mielikuva on muodostunut vahvaksi etenkin valtiomuodon kansanvaltaisuuden ja demokraattisen tasavallan määrittämisensä takia. Jo tämän

vuoksi 'kansan', 'kansalaisen' ja 'kansalaismielipiteen' voidaan katsoa olevan keskeisiä ydinkäsitteitä.

Näiden ydinkäsitteiden muodostamien rajojen sisällä on joukko käsitteitä ja elementtejä, jotka ovat artikuloinnein enemmän tai vähemmän yhteisesti identifioitu jollakin turvallisuusfunktiolla tai arvoperusteella 'isänmaan' tai 'valtion' käsitteeseen, joihin jompaankumpaan tai molempiin kansalaisia velvoittavat normit sidotaan. Esimerkkinä tästä on 'maanpuolustus', joka useissa teksteissä lausutaan myös 'isänmaan puolustus'. Perustuslain 127§ määrää, että "jokainen Suomen kansalainen on velvollinen osallistumaan isänmaan puolustukseen tai avustamaan sitä sen mukaan kuin laissa säädetään".

Turvallisuuden luomisen kannalta lähtökohtaisen turvallisuuskäsitteen perusteella olennaisia käsitteitä ovat 'turvallistettavat asiat' ja niitä kohtaan valitseva 'uhka', jonka neutralisointi ja/tai poistaminen tuottaa tuon tilatun illuusion turvallisuudesta valtiojohtoisen 'turvallisuuspolitiikaksi' nimetyn diskurssin sisällä. Uhkan määrittely esiintyy eräänä turvallisuuspolitiikan linjauksen perustavana prosessina.³⁶⁰ Toisaalta on pidettävä mielessä että turvallisuuden tavoittelun tai puolustamisen motivaationa ja objektina voi toimia jo saavutettu tai tulevaisuudessa odotettavissa oleva tila tai edellytysten luominen monin eri tavoin.

Turvallisuusdiskurssille näin määräytyvien käsittekimppujen avulla tutkimuskenttä voidaan kuvata Laclaun termein seuraavasti. Tutkimuskentällä on merkitseviä käsitteitä (significant concepts), joilla on varsin stabiili ja hegemoninen virallinen status kuten 'valtio', 'isänmaa', 'maanpuolustus' ja 'sotilas'. Näiden merkityssisältöä on subjektiivisista ymmärryksistä varsin vaikeaa tai hidasta muuttaa. Voidaan ajatella, että käsitteet ovat tiukasti sidoksissa toisiinsa eikä yhtä voi muuttaa ilman että muiden käsitteiden sisältö ja tarkoitus automaattisesti muuttuisivat. Laclaun mukaisena muutettavana, tyhjänä merkitsijänä voidaan pitää käsitettä 'uhka', joka voidaan poliittisista tavoitteista riippuen joko aliladata tai yliladata erilaisilla merkityksillä.

'Turvallisuus' voidaan Laclaun termein nähdä kelluvana eli kiistanalaisena merkitsijänä, jonka koetaan olevan olemassa tai uhanalainen, mutta merkityssisällöltään monimuotoinen. Molempien viimeksi mainittujen käsitteiden voidaan ajatella olevan yhteiskunnallisen elämän eri ryhmittymiä yhdistäviä käsitteellisiä kiinnekohtia, joskin niiden merkityssisällöstä voidaan olla eri mieltä. Niiden voidaan ajatella olevan myös vallan legitimoinnin käytössä Ole Wæverin turvallistamisteorian mukaisesti. Tällöin joko turvallistetaan yhteiskunnallinen toiminta (esimerkiksi argumentoimalla, että yhteiskunnallinen vakaus edellyttää näitä tiettyjä toimia) tai tukahduttamalla se (esimerkiksi argumentoimalla, että vakaus edellyttää pakkokeinoja tai jonkin toiminnan estämistä)³⁶¹.

Emilia Palonen (2006) näkee tyhjien merkitsijöiden (asiat tai henkilöt) olevan vain ajoittain ja osittain tyhjiä, sillä niillä on yleensä aiemmin saavutettu it-

³⁶⁰ Vrt. Pekka Visuri 2004a, 21.

³⁶¹ Ks. Juha A. Vuori ja Lauri Paltmaa 2007, 185 viitaten Ole Wæveriin 1995.

seisarvoinen status ja näin ne voidaan ladata tai ne latautuvat tarpeen tullen nopeasti tarkoituksenmukaisilla merkityksillä³⁶².

5.3.2 Diskurssin retoriset ulottuvuudet ja toimijat

Demokraattisissa maissa muutoksen saavuttamisen ymmärretään edellyttävän parlamentaarista hyväksyntää. Debatissa nähdään tällöin muodostuvan enemmän tai vähemmän vastakkaisia ideologioita ja poliittisia leirejä, joiden tavoitteena on vakuuttaa vastapuolet ja kansalaiset oman linjan paremmuudesta ja saada se vallitsevaksi. Toimijoiden kommunikatiivisena logiikkana kuvataan yleensä olevan demokraattisen poliittisen debatin, joka sisältää asiakohdaisen puolesta ja vastaan argumentoinnin ja ideaalina nähdään olevan sen, että parhaat mielipiteet saavuttavat menestystä niin äänestäjien keskuudessa kuin eduskunnan äänestyksessä.

Retoriikalla voidaan kuitenkin teoriataustan mukaisesti ajatella olevan monitasoisia keino-, tavoite- ja strategiaulottuvuuksia ja argumentin paremmuuden voidaan nähdä olevan riippuvainen siitä, mitkä parametrit ja kriteerit päätöksentekoon osallistuvien enemmistö hyväksyy päteviksi. Retoriikkaan voidaan ajatella laaja-alaisesti liittyvän kaiken, millä legitimoidaan omat tavoitteet, argumentit ja toimintatavat tai vakuutetaan vastapuoli ja äänestäjät tai millä pyritään vaikuttamaan termien ja käsitteiden ymmärtämisen ja käytön tapaan tai rajataan ja suunnataan diskurssia perimmäisenä pyrkimyksenä saada oma näkemys vallitsevaksi ja/tai edistää strategisten poliittisten tavoitteiden saavuttamista³⁶³.

Toisena tavoitteena toimijoilla voidaan ajatella olevan puheaktein ja argumentein muuttaa diskurssin keskeisiä käsitteitä ja puhuntakulttuuria lähemmäksi oman leirin laajempia ideologioita tavoitteita ja tuottaa näin poliittinen pelitila omille esityksille. Päämääränä voidaan myös nähdä olevan hegemonian saavuttaminen omille tavoitteille joko heti tai vastaisuudessa, sivuuttamatta sitä, että valtiollista muutosta tuotetaan koko ajan debateissa, joihin poliitikot, virkamiehet, tutkijat ja muut merkittävät tahot osallistuvat.

Aiemmat selonteot ja vuoden 2007 hallitussopimus kohdistavat turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaa koskevan debatin huomion kysymyksiin sotilaallisesta liittoutumattomuudesta ja itsenäisestä puolustuksesta³⁶⁴. Tämän artikuloinnin perusteella muodostuu diskurssin sisälle kaksi vastakkaista toimintalinjaa edustavaa leiriä ja näiden väliin suomalaisena ilmiönä laaja 'neutraalien' leiri, jonka heterogeeninen edustajakunta ei ota julkisesti kantaa linjausvaihtoehtoihin mutta osallistuu diskurssin muokkaamiseen ja konsensuksen luomiseen.

³⁶² Ks. Emilia Palonen 2007, 7.

³⁶³ Emt., 15.

³⁶⁴ Hallitussopimuksessa 2007 todetaan, että "selonteon yhteydessä määritellään puolustusvoimien kehittämissuunnitelmat ja voimavarat pitkällä aikavälillä. Samalla tulee selvitettyksi muun muassa EU:n turvatakuiden sekä sotilaallisen liittoutumattomuuden ja liittoutumisen vaikutukset, joiden perusteella arvioidaan Suomen sotilaallista asemaa".

'Liittoutujien' leiri näkee maanpuolustuksen kannalta hyväksi liittoutumisen ja erityisesti Nato-jäsenyyden sekä kansainvälisen kriisinhallintatoiminnan ottamisen keskeiseksi maanpuolustuksen sisällöksi. Heidän keskeinen väitteensä on, että Suomen tulisi liittyä Natoon, sillä se parantaa Suomen turvallisuutta ja kansainvälistä merkittävyyttä.

Toisessa leirissä 'liittoutumattomat' näkevät hyväksi liittoutumattomuuden ja kansainvälisen yhteistyön, mutta vaativat painopisteen säilyttämistä isänmaan rajojen puolustamisessa omin voimin. 'Liittoutumattomat' eivät esitä yhtenäisiä väitteitä tai argumentteja linjansa puolustamiseksi, mikä ei tarjoa 'liittoutujat'-leirille kunnon argumentatiivisia kiinnekohtia. 'Liittoutumattomat' pikemminkin nojautuvat aikaisempaan turvallisuuslinjaan ja jättävät 'Liittoutujat' -leirille todistamisen taakan³⁶⁵. Suomalaisessa konsensuspolitiikassa tämä on usein ollut toimiva strategia, mutta toisaalta se tarjoaa aktiivisemmalle toimijalle mahdollisuuden hallita retorista kenttää, ilmiöiden tulkintaa ja diskurssiteoreettista käsitteiden muokkaamista.

'Neutraalien' leirissä on todennäköisesti sekä näiden väittämien suhteen vielä tai lopullisesti kantaansa määrittelemättömiä että molempien väitteiden puolustajia, jotka eri syistä valitsevat julkisuuteen päin neutraalin kannan. Neutraali leiri välttää tavallaan retoriset vastahyökkäykset ja poliittiset painostukset ja säilyttää toimintavapautensa.

Sijoittuminen 'neutraalien' leiriin ei tarkoita, että toimija olisi passiivinen. Päinvastoin. Tähän leiriin kuuluvat muun muassa virkamiehet ja yhteiskunnan rahoituksella toimivat organisaatiot, jotka valmistelevat suurimman osan materiaalista, jolla vaikutetaan kansalaisten mielipiteeseen. Heidän tulee siis virkansa tai tehtävänsä perusteella näyttäytyä ulospäin neutraalina toimijana. 'Neutraali' valmistelu on tärkeä vaihe prosessissa, jolla päättävässä asemassa olevat poliitikot voivat laajentaa mahdollisuuksien horisonttiaan. 'Neutraali' kenttä voi myös olla taho, joka nostaa esille diskurssin rintamalinjojen olennaisia resurssielementtejä ja toimijoiden tavoitteiden realistisuuden tasoa.

³⁶⁵ SK 26.11.2007 Presidentti Halonen toteaa, ettei keskusteluissa tai selvityksessä ole tullut esille mitään mikä edellyttäisi aikaisemman linjan muuttamista.

6 SELONTEKOJEN AJAN TURVALLISUUSDISKURSSI

Olellaisen perustan ja lähtökohdan turvallisuusdiskurssin tarkastelulle muodostaa paitsi aiemmin esitetyt historialliset lähtökohdat ja muutosten tuottamat mahdollisuudet myös edellä kuvatut rakenteet ja määritelty turvallisuusdiskurssin viitekehys. Viralliset rakenteet jäsentävät selonteon valmistelun normatiiviset toimintatavat sekä viralliset ja epäviralliset toimijat.

Turvallisuusdiskurssin viitekehys puolestaan jäsentää historia- ja rakennetarkastelun perusteella selontekojen aikakautena vaikuttavia elementtejä ja käsitteitä, joita poliittisten toimijoiden ajatellaan käyttävän ja ottavan huomioon retoriikassaan.

Yleisen mielipiteen kasvava huomioiminen ja siihen suhtautuminen sekä edellisten selontekojen kontekstit ja puhettavat luovat kuvan siitä, miten toimijoiden todellisuudet mahdollisesti hahmottuvat ja millaisia trendejä, jatkuvuuden tai muutoksen paineita on olemassa uuden selonteon valmisteluun liittyen. Turvallisuusdiskurssin viitekehys jäsentää näiltä osin tämän luvun tarkastelua.

Luvussa tarkastellaan tutkimuskysymysten kannalta keskeisiä asioita sekä toimijoiden retoriikkaa ja tehdään havaintoja käsitteiden ymmärtämisen tavoista sekä retoriikkaan sisältyvästä strategisesta argumentoinnista ja kommentoidaan niitä teoriataustan valossa. Tämän perusteella analysoidaan lopuksi tutkimuskysymysten suhteen, mitä turvallisuusdiskurssissa voidaan tulkita olevan tapahtumassa ja mitä eri toimijat turvallisuuspolitiikalla ymmärtävät, millaisia perusteita, tavoitteita ja tehtäviä he turvallisuuspolitiikalle haluavat asettaa sekä minkä takia ja miten he pyrkivät toteuttamaan tavoitteitaan.

6.1 Yleinen mielipide

Yleinen mielipide on monella tavalla tärkeä, hyvin vahvasti myös turvallisuuspolitiikassa. Kohtuullisen yhtenäinen yleinen mielipide vahvistaa tiettyä poliittista linjaa, mutta jyrkästi jakautunut yleinen mielipide tekee turvallisuuspoli-

tiikan hoitamisen vaikeaksi. Turvallisuuspolitiikan asiantuntija- ja toimijaeliitit joutuvat ottamaan yleisen mielipiteen huomioon argumentoinnissaan, yhtäältä omaa positiotaan perustellessaan, toisaalta pyrkimyksissään vaikuttaa siihen. Yleisellä mielipiteellä on parlamentaarisessa järjestelmässä tietysti merkitystä myös poliitikkojen menestymiseen vaaleissa, mitä kautta se on yksi huomioon otettava tekijä poliittisten asiakirjojen rakentamisprosesseissa ja niiden julkisissa perusteluissa tai vastustuksessa. Yleinen mielipide, sen ydinajatuksukset ja heilahtelut erilaisten vaihtoehtojen kannatuksissa, on siten olennainen osa julkisen debatin analysointia. Seuraavassa kuvataan kansalaismielipiteiden muotoutumisen ja hyödyntämisen alueita sekä arvioidaan kriittisesti näiden merkitystä yleisen mielipiteen tai turvallisuuspolitiikan käsitteen lähteinä.

Näiden asioiden osalta tärkeiksi ovat edellä esitetyn perusteella muodostuneet maanpuolustustahto ja isänmaallisuus sekä niiden ylläpitäminen tasavertaisen yhteiskuntapolitiikan ja toisaalta perinnekasvatuksen keinoin. Sen sijaan ongelmallisempi ja ristiriitaisempi alue on, kuten EU:n jäsenyysasiassa voidaan todeta, yleisen mielipiteen huomioon ottamisen periaatteet yleensä päätöksenteon perusteena, ja toisaalta, missä yksittäisissä asioissa ja kuinka vahvan yleisen mielipiteen tulee olla, jotta se oikeuttaisi koko kansaa koskevan päätöksenteon kyseisessä asiassa. Turvallisuuspolitiikan alueen ja toimijoiden muutoksen takia ongelmallisena voidaan pitää myös edellä mainittujen käsitteiden liittämistä uusiin liittoutumista puoltaviin tai vastustaviin argumentteihin. Samasta syystä ongelmallisena voidaan pitää aiemmin luotettavina pidettyjen tahojen kuten upseeriston määrittely ja nimeäminen turvallisuuspolitiikan auktorisoiduiksi asiantuntijoiksi.

Turvallisuusdiskurssissa erityistä huomiota ovatkin saaneet sotilaallista liittoutumista ja Nato-jäsenyyttä koskevien mielipiteiden seuraaminen ja siihen vaikuttaminen. Kuten Jürgen Habermas (2004) toteaa, poliittinen pelitila muodostuu julkisuuden rakenteesta, jossa toimijat pyrkivät luomaan ja hallitsemaan julkista mielipidettä eri tavoin ja toisaalta tulkitsemaan sen olemassaoloa politiikan oikeutuksen lähteeksi. Hän kuitenkin näkee, että Rousseauin mukaista yleistähtoa tai satunnaisia mielipidetutkimuksia teoreettisesti selvempi ja empiirisesti käyttökelpoisempi menettelytapa on kehittää julkisen mielipiteen käsitettä julkisuuden rakennemuutoksesta itsestään.³⁶⁶ Siten tärkeäksi asettuu julkisuuden rakenne sinänsä ja näiden rakenteiden mahdollistama julkinen puhunta.

Juho Rahkonen (2006) syventyy journalistisessa tutkimuksessaan selvittämään julkisen Nato-keskustelun kuvan muotoutumista tarkastelemalla ennen vuoden 2004 selontekoa neljässä suurimmassa päivälehdessä *Helsingin Sanomissa*, *Aamulehdessä*, *Iltasanomissa* ja *Iltalehdessä* 1.1.2003 – 30.6.2004 (yhteensä 1362 juttua) välillä käytyä Nato-keskustelua, sen rakennetta ja median merkitystä

³⁶⁶ Jürgen Habermas 2004, 349.

asioiden ylläpitämisessä keskustelun ja yleisen tietoisuuden päiväjärjestyksessä.³⁶⁷

Rahkonen toteaa, että aineiston perusteella poliitikot ovat olleet julkisuudessa suurin toimijaryhmä ja toimittajat ovat olleet selvästi alisteisia poliitikkojen tuottamalla agendalle³⁶⁸. Hän toteaa ajanjakson erityisenä piirteenä olleen, että koska poliitikot ovat olleet haluttomia selkeästi asettumaan Nato-kannattajiksi tai vastustajiksi, vaikuttajiksi ovat nousseet muut ulko- ja turvallisuuspoliittiseen eliittiin kuuluvat puolueiden edustajat, joiksi hän laskee sellaiset henkilöt, joilla on hyvät edellytykset päästä julkisuuteen ja vaikuttaa yleiseen mielipiteeseen. Näiksi hän nimeää lehtien päätoimittajat, eläkeläispoliitikot, tutkijat ja muut virkamiehinä toimivat asiantuntijat.³⁶⁹

Poliitikkojen varovaisuuden takia muut toimijat ovat nousseet keskustelussa huomion kohteeksi ja vaikuttaneet paljolti siihen, mihin Nato-keskustelun painopisteet ovat muotoutuneet. Erityisestä huomiota Rahkonen näkee aiheuttaneen puolustusvoimien komentajan Juhani Kaskealan Nato-myönteiseksi tulkittu esiintyminen, mikä hänen asemansa takia sai liikkeelle eri toimijakenttiä. Kaskealan raportoidaan todenneen puheessaan, että Euroopan unionin turvakuut edellyttäisivät käytännössä Naton jäsenyyttä, koska EU:lla ei ollut käytettävissä Yhdysvaltojen veroista sotilasvoimaa.³⁷⁰ Vaikka Kaskeala ei sanonutkaan kannattavansa Nato-jäsenyyttä, on lausuntoa tulkittu siten, että hänen mielestään on loogista, että Suomi liittyy Natoon. Esimerkiksi sanomalehti Pohjalainen uutisoi että ”Kaskeala sanoi ääneen sen, mitä moni poliitikko ei ole vielä uskaltanut”. Rahkonen näkee, että tämän seurauksena Nato-keskustelun painopiste siirtyi enemmän sotilaalliseen suuntaan. Hän myös havainnoi, että myös muut sotilaat rohkaistuivat esittämään kirjoituksissaan Nato-myönteisiä kannanottoja ”puolueettomina” asiantuntijoina, joskin huomauttaa, että upseerikunta suhtautui 2002 Nato-jäsenyyteen samalla tavalla kuin Suomen kansa yleensäkin.³⁷¹

Toisaalta, kuten hän toteaa, myös muut toimijat pyrkivät esittämään Nato-mielipiteensä asiantuntijanäkökulmasta, vaikkakin keskustelua kommentoidaan puoluepoliittisina vuoropuheluin. Rahkosen esittää viisi keskeistä johtopäätöstä päälehtien puhetavoista³⁷²:

1. Nato-jäsenyys esitetään Suomen mediassa useimmiten valtiokeskeisenä, kansallisesta näkökulmasta ja Suomen sisäisenä poliittisena asiana. Asiat esitetään useimmiten puoluepoliittisina kädenvääntöinä.

³⁶⁷ Juho Rahkonen 2006, 19. Rahkosen Tampereen yliopistossa valmistunut väitöskirja pohjautuu aineistoltaan hänen aiempaan vuonna 2004 journalismin tutkimusyksikössä toteuttamaan *Nato ja media* tutkimukseen, jonka tilaajina olivat ulkoasiainministeriö ja puolustusministeriö.

³⁶⁸ Emt., 189.

³⁶⁹ Emt., 192.

³⁷⁰ Emt., 206, viitaten STT/ Ilkka 23.02.2003.

³⁷¹ Emt.

³⁷² Emt., 177.

2. EU:n puolustushankkeista puhutaan niin, ettei Suomi ole päälimmäisenä puheenaiheena. EU:n turvallisuuspoliittiseen keskusteluun liitetään useimmiten piilevänä Nato-ulottuvuus, vaikka sitä ei nimeltä mainitakaan.
3. Naton toiminta suurvaltapolitiikassa ja Naton sisäiset Irakin sodasta periytyneet kriisit sekä EU:n ja USA:n suhteet esitetään lehdissä aina ulkomaanosastossa.
4. Nato kuvataan kriisinhallintaorganisaationa ja uusien yhteisten uhkien kuten terrorismin torjuna.
5. Nato-jäsenyyden vaikutuksia arvioidaan Suomen ja Venäjän välisten suhteiden näkökulmasta ja jäsenyyskeskustelulle haetaan taustaa historiallisista esimerkeistä. Esimerkiksi väitteillä, että Suomi ei olisi selvinnyt jatkosodasta ilman Saksan apua ja vastaavasti, että liittoutumattomuus on palvellut Suomea hyvin.

Lehdissä esitetyt mielipidekirjoitukset ja kolumnit Rahkonen luokittelee niiden pääargumenttien mukaisesti luokkiin, joita poliitikot ja asiantuntijat ovat eritilaisuuksissa ottaneet asialistalle. Näitä ovat identiteetti, turvallisuus, vaikutusvalta, demokraattinen päätöksenteko, strategiset näkökohdat, puolustusmenot ja talous sekä maailmanrauha ja yhteisvastuu. Rahkonen tarkastelee mielipiteiden jakautumista sekä Nato-vastustajien että Nato-myönteisten näkökulmasta seuraavasti³⁷³:

1. *Identiteettiin* vetoavat Nato-jäsenyyden vastustajat ovat usein sitä mieltä, että Nato edustaa vain rikkaita kristittyjä (pl. Turkki) länsimaita ja sen maailman epätaasa-arvoisuutta. Kannattajien mielestä taas Suomen paikka on demokraattisten länsimaiden perheessä, johon Nato liittäisi Suomen entistä kiinteämmin. Vastustajille identiteetti on tärkein argumentti ja kannattajille toiseksi tärkein.
2. *Turvallisuuteen* vetoavat jäsenyyden kannattajat uskovat, että Suomi tarvitsee turvatakuita sotilaallista uhkaa vastaan ja, että jäsenyys lisääisi puolustuksen ennalta ehkäisevää pelotevaikutusta. Jäsenyyden vastustajien mielestä jäsenyys sitä vastoin heikentäisi turvallisuutta, koska se tekee Suomesta terroristien kohteen ja saattaisi vetää Suomen mukaan kansainvälisiin kriiseihin.
3. *Vaikutusvalta* on kannattajien yleisimpiä argumentteja. Suomen halutaan olevan mukana pöydissä, missä sitä koskevista asioista päätetään. Vastustajat puolestaan näkevät, että Suomella on jo EU-maana kylliksi vaikutusvaltaa eikä Nato-jäsenyys sitä olennaisesti lisääisi.
4. *Demokraattisesta päätöksenteosta* kaikki ovat julkisesti sitä mieltä, että Suomen Nato-jäsenyydestä tulisi päättää sen periaatteiden mukaisesti. Erimielisiä ollaan siitä, pitäisikö asia ratkaista kansanäänestyksellä, kuten jäsenyyden vastustajat esittävät vai katsotaanko, että kansa on jo äänestänyt valitessaan kansanedustajansa, kuten jäsenyyden kannattajat toteavat.
5. *Strategisiin näkökohtiin* vetoavat jäsenyyden vastustajat ovat sitä mieltä, että Nato-jäsenyys heikentäisi Itämeren sotilaallista vakautta, kun taas kannattajat katsovat jäsenyyden parantavan sitä.
6. *Puolustusmenot* ovat helposti mitattavissa ja siten keskusteltavissa. Jäsenyyden kannattajat uskovat, että liittoutuminen tulisi ajan mittaan edullisemmaksi, kun taas vastustajat näkevät, että Natojäsenyys tulisi lisääntyvien operaatioiden myötä Suomelle kalliimmaksi.

³⁷³ Emt., 186 – 188.

7. *Maailmanrauhaan ja yhteisvastuuseen* vetoavat lähes pelkästään Nato-jäsenyyden vastustajat. He sanovat, että maailman tilannetta ei paranneta sotilaallisin keinoin ja epäilevät Naton kykyä toimia rauhantekijänä. Kannattajien mukaan Suomen ei pitäisi olla liittoutumaton ”vapaamatkustaja”, vaan sen tulisi kantaa kortensa kekoon kansainvälisen turvallisuuden parantamisessa.

Tutkimuksessaan Rahkonen antaa synninpäästön medialle todeten, että mitään Natoon viemisen median salaliittoa ei voi päätellä olevan olemassa. Mielenpitoita on hyväksytty lehtiin, kuten edellä olevasta yhteenvedosta on havaittavissa. mutta uutistyytöitä ohjaavat monenlaiset kirjoittamattomat käytännöt ja periaatteet, jotka vaikuttavat Nato-kysymyksestä välittyvään julkiseen kuvaan ja sitä kautta yleiseen mielipiteeseen. Nämä mediassa esiintyvät käytännöt Rahkonen on vuoden 2004 johtopäätöksissään tiivistänyt seuraavasti:

- Käytännöt, jotka tukevat Suomen sotilaallista liittoutumista:
 1. Media pitää Nato-kysymystä näkyvästi esillä julkisuudessa (Natosta tulee vähitellen tuttu asia ja osa jokapäiväistä keskustelua).
 2. Toimittajat kyseenalaistavat päättäjien vakuutteluja Suomen liittoutumattomuuden jatkumisesta (annetaan ymmärtää, että Suomi tulee joka tapauksessa liittymään Natoon)
 3. Pääkirjoituksissa ja kolumneissa hoputetaan poliitikkoja tekemään nopeasti päätöksiä Natosta.
- Nykytilannetta tukevat käytännöt:
 1. Media välittää kansalaisille päättäjien viestiä, jonka mukaan Suomi aikoo edelleen pysyä sotilaallisesti liittoutumattomana.
 2. Uutiset kertovat näyttävästi maailman kriiseistä (mm. Kosovo ja Irak), joiden vuoksi Natoon liittyy kielteisiä mielikuvia.
 3. Gallup-uutisissa kerrotaan toistuvasti, että kansalaisten enemmistö vastustaa sotilaallista liittoutumista.

On kiistanalaista, miten nämä käytännöt ovat vaikuttaneet yleiseen mielipiteeseen. Mielenpitoita mukaan suurin osa suomalaisista haluaa maan pysyvän sotilaallisesti liittoutumattomana, mutta toisaalta voidaan todeta, että mielipidekyselyissä enemmistö myös arvioi, että Suomi on menossa kohti Nato-jäsenyyttä. Rahkonen on taipuvainen näkemään, että median tapa korostaa turvallisuuspoliittisen tilanteen muuttumista täysin uudeksi ja orientoitumista tulevaisuuteen ja samalla kyseenalaistaa vallitseva linja on vaikuttanut kansalaisten arvioon, jonka mukaan Suomi tulee liittymään Natoon. Toisaalta tämän kansalaisten arvion voi olettaa vaikuttaneen puolestaan siihen, että ’liittoutujien’ poliitikoille on muodostunut kuva siitä, että yleinen mielipide on muuttumassa Nato-myönteiseksi. Onkin syytä palauttaa mieleen, että myös mielipidetutkimukset osallistuvat yleisen mielipiteen muodostamiseen.

Huomionarvoista on myös, että Rahkonen tutkimus tukee Forsbergin havaintoja siitä, että aikajaksona Nato-myönteiset välttivät suoraan nimeämästä Venäjää uhaksi mutta viittasivat siihen monin tavoin. He korostavat sitä, että Suomi tarvitsee turvatakuut sotilaallista uhkaa vastaan – ja että jäsenyys lisäisi puolustuksen ennalta ehkäisevää pelotevaikutusta, viitaten siten kuitenkin viime kädessä Suomen geopolitiikkaan ja asemaan Venäjän naapurina.

Ennen 2003 vaaleja pyrkimyksenä näyttäisi olleen vain positiivisten perustelujen esilläpito. Nato-myönteisten artikkeleiden suuren määrän ja sen myötä Nato-myönteisen julkisen kuvan luominen, mihin Rahkonen näkee poliitikkojen tuoneen asialistaa, ei voine selittää pelkästään poliitikkojen aktiivisuudella varsinkin kun ottaa huomioon, että lehdet pyrkivät samaan poliitikkoja kertomaan selkeästi kantansa. Tälle, kuten sitä seuranneelle ajanjaksolle antaa kenties paremman selityksen *Keskisuomalaisen* vuonna 2009, selonteon julkaisemisen jälkeen, suorittama kysely lehtien päätoimittajille. Sen mukaan isoissa sanomalehdissä vallitsee selvä Nato-myönteisyys. Keskisuomalainen kysyi seitsemänpäiväisten sanomalehtien sekä Iltasanomien ja Iltalehden päätoimittajilta, mitä mieltä he ovat Suomen Nato-jäsenyydestä. Kaikkiaan kysely lähetettiin 33:lle taholle, joista 23:lta saatiin vastaus.

Pääkysymys kuului, pitäisikö Suomen mielestänne hakea Naton täysjäsenyyttä vai ei? Myöntävän vastauksen antoivat kahdeksan lehden päätoimittajat: *Aamulehti*, Matti Apunen, *Etelä-Suomen Sanomat*, Heikki Hakala, *Helsingin Sanomat*, Janne Virkkunen, *Itä-Savo*, Tuomo Yli-Huttula, *Kaleva*, Markku Mantila, *Karjalainen*, Pasi Koivumaa ja *Turun Sanomat*, Kari Vainio.

Kielteisen vastauksen antoivat seitsemän lehden päätoimittajat: *Aamuposti*, Joonas Romppanen, *Keskipohjanmaa*, Lassi Jaakkola, *Länsi-Savo*, Tapio Hokomaa, *Pohjolan Sanomat*, Heikki Lääkkölä, *Savon Sanomat*, Jari Tourunen ja *Österbottens Tidning*, Lars Hedman. Ilman varsinaista kantaa asiaan ilmaisivat olevansa viiden lehden päätoimittajat: *Etelä-Saimaa*, Pekka Lakka, *Iisalmen Sanomat*, Mai Koivula, *Keskisuomalainen*, Pekka Mervola, *Lapin Kansa* ja *Salon seudun Sanomat*.

Muunlaisen vastauksen antoivat kahden lehden päätoimittajat: *Hufvudstadsbladetin* päätoimittaja Hannu Olkinuora kertoi lehden valitsevan näkökulmansa itse ja kertovansa ne omille lukijoilleen. *Hämeen Sanomien* Pauli Uusi-Kilpinen katsoi, että ovi on pidettävä auki täysjäsenyydelle ja Ilkan Matti Kalliokoski totesi, että jäsenyydellä ei ole asiallista vaikutusta Suomen kansainväliin asemaan.³⁷⁴

Monen Nato-myönteisen päätoimittajan lausunnot vertautuivat Rahkosen yhteenvedon lehden puhuntatavoista painottaen turvatakuita ja korostaen, että valtaosa EU:n jäsenmaista ovat jo Naton jäseniä, kuten entiset rautaesiripun takaiset maat, ja ne jotka eivät vielä ole ovat EU-maita, mutta ovat hakeutumassa. Moni päätoimittaja arvioi, ettei Suomen jäsenyyden hakeminen ole tällä hetkellä ajankohtaista, mutta jäsenyyden hakeminen voi olla ajankohtainen lähimmän kymmenen vuoden kuluessa. Ratkaisevana asiana useimmat päätoimittajat näkivät sen miten Nato kehittyy. Toisaalta he painottivat myös sen huomioimista, miten kansalaiset suhtautuvat asiaan tulevaisuudessa.

Pekka Mervolan mielestä Naton jäsenyyden hakeminen on Suomelle tulevaisuudessa luonteva ratkaisu. Jäsenyyden torjuijen mielestä Suomen ei ole mielekästä hakea jäsenyyttä tilanteessa, missä Euroopan turvallisuuspoliittinen tilanne ei sitä Suomelta vaadi. He toistavat jo Rahkolan toteamia puhuntatapoja, mutta korostavat lisäksi, että Suomi saa nykyisellä kumppanuusyhteistyöllä

³⁷⁴ Ks. Esko Parkkila 2009, 3 *Keskisuomalainen* 23.9.2009.

etuja, jotka ovat parempia kuin pienillä Nato-mailla on tällä hetkellä. Samalla he muistuttavat, että kansalaisten enemmistö ei halua Natoon. Rahkosen yhteenvedosta poiketen vain yksi päätoimittajista arveli, että Venäjä suhtautuisi erityisen kriittisesti Suomen jäsenyyteen. Ratkaisua siis pidettiin yleisesti Suomen omana päätöksenä.³⁷⁵

Huomionarvoista on, että Rahkosen aineisto koostui pääosin kahden suuren Nato-myönteisen lehden artikkeleista ja jutuista, joiden levikki on yhteensä noin 60% valtakunnallisesta määrästä. Jonkinasteinen julkisuuden rakenteen hallinta on siis ollut Nato-myönteisten eduksi.

6.1.1 Mieliopidekartoitukset

Turvallisuuspolitiikan mieliopidemittaukset ovat pääosin keskittyneet kunakin aikana tärkeiksi koettuihin asioihin ja käsitteisiin. Mieliopidemittausten kesto-kohteina ovat olleet 'maanpuolustustahdon' ja 'isänmaallisuuden' määrän ja merkityssisältöjen kartoittaminen. Kyselyjen tarkoitusta ja kysymysten asettelua on vuoroin kiiteltu ja arvosteltu. On väitetty, että niiden tarkoituksena on pääasiassa perustella puolustusvoimien määrärahoja, mutta toisaalta, etenkin viimeaikoina, kiitosta ovat saaneet tutkimukset, joiden perusteella puolustusvoimat ovat pyrkineet kehittämään toimintatapojaan varusmiespalveluksen sopeuttamiseksi nykynuorison tarpeita vastaavaksi ja toisaalta integroimaan puolustusvoimien toimintaa muiltakin osin palvelemaan nykyajan yhteiskuntaa.

Maanpuolustustahdon empiirinen tutkimus alkoi Suomessa 1954 ilmestyneestä Jaakko Valtasen diplomityöstä *Maanpuolustushengen (-tahdon) kehittämisen ja ylläpitämisen edellytykset ja mahdollisuudet erityisesti nuorison keskuudessa*. Valtasen ajatus oli, että koska Suomella on rajallisesti resursseja maanpuolustuksen materiaaliseen kehittämiseen, maanpuolustuskykyä tulisi kehittää kasvattamalla nuorison vahva maanpuolustushenki. Vuonna 1963 perustettiin erityinen puolustusministeriön alainen *Henkisen maanpuolustuksen suunnittelukunta*, jonka toinen parlamentaarinen puolustuskomitea lakkautti ja perusti sen tilalle 1975 nimeltään vähemmän provokatiivisen *Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunnan (MTS)*.³⁷⁶

Antti Eskola analysoi 1960-luvun alussa uudelleen Valtasen aineistoa yhdessä muutamien muiden haastatteluaineistojen kanssa käyttäen analyysissä hyväkseen sosiaalipsykologisia pienryhmätutkimuksista johdettuja käsitteitä. Niitä soveltaen hän määritteli isänmaallisuuden kiintymykseksi omaa ryhmää (maata) kohtaan, joka perustuu muun muassa siihen, että (1) yksilö tuntee ryhmään kuulumisen tuottavan itselleen etuja, (2) yksilö tuntee ryhmän traditiot itselleen läheisiksi, (3) ryhmään kuuluminen tuo yksilölle sosiaalista arvontoa sekä (4) yksilö tuntee maan luonnon ja ilmaston itselleen läheisiksi.³⁷⁷

³⁷⁵ Emt.

³⁷⁶ Gustav Hägglund 2006, 101, kertoo vasemmiston kansanedustaja Ralf Fribergin esittämänä asettaneen lähtökohdaksi, että valtion toimin ei saanut pyrkiä ohjailemaan yleistä mieliopidettä.

³⁷⁷ Liisa Myyry 2009, johdanto, viitaten Leimuun, Hariseen & Sinkkoon 2008.

Tiedotuksen ja kasvatuksen lisäksi MTS on suorittanut maanpuolustustahtoa kartoittavaa mielipidetutkimusta, jossa on miltei alusta alkaen säilynyt samanlaisena Ruotsissa kehitetyn maanpuolustustahtokysymyksen muoto "Jos Suomeen hyökätään, niin olisiko suomalaisten mielestänne puolustauduttava aseellisesti kaikissa tilanteissa, vaikka tulos näyttäisi epävarmalta?" Myönteisesti kysymykseen vastanneiden prosenttiluku on pysynyt suhteellisen vakavana, lähellä 80 prosenttia, lähes koko 2000-luvun. Syksyllä 2008 tehdyssä kyselyssä maanpuolustustahtojen määrä oli kuitenkin pudonnut 72 prosenttiin, mikä on 5 % lasku edellisestä vuodesta ja enemmän kuin tutkimuksen virhemarginaali, 3,4 % (MTS, 2008). Naisten maanpuolustustahto on vähäisempää kuin miesten, vaikka erityisesti miehillä maanpuolustustahto näyttää vähentyneen: vuonna 2007 miesvastaajista 88 % suhtautui aseelliseen maanpuolustukseen myönteisesti, vuonna 2008 enää 79 %. Vuonna 2009 maanpuolustustahto osoitti taas kahden prosenttiyksikön nousua.

MTS:n 2009³⁷⁸ tutkimusraportin kuvakoosteessa esitetään kattava läpileikkaus turvallisuuden liittyvistä kansalaiskäsityksistä niiltä vuosilta kuin kysymykset ovat olleet kysymyspatteristossa. Suomen turvallisuuden vaikuttavia tekijöitä on arvioitu vuosina 2007 - 2009 kysymyksellä "Miten arvioitte seuraavien tahojen vaikutusta Suomen turvallisuuteen?" YK:n vaikutuksen on aikavälillä kokenut myönteiseksi yli 70 %, EU:n myönteinen kokeminen on noussut 60 %:sta 69 %:iin, samoin kuin ETYJ:n 46 %:sta 55 %:iin. Naton vaikutuksen kokee myönteiseksi 28 %, joka sisältää myös 5 %:n nousun, Yhdysvaltojen luku on noussut noin 10 %:n tasosta 25 %:iin ja Venäjän noin 10%:n tasosta 16%:iin. Kehitys vastaa suomalaisten turvallisuudentunteen kehitystä, jota on mitattu vuodesta 1990 alkaen ja pyydetty arvioimaan elämmekö viiden vuoden kuluttua turvallisemmassa vai turvattomammassa maailmassa. Enemmistö eli 58 % uskoo, että elämme turvallisemmassa maailmassa tai muutosta ei nykyiseen tapahtu.

Suomen liittoutumista on kysytty vuodesta 1996 lähtien kysymyksellä "Pitäisikö Suomen mielestänne pysyä sotilaallisesti liittoutumattomana vai pyrkiä liittoutumaan sotilaallisesti?" Vastaukset ovat säilyneet liittoutumattomuutta kannattavina yli 60 %:lla vastaajista nousten syksyn 2001 kyselyssä 79 %:iin ja syksyn 2007 kyselyssä 69 %:iin. Nato-jäsenyydestä on kysytty vuodesta 2005 lähtien kysymyksellä "Pitäisikö Suomen mielestänne pyrkiä Naton jäseneksi?", vastausten pysyessä varsin vakavana, eli jäsenyyttä on kannattanut noin 28 % ja sitä on vastustanut noin 62 %.

³⁷⁸ Tutkimuksen teki Taloustutkimus Oy MTS:n toimeksiannosta. Se toteutettiin omnibus-tutkimuksen osana haastatteluina. Kaikkiaan haastateltiin 981 henkilöä. Tutkimuksen kohderyhmä on maamme 15 - 79 -vuotias väestö lukuun ottamatta Ahvenanmaan maakuntaa. Otos muodostettiin kiintiöpöiminnällä, jossa kiintiöinä ovat ikä-, sukupuoli-, lääni- ja kuntatyyppijakautuma. Haastatteluja tehtiin 81 paikkakunnalla, joista kaupunkeja oli 46 ja muita kuntia 35. Otos on painotettu kohderyhmää vastaavaksi siten, että painotetut N-luvut vastaavat Suomen 15 - 79-vuotiasta väestöä tuhansina. Tutkimuksen virhemarginaali on 3,2 prosenttiyksikköä suuntaansa. (MTS tutkimus 1/2009).

Vuoden 2009 kysely pyrkii myös ensimmäistä kertaa kartoittamaan Nato-jäsenyysskysymyksen osalta taustamuuttujien perusteella vastaajien jakautumista. Ikäjakautuman osalta on havaittavissa, että alle 25-vuotiaat kannattavat Nato-jäsenyyttä vähiten (26 %) ja 50 - 79 -vuotiaat eniten (29 %). Kohtalaisia noin 10 % eroja muihin ryhmiin nähden edustavat myös korkea-asteen koulutuksen saaneet, johtavassa asemassa olevat ja yli 35 000 euroa vuodessa ansaitsevat, jotka ovat useammin jäsenyyden kannattajia. Taustamuuttujista huomattavimmat erot syntyvät puoluekannatuksen suhteen. Kokoomuksesta jäsenyyttä kannattaa 52 % ja vastustaa 40 %, toiseksi suurinta kannatus on vihreiden piirissä, missä kannattajia on kuitenkin vähemmän kuin koko väestössä eli 23 %. Keskuksista kannattajia on 21 % ja vastustajia 68 %, SDP:stä jäsenyyttä kannattaa 15 % ja Vasemmistoliitosta vähiten eli vain 8 %.

MTS on kyselyssään pyrkinyt hahmottamaan maanpuolustustahdon motivaatiota vuodesta 2004 lähtien kysymyksellä "Millaisina näette Suomen puolustusvoimien sotilaalliset tehtävät? Katsotteko, että niiden tehtävänä on...". Esitäytetyistä vaihtoehtoista kannatusta saivat 'alueellinen koskemattomuus' (98 % - 95 %, vuoden 2009 luku viimeksi mainittuna), 'osallistua Euroopan unionin puolustamiseen' (71 % - 61 %) sekä 'osallistua kriisien ja turvallisuusuhkien torjuntaan eri puolilla maailmaa' (55 % - 49 %). Vastausten perusteella on havaittavissa, että yhteisöllisyys tai ainakin halukkuus yhteisvastuuseen on vähentynyt. Vuoden 2007 (1/2007) kyselyssä kysyttiin myös puolustettavan arvoisia asioita. Selvityksen mukaan tärkeimpiä syitä puolustaa Suomea olivat Suomen itsenäisyys ja itsemääräämisoikeus, alueellinen koskemattomuus ja suomalainen demokratia sekä suomalaisuus. Noin kuudesosa piti myös tasa-arvoa ja hieman harvempi hyvinvointipalveluja puolustettavan arvoisina asioina.

Liisa Myyry (2009) toteaa, että MTS:n maanpuolustustahtoa mittaava kysymys on liian yksitasoinen, jotta sen perusteella voisi tehdä päätelmiä maanpuolustustahdosta yleisempänä käsitteenä. Hänen suorittamansa laadullisen tutkimuksen (n. 41) ja sen perusteella toteutetun kyselytutkimuksen (n. 110) tuloksissa maanpuolustustahto esiintyy tunteena siitä, että Suomi on hyvä paikka elää ja myönteisenä asenteena Suomen yhteiskuntajärjestystä, luontoa, kulttuuria ja ihmisiä kohtaan, mikä johtaa haluun toimia sen hyväksi. Hän tulkitsee, että tunne hyvästä kohtelusta vahvistaa positiivista identiteettiä ja myönteistä asennetta ryhmää kohtaan, mikä puolestaan lisää halukkuutta turvata ryhmän jatkuvuutta toimimalla rakentavasti sen hyväksi. Tämän perusteella hän esittää, että maanpuolustustahto voidaan siten määritellä yksilön vapaaehtoiseksi tahdoksi toimia kotimaansa hyväksi, joka kumpuaa tunteesta, että kansalaisia kohdellaan hyvin ja oikeudenmukaisesti. Tulokset vastaavat kansainvälisissä oikeudenmukaisuustutkimuksissa saatuja tuloksia siitä, että oikeudenmukainen kohtelu ennustaa myönteistä identiteettiä, joka taas ennustaa myönteistä asennetta ryhmää kohtaan sekä halukkuutta ponnistella ryhmän eteen.³⁷⁹

³⁷⁹ Liisa Myyry 2009, 31, viitaten kansainvälisiin tutkimuksiin kuten Tyler, DeGoey ja Smith 1996 ja Tyler & Blader 2003.

Myyryn tutkimuksen keskeisinä havaintoina voidaan pitää sitä, että kansalaisten mielestä Suomella ei ole tällä hetkellä sotilaallisia uhkia tai vihollisia, mutta kansallista puolustusta on siitä huolimatta syytä ylläpitää vastaisen varalta. Tärkeimpänä asiana puolustuksen uskottavuudelle hän näkee MTS:n vuoden 2009 kyselyn vastausten tavoin hyvät suhteet naapureihin, koko maan puolustamisen, yleisen asevelvollisuuden ja puolustustahdon. Myyryn tuloksissa esiintyy myös isänmaallisuus, johon puolustustahdon ajatellaan sisältyvän. Tutkimus avartaa myös isänmaallisuuden käsitettä sen mukaan mihin ryhmään tai yhteisöön vastaajat kokevat identifioituvansa. Sen mukaan vastaajat identifioituvat ensisijaisesti perheeseen ja suomalaisiin, kolmannella sijalla on ihmiskunta ja neljännellä eurooppalaiset. Pohjoismaalaisiin samaistutaan hieman vähemmän kuin eurooppalaisiin.³⁸⁰

Edellä kuvattujen mielipidekyselyjen perusteella voidaan päätellä, että suomalainen maanpuolustustahto kumpuaa asioista, jotka liittyvät perheeseen ja tätä tukevista yhteiskunnallisista arvoista ja tekijöistä, jotka tuottavat elinmahdollisuuksia, oikeudenmukaisuutta ja tasa-arvoisuutta. Näiden puolestaan ajatellaan tuottavan tyytyväisyyttä, joka ylläpitää isänmaallisuutta. Toisaalta on havaittavissa, että niin maanpuolustustahto kuin isänmaallisuus koetaan varsin yksilöllisesti eli niiden muotojen voi ajatella olevan kansallisesti hyvin moninaisia. Tätä taustaa vasten eri yhteisöjen kyselytutkimukset Nato-jäsenyydestä voidaan ymmärtää vain niiden omista lähtökohdista kumpuavasta halusta tuottaa evidenssejä ja toisaalta vaikuttaa yleiseen mielipiteeseen.

6.1.2 Ammatti- ja edunvalvontajärjestöt

Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunnan ohella suhtautumista turvallisuusympäristöön ja maanpuolustustahtoa ja asennetta tutkii yleistä mielipidettä kartoittavat ja siihen omista talouspoliittista lähtökohdistaan vaikuttamaan pyrkiviä yhteisöjä kuten *Elinkeinoelämän tutkimuslaitos* ETLA ja *Elinkeinoelämän valtuuskunta* (EVA), joka on suomalaisen elinkeinoelämän rahoittama toimija, jonka tavoitteena on edistää suomalaisen yhteiskunnan pitkän aikavälin menestystä. Nato-kysymyksen tultua ajankohtaiseksi mielipidekartoituksia eri laajuudessaan ovat ryhtyneet teettämään myös lähes kaikki sanomalehdet ja maanpuolustusaatteelliset yhteisöt.

Isänmaallisuuden ja maanpuolustustahdon säilyttämisen ja edistämisen osalta merkittävimpiä toimijoita ovat yhteisöt ja organisaatiot, jotka lakisääteisesti tai vapaaehtoisuuteen perustuvina yhteisöinä aatepohjansa ja sääntöjensä

³⁸⁰ Emt., 49 – 50. Erään referenssin eurooppalaisten asenteisiin antaa vuonna 1994 saksalainen professorin Hartwig Hautbrich julkaisema eurooppalaisten identiteettiä koskevan tutkimus, joka pohjautui lähes 5000:n vastikään yliopisto-opiskelunsa aloittaneen opiskelijan vastauksiin (pl. pohjoismaat). Hän toteaa, että suurimman ryhmän (46 %) muodostivat ne, joille paikallinen identiteetti oli tärkein. Maailmankansalaisuus nousi voimakkuudessa toiselle sijalle (35 %) ja kansallinen identiteetti jäi alhaisemmaksi vain 15 % osuudella vastaajista. Vaikka Myyryn tutkimuksessa voitiin valita useampia samaistumiskohteita vertailu osoittaa suuntaa antavasti, että suomalaiset ovat huomattavan kansallismielisiä ja yleismaailmallisia.

mukaan keskittävät pitkäkestoisesti huomionsa näihin tai ne ovat keskeinen osa heidän intressejään.

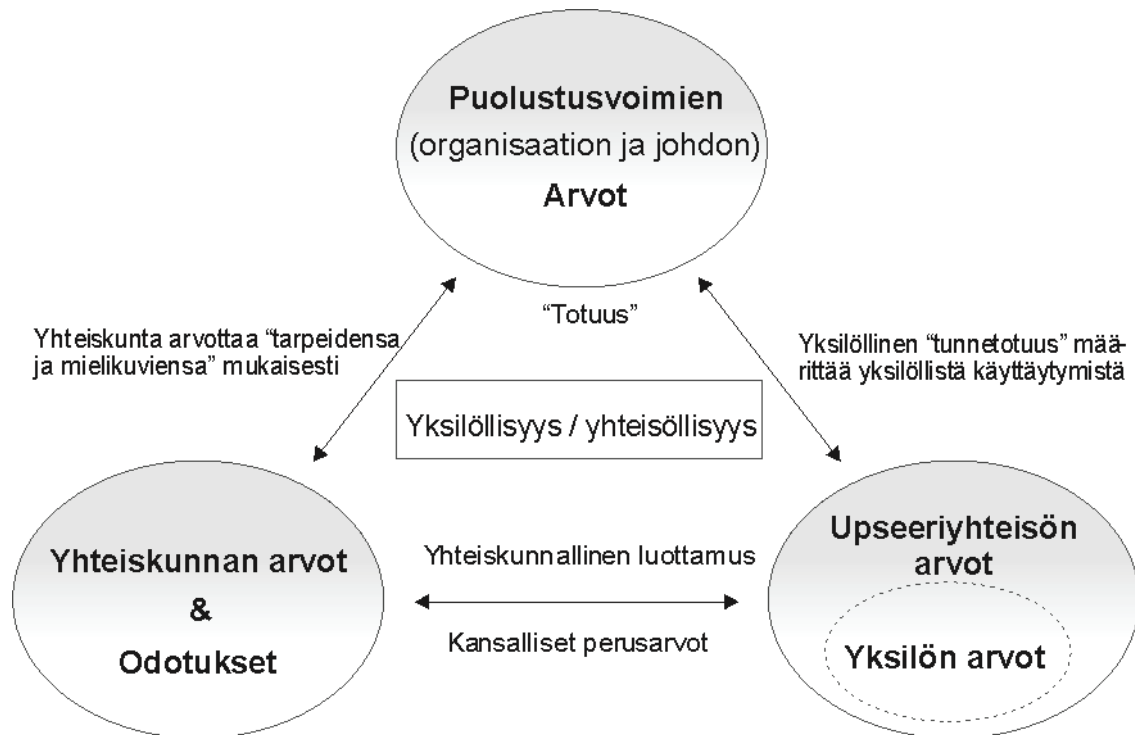
Maanpuolustukseen ja isänmaallisuuteen sääntöjensä mukaisesti sitoutuneita työyhteisöjä ja niihin liittyviä organisaatioita Suomessa on myös runsaasti. Näitä ovat myös Upseeriliitto, kadettikunta ja Ilmavoimien lentäjähdistys, joiden jäsenistöllä on keskeinen rooli sekä turvallisuuspolitiikan toteuttajina että turvallisuuspolitiikan kouluttajina ja joilla on mielipidevaikuttajan rooli myös isänmaallisuutta ja maanpuolustustahtoa koskevissa asioissa. Roolit ovat sikäli erilaisia, että kadettikunta on puhtaasti aatteellinen yhteisö kun taas upseeriliitto on edunvalvontajärjestö ja Ilmavoimien lentäjähdistys siihen kuuluva edunvalvonta- ja jäsenistöään edustava asiantuntijayhdistys. Kadettikunnalla ja Upseeriliitolla on suurelta osin sama jäsenistö, joihin Ilmavoimien lentäjähdistyksen jäsenet enimmältä osin myös kuuluvat.

Kadettikunta totesi 1998, että yhteiskunnallisten muutosten ja Suomen, myös upseereita koskevan lisääntyneen kansainvälisyyden takia on syytä pysähtyä tarkastelemaan myös upseereiden arvopohjaa. Tuolloin he aloittivat arvoprosessin, joka sisälsi arvotutkimuksia ja arvoseminaareita. Alun perin ajatuksena oli myös luoda prosessilla perustaa, jonka pohjalta voidaan laatia 'hyvän upseerin eettinen ohjeisto'. Lähtökohtanaan kadettikunta näki, että puolustusvoimat ja sen upseerikunta täyttävät yhteiskunnan antamaa tehtävää, joka pohjimmiltaan perustuu yksilön ja yhteisön turvallisuustarpeisiin. Upseereille on ammattikuntana uskottu puolustusvoimien johtaminen, joka kriisin ja sodan olosuhteissa edellyttää poikkeuksellista vastuuta. Arvoprosessin ja kyselytutkimusten lähtökohtana on ollut Jukka Ojalan (1992) toteuttama upseerin ammattietiikkaa ja moraaliperusteita koskeva arvotutkimus. Ojala näkee, että jokaiseen ammattiin kuuluu sen harjoittajan ihanteellinen luonneprofiili. Ammatillaisen hyveet hän katsoo määrittävän suhteessa siihen arvopäämäärään, joka oikeuttaa ja selittää ammatin yhteiskunnallisen aseman.³⁸¹

Sotilasetiikalle hän asettaa kaksi perustavaa ennakko-oletusta: 1) Puolustusodankäynti on moraalisesti hyväksyttävää ja 2) sodankäynnin raakuus ei kaikissa tapauksissa kumoa sen eettistä oikeutusta. Hän näkee, että muilta osin etiikan ja moraalिसääntöjen tulee olla samoja kuin muulla yhteiskunnalla, mutta heittää tälle yhteydelle haasteen huomauttamalla, että upseerin ammattietiikan syntyyn ja kehittymiseen vaikuttaa oleellisesti ammattikunnan eräät oikeudet, kuten itsenäinen uusien jäsenten värväminen, kouluttaminen, ammattiin vihkiminen ja ammatti-identiteetin luominen. Vuosisadan vaihteessa Ojalan eettiset ja moraaliset kysymykset ja niiden yhteys ympäröivään yhteiskuntaan tulivat muutosten takia uudelleen ajankohtaisiksi ja kadettikunta aloitti Ojalan tutkimukseen perustuen kyselytutkimussarjan, jonka tarkoituksena oli tutkia ja kehittää upseerin ja upseeriyhteisön ammattietiikkaa vastaamaan sekä yhteiskunnan että valtio johdon tarpeita seuraavan kuvan mukaisessa kehityksessä.³⁸²

³⁸¹ Kadettikunta ry 2002, 1 – 7.

³⁸² Jukka Ojala 2002, 22.

KUVA 8 Upseeriuden arvokenttä³⁸³

Ojala katsoo 1998 tutkimuksen perusteella, että upseereiden käsitykset ovat keskeisiltä osiltaan yhtenevät eikä niissä ole tapahtunut suuria muutoksia. Hän toteaa, että ammatin valintaa ohjaa pääosin kotitausta ja ajattelunsa perusteella upseerit ovat jaettavissa institutionaalisesti ja ammatillisesti suuntautuneisiin. Otoksen perusteella juuri ammattinsa aloittaneilla (ammatinvalinnan syy) on havaittavissa muita voimakkaampi aatteellisuus ja kutsumus, joka muuttuu ikäluokan yläpäästä kohden mennessä ammatilliseksi suuntautumiseksi, jolloin työtehtäviä ja sitoutumista puolustusvoimien kokonaisjärjestelmään ei voi perustella vetoamalla pelkästään lojaalisuuteen. Upseereille erityisinä luonteenomaisia piirteinä hän näkee mm. isänmaallisuuden, vastuuntuntoisuuden, kutsumuksellisuuden, lojaalisuuden, luotettavuuden ja solidaarisuuden. On huomattava, että tulokset ovat tuloksia kokemuksesta ja kysymyksestä, joka koskee ihanneupseerin kuvausta. Pohdinnassaan hän toteaa puolustusvoimien uskottavuuden ja resurssien riittävyyden kannalta tärkeäksi, että puolustusvoimien arvoperusta nousee yhteiskunnasta ja että kuvan kolmion muodostavien tekijöiden välillä säilyy luottamus, mikä edellyttää avointa ja aktiivista vuorovaikutusta ja arvokeskustelua.³⁸⁴

Arvokeskustelun avauduttua monet toimijat ovat halunneet määritellä niiden arvojen sisältöä, mihin ko. tutkimuksessa ja yleisen uskomusten mukaisesti suomalaisissa yleensä ja erityisesti upseereiden ajateltiin sitoutuneen ja liit-

³⁸³ Jukka Ojalan 2002, 22 ja Jukka Heinäsen, 2008, 8 kuvia mukaellen.

³⁸⁴ Emt 21 – 22.

tää niihin sellaisia ominaisuuksia, jotka eivät ole ristiriidassa heidän hyväksi näkemilleen asioille. Seuraavassa kaksi tyypillistä esimerkkiä.

Kansainvälisyyttä ja ulkomaantoimintaa käsittelevässä vuoden 2002 arvoseminaarissa professori Matti Klinge totesi, että suomalainen kansallistunne on muuttunut patriotismiksi, mikä on hyvä ja monella tavalla käytännöllinen nykytilanteessa. ”Se ei nimittäin tee eroa Suomen ja Euroopan välillä vaan siihen sisältyvät molemmat. Koska Suomi on Suomi, se on patriotismin isänmaantunteen kohde. Koska Suomi on Euroopan Unionin laillinen jäsen, soveltuvat samat tunteet myös puhuttaessa lojaalisuudesta Unionia kohtaan.” Ilmeisesti Klinge haluaa murtaa sotien jälkeistä lähtökohtaa ja sitoutumista kansalliseen puolustukseen, sillä hän perustelee myös historiaan vedoten suomalaisten ja eurooppalaisten yhteistä arvoperustaa ja muistuttaa, että suomalaiset sotilaat ovat kautta aikojen taistelleet ulkomailla kulloisenkin valtakunnan armeijan kiinteänä osana.³⁸⁵

Sampo Ahto (2002) puolestaan näki, että on tehtävä ero perinteiden vaalimiseen tähtäävän historian tuottamisen ja varsinaisen historiatutkimuksen välille. Ensimmäisessä etsitään perinteitä, jotka pitävät yllä ja edistävät sotateiden taistelumotivaatiota, ja jälkimmäinen selvittää mitä todella on tapahtunut ja toisaalta etsii kokemuksia, joista on hyötyä sotataidon kehittämiseksi. Hän huomauttaa viitaten esimerkein suurvaltojen perinnetapoihin, että tarkoitushakuisessa arvoihin sitoutuneessa perinnehistoriassa sotilas aina astuu jäseneksi armeijaan, jolla on ylpeä, voitokas ja kunniakas historia. Ahto toteaa, että perinteet ovat arvokkaita motivaatioiden lähteitä, ja vaikka ne ovat tarkoituksella tehtyjä valintoja aineistosta, jota pidetään esimerkillisenä ja säilyttämisen arvoisena niiden kestävä teho perustuu vain siihen, että ne vastaavat historiallista totuutta.³⁸⁶

Vuoden 2007 arvokyselyn tuloksien perusteella ainoana muutoksena todetaan kutsumuksellisuuden olevan upseeriston keskuudessa lievässä laskussa, joskin edelleen neljä viidestä kokee olevansa kutsumusammattissa. Tutkimus myös paljastaa, että upseerit eivät halua kirjoitettuja arvoja eivätkä eettistä ohjeistusta vaan kokevat eettiset valinnat henkilökohtaisiksi. Tästä huolimatta yleinen ammattietiikka ja arvokeskustelu koetaan tarpeelliseksi. Muuttunutta ilmapiiriä kuvastaa se, että edeltävät Ojalan kysymyksiin perustuvat ja yhteiskuntaan vertautuvat tutkimukset nähtiin vanhentuneiksi ja toisaalta yhteiskuntavertailultaan epävalideiksi, sillä upseerit ovat joka tapauksessa työnantajan asettamien kriteerien mukaisesti ja motivaatiotaustansa perusteella valikoitunut ja homogeeninen joukko. Sen sijaan vaadittiin arvokeskustelua ja tutkimuksen suuntaamista ulkomaan tehtävien perusteisiin yleensä sekä erityisesti työskentelyyn, joka tapahtuu kansainvälisessä joukossa, jossa on useita eri eettisen ja moraalisen arvopohjan mukaisesti työskenteleviä sotilaita.³⁸⁷

³⁸⁵ Matti Klinge 2002, 26 – 27.

³⁸⁶ Sampo Ahto 2002, 30 – 31.

³⁸⁷ Emt.

Ulkomaanpalveluksen kokemista ongelmalliseksi heijastaa myös vuoden 2008 arvoseminaari, missä nuorten upseerien huoleksi osoittautui se, millaisten arvojen ja eettisten sääntöjen mukaan ja kenen valtuutuksin heidät voidaan lähettää ulkomaille taistelemaan.³⁸⁸ Kysymyksissä esille nousivat Nato-kysymys ja kansainvälisen palvelun vapaaehtoisuus perustuen puolustusministeri Häkämiehen haastattelulausuntoon, jossa hän vastasi kysymykseen, pitäisikö ammattisotilaat velvoittaa osallistumaan tarvittaessa taistelutoimiin ulkomailla seuraavasti: ”Vaikka ulkomaantehtäviin lähtö on vapaaehtoista, katsoisin, että kyseessä on vapaaehtoinen pakko”.³⁸⁹

Nuoret upseerit kohdistivat kysymyksen myös siihen ovatko valtioiden päätökset aina eettisiä mentäessä kansainvälisiin tehtäviin. Ministeri Pertti Salolaisen mukaan politiikan merkitys kasvaa näissä kysymyksissä, jolloin se, millä mandaatilla kansainvälisiin tehtäviin mennään, on valtiovallalle tärkeä kysymys, mutta ”on selvää, että silloin kun sotilas joutuu toimimaan kansainvälisessä tehtävässä, hän tietää olevansa estämässä kansanmurhaa, suojaamassa ihmisarvoja tai auttamassa luonnononnettomuuden jälkiraivausta.” Toisaalta hän näkee, että on tehtäviä, jotka kehittyessään johtavat tilanteisiin, kuten Kosovossa, missä suomalaiset sotilaat joutuivat ristiriitaiseen asetelmaan. Kaiken kaikkiaan Salolainen näkee, että Yhdysvaltojen toiminta on murentanut käsitettä Lännen arvokonsepti ja ”sen myötä olemme Lännessä tällä hetkellä arvokriisissä”, mutta muutoin itse Naton arvot hän näkee hyvinä. Salolainen näyttää Häkämiehen tavoin pitävän luontevana mallina sitä, että sotilas joutuu ja on vakaumuksensa mukaisesti velvollinen menemään kansainvälisiin tehtäviin. Tulkintaa tukee hänen vakuuttelunsa, että valtio pitää huolen siitä, että yksittäinen sotilas on Suomen arvojen mukaisissa tehtävissä.³⁹⁰

Näkemyksistä tämänkaltaisesta lojaalisuudesta jakaa vanhemmat ja nuoremmat upseerit kahteen leiriin. Vanhempien upseerien voidaan pääosin tulkita yhtyvän Häkämiehen ja Salolaisen näkemyksiin. Nuoremmat puolestaan, kuten Jari Rantapelkonen (2008) toteaa, kokevat, että kysymys Natosta on hyvin poliittinen. Myös lojaalisuuden koetaan olevan lähempänä politiikkaa ja uskollisuutta poliitikalle. Rantapelkonen kuitenkin ohittaa poliittisuusongelman toteamalla, että upseerille tuo lojaalisuuden kohde on ensisijaisesti Suomi ja puolustusvoimat, joiden kansainväliselle yhteisölle lupaamien tehtävien täyttäminen on upseerille Suomen palvelemista.³⁹¹

Varsin kattava ’yleinen mielipide’ upseerien Nato-kannasta hahmottuu, kun tarkastelemme sekä Kadettikunnan edellä olevia tutkimuksia että alla esitettyjä Upseeriliiton ja Ilmavoimien lentäjähdistyksen jäsenkunnalleen tekemiä tutkimuksia. Upseeriliiton koko upseeristolle Taloustutkimus oy:llä suorittamat tutkimukset osoittavat, että upseeriston Nato-kannat eivät oleellisesti poikkea

³⁸⁸ Veikko Heinonen: Kirjoittajan muistiinpanot arvoseminaarista 07.02.2008: Upseerien arvoseminaari, Helsinki.

³⁸⁹ Jari Rantapelkonen ja Arto Kotro 2007, 4.

³⁹⁰ Ks. Pertti Salolainen 2008, 31 – 33.

³⁹¹ Jari Rantapelkonen 2008, 58, 60.

koko kansan Nato-kannoista. Viimeisimmän vuoden 2008 tutkimuksen mukaan:³⁹²

- 86% kaikista upseereista on sitä mieltä, että ulkomaantehtävät tulisi perustua aina vapaaehtoisuuteen.
- 16% oli täysin sitä mieltä ja 18% jonkin verran, että Suomen tulisi lisätä osallistumistaan kansainvälisiin kriisinhallintatehtäviin
- 24% oli täysin sitä mieltä ja 28% jonkin verran, että kansainväliset tehtävät haittaavat kotimaan toimintoja.
- 20% oli täysin sitä mieltä ja 19% jonkin verran, että Suomen tulisi liittyä Natoon mahdollisimman pian. Aikaisempiin kyselyihin verrattuna trendi on nouseva.

Aika ajoin Upseeriliiton julkaisemassa lehdessä *Sotilasaikakauslehti* on nettikyselyllä tuotettu myös korkeampia Nato-kannatuslukuja ja julistettu, että upseerit ovat Nato-jäsenyyden kannalla. Väitettä voidaan pitää hieman arveluttavana. Sen mukaan hiukan yli 50 prosentin enemmistön perusteella väitetään, että koko yhteisö on kyseistä mieltä. Yhtä hyvin voitaisiin väittää, että kyseinen yhteisö on asian suhteen mielipiteiltään jakautunut kahtia. Puolustushaaravertailun perusteella voitaisiin vastaavasti väittää, että puolustusvoimat on jakaantunut, sillä kyselytulokset osoittavat, että maavoimien ja merivoimien upseereiden enemmistö haluavat liittyä Natoon, mutta ilmavoimien ja rajavartiolaitoksen enemmistö puolestaan ei halua. Toisaalta myös tämän kyselytutkimuksen mukaan voitaisiin todeta, että vanhempi osa otoksesta haluaa Suomen liittyvän Natoon ja nuoremmat eivät halua. Näiden julistusten voi katsoa olevan perimiltään pitkälti poliittisia kannanottoja ja yleiseen mielipiteeseen vaikuttamista.³⁹³

Myös lentäjähdistyksen teettämät kyselytutkimukset ovat samansuuntaisia koko kansan mielipiteiden kanssa, joskin kysymyksissä kysyttiin henkilön omaa sitoutumisvalmiutta. Tulokset vuoden 2010 aikana suoritettun kahden muun kyselytutkimuksen kohdalla ovat säilyneet lähes muuttumattomina:³⁹⁴

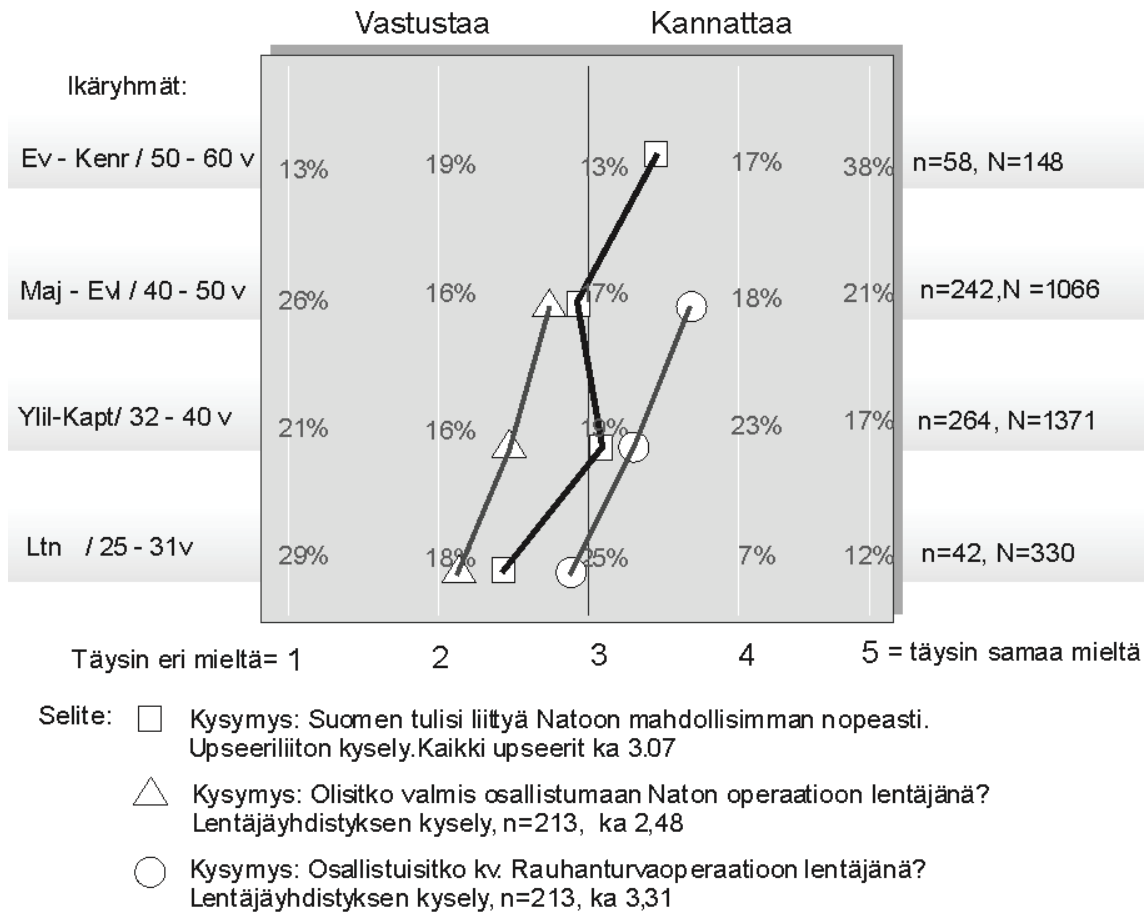
- Yli 90%:n mielestä osallistumisen kansainvälisiin operaatioihin tulisi perustua vapaaehtoisuuteen.
- Reilu kolmannes on valmis kansainväliseen rauhaan pakottamisoperaatioon lentäjänä (esim. Kosovon sodan jälkipuinti)
- Noin kaksi kolmesta lentäjästä edellyttää voimankäytölle YK:n hyväksyntää.
- Neljännes vastanneista on valmis osallistumaan Naton operaatioihin lentäjänä.
- Vajaa puolet ei halua lainkaan osallistua voimankäyttöön Suomen rajojen ulkopuolella.

³⁹² Upseeriliiton Taloustutkimus oy:llä teettämä jäsenkysely 2008. Perusotos oli kooltaan 1693 jäsentä. Lomake lähetettiin otokseen valikoituneille henkilöille 11.2.2008. Käsitelyyn hyväksytyin vastauksen palautti 12.3.2008 mennessä 774 jäsentä, joka on 46 % perusotoksesta.

³⁹³ Ks. Hannu Sipilä 2010, 28 – 29. Ks. myös http://www.upseeriliitto.fi/files/1716/Palvelusstatuksen_mukaan.pdf

³⁹⁴ Ks. Veikko Heinosen ja Ilmavoimien lentäjähdistyksen johtokunnan Taloustutkimus oy:llä toteuttama kysely 2007. Tutkimus on tehty kirjekyselynä huhtikuussa 2007. Lomakkeita lähetettiin kaikkiaan 417 kpl palautuman ollessa 213 eli 51 %. (Kirjoittaja on toiminut vastuullisena projektinjohtajana, kysymysten suunnittelijana ja analyysoijana Lentäjähdistyksen vuoden 2001, 2004 ja 2007 kyselytutkimuksissa).

Edellä kuvattujen kyselytutkimusten Nato-jäsenyyden kannatusta ja sen jakautumista ikäryhmittäin voidaan kuvata seuraavan kuvan (Kuva 9) mukaiseksi.

KUVA 9 Upseereiden suhtautuminen Nato-jäsenyyteen ja lentoupseereiden halukkuus palvelulla ulkomailla vuonna 2008³⁹⁵.

Huomionarvoista on, että Kadettikunnan, UL:n ja Ilmavoimien lentäjähdistyksen tutkimukset osoittavat, että Nato-myönteisiä on eniten vanhemmissa ikäryhmissä ja ylimmässä upseerikunnassa ja Nato-vastaisuus on suurinta nuorten ikäryhmissä. UL:n tutkimuksissa lentäjät ovat yleensä kannattaneet Nato-jäsenyyttä keskimääräistä vähemmän, minkä kuviokin osoittaa. Toisaalta halukkuus toimia rauhanturvatehtävissä osoittaa, että Ilmavoimien lentäjien piirissä ei vastusteta osallistumista ulkomailla tapahtuvaan rauhanturvaoperaatioihin. Voidaan tulkita, että toistaiseksi Natoa ei koeta rauhanturvaorganisaatioksi tai sitten se koetaan poliittisesti sopimattomaksi Suomelle tai itselle.

Edellä kuvatut Kadettikunnan esimerkit osoittavat, että upseereiden kasvavana huolena on säilynyt kuinka sopeuttaa upseereiden arvot yhteiskunnan

³⁹⁵ Tiedot koottu Upseeriliiton vuoden 2008 jäsenkyselystä taulukosta 1034 ja Ilmavoimien Lentäjähdistyksen vuoden 2007 jäsenkyselystä taulukusta 1032.

vaatimuksiin. Huomionarvoisena piirteenä on, että vanhemman upseeriston isänmaallisuuden ytimenä ja lojaalisuuden kohteena on ensisijaisesti laillinen valtiovalta kun taas nuoremmat upseerien asenteet ja mielipiteet ovat jakaantuneet yhä enenevässä määrin vastaten yleistä yhteiskunnallista jakautumista.

6.1.3 Johtopäätelmiä

Kansallisen identiteetin kuvausten, mielipidemittauksien ja raportoinnin tarkoitukseen liittyvä vaikuttaminen ja taustalla olevat tavoitteet käyttää sitä toteuttajan poliittisten argumenttien todistusaineistona asettavat niiden tulkinnoille omat lähdekriittiset rajoituksensa. Mielipidetutkimusten tulosten ei muutoinkaan voida suoraan tulkita asettuvan puoltavien tai vastustavien kategoriaan jonkin asian suhteen tarkastelematta mielipidetutkimusta lähtökohtatietojen, ajankohdan ja muiden vaikuttavien seikkojen kokonaisuutena.

Kategorioinnin ja merkityssisällön tulkintahorisontin lähtökohtaista avoimuutta puoltaa myös se, että mielipidekyselyn vastaukset antavat kuvan vain siitä, mitä on kysytty ja vastauksia analysoitaessa olisi hyödyllistä hahmottaa kohtaavatko kysyjän ja vastaajan käsittehorisontit toisiaan. Esimerkiksi tarkoitavatko kysymystä rakentavat tai sen objektina olevat attribuutit ja termit kuten kansanvalta, demokratia, vapaus, itsenäisyys ja vastaavat samaa sekä kysyjälle että vastaajalle. Toisaalta retoriikkaa tutkittaessa käsitteen tulkintahorisontista kertoo yhtäläisesti ne asiat, mitä niistä kerrotaan ja mitä niistä ei kerrota, sekä toisaalta se, millaisissa yhteyksissä käsitettä käytetään ja millaisissa yhteyksissä sen käyttämistä vältetään.

2000-luvulle siirryttäessä asennetutkimuksissa ja mielipidetutkimuksissa on havaittavissa selkeä muutostrendi. Samoina toistuvien kysymysten sijaan kysymyspatteristoa on laajennettu ilmeisenä tavoitteena selvittää tai muokata asenteita poliittisessa keskustelussa ilmenneiden ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa, kansainvälisyyttä ja liittoutumista koskevien muutospaineiden suuntaan. Poliitiikan muutosta seuraten mielipidetutkimusten huomio on kiinnittynyt entistä enemmän keskeisten asenteiden arvopohjaisuuden ja siis perimmäisten motivaatioiden selvittämiseen ja niiden erilaiseen yhteiskunnalliseen jakautumiseen.

Lähdekritiikin kannalta on tarpeellista huomioida myös se, etteivät upseeriston mielipiteet tai mielipiteiden mittaukset tuo erityistä lisäarvoa tai asiantuntemusta Nato-kysymykseen. Kun esimerkiksi Taloustutkimuksen 2008 kyselyn kokonaisupseerimäärästä poistetaan eläkeläiset niin jäljelle jäävien Nato-kriittisyys kasvaa kolme prosenttia. Nuorimpien upseereiden asenteet lähestyvät jo yleistä mielipidettä.

Monille tärkeintä on isänmaan puolustuksen tehokkuus. Naton arvot ja tavoitteet ovat sivuasioita. Tulkintaa tukee se, että noin 90 % haluaa säilyttää asevelvollisuusarmeijan ja pitää ulkomaan tehtävät vapaaehtoisuuteen perustuvina. Kriisinhallintatehtäviin halukkaita on 20–40 %. Nämä asenteet eivät realistisesti ajateltuna käy yksiin Natojäsenyyden kanssa.

Olisikin syytä arkipäiväistäen rinnastaa upseerien mielipiteet muiden erityisryhmien (lääkärit, poliisit) omaa alaansa koskeviin mielipiteisiin. Lisäksi hallituksen selonteon mukaan turvallisuuspolitiikkaa on tarkasteltava laajan turvallisuuskäsityksen mukaisesti. Tällöin sotilaallisen ulottuvuuden kanssa tasavertaisia ovat sosiaaliseen, taloudelliseen, yhteiskunnalliseen ja ympäristöturvallisuuteen yms. kohdistuvat haasteet ja keinovalikoimat. Näiden kysymysten arviointiin eivät monetkaan upseerit ole saaneet erityiskoulutusta, vaan asettuvat muiden kansalaisten kanssa aivan samalle poliittiselle viivalle.

Käsiteteorian mukaan käsitteiden merkitys selviää parhaiten siitä, miten sitä käytetään, mikä on sen kohderyhmä ja mitä sillä halutaan saada aikaiseksi sekä mihin olosuhteisiin, tilanteisiin ja muihin käsitteisiin sen käyttö liittyy. Edellä oleva tarkastelu kuitenkin osoittaa, että artikkelien ja puheiden lisäksi mielipidekyselyt voidaan nähdä eräänä oleellisena keinona vaikuttaa itse yleisen mielipiteen fiktion syntymiseen. Tämän vuoksi seuraavassa vuoden 2009 selontekoihin liittyvässä tarkastelussa huomio kohdistetaan sekä selontekojen sisäiseen retoriikkaan että keskeisten mielipidevaikuttajien retoriikkaan. Diskurssianalyysissä kiinnitän huomiota toimijoihin, joiden voidaan arvioida kykenevän saavuttamaan laajan yleisön huomion ja mielenkiinnon. Artikkeleista olen seurannut puolueen puheenjohtajien, puolustusvoimien komentajiston sekä valtakunnallista julkisuutta saaneiden valtio-oppineiden ja erikoistoimittajien puheita ja tekstejä.

6.2 Aikaisemmat selonteot ja poliittiset lähtökohdat

Vaikka useat lehdet toivoivat, kuten ennen 2003 vaaleja, että kevään 2007 vaaleissa keskusteltaisiin avoimesti Nato-kysymyksestä³⁹⁶, siitä ei tullut vaalien mainittavaa aihetta. Päinvastoin, Helsingin Sanomat uutisoi 13.3.2007, että kysymystä itse asiassa välteltiin. Syyksi arveltiin presidentti Putinin kielteistä lausuntoa.³⁹⁷ Hallituksen ulko- ja turvallisuuspoliittisen ministerivaliokunnan 14.8.2007 julkaisema päätös käynnistää uuden puolustuselonteon valmistelu ajankohtaisti turvallisuuskeskustelun uudelleen. Turvallisuuskeskustelu jäi kuitenkin muutamien auktoriteettien ja näitä kommentoivien lehtien väliseksi keskusteluksi, jossa väittelyn pääkohteeksi nousi vuoden 2007 edetessä Nato-kysymys, jonka hallitusohjelmassa ilmaistiin olevan osa pitkän tähtäimen yleiselvitystä ilman realisoitumista kyseisellä vaalikaudella ministeriöitä ohjaaviin linjauksiin selonteossa.

Lähtökohtaa hedelmälliselle, syvemmälle menevälle ja uusia vaihtoehtoja luotaavalle keskustelulle ja etenkin sen laajenemiselle kansalaiskeskusteluksi ovat rajoittaneet vaikutusvaltaiset ilmoitukset. Niillä on ollut ilmeisesti sinänsä

³⁹⁶ Ks. Erkki Pennanen, 2007: Helsingin Sanomat, pääkirjoitus 25.1.2007: *Äänestäjä kaipaa vaihtoehtoja.*

³⁹⁷ Ks. Helsingin Sanomat 13.3.2007, kotimaa-sivu.

hyvä tarkoitus rauhoittaa kansalaisia, mutta ne ovat todennäköisesti vaikuttaneet myös keskustelun määrään ja jakautumiseen sikäli, että samaa mieltä olevien kansalaisten ei ole tarvinnut vaivautua argumentointiin, kun taas eri mieltä oleville on syntynyt voimakkaampi vakuuttamisen tarve.

Presidentti Tarja Halonen ja pääministeri Matti Vanhanen ilmoittivat ennen tuoreimman selonteon valmistelua, etteivät he tule hyväksymään Nato-jäsenyyttä tällä hallituskaudella 2007 - 2011. Lisäksi eräänä vaikuttavana tekijänä Ruotsin ulkoministeri Carl Bildt ilmoitti, ettei Ruotsi hae tämän vaalikauden aikana Naton jäsenyyttä.³⁹⁸

Presidentti Tarja Halonen on toistanut useana eri versiona turvallisuuspoliittista varovaisuutta ja pidättyvyyttä edustavan kantansa, jota kuvaa hänen jo ennen vuoden 2004 selontekoa antamansa lausunto:

"Olemme yhteistyökykyisiä, ja sotilaallisella puolella olemme valtavan nopeasti kehittyneet aktiivisiksi yhteistyökumppaneiksi. Mutta olemme myös sitä mieltä, että joka paikkaan ei pidä työntää nenäänsä. Tiedämme kokomme ja olemme oppineet tavattoman hyvin historian kokemukset. Ne ovat opettaneet, että kansainvälinen politiikka ei ole aina kovin reilua, joskin uusi monenkeskinen toimintatapa tekee siitä vähän vähemmän epäreilua." (Haastattelu Suomen Kuvalehdessä 5.12.2003)

Poliittisen päätöksenteon kannalta on siis hyvissä ajoin selonteon 2009 valmisteluvaiheessa näyttänyt ilmeiseltä, ettei Natoon liittyminen ei ole virallisesti ajankohtaista.

Sotilaallista liittoutumista ja Nato-kysymystä ei selonteon 2009 valmistelussa kuitenkaan voitu välttää. Kysymys on uuden hallituksen aikana noussut esille niin voimakkaana, että se on luonut turvallisuuslinjauskeskusteluun näkyvimmän rintamalinjan ja keskustelun fokuoitumisen jälleen kerran liittoutumisen ja liittoutumattomuuden välille. On yleisesti arvioitu, että Nato-kysymys säilyttäneenä jännitteensä jatkossakin, vielä tämänkertaisen virallisen linjauksen jälkeen, ohjaten linjauksen tulkintoja toteuttamisvastuullisten asettaessa konkreettisia tavoitteita selonteon määrittämille toimintavuosille sekä pitkän aikavälin toimintastrategioille.³⁹⁹

Suomen ulko- ja turvallisuuspoliittiset viralliset voimassa olevat linjausten katsotaan ilmenevän kolmesta keskeisestä valtioneuvoston asiakirjasta. Ulkoministeriö mainitsi verkkosivuilla vuonna 2008 näiksi asiakirjoiksi hallitusneuvotteluissa valmistellun sopimusluonteisen hallitusohjelman sekä valtioneuvoston turvallisuus- ja puolustuspoliittisen selonteon, sekä aiemmat selonteot siltä osin kuin niiden linjauksiin ei uusimmassa selonteossa ole tullut muutoksia. Kolmas tärkeä asiakirja on yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen suojaamista määrittävä strategia-asiakirja (YETT-asiakirja) vuodelta 2006, joka on turvalli-

³⁹⁸ Ks. Tarja Halonen Suomen Kuvalehdessä 26.11.2007 ja Carl Bildt YLE TV1 uutisissa 3.1.2008.

³⁹⁹ Ks. Veikko Heinonen 2008, Sotilasaikakauslehti 4/2008, 51 - 58.

suus- ja puolustuspolitiikan mukainen ministeriöitä ohjaava asiakirja, jonka valmistelun edellytetään perustuvan tuoreimpiin selonteon linjauksiin.⁴⁰⁰

YETT-asiakirja edellyttää hallintoaloja ohjeistavana asiakirjana konkreettisia ja täsmällisiä muotoiluja, mikä pitää omalta osaltaan selonteon poliittisen linjauksen muotoilijoiden jalat maassa sikäli, että se muistuttaa kuvan mukaisesti erilaisten kriisien moninaisuudesta ja keskinäisriippuvuudesta sekä siitä, että nämä varautumiset on keskeisiltä osiltaan resursoitava ja hoidettava kansallisella vastuunotolla huolimatta kansainvälisten toimijoiden tuesta ja yhteistoiminnasta heidän kanssaan.

Vuonna 2007 sovitun hallitusohjelman mukaan Suomi toimii aktiivisesti osana kansainvälistä yhteisöä ja kantaa oman osansa yhteisvastuusta sekä edistää ihmisoikeuksien, oikeusvaltioperiaatteen, demokratian ja kestävän kehityksen toteutumista kaikkialla maailmassa. Turvallisuus- ja puolustuspoliittinen toimintalinja tähtää maan itsenäisyyden ja yhteiskunnan demokraattisten perusarvojen turvaamiseen sekä kansalaisten turvallisuuden ja hyvinvoinnin edistämiseen.⁴⁰¹

Vuoden 2007 hallitusohjelma viitoitti jo seuraavaa, vuoden 2009 selontekoa ja siinä mielessä se on antanut rajat sen valmisteluun liittyvälle virallisen keskustelun realismille eli sille, millaisia muutoksia selontekoon on ylipäätään tehtävissä. Sen mukaan Suomi toimii aktiivisesti osana kansainvälistä yhteisöä ja kantaa oman osansa yhteisvastuusta sekä edistää ihmisoikeuksien, oikeusvaltioperiaatteen, demokratian ja kestävän kehityksen toteutumista kaikkialla maailmassa. Ytimenä säilytetään kuitenkin, selonteossa 2004 mainitulla tavalla, kansalaisten turvallisuuden varmistaminen. Näiden tavoitteiden toteuttamisen voimavaroina ja keinoina Suomen kuvataan olevan valmis käyttämään kaikkia mahdollisuuksia tietyin rajoituksin.⁴⁰²

'Liittoutujat' -leiri on tulkinnut tämän ja aiempien selontekojen viitoittavan loogisesti Suomen tietä Natoon. Leiri tulkitsee myös vuoden 2007 hallitusohjelmassa toteutettavaksi hyväksytyt ja julkistetun Nato-selvityksen jatkavan tätä linjaa ja olevan keskeinen lisäargumentti liittoutumisen lopulliselle perustelulle.

Vaikka selonteot ovat laajentuneet käsittelemään turvallisuusympäristöä, analysoimaan sitä ja tuottamaan valmistelijoiden haluamia argumentteja, nämä voidaan nähdä osaksi linjauksen kompromissintekoa, missä sekä 'liittoutujat' että 'liittoutumattomat' tekevät myönnytyksiä. Selontekojen varsinaisena ytimenä pidetään kuitenkin lukua *Suomen turvallisuus- ja sotilaspoliittinen linja*. Selontekojen virallisten linjausten retoriset muutokset, joihin kaikkien päätöksentekijöiden ymmärretään sitoutuvan, ovat siten luettava peruslinjausten luonnehdinnoissa. Muu osa kuvaa pikemminkin valmistelijoiden näkemystä siitä, miten turvallisuusympäristö on muuttumassa.

⁴⁰⁰ Ulkoasianministeriö 2008, *Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikka*. UM:n www-sivut 07.06.2008.

⁴⁰¹ Vuoteen 2011 asti voimassa ollut pääministeri Matti Vanhasen II hallituksen hallitusohjelma allekirjoitettiin 19.4.2007.

⁴⁰² Emt.

Turvallisuuslinjausten kokonaisuuden tarkastelun kannalta oleellisia asioita ovat, mitkä puolueet ja ministerit⁴⁰³ pää-, ulko- ja puolustusministerinä turvallisuuspoliittista selontekoa valmistelevat, ja toiseksi, millainen selonteon varsinainen ydin, turvallisuuspoliittista linjaa ilmaiseva teksti on:

1995: *Presidenttinä* oli Martti Ahtisaari⁴⁰⁴ (SDP). *Hallituksen* muodosti Paavo Lipponen⁴⁰⁵ (SDP) pääministerinä johtama sateenkaarihallitus, jonka muodostivat SDP:n lisäksi Kokoomus, Vihreät, RKP ja Vasemmistoliitto ja jossa oli Maa- ja metsätalousministerinä yksi virkamiesministeri, Matti Kalevi Hemilä. Ulkoasianministerinä toimi Tarja Halonen⁴⁰⁶ (SDP) ja Puolustusministerinä Anneli Taina⁴⁰⁷ (Kokoomus).

Selonteon linjaus: Sotilaallinen liittoutumattomuus, uskottava itsenäinen puolustus, kehitys suuntautuu yhteisen turvallisuuspolitiikan sekä yhteistoimintavalmiuden luomiseen yhteisiä kriisinhallintatoimia varten Etyj:n ja YK:n mandaatilla.

1997: Sama presidentti ja hallitus.

Selonteon linjaus: Sotilaallinen liittoutumattomuus ja itsenäinen puolustus. EU:n yhdentymistä syvennetään ja yhteistä turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaa kehitetään.

2001: Presidenttinä toimi Tarja Halonen (SDP). Hallituksen muodosti Paavo Lipponen II hallitus, joka koostui edellisen hallituksen puolueista. Ulkoministerinä toimi Tarja Halonen 25.2.2002 asti ja siitä eteenpäin Erkki Tuomioja⁴⁰⁸ (SDP). Puolustusministerinä oli Jan-Erik Enestam⁴⁰⁹ (RKP)

Selonteon linjaus: Uskottava puolustuskyky, sotilaallinen liittoutumattomuus, osallistuminen kansainväliseen yhteistyöhön turvallisuuden ja vakauden vahvistamiseksi.

⁴⁰³ Henkilötiedot lähteestä:

<http://www.eduskunta.fi/thwfakta/hetekau/hex/hxent.htm>

⁴⁰⁴ Martti Ahtisaari, s. 1937 Viipurissa, opettaja. On toiminut ulkoministeriön tehtävissä muun muassa suurlähettiläänä, YK:n apulaispääsihteerinä 1977 - 1981, YK:n alipääsihteerinä 1982-1983 ja 1987-1991 ja sittemmin presidenttinä 1994 - 2000 ja YK:n rauhanprosessien vetäjänä. Palkittu Unescon rauhanpalkinnolla ja Nobelin rauhanpalkinnolla 2008.

⁴⁰⁵ Paavo Lipponen, s. 1941 Turtolassa, valtiotieteen maisteri. Lipponen on toiminut SDP:n tutkimus- ja kansainvälisten asioiden sihteerinä ja poliittisen osaston päällikkönä 1967-1979, pääministerin sihteerinä 1979-1982, Ministeri Veikko Helteen poliittinen sihteerinä 1983, Viestintä Teema oy:n toimitusjohtaja 1988-1995, Ulkopoliittisen instituutin johtaja 1989-1991, SDP:n kansanedustajana 1983 - 1987 sekä 1991 - 2007.

⁴⁰⁶ Tarja Halonen, s. 1943 Helsingissä, oikeustieteiden kandidaatti. On toiminut kansanedustajana 1979-2000, ulkoasiainministerinä 13.4.1995 - 25.2.2000, oikeusministerinä 1.3.1990 - 26.4.1991, pohjoismaisena yhteistyöministerinä 8.12.1989 - 26.4.1991 sekä ministerinä sosiaali- ja terveysministeriössä 30.4.1987 - 28.2.1990 ja presidenttinä 1.3.2000 lähtien. (www.presidentti.fi)

⁴⁰⁷ Anneli Taina, yhteiskuntatieteiden maisteri, on toiminut kokoomuksen kansanedustajana 1987 - 1999. Hän toiminut asuntoministerinä 1995 (Ahon hallitus) ja puolustusministerinä 1995-1999 (Lipponen I hallitus).

⁴⁰⁸ Erkki Tuomioja, s. 1946 Helsingissä, valtiotieteiden tohtori. On toiminut parlamentaarisen puolustuskomiteaa jäsenenä, kauppa- ja teollisuusministerinä 1999 - 2000, ulkoasiainministerinä 2000 - 2003 ja 2003 - 2007.

⁴⁰⁹ Jan-Erik Enestam, s. 1947 Västanfjärdissä, valtiotieteiden maisteri. Toiminut puolustusministerinä 1995 - 12.04.1995 ja 1999 - 2003, sisäasiainministerinä 1995 - 1999 ja ympäristöministerinä 2003 - 2006.

2004: Presidenttinä toimi Tarja Halonen (SDP). Hallituksen muodosti pääministeri Matti Vanhasen⁴¹⁰ (Keskusta) johdolla SDP ja RKP. Ulkoministerinä toimi Erkki Tuomioja (SDP) ja puolustusministerinä Seppo Kääriäinen⁴¹¹ (Keskusta).

Selonteon linjaus: Uskottava kansallinen puolustuskyky, sotilaallinen liittoutumattomuus, itsenäinen toimintakyky. Kriisinhallintakykyä kehitetään ottamalla huomioon EU:n tavoitteet, rauhankumppanuus ja Pohjoismainen kriisinhallintatyö.

Huomion arvoista on, että vuosien 1995, 1997 ja 2001 hallituksissa SDP:llä on ollut ns. ulko- ja turvallisuuspoliittinen värisuora, eli heillä on ollut päätöksentekijöinä sekä presidentti että pääministeri ja ulkoministeri. Puolustusministerin tehtävät ovat olleet kokoomuksella ja RKP:llä. Vuoden 2004 selonteon aikana SDP:llä oli edelleen merkittävin osa ulko- ja turvallisuuspoliittisesta vallasta presidentin ja ulkoministerin tehtävien ollessa heidän vastuullaan. Voidaan siis sanoa, että SDP on ollut keskeinen turvallisuuspoliittisen linjan määrittelijä tänä ajanjaksona.

Silmiinpistävin piirre turvallisuuslinjauksissa on ollut lisääntyvä suuntautuminen yhteisöperusteiseen turvallisuuteen ja yhteisvastuuseen sekä samanaikainen oman puolustuskyvyn säilyttäminen uskottavana. Tätä piirrettä selonteoissa on mahdollista tulkita, 'liittoutujat' -leirin tulkitseman Natoon lähentymisen sijasta, osaksi turvallisuuspolitiikan suunnitelmallista kansainvälistymiskehitystä, jolle perustan antaa vuosina 1995 ja 1997 selonteoissa puolustuspolitiikan pitkäjänteiselle kehittämiselle asetettu johdonmukaisuusvaatimus tärkeimmillä toimintasektoreilla, joiksi asetettiin *vakauspoliittikka, kriisinhallinta ja puolustus*.

Aiempien selontekojen varsinaisen linjauksen retoriikka näyttää siten painottuvan viitoittamaan Suomen syventyvää integroitumista EU:iin ja sen yhteisövaraiseen turvallisuustoimintaan. Selonteot toteavat ajankohtansa turvallisuusympäristöön ja -tilanteeseen sopeutuen kaikki sillä hetkellä aktiiviset turvallisuusorganisaatiot omalla tavallaan tärkeiksi Euroopan vakauden tuottajina, mutta Naton yhteydessä mainitaan aina myös muut toimijat, ja jopa ennen Natoa. Toistuva artikulointi kaikkien keinojen käytön mahdollisuuden säilyttämiselle näyttää selonteoissa tärkeänä.

Tietyt rajat näille keinoille kuitenkin asetetaan. Eri organisaatioiden voimavaroihin tukeutumisessa, tai niitä tuettaessa Suomen voimavaroin, käytön periaatteista viitataan johdonmukaisesti nojaututtavan YK:n, Etyj:n ja EN:n periaatteille. Sotilaallinen liittoutumattomuus on niin ikään säilynyt selontekojen retoriikassa. Sitä on selonteoissa perusteltu sillä, että sen nähdään tukevan Pohjois-Euroopan vakautta.

⁴¹⁰ Matti Vanhanen, s. 1955 Jyväskylässä, valtiotieteiden maisteri. On toiminut ennen pääministeriyyttä muun muassa työasiainvaliokunnassa 1991 - 1995, ympäristövaliokunnassa 1991 - 1995, tulevaisuusvaliokunnassa 1993 - 1995 ja ulkoasiainvaliokunnassa 1995.

⁴¹¹ Seppo Kääriäinen, s. 1948 Iisalmessa. Toiminut muun muassa valtiovarainvaliokunnassa, 1990 - 1991 ja 1999 - 2003, talousvaliokunnassa 1995 - 1999, puolustusvaliokunnassa 2003 sekä kauppaja teollisuusministerinä 1993 - 1995 ja sittemmin puolustusministeri 2003 - 2007.

Mahdollisuuksia erilaisten tulkintojen perustaksi ja selonteon muutosten merkityksellistämiseksi loogiseksi jatkumoksi on kuitenkin runsaasti. Selonteissa kansainvälisen yhteistyön arvo ja merkitys lisääntyy kerta kerralta. Vuoden 2001 selonteko näkee sen tärkeäksi kolmestakin syystä: kansainvälisen kriisinhallinnan toteuttaminen, oman puolustuksen kehittyminen ja kansainvälisen sotilaallisen avun vastaanoton mahdollistuminen. Myös EU:n merkitystä Suomen turvallisuudelle korostetaan lisääntyvästi ja ennakoiva kansainvälinen kriisinhallinta näyttäytyy tärkeänä. Kriisinhallinnassa Nato nähdään tärkeänä kumppanina EU:lle.

WTC-tornien jälkeinen, vuoden 2004 selonteon retoriikka poikkeaa edeltävien selontekojen Suomi- ja EU-keskeisestä linjasta. Laajaan turvallisuuskäsitykseen viittaava retoriikka suuntaa huomion laajempaan uhka-arvioon nostoen EU:n toimintakyvyn lisäksi myös Yhdysvaltojen ja Naton toiminnan Suomen turvallisuuden kannalta merkityksellisiksi. Keinovalikoimaa kuvaavassa kappaleessa, jossa selonteko toteaa Suomen jatkavan yhteistyötä Naton rauhan- kumppanuudessa, lopun toteamus, "[...] Jäsenyyden hakeminen säilyy turvallisuus- ja puolustuspolitiikan mahdollisuutena jatkossakin", on selonteon julkaisun jälkeen noussut 'liittoutujat' -leirille kestotulkinnaksi askeleina kohti Natoa.

Selonteko 2004 ei mene Nato-puheissaan tämän pitemmälle. Se suuntaa linjoituksen päähuomion Suomeen todeten lähiympäristön turvallisuustilanteen vakaaksi, mutta kansainvälisen turvallisuustilanteen muuttuneen haasteellisemmaksi, mikä saattaa heijastaa vaikutuksia myös Suomeen. Tilanteen kehitystä kuvastanee osaltaan se, että talous- ja ympäristöuhkat ovat vuoden 2004 selonteossa uhkalistalla vasta sijoilla 14–15/15 kun ne vuoden 2006 YETT-asiakirjassa määritellään viiden keskeisen asian listalle.

6.3 Turvallisuusympäristön hahmottaminen

Selonteko 2004 perustaa linjauksensa selkeästi Suomi-keskeisen turvallisuusympäristön ja uhkakuvan varaan, jossa Suomea koskevat tilanne- ja riskikuvaukset on ilmaistu varsin yleisellä tasolla muutostrendejä hahmottaen:

"Nato on suuntautunut maakoalitioon ja kriisinhallintaan ja tarvittaessa Yhdysvallat toimii yksin⁴¹². [...] Venäjän kehityksen kannalta merkityksellisiä asioita ovat Itämeren logistiikka, öljyn hintakehitys ja kauppasuhteet Eurooppaan. Nämä tulevat aiheuttamaan Venäjälle edelleen ongelmia Baltiasuhteisiin⁴¹³. [...] Vaikka kokonaisuudessaan Suomen lähiympäristön turvallisuustilanne on vakautunut niin kansainvälinen turvallisuustilanne on muuttunut haasteellisemmaksi. [...] Puolustuksen suun-

⁴¹² Valtioneuvoston turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selonteko 2004, 64. "Laajaa sotilaallista voimankäyttöä tai pakottamista edellyttävissä, mahdollisesti liittolaisten kanssa erimielisyyttä aiheuttavissa tehtävissä Yhdysvallat toimineet jatkossakin yksin, mikäli se katsoo kansallisen turvallisuutensa sitä edellyttävän."

⁴¹³ Selonteko 2004, 67.

nittelussa varaudutaan ehkäisemään ja torjumaan alueellisen kriisin sekä poliittisen, taloudellisen tai sotilaallisen painostuksen vaikutukset sekä sotilaallisen voiman käyttö Suomea kohtaan⁴¹⁴.”

Toimintaympäristöä on kuvattu monipuolisesti mutta voidaan tulkita, että laajalla turvallisuuskäsityksellä ei tässä yhteydessä tarkoiteta ainakaan Kööpenhaminan koulukunnan määritystä siitä. Turvallisuusympäristöä on arvioitu edelleen suomalaisen ymmärryksen mukaisen laajan turvallisuuskäsityksen, eli lähinnä kokonaisuunpuolustuksen näkökulmasta. Vuoden 2004 selonteon laaja-alaisuutta on myös kritisoitu. Linnéllin (2009) mukaan siinä välittyy pyrkimys kattavasti huomioida kansainväliset turvallisuusuhkat ja yhdistää Suomi, eurooppalaisessa kontekstissa, laajaan ja jakamattomaan globaalitason turvallisuusdynamiikkaan. Tämä on hänen mukaansa muuttanut turvallisuuspuhuntaa monimuotoisemmaksi ja rakentanut turvallisuuskäsitystä enemmän sisäisen, ei-sotilaallisen, ja yksilöiden ja yhteiskunnan suojaamisen, eikä vain valtiollisen olemassaolon, turvallisuuden suuntaan. Sen myötä useammat ministeriöt ovat saaneet äänensä kuuluville ja se on tuonut mukanaan vuoden 2004 selontekoon turvallisuuden ja uhkakuvien hyvin laaja-alaisen tarkastelun ja laajentanut turvallisuuspolitiikan toimialaa.⁴¹⁵

Selonteon perustaksi ilmaistun laajan turvallisuuskäsityksen myötä myös turvallisuuspolitiikan tavoite näyttää muuttuneen. Vuoden 1995 selonteko määrittää, että Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikan tavoitteena on turvatun tulevaisuuden takaaminen suomalaisille rauhan, yhteistyön ja syvenevän integraation maailmassa.⁴¹⁶

Vuoden 2004 selonteon mukaan Suomen valtiollisen itsenäisyyden ja muuttuvassa ympäristössään tulevaisuuden turvaamisen lisäksi tavoitteeksi asetetaan myös kansalaisten turvallisuuden ja hyvinvoinnin edistäminen. Suomi on siten seurannut länsimaissa yleistä suuntausta laajentaa turvallisuuskäsityksen sisältöä ja korostaa keskinäisvastuuta. Linnéll näkee ongelmallisena, että uhkia on hyväksytty turvattavaksi enemmän, kuin mihin Suomi on valmis suuntaamaan resursseja ja peräänkuuluttaa priorisointia, huomauttaen sotilaallisten uhkien lisääntyneen 11.9.2001 jälkeen.⁴¹⁷

Huomattavaa on, että vuoden 2004 selonteossa, kuten edellä on mainittu ja esimerkki osoittaa, turvallisuusympäristö kuvattiin useiden hallintoalojen tekeminä johtopäätöksinä, missä sekä Venäjä että Nato saivat tekstissä suhteellisen samansuuruisen tilan. Ne näyttäytyivät, huolimatta jo alkaneesta reaalisesta Nato-jäsenyyismahdollisuudesta ja ’liittoutujien’ ymmärryksen mukaan kannattavuudesta huolimatta, tekstissä vielä arvaamattomina, ja Nato koettiin vielä

⁴¹⁴ Selonteko 2004, 83 – 85.

⁴¹⁵ Jarno Linnéll 2009, 374 – 378. Linnéll ja turvallisuuden sisäiseen ja ulkoiseen puhunnan ja käytettävien suojaamiskeinojen mukaan. Yllämainitun jaon lisäksi hän näkee sisäisen turvallisuuden uhkakuvat sellaisiksi, joita hallitaan ensisijaisesti muilla kuin ulko- ja turvallisuuspoliittisilla keinoilla, joskin päättyy johtopäätökseen, että jaottelu on teennäinen, sillä myös tämän jaottelun mukaisten sisäisesti turvattavien kohteiden uhkat tulevat pääasiassa ulkoapäin.

⁴¹⁶ Selonteko 1995, 44.

⁴¹⁷ Ks. Linnéll 2009, 374 – 378.

vahvasti Yhdysvaltojen välineenä. Tämän uhka-arvion loogisena ratkaisuna selonteon 2004 peruslinjaus neutraloi uhkaa itsenäisellä ja uskottavalla kansallisella puolustuksella ja sotilaallisella liittoutumattomuudella. Linja ei siis poikkea olennaisesti aiemmista selonteista 1995, 1997 ja 2001. Ratkaisuun sisältyy kuitenkin jo ajatus yhteistyön avulla vahvistua ja osallistua konfliktin estoon, mutta samantarvoisena näyttäytyy myös tahtotila vähentää vastakkainasetteluja ja kriisien syiden syntymistä pyrkimällä kaikin tavoin vähentämään valtioiden ja niiden kansalaisten eriarvoisuutta ja syrjäytymistä.

Puolustukselle selonteko 2004 antaa selkeän tehtävän suojata Suomea koko valtakunnan alueella, ja tämän selonteko näkee tärkeäksi perusteeksi yleiselle asevelvollisuudelle. Huomattavaa kuitenkin on, että talous- ja ympäristöuhkat ovat vuoden 2004 selonteossa uhkalistalla vasta sijoilla 14 – 15/15, joten uhka-arviot ovat kaikesta laajasta turvallisuuspuhunnasta huolimatta painottuneet suomalaisen kokonaismaanpuolustuksen ajattelun mukaisesti ja korostetusti Suomi-keskeisesti, missä EU koetaan enemmänkin viitekehyksenä ja reitinä mitä kautta kriisit ulottuvat Suomeen. Eli toisin sanoen, koettiin, että Suomea voi kohdata kriisi vain EU:ta kohdanneen laajemman kriisin seurauksena.

Vuoden 2004 selontekoon perustuen valmisteltu Puolustusministeriön strategia-asiakirja 2025 (2006) määrittelee sotilaalliset turvallisuusuhkat yksilöidymmin selkeän analyysin perusteella ja kokoaa sen seuraavasti:

”Suurimpina uhkina EU-maille säilyvät terrorismi, joukkotuhoaseiden leviäminen ja alueelliset konfliktit sekä niin sanotut sortuvat valtiot ja järjestäytynyt rikollisuus.”⁴¹⁸

Huomionarvoista on, että kun vuoden 2004 selonteon uhka-arvio on rakennettu selkeästi Suomen näkökulmasta, niin kaksi vuotta myöhemmin julkaistu Puolustusministeriön strategia-asiakirja analysoi uhkaa jo EU-maiden näkökulmasta. Asiakirjassa pyritään ilmeisesti EU:n yhteiseen uhka-arvioon, joka on luontevasti useimmille Natoon kuuluville EU-maille sama kuin Naton uhkaskenaario, joka on puolestaan samansisältöinen kuin Yhdysvaltojen Euroopan suunnalle määrittämä uhka-skenaario⁴¹⁹. Yllättävää ei siten liene, että strategia-asiakirja painottaa Suomen puolustuspolitiikan perustuvan yhteistyöhön EU:n kanssa ETTP:n puitteissa sekä Naton kanssa ja näkee tärkeäksi kehittää puolustusvoimia siten, että edellytykset Nato-jäsenyydelle säilyvät jatkossakin.⁴²⁰

Vuoden 2009 selonteko määrittää laajaan turvallisuuskäsityksen kolmeen kategoriaan ja nimeää turvallisuuspolitiikan ulkopolitiikan välineeksi. Suomen turvallisuusympäristön tarkastelussa ja turvallisuuspoliittisen ratkaisun arvioinnissa vuoden 2009 selonteon valmistelijoiden tulee, virallisen selonteon valmistelun tehtävänannon mukaisesti, huomioida *laaja turvallisuuskäsitys*, joka kä-

⁴¹⁸ Puolustusministeriö 2006, 9. Puolustusministeriön strategia 2025. Turvallisesti tulevaisuuteen.

⁴¹⁹ Kaarle Lagerstam 2005, 199 toteaa Yhdysvaltain riskianalyysin sisältävän näiden lisäksi vielä elintärkeiden luonnonvarojen kuljetusten häirinnän. Uhkat ovat pääosin Naton ulkopuolella ja kohdistuvat alueen eteläosiin.

⁴²⁰ Puolustusministeriö 2006, 21.

sittää sotilaallisen ympäristön lisäksi koko sosiaalista elinympäristöä aina globaaliin ilmastonmuutokseen. Turvallisuuspolitiikan roolina valmistelun alkuvaiheessa nähtiin olevan ulkopolitiikan tukeminen, perimmäisen tavoitteen ollessa turvallisuuden edistäminen.⁴²¹

Asiantuntijakeskustelussa turvallisuusympäristöä hahmotellaan länsimaista puhetapaa noudattaen globaalina kysymyksenä, jonka kehyksissä havaittujen ilmiöiden mahdollisia vaikutuksia heijastetaan omaan maahan ja lähipiiriin, Euroopan unioniin ja kohtuullisen painokkaasti Venäjään, erityisesti siinä mielessä, että huolestuneena tarkkaillaan miten muutokset Euroopassa vaikuttavat sen turvallisuusdogmeihin. Globaalistumisen nähdään sekä tiivistävän, hajauttavan että politisoivan uudella tavalla turvallisuustoiminnat. Laaja turvallisuuskäsitys on tuottanut tilanteen, jossa kansainvälisestä mediasta tarjoutuu suomalaisten omaksuttavaksi miltei loputon määrän uhkakuvia, joista suomalainen turvallisuuskeskustelu arvottaa oma osansa turvallisuusriskeiksi, jotka voisivat vaikuttaa Suomeen.

Lisääntyneet luonnonkatastrofit ja median mahdollistama niiden reaaliaikainen seuranta ovat saaneet laajat kansalaispiirit ja valtiot tietoiseksi ympäristön rajallisuudesta ja sen suojelemisen välttämättömyydestä sekä vastuustaan sen suorittamisessa. Yhdessä valtioiden erilaisten kehitysvaiheiden aiheuttamien demokratiavajeiden kanssa näiden laajojen uhkien koetaan aiheuttavan inhimillisiä kärsimyksiä ja ihmisten lisääntyvän hakeutumisen parempien elinolosuhteiden piiriin – myös meidän maahamme. Globaalitasolla eräät tarkkailijat näkevät tämän johtavan jälleen ideologioiden törmäyskurssien uhkan lisääntymiseen Samuel P. Huntingtonin artikkelissaan *The Clash of Civilizations* (1993) esittämien kulttuuristen sijaan, sekä uudenlaisten aseiden, luonnonvarojen, energian ja ydinasevarustelun kiristysluontoiseen käyttöön valtioiden välisten suhteiden uudelleenmäärittelyssä⁴²².

Sotilaallisten uhka-arvioiden tarjontaa julkisuudessa voidaan hahmottaa sotilasasiantuntijoiden artikkeleiden perusteella. Juhani Paakkinen (2002) näkee valtavirrasta poiketen terrorismin globaalina virtuaalisissiliikkeenä, siis yhtenä sodankäynnin muotona, jonka vastustamisen saama laaja kansainvälinen tuki on inhimillisten kärsimysten välttämiseksi ymmärrettävää, mutta kuitenkin enemmän kuin ymmärrettävää se on juuri kansallisvaltioiden omien intressien näkökulmasta.⁴²³

Huolimatta siitä, että USA on saanut sekä YK:n että monikulttuurisen, joskin löyhän liittokunnan tuekseen Paakkinen näkee sotaa käyttävän länsimaisten arvojen puolesta ja sillä yhdistettävän länsimaista turvallisuusjärjestelmää johtavien länsimaiden linjausten mukaan. Kansainvälisten turvatoimijoiden työnjaon nähtiin jo vuonna 2002 muotoutuvan siten, että USA vastaa kovasta sodas-

⁴²¹ Esim. Presidentti Tarja Halosen puhe Martti Ahtisaari -luennossa 13.11.2006, Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikka, jossa hän käsitteli turvallisuuspolitiikkaa ja selonteon 2009 valmistelua.

⁴²² Ks. Juha-Antero Puistola 2007, 61 – 62.

⁴²³ Juhani Paakkinen 2002, 26 – 32. Paakkinen näkee esim. Al-Qaida -järjestöllä olevan paljon yhteisiä piirteitä Mao Tse Tungin kumouksellisen sissiliikkeen kanssa.

ta ja Nato hoitaa keskisuuria sotia, koska sen iso ja kasvava yhteisö tulee tekemään siitä sotilaallisesti tehottomamman. Naton poliittisen roolin vakauden ylläpitäjänä sen sijaan nähdään kasvavan ja politisoitua Nato lähenee sotilaallistuvaa EU:a, jolloin myös Venäjä lähenee Natoa päästessään irti vanhoista uhkakuvista⁴²⁴.

Sotahistorioitsija Sampo Ahto (2007) ei näe Naton kehitystä ylläkuvatun auvoisena, koska Naton olemassaolo perustuu pääosin USA:n mukanaoloon ja vaikka tehtävät vaihtuvat, niin visio on säilynyt. USA:n mukanaolon perusta on sen määräysvallan säilyminen Natossa ja USA:n etujen mukainen toiminta⁴²⁵.

Gustav Hägglund (2007) sitä vastoin tunnustaa muuttuneen Naton tärkeän roolin kansainvälisen vakauden ylläpitäjänä ja toteaa Naton ottaneen uusiksi tehtävikseen kriisinhallinnan itselleen tärkeillä alueilla sekä sodan terroristeja vastaan. Naton muuttuneesta roolista huolimatta hän kallistuu esittämään Suomen pitäytymistä oman turvallisuuden parantamiseen ja vaikuttamiseen EU:n yhteisten turvallisuusrakenteiden edistämiseksi.⁴²⁶

Vastustettuaan useissa yhteyksissä Suomen Afganistan operaation jatkamista tulkiten Suomen jo joutuneen sodan osapuoleksi Hägglund asettuu 2010 puolustamaan oman itsenäisen puolustuskyvyn ja sen vahvuuksien, asevelvollisuuden ja maanpuolustustahdon säilyttämistä. Hänen näkemyksensä mukaan sotilaallinen liittoutuminen syö näitä vahvuuksia eikä tue kansallista puolustusta. Koska Suomella ei ole olemassa tällä hetkellä sotilaallista uhkaa, niin edullisemmaksi vaihtoehdoksi hän näkee yhteistyön Pohjoismaiden kanssa alueellisella tasolla ja rajatuilla omia vahvuuksia palvelevilla tavoilla.⁴²⁷

Matti Ahola (2007) puolestaan näkee turvallisuuspolitiikan uhkien ja ratkaisujen painopisteen olevan sotilaallisissa kysymyksissä ja riippuvan kyvyttämme integroitua ja liittoutua Naton kanssa ja siten varmistaa materiaalisen ja toiminnallisen tuen saanti. Hän esittää Venäjän uhkaan viitaten, että turvallisuusympäristön analyysissä painotus tulisi olla lähialueissa ja ympäristön muutoksenopeuden takia uhka-analyysi tulisi tehdä vuosittain. Ahola ei näe EU:a turvallisuusratkaisuna, vaan painottaa nimenomaan yhteyksiä Yhdysvaltoihin ja Nato-jäsenyyttä.⁴²⁸

Voidaan todeta, että sotilasasiantuntijoiden turvallisuusympäristön hahmottamisen tavat ovat operatiivisesti ja strategisesti rationaalisia. Huomion keskiössä ovat toimijoiden aikomukset, toimintakyky ja päämäärät. Toisaalta turvallisuusympäristö on pelkistetty valtioiden, järjestelmien ja instituutioiden piiriksi, minkä vuoksi globaalin turvallisuusympäristön ilmiöiden takana olevasta todellisuudesta on artikuloitu vain koskettavimmat ja uhkaavimmat piirteet ja kuvattu ne meitä kaikkia lähellä oleviksi ja jokapäiväisesti koskeviksi. Uhkailmiöiden syvempiä todennäköisiä poliittisia syitä, niihin vaikuttavia jän-

⁴²⁴ Emt. viitaten riippumattoman Centre for European Reform -tutkimuslaitoksen johtajaan Charles Grantiin.

⁴²⁵ Sampo Ahto 2007, 43.

⁴²⁶ Gustav Hägglund 2007, 21 - 23.

⁴²⁷ Gustav Hägglund 2010, 9 - 15.

⁴²⁸ Matti Ahola 2007, 9 - 12.

nitteitä ja toimenpiteiden oikeudellismoraalisia ulottuvuuksia asiantuntijat eivät sitä vastoin analysoi, ne jätetään poliittisille päättäjille sekä tutkijoiden tulkittaviksi.

Sotilaallisen turvallisuusympäristön kehitystä voitaisiin asiantuntijakuvausten perusteella kuvata tiivistetysti seuraavasti: Kylmän sodan päättyminen Neuvostoliiton hajoamiseen johti uhkakuvasulkeisiin, jotka ovat suunnanneet turvallisuusorganisaatiot akuutteihin paikallisiin kriisinhallintatehtäviin. ”Nine eleven” ja arvaamattomaksi kuvattu globaali terrorismi eräänlaisena reagoitina läntiselle hegemonialle, markkinakilpailulle, kaupalliselle uuskolonialismille ja näiden tueksi syntyneelle kehittyneelle sotataidolle, ovat laajentaneet sotilaalliset uhkakuvat asymmetrisiksi, globaaleiksi ja yhteisiksi useille valtioille.

6.4 Puolueohjelmien turvallisuuslinjaretoriikka

Puolueiden julistamat ohjelmat tuottavat turvallisuuslinjauksen osalta pettymyksen, sillä ne eivät pääsääntöisesti ole olleet niin selkeäsanaisia kuin esimerkiksi puoluejohtajien lausunnot eri haastatteluissa tai hallituspuolueiden kannanotot hallitusvastuun vaihduttua vuonna 2007. Niistä selviää kuitenkin, että päähallituspuolueet Kokoomus ja Keskusta kuuluvat eri linjaleireihin. Keskusta edustaa selonteon linjauksia ja siten ’liittoutumattomat’ -leiriä ja Kokoomus ’liittoutujat’ -leiriä. Puoluejohtajien lausunnot täydentävät tätä kuvaa siten, että Kokoomus on entistä selvemmin kiirehtinyt Suomea liittymään Natoon ja Keskusta entistä selkeämmin ilmaissut toistaiseksi kielteisen kantansa⁴²⁹.

Keskustan kanta on vuodesta toiseen pysynyt suhteellisen vakaana ja se voidaan tiivistää vuoden 2006 periaateohjelman lauseeseen:

”Puolustamme itsenäisyyttämme ensisijaisesti itse. Pidämme huolta puolustusvoimien suorituskyvystä ja läsnäolosta koko maassa sekä kansalaisten maanpuolustustahdosta. Mahdollisiin uusiin turvallisuuspoliittisiin ratkaisuihin tarvitaan kansan enemmistön tuki. Suomen puolustuksen ydin on kaikissa olosuhteissa aina suomalainen.”⁴³⁰

Keskustan linjaukset korostavat kansalaisten suuren enemmistön huomioon ottamista. Varsinaisesti Keskusta ei esitä puolueohjelmissa kannattavansa tai vastustavansa Nato-jäsenyyttä vaan esittää, että turvallisuuspolitiikan perusteet eivät ole muuttuneet aiemmasta eikä turvallisuuspoliittiseen linjaan siten ole tarvetta tehdä muutoksia.

SDP:n linjaukset puolueohjelmissa ovat vaihdelleet vuosien 1995 ja 1999 väljän aatteellisesta eurooppalaisen rauhan turvaamisesta ja kansainvälisen solidaarisuuden kannattamisesta vuosien 2003 ja 2007 selontekojen sotilaallisen liittoutumattomuuden linjauksiin, joihin sisällytetään läheinen yhteistyö Naton

⁴²⁹ Ks. Martti Lehto 2007, 9 – 15.

⁴³⁰ Suomen Keskustan periaateohjelma 2006.

kanssa. Vaikka linjaukset ovat ohuita, on todettava, että puolueen kanta näkyy jokaisessa tehdyssä selonteossa. Oppositiopuolueista SDP kuuluu siis puolueena 'liittoutumattomat' -leiriin ja eurooppalaisen yhteistyön kehittäjiin, mikä voidaan ymmärtää jo EU jäsenyyskeskusteluissa esille tulleen SDP:n lähtökoh-
tia kuvastavan politiikan jatkamisena. Sen mukaisesti SDP suuntautuu EU:iin, jotta muodostuisi pääomien, talouden ja kansalaisyhteiskuntaan laajempi ja kansainvälinen hallintajärjestelmä. On kuitenkin huomattava, että SDP:ssä on myös 'liittoutujat' -leiriläisiä, jotka kannattavat SDP:n yleisestä linjasta poiketen kovaa aseellista kriisinhallintaa ja ammattiarmeijaa⁴³¹.

Pienemmät puolueet ovat ottaneet reaalipoliittisen asennon ja myötäilevät yleistä mielipidettä. RKP ja Vihreät näkevät laajan selvityksen tarpeelliseksi ja suhtautuvat kansainväliseen yhteistyöhön positiivisesti, mutta karttavat hätäisiä linjan muutoksia. Vasemmistoliitto suhtautuu varovaisen myönteisesti liittoutumiseen ja edellyttää sen vakavaa pohtimista muttei näe aihetta hätäilyyn. Saldoksi jää, että kolmesta suuresta puolueesta kaksi on siis liittoutumista vastaan, joten myös siltä osin pyrkimykset selonteon linjamuutokseen näyttäisivät olevan turhaa energian haaskausta.

Mistä Nato-kysymyksen esillä pidossa selonteon yhteydessä on sitten kysymys? Seuraavassa tarkastellaan Kokoomuksen, jolle on jäänyt puolueena todistamisen taakka, puolueohjelmien retoriikkaa tämän kysymyksen valaisemiseksi.

Kokoomus, joka siis edustaa puolueena selkeintä 'liittoutujat' -leiriä, on puolueohjelmissaan muotoillut Nato-mielityksensä tarpeeseen tarkastella linjausta, turvallisuusympäristön muuttuessa, avoimesti ja ennakkoluulottomasti. EU:iin liittymisen jälkeen Kokoomuksen turvallisuuspoliittinen ajattelu on kehittynyt vuoden 1995 ohjelman maltillisesta nationalismia vähentävästä ja yhteisöllisyyttä edistävästä varovaisesta muotoilusta vuoden 2007 periaateohjelman vahvaa kansainvälistä ja EU:n avulla maailmanlaajuisia toimijuutta julistavaan muotoon. Vuonna 1995 ohjelma oli Suomi-keskeinen:

"Uudessa Euroopassa Suomen on edelleen huolehdittava hyvistä naapuruussuhteista. Suomen ja Venäjän välisten turvallisuuspoliittisten intressien perusteet ovat säilyneet [...] ennallaan. Venäjä on oleellinen osa Eurooppaa [...] ETYKillä on edelleen yleiseurooppalaisena järjestelmänä turvallisuuspolitiikassa tärkeä tehtävä. ETYKin puitteissa NATO ja WEU voivat saada nykyistä enemmän vastuuta koko Euroopan turvallisuudesta. WEU on kehitettävä osaksi laajempaa eurooppalaista turvallisuusjärjestelyä. [...] EU:n jäsenenä Suomi tulee olemaan aktiivinen osallistuja [...] Suomi ei tule sulkemaan pois mitään vaihtoehtoja, jotka lisäävät turvallisuutta ja vahvistavat rauhaa Euroopassa. Suomen turvallisuuspolitiikan osana meillä on oltava olosuhteisiimme mitoitettuja, tehokkaita sekä itsenäisen puolustuskyvyn takaavat puolustusvoimat ja maanpuolustustahto... YK:n rauhanturvatoiminnan on oltava jatkossakin osa myönteistä kansainvälistä turvallisuusyhteistyötämme." (Kokoomuksen puolueohjelma 1995 - 1999)⁴³²

⁴³¹ Esim. Liisa Jaakonsaari 2008. Jaakonsaari toteaa TV1:n lauantaiseurassa 8.3.2008 kriisinhallinnan olevan ulkopoliittikan kärjen.

⁴³² Ks. Tampereen yliopiston yhteiskuntatieteellinen tietovarasto, <http://www.fsd.uta.fi/pohtiva/>

Vuoden 1995 - 1999 tavoiteohjelmassa kuvaukset ovat maltillisia, Venäjä saa suuren huomion ja hyvistä naapurisuhteista edellytetään huolehdittavan perinteiseen tapaan. ETK (muuttui 1994 Etyj:ksi) oli tuolloin se turvallisuusorganisaatio, johon Kokoomus luotti, mutta EU:lle asetetut toiveet turvallisuuden lisääjänä oli myös selkeästi artikuloitu. Yhtä selkeästi toimintaympäristö rajataan Eurooppaan ja tahtotila itsenäiseen puolustukseen on vahva. Kokoomus muodosti hallituksen yhdessä SDP:n, RKP:n ja Vihreiden kanssa ja oli valmistele-
massa vuoden 1997 sekä vuoden 2001 selontekoa.

Vuosia 1999 - 2003 koskeva periaateohjelma muotoilee turvallisuustavoitteet koskemaan jo laajempaa maailmaa:

”Maailmanlaajuistumiskehityksen myötä Suomen on vaikutettava EU:n jäsenenä eettisen ulkopoliittikan luomiseen osana globaalia järjestelmää [...] Suomen kansainvälisessä yhteistyössä rauhan ja turvallisuuden hyväksi tärkein viiteryhmäme on Euroopan unioni. Muun ohella se on turvallisuusyhteisö, joka vahvistaa Suomen turvallisuutta ilman varsinaisia turvallisuustakeita. Suomen on jatkossakin osallistuttava aktiivisesti unionin yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan määrittelyyn.” (Kokoomuksen puolueohjelma 1999 - 2003).

Viisi vuotta edellisestä ohjelmasta Kokoomuksen tavoitteissa viitataan eettiseen ulkopoliittikkaan, jota ohjelma ei tarkemmin määrittele, ja vahvaan sitoutumiseen Euroopan unioniin. Vaatimus toimia EU:n vaikuttavana jäsenenä ja ottaa tässä roolissa osaa ulkopoliittikan luomiseen osana globaalia järjestelmää viitaten Euroopan unioniin turvallisuusjärjestönä⁴³³ on merkittävä harppaus kansainväliseksi vaikuttajaksi itseymmärryksen aikaisempaan tasoon nähden.

Seuraavassa tavoiteohjelmassa 2003 - 2007 Suomen koetaan jo olevan EU:n sisäpiirissä ja siitä lähtökohdista asetetaan tavoitteet ideologisempaan suuntaan: ”Suomen asema Euroopan myönteisenä jatkuvassa muutoksessa turvataan. Euroopan unionin syventyessä ja laajentuessa, Naton kehittyessä ja laajentuessa sekä Venäjän ja lännen suhteiden tiivistyessä Suomi arvioi tarvittaessa uudelleen omaa ulko- ja turvallisuuspolitiikkaansa [...] Suomen maanpuolustuksen uskottavuudesta pidetään huolta [...] Turvallisuus- ja puolustuspolitiikan linjavaihtoehtoja tarkastellaan analyttisesti ja avoimesti.” (Kokoomuksen tavoiteohjelma 2003 - 2007).

Tässä ohjelmassa Nato esitetään ensi kertaa vaihtoehdoksi itsenäiselle puolustuspolitiikalle. Tosin vain epäsuorasti viitaten: ”linjavaihtoehtoja tarkastellaan analyttisesti ja avoimesti” Naton, EU:n ja Venäjän keskinäisten suhteiden kehityksen niin salliessa. Samoin vuoden 1995 ohjelman tahtotila itsenäisestä puolustuksesta on vaihtunut vaatimukseen maanpuolustuksen pelkästä uskottavuudesta huolehtimiseen. Tämä uskottavuus voidaan siis saavuttaa muutoinkin kuin itsenäisellä puolustuksella.

Vuonna 2006 pitkän tähtäimen periaateohjelma laajentaa edelleen Suomen turvallisuuspoliittista toimintaa jo EU:n osana. Huoli oman maanpuolustuksen

⁴³³ Tähän on vaikuttanut todennäköisesti Euroopan turvallisuus ja puolustuspolitiikan (ESDP) varsinainen käynnistyminen 1999 Kölnin ja Helsingin kokouksissa.

ylläpitämisestä nähdään suurempaan toimintaan liittyvänä - Suomen laaja-alaisen edun resurssina:

”Euroopan unionin roolia kansainvälisenä toimijana on vahvistettava ja unionin yhteisestä ulko- ja turvallisuuspolitiikasta on tehtävä todellisuutta [...] Maanpuolustusta on jatkuvasti kehitettävä arvioimalla laaja-alaisesti Suomen edun toteutuminen. Ajanmukaisesti, monipuolisesti ja tehokkaasti toimivat puolustusvoimat ovat kansallinen voimavara myös rauhan aikana.” (Kokoomuksen periaateohjelma 2006).

’Liittoutujat’ -leirin Kokoomusedustus on Laclaun termein ominut oman linjansa argumentointiin myös uusia vapaita elementtejä, jotka on liitetty diskurssiin huomioonotettavana arvona. Tällainen on juuri ”kansainvälinen merkitys” tavoittelemisen arvoisena oliona, joka voidaan saavuttaa liittoutumisen myötä ja jonka tehtävän vuoden 2006 periaateohjelma Euroopan unionille antaa. Kansainvälisen merkittävyyden lisäämisen näkökulmasta on tulkittavissa myös lauseet laaja-alaisesta Suomen edun toteutumisesta ja näkemyksestä puolustusvoimista kansallisena voimavarana myös rauhan aikana. Maanpuolustus ymmärretään tässä välineeksi, jolla halutaan saavuttaa muitakin hyötyjä kuin perustehtäväksi aiemmin miellettyä kansakunnan turvallisuutta.

Myös ”Venäjän mielipide” on nähtävissä tällaisena vapaana elementtinä, jonka omiminen ja uusioliittäminen viralliseen legitimoituun turvallisuuskäsitteeseen huojuu molempien leirien käytettävissä. ’Liittoutumattomat’ -leirin yhtenä argumenttina on, että Venäjä tuntee itsensä uhatuksi ja se lisää jännitettä itärajamme suunnalla. Vähimmillään he näkevät, että välit viilenevät ja Venäjä joutuu suunnittelemaan lounaisrajansa puolustuksen huomioiden sen, että se on Nato-rajainen. Tämän argumentoinnin ’liittoutujat’ -leiri on menestyksellä kiistänyt leimaamalla sen käyttäjät vanhanaikaiseksi kylmän sodan retoriikkaan jämähtäneiksi, uudistukseen kykenemättömiksi ja uutta ajattelua estäviksi tahtoiksi⁴³⁴.

Turvallisuusajattelun kansainvälisyys- ja liittoutumisalttius nimenomaan Natoon on viimeisissä Kokoomuksen ohjelmissa ollut merkittävä. Suomen laaja-alaisen etujen huomioimiseen voi tulkita liittyvän Kokoomuksen tavoitteita. Jo EU-jäsenyysskeskusteluissa esille tulleet tavoitteet, eli näköalat laaja-alaisiin (kaupallisiin ja poliittisiin?) etuihin ja kansainvälisen merkityksen kasvamiseen voivat osaltaan selittää kokoomuksen keskittymistä liittoutumisasiassa juuri Nato-kysymykseen.

Puolueohjelmia tulkittaessa on syytä muistaa myös Mickelsonin (2007) havainto politiikan ja puolueiden 1990-luvun muutostrendinä vallinneesta pyrkimyksestä yleispuolueiksi, jotka harrastavat median mahdollistamaa markkinapolitiikkaa. Puolueohjelmat voidaan ymmärtää markkinoinnin mahdollistamiseksi puolueiden pyhäpuvuiksi, joiden alla olevia syvempiä tarkoituksia voidaan tulkita kuten edellä, menneeseen viitaten tai vasta jälkikäteen, tulkitsemaal-

⁴³⁴ Esim. Puolustusministeriön osastopäällikkö Pauli Järvenpää 2007, arvostellessaan Tarja Halosta ja Matti Vanhasta Nato-kielteisyydestä. YLE Tekstiv 1.1.2007 klo 21.00.

la varsinaisiin turvallisuuspoliittisiin esityksiin, käytäntöihin ja lakiesityksiin liittyvää retoriikkaa, äänestyskäyttäytymistä ja päätöksentekoa.

6.5 Turvatakuuretoriikka

Kuten sekä selontekojen että puolueohjelmien kehityksestä käy ilmi, Suomi on valtiotoimijana sitoutunut tiukasti EU:n yhteiseen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan. Sitoutumisen nähdään edellyttävän jatkossa oman turvallisuusinfrastruktuurin sopeuttamista tähän järjestelmään ja sen standardeihin. Sopeuttamisen tekee ongelmalliseksi se, että Suomi toteuttaa turvallisuuspolitiikkaa ikään kuin kahdella raiteella kulkien. Suomi ensinnäkin osallistuu aktiivisesti EU:n yhteiseen kriisinhallintapolitiikkaan sekä sen puitteissa asettuu Naton nopean toiminnan joukkojen (NRF:n) käytettäväksi. Lisäksi Suomi vastaa omasta turvallisuudestaan ja puolustuksestaan itsenäisesti omalla armeijallaan. Ratkaisu poikkeaa yleisestä eurooppalaisesta mallista ja muodostaa liittoutumiskiistassa taloudellisuus- ja logistiikkakäytöksen.

'Liittoutujat' painottavat, että pääosa (26 maata) EU:n jäsenmaista kuuluu Natoon ja näkevät sen tulevaisuudessa olevan koko EU:n turvallisuusratkaisun. Jatkuvuuden käsitystä tukee se, että historiallisessa katsannossa Nato on ollut näille maille välttämätön organisaatio kansallisen puolustuksen järjestämisessä ja toisaalta se on ollut ja on edelleen keino sitouttaa Yhdysvallat ja sen voimavarat Euroopan turvallisuustoimintaan.⁴³⁵ Uusimmat EU-jäsenvaltiot ja kandidaattit ovat myös poikkeuksetta hakeneet tai hakemassa EU-jäsenyyden lisäksi myös Nato-jäsenyyttä, minkä 'liittoutujat' näkevät tuottavan Pohjolaan vakautta, mutta myös korostavan Suomen turvallisuuspoliittisen ratkaisun erilaisuutta, etenkin kun nämä valtiot geopoliittisesti voidaan sijoittaa samaan kategoriaan Suomen kanssa.

Erillisen ulottuvuuden, ikään kuin kolmannen raiteen, muodostaa Naton rauhankumppanuustoiminta (PfP), jonka selonteko 1995 näkee tuottavan Suomen puolustuksen säilymisen kehityksen kärjessä mutta ei näe sitä uutena turvallisuusratkaisuna. Selonteko 2009 puolestaan näkee sen osana turvallisuusratkaisua, korostaen sen erityistä merkitystä Suomen kriisinhallintakykyjen ja oman puolustuskyvyn kehittämisen sekä sotilaallisen avun vastaanottokyvyn kannalta.

Nykyisin molemmat leirit näkevät PfP-toiminnan hyödyllisenä ainakin sen takia, että sen avulla luodaan EU:lle yhteinen toiminta- ja välinestandardi. 'Liittoutujat' näkevät PfP:n merkityksenä edellä mainittujen asioiden lisäksi myös sen, että PfP mahdollistaa edellytykset option syntymiselle ja säilymiselle, jotta Suomi voi nopealla aikataululla liittyä Natoon. 'Neutraalien' leirin asian tuntijat puolestaan epäilevät sitä, tuottaako PfP-toiminta ja kriisinhallintaan

⁴³⁵ Ks. Pertti Joenniemi 2000, Helsingin Sanomat 25.7.2000.

osallistuminen Suomelle sellaisia teknisiä ja taktisia kykyjä ja taitoja, jotka edistävät puolustuksen kehittämistä juuri suomalaisiin tarpeisiin.

Monien asiantuntijoiden mukaan uhkat, konfliktien luonne ja sodan kuva ovat kehittyneessä ja kaupungistuvassa mutta kuitenkin harvaanasutussa Suomessa erilaisia kuin suurvaltojen tuottamat mallit. He esittävät pelkän liittoutumiskysymyksen ja sen etujen ja haittojen sijaan pohdittavaksi kiihköttömästi todellisia uhkia ja tulevaisuuteen keskittyviä vaihtoehtoisia puolustusratkaisuja.⁴³⁶ Siten 'liittoutujien' puolustuksen vahvistumisargumentti näyttää heille enemmänkin poliittiselta kannanotolta kuin kiistattomalta asiantuntijalausunnolta.

Pääväitteisiinsä perustuen 'liittoutujat' -leiri näkee tämän kolmella raiteella kulkemisen turhana resurssien syöjänä, johon Natoon liittyminen toisi helpotusta. 'Liittoutumattomat' -leiri näkee sitä vastoin ristiriitaisena voimien kohdentamisen ulkomaan kriisinhallintaan, kun isänmaan puolustamiseen priorisoituva 'maanpuolustus' kärsii resurssipulasta.

'Liittoutujien' argumentoinnissa EU:n yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan syventäminen tuottaa vahvan perustelupohjan myös Nato-jäsenyydelle, sillä jo legitimoidun ja tapahtuneen sitoutumisen EU:n globaaliin kriisinhallintapolitiikkaan nähdään käytännössä edellyttävän Suomelta tiivistä suhdetta myös Natoon ja sen toimintatapoihin. Suhde Natoon ei ole kuitenkaan tällaisenaan tyydyttävä kummallekaan suomalaiselle leirille. 'Liittoutujat' -leiri on valmis sitoutumaan syvemmin niin EU:n kriisinhallinnan koviin toimiin kuin Nato-jäsenyyteenkin perustellen tätä mahdollisuudella päästä näiden organisaatioiden sisäpiiriin vaikuttamaan turvallisuutta koskevaan päätöksentekoon. 'Liittoutumattomat' -leiri on vastaavasti varoittanut tällaisen reaaliolitiikan ja politiikan militarisoitumisen johtavan uudenlaisen ajopuuteorian syntymiseen⁴³⁷.

Molempien kantaaottavien leirien yhteiseksi intressiksi näyttää kuitenkin vahvistuneen pyrkimys kustannustehokkuuteen, jonka saavuttamiseksi haetaan ratkaisua entistä enemmän suurten yksiköiden laadukkaasti toteutettujen ydintoimintojen avulla, jota täydennetään tukitoimien osalta joko yhteistyöllä tai ulkoistetuilla toiminnoilla. Tämä tulee selkeästi esille jo vuoden 2004 selonteossa.

*"Kansainvälisessä yhteistyössä Suomi edistää turvallisuutta Yhdistyneiden Kansakuntien toimintaedellytyksiä vahvistaen sekä Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestön, Euroopan neuvoston ja Naton rauhankumppanuuden puitteissa sekä muissa yhteyksissä. Suomi edistää pohjoismaista ja lähialueensa yhteistyötä."*⁴³⁸

EU, WEU, Etyj, YK, Naton rauhankumppanuus sekä pohjoismainen turvallisuusyhteistyö ovat niitä foorumeita, jotka turvallisuusdiskurssissa näyttävät jo annettuina resursseina ja rakenteina, joihin sitoutumista ei aseteta keskuste-

⁴³⁶ Ks. Esim. Kyösti Halonen 2001, 201 ja 208 – 210, sekä Petteri Jouko ja Marko Palokangas 2010, 41, 42.

⁴³⁷ Ks. esim. Paakkinen 2002, 26 – 32.

⁴³⁸ Valtioneuvoston turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selonteko 2004, 77.

luissa enää arvostelun kohteeksi. Sitä vastoin 'liittoutumattomien' leiri on käyttänyt EU:ta ja sen turvatakuita elementtinä, jolla se pyrkii kumoamaan Nato-liittymisen keskeisen perusteen, Naton turvatakuut⁴³⁹. Tämä argumentti ei 'liittoutujien' vasta-argumenttien valossa ole kovin vahva, sillä suurimman osan EU:n sotilaallisesta voimasta ymmärretään nojautuvan Natoon, joka johtamisjärjestelmän ja strategisen kuljetuskyvyn osalta tukeutuu puolestaan Yhdysvaltojen resursseihin. Toisaalta asiantuntijat ovat huomauttaneet kehityssuunnasta, jossa Yhdysvallat haluaa Naton tukeutuvan Euroatlanttisella alueella yhä enemmän eurooppalaisten jäsenvaltioiden omiin resursseihin Yhdysvaltojen mielenkiinnon siirtyessä intressiensä mukaisesti Lähi-idän kautta päivätasaa-jaa myötäilevälle kriisivyöhykkeelle⁴⁴⁰.

Voimakas artikulointi, jossa Suomi on kiinteä osa EU:n turvallisuusrakennetta vahvistaa jo tehtyjen ratkaisujen legitimitettä, vaikka edellisen, vuoden 2004 selonteon linjausta, jota hallitus on sitoutunut toteuttamaan, voitaisiin tulkitä myös toteutettua maltillisemmin:

"Suomi kehittää kykyään ja valmiuksiaan osallistua EU:n siviilikriisinhallintatoimintaan ja sotilaallisiin kriisinhallintaoperaatioihin mukaan lukien kehitteillä oleviin nopean toiminnan joukkoihin. [...] Suomi pitää vahvaa Transatlanttista suhdetta tärkeänä sekä Euroopan että kansainväliselle turvallisuudelle ja edistää sitä kahdenvälisesti, EU:n jäsenvaltiona sekä Naton rauhankumppanina. Suomi pitää tärkeänä, että yhteistyö toteutuu globaalien vastuun, yhteisten perusarvojen⁴⁴¹ ja kansainvälisen oikeuden kunnioittamisen hengessä."⁴⁴²

Linjaus näyttää huomattavasti pidättyvämmältä esitykseltä verrattuna siihen kuinka lähellä Natoa 'liittoutujat' -leiri on ennen selontekoa 2009 kuvaillut Suomen jo olevan. Toisaalta julkinen keskustelu EU:n ja Naton uusista rooleista ja turvatakuista sekä YK:n ja Etyj:n vähentyneistä rooleista ja merkityksestä on liittynyt enemmänkin välittömään toimintakykyyn kansainvälisten tapahtumien yhteydessä. Niiden merkitystä periaatteellisina maailmanpoliittisina turvallisuustekijöinä ei keskusteluissa ole juurikaan otettu esille, vaan nimetty niiden roolit foorumeiksi, jotka keskittyvät pikemminkin eettisiin sääntöihin. Selonteossa näitä järjestöjä merkittävämmäksi operatiivisiksi turvallisuustoimijaksi on nimetty Nato, josta tosin molemmilla leireillä on jo aiempien selontekojen keskusteluista periytyneet vankat käsitykset.

⁴³⁹ Heinäluoma 2007, HS 17.12.2007, sekä Martti Lehto 2007, 9 - 15: Korhosen, Vanhasen ja Cronbergin haastattelut.

⁴⁴⁰ Ks. Kaarle Lagerstam 2005, 206. Vuoden 2001 terrori-iskujen jälkeen USA:lle syntyi tarve siirtää tukikohtiaan ns. kriisivyöhykkeelle, joka paremmin palvelee USA:n intressejä. Ks. Myös Barnett, Thomas P.M. 2004, 145-148. Hän nimeää USA:n kriisiklustereiden ja painopistevalintojen siirtyneen ns. kehittyville alueille.

⁴⁴¹ Näitä ei asiakirjassa määritellä.

⁴⁴² Valtioneuvoston turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selonteko 2004, 38.

6.5.1 Vuoden 2009 selontekoon liittyvät turvatakuuraportit

On yleisesti todettu, että niin EU kuin Natokin ovat olleet 2000-luvun alusta lähtien voimakkaassa muutosliikkeessä. Toisaalta YK:n ja Etyj:n merkityksien ja arvostusten on artikuloitu jatkuvasti pienentyneen. Sikäli vuoden 2007 hallitusohjelmaan sisällytetty päätös tuottaa seuraavan selonteon valmistelua varten erilliset Natoa ja Lissabonin sopimusta koskevat selvitykset ovat kansalaiskeskustelun näkökulmasta näyttäneet tarpeellisilta. Samanaikaisesti myös Eduskunta antoi alaisuudessaan olevalle ulkopoliittiselle instituutille tehtäväksi vertailevan Nato-selvityksen.

Nato-raportin valmistelua hallitusohjelmaan vaatineiden 'liittoutujien' (Pertti Salolainen ja Jyri Häkämies) motiiveihin voidaan tulkita sisältyneen myös pettymys heidän näkökulmastaan huonoon kansalaismielipiteen kehitykseen. 'Liittoutujat' olivat kritisoineet aiempia selontekoja edeltänyttä retoriikkaa tunnepitoiseksi juupas – eipäs argumentoinniksi ilman, että se olisi tarjonnut kansalaiskeskustelulle todellista tietoa ja todellisia kiinnekohtia vaihtoehtojen harkitsemiselle⁴⁴³. Ulkoministeriön Nato-raporttia *Suomen mahdollisen Nato-jäsenyyden vaikutukset* mainostettiin näiden kaivattujen "faktojen" kertojana ja "matkaoppaaksi Natoon". Nato-raportin valmistelijaksi nimettiin Antti Sierla, joka toimi 2007 Suomen Nato-suurlähettiläänä, ja Lissabonin sopimuksen analysoijaksi nimettiin Teija Tiilikainen, joka toimi 2007 ulkoministeri Ilkka Kanervan ja sittemmin Alexander Stubbin poliittisena valtiosihteerinä. Hiukan myöhemmin Pohjoismaiden neuvosto tilasi Norjan entiseltä ulkoministeriltä Thorvald Stoltenbergiltä raportin pohjoismaisesta turvallisuusyhteistyöstä.

Perinteisesti on ajateltu, että virkamiestyönä tehdyt selvitykset, 'faktat' vaikuttavat eniten turvallisuuspoliittiseen linjaan. Näin ilmeisesti toivoi myös Nato-selvitystyön tilannut ulkoministeri Ilkka Kanerva (Kok) selvityksen julkistamispuheessaan⁴⁴⁴. Huomionarvoista on, että samana päivänä pääministeri Matti Vanhanen (Kesk) pyrki alentamaan selvityksen arvoa etukäteen tulkitsemalla sen tekniseksi selvitykseksi ja toteamalla että varsinainen hallituksen selonteko valmistuu poliittiselta pohjalta. "Tosiasioiden" tehomarkkinointi selontekojen tukimateriaalina on 'liittoutumattomien' leirissä koettu, kuten Erkki Tuomioja (SDP) on todennut, eräänlaiseksi machiavellilaiseksi välttämättömyysretoriikaksi, eli jos välttämättömyyttä ei muuten esiinny, se täytyy itse valmistaa.⁴⁴⁵ Välttämättömyysretoriikaksi voitaneen tulkita myös Pertti Salolaisen (Kok) hallitukselle suuntaama vaade liittää Suomi poliittisen johtajuuden nimissä Natoon vielä kestävän hyvän sään aikana, koska ulkopoliittinen eliitti on lähes yksimielisesti sitä mieltä⁴⁴⁶.

'Liittoutumattomia' edustavaksi asemoitunut pääministeri Vanhanen on pyrkinyt kumoamaan välttämättömyysretoriikan vaikutusta artikuloimalla pää-

⁴⁴³ Ks. esim. Salolainen 2007 Tuomo Lappalaisen haastattelussa Suomen kuvalehden verkkolehden nettiautikkelissa 18.9.2007, Suomen kuvalehti nro 37/2007.

⁴⁴⁴ Ks. Kari Huhta 2007, Helsingin Sanomien verkkolehti 21.12.2007, kotimaa.

⁴⁴⁵ Ks. Kari Huhta 2007, Helsingin Sanomien verkkolehti 3.11.2007, kotimaa.

⁴⁴⁶ Salolainen 2007, Suomen Kuvalehden verkkoversio nro 37/2007.

töksenteon turvallisuuspoliittisesta linjauksesta ja siihen liittyen Nato-jäsenyyksikysymyksen puhtaasti poliittiseksi kysymykseksi, ja tämän takia edellyttävän kansan suuren enemmistön kannatusta. Hän on esittänyt teesinään, että vaadittaessa avointa keskustelua ja läpinäkyvää politiikkaa, puolueiden tulisi yhtä lailla pitäytyä kansanvallan edustuksellisen valtuutuksen rajoissa. Vanhasen viittaus suuntautuu sinänsä populistisesti kansan mielipiteen huomioimiseen mutta lisäksi mitä ilmeisimmin puolueohjelmien sisältöön, joita Keskusta itse, Vanhasen kommentin perusteella, katsoo noudattaneensa. Viittauksen kärki kohdistuneekin 'liittoutujia' edustavan Kokoomuksen ottamiin vapauksiin ylittää oman puolueohjelmansa linjauksia.

Vanhasen retoriikan voi tulkita olevan strategista ja pyrkivän Ballin määritelmän mukaan hallitsemaan ja määrittämään turvallisuusdiskurssia rajaamalla puhunutta tiettyjen kansanvallasta oikeutuksensa saavien sääntöjen puitteisiin. Tavoitteena voidaan nähdä olevan pyrkimys hillitä turvallisuus- ja puolustuspolitiikan muutosvauhtia esittämällä vaatimus, että merkittävien lupauksen, suunnitelmien ja rajausten tulisi ilmetä jo poliittisista ohjelmista, joiden mukaan äänestäjien ajatellaan valitsevan kansanedustajansa. Muussa tapauksessa valtuutusta muutosesityksiin tai päätöksiin ei voitaisi katsoa syntyneen.

6.5.2 Turvatakuuraporttien retoriikka

Ulkoministeriön Nato-raportti valmistui hyvissä ajoin ehtiäkseen selontekokeskustelijoiden arvioitavaksi eli 21.12.2007. Sen keskeisinä johtopäätöksinä Antti Sierla esittää: "Nato-jäsenyyden vaikutukset Suomen toimintaan EU:ssa liittyivät ennen kaikkea EU:n turvallisuuspoliittiseen kehitykseen sekä toimintaan yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan puitteissa."⁴⁴⁷

Toteamus liittyy oletuksellisesti Naton ja EU:n ulko- ja turvallisuuspolitiikan luontevasti yhteen. Toisena keskeisenä johtopäätöksenä hän esittää: "Nato-jäsenyys ja sen takana olevat liittokunnan voimavarat ennaltaehkäisivät osaltaan Suomeen kohdistuvan sotilaallisen painostuksen, hyökkäyksen uhan tai sotilaallisen hyökkäyksen mahdollisuutta. Tämä antaisi Suomelle liikkumavapautta oman puolustusjärjestelmänsä kehittämisessä. Jäsenyyden avulla Suomi voisi myös parantaa avun vastaanottokykyään. Vastavuoroisuuden perusteella Suomi tulisi samalla osalliseksi koko liittokunnan alueen vakauden ja turvallisuuden ylläpitämiseen Naton jäsenyyksivelvoitteiden mukaisesti. Oma turvallisuutemme olisi osa liittokunnan turvallisuutta nykyistä konkreettisemmin."⁴⁴⁸

Edellä oleviin väljiin kehittämissuhteisiin verrattuna jälkimmäisessä johtopäätöksessä Nato liitetään selkeämmin pääasiassa sotilaalliseen turvallisuuskäsitykseen, jossa painottuu torjuntakyvyn lisääminen perinteisten, muualta kuin länsimaista aiheutuvien uhkakuvien varalta.

⁴⁴⁷ Ulkoasiainministeriön Nato -raportti 2007, 22. *Suomen mahdollisen Natojäsenyyden vaikutuksia kartoittava selvitys* 21.12.2007. Nato-raportin on valmistellut Antti Sierla, joka toimi Suomen Nato-suurlähettiläänä.

⁴⁴⁸ Emt., 27.

Ulkoasiainministeriön Nato-raportti ei tarjoa omaa uhka-analyysia, johon Nato turvallisuusratkaisuna voisi teknisesti ja poliittisesti vaikuttaa ja jonka suhteen ratkaisua voitaisiin arvioida. Raporttia voidaan siten pitää luonteeltaan teknisenä tarkasteluna Nato-jäsenyyden sitoumuksista ja mahdollisuuksista. Jäsenyysasian oikeudellista näkökulmaa tarkastellessaan raportti päätyy toteamaan lyhyesti, että lainsäädäntöä tulisi tarkastella erikseen liittymistä harkittaessa, sillä lainsäädäntö rakentuu tällä hetkellä kansallisen puolustuksen ajatuk-
selle. Kokonaisuudessaan raportin voi katsoa keskittyvän hälventämään niitä epäluuloja ja vääriä käsityksiä, joita teoksen kohderyhmällä ajatellaan olevan.

Ulkopoliittisen instituutin (Upi) Nato-raportti julkistettiin 11.12.2007. Usean kirjoittajan kirjoittama raportti näkee, että Nato-jäsenyyden hyödyt olisivat Suomelle suuremmat kuin väliaikaiset haitat, joiksi raportti kuvaa Venäjän ensireaktiot. Raportti otaksuu Naton jatkossakin nojaavan Yhdysvaltojen sotilaalliseen voimaan, mutta korostaa, että päätökset Natossa tehdään konsensusessa. Naton nähdään raportissa kehittyvän poliittis-sotilaalliseksi liittokunnaksi, joka ei rajoitu maantieteellisesti sen enempää operaatioidensa kuin kumppanuuksiensa puolesta.⁴⁴⁹

Huomionarvoista on, että raportin johdannossa ulkopoliittisen instituutin johtaja Raimo Väyrynen toteaa raportin keskittyvän muutamaaan teemaan ja pidättäytyvän esittämästä suositusta siitä, pitäisikö Suomen liittyä Natoon, koska projektiin osallistuneilla on keskenään hyvin erilaiset näkemykset Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikasta.⁴⁵⁰ Tämän perusteella projektiin osallistujat eivät itsekään näe jäsenyysasiaa tai ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa pelkästään asiakkeisenä turvallisuusasiana, vaan mitä suurimmassa määrin ideologisena kysymyksenä, missä Naton jäsenyys on poliittinen valinta. Kirjoittajien eriväriset silmälasit heijastuvat raporttiin epäloogisina toisiaan kumoavina väitteinä. Raportti esimerkiksi esittää, että Suomi voi säilyttää nykyisen puolustusmenojensa tason, koska se voi vapaasti valita mihin operaatioihin osallistuu ja mihin ei osallistu. Toisaalta tuodaan esille lojaalisuus- ja vastavuoroisuusperiaatteet, eli toisin sanoen, mikäli maa haluaa muiden osallistuvan oman maansa puolustamiseen sillä on velvollisuus osallistua järjestön toimintaan ja osoittaa halunsa puolustaa muita jäsenvaltioita⁴⁵¹. Myöhemmin raportissa esitetään kategorisena valintakriteerinä, että jollei Suomi näe merkitykselliseksi esimerkiksi hyökkäystä Istanbuliin, Washingtoniin tai Tallinnaan, sen ei pidä liittyä Natoon.⁴⁵²

Kummassakaan edellä mainitussa raportissa ei syvällisemmin käsitellä mahdollisen puolustettavan jäsenvaltion kriisien ja sodankäynnin syiden oikeutusta, ja sen vaikutusta solidaarisuusvelvoitteeseen, koska silloin epäilemättä jouduttaisiin loputtomien tulkintojen suolle.

⁴⁴⁹ Charly Saloni-Pasternak (toim.) 2007, 16. Ulkopoliittinen instituutin Nato-raportti. *Joidenkin puolustamisesta monen turvaamiseen. Naton tie puolustusliitosta turvallisuusmanageriksi*. Raportilla on useita kirjoittajia, mutta kirjoituksia ei ole yksilöity kirjoittajakohtaisesti.

⁴⁵⁰ Emt., 9, johdanto.

⁴⁵¹ Emt., 9, 36.

⁴⁵² Emt., 68.

Naton institutionaalisten, ihanteellisten ja hyödyllisiksi koettujen tavoitteiden ja turvatakuiden saamisen vastapainona Upin raportissa arvioidaan myöhemmin raadollisemmin, että Nato itse asiassa tarvitsee globaaliin kriisinhallintatoimintaansa lisää jäseniä a) Yhdysvaltojen raskaan kriisinhallintakuorman jakamiseen b) legitimoimaan Yhdysvaltojen ulkopoliittikkaa c) kasvatamaan Naton neuvotteluvoimaa demokraattisten maiden yhteisön päätöksenteossa silloin, kun YK osoittautuu ristiriitatapauksissa toimintakyvyttömäksi.⁴⁵³

Loogista ristiriitaa ilmenee myös yhden ja saman kirjoittajan kirjoituksessa. Kun toisaalta Yhdysvaltojen roolia Natossa, ilmeisesti negatiivisen yleisen mielipiteen takia, vähätellään kertomalla, että Yhdysvallat on siirtämässä vastuun Euroopan lähialueilla eurooppalaisten liittolaiskumppanien harteille, niin toisaalta vakuutetaan, että Euroopan unionilla ei ole minkäänlaista kykyä järjestää jäsenvaltioidensa yhteistä puolustusta, vaan sen nähdään tarvitsevan tähän Yhdysvaltain tukea⁴⁵⁴.

Nato-kriitikkona tunnettu Pekka Visuri arvostelee tuoreeltaan 12.12.2007 ulkopoliittisen instituutin Nato-raportin kohtaa, jossa epäillään Euroopan unionin puolustuskykyä, todeten vähättelyn olevan hämmästyttävää ja tarkoituksellista. Hänen näkemyksensä mukaan EU kykenee niin halutessaan, ja nähdesään jonkin uhan vaativan, organisoimaan yhteisen puolustuksen. Raportti aliarvioi hänen mielestään myös Venäjän suhtautumista Suomen Nato-jäsenyyteen.⁴⁵⁵

Upin raportti sai myös pääministeri Vanhasen kertomaan oman suhteensa Nato-jäsenyyteen. Hän rauhoittelee keskustalaisia kertomalla, ettei hallituksen selvityksillä pyritä edistämään Nato-jäsenyyttä eikä nykyinen hallitus tule hakemaan jäsenyyttä. Hän toteaa tulkintansa Upin selvityksestä olevan, että jäsenyydellä olisi kahdensuuntaisia vaikutuksia. Myönteisenä tekijänä hän näkee Suomelle avautuvan mahdollisuuden osallistua Naton päätöksentekoon ja mahdollisuuden sen turvatakuuseen. Jäsenyys vahvistaisi myös Suomen suhdetta Yhdysvaltoihin. Mahdollisina negatiivisina piirteinä hän näkee, että jäsenyyden myötä Suomelle voisi koitua solidaarisuuspaineita osallistua myös sellaisiin operaatioihin, joihin osallistumista emme omasta näkökulmastamme pitäisi toivottuina.

Vanhanen toteaaikin tehneensä sen johtopäätöksen, että "Naton jäsenmaan kansalaisten pitää aktiivisesti tukea jäsenyyttä ja siitä seuraavia velvoitteita osallistua yhteisiin operaatioihin. Hänen mukaansa mihinkään klubiin ei mennä sanomaan ei, vaan osallistumaan siihen toimintaan, mikä on järjestön työtä. Nyt tämä nähdään Afganistanissa - ne rauhankumppanit, jotka antavat joukkojaan pohjoiseen, tuovat liittokunnalle arvostetun lisäpanoksen, kun taas ne jäsenmaat, jotka väistävät taistelutehtäviä eteläisessä Afganistanissa, ovat liitossa

⁴⁵³ Emt., 27, 34, 47, 54.

⁴⁵⁴ Emt., 68.

⁴⁵⁵ Pekka Visuri 2007, Esko Parkkilan suorittama haastattelu Keskisuomalaisessa 12.12.2007, 12 on otsikoitu "Tämä on ihan puuta heinää".

huonossa huudossa”.⁴⁵⁶ Tällä sanomallaan hän osoittaa suhtautuvansa Natoon ja Nato-jäsenyyteen sangen kriittisesti ja ilmaisee perustelunsa ytimeksi juuri tuon oman valinnanvapauden ja itsenäisen turvallisuuspolitiikan menettämisen.

Teija Tiilikainen (2008), joka vastasi Lissabonin sopimuksen turvatakuiden analyysistä toteaa, että Lissabonin sopimuksen avunantolauseke velvoittaa Suomea sotilaallisen hyökkäyksen tilanteessa antamaan apua muille EU:n jäsenvaltioille ja oikeuttaa Suomea vastaavassa tilanteessa pyytämään muilta apua. Hän näkee velvoitteen entisestään syventävän kaikkia niitä sitoumuksia, joita Suomella on muutoinkin EU:n ja sen yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan sekä turvallisuus- ja puolustuspolitiikan puitteissa, sekä toisaalta samalla korostavan Suomen Naton kanssa solmitun rauhankumppanuusohjelman merkitystä toimintojen yhtenäistäjänä.

Kaiken kaikkiaan Lissabonin sopimuksen avunantolauseke näyttäytyy Tiilikaiselle Nato-sopimustakin sitovammalta. Vaikka näkeekin EU-maiden voimavarojen suuntautuvan pikemminkin kriisinhallintaan kuin puolustukseen, Tiilikainen tulkitsee sopimuksen olevan tärkeän lähtökohdan EU:n yhteisen puolustuspolitiikan edelleen kehittämisessä.⁴⁵⁷ Hän siis näkee sopimuksen ja sen käytännön soveltamisen olevan turvallisuusratkaisuna riittävän EU:n tämän hetken uhka-arvioiden valossa. Lisäksi hän näkee sen tarpeellisena siirtymävaiheena kohti YUTP:n edelleen kehittymistä. Hän kuitenkin päätyy johtopäätökseen, että sopimus ei ole vielä sinällään riittävä tosiasiallisena sotilaallisena puolustusjärjestelmänä, vaan useimmat Nato-maat tulevat nojautumaan sen suhteen edelleen Yhdysvaltojen potentiaaliin.

Norjan entisen ulkoministerin Thorvald Stoltenbergin raportti julkaistiin vasta 9.2.2009, joten se ei ehtinyt selontekokeskusteluun mukaan, mutta siihen kuitenkin viitattiin selonteossa. Selonteon eduskuntakeskustelussa ’liittoutujat’ asettivat sille odotuksia ”mielenkiintoisena” mahdollisuutena, joka ei kuitenkaan sulje pois muita vaihtoehtojaakaan. Raportissa ehdotetaan entistä tiiviimpää Pohjoismaiden välistä ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa. Stoltenberg rohkaisee raportissaan kaikkia Pohjoismaita uudelleen yhteistyöhön Jäämeren alueella ja ehdottaa, että kaikki Pohjoismaat ottaisivat osaa Islannin merialueiden ilmavalvontaan.

Erkki Tuomioja arvioi Stoltenbergin 15 kohdan ohjelman olevan keskeisiltä osiltaan joko liian Norjakeskeinen tai muutoin epärealistinen. Kaksi ehdotusta on kuitenkin sellaisia, joita voi jo nyt pitää epärealistisina ja tarpeettomina. Yksi koskee ehdotusta Pohjoismaiden osallistumisesta Islannin ilmatilan valvontaan, sillä se on ja pysyy sotilasliitto Naton tehtävänä. Nato tosin poistui Islannista. Toinen koskee pohjoismaista sotilaallisen avunannon kattavaa solidaa-

⁴⁵⁶ Matti Vanhanen 2008, Keskustan puheenjohtaja Matti Vanhasen puhe Keskustan ulko- ja turvallisuuspoliittisessa seminaarissa.

⁴⁵⁷ Ks. Teija Tiilikainen 2008, 37, 39, 40.

risuusjulistusta. Sen hän näkee "[...] kaiuksi jo 40 -luvulla haudatusta pohjoismaisesta puolustusliittoajattelusta, joka ei ole henkiin herätettävissä."⁴⁵⁸

Esko Antola puolestaan ampuu ajatuksen täysin alas. Hän toteaa, että Nato-maat Norja ja Tanska käyttävät maailman 7. ja 12. eniten varoja / asukas puolustusmenoihin ja sanoo ihmettelevänsä, että "Miksi ihmeessä kaksi Pohjoismaata, joiden turvallisuutta ei kukaan uhkaa, kuluttavat voimavaroja puolustukseen? Ja sitä paitsi, molemmat nauttivat Naton puolustuksesta. Eikö Nato-jäsenyyden luulisi antavan mahdollisuuden nojata taaksepäin ja ottaa rennosti?"⁴⁵⁹ Hän näkee Norjan pohjoismaisen yhteistyön tiivistämisen motiivina olevan sen, että Yhdysvaltojen vetäytyessä Islannista Norjan vastuu Naton pohjoisesta suunnasta on kasvanut ja tätä vastuuta Norja haluaa jakaa myöskin muille Pohjoismaalle.

Antola siis näkee Stoltenbergin esityksen Naton strategiana saada Ruotsin ja Suomen potentiaali Naton käyttöön vetoamalla pohjoismaiseen yhteisyyteen ja yhteisvastuuseen. Hän viittaa esityksen myös tarjoavan 'liittoutujille' mahdollisuuden lähentyä Natoa ja osoittaa yhteenkuuluvuutta. Siten 'liittoutujien' asettuminen kannattamaan Stoltenbergin ajatuksia voitaisiin tulkita eräänlaiseksi takaportin rakentamiseksi matkalla Nato-jäsenyyteen.

Ulkopoliittisen instituutin selvitys Naton vaikutuksista nostaa osaltaan esille näitä peruskysymyksiä. Sinänsä neutraalin kannan ottava ulkopoliittisen instituutin selvitys kaivaa suomalaisuutta syvemmältä ja esittää kootusti monen Nato-kysymyksestä erimielisen tutkijan näkökulmia. Raportin yhdistelmässä kysymyksen poliittisuus ja käytännöllisyys kiteytyy ehdollisuuteen. Sen mukaan Suomen kannattaa liittyä Natoon vain jos suomalaiset ovat valmiita uhraamaan kansalaisiaan muiden jäsenmaiden puolesta, näiden joutuessa hyökkäyksen kohteeksi. Tämä nähdään ehtona sille, että myös Suomi voi vastavuoroisesti odottaa saavansa muiden apua sitä tarvitessaan.⁴⁶⁰

Edellä esitettyjen raporttien tarkastelut ovat pääosin valtiokeskeisiä ja keskittyvät käsittelemään puolustautumisen järjestämistä sotilaallisten uhkien varalta. Kansalaiskeskustelun aktivoimisen kannalta tarkastelun näkökulmaa voitaisiin odottaa laajennettavan tarkastelemalla myös kuinka pitkälle maanpuolustuksen käsitettä, johon sotilaallisen potentiaalinen käytön mandaatti perustuu, voidaan turvallisuuspolitiikan nimissä venyttää koskemaan ulkomailla ja mahdollisen liittouman johdolla tapahtuvia sotatoimia tai sen tukitoimia ja toisaalta, kuinka pitkälle voidaan venyttää suomalaisen sotilaan etiikkaa ja velvollisuutta osallistua noihin operaatioihin?⁴⁶¹

Turvatakuuraportit, ulkoministeriön Nato-raporttia (21.12.2007) lukuun ottamatta, ovat valmistuneet niin myöhään, ettei niiden voi nähdä ehtineen laajemman yleisön luettavaksi eikä selonteon valmistumista edeltävän keskustelun

⁴⁵⁸ Erkki Tuomioja 2009, Erkki Tuomiojan plogikirjoitukset 5.4. 2009. Lähde: <http://www.tuomioja.org/index.php?mainAction=showPage&id=1592>

⁴⁵⁹ Esko Antola, 2009, internetplogissaan 22.6.2009.

⁴⁶⁰ Vrt. Charly Salenius-Pasternak (toim.), 2007, 9.

⁴⁶¹ Vrt. Linnell & Moberg 2007, 27. Järki ja tunteet ja Nato-keskustelussa. Ks. myös Tiander 2007, 48. Natojäsenyydestä päättäminen.

innoittajiksi. Kansalaiskeskusteluun tarjoutui siten aineistoksi vain Ulkoministeriön Nato-raportti, jonka puolueettomuutta voidaan arvostella siitä, että se on vain yhden, Nato-myönteiseksi tunnetun tutkijan esitys, sekä siitä, että valituksa näkökulmassa korostuu yksipuolisesti sotilaallinen turvallisuuskäsitys ja sopimusoikeudelliset ulottuvuudet. Toisaalta raporttien myöhäisten julkaisuajankohdtien sekä sisällöllisten suuntautumisten perusteella raporttien tarkoitusten voidaan tulkita olevan etupäässä suoraan selonteon tekstisisältöön vaikuttamisen ja aineiston luomisen sekä toisaalta kannastaan epävarmojen poliitikkojen vakuuttamisen selonteon eduskuntakäsittelyä silmälläpitäen. Toissijaisesti niillä luonnollisesti on tarkoitus selonteon kautta välillisesti ja itsenäisinä esityksinä vaikuttaa laajempaan suomalaiseen ja kansainväliseen keskusteluun.

6.6 Vuoden 2009 selonteon valmisteluun liittyvä retoriikka

'Uhkan', uhka-arvion', 'uhkakuvan' ja 'turvallisuuteen kohdistuvat riskien ja vaarojen' määrittelyä pidetään selontekojen ensisijaisimpina perusteina. 'Uhka' on myös turvallisuusdiskurssin ristiriitaisimmin artikuloituja elementtejä. Sekä 'liittoutujat' että 'liittoutumattomat' perustavat uhkakuva-argumentointinsa EU:n ja Naton näkemyksiä myötäileviin kansainvälisiin ja globaaleihin lähtökohtiin, mutta näkökulmat ovat tiukasti Suomi-keskeisiä sekä kansallisen puolustuksen ja traumaattiseksi kuvatun Venäjä-suhteen huomioivia.

6.6.1 Uhkakuvaretoriikka

Uhkakuviin liittyvää keskustelun on tulkittu heijastavan leireihin jakautuneiden erilaista arvopohjaa ja maailmankäsitystä ja näiden ilmenemistä uudessa, merkittävästi ja mullistavasti muuttuneeksi kuvatun kylmän sodan päättymisen jälkeisessä turvallisuusympäristössä. Sekä sotilaallisten uhkakuvien että ei-sotilaallisten uhkakuvien kohdalta voidaan retoriikassa nimetä toimijoiden suuntautumisen motiiveja. Selontekoa Suomen yksinäisenä tahtotilana tulkitsevat näkevät ei-sotilaallisten uhkakuvien yhdenmukaistamisen helpompana ja hyväksyttävämpänä tapana Suomelle osoittaa kuuluvansa tiettyyn viiteryhmään, jolloin ei tarvitse suoraan puhua "todellisesta" uhkakuvasta, johon selontekojen nähdään viime kädessä sanattomasti rivien välissä viittaavan eli Venäjään.⁴⁶²

Arvomaailman liittäminen argumentointiin - arvoretoriikan - voidaan nähdä olevan osaksi seurausta myös 1990-luvulla alkaneesta politiikan taktisesta muutostrendistä, jossa puolueet pyrkivät perustelemaan olemassaolonsa oikeutusta arvoilla. Lisäksi EU-integraation syvenemisen ja ulkopoliittisen parlamentarismen lisääntymisen myötä on syntynyt avoimuuden, tai ainakin avoimen retoriikan kulttuuri, joka on antanut tilaa yksinäisyyden poliittisen

⁴⁶² Ks. Jarno Linnell, 2009, 380 - 381.

hegemonian pidäkkeen purkautumiselle ja mahdollistanut puolueiden arvopohjan mukaisen julkisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan puhunnan, mikä ennen on heijastunut julkisuuden ulkopuolella tapahtuvaan toimintaan ja ulkosuhteisiin.

Selontekojen aikakaudella käytännöksi on muodostunut, että kaikki ministerit voivat antaa lausuntoja ulkomaisille toimijoille, tosin sillä rajauksella, että lausuja pitäytyy oman hallinnanalansa kysymyksiin ja Suomen virallisissa linjauksissa. Toisaalta etenkin presidentti Halonen on asettunut puolustamaan ulkopoliittista yksiaanisyyttä ja tasapuolisuutta viitaten tällä Suomen nimissä tapahtuviin keskusteluyhteyksiin Yhdysvaltojen ja Venäjän kanssa. Hän toteaa, että suhteita täytyy uudistaa ja syventää molempiin suuntiin muistaen, että Venäjä on enemmän mahdollisuus kuin uhka.⁴⁶³

Ministereiden ulko- ja kotimaiselle lehdistölle antamien uhkakuvalausuntojen koetaan kuitenkin muodostuneen myös virallisten linjausten ja puolustuksen uskottavuuden ongelmaksi. Esimerkiksi puolustusministeri Häkämiehen puhe Washingtonissa, missä hän nimesi Venäjän Suomen kolmeksi keskeisimmäksi turvallisuuspoliittiseksi haasteeksi, tulkittiin 'liittoutumattomien taholta' ylilyönniksi ja poikkeavan Suomen virallisesta ulkopoliittisesta linjasta.⁴⁶⁴ Myös ulkoministeri Alexander Stubb⁴⁶⁵, joka tuli ulkoministeriksi 4.4.2008 Ilkka Kanervan jouduttua eroamaan, on arvosteltu toistuvista virallisen ulkopoliittisen linjan ohittamisista sekä lausuntojensa painottamisesta puoluepoliittisesti ja Nato-myönteisesti hänen arvioidessaan esimerkiksi Georgian ja kaasukriisien merkitystä Suomelle.⁴⁶⁶

Yksipuolinen suhtautuminen näkyi erityisesti ulkoministeriuran alkuvaiheessa, jolloin Stubb mainitsi Georgian olevan 080808-sodan ainoan länsimielisen valtion ja arvioi Georgian sodan osoittavan, että Venäjällä on nyt voimaa ja halua käyttää asevoimiaan myös ulkopoliitikassaan. Sodan hän tulkitsee myös argumentiksi Nato-jäsenyyden puolesta toteamalla, että "Suomen asema sotilasliittojen ulkopuolella ei auttanut millään tavalla sen välittäjän asemaa" ja ihmetellen joidenkin vielä elättämiä liittoutumattomuusfantasioita.⁴⁶⁷ Paavo Lipponen puolestaan kommentoi lausuntoa puolueelliseksi ja näkee lännen toiminnan, missä asetuttiin kiistelemään Venäjän kanssa Georgian Nato-jäsenyydestä epäonnistuneeksi.⁴⁶⁸ Nämä arvostelut Stubb puolestaan näkee

⁴⁶³ Keski-suomalainen 18.5.2008, 10. Valtakunta. Erkki Laatikaisen suorittama presidentti Tarja Halosen haastattelu.

⁴⁶⁴ TV2, Ykkösaamu 31.1.2009, Puolustusministeri Jyri Häkämiehen haastattelu.

⁴⁶⁵ Alexander Stubb, s.1962 Helsingissä. Hän on opiskellut valtio-opin perusopinnot Yhdysvalloissa ja jatko-opintoja myös Ranskassa. Vuonna 1999 hän väitteli filosofian tohtoriksi London School of Economicsissa. Väitöskirjan aiheena oli *Euroopan unionin joustava yhdentyminen*. Vuosina 2004–2008 Stubb toimi Euroopan parlamentin jäsenenä.

⁴⁶⁶ Ks. Helsingin Sanomat, 5.10.2008, missä Stubbin kerrotaan kirjoituttaneen Suomen suurlähettiläillä analyysit Venäjästä. Nämä kriittiset arviot hän sitten luovutti Helsingin Sanomille, mitä vanhempien poliitikkojen sanotaan artikkelissa arvostelleen sanoen sen rikkovan ulkopoliittikan luottamuksellisuuden.

⁴⁶⁷ TV1, 25.8.2008, klo 20.30 pääuutiset.

⁴⁶⁸ TV1, Aamutu, 20.12.2008, 09.30. Paavo Lipposen haastattelu.

osoituksena uussuomettumisesta, missä esitetään, että Suomella on erityisase-
ma suhteessa Venäjään.⁴⁶⁹

Retorinen asetelma asettuu siten uhkapoliitikassa osaksi aiemmin muo-
dostunutta kehää, jossa uudet tapahtumat tulkitaan sisäpoliittisen arvoasetel-
man mukaisesti ja liitetään osaksi omaa kansainvälispoliittista näkökulmaa tu-
kevaksi argumentoinniksi. Retoriikkaa tulee kuitenkin mitä ilmeisemmin tulki-
ta nyt uudenlaisen *turvallisuuden ja turvallisuusympäristön politisoimisen mahdol-
listavasta ympäristöstä käsin*. Avoimeksi kysymykseksi sisäpolitiikan kohdalta ja
edelleen tulkittavaksi jää yhä kysymys siitä, onko kyse ympäröivän ”uuden
maailman” vaikutuksista ja siihen sopeutumisesta vai aiempien omien puolu-
eiden sisäisten pidäkkeiden purkautumisesta ja sellaisten asioiden avoimeen
julkisuuteen nostamisella, mitä aiemmin edistettiin yksinäisyyden taustalla
kabineteissa ja asiantuntijafoorumeissa.

Aiempien pidäkkeiden purkautumista voidaan katsoa ilmenneen siinä, et-
tä retoriikassa vedotaan yhteisiin länsimaisiin arvoihin. Avoimuuden kulttuuria
siinä, että retoriikassa ilmaistaan selkeästi kuinka eri tavalla leirit käsittävät
uhan. Alexander Stubbin, joka europarlamentaarikkona oli varsin julkisesti ja
äänekkäästi Nato-jäsenyyden kannattaja, myötä alkoivat myös muut Nato-
myönteiset avoimesti tunnustautua Nato-kannattajiksi.

Nato-jäsenyyden kannattamiseen sisältyi vuoden 2008 aikana sekä selkeä
puolen valinta että myös sen perustelu sotilaallisilla uhkilla. ’Liittoutujat’ -leirin
voikin tulkita ymmärtäneen ’uhkan’ korostetusti sotilaallisena tai sotilaalliseen
voimaan liittyvänä ulkopoliittisena kysymyksenä. Tosin on myös havaittavissa,
että kun yleisen mielipiteen mukaan Suomella ei koeta olevan sotilaallista uh-
kaa eikä Venäjää koeta muutoinkaan uhkaksi, ovat myös ’liittoutujat’ käyneet
aiempaa varovaisemmaksi sotilaallisen uhan artikuloinnissa, joskin yksittäisiä
poikkeuksia ja viittauksia uhan olemassaololle ja suunnalle on yhä olemassa.

Koska Venäjää ei ole voitu enää kovin uskottavasti tai kohteliaasti pitää
uhkana on puhetapa alkanut painottaa poliittisia näkökulmia ja Suomen näke-
mistä laajemmissa yhteyksissä. Voidaan tulkita, että osaltaan Stubbin vaikutuk-
sesta ’liittoutujien’ uhkapuhunta on muuttunut viittauksiin tulevaisuudessa
mahdollisesti uhkaksi muodostuviin tekijöihin, sekä arvopainotteiseksi yhteis-
vastuun kantamiseksi läntisessä maailmassa. Uutena strategiana näyttää olevan
suoranaisen sotilaallisen uhan osoittauduttua tehottomaksi tai vähemmän va-
kuuttavaksi retoriseksi välineeksi, että huomio on siirretty laajempaan, globaa-
liin uhkakuvaan ja globaalin turvallisuusarkkitehtuurin näkökulmaan.

Toimintaympäristöä tulee heidän mielestään arvioida avoimesti siitä nä-
kökulmasta, että Suomi on EU:n jäsenenä osa länsimaita eikä, kuten aiemmin,
yksittäinen valtio. Tästä näkökulmasta ulkopoliittikkaa ei tule arvioida vanhoja
käsitteitä katsoen, vaan tulisi pikemminkin, kuten ulkoministeri Stubb ilmaisee,
tarkastella *megatrendejä*.⁴⁷⁰ Pitkän aikavälin suurimpina uhkina tässä näkökul-

⁴⁶⁹ Alexander Stubb 2008, ulkoasiainministeriön internetkolumni 16.12.2008: *Suomi tar-
vitsee kaksi idänpolitiikkaa*.

⁴⁷⁰ Emt.

massa nähdään olevan ideologisista ja kulttuurisista syistä syntyvät globaalitason sotilaalliset vastakkainasettelut ja näihin liittyvä terroristitoiminta, joka ei tunnista geopolitiikkaa eikä valtiorajoja. Voidaan arvioida, että huomion siirtäminen *megatrendeihin* on teko, joka samalla siirtää arvioinnin yhä pienemmälle asiantuntijapiirille toimien myös lisäperusteluna niille, joiden mukaan turvallisuuspolitiikka on liian vaikeaa kansan ymmärrettäväksi ja päätettäväksi.

Vastaavasti hajanaisempi 'liittoutumattomat' -leiri painottaa edelleen omaksumaansa laajempaa turvallisuuskäsitystä nostaten mahdollisten kriisien syiksi alueelliset ja globaalit ympäristöuhat sekä sosiaalitaloudellisten eriarvoisuuksien lisääntymisen aiheuttamat heikkojen valtioiden ongelmat ja selviytymistarpeet. 'Liittoutumattomat' edellyttävätkin turvallisuuslinjalta syrjäytymisvaarojen ymmärtämistä ja ympäristöongelmien painokkaampaa huomioimista. Heidän strategiansa näyttää olevan siirtää sotilaallinen puhunta toissijaiseksi keskusteltaessa kansainvälisestä turvallisuudesta.⁴⁷¹

'Liittoutujat' puolestaan näyttävät kokevan turvallisuusympäristön selkeästi tilanteena ja kehitystrendinä. Tämän näkemyksen mukaan demokraattiset, vakaat ja sivistyneet länsimaiset valtiot joutuvat väistämättä kohtaamaan vakavia häiriötekijöitä, joiden lähde paikannetaan epävakaisiin ja epäkypsiin, demokratioissaan puutteellisiin valtioihin ja niiden kyvyttömyyteen sopeutua valitseviin sääntöihin.⁴⁷² Uhat paikannetaan siten länsimaisesta näkökulmasta katsoen erillisiin heikkoihin valtioihin, joissa valtiovallalla ei ole itsestään selvää oikeutusta alueeseensa, vaan valtatavoitteiset, separatistiset ja maailmankäsityksiltään länsimaista elämäntapaa vastustavat ryhmittymät ja yhteisöt kamppailevat oikeudesta käyttää valtaa valtion nimissä.

Vastaavasti 'liittoutumattomat' -leiri ei ole valmis nimeämään vihollista tai vastapuolta, vaan näkee ajankohtaisen turvallisuusympäristön olevan monin tavoin vakiintumattoman ja sisältävän edelleenkin suurvaltapolitiittisia ja ideologisia jännitteitä.⁴⁷³

Sama leirien välinen eroavaisuus heijastuu myös korostetusti Venäjäsuhteeseen. Se ilmenee esimerkiksi osapuolten tulkitessa aiempaa turvallisuuspoliittista historiaa ja selontekojen muotoilua Venäjän roolista turvallisuusympäristössä.

'Liittoutumattomat' näkevät Euroopan turvallisuuspolitiikan kannalta huolestuttavaksi piirteeksi Venäjän syrjäytymisen ja / tai jättämisen sen ulkopuoliseksi toimijaksi. Lisäksi he näkevät, että Suomen geopolitiittinen tilanne ja historialliset suhteet edellyttävät Nato-jäsenyyksymyksessä ja ulkopoliittisissa turvallisuuteen liittyvissä kannanotoissa noudatettavan diplomatiaa, joka pyrkii säilyttämään ja lisäämään keskinäistä luottamusta ja ystävyyttä Venäjän ja Suomen välisissä suhteissa.⁴⁷⁴ Ulkoministeriön Nato-selvitykseen kriittisesti

⁴⁷¹ Vrt. Halonen 2006, Tarja Halosen Ahtisaari-luento Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikasta 13.11.2006.

⁴⁷² Ks. Stubb 2008, ulkoasiainministeriön internetkolumni 16.12.2008.

⁴⁷³ Halonen 2006, emt.

⁴⁷⁴ Ks. Lasse Kangas 2009, 2: *Natojäsenyys ei sovi Suomelle*. Pääkirjoitus Keskisuomalaisessa 16.5.2009. Ks. myös Lasse Kangas 2010, 2. Keskisuomalainen pääkirjoitus

suhtautuvat 'liittoutumattomat' näkevät, että geopolitiikka sotilaallisine ja ei-sotilaallisine ulottuvuuksineen on merkittävin tekijä suhteessamme Venäjään.⁴⁷⁵

'Liittoutujien' tapa korostaa geopolitiikkaa on kaksijakoinen. Yhtäältä geopolitiikan merkitys sivuutetaan merkityksettömänä vedoten läntiseen sodankäynninkuvaan aseteknologian rajat ja geopolitiikan ylittävistä luonteesta. Toisaalta he ylittävät geopolitiikan viittaamalla länsimaisten toimijoiden Naton ja EU:n roolien muuttuneen kansainvälisiksi rauhanturvaorganisaatioiksi. Näkökulmaan sisältyy kuitenkin implisiittisesti käsitys, että geopolitiikan ymmärretään olevan olemukseltaan sotilasstrateginen, kylmän sodan ajan ilmiön, johon ei-demokraattisten maiden ajatellaan yhä sitoutuneen ja tämän takia nähdään tarvittavan rauhanturvaorganisaatioita. Tämän lähtökohdan soveltaminen Venäjään uhkatekijänä näyttää olevan 'liittoutujien' Nato-jäsenyyttä tukevan argumentoinnin keskeisiä tekijöitä.

'Liittoutujien' argumenteissa uhkatoimijaksi nimettyjen aikomuksellisuutta ja motivaatioita ei siis analysoida 'uuden maailman' turvallisuusarkkitehtuuriin kuuluvana tai siihen reagoitina vaan osoituksena uhkaksi nimettyjen vanhakantaisesta ajattelusta. Tämän voi Kosellekin aikadimensiohorisontissa tulkita siten, että vaikka oman ajattelun nähdään nojautuvan perusteltuihin tulevaisuuden odotuksiin, se todellisuudessa hakee oikeutuksensa menneen kokeuksista. Toisaalta kyse on strategisesta argumentoinnista, jossa määritetään ja rajataan uhkadiskurssia ja uhkatoimijoiden argumenttien tulkintaa. Toisin sanoen *meihin* kuulumattomat *muut*, ja siis mahdolliset uhkatoimijat, rajataan eri todellisuuden ja sääntöjen mukaan toimiviksi - sääntöjen, joista sivistyneemmät *me* olemme epäeettisinä jo luopuneet.

Suuntautumista läntisyyteen ja Natoon on 'liittoutumattomien' piirissä tulkittu puolestaan "lännettymisenä", jossa samanlaiset ilmiöt tulkitaan värityneiden silmälasien läpi eli päinvastoin kuin kylmän sodan "suomettumisen" aikoihin. Esimerkkeinä on esitetty lausuntoja, joissa voimistuva sotilaallinen kehitys lännessä tulkitaan rauhaa ja vakautta tuovina tekijöinä kun taas ei-läntisiksi valtioiksi artikuloitujen Venäjän ja Kiinan osalta vastaava kehitys on kuvattu pullisteluna ja epävakautena.⁴⁷⁶ Tässä 'Liittoutumattomien' voi nähdä harrastavan vastaavanlaista strategista argumentointia. He eivät tosin pyri asemoitumaan Venäjän ja Kiinan puolustajiksi vaan asettavat 'liittoutujat' edustamaan vanhaa, kylmän sodan aikaista ajattelutapaa.

3.3.2010: *Suomi ja Naton uusi strategia*. Kangas painottaa, että Suomen turvallisuusratkaisu nojaa EU:iin, mutta sellaista turvallisuusarkkitehtuuria ei ole järkevää tehdä, missä Venäjä ei ole mukana.

⁴⁷⁵ Lars-Olof Fredriksson 2008, 2. Puheenvuorot -artikkeli Keski-suomalaisessa 7.1.2008 otsikolla *Selvityksessä ei osviittoja tiestä Nato-onnelaan*.

⁴⁷⁶ Esim. Puolustusministeriön ylijohtaja Pauli Järvenpää nettikolumnissaan 10.6.2007, ja Pertti Salolainen 18.9.2007, Tuomo Lappalaisen haastattelussa Suomen kuvalehden nettiartikkelissa *Jäähyväiset Natolle? Pertti Salolainen pelkää, että Suomi voi menettää mahdollisuutensa päästä koskaan läntisen sotilasliiton jäseneksi*. Tekstissä Salolainen kertoo jo jonkin aikaa huolissaan seuranneensa Venäjän pullistelua. Ks. SK 37/2007.

'Liittoutujat' -leirin argumentit näyttävät painottavan mahdollisimman vakuuttavaa suojaa kaikkia mahdollisia sotilaallisia uhkia vastaan. Se on myös valmis ratkaisuihin, jotka edistävät Suomen vaikutusvallan kasvamista tasavertaisesti ajamaan "oikeanlaista" asiaa ja oikeita arvoja.

'Liittoutumattomat' -leiri taas näyttää välttelevän vastakkainasetteluja sotilaallisissa asioissa ja priorisoivan humanitaaristen ongelmien ja elinympäristöön kohdistuviin uhkien hoitamista.

Uhkakuva-argumentoinnin erilaisuutta ei voitane selittää pelkästään sillä, että toisella osapuolella on paremmat tiedot ja oikeampi käsitys siitä, mikä nykyinen tilanne Suomen asettamien puolustettavien asioiden kannalta on, tai paremmat tiedot uhkaksi nimettyjen toimijoiden aikomuksista. Kannanottojen näkeminen osapuolten poliittisia lähtökohtia ja tavoitteita tukevinä strategisina argumentointeina purkaa edelleen liturgian pidäkkeitä ja avaa näkökulmaa toimijoiden arvolähtökohtiin ja pitkäkestoisiin rationaliteetteihin.

'Uhkakuva' -käsitteen ajattelu Laclau'n kuvaamana tyhjänä merkitsijänä auttaa puolestaan ymmärtämään mahdollisuutta, joka avautuu kilpaileville leireille täyttää käsite omien tavoitteidensa saavuttamisen kannalta uskottavalla ja tarkoituksenmukaisella tavalla, jopa toisilleen täysin vastakkaisilla merkityksillä. 'Uhkakuva' asettuu vastakkainasettelujen kautta turvallisuusdiskurssissa katalysaattoriksi, jonka avulla muut ydinkäsitteet on mahdollista saada liikkumaan haluttuun tai "välttämättömään" kombinaatioon.

Liittyminen Euroopan unioniin on antanut eri leireille mahdollisuuden käsittää 'uhka' uudella tavalla arvopohjaisesti. Varsinaisissa argumentoinneissaan 'liittoutujien' leiri ei ole artikuloinut 'uhkaa' perinteiseksi kansallisvaltiotason (Suomen kansa / valtio) kuvaukseksi turvallisuusriskeistä vaan uhkaan sisältyy myös Suomen valtiolliseen identiteettiin ja intresseihin kohdistuvat negatiiviset vaikutusriskit kuten kuuluminen selkeästi "läntiseen yhteisöön" tai jääminen syrjään keskeisistä neuvottelupöydistä.

Selkein muutos näkyy tavassa, millä osapuolet ovat artikuloineet uhkakuvasa Euroopan ja maailmanlaajuisen yhteisvastuun näkökulmasta sopiviksi omiin ideologisiin näkemyksiinsä. Siis, 'liittoutujat' sotilaallista, kovaa turvallisuutta painottaen ja 'liittoutumattomat' pehmeää, yhteiskuntien eriarvoistumisen ehkäisemistä ja siihen liittyvää yhteisvastuuta painottaen. Uhkakuvien erilaisuus ja ohipuhuvuus on heijastunut keskusteluun johtaen argumentointiin, jossa toisen osapuolen näkemys leimataan 'liittoutumattomien' taholta epäpäteväksi tai vastaavasti 'liittoutujien' taholta kylmän sodan ilmapiiriin jämähtäneiksi.⁴⁷⁷ Asiakysymykset ja puhunnassa tapahtuneet muutokset ovatkin suurelta osin jääneet tämän toisarvoisen kinasteluretoriikan varjoon.

⁴⁷⁷ Jarkko Vesikansa 2007, toteaa Suomen kuvalehden verkkolehdeissä SK 47/2007 22.11.2007, että hallituksen vaihduttua ja kokoomuksen tultua ulko- ja puolustuspolitiikan päätöksenteon toimijoiksi Suomen aiemmin noudattama linja on toistuvasti leimattu jämähtäneeksi, eristäytyväksi ja Nato-kammoiseksi. Tällaisia puheenvuoroja ovat käyttäneet muun muassa puolustusministeri Jyri Häkämies (kok) ja eduskunnan ulkoasianvaliokunnan puheenjohtaja Pertti Salolainen (kok) SK:n numeroissa 29 ja 37/2007.

Voidaan havaita, että puolueiden jakautuminen eri leireihin liittoutumiskysymyksessä on turvatakuu- ja uhkakuvaratoriikan sekä turvallisuuspoliittista linjausta koskevan debatin perusteella ollut selvästi todennettavissa vuoden 2004 selonteon jälkeen. Puoluepoliitikot ovat ryhtyneet avoimemmin asemoitumaan 'liittoutujiksi' ja 'liittoutumattomiksi' Nato-jäsenyyden suhteen.

6.6.2 Parlamentaarin retoriikka

Seurantaryhmän raportti valmistui kesäkuun 27. päivä 2008, ja varsinaisen selonteon piti valmistua syksyllä 2008. Sen valmistuminen siirtyi kuitenkin alkuvuodelle 2009. Syyksi on mainittu 8.8.2008 alkanutta Georgian ja Etelä-Ossetian sota, johon Venäjä puuttui sotilaallisella interventtiolla. Konfliktilla ja Seurantaryhmän raportilla voidaan katsoa olevan tietynlainen seurantaraportin uskottavuutta alentava yhteys. Seurantaryhmän raportti painottaa laajaa turvallisuuden käsitettä ja edellyttää, että tulevassa selonteossa turvallisuuspolitiikan käsitteen edellisiä täsmällisempää määrittelyä: mitä asioita turvallisuuspolitiikka kattaa, ja mihin uhkiin sen on tarkoitus vastata.⁴⁷⁸ Tämä osoittaa, että turvallisuuskäsityksen määrittely on ollut horjuvaa ja siitä olemassa on erilaisia käsityksiä. Tämä antaa viitteitä myös siitä, että eroavaisuuksia on myös turvallisuuspolitiikan käsitteen ymmärtämisessä.

Seurantaryhmän raportissa päähuomio kohdistetaan turvallisuuden kehittämiseen EU:n yhteydessä. Natoa raportti käsitteli lyhyesti yhtenä kansainvälisistä toimijoista todeten, että sen suhde Venäjään on edelleen haastava päätyen yhteenvetona toteamaan, että "Nato on yhä jäsentensä välinen keskinäinen puolustusliitto, mutta sen toiminnan tosiasiallinen painopiste on nykyisin sotilaallisessa kriisinhallinnassa erityisesti Euroopan ulkopuolella."⁴⁷⁹ Raportti kuitenkin tunnistaa Naton kumppanuussuhteen hyötyinä olevan lisääntyneen tiedonsaannin, mikä on lisännyt kriisinhallinta-alueilla toimivien suomalaissotilaiden turvallisuutta sekä yhteisen standardisoinnin, minkä koetaan edistävän EU-maiden yhteistoimintaa.⁴⁸⁰

Seurantaryhmän näkemyksen mukaan Suomen turvallisuusympäristö on muuttunut positiiviseen suuntaan eikä Suomi koe sotilaallista uhkaa. Turvallisuuslinjauksessa raportti päättyi siihen, etteivät turvallisuuspolitiikan perusteet ole muuttuneet ja aiempaa turvallisuuspoliittista linjaa ei siten ole syytä muuttaa.⁴⁸¹

Ennen kuin keskustelu Seurantaryhmän raportista kesälomien jälkeen ehti kunnolla alkaa, huomion kohteeksi nousi "*nine elevenin*" mukaisesti 08.08.08:ksi nimetty Georgian sota. Sen myötä 'liittoutujat' saattoivat todeta seurantarayhmän keskeiset johtopäätökset hatariksi. 'Liittoutujien' mukaan turvallisuustilanne ei ollut parantunut, vaan pikemminkin valtapolitiikka ja geopolitiikka

⁴⁷⁸ Seurantaryhmän raportti 2010, 17 - 21.

⁴⁷⁹ Emt., 32.

⁴⁸⁰ Emt., 37.

⁴⁸¹ Emt., 44.

olivat palanneet eikä tätä ilmiötä voitaisi jättää huomioimatta vuoden 2009 selonteossa.⁴⁸²

Georgian sota poiki myös uuden keskustelun aiheen selonteon muuttamisesta täsmällisempään ja toisaalta nopeammin tilanteisiin reagoivaan muotoon. Keskustelu alkoi syksyllä 2008 ja jatkui aktiivisena kesäkuuhun 2009, jolloin ulkoasiainvaliokunta antoi asiasta lausuntonsa. 'Neutraalin' leirin, joka pääosin muodostuu siitä organisaatioiden ja asiantuntijaryhmien joukosta, johon selonteot kohdistuvat hallinnollisina ohjauksina ja resurssien määrittämisperusteina, kritiikki perustui aiempaan vuoden 2004 selontekoon. Kritiikki suuntautui myös siihen, että selonteista on tullut liian kaikenkattavan laajoja ja ne ovat muodostuneet virastojen välisen resurssienjaon kilpailukentäksi.

Selontekojen nähdään jättävän määrittelemättä, mitkä riskit tulisi arvottaa tärkeimmäksi, sotilaalliset, sosiaaliset vai ympäristöriskit. Tätä on kritisoitu muun muassa siksi, että laajan, kaiken kattavan uhkarepertuaarin neutralointiin ja asetettujen velvoitteiden täyttämiseen eivät käytössä olevat määrärahat riitä. Taustalla tulkitaan olevan hallinnonalojen välinen arvovaltakamppailu, mutta syynä nähdään olevan myös selontekojen poliittisen kompromissin luonteisuus, jossa kaikille annetaan jotakin. Toisaalta nähdään tarve reagoida nopeammin uusiin uhkiin kuin neljän vuoden aikaikkunassa. Ratkaisuksi ehdotetaan selonteon uudenlaista jakamista muun muassa siten, että pääministeri antaisi vuosittain turvallisuuspoliittisen ilmoituksen ja pitkän aikavälin suunnittelua edellyttävät rakenteellisia ja hallinnonalojen ohjeistamisia koskevat asiat pohdittaisiin selonteossa.⁴⁸³

'Liittoutujat' -leiri yhtyi nopeasti kritiikkiin vuoden 2008 syksyn kuluessa tulkiten sen johtaneen myös selontekojen varovaisuuteen turvallisuusympäristön ja uhkien määrittelyssä, missä valmistelijoiden nähdään kuunnelleen liian paljon yleisten mielipidetutkimusten ja mielipidejohtajien ääntä, ja liian vähän asiantuntijoiden ääntä. 'Liittoutumattomat' puolestaan kritisoi sitä, että 'liittoutujat' -leiri pyrkii siihen, että hallitus määrittää ulkopoliittisen linjan ja kertoo sen pääministerin ilmoituksina, jossa ei enää ole tarpeen huomioida parlamentaarisesti kootun seurantaryhmän argumentteja. 'Liittoutumattomat' esim. Matti Vanhanen, Juha Korkea-osa ja Eero Heinäluoma ilmoittivat pitävänsä tärkeänä, että ulkopoliittikkaa ja puolustuspolitiikkaa linjataan edelleen turvallisuus- ja puolustuspoliittisissa selonteissa.⁴⁸⁴

'Liittoutumattomat' näkivät tärkeäksi, että parlamentaarisuus turvallisuuspoliittisen linjan määrittelyssä säilyisi. Keskustan Juha Korkea-osa, joka toimi seurantaryhmän puheenjohtajana, pyrki vielä 11.11.2008 vetoamaan parlamentaarisuuden puolesta esittäen näkemyksensä, että keskeiset linjaukset eivät voi poiketa siitä, miten seurantaryhmä on muotoillut selontekoon yksimielisen kantansa. Hän näkee tärkeäksi ja arvokkaaksi asiaksi sen, että edus-

⁴⁸² Ks. esim. Hanna Kaarto 2008, otsikolla *Katainen:: Nyt tarvitaan Venäjä-realismia*. Helsingin Sanomien verkkolehti 19.8.2008. Lähde: <http://www.hs.fi/politiikka/artikkeli/Katainen>

⁴⁸³ Ks. esim. Limnell, 2008, 1 - 13 ja Limnell 2009, 386 - 389.

⁴⁸⁴ Ks. Helsingin Sanomat, 2009, Pääkirjoitus 2.1.2009.

kunta hyväksyy selonteon suurella enemmistöllä. 'Liittoutumattomien' leirille selontekojen voi tämän perusteella tulkita olevan parlamentaarisen välineen, jolle turvallisuuden perustavanlaatuisen merkityksen takia halutaan säilyttää laaja yhteiskunnallinen yhteisymmärrys ja hyväksyttävyyden status.⁴⁸⁵

Selonteon 2009 eduskuntakäsittely antaa läpileikkauksen 'liittoutujien' puhuntatavoista. 'Liittoutujien' poliittisten toimijoiden argumentointi pyrkii hälventämään käsityksen Natosta sotilasliittona ja muokkaamaan siitä kuvan rauhanturvaorganisaationa. Suomen turvallisuuspolitiikka pyritään yleisellä tasolla sitomaan suuriin kansainvälisen tason teoreettisiin periaatteisiin, länsimaisuuteen ja yhteisiin arvoihin, jotka he näkevät itsestään selvinä ja huomi-oonotettavina realiteetteina.

'Liittoutujien' puhunnassa yhdistetään eurooppalaisen turvallisuusajattelun yhteisvastuuperiaate ja toisaalta vakaumus länsimaisuudesta demokraattisen elämäntavan universaalina arvona. Keskeistä heidän puhuntatavoissaan on nähdä näiden arvojen edistäminen ja suojeleminen vakauden ja rauhan takkaamiseksi jokaisen länsimaisen demokratian velvollisuutena. Näkemykseen sisältyy käsitys, että näihin arvoihin kohdistuvat uhat ovat uhka myös Suomelle.

Tässä näkemyksessä oman maan suojeleminen on luontevaa toteuttaa liittymällä yhteisrintamaan arvoyhteisöksi ja liittokunnaksi nimeämensä Naton kanssa. Tämän suuremman arvomaailman suojaamisen tavoittelun kannalta on ymmärrettävää, että 'liittoutujien' leiri näkee EU:n riittämättömänä turvallisuusyhteisönä. Puhuntatapojen valossa 'liittoutujien' retoriikka näyttäytyy sangen suoraviivaiselta ja vakaumukselliselta, sisältäen vakaan käsityksen, että näin kaikki järkevät suomalaiset ajattelisivat jos heillä vain olisi riittävästi oikeaa tietoa.⁴⁸⁶

6.6.3 Vuoden 2009 selonteon tekstisisällön retoriikka

Vuoden 2009 Selonteon turvallisuuspoliittinen linjaus esitetään *Suomen turvallisuuspoliittinen linjaus* -otsakkeen alla, mikä korostaa sen ensisijaista prioriteettia poliittisena kannanottona ja hallinnonalojen ohjauksena suhteessa muuhun varsin laajaksi muodostuneeseen turvallisuusympäristöä ja toimijoita sekä turvatakuita ja yhteistoimintaa kuvaaviin lukuihin ja niissä esitettyjä analyyyseja ja argumentteja. Linja ei tuottanut yllätyksiä Nato-kysymyksen suhteen, mutta huomiota kiinnittää sen laajuus (134 sivua) ja toisaalta Ulkoministeriön Natoselvityksen sisällyttäminen olennaisilta osiltaan eri puolille selontekoa vakuuttamaan sen mahdollisen jäsenyyden hyödyistä.

Eri laskutapojen mukaan Nato-jäsenyyden puolesta esiintyi 11-14 argumenttia ja vastaan vain yksi. Selonteon luonnetta kuvastanee se, että edellisiin selontekoihin verrattuna turvallisuusympäristöä ja -toimijoita ei voi katsoa käsitellyn erityisen tasapuolisesti, vaan pikemminkin Nato-jäsenyyksymys-

⁴⁸⁵ Ks. Juha Korkeaoja 11.11.2008 sanomalehti Kotimaan Verkkoapilassa.

⁴⁸⁶ Vrt. Kimmo Sasin lausunnot selontekopäätöstä edeltävällä eduskunnan kyselytunnilla.

keskeisesti. Painopisteen muotoutuminen ilmenee myös verrattaessa tekstissä esiintyvien turvallisuusorganisaatioita kuvaavien termien määrää. Huomataan, että Nato-termi esiintyi selonteossa eniten, eli yhteensä 209 kertaa kun taas Euroopan unioni -termi esiintyi 193 kertaa. Vastaavasti aiemmin runsaasti käytetty YK esiintyi 86 kertaa ja Etyj vain 27 kertaa. Tämän voidaan arvella johtuvan joko siitä, että YK ja Etyj eivät enää ole yhtä ajankohtaisia Suomen turvallisuuspolitiikalle kuin EU ja Nato, tai toisaalta ilmiön voi tulkita siten, kuten aiemmin on mainittu selontekojen tarkoituksen trendistä, että valmistelijat haluavat nähdä selonteon itsenäisenä tutkimuksena, jossa ratkaisuksi päätettävän linjauksen tulisi olla seurausta esitetyistä argumenteista. Tämä ei kuitenkaan selonteossa ole toteutunut.

Selonteko määrittää Suomen ulko- ja turvallisuus- ja puolustuspolitiikan tärkeimmiksi tehtäviksi Suomen itsenäisyyden, alueellisen koskemattomuuden ja perusarvojen turvaamisen, väestön turvallisuuden ja hyvinvoinnin edistämisen sekä yhteiskunnan toimivuuden ylläpitämisen laajan turvallisuuskäsityksen mukaisesti huomioiden globaalin toimintaympäristön muutokset.

Varsinaisen Suomen kansainvälistä asemoitumista ja hallinnonalojen toimintaa ohjaavan virallisen linjauksen se määrittää yleisessä osiossa seuraavasti⁴⁸⁷:

- Suomi edistää ja vahvistaa kahdenvälisiä suhteitaan sekä maailmanlaajuisesti että erityisesti naapurimaidensa kanssa.
- Suomi edistää toiminnallaan EU:n ulko- ja turvallisuuspolitiikan vahvistumista ja toimintakykyä sekä kantaa osaltaan globaalia vastuuta.
- Suomi ylläpitää ja kehittää toimintaympäristöön nähden oikein mitoitettua, uskottavaa puolustuskykyä.
- Puolustusvoimia käytetään Suomen puolustamisen lisäksi muiden viranomaisten tukemiseen ja kansainväliseen kriisinhallintaan. Kansainvälinen toiminta vahvistaa kansallista puolustusta.

On todennäköistä, että jokainen sana, pilkku ja piste sekä lauseiden ja sanojen järjestys on valmistelijoiden pitkällisen neuvottelun ja kompromissin tulos. Huomiota kiinnittää, että aikaisemmista selonteista tuttu täsmällinen aseman ilmaisu puuttuu – puhutaan pelkästään uskottavasta puolustuksesta, kuten esimerkiksi Kokoomuksen tavoiteohjelmassa 2003 - 2007, ja toisaalta linja kuvataan enemmänkin suuntautumisina. Tietynlainen kompromissin maku on myös viimeisessä kohdassa, jossa puhutaan osallistumisesta kansainväliseen toimintaan. Sille ei aseta aiempaan tapaan ehtoja, kuten YK:n valtuutusta. Edeltävän argumentaation perusteella voitaisiin olettaa, että kansainvälisen toiminnan ehdoksi olisi asetettu, että toiminta täyttää YK:n asettamat kriteerit ja vahvistaa kansallista puolustusta. Linjauksen lause asettuu suoraviivaisesti vakuuttamaan, että kansainvälinen toiminta vahvistaa kansallista puolustusta.

Selonteko näkee tärkeäksi asemoida myös linjausosiossa (vaikka se oli tehnyt sen jo toimintaympäristöosiossa) suhteensa tärkeiksi näkemiinsä toimiin ja toimintoihin. Asiat esitetään *yleistä* kohdan perusteella ilmeisessä tär-

⁴⁸⁷ Selonteko 2009, 66.

keysjärjestyksessä: Euroopan unioni, monenkeskinen yhteistyö, lähialueet, Venäjä, Yhdysvallat, kriisien ja konfliktien ennaltaehkäisy, asevalvonta, yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaaminen, kriisinhallinta sekä *Nato ja Suomen puolustus*. Tämän osion Nato-lausuntoihin sekä 'liittoutumattomien' ja 'liittoutujien' valmistelijajäsenten voi tulkita panostaneen huomattavasti enemmän kuin toimintaympäristön markkinointityyliseen Nato-esittelyyn. Lausunnoissa näky selvästi 'liittoutumattomien' paino.

Natoa ei tässä luvussa kutsuta 'liittoutujien' omaksumalla tavalla arvoyhteisöllisenä liittokuntana, vaan esitetään, että:

"Nato on poliittis-sotilaallinen liittokunta, jonka olemassaolon perustana on Pohjois-Atlantin sopimus ja sen 5. artikla. Käytännön toiminnassaan Nato on ensisijaisesti kriisinhallintaorganisaatio. Se on jäsenilleen ja kumppaneilleen keskeinen yhteistyöjärjestö."

Lause näyttää muodostuneen kompromissiksi, jossa kuvataan Naton "todellisen" sotilaallinen luonne ja toisaalta mitä se itse sanoo käytännössä tekevänsä ja millaisena se haluaa näyttäytyä. Lauseessa on sekä Vanhasen ja Halosen retoriikasta tuttuja artikulaatioita, että myös pehmennystä Naton suuntautumisen kuvauksessa. Osiossa Nato asetetaan Vanhasen aiemman retoriikan mukaisesti käytännölliseksi kysymykseksi ja irtaudutaan toimintaympäristöluvun Natomarkkinoinnin arvo- ja hyötyajattelusta toteamalla, että "Suomen mahdollisella Nato-jäsenyydellä olisi heijastusvaikutuksia turvallisuustilanteeseen Pohjois-Euroopassa ja lähialueilla."⁴⁸⁸

Nato-osion jatkossa tekstikappaleet ovat selkeästi poliittisen kamppailun kompromissituloksia, sillä kappaleissa vuorottelevat systemaattisesti positiiviset ja negatiiviset argumentit:

"Ulkoministeriön Suomen mahdollista Nato-jäsenyyttä koskevan selvityksen mukaan jäsenyydellä olisi ennaltaehkäisevä, Suomen turvallisuutta vahvistava vaikutus. Nato-jäsenyys antaisi Suomelle liittokunnan 5. artiklan mukaiset turvatakuut. Samalla mahdollinen jäsenyys velvoittaisi Suomea auttamaan muita jäsenmaita, mikäli nämä joutuisivat hyökkäyksen kohteeksi. [...] Mahdollista jäsenyyttä on syytä tarkastella sekä Suomen ulkopoliittisen aseman ja puolustuksen että kehittyvän kriisinhallintayhteistyön näkökulmasta. Euroopan unioni on luonut jäsenilleen tasavertaiset mahdollisuudet osallistua kriisinhallintayhteistyöhön. Naton jäsenenä Suomi olisi täysivaltaisesti mukana liittokunnan päätöksenteossa. Naton jäsenenä Suomi osallistuisi myös Nato-Venäjä -neuvostoon. [...] Toisaalta jäsenenä Suomeen kohdistuisi entistä voimakkaammin yleisen taakanjaon ja solidaarisuuden perusteella poliittisia odotuksia osallistua liittokunnan vastuulle ottamiin kriisinhallintatehtäviin tai sen yksittäisten jäsenmaiden operaatioihin. Suomi päättäisi kuitenkin operaatioihin osallistumisesta itsenäisesti, kuten tähänkin asti. Naton ulkopuolellakin Suomi on voinut osallistua kriisinhallintaan tahtomallaan tavalla."

Osiossa ei selvästikään esitetä argumentteja sen puolesta, että Suomen olisi edullista liittyä Natoon. Nato-positiiviset argumentit nimetään Ulkoministeriön Nato-raportin mielipiteiksi, kun taas kritisoivat argumentit näyttävät selonteon virallisina huomioina.

⁴⁸⁸ Ks. Selonteko 2009, 75.

Varsinaiseen Nato-optioon tähtäävät argumentit ovat samalla tavalla kaksinaisia, mutta niihin on hyväksytty selkeästi mahdollisen Nato-jäsenyyden etuja kuvaavia lauseita kuten: "Nato-jäsenyys edistäisi lisäksi Suomen kansainvälistä pelastuspalveluyhteistyötä, vahvistaisi kansainvälisen avun vastaanotto-kykyä sekä hyödyttäisi Suomen puolustusteollisuutta". Myös näiden lauseiden vastapainoksi on kuitenkin esitetty Nato-jäsenyyden hakemisen kieltäviä lauseita kuten:

"Eduskunnan seurantaryhmä on raportissaan todennut, että Suomen turvallisuuspolitiikan peruslinjaukset ovat kestäviä eivätkä edellytä olennaisia tarkistuksia. Suomen tulee jatkossakin huolehtia omasta uskottavasta puolustuksesta ja osallistua kehittyvään eurooppalaisen turvallisuus- ja puolustusyhteistyöhön. Lähtökohtana on, että koko maata puolustetaan ja puolustusjärjestelmän perustana säilyy yleinen asevelvollisuus. Suomi on sotilasliittoon kuulumaton maa ja harjoittaa yhteistyötä Naton kanssa sekä ylläpitää mahdollisuutta hakea Naton jäsenyyttä."

Lause on hyväksytty kohtaan todennäköisesti paitsi 'liittoutumattomien' esityksestä myös siksi, että se tarjoaa 'liittoutujille' selkeän syyn kerrottavaksi yhteistyökumppaneilleen ja kannattajilleen, miksi selonteossa ei päädytä hakemaan Nato-jäsenyyttä.⁴⁸⁹

Lopulta osiossa päädytään linjauksena määrittämään suhtautuminen Nato-jäsenyyteen:

"On olemassa jatkossakin vahvoja perusteita harkita Suomen Nato-jäsenyyttä. Laaja poliittinen yhteisymmärrys on välttämätöntä ja kansalaismielipiteen huomioiminen tärkeää mahdollisesta jäsenyydestä päätettäessä."⁴⁹⁰

Linjaus on selvästikin kahden erilaisen näkemyksen omaavan toimijan kompromissi, missä ensimmäisessä lauseessa 'liittoutujat' vahvistavat edellisen vuoden 2004 linjauksen Nato-kantaansa. Uudella ilmauksella "jatkossakin" voidaan tulkita viitattavan monimielisesti turvallisuusympäristöön ja sotilaallisen voiman tarpeeseen ja toisaalta siihen, että Nato on vakiinnuttanut roolinsa länsimaisia arvoja puolustavana turvallisuusorganisaationa. Toinen lause on epäilemättä 'liittoutumattomien' vaatima ehtolauseke, jolla pyritään varmistamaan ettei jatkossa, turvallisuuspoliittisten valtasuhteiden muuttuessa, pieni poliittinen eliitti voi ratkaista liittoutumisasiaa. Molemmissa lauseissa heijastuu vankka uskomus siihen, että linjaukseksi kirjattu lause antaa perusteet myös seuraavan linjauksen valmistelulle.

6.6.4 Selonteon 2009 eduskuntakäsittelyn jälkeinen retoriikka

Selonteko ja selonteon rakentamisen tapa näyttäisi osoittautuneen 'liittoutujille' pettymykseksi. Eduskuntakäsittelyssä useat 'liittoutujia' edustaneet kansanedustajat kritisoivat sitä, ettei linjauksessa ole uskallettu päättää Nato-

⁴⁸⁹ Emt., 76 - 77.

⁴⁹⁰ Selonteko 2009, 77.

jäsenyyden hakemisesta, vaikka selonteon Nato-jäsenyyttä puoltavat argumentit (11kpl) selvästi osoittavat, että se olisi oikea valinta.⁴⁹¹

Selonteon julkaisemisen ja eduskuntakäsittelyn jälkeen leirit tekivät johtopäätöksiään selonteon toteutumisesta. Salolainen esittää käsityksensä, että Suomen Nato-jäsenyys on ennen muuta poliittisen johtajuuden kysymys: ”Jos tasavallan presidentti ja pääministeri pitäisivät huomenna tiedotustilaisuuden, jossa he puoltaisivat Suomen Natoon liittymistä, Nato-kannatus olisi seuraavalla viikolla 80 prosenttia”. Salolainen ei tapahtumien valossa myöskään erityisesti kannata neuvoa-antavan kansanäänestyksen järjestämistä Nato-jäsenyydestä. Hän päätelee myös, että Suomen Nato-jäsenyys nousee seuraavissa eduskuntavaaleissa ja presidentinvaaleissa takuuvarmasti esille, jolloin Nato-korttia tullaan myös käyttämään taktisesti hyväksi.⁴⁹² Tällä hän todennäköisesti viittaa toisaalta siihen, että vahva yleisen mielipiteen Nato-vastaisuus voi tarjota ’liittoutumattomat’ -puolueille hyvän asetelman retoriikalleen. Tätä päätelmää tukee Keskustan Antti Kaikkonen ehdottamalla Nato-äänestystä 2012.⁴⁹³ Toisaalta Salolaisen viittaukset johtajuudesta ja presidentinvaaleista voidaan tulkita viittaavan siihen, että heidän tavoitteenaan on saada Nato-myönteinen presidentti jolloin, hänen uskomuksensa mukaisesti, myös yleinen mielipide muuttuu tai, että kansa hyväksyy Nato-jäsenyyspäätöksen, jos presidentti niin päättää.

’Liittoutujien’ leirissä Naton Venäjävastaisuus ja Venäjän vihollisenapito on pitkään tunnistettu edellytykseksi sille, että kansalaiset ja muiden leirien päättäjät ylipäättään näkisivät Suomen hyötyvän Nato-jäsenyydestä. Kun myöskään viimeisimmät selonteot eivät tunnista Venäjää sotilaalliseksi uhaksi ’liittoutujien’ aiempi strategia ylläpitää Venäjää uhkatekijänä on näyttäytynyt vuoden 2009 selonteon valmistumisen jälkeen asialta, jota ei kannata jatkossa korostaa.

Yleisen mielipiteen muokkaaminen Nato-jäsenyydelle myönteiseksi, ja sitä tukevien käsitteellisten muutosten edistäminen on selonteon valmistumisen jälkeen kuitenkin jatkunut tulkintojen tasolla sekä myös aloitteellisena toimintana. Nato-myönteisyyden ja kumppanuuden kuvan vahvistaminen sekä Venäjäuuhkan uusiin Nato-tehtäviin sisällyttämisen ehdottaminen yhdistyi ulkoministeri Alexander Stubbin kutsuttua sotilasliitto Naton jäsen- ja kumppanimaat Naton uusia tehtäviä pohtivan seminaarin Helsinkiin.

Venäjäkysymyksen ongelmallisuus strategisena argumenttina tulee esille tähän tapahtumaan liittyen. Seminaaria edeltävänä päivänä Helsingin Sanomien pääkirjoituksessa Jarno Limnell ehdottaa Suomea selkeästi tuomaan esille mitä Suomi haluaa Natosta ja esittämään, ettei Nato voi ohittaa Venäjää uhkana. Artikkelit tuo esille ’liittoutujat’ -leirin toimijaskaalan sen laidan, joka näkee Naton selkeästi sotilasliittona. Vaikka Venäjäkysymys tuodaan artikkelissa esille ikään kuin toiveena, että Nato näkisi Venäjän uhkana, sen voidaan toisaalta

⁴⁹¹ Esim. Kimmo Sasi ja Tuulikki Ukkola, 11.2.2009, YLE TV1: selonteon eduskuntakäsittely.

⁴⁹² Pertti Salolainen 2009, Yle.fi:ssä toteutettu haastattelu 24.2.2009.

⁴⁹³ Ks. Antti Kaikkonen 2010, Verkkoapila 14.4.2010.

ymmärtää paljastavan, että Venäjän uhkan olemassaolo on kirjoittajalle Nato-jäsenyyden keskeinen peruste. Jos siis Nato ei näe Venäjää uhkana, voidaan kysyä onko Nato siis lainkaan tarpeellinen tässä mielessä Suomelle⁴⁹⁴.

Artikkeli toi vastareaktion esille myös 'liittoutumattomat' -leirille tyypillisen asennoitumisen Venäjään ja antaa kuvan logiikasta, millä Nato-jäsenyyttä käsitellään. Lasse Kangas kohtelee artikkelia suorana esityksenä ja toteaa, että "Olisiko nykyistä painokkaammin Venäjää vastaan suuntautuva Nato todella Suomen etu? Sehän syventäisi vastakkaisuutta ja kärjistäisi kansainvälistä tilannetta. [...] Se muuttaisi maailmaa suuntaan, jossa Suomen etujen mukaista olisi etäisyyden ottaminen Natoon."⁴⁹⁵

Argumentoinnit pysyttelevät samalla geopoliittisella tasolla, mutta kuvaavat samalla näiden kahden kirjoittajan kautta leirien uhkakäsitysten ja valtiokäsitysten erilaisuutta. Kankaan lähtökohta on, että "kyllä kai Suomi haluaa edelleen pysytellä sivussa suurvaltojen ja suurvaltaryhmittymien vastakkaisuuksista."⁴⁹⁶ Toteamus kuvastaa sitoutumista suomalaiseen turvallisuuspolitiikan perinteeseen. Limnell puolestaan edustaa sotilasstrategista uhkakäsitystä "Epävarmuus Venäjän kehityksestä, lähialueellamme oleva sotilaallinen voima sekä historian kokemukset ovat edelleen perusteena kansallisille puolustuspoliittisille ratkaisuillemme...", mutta uudenlaista valmiutta osallistua turvallisuuskeskusteluun, tosin eri syistä kuin poliitikot, eli hän korostaa Nato-jäsenyyttä enemmän vain mahdollisuutena, jolla joko voidaan tai ei voida tukea Suomen puolustusta sotilaallisena ratkaisuna⁴⁹⁷.

Selonteko on nähty paitsi eri leirien poliittisten suuntautumisten kompromissina ja valtiotoimijan yksiäänisenä ilmaisuna Suomen kansainvälispoliittisesta asemoitumisesta, myös kansainvälisen yhteisön suuntaan osoitettuna lojaalisuuden ja jo tehtyjen sitoumusten vakuuskirjana. Hanna Ojanen (2009) kiinnittää huomion siihen, että selonteko viestittää, että Suomen hallitus suhtautuu sekä kansalliseen turvallisuuteen että kansainväliseen vastuuseen hyvin vakavasti. "Selontekoon liittyy neljä yhtä lailla tärkeää vastuukysymystä. Ne ovat vastuu Suomen turvallisuudesta, yhteisvastuu Euroopan unionissa, vastuu kansainvälisen turvallisuuden järjestöjen kehityksestä ja niiden harjoittamasta politiikasta sekä lopulta myös vastuu kansalaiseskustelusta."⁴⁹⁸

Ongelmallisena kysymyksenä Ojasen pohdinnassa ei näyttäydä se, takaisivatko liittoutumisen sopimusvelvoitteet avun Suomelle, vaan se, voiko Suomi varauksetta, liittouman arvojen ja tavoitteiden sanamuotoon ja lupauksiin luottaen, etukäteen sitoutua puolustamaan kaikkia muita. Myös tässä arvioinnissa turvallisuuspoliittinen linjaus painottuu enemmän poliittiseen kuin strategiseen näkökulmaan. Kaiken kaikkiaan voidaan todeta, että poliittiset toimijat näkevät varsin yleisesti selonteon tarkoituksena olevan paitsi ohjata valtiotoimijan ni-

⁴⁹⁴ Ks. Jarno Limnell 2010, Helsingin sanomien pääkirjoitussivu, vieras kynä, 27.2.2010.

⁴⁹⁵ Lasse Kangas 2010, Keski-suomalainen pääkirjoitus 3.3.2010: *Suomi ja Naton uusi strategia*.

⁴⁹⁶ Emt.

⁴⁹⁷ Ks. Helsingin sanomat, pääkirjoitussivu, vieras kynä, 27.2.2010.

⁴⁹⁸ Ks. Hanna Ojanen, 2009: Helsingin sanomien pääkirjoitussivu 13.2.2009.

missä kansallisia turvallisuustoimijoita ja vaikuttaa ulkopoliittisiin suhteisiin vakuuttamistarkoituksessa, sillä on myös puoluekohtaisia tarkoituksia, joilla pyritään vahvistamaan ja legitimoimaan tietynlaista turvallisuuspolitiikan ja sen keskeisten käsitteiden ymmärtämisen tapaa.

7 DISKURSSIANALYYSIN TULKINNAT TUTKIMUSKYSYMYSTEN SUHTEEN

Tässä luvussa diskurssia analysoidaan tutkimukselle asetetun tutkimuskysymyksen suhteen. Tarkoituksena on edellisten lukuihin perustuen koota tulkinta siitä mitä diskurssissa on tapahtumassa ja minkälaisena suomalaisen turvallisuuspolitiikan tila näyttäytyy selontekojen aikakauden turvallisuusdiskurssissa.

Teoriataustan perusteella luodun tulkintahorisontin ja teoreettisen viitekehyksen mukaisesti turvallisuuspolitiikkaa voidaan tarkastella tilana, mikä muotoutuu toimijoiden uskomusperustan perusteella näkemiensä ja nimeämiensä mahdollisuuksien ja toiveiden sekä uhkien ja riskien maailmassa. Tarkastelussa huomio kiinnitetään *turvallisuuspolitiikan rakenteelliseen, retoriseen, käsitteelliseen ja toiminnalliseen tilaan*.

Rakenteellisen tilan lähtökohtana on selonteon rakenne sekä sen valmisteluun ja päätöksentekoon vaikuttavien toimijoiden hierarkia ja vallankäytön statukset, jotka esitettiin edellä luvussa 5.2 *Selontekojen rakenne ja toimijat*.

Turvallisuuspolitiikan retorinen tila kuvaa sitä, millaisena turvallisuusdiskurssi näyttäytyy keskusteluaiheidensa ja puhuntakulttuurinsa osalta, minkälainen kommunikatiivinen yhteys osapuolilla on, mihin heidän argumentointinsa suuntautuu ja millaisia strategioita he käyttävät retoriikassaan.

Turvallisuuspolitiikan käsitteellinen tila kuvaa yhtäältä sitä, miten toimijat ymmärtävät retoriikan perusteella tulkittuna keskeiset turvallisuuspolitiikan käsitesisällöt ja tarkoitukset sekä toisaalta sitä, miten he pyrkivät muuttamaan käsitteitä vastaamaan tätä ymmärrystä.

Turvallisuuspolitiikan toiminnallisella tilalla kuvaan sitä, miten toimijat ovat asemoituneet keskeisten lähtökohtiensa, perustelujensa ja suuntautumistensa perusteella, eli mihin he näyttävät pyrkivän, miksi ja miten. Toiminnallisen tilan tarkasteluun sisältyy edellä havaittujen rationaliteettien ja trendien perusteella tulkita sitä mitä strategisia tavoitteita toimijoilla on ja minkälaisia strategisia argumentteja he niiden tavoittelussa käyttävät.

7.1 Selontekojen aikakauteen siirtyminen, vanhat rationaliteetit ja uudet odotukset

Suomen turvallisuuspoliittista linjaa edusti kylmän sodan aikana lähinnä presidentin tahto ja tiedonanto turvallisuusympäristöstä ja ulkopoliittisesta linjasta. Parlamentaaristen puolustuskomiteoiden tehtävänä oli tekninen valmistelu, jossa sotilasasiantuntijoiden tehtävänä oli täsmentää nykyaikaisen sodankäynnin muodostamaa uhkaa presidentin määrittelemälle linjalle, sekä uhkan neutraloimiseksi tarvittavat materiaaliset lisätarpeet.

Muista politiikan aloista poiketen kylmän sodan aikainen suomalainen turvallisuuspolitiikka näyttäytyy nykyisille kommentaattoreille presidenttijohtoiselta, yksinvaltaiselta ja liturgiselta sanelupolitiikalta mistä kuitenkin syntyi aikaa myöten laaja konsensus. Tämän voi katsoa tuottaneen kolme varsin sitkeää poliittista rationaliteettia, joita turvallisuuspolitiikan toimijat ja media ovat vahvistaneet. Ensiksikin vallitsee vankka ymmärrys, että *turvallisuuspolitiikka on yksiiänisyyden ja yksimielisyyden epäpoliittinen alue*.

Toiseksi, syntyi reaaliolipoliittinen valtiollinen retoriikka, joka puolusti ja toteutti sopimusten (YYA, YK) mukaista käyttäytymistä ja toisaalta konsensusellisesti osallistuvien, mutta ideologisesti erimielisten retoriikka, joka on ilmennyt toimijoiden perinteissä ja toiminnassa. Tällaiset piilevät rationaliteetit, joissa on elementteinä pettymyksiä hävityistä sodista ja tunteenomaisia vastareaktioita sotakärsimyksille ja raskaille sotakorvauksille ovat antaneet organisaatioille ja puolueille mahdollisuuden nimetä *Neuvostoliitto sortajaksi ja vainoajaksi – viholliseksi*, joka vain odottaa tilaisuutta, milloin se valloittaa Suomen. Toisaalta vielä toistaiseksi purkamattoman sisällissodan voidaan ajatella tuottaneen piileviä rationaliteetteja, jotka ylläpitävät puolue-erojen säilymistä myös nykyisen markkinapolitiikan aikana.

Kolmanneksi, edellä mainittu tila on tuottanut *rivien välissä – piilomerkityksillä ja ei-suoraan-sanomisen peitekielellä puhumisen ja tekstin tulkinnan kulttuurin*, ja sen käytön mahdollisuuden strategiselle argumentoinnille. Tämä on perustunut siihen, että uhkakuvat on määritelty kylmän sodan aikana sodankuvien mukaan eikä vihollisia ole nimetty, jolloin ne ovat jääneet vapaiksi elementeiksi nimettäviksi julkisuuden ulkopuolella. Tästä todennäköisesti johtuu vankka taipumus, että vielä nykyisinkin selontekojen tekstistä tulkitaan piilomerkityksiä, ei-suoraan sanomisia ja oikean asian välttelemisiä, jotka täytyy lukea rivien välistä.

Siirtyminen selontekojen aikakaudelle on nähty siirtymisenä avoimen ja demokraattisen keskustelun aikakaudelle myös turvallisuuspolitiikkaa koskien. Turvallisuusdiskurssianalyysin perusteella voidaan todeta, että siinä missä muiden yhteiskunnallisten alueiden kysymykset ovat yhä kattavammin tulleet arkipäiväistämisen ja politisoinnin kohteiksi on turvallisuuspolitiikka yhä artikuloitu pois politiikan kategoriasta, toiminnaksi, jossa kansakunnalla on vain yksi ja vain yhteinen tavoite, ja joka sen takia edellyttää valtaapitäviltä vain resurssien ja teknisstrategisten potentiaalien sopeuttamista vallitseviin ja näkyvis-

sä olevan tulevaisuuden olosuhteisiin ja haasteisiin. Kansalaismielipiteen huomioinnin osalta turvallisuuspolitiikan määrittelyprosessissa on selontekojen aikaan siirryttäessä tapahtunut merkittävä muutos, joka asettaa sen niin julkisessa kuin selontekojen retoriikassa tekijäksi, jota ei voi sivuuttaa. Tämä ei välttämättä osoita tietoisia valintoja demokratian edistämiseksi, vaan pikemminkin käytännön politiikan uudelleen valintaan liittyvää välttämättömyyttä.

7.2 Turvallisuuspolitiikan rakenteellinen tila

Vuoden 2009 selonteon rakenne jakautuu kahteen pääosaan, turvallisuusympäristöä ja sen vaikutuksia kuvaavaan osioon sekä turvallisuus- ja puolustuspoliittista linjausta ja sen mukaisia turvallisuuden kehittämistehtäviä kuvaavaan osioon. Keskeisenä huomiona on, että vaikka johdannossa viitataan yleisellä tasolla turvattavat asiat turvallisuuspolitiikan tehtävien kuvauksissa, eivät ne esiinny vertailukohteina tai priorisoinnin perusteena myöhemmin. Myös perusarvot, joiden selonteko terminä näkee edustavan sitä, mitä ja miksi puolustaa, se ohittaa tarkemmin määrittelemättä pelkällä maininnalla, ottaen niiden viiteryhmäksi EU:n arvot. Molemmat osiot ottavat lähtökohdaksi laajasta turvallisuuskäsityksestä johdetun uhka-analyysin, jonka perusteella perustellaan uhkien neutralisointiin tarvittavat tehtävät ja resurssit hallinnonaloille.

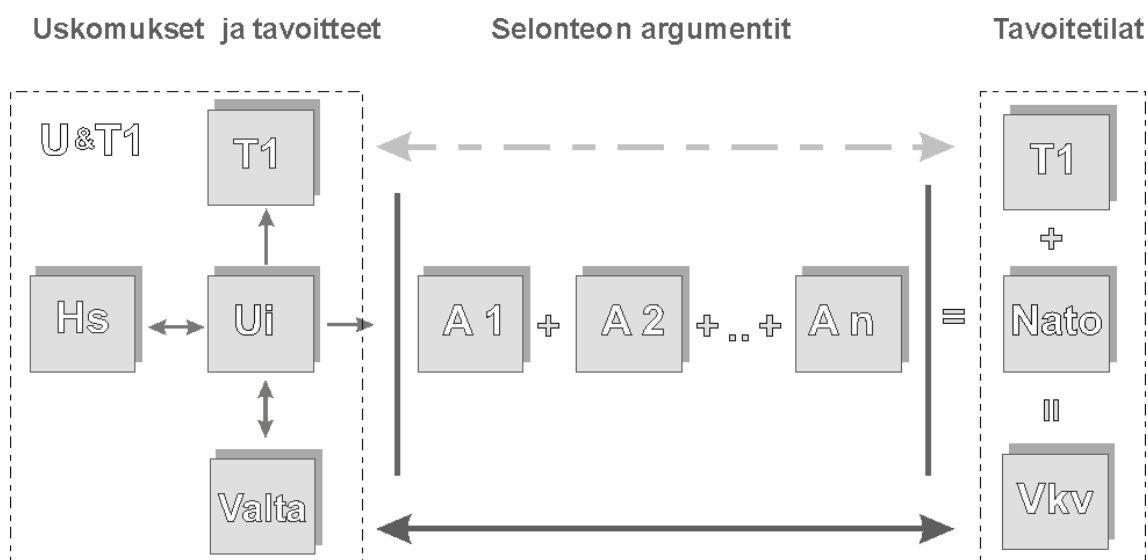
Laajan turvallisuuskäsityksen määrittelyn epämääräisyys on aiheuttanut runsaasti kritiikkiä molemmissa leireissä. Vuoden 2009 selonteon kohdalla tyytymättömiä ovat olleet erityisesti 'liittoutumattomien' leirin edustajat, jotka kokevat selonteon valmistelijoiden suurelta osin ohittaneen seurantaryhmän asiakirjassa esittämät näkemykset, ja korvanneen ne omilla käsityksillään. Hallitusohjelmassa päätettyjen ulkoministeriön Nato-selvityksen ja Lissabonin sopimuksen turvatakuuselvityksen sekä Ulkopoliittisen instituutin Nato-selvityksen 'liittoutumattomat' näkevät valmistetun tarkoituksenmukaisesti tuottamaan selontekoon Nato-myönteisiä argumentteja.

Selonteko jakaa kategorisesti uhkat pehmeisiin, ei-sotilaallisiin ja koviin, sotilaallisiin. Selonteko jättää kuitenkin määrittelemättä, mitkä riskit tulisi arvottaa tärkeimmäksi, sotilaalliset, sosiaaliset vai ympäristöriskit. Tätä on vahvasti kritisoitu muun muassa siksi, että laajan kaiken kattavan uhkarepertuaarin neutralointiin eivät käytössä olevat määrärahat riitä. Ongelman taustalla nähdään olevan hallinnonalojen välinen arvovaltakamppailu, mutta uhkien paljoudella ajatellaan olevan myös tarve saavuttaa poliittinen kompromissi.

Aiempien selontekojen varovaisessa turvallisuusympäristön ja uhkien määrittelyssä on ollut havaittavissa, että valmistelijat ovat paitsi pitäneet ulkopoliittisesti tasapuolista linjaa, myös kuunnelleet yleisten mielipidetutkimusten ääntä sekä tulkinneet asiantuntijalausuntojen perusteella ajankohtaisen turvallisuusympäristön olevan monin tavoin vakiintumattoman ja sisältävän suurvaltapoliittisia ja ideologisia jännitteitä. Vuoden 2009 selonteko sitä vastoin näyttää kahden erilailla ajattelevan leirin kompromissitulokselta, jota voi tulkita

kummankin leirin taholta omalla tavallaan. Varsinaisen linjauksen näyttävät päättäneen presidentin ja pääministerin johdolla 'liittoutumattomat'. 'Liittoutujat' ovat ilmeisesti kuitenkin saaneet päättää kohtuullisen vapaasti muiden selonteon osioiden tekstin sisällöstä. Se markkinoi niissä avoimesti läntisiä valtiota ja yhteisöjä, erityisesti Natoa Suomen kanssa yhdensuuntaisesti ajattelevina toimijoina, 'meinä'. Yhtä selkeästi se määrittelee Venäjän muiksi ja tulkitsee Venäjän ulkopoliittisten toimien osoittavan Venäjän todellisen luonteen.

Eräs olennainen eroavuus leirien välillä on siinä, minkälainen asema selonteolla nähdään olevan linjauksen määrittelijänä, ja siitä kuinka parlamentarismia siinä toteutetaan. 'Liittoutujat' näyttävät ajatelleen seuraavan kuvan mukaisesti selontekoa itseisarvoisena tutkimuksena jonka sisältämät argumentit loogisesti perustelevat johtopäätökset.

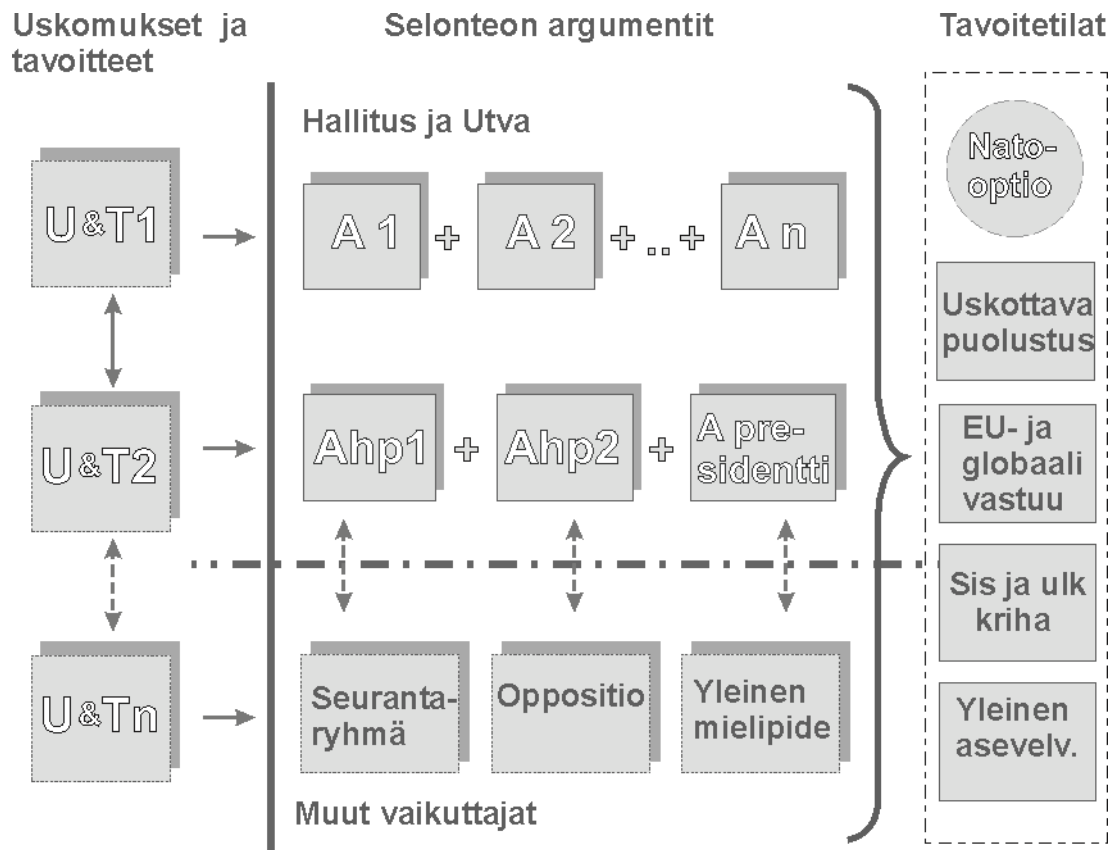
KUVA 10 Selonteko itseisarvoisena tutkimuksena

Tämän käsityksen mukaisesti 'liittoutujat' näkevät, että seurantaryhmä maalaa hallitukselle omista lähtökohdistaan tarpeita, joita hallitus ratkaisullaan täyttää, kuten Håkämies asian ilmaisee.⁴⁹⁹ Hallituksen selonteko on siten yhtälö, joka sitoo eri tekijät toisiinsa. 'Liittoutujien' parlamentarismikäsitys näyttäytyy tässä siltä, että se on jo huomioitu eduskuntavaaleissa ja hallitusta muodostettaessa. Hallitus on siten saanut parlamentaarisen oikeutuksen toimia johtajana. Teoriataustaan perustuen voidaan ajatella, että argumentit valikoituvat yhden toimijan maailmankäsityksen, subjektiivisen historiatulkinnan (Hs), ideologisten uskomusten (Ui) ja näiden perusteella muodostettavien tavoitteiden (T1) toteuttamisesta ja toimijan valta-aseman ja olemassaolon oikeutuksen (Valta)

⁴⁹⁹ Jyri Håkämies, 2009, Selonteon eduskuntakäsittelyssä 11.2.2009.

varmistamisesta, mihin toivotaan argumenttien perusteella tehtävän ratkaisun tuovan tukea ja synergiaetuja ja kansainvälistä vaikuttavuutta (Vkv).

Käytännössä parlamentarismi näyttää ristiriitaisesta keskustelusta ja päinvastaisista väitteistä huolimatta toteutuneen kohtuullisesti seuraavan kuvan mukaisesti:

KUVA 11 Selonteon parlamentarisuuden toteutuminen

Turvallisuusdiskurssin keskustelun perusteella voidaan todeta, että määritettyyn varsinaiseen linjaukseen (turvallisuuspolitiikan tavoitetilään) ovat argumenteillaan (A) olleet vaikuttamassa paitsi 'liittoutujat' taustaoletuksineen ja tavoitteineen (U&T1) myös hallituskumppanien (Ahp1-2) ja presidentin näkemykset, jotka erilaisen taustauskomustensa ja tavoitteiden (U&T2) ja niistä johtuvan parlamentarismi-käsityksensä takia ovat huomioineet myös muut selonteon keskeiset vaikuttajat.

Parlamentarisuudesta huolimatta turvallisuusdiskurssin asialista ja käsitteet ovat olleet sekä kaikkien toimijoiden määrittelyn kohteina että poismäärittelyn ja vaikenemisen kohteina. Selonteossa vaietuiksi asioiksi ovat jääneet puolustettavien asioiden ja periaatteiden, jotka ylipäätään mahdollistavat itsenäisyyden ja perusarvojen säilymisen, pohtiminen ja määrittely. Osin tämän takia se ei perustele niitä keskeisiä asioita, joiden mukaan resurssien suunnittelua ja käyttöä voitaisiin priorisoida. Erillinen YETT-asiakirja, joka selontekoon perus-

tuen täydentää osaltaan selontekoa, ei täydennä sitä tältä osin. Se nimeää tärkeimmät puolustettavat, suojattavat ja ylläpidettävät asiat ja perustoiminnot, jotka kohdistuvat järjestelmiin, joiden varassa yhteiskunnallisen elämä ja päätöksentekojärjestelmä voivat toimia mahdollisissa kriisitilanteissa.

Vaiettujen asioiden lisäksi diskurssiin näyttää muotoutuneen myös sokeita pisteitä - eli itsestään selvyyksinä pidettäviä asioita. Selonteko näyttää ottavan lähtökohdaksi tasapuolisesti globaalit ympäristölliset ja sotilaalliset uhkarviot sekä kansainvälisesti, lähinnä EU-perustaisesti muotoutuneet riskianalyysit, jotka ovat, vaikkakaan sitä ei selonteossa erikseen mainita, pitkälti samankaltaiset kuin miten Nato ja USA ovat uhkakuvansa määritelleet. Tälle lähtökohdalle perustan on todennäköisesti luonut se seikka, että viimeaikaiset sotilasstrategiset suomalaiset tutkimukset sodan kuvasta ja uhkakuva-analyyseista painottuvat omaksumaan länsimaisen näkemyksen. Tämän voi katsoa johtuvan osaltaan myös EU-jäsenyyden tuottamasta sosiaalistumisesta läntiseen yhteisöön ja toisaalta sen miellyttämisestä, mutta sen voi tulkita olevan myös osoitus Suomen turvallisuuspoliittisen linjan tietoisesta yhdentämisestä ja yhdensuuntaistamisesta EU:n ulko- turvallisuuspoliittisen linjausten kanssa siten kuin sopimus EU:sta jäsenvaltioilta edellyttää. Myöskään tätä ei selonteossa kuitenkaan käsitellä.

Tämän, osaksi toisen leirin taustauskomusten näkemättömyyden ja, osaksi itsestäänselvyyksien takia sokkona kulkemisen (ainakin yleisön osalta) voidaan havaita tuottaneen päättäjille odottamattomia yllätyksiä. Lähtökohdaksi yllätysten mahdollisuudelle on tarjonnut nopea muutosten vauhti, missä turvallisuuspoliittiset linjaratkaisut suuntautuvat yhteistyöhön ja turvallisuusyhteisöjen syvenevään rakenteelliseen integraatioon ja pyrkivät huomioimaan yhä laajenevan turvallisuuskäsityksen. Argumentoinnista selviää, että se yhteisö, jonka piirissä halutaan ja koetaan mahdolliseksi olla vaikutusvaltaisia ja yhteisvastuullisia on EU, joka koetaan jo meiksi, ja sikäli sen puolustuspolitiikan puolustusellinen ulottuvuus koetaan hyväksyttäväksi. Tämän sisällä, lisääntyneen vuoro-vaikutuksen on koettu ja vakuutettu jo tuoneen lisääntyvää vakautta ja ennalta arvattavuutta. Ongelmaksi on sittemmin muodostunut valtiollisen voimankäytön ulottaminen perinteisen 'maanpuolustamisen' ideologian ulkopuolelle, mikä yhdessä tiivistyvän Nato-yhteistyön kanssa voidaan nähdä tuottaneen sekä valtiota että yksilöä koskevan kriisiksi luokiteltavan arvoristiriidan, joka näkyy kahdella tavalla.

Ensiksikin hallituksen jo päättämiä ja kansainvälisen yhteisön tai organisaation kanssa sovittuja sotilaallisia toimintoja on ollut ongelmallista toteuttaa suunnitellulla tavalla, koska niihin ei ole ollut saatavilla riittävästi vapaaehtoisia henkilöstöä. Toiseksi Suomen eurooppalaisen identiteetin ja oman roolin etsiminen näyttää nykyään diskurssianalyysin valossa ongelmallisena yhteistyökumppanien (EU ja Nato) jatkuvasti muuttuvien doktrinääristen määrittelyjen ja muutostrendien takia. Samalla näyttää nykyään ongelmallisena myös yhteisen, yksimielisen EU:n turvallisuuspoliittisen linjan löytäminen. Selonteossa ilmaistaan halu saada vaikutusvaltaa turvallisuusyhteisöissä, mutta ajatellaan sen olevan riippuvainen siitä, miten laajalti maa on valmis siirtämään lojaalisuuttaan ja si-

toutumaan läntisten suurvaltojen poliittisiin tavoitteisiin. Selvän suuntauksen jo ollessa yhteiseen voimankäyttöön sitoutumiseen omien rajojen ulkopuolellakin, näyttäytyy myös Suomen turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selonteko yhä selkeämmin ulkopoliittisena toimintana eikä vain ilmoituksena Suomen turvallisuuspoliittisesta ajattelusta ja asemoitumisesta kansainvälisessä ympäristössä.

Huomiota herättääkin, että vaikka turvallisuusselonteko näkee EU:n ulko- ja turvallisuuspolitiikan olevan keskeisen Suomen turvallisuuspolitiikkaa ohjaavan tekijän, eivät poliittiset puolueet, eivätkä asiantuntijatkaan ole tuoneet sitä julkiseen keskusteluun. Voitaisiin olettaa, että Suomen ollessa EU:n jäsenmaa selonteossa mainitaan, mitkä osiot ja tavoitteet liittyvät EU:n tavoitteisiin ja miten niitä sen mukaisesti kehitetään. Tällä perusteella turvallisuuslinjauksesta tulisi myös keskustella kansainvälisen politiikan kehyksissä ja etsiä kansallinen näkökulma siihen, millä tavalla Suomen halutaan vaikuttavan maailmanpolitiikkaan. Nyt tämän näkökulman tuottaminen näyttää jääneen edelleen kapean eliitin käsiin.

Selonteossa 2009 EU ja sen yhteinen ulko- ja turvallisuuspolitiikka kuvaataan itsestäänselvyytenä ja yhtenä turvallisuustoimijana muiden mukana, mikä korostaa sitä, että turvallisuuspolitiikka halutaan ajatella Suomi-keskeisesti ja -lähtöisesti. Puolustuksen kehittämisen⁵⁰⁰ osalta EU ja Nato näyttäytyvät selonteossa samantarvoisesti huomioitavina yhteistyöjärjestöinä. EU:n ulko- ja turvallisuuspolitiikan sisällön ja kehittymisen analysoinnin puuttuminen keskustelun asialistalta on sikäläkin merkillistä, että asiantuntijoiden kuin myös selonteon valmistelijoiden kesken näyttää vallitsevan yksimielisyys siitä, että Suomen turvallisuuspoliittiset, rauhan ja sodan kysymykset ovat olleet ja tulleet olemaan pääasiallisesti riippuvaisia suurvaltojen välisten tai suurvaltojen ja laajemman ympäristön välisten jännitteiden eskaloitumisesta avoimeksi konfliktiksi, jonka vaikutukset ulottuisivat myös Suomeen.

Selonteon rakenteen ja siten myös turvallisuuspoliittisen keskustelun asialistan olennaisena sisältönä edellä esitetyn perusteella voitaisiin perustellusti ajatella olevan, laajenevan kansainvälistymisen ja eurooppalaistumisen näkökulmasta, myös kysymyksen siitä, millaista eurooppalaista ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa Suomi valtiotoimijana ja puolueet ideologisina toimijoina haluavat edistää. Tätä näkökantaa tukevat myös havainnot siitä, että puolueet, jotka menestyvät kansallisissa eduskuntavaaleissa menestyvät myös EU-vaaleissa, voiden siellä vaikuttaa yhdessä hallituksen kanssa EU:n turvallisuusratkaisuihin.

⁵⁰⁰ Ks. Selonteko 2009, 102 – 103.

7.3 Turvallisuuspolitiikan retorinen tila

Keskustelun turvallisuuspolitiikasta, liittoutumisesta ja Nato-kysymyksestä voi tulkita olleen varsin pinnallisia ja enemmänkin vakuuttamiseen kuin analysointiin keskittyvää. Voidaan perustellusti myös tulkita, että poliittisten puolueiden edustajat ja julkiseen keskusteluun osallistuneet media ja asiantuntijat ovat vankasti asemoituneet jo EU-keskustelun yhteydessä esille tuotuihin poliittisiin lähtökohtiinsa. Huomattavaa on, että kansalaismielipiteen ainoa merkitys on ollut se, että Nato-kysymystä ei ole ehdotuksista ja odotuksista huolimatta uskallettu ottaa vaalien teemaksi, vaikka Natoon liittymisestä päättämistä on 2000-luvulla kuvattu 'liittoutujien' taholta välttämättömyydeksi.

Ennen vuosien 2001 ja 2004 selontekoja suurin osa turvallisuuspoliittisesta eliitistä ja Nato-myönteiset median edustajat näyttivät ainakin itse uskovan, että myös kansa on samaa mieltä. Kansalaismielipiteen osoittautuminen päinvastaiseksi näyttää yhä uudelleen yllättävän 'liittoutujat'. Keskustelu on siirtynyt toistaiseksi aina seuraaviin vaaleihin ja selontekojen valmisteluun. Kansalaisille suunnatut mielipidekyselyt ovatkin palvelleet pikemminkin vaaleihin valmistautumista, eli retoriikan hiomista turvallisuuspolitiikasta sellaiseksi, että puolue ja sen kansanedustajaehdokkaat menestyvät vaaleissa. Nato-myönteisten median edustajien ja 'liittoutuneiden' onkin onnistunut tuottaa Natolle myönteisen kriisinhallinta- ja rauhanturvaorganisaatioimago ja toisaalta he ovat synnyttäneet vahvan kuvan siitä, että kaikki keskeiset länsimaiset valtiot ovat vahvasti sitoutuneet Natoon ja että Suomi tekee jo käytännössä yhteistyötä Naton kanssa enemmän kuin keskiverto Natomaa.

Niin ikään voidaan todeta, että keskustelussa ei pohdita syvällisemmin turvallisuuspolitiikan tarkoitusta. Argumentoinnit ovat tukeutuneet valikoiden perinteisten historiakäsitysten ja niiden mukaisten uhka- ja turvallisuuskäsitysten ylläpitoon mediajulkisuuden asialistalla. Keskustelua ei ole suunnattu turvallisuuden perusteiden syventämiseen, eikä asialistalle ole myöskään otettu Suomen ratkaisun ja sen merkityksen pohtimista osana EU:n ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa ja laajempaa kansainvälistä keskustelua.

'Liittoutujien' voidaan tulkita siirtäneen Nato-kysymyksen selonteon linjauksesta ja sitä seuranneesta keskustelusta johtuen toistaiseksi mahdollisuuksien kategoriaan, tulevaisuuden odotukseksi, jonka toteutumiseksi mahdollisten edellytysten syntyminen nähdään vain ajan kysymyksenä. 'Liittoutumattomille' se näyttää asettuneen omaan lokeroonsa, joka osaksi yhä yhdistetään enemmänkin suurvaltapolitiikkaan, ideologiaan ja puolustusliittoon kuin kansainväliseen ja kansalliseen turvallisuuteen. Toisaalta EU-jäsenyyteen liittyvien rationaaliteettien valossa ne osaksi halutaan pidettävän ikään kuin EU:n puolustuspolitiikan syventämisen takaisena epäajankohtaisena asiana. 'Liittoutujat' -leiri on todennut Nato-keskustelun toistaiseksi epäajankohtaiseksi, mutta sieltä on viitattu sen johtuvan vain nykyisestä päätöksentekojärjestelmästä, konsensuksen perinteestä ja presidentin ja pääministerin arvovallasta, millä uskotaan olevan suurin vaikutus kansalaismielipiteeseen. Samanaikaisesti he muistutta-

vat, että selonteon valmisteluun osallistuneet asiantuntijat ja turvallisuuspoliittinen eliitti näkevät Nato-jäsenyyden olevan vakavasti harkittavan vaihtoehdon, joka parantaisi Suomen turvallisuutta.

Naton jatkuva muuttuminen ja laajentuminen sekä EU:n ulko- ja turvallisuuspolitiikan suunnan epämääräisyys ja rakenteiden vaillinaisuus sekä Venäjän ulkopoliitiikan reagointi näihin ja uudelleenmuotoutuminen näyttävät tuottavan jatkossakin epävarmuustekijöitä siitä, minkälaiseksi Euroopan turvallisuusarkkitehtuurin uskotaan muotoutuvan ja minkälaisen vaikutuksen sillä uskotaan olevan Suomen kansalliseen turvallisuuteen. Valiokuntakäsittelyissä ja eduskunnan kyselytunneilla 'liittoutujien' esittämää kuvausta Natosta arvoyhteisöinä ja sen edustamia arvoja 'liittoutumattomat' näyttävät pitävän tulkinanvaraisina ja tulkitsevat itse 'liittoutujien' näkemyksen perustuvan pääosin ideologisiin uskomuksiin. Vasemmistopuolueiden 'liittoutumattomat' näkevätkin Naton edustavan taustaideologiaa, joka pyrkii maailmanhegemoniaan ja tämän ideologian tuottavan Suomelle mahdollisen Nato-jäsenyyden jälkeen imperialistisen statuksen, mikä jo sinänsä on riski kansalliselle turvallisuudelle. Tämän näkemyksen mukaan vaarana on sitoutua "hyvään sotaan", sotaan "roistovaltioita vastaan" tai puolustamaan "etujamme" toisella puolella maailmaa.

7.3.1 Turvallisuusdiskurssin puhuntatavat

Euroopan unioniin liittymisen myötä eurooppalainen yhteisöllisyys ja toisaalta globaalisaatiokehityksenä ymmärretty kansainvälistymisen laajeneminen ovat osaltaan väistämättä muuttaneet suomalaisten ajattelua turvallisuuskysymyksistä ja niiden hallinnasta. Suomalaisessa puhunnassa turvallisuusretoriikka onkin alkanut myötäillä EU:n ja kansainvälisten toimijoiden retoriikkaa, missä globaalit tekijät ja kollektiivinen vastuu ovat nousseet kansallisen "itsekkään" turvallisuusnäkökulman ohi.

Suomalaisen turvallisuuspuhunnan voidaan keskustelun perusteella katsoa siirtyneen yksittäisen valtion turvallisuudesta ja sen sisällöstä tai yksityiskohdista kollektiivisiin termein käytävään turvallisuuskeskusteluun ja vaikuttamiseen kansainvälisissä kehyksissä. Keskustelun edetessä osapuolille ja tarkkailijoille on selvinnyt, että perussyy erilaisille näkemyksille nojautuu erilaisiin maailmankuviin.⁵⁰¹ Voidaan myös havaita, että vaikka osapuolet puhuvat Suomesta ja väittävät mielipiteillään edustavansa Suomea ja Suomen kansaa, näyttää molemmille osapuolille, selonteon siirtymävaiheessa ilmenneiden rationaliteettien valossa, olevan selvää, että keskusteluun sisältyy itse asiassa useita erilaisia Suomi-kuvia, kansakäsityksiä ja käsityksiä parlamentarismista ja valtion tarkoituksesta ja tehtävistä. Etenkin 'liittoutujille' selontekojen aikakauden aikana luodun valmisteluprosessin voidaan tulkita näyttäytyvän mahdolli-

⁵⁰¹ Esim. Raimo Väyrynen 2007. Ks. Raimo Väyrysen haastattelu Suomen kuvalehden verkkonumerossa 28.9.2007 otsikolla *Nyt erätauolle* numerossa 38/2007. Haastattelijana ja kirjoittajana Karri Kokko.

suutena saada eduskuntakeskeisellä enemmistödemokratialla oman leirin mukainen ratkaisu myös Nato-kysymyksessä. 'Liittoutumattomat' hajoavat tältä osin useampaan sisäiseen leiriin, missä osa kannattaa eduskuntakeskeistä päätöksentekoa ja osa päätöksen alistamista kansanäänestykseen.

Selontekojen valmisteluun liittyvästä leirien sekä puolueohjelmien retorikasta voidaan päätellä, että molemmat kantaaottavat leirit ovatkin siirtyneet Suomikeskeisestä sotilasstrategisesta, neutraalista ja käytännöllisestä turvallisuuspuhunnasta puhuntakulttuuriin, missä 'turvallisuuspolitiikka' on aktiivinen osa puolueiden ideologian oikeuttamista asemoimalla Suomi sitä palvelevalla tavalla kansainväliseen ympäristöönsä. Sitä vastoin ymmärrykset 'turvallisuuspolitiikan' roolista ja suhteesta ulkopolitiikkaan näyttävät olevan erilaisia. 'Liittoutujat' ymmärtävät turvallisuuspolitiikan ulkopolitiikan välineeksi, jota käyttämällä lunastetaan paikka EU:n sisäpiirissä ja länsimaisten valtioiden joukossa. Sitä vastoin 'liittoutumattomat' näkevät turvallisuuspolitiikan erillisenä koko kansaa koskevana käytännöllispoliittisena alueena, jolle ulko- ja puolustuspolitiikka ovat alisteisia välineitä.

Erilaisten asenne- ja uskomusryhmien olemassaolon tunnistaminen näyttää olevan lähtökohtina molempien leirien argumentointistrategioille. Tämä ilmenee pyrkimyksenä käyttää hyödyksi kansalaisten omaksumia asenteita ja uskomuksia ja valjastaa ne omaan käyttöön. Esimerkiksi 'liittoutujat' ovat Natoselustelun alkuvaiheessa valinneet aiempien vuosien selontekojen linjavalinnan argumentoinnin keskiöön selkeästi kansalaismielipiteissä korostuneen ja perinteiden ylläpitämän vanhan epäluuloisen suhtautumisen Venäjään. Tämä strateginen valinta on samalla siirtänyt 'liittoutujat' edustamaan lähinnä sotilaallista turvallisuuspolitiikan käsitteen tulkintaa.

'Liittoutumattomilla' asenteiden hyödyntäminen on myös todennettavissa, joskin he noudattavat siinä erilaista strategiaa. Vahva Nato-vastainen kansalaismielipide on osin yllättävästikin ollut 'liittoutumattomille' positiivinen tekijä. Tätä on kuitenkin jopa vältetty käyttämästä argumentoinnissa, vaikka sen voitaisiin ajatella olevan heidän omien tavoitteiden mukaisia. Tämän voidaan arvioida johtuvan siitä, että olemalla korostamatta tätä jo olemassa olevaa faktaa 'liittoutumattomat' pyrkivät välttämään ryvettymisen ja leimautumisen populismiin. Toisaalta, kun tarvetta mielipidemuokkaukseen tältä osin ei ole, heillä on ollut mahdollisuus keskittyä tekijöihin, jotka heikentävät vastapuolen argumenttien uskottavuutta, kuten vetoamalla tasapuolisuuteen, Suomen asemaan Pohjois-Euroopan vakautta ylläpitävänä tekijänä, Suomen saavuttamaan asemaan hyväksyttynä rauhanneuvottelijana, välittäjänä ja turvallisuuspoliittisten huippukokousten pitopaikkana. Tämä lähtökohta edellyttää ymmärrettävästi myös tarvetta olla leimautumatta minkään muunkaan instanssin vastustajaksi.

Siirtymisen tällaiseen puhuntakulttuuriin voi ajatella siirtävän turvallisuuskäsitettä sotilaalliselta laidalta painottumaan sen pehmeään laitaan. Siirtäminen tarjoaa 'liittoutumattomille' otollisemman liittymäpinnan heidän tavoittelemaalleen yhteisen eurooppalaisen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan diskurssille, ja toisaalta kansainvälisen yhteisön globaalille yhteisvastuun diskurs-

sille. Suomen integroituminen yhä tiiviimmin eurooppalaiseen turvallisuusjärjestelmään ja arvoperustaan näyttäytyy selontekojen perusteella loogisena jatkumona, mutta toisaalta se problematisoi ja haastaa perinteiset maanpuolustuksen ja suomalaisen sotilaan -käsitteet ja roolit diskurssissa uusien valtiollisten sitoumusten myötä.

'Liittoutumattomien' leirissä näitä kutsuja arvopohjaiseen yhteisvastuuseen on kritisoitu sillä perusteella, että ne tarjoavat johtaville toimijoille mahdollisuuden ajaa aatteellisia ja itsekkäitä tavoitteita muiden perustavanlaatuisien arvojen ja tarpeiden rinnalla ja nimissä. Tässä merkityksessä turvallisuusargumentin populistisen voiman voidaan arvioida houkuttelevan politiikkoja käyttämään sitä myös heidän ajaessaan omia valtapoliittisia tavoitteitaan, jotka ulottuvat varsinaisen turvallisuusdiskurssin ulkopuolelle.

Myös normatiivinen perusta (lait ja asetukset), joka on luotu takaamaan yhtäältä valtion intressit saada tarvittavat resurssit turvallisuuden luomiseen, on toisaalta luotu varmistamaan kansalaisten yhdenvertaisuus sekä oikeudenmukainen ja perustuslaillinen kohtelu valtion taholta. Tämä perusta näyttää nyt myös joutuneen paradiastolisen politiikan kohteeksi. EU:iin liittyminen ja yhteiseen "kriisinhallinta-armeijaan" suuntautuminen on vaatinut lakimuutoksia ja tietystä määrin alentanut kynnyksiä tehdä, jo syntyneiden tai sovittujen käytäntöjen mukaan, muutoksia lakeihin siten, että valtiotoimijan tekemät kansainvälispoliittiset tavoitteet voidaan toteuttaa. Samantapaisella argumentoinnilla 'liittoutujat' -leiri esittää liittymistä Natoon jo melkein olemassa olevan suhteen vastuuntuntoisena virallistamisena.

7.3.2 Retoriikan strategiat

Keskustelun asialistojen pinnallisuus kiteytyy tässä diskurssianalyysissä vastakkain asetettujen leirien keskeisiin argumentteihin, jotka eivät olennaisilta osiltaan kohtaa toisiaan käsitteellisellä (uhka, puolustettavat asiat, keinot) tasolla, mikä ilmenee siinä, että toinen osapuoli artikuloi toisen mielipiteet kuulumaan eri maailmoihin. 'Liittoutujien' perusväite, että Nato on kustannustehokas vastaus Suomen turvallisuuden säilyttämisessä, sisältää olettamuksia, joihin vastapuoli ei yhdy. 'Liittoutumattomat' eivät näe, että Suomella on turvallisuusvaje, he eivät myöskään näe Venäjän olevan sotilaallinen uhka Suomelle tai, että Suomen sotilaallinen voima ja kansainvälinen vaikuttavuus lisääntyisi liittoutumisen myötä tai, että Suomen kansainvälinen yhteisvastuunkannon vaatimus täyttyy liittoutumisen myötä. Heille kansainvälisen yhteisvastuun viiteyhteisöt ovat YK, EU ja Etyj.

'Liittoutujien' argumentoinnin voidaan sitä vastoin nähdä sisältävän vahvan ideologisen sitoutumisen arvoyhteisönä kokemaansa Natoon, länsimaiseen yhteisöön ja läntiseen elämänmuoto -käsitteisiin, joiden edustamat arvot he näkevät siinä määrin universaaleiksi, että Suomella artikuloidaan olevan yhteisvastuun nimissä velvollisuus asettua yhteiseen rintamaan puolustamaan niitä.

'Liittoutumattomat' -leiri kritisoi 'liittoutujia' etupäässä ideologisesta sitoutumisesta ja kypsymättömyydestä ulkopoliittisissa kysymyksissä, missä heidän mukaansa pienen valtion tulee olla, historian opetukset muistaen, varo-

vainen ja johdonmukainen. Lisäksi arvostelua saa 'liittoutujiin' kuuluvien ministerien puolueelliseksi koetut kannanotot jo ennen kuin Suomi on muodostanut virallista kantaansa ja linjaansa. 'Liittoutumattomat' -leirin diplomatiakäsitys näyttäytyy sellaisena, että Suomen virallinen kanta tulee esittää siten, että sen voi esittää samansisältöisenä kaikille kansanvälisille toimijoille.

'Liittoutujat' -leiri puolestaan kritisoi vastapuolta sitoutumisesta kylmän sodan asemiin sekä kantavan vanhoja rationaliteetteja, jotka eivät ole tästä kylmän sodan jälkeisestä 'uudesta maailmasta' ja itse asiassa estävät suotuisaa kehitystä. Heidän mukaansa Venäjällä ei voi olla mitään sitä vastaan, että Suomi liittyy Natoon, ja toisaalta, jos sillä on, niin sen voi itse asiassa katsoa osoitukseksi sen aggressiivisesta luonteesta. Toisaalta, vuoden 2009 selonteon virallista linjausta ja sen mukaista päätöstä olla hakeutumatta Natoon, kyettiin laajalla Nato-markkinointiosuudella selonteon teksteissä sekä Nato-lausekkeella osoittamaan epäloogiseksi. Osoittivathan suurin osa argumenteista, että päätös hakea Nato-jäsenyyttä olisi ollut niiden perusteella looginen ratkaisu. Päätös kyettiin siten selittämään 'liittoutujien' yhteistyökumppaneille kansalaismielipiteen ja opposition ja muiden, vanhoihin asenteisiin jääneiden 'liittoutumattomien', mielipiteen huomioimisena.

'Liittoutujat' tuovat viittauksillaan 'kylmän sodan poteroihin juuttumisesta' turvallisuusdiskurssiin uuden huomioonotettavan käsitteen 'uusi maailma'. Siinä vastapuolen näkemykset eivät enää ole ajankohtaisia ja päteviä, vaan itse asiassa haitallisia. Samalla he myös asettuvat "uuden maailman" asiantuntijoiksi ja tilanteen "oikein" tiedostavina kyvykkäämmiksi tekemään sen olosuhteissa Suomen kannalta oikeita ratkaisuja. Retoriikkaa hallitsevat kuvaukset, joissa suuntaudutaan vahvasti tulevaisuuteen, jonne Nato-junan uskotaan suunnistavan. Mielikuvaa siirtymisestä jonnekin hyödynnetään myös pyrkimyksissä nopeuttaa päätöksentekoa liittymisestä luomalla kuva hyvän tilaisuuden menettämisen mahdollisuudesta, juna ei pitkään odota Suomea.

Molempien leirien voidaan nähdä toista kritisoidessaan nojautuvan sekä menneeseen että tulevan odotuksiin ja sieltä nostettaviin argumentteihin, mutta asetelma on Kosellekin aikakäsityksen tulkintahorisontista käsin arvioituna suurelta osin epäsymmetrinen. Retoriikan perusteella voidaan kärjistää luonnehtia, että 'liittoutujien' uhkat perustuvat menneen kokemuksiin, puolustettavat asiat sekä menneeseen että tulevaan, ja keinovalikoima tulevaisuuden odotuksiin. Samalla 'liittoutumattomien' uhkat, ympäristö ja sosiaalinen eriarvoistuminen seurauksineen, painottuvat tulevan odotuksiin, puolustettavat asiat pääasiassa menneeseen ja keinovalikoima (itsenäinen puolustus ja asevelvollisuusarmeija) menneen kokemuksiin.

Vaikka siis 'liittoutujat' julistautuvat edustamaan "uutta maailmaa", he määrittelevät uhkat suurelta osin menneestä. Venäjän uhka on pysyvä, ja siitä johtuvina tulevan odotuksina Venäjän epävakaus, sekä menneestä katkeroituneiden terroristien ja epäjärjestyttä aiheuttavien separatistien ja rikollisten aiheuttamat uhkat, joiden kuvataan olevan uusia ja globaaleja.

Terrorismi onkin saanut hegemonisen aseman, jonka myös 'liittoutumattomat' tunnistavat, joskaan eivät yhtenäisenä vihollisena vaan ilmiönä, jonka

nykytilanne on aiheuttanut. 'Liittoutujat' eivät varsinaisesti nimeä selonteossa mainittujen lisäksi muita puolustettavia asioita kuin suomalaiset ja niiden kanssa yhtenäisinä pidettävät läntiset arvot ja elämäntavat, jotka toisaalta ovat eri sosiaalisille kerrostumille erilaiset, joskin yhtenevien sääntöjen mukaan laillisesti toteutettavia. Puolustettavina asioina ja edistettävänä intresseinä argumenteissa nousevat esille myös kansalliset intressit eli Suomen kansainvälisen vaikuttavuuden ja kansainvälisen aseman parantaminen, Suomen turvallisuuden ja sotilaallisen voiman vahvistuminen sekä omia arvoja vastaavaan arvoyhteisöön kuulumisen ja yhteisvastuun kantaminen niiden puolustamiseksi. Keinoina 'liittoutujille' näyttäytyy Nato ja sen mukanaan tuoma voima ja tekninen ylivoima.

'Liittoutumattomien' uhkat nojautuvat etupäässä Kööpenhaminan koulu-kunnan mukaiseen laajaan turvallisuuskäsitykseen painottuen tulevaisuuden odotuksiin, ympäristöongelmiin ja kasvavaan sosiaalitaloudelliseen eriarvoisuuteen ja niiden aiheuttamiin vastakkainasetteluihin. 'Liittoutumattomat' eivät myöskään esitä selonteosta poikkeavia puolustettavia asioita. Puolustettavina asioina tai edistettävänä intresseinä ainakin välillisesti näyttäytyy kuitenkin aiemman turvallisuuslinjan jatkuvuus ja varovaisuus asettautumisesta suurvalta-politiikan pelinappulaksi. Esille nousevat, myös vain välillisesti, itsenäisyys, kansanvalta, demokratia ja parlamentarismi. Niitä ei erikseen nimetä puolustettaviksi, mutta niihin vedotaan ratkaisun edellytyksinä, sitomalla Nato-jäsenyyden kansan suuren enemmistön mielipiteen kuulemiseen, puolustamalla asevelvollisuutta vetoamalla tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen ja, ilmaisemalla, että päätöksenteko rauhanturvaoperaatioihin osallistumisesta halutaan säilyttää omissa käsissä.

Parlamentarismin periaatteella voidaan myös nähdä olevan suuren merkityksen selontekojen varsinaisen tekstisisällön muotoilussa. Tulevaisuuden odotuksissa puolustettavana asiana esiintyy usko EU:n merkitykseen turvallisuuden tuottajana. Sen turvallisuutta tuottavan ominaisuuden ei niinkään nähdä perustuvan sotilaalliseen voimaan kuin sen perimmäiseen ideaan, minkä mukaan se tuottaa integraation myötä keskinäisriippuvuutta ja yhteisvastuuta ja lisää suvaitsevuuutta ja mahdollistaa moniarvoisen kansainvälisen yhteisön.

Voidaan tulkita, että osapuolilla on eri näkemykset siitä, mitkä asiat ovat tärkeitä ja puolustamisen arvoisia, sekä siitä, mitkä asiat ovat näitä eniten uhkaavia asioita, eivätkä nämä asiat välttämättä liity vain turvallisuuspolitiikkaan, vaan politiikkaan yleensä. Selvää on, että tässä asetelmassa laskutoimituksen lopputuloksena ei ole samanlaatuinen tai määräinen neutralointikeinojen määrittäminen. Ilmeisesti molemmille vielä voimakkaina loogisina uskomusrakennelmina ilmenevät parlamentaarisuus sekä yksiääninen konsensusmekanismi ovat kuitenkin vaikuttaneet siihen, että myös vuoden 2009 selonteko, paitsi että se edustaa jatkuvuutta, sisältää kompromissina varsin laajan ja kattavan uhkakavalkadin ja neutralointipaletin. Yhtä kaikki, selonteon kompromissiluonteinen retoriikka ja uhkakavalkadin kaikenkattavuus ovat jättäneet toimijoille mahdollisuuden tulkita selontekoa valikoivasti oman leirinsä näkemysten mukaan linjauksen hallinnonalojen toimintaan jalkauttamisen yhteydessä. Samalla se on

mahdollistanut turvallisuusdiskurssin elementtien ja käsitteiden jatkomuok-
kaamisen omaa argumentointia tukevaan suuntaan seuraavia vaaleja ja selon-
tekoa silmälläpitäen.

7.3.3 Rationaliteetit ja trendit

EU-jäsenyyden ja EU-sopimuksen sisältämän sitoutumisen yhteiseen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan sekä optioon mahdollisesti tulevaisuudessa toteutetta-
vasta yhteisestä puolustuksesta ei virallisessa katsannossa ole katsottu horjutta-
van Suomen perinteistä linjaa. Sitä vastoin kysymys liittymisestä Natoon on ko-
ettu kansallisesti sellaiseksi perustavaksi turvallisuuteen liittyväksi asiaksi, joka
on herättänyt syviä vastakkaisia poliittisia rintamalinjoja.

Nato-kysymykseen liittyvät erilaiset valtion, sen poliittisen järjestelmän
sekä turvallisuuspolitiikan tarkoituksen ja toteuttamistapojen erilaiset tulkinnat
ovat nostamassa esille pitkään markkinapolitiikan julkisivun taustalle jääneet
poliittisten ryhmittymien ideologiset perustat uudessa arvojen muodossa. Tätä
käsitystä tukee osaltaan se, että etenkin 'liittoutujat' ovat myös turvallisuusreto-
riikan osalta seuranneet yleistä politiikan kehitystä ja oikeuttavat argumenttin-
sa arvoilla ja niiden puolustamisella. Vastaavasti 'liittoutumattomat' -leirin
trendinä näyttää olevan tarve profiloitua entistä enemmän ja näkyvämmiin
vanhempien, perinteisten ideologisten periaatteidensa taakse, sillä niiden esiin
nostaminen tuo näkyville myös liittoutumattomuuden perusteita, jotka vastus-
tavat yksittäisen ideologian maailmanlaajuisen hegemonian tukemista.

Nato-kysymys yhdessä EU-jäsenyyden kanssa on herättänyt tutkijat ja po-
liittiset puolueet näkemään, että meneillään olevassa turvallisuuspoliittisen jär-
jestelmän murroskaudessa kyse ei ole vain ulkoisen maailman muutoksesta,
vaan myös sisäisestä, yksiäänisyyden ja yhden yhtenäisen identiteetin purkau-
tumisesta, mikä nostaa näkyville ryhmien erilaiset rationaliteetit sekä menneen,
nykyisen ja tulevaisuuden tulkinnat.

Argumentoinneissaan ryhmien voidaankin havaita painottavan näitä ulot-
tuvuuksia toisiinsa nähden epäsymmetrisesti. Arvopohjan ja maailmankäsityk-
sen erilaisuutta kuvaa myös suhtautuminen yleiseen mielipiteeseen, sen huo-
mioimiseen muutoin kuin vaaleissa menestymisen tarkoituksessa. Pääasiassa
'liittoutumattomia' edustavat puolueet haluavat alistaa Nato-jäsenyyksiasian
kansanäänestykseen tai asettavat kriteeriksi sen, että ratkaisu ei voi olla vastoin
kansan suuren enemmistön mielipidettä. 'Liittoutujia' edustavat puolueet ja
turvallisuuspoliittisen eliitin edustajat asemoivat pääsääntöisesti taas turvalli-
suuspolitiikan niin monimutkaiseksi ja ammattitaitoa vaativaksi, ettei asiaa voi
jättää kansan päätettäväksi. *Epäsymmetrisyyden syyt ovat oletettavasti syvemmällä
– maailmankäsityksellisessä tavassa ymmärtää maailmanpolitiikka ja turvallisuuden
elementtejä sekä keskeisiä käsitteitä, kuten kansa, kansanvalta ja demokratia.*

7.3.4 Puolustettavat asiat ja arvot

Turvallisuuden lähtökohtaisena logiikkana on teoriaosuudessa esitetty puolustettavien ja suojattavien asioiden tunnistamista, niihin kohdistuvien uhkien tunnistamista ja näiden perusteella keinovalikoimaa uhkien neutralisointiin ja uhkariskeihin varautumista. Selonteot ja siihen liittyvät keskustelut eivät ota tarkasteltavakseen, mitä asioita eri kansankerrostumat pitävät puolustettavina asioina. Voitaisiin ajatella, että näiden tarkastelu mahdollistaisi myös uhkakuvioiden ja varautumisen paremman priorisoinnin. Tämä lähestymistapa edellyttäisi edeltävän valtiorakentamiseen liittyvän historian uudelleen tarkastelua painokkaammin kansalaisyhteiskunnan yhtenäisyyden kehittymisen näkökulmasta. Tähän ei laajemmin ole vielä ollut mielenkiintoa.

Kylmän sodan yhteiseen uhkaan perustuvat yhtenäisyyden ja yksituumaisuuden teesit näyttävät edelleen elävän vahvoina taustaolettamuksina. Nämä toimivat myös kansakunnan koheesio-ajattelun perustana, mikä mahdollistaa Suomelle tyypillisen valtiokeskeisyyden. Selonteot näyttävätkin pitäytyvän olettamuksessa, että perustuslaki antaa tähän asiaan kaikkia osapuolia koskien merkittävimmän näkökulman. Perustuslain valtiomuotomääritteet asetetaan yleisesti hyväksytyinä turvallisuuspolitiikan tarkoitukseksi, turvattaviksi asioiksi, vaikkakin itse selonteon retoriikka asettuu puolustamaan etupäässä Suomen turvallisuutta ja toiseksi länsimaisia arvoja ja keskinäisvastuuta.

Perustuslain ajatellaan heijastavan sitä kompromissina luotua keskimääräistä tahtoa ja asetettuja tulevaisuuden odotuksia, mitä eri puolueet perustamisen aikoihin edustivat. Perustuslaki edustaa siten etupäässä sen asettamisen aikaisten puolueiden enemmistön ajatuksia siitä, minkä perusteella he olivat valmiita sitoutumaan kansalaisina yhteiseen hallintojärjestykseen ja osoittamaan sille lojaalisuutta ja noudattamaan sen lakeja.⁵⁰²

Näiden perustavien asioiden ei ajatella muuttuvan kovin nopeasti, ja siksi perustuslain muuttaminen on säädetty sellaiseksi, ettei siitä voi päättää yhden eduskuntakokoonpanon aikana. Tämä antaa kansalaisille mahdollisuuden vaihtaa eduskuntaa, mikäli perustuslakimuutosehdotus ei ole sille mieleinen, mikä tekee osaltaan kansalaismielipiteen huomioonottamisen eri leireille tärkeäksi. Toisaalta perustuslaki on näihin päiviin asti ollut niiden asioiden kokoelma, mitä kansankerrostumat puolueiden tulkitsemina ovat oletettavasti valmiita myös puolustamaan. Tähän asti maanpuolustuksellisissa ja isänmaallisissa perinteissä suomalaisina perusarvoina mainitaan yleisesti juuri perustuslain valtiomuotoa kuvaavat asiat, itsenäisyys, perustuslaillisuus, kansavalta, demokratia, puolueettomuus, tasavaltaisuus.

Turvallisuusdiskurssi osoittaa osaltaan, esim. Matti Hyvärisen (2000 ja 2003) tutkimuksien tulkintoja tukien, että eri leirit ymmärtävät nämä asiat toi-

⁵⁰² Vrt. Bertrand Russell (2001) [1946], 234. Russell toteaa, että kuten valtioiden syntymisten esimerkit historiasta osoittavat valtion ja perustuslain rakentamiseen osallistuivat useimmissa tapauksissa vain harvalukuinen eliitti, joka on ottanut tehtäväkseen määrittellä kansakunta ja kasvattaa kansalaisiksi määriteltävät yksilöt noudattamaan perustuslakia ja valtiollista järjestystä.

sistaan poikkeavalla tavalla, mikä aiheuttaa diskurssiin epäsymmetrisen retori-
sen asetelman ja mahdollistaa erilaiset strategiset argumentointitavat.

Kansanvalta on mainittu erääksi perusarvoksi, jota pääsääntöisesti kaikki nykyiset puolueet vaalijulistuksissaan pitävät suomalaisen poliittisen järjestelmän ytimenä ja käyttävät sitä retoriikassaan. Useat puolueohjelmiin kohdistuneet tutkimukset⁵⁰³ osoittavat kuitenkin, että kansanvalta tulkitaan eri puolueissa toisistaan poikkeavalla tavalla. Keskeistä tulkintojen erilaisuudessa on se, miten kansa niissä käsitetään. Tämä näkökulma kenties selittää osaltaan myös puolueiden ryhmittymistä eri leireihin liittoutumista ja yleensä turvallisuuspoliittisen linjaa koskevissa asioissa sekä erilaista asennoitumista turvallisuuteen ja siihen liittyvään valmistelujen menettelytapamuotoihin ja päätöksentekota-
paan.

Selontekoon liittyvinä asioina esiin ovat nousseet kansanäänestys ja toiseksi valtaoikeuksien jakaantuminen presidentin ja hallituksen välillä. Molemmat asiat, eli edellytetäänkö Nato-kysymyksessä kansanäänestystä vai ei, sekä onko presidentillä säilytettävä valta päättää ulkopoliittisesta linjasta vai ei, voidaan palauttaa kysymykseen siitä miten kansavallan ymmärretään toteutuvan. 'Liittoutujien' kansakäsitys kuvataan puolueohjelmien perusteella olevan yhtenäinen ja saman identiteetin omaava kansayksilö, joka kaipaa valistunutta johtamista. 'Liittoutumattomat' jakautuvat kahteen siipeen, joista oikea siipi näkee kansan yksilöinä, joiden tulee kantaa itsenäisesti vastuu omista päätöksistään ja yhteisistä velvoitteista ja vasemmistosipi näkee kansan yhteiskunnallisena luokkana, jolloin kansanvalta kohdistuu vain valtioon, mutta ei yhteiskuntaan, missä kukin toimii yksilönä ja / tai poliittisena kansanjoukkona⁵⁰⁴.

7.4 Turvallisuuspolitiikan käsitteellinen tila

Turvallisuuspolitiikkakäsitteen merkityssisältö on syntymästään lähtien ollut muutoksen kohteena. Se seikka, että turvallisuuspolitiikan on sodan jälkeisten vahvojen presidentinvallan vuosina kuvattu olleen varsin vakaan, on johtunut pikemminkin turvallisuuspolitiikan samaistamisesta pitkään vaikuttaneen presidentin ulkopoliittiseen linjaan kuin käsitteellisen muuttumattomuudesta. Turvallisuuspolitiikkaan liitetyistä käsitteistä ulkopoliitiikka oli hyvin presidenttikeskeistä, mutta maanpuolustuksen käsite kehittyi siitä paljolti irrallisena vaikuttaen siihen, että vielä nykyisinkin hyvin monet puhuvat turvallisuudesta sotilaallisten uhkien avulla ja näkevät sotilaallisen maanpuolustuksen turvallisuuspolitiikan keskeisimpänä käsitteenä.

Toisen maailmansodan jälkeen totaalisen sodan opetukset synnyttivät 10.3.1949 valmistuneeseen puolustusrevision mietintöön ajatuksen yhteiskunnan aiempaa kokonaisvaltaisemmasta huomioon ottamisesta varautumissuun-

⁵⁰³ Esim. Matti Hyvärinen 2000, 54 - 58.

⁵⁰⁴ Emt., 62 - 63.

nitelmassa. Puolustusneuvoston ehdotuksesta vuonna 1961 aloitetun poliittisen, virkamies- ja teollisuuden johtohenkilöille ja yhteiskunnallisille vaikuttajille suunnatun maanpuolustuskoulutuksen myötä kurssin nimen mukaisen 'totaalisen maanpuolustuksen' käsitteisällöstä ja toimintaideasta levisi yhteinen ymmärrys tähän verkostoon kutsuttujen kesken. Sen korvaavaksi käsitteeksi ja puolustuspolitiikan ratkaisuksi muotoutui 1960-luvun puolivälissä 'kokonaisuusmaanpuolustus', jonka alla 'turvallisuuspolitiikka' tarkoitti lähinnä uhkarviota turvallisuusympäristöstä⁵⁰⁵.

Samoihin aikoihin 1960-luvun loppupuolella Suomen ulkopoliittinen johto omaksui uusia turvallisuuteen tähtääviä kansainvälispoliittisia strategioita Etyk-prosessin yhteydessä. Tällöin syntynyt 'yhteisen turvallisuuden' käsite sisälsi ymmärryksen, että yhden osapuolen turvallisuus voi merkitä turvattuutta muille. 1970-luvun ensimmäisen puoliskon kestäneen Etyk-prosessin seurauksena turvallisuuspolitiikka yhdistettiin kansainvälisen vakauden tavoitteluun ja ylläpitämiseen. Kekkonen retoriikassa siitä tuli itsenäinen yläkäsite sekä ulkopoliitikalle että maanpuolustukselle.

Toisen PPK:n 1976 asettama parlamentaarinen valmiuslainsäädäntökomitea määritteli 1979 turvallisuuspolitiikan kansalaisten turvallisuudesta ja hyvinvoinnista huolehtimiseksi säilyttämällä maan itsenäisyys kaikissa olosuhteissa. Vuonna 1981 kolmas parlamentaarinen puolustuskomitea määritteli turvallisuuspolitiikalle nykyisinkin lähes samansisältöisenä esiintyvän päämäärän: "Suomen turvallisuuspolitiikan päämääränä on valtiollisen itsenäisyyden säilyttäminen ja kansalaisten elinmahdollisuuksien turvaaminen." Turvallisuuspolitiikan tärkeimmiksi välineiksi määriteltiin tässä yhteydessä ulkopoliitiikka ja puolustuspolitiikka⁵⁰⁶.

Virallisen turvallisuuspolitiikan päämäärästä vallitsi 1970-luvun alusta alkaen varsin vankka yksimielisyys, vaikkakin uhkien nimeäminen jakautui poliittisen kannan mukaan. Erimielisyydet kohdistuivat lähinnä ulkopoliitiikan ja puolustuspolitiikan keskinäisiin suhteisiin. Sotilasstrategisesti ajattelevat mielisivät turvallisuuden uhkatekijät sotilaallisiksi kysymyksiksi ja näkivät turvallisuuspolitiikan muotoutuvan ulkopoliitiikan ja puolustuspolitiikan summasta. Poliittinen eliitti taas halusi nähdä puolustuspolitiikan ulkopoliitiikan tukijana korostaen ulkopoliitiikan ensisijaisuutta.

Turvallisuuspolitiikka ilmaantui terminä yleisemmin poliitikkojen ja toimittajien sanastoon 1970-luvun alussa Suomen aloitettua ETY-konferenssin myötä aktiivisemman roolin ulkopoliitikassaan. Eräällä tavalla itsenäiseksi politiikan alueeksi turvallisuuspolitiikka korottui Juhani Suomen (1980) toimittamassa kirjassa *Näkökulmia Suomen turvallisuuspolitiikkaan 1980-luvulla*, joka käsittelee enimmäkseen ETYK-asioita. Hän näkee turvallisuuspolitiikka -termin ETYK-prosessin tuottamana uutena käsitteenä, jolla kuvattiin Suomen uutta asennetta ja toimia, joilla tuotettiin liennytyä ja laajennettiin turvallisuuden piiriä samalla vahvistaen omaa turvallisuutta. Turvallisuuspolitiikan osaksi lu-

⁵⁰⁵ Ks. Riipinen 2008, 6 – 8, 20.

⁵⁰⁶ Ks. Pekka Visuri 1992, 372.

ettiin esimerkiksi aseidenriisuntapolitiikka⁵⁰⁷ ja sen välineeksi diplomatia⁵⁰⁸. Turvallisuuspolitiikka siis ymmärrettiin laaja-alaisena toimintana, joka tuottaa totaalisen maanpuolustuksen osana turvallisuutta neutraloimalla diplomatian keinoin sotilaallisia uhkia niin valtion, kansalaisen kuin kansainvälisellä tasolla.

EU-jäsenyys keskustelujen aikoihin 1990-luvun alkupuolella turvallisuuspolitiikan käsitettä haluttiin yhtenäistää ja laajentaa eurooppalaisen, Kööpenhaminan koulukunnan mallin mukaisen laajan turvallisuuden elementeillä. Tämän voidaan katsoa olevan erään keskeisen impulssin, joka on generoinut turvallisuuspolitiikan käsitteiden erilaistumista.

Turvallisuuden sotilasstrategisena asiana näkevät eivät olleet valmiita luopumaan sotilaallisen turvallisuuden ensisijaisuudesta, joten selontekojen aikaan siirryttäessä poliittinen ja sotilaallinen päätettiin käsitellä samassa selonteossa erillisinä, toisiinsa vaikuttavina elementteinä. Jo parlamentaaristen puolustuskomiteoiden mietinnöistä on luettavissa turvallisuuden käsitteen laajentuminen uhkakuva-ajattelun kautta, jolloin turvallisuuspoliittisiksi uhkina esiintyivät sotilaallisten konfliktien lisäksi taloudelliset ja yhteiskunnan kehitykseen kohdistuvat häiriöt. Laaja turvallisuuskäsite omaksuttiinkin turvallisuuspoliittisen eliitin piirissä 1990-luvulla siihen mennessä kehittyneellä kokonaismaanpuolustuksen käsitteen synonyyminä, jossa sotilaallisen maanpuolustuksen rinnalla, sitä tukien, toimii myös taloudellinen ja henkinen maanpuolustus. Tämä osaltaan selittää sen, että sotilasstrateginen aspekti sai selontekojen aikakauden alkuvaiheessa suuremman painon ajankohtaisessa keskustelussa.⁵⁰⁹

1990-luvulla EU-maiden keskuudessa laaja-alainen turvallisuuskäsitys ymmärrettiin EU-sopimuksen mukaisesti EU:n tarkoitusta palvelevana turvallisuuden rakentamisena yhteistyön, vakauden ja luottamuksen avulla. Tässä ajattelussa sotilaallinen varautuminen luo perustan, mutta vakauden ja hallitun kehityksen tuottamisessa taloudellisella ja poliittisella toiminnalla nähdään olevan suuremman ja aktiivisemmän roolin. Tämän kaltaisen sotilaallisen ja poliittisen keskinäissuhteen ymmärtämisen tavan omaksuneiden ajattelussa sotilas-sektori ei enää esiintynyt turvallisuuspolitiikan pyramidin huippuna muita kokonaismaanpuolustukseen liitettäviä aloja alistaen, vaan keskinäissuhde muodostui vapaammaksi, jokaisen yhteiskunnan toimintasektorin vastatessa omista toimialoistaan.⁵¹⁰

Turvallisuusdiskurssin tarkastelu osoittaa, että selontekojen aikakaudella turvallisuuspolitiikan käsitteen sisältö ja siihen liittyvä käsitteistö on ollut edelleen lisääntyvän kamppailun kohteena. Voidaan myös todeta, että eräitä siihen liitettyjä keskeisiä käsitteitä ei ole alkujaankaan määritelty täsmällisesti. Esimerkiksi selontekojen lähtökohdaksi jo 1995 selonteosta alkaen otettua laajaa turvallisuuskäsitettä ei ole teksteissä sidottu mihinkään teoreettiseen perustaan. Käsitteen käyttöönotto tapahtui kuitenkin ilman mainittavaa kritiikkiä oletetta-

⁵⁰⁷ Juhani Suomi 1980, 20. 1970 luvun perintö.

⁵⁰⁸ Paul Gustafsson 1980, 243.

⁵⁰⁹ Vrt. emt., 374.

⁵¹⁰ Ks. Jouko Huru 1996, 62 Jouko Huru on toiminut tutkijana mm. Aberdeenin yliopistossa.

vasti siksi, että sen on ymmärretty vastaavan pitkälti suomalaisen turvallisuuspolitiikan ydinkäsitteeksi muodostunutta edellä mainittua kokonaisuudenpuolustuksen käsitettä.⁵¹¹

Selontekojen aikakauden virallisen turvallisuuspolitiikkakäsitteen muu-
tosta voidaan tarkastella vertailemalla vuoden 1995 ja 2009 selonteissa esiinty-
viä määritelmiä. Tosin tulee myös huomata, että valmistelijat edustivat eri puo-
luekantaa. Vuoden 1995 SDP:n valmisteluvastuulla olevassa selonteossa laaja
turvallisuuskäsitys heijastui myös tavoiteasetteluun. Ulko- ja turvallisuuspoli-
tiikan tavoitteeksi asiakirjassa määritettiin ”turvatun tulevaisuuden takaaminen
suomalaisille rauhan, yhteistyön ja syvenevän integraation maailmassa.”⁵¹²
Epämääräinen ja varsin idealistinen määrittely kuvastaa toisaalta SDP:n omak-
sumia näkemyksiä, mutta myös turvallisuuspolitiikan näkemistä osana EU:n
integraatiota.

1995 selonteossa uutena käsitteenä esiintyy myös *laajan rauhanturvaami-
sen*⁵¹³ käsite, joka käsittää perinteisen rauhanturvaamisen lisäksi kriisinhallin-
nan eri muodot, joista mainitaan konfliktin esto ja konfliktin hallinta ja rauhaan
pakottaminen. Myöhempien selontekojen valmistelun yhteydessä sekä laajan
turvallisuuden että laajan rauhanturvaamisen käsitteitä on etenkin valiokunta-
käsittelyissä moitittu sekavaksi ja liian tulkinnallisiksi.

Vuoden 2009 Kokoomuksen valmisteluvastuulla ollut selontekoasiakirja
puolestaan viittaa laajalla turvallisuudella yleisesti olemassaolon edellytyksiin,
olipa kysymys sitten valtion itsenäisyydestä ja päätäntävällästä tai yksilön elä-
mästä tai väestöryhmän kulttuurisista ominaispiirteistä. Laajaa turvallisuuskä-
sitystä on pyritty täydentämään selonteon perusteella erikseen valmisteltavalla
yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen suojaamista ohjaavalla YETT-
strategialla, joka valmistui 2010 nimellä *Yhteiskunnan turvallisuusstrategia 2010*.
Siinä määritellään näihin toimintoihin kohdistuvat mahdolliset uhkat kategori-
sesti ja nimetään hallinnonaloittain annettavilla tehtävienannoilla suojattavat ja
ylläpidettävät asiat ja perustoiminnot, joiden varassa yhteiskunnallinen elämä
ja päätöksentekojärjestelmä voivat toimia mahdollisissa kriisitilanteissa.

Huomionarvoista on, että koska turvallisuuspolitiikan keskeisiä käsitteitä
ei ole määritelty täsmällisesti, on jokainen selonteon valmistelija ja kantaaottava
toimija voinut käyttää argumentoinnissaan oman tulkintansa mukaisia käsitteitä.
Voidaan myös havaita, että samalla tavalla kuin osapuolilla on erilainen kä-
sitys uhkatekijöistä ja niiden kategorioinnista laajan turvallisuuden kentässä,
heillä on erilainen subjektiivinen käsitys turvallisuuspolitiikan tavoitteeksi ase-
tettavista puolustettavista, turvattavista ja edistettävistä asioista, jotka selonteko
määrittää varsin liturgisesti ja suuntaa antavasti. Voidaan myös havaita, että

⁵¹¹ Vrt. Ulkoasiainvaliokunnan mietintö 12/1995 (Lausunto 1995 selonteosta), vrt. myös Pekka Riipinen 2008, 2.

⁵¹² Selonteko 1995, 44.

⁵¹³ Emt. Rauhanturvaamisen doktriini alkoi muuntua todellisten konfliktien, mm. Jugoslavian alueen sodan ja esim. Somalian sisällissodan kokemusten vaikutuksesta. Sekä YK:n että Naton piirissä alettiin pohtia uusia käsitteitä. Osittain niitä on sisällytetty YK:n pääsihteerin vuonna 1992 julkaisemaan raporttiin *An Agenda for Peace*.

sangen keskeiset asiat, kuten itsenäisyys, kansakunnan hyvinvointi ja perusarvot, joiden voi ajatella osaltaan määrittelevän mitä ja miksi puolustaa, jäävät poliittisten ryhmien vapaasti tulkittavaksi.

Tulkinnan vapautta valmistelijoiden osalta lisää se seikka, että selonteon sisältö rakenne on varsin vapaamuotoinen. Toisin sanoen, valmistelijoiden on mahdollista luoda selonteosta haluttuihin päätelmiin johtava looginen kokonaisuus keskittymällä puolueohjelmissa todennetulla tavalla argumentoimaan itselle tärkeitä asioita ja korostamaan niitä laadullisesti ja määrällisesti. Tämän voi ajatella olevan strategista argumentointia tai heijastavan sitä maailmankäsitystä ja todellisuudenkuvaa, mikä heille on uskomustaustansa perusteella loogista ja mahdollista hahmottaa.

Sijoittamalla puolueiden ohjelmissa ja turvallisuuspolitiikan valmisteluun liittyvässä argumentoinnissa esiintyvät keskeiset tekijät turvallisuuspolitiikan yleiseen malliin⁵¹⁴, voidaan eri leireille muodostaa seuraavan kuvan mukaiset turvallisuuspolitiikan käsitteiden ymmärtämisen muodot.

KUVA 12 'Liittoutujien' turvallisuuspolitiikan käsitesisältö Puolustettavat, Uhat ja Keinot -ulottuvuudessa⁵¹⁵

⁵¹⁴ Ks. tämän tutkimuksen sivu 75 kuva 5: Turvallisuuspolitiikan käsitesisällön yleinen malli ja peruselementit.

⁵¹⁵ Vrt. Kansallisen Kokoomus, 2006, *periaateohjelma*, sekä Kokoomuksen *eurovaaliohjelma 2009*. Ks. myös Kansallinen Kokoomus, 2002: *Lähiajan tavoiteohjelma 2003 – 2007*, sekä Kansallinen Kokoomus, 2003: *Tavoitteena parempi arki*, sekä Kansallinen Kokoomus,

'Liittoutujien' turvallisuuspolitiikan sisältö näyttäytyy puolustettavien arvojen osalta painottuvan taloudellisiin arvoihin ja jäsentensä talouden kilpailukyvyyn parantamiseen. Intressit ovat painottuneet tämän mukaisia edellytyksiä tuottaviin ideologioihin ja arvoyhteisöihin. Huomionarvoista on, että uhkat koetaan 'muiden' tuottamina, eli uhkat nimetään mieluummin fyysisiksi yhteisöiksi tai personoidaan ne erillisiksi, universaaleita arvoja noudattamattomiksi poikkeaviksi ryhmiksi, kuin että nimettäisiin uhkiksi ilmiöt, jotka tuottavat näitä tekoja. Ajattelun perustuessa näihin parametreihin näyttäytyy varsin loogiselta, että keinot painottuvat liittoutumiseen ja samaistumiseen samoja arvoja tunnus-tavien kanssa. Myös turvallisuuspolitiikan välineet valikoituvat loogisesti vastaamaan fyysiseen väkivaltaan ja samalla tuottamaan hyväksyntää valitussa viitekehksessä.

'Liittoutujien' turvallisuuspolitiikan käsityksen voi luonnehtia olevan *talousarvokeskeisen ja sotilasstrategisen*. Turvallisuusdiskurssin retoriikan ja esitettyjen ydinkäsitteiden ymmärtämisen tapojen perusteella voidaan arvioida 'liittoutujille' olevan luontevaa käyttää johtajuutta ja tehdä edellä olevien sitoumusten perusteella loogisesti välttämättöminä näyttäytyviä päätöksiä koko kansan puolesta.

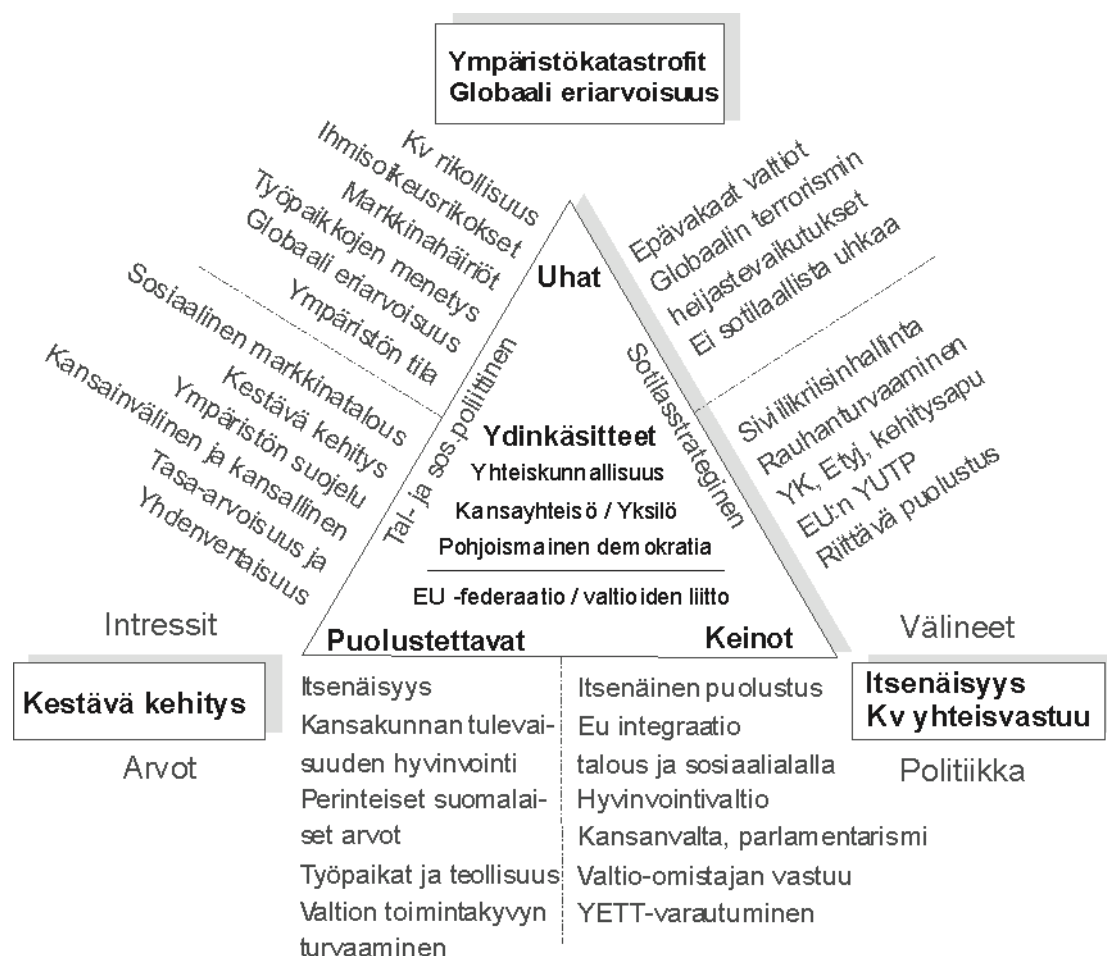
'Liittoutujien' piirissä 'laaja turvallisuuskäsitys' ymmärretään ennemminkin laajana väkivaltaisten toimijoiden ja heidän mahdollisten väkivaltaisten toimiensa uhkakavalkadina, ja toisaalta intressiristiriitoina, jotka voivat tuottaa sotilaallisia uhkia. Epäselvää on, liittykö tämä ymmärtämisen tapa strategiseen argumentointiin, kokonaisuanaanpuolustuksen perinteisiin vai ideologiseen uskomusperustaan.

Ristiriitaisen tulkintakentän 'liittoutujien' retoriikassa muodostaa myös kriisinhallintatoiminta. Yhtäältä julkisessa keskustelussa kriisinhallintatoimet on käsitelty ikään kuin kansallisesta turvallisuuspolitiikasta erillisenä YK:n mandaatilla tapahtuvana perinteisenä idealistisena rauhanturvatyönä ja yhteisvastuun kantamisena. Toisaalta kansainväliseen kriisinhallintaan osallistumista pidetään ulkopolitiikan kärkenä, kansallisen turvallisuuden kehän laajentamisena ja kansainvälisen vastuun kantamisena yhteisten länsimaisten arvojen puolustamisessa. Lisäksi aktiivinen toiminta nähdään mahdollisuutena lisätä Suomen kansainvälistä merkitystä.

'Liittoutumattomat' ovat sekä ideologisilta ydinkäsitteiltään että intressien osalta verraten hajanaisia, kuten jo EU-keskustelun analyysi osoitti. Sitä vastoin heidän käsityksensä puolustettavista asioista ovat olleet lähellä toisiaan. Erityisesti, 'liittoutujista' poiketen, he arvostavat keskenään samankaltaisesti kansanvaltaa ja parlamentarismia, missä kaikkien puolueiden näkemykset otetaan huomioon. Tähän liittyy kiinteästi näkemys, että vakavia perustuslaillisia muutoksia ei voi tehdä ilman kansan suuren enemmistön hyväksyntää.

Lähtökohtaisesti 'Liittoutumattomat' eivät näe, että Suomella olisi tällä hetkellä tai lähitulevaisuudessa nähtävillä mitään sotilaallista uhkaa eikä sillä

ole turvallisuusvajetta. Siten he näkevät nykyiset, perinteiset turvallisuuspolitiikan perusteet riittäväksi ja katsovat niiden palvelevan ilman radikaaleja muutoksia Suomea vastakin. He korostavat retoriikassaan, että toiminnallisia ja välineisiin kohdistuvia muutoksia pitää tehdä hallitusti turvallisuusympäristön muutoksiin reagoiden. Muutoksien suhteen 'liittoutumattomat' pääsääntöisesti kiinnittävät huomion uhkien taustalla oleviin syihin ja välineet ovat sen mukaisesti painottuneet pehmeisiin keinoihin. Vaikuttamisen tapoina ovat kahdenväliset suhteet ja osallistuminen EU:n ja kollektiivisten yhteisöjen toimintaan, jotka tähtäävät jännityksen ja eriarvoisuuden vähentämiseen sekä luottamuksen lisäämiseen ja syrjäytyneiden yhteisöjen toimintaedellytysten parantamiseen.

KUVA 13 'Liittoutumattomien' turvallisuuspolitiikan käsitesisältö Puolustettavat, Uhat ja Keinot -ulottuvuudessa

'Liittoutumattomien' turvallisuuspolitiikan käsityksen voi luonnehtia olevan käytännöllispoliittinen ja yhteiskuntaorientoitunut. Toisin sanoen, he kiinnittävät huomionsa yhteiskuntapolitiikkaan, taloudellisuuteen ja sosiaaliseen oikeudenmukaisuuteen niin kansallisen puolustuksen järjestämisessä kuin ulkoisen

turvallisuusilmiöiden tulkinnassa. Lähtökohtaisesti itsenäinen kansallinen asevelvollisuusarmeijaan perustuva puolustuspolitiikka nähdään yhteiskuntapolitiisena tasa-arvoisuutta ja yhdenvertaisuutta tuottavana arvona, josta ei haluta luopua. Oma kansallinen armeija halutaan myös säilyttää tulevaisuuden sotilaallisia riskejä varten, sillä sen uudelleen rakentaminen nähdään vaikeaksi.

'Liittoutumattomat' ovat artikuloineet kaikkien arvojaan puolustavien ja itseään turvallisuustoimijoina pitävien yhteisöjen sotilaallisen vahvistumisen olevan mahdollisia uusien uhkien ja vastakkainasettelujen tuottajia, mikäli yhteisiä arvoperusteita ja elämäntapoja ollaan valmiita puolustamaan, mutta ei olla valmiita kohtelemaan ulkopuolisia muita niiden mukaisesti. Voidaan tulkita, että 'liittoutumattomat' painottavat 'laajan turvallisuuden' käsitteessään etupäässä yhteiskunnallisia ja ympäristöön kohdistuvia epäkohtia ja niistä muodostuvia konfliktiuhkia.

Virallisen puhunnan perusteella voidaan todeta, että suomalaisessa politiikassa on selontekojen aikakaudella syntynyt kaksi erilaista turvallisuuspolitiikan käsitettä, jotka kilpailevat keskenään virallisen turvallisuuspolitiikan linjan määrittämisestä ja resurssien käytöstä. Turvallisuuspolitiikan hierarkkinen status näyttää muuttuneen siten, että ulkopolitiikan ja turvallisuuspolitiikan tehtävien painotus on molemmille leireille osaksi muuttunut. 'Liittoutumattomille' ulkopolitiikka on turvallisuuspolitiikan väline, jolla on korostettu asema suhteessa sotilaallisiin resursseihin, jotka puolestaan ymmärretään kansallisen puolustamisen välineiksi valtion rajojen sisäpuolella. 'Liittoutujien' keskeisille toimijoille ulkopolitiikka ja turvallisuuspolitiikka näyttävät vaihtaneen statusta. Siinä käsityksessä ulkopolitiikalla ei enää pyritä tuottamaan turvallisuuspolitiikalle edellytyksiä, vaan turvallisuuspolitiikka on valjastettu toimijan ideologian mukaisen ulkopolitiikan tavoitteiden saavuttamiseen ja sen myötä saavuttamaan turvallisuuspolitiikan toteuttamisratkaisulla turvallisuuspolitiikan tila, joka tuottaa toimijalle myös sisäpoliittista hyötyä.

7.4.1 Turvallisuuspolitiikan ydinkäsitteiden tila

'Maanpuolustus', 'isänmaallisuus', 'sotilas' sekä 'maanpuolustustahto' ja 'rauhanturvaaminen' ovat edelleen suomalaisen turvallisuuspolitiikan keskeisiä käsitteitä, joilla on suomalaisessa kulttuurissa hegemoninen asema.⁵¹⁶ Maanpuolustuksen ydinkäsitteiden hegemonisuus ilmenee juhlapuheissa, joissa perinteitä ja käsitteitä vahvistetaan samansisältöisin puhein vuodesta toiseen. Hegemonisuus ilmenee myös siinä, että isänmaallisuutta ja maanpuolustustahtoa seurataan säännöllisin mittauksin, joita käytetään perustelemaan useita yhteiskunnallisia asioita. Molemmat kantaaottavat leirit, kuten myös 'neutraaliin' leiriin itsensä lukevat, ovat tunnistanee näiden käsitteiden olevan vahvoja retorisia työkaluja myös uusien haasteiden edessä.

⁵¹⁶ On tietysti myös muita jo vakiintuneita käsitteitä, jotka ovat yhteisiä muulle valtiolliselle ja turvallisuuspoliittiselle puhunnalle, mutta tarkastelen tässä yhteydessä vain keskeisimpiä maanpuolustukseen liittyviä käsitteitä.

Teoriataustan perusteella voimme ajatella käsitteiden hyödyntämiselle useita strategioita. Niitä voidaan pyrkiä *paradiastolisesti* valjastamaan oman argumentoinnin käyttöön nimeämällä juuri oma toiminta tai tarkoitus edustamaan käsitettä. Laclau mukaan esimerkiksi jotakin, jota on aiemmin on kuvattu nationalismiksi voidaan uudelleen kuvata isänmaallisuudeksi toistuvalla artikuloinnilla, jolloin vanhan käsitteen konnotaatio korvautuu uudella merkityksellä.⁵¹⁷ Jollei se onnistu, voidaan pyrkiä väistämään itselle epäedullisen käsitteen hegemoninen vaikutus sekä välttämään sen loukkaamista ohittamalla se ja käyttämällä uusia käsitteitä, jotka kuitenkin nimetään yhdenmukaiseksi sen kanssa. Samanaikaisesti voidaan sanoa muiden käyttävän sitä väärällä tarkoituksella. Vanha käsite voidaan myös skinneriläisittäin valjastaa kantamaan uusia merkityksiä liittämällä sen käsittekokoonpanoon liittyville alakäsitteille uusia elementtejä ja tarkoituksia, jolloin ladataan se uusilla merkityksillä. Vastaavasti Lacklaun teesien mukaisesti uusi toimija tai käsite (empty signifier) voidaan hegemonisoida ylilataamalla se vanhoilla käsitteillä tai lataamalla vanhoja vapaana, vielä kivettymättömiä, leirien kilpailun kohteeksi asettuvia (floating, contested signifiers) käsitteitä omilla käsitteillä.

Selonteon eduskuntakäsittelyssä kiistanalaiseksi asiaksi nousi Naton uusi rooli ja uusi nimeäminen. Selonteon turvallisuustoimijakuvauksissa Nato esitettiin ennen kaikkea kriisinhallintaorganisaationa ja itse Nato nimettiin ”arvoyhteisöksi” ja ”liittokunnaksi”.⁵¹⁸ Natoon ja EU:iin liittyvän sekä ylipäättään ulkomailla tapahtuvan toiminnan keskeiseksi käsitteeksi on muodostunut YK-jäsenyyden kautta ’rauhanturvaaminen’. Puolustusministeriö määrittää vuoden 2006 strategia-asiakirjassaan sotilaallisen maanpuolustuksen tulevia päätehtäviä olevan Suomen sotilaallinen puolustus, muiden viranomaisien tukeminen ja aseellinen kansainvälinen kriisinhallinta. ’Rauhanturvaaminen’ on liitetty sen mukaisesti kriisinhallinnan kategoriaan kuuluvaksi, mutta julkisessa argumentaatiossa sen yleisesti hyväksytyä merkityssisältöä on onnistuneesti siirretty kategorian pääkäsitteenä olevalle kriisinhallinnalle.

Aiempien selontekojen rajoituslauseke tälle rauhanturvaamisen laajenukselle aseelliseen kriisinhallintatoimintaan, ”..osallistutaan siinä määrin ja tavalla, joka samalla palvelee myös isänmaan puolustusta”, eivät 2009 selontekoon liittyvässä julkisessa keskustelussa ole olleet syvällisemmän keskustelun kohteena. Se näyttäytyy aiheena ”unohdetulta”, jo käsiteltynä asiana, jota käytetään yhdessä yhteisvastuun kanssa olemassa olevana sotilasteknisenä, asiantuntijoiden harkinta- ja päätösvaltaan kuuluvana normina. Tätä isänmaan puolustamista palvelevaa tai vahvistavaa motiivi- ja perustelulauseetta ei ole käytetty vuoden 2004 selonteon tapaan rajoituksena tai harkinnan keskeisenä lähtökohtana, vaan se esiintyy retoriikassa ja selonteossa 2009 velvoittavana argumenttina. Eli toisin sanoen selonteko näyttäisi pitävän lähtökohtanaan, että mikä tahansa, mikä voidaan perustella lausekkeella, on hyväksyttävissä.

⁵¹⁷ Ks. Emilia Palonen 2007, 20.

⁵¹⁸ Esim. Kimmo Sasi selonteon eduskuntakäsittelyssä 11.2.2009, Ks. myös Selonteko 2009, 11.

Tässä mielessä UM:n Nato-selvityksen sisällyttäminen suurelta osaltaan selonteon tekstiosioihin voidaan tulkita kytkeytyvän markkinoinnin lisäksi tämän lausekkeen hyödyntämiseen. Lauseketta on enenevässä määrin käytetty uusien toimintojen ja periaatteiden perustelussa niin selonteissa kuin turvallisuusdiskurssin muussa retoriikassa. Huomiota kiinnittää se seikka, että lauseketta hyödynnetään erimuotoisin subjektimäärein kuten kotimaa, isänmaa ja kansallinen, mutta ei maanpuolustuksen nimissä. Maanpuolustuksen käsite, siihen liittyvät toiminnot ja siitä vastaava instituutio puolustusvoimat on, EU-integraation ja ETPP:n kehittymisen myötä, ilmeisesti irtautumassa vanhasta konnotaatiostaan ja kytkeytymässä eurooppalaiseen yhteyteen. Tätä kuvastaa myös yhtäältä aiemmin kuvattu Euroopan ymmärtäminen määräävänä alueena turvallisuuspuhunnassa sekä toisaalta molempien leirien poliittinen pyrkimys eurooppalaisen turvallisuutta koskevan päätöksenteon keskiöön.

Molemmat leirit ovat ymmärtäneet, että 'maanpuolustus' on argumentointivoimainen käsite, joka kokonaismaanpuolustuksen käsitteen vakiinnuttua ainakin turvallisuuspoliittisen eliitin käyttöön, on avautunut uudelleen määrittelyn kohteeksi. Kansalaisille sillä voidaan arvioida olevan edelleen varsin kiinteä perinteisiin sitoutunut merkitys, jota asevelvollisuuden ja maanpuolustusyhteisöjen juhlapuheiden voi arvioida vahvistaneen useita kymmeniä vuosia.

'Maanpuolustuksen' rinnalle retoriikan käyttöön on selontekojen aikakaudella tullut termi 'kansallinen puolustus'. Sitä on käytetty 'maanpuolustuksen' synonyymina, jolloin se on asettunut sen perinteisen merkityksen sijalle antaen mahdollisuuden laajentaa maanpuolustuksen käyttöalaa ja käyttää sitä yläkäsitteenä, johon sisällytetään mahdollisuus toteuttaa maanpuolustusta uudella tavalla. 'Kansallinen puolustus' on silloin osa 'maanpuolustusta', ja näin laajennetulla 'maanpuolustuksella' on luontevampaa tarkoittaa uudessa merkityksessään valtiollisten arvojen, etujen tai esimerkiksi kansainvälisen merkittävyyden puolustamista myös laajemmalla alueella kuin oma valtio, ja erilaisin keinoin kuin miten sitä toteutettiin aiemmassa merkityksessään. Selonteissa 'kansallinen puolustus' esiintyi 1995 kerran, jonka jälkeen se on kuulunut selontekojen vakiosanastoon.⁵¹⁹ Selonteossa 2009 se sisältyy myös yhtenä osana toimintalinjan kuvausta: "Kansainvälinen toiminta vahvistaa kansallista puolustusta".⁵²⁰

Turvallisuuspolitiikan ja maanpuolustuksen käsitteiden muuttumisella on vaikutuksensa niihin molempiin kiinnittyneille käsitteille kuten isänmaallisuus ja lojaalisuus. Tosin näiden sisältö ei ole noussut suoranaisesti keskustelujen kohteeksi. Voidaan havaita, että joko jo aiemmasta erilaisesta käsitteiden omaksumisen tavasta tai turvallisuuspolitiikan käsitesisällön muutoksen vaikutuksesta myös isänmaallisuus ja lojaalisuus ilmenevät diskurssissa jännitteisinä.

Kuten edellä on todettu, jonkinasteisena yllätyksenä päättävälle eliitille näyttää olevan, että yhteisvastuulliseen toimintaan osallistumisen vuoksi turvallisuuskeskustelua sävyttää liittoutumiseen ja kansainväliseen kriisinhallintatoimintaan osallistumisen eettiset oikeutukset, joiden keskiössä on isänmaalli-

⁵¹⁹ Ks. Selonteot 1995, 1997, 2001, 2009.

⁵²⁰ Ks. Selonteko 2009, 66.

suus ja suomalaiset perusarvot. Organisaatioihin ja yksilöihin kohdistetaan ympäristön ja toimintamallien muuttuessa odotuksia, joihin reagoitua voi kuvata arvokriisiksi, jossa jokaisella tasolla on vastattavanaan kysymys: minkä vuoksi ja millä kestäväällä arvoperustalla voin osallistua tai olen velvollinen osallistumaan tähän toimintaan? Tähän turvallisuuspoliittisessa keskustelussa ei kuitenkaan ole otettu kantaa, vaan esimerkiksi mielipidetutkimuksissa on pikemminkin markkinoitu, tiedotettu, koulutettu ja suunnattu kysymysvalinnoin tai viimeistään niiden tulkinnoin kohderyhmää ”oikeaan” suuntaan. Eli toisin sanoen, mielipidetutkimukset osallistuvat Nato-keskusteluun mielipidetutkimusta toteuttavaa leiriä edustavan organisaation omista poliittisista lähtökohdista käsin.

Maanpuolustustahtoa kartoittavien tutkimusten perusteella todennetun suomalaisten vahvan maanpuolustustahdon voidaan havaita suuntautuneen korostetusti oman maan ja sen kansalaisten puolustamiseen. Tätä seikkaa ’liittoutujat’ eivät ole nostaneet keskusteluissa esille uudelleenarvioinnin kohteeksi, kuten on tapahtunut sotilaiden keskinäisissä arvokeskusteluissa. Niitä ei ole todennäköisesti käytetty ulkomaanpalvelua, kriisinhallintatehtäviä tai mahdollista Nato-jäsenyyttä tai yhteisvastuullista kriisinhallintaa perustelevassa julkisessa retoriikassa senkään vuoksi, että niihin liittyvä ’liittoutujien’ puhuntatapa käsittelee Suomen osallistumista valtiyksilön toimintana, johon kansalaiset osallistuvat valtionhallinnon päätöksellä ja vastuulla.

Toisena syynä näyttäytyy se, että kriisinhallinta ymmärretään edelleen epävirallisessa puhunnassa rauhanturvaamisena, joka ymmärretään YK-johtoisena humanitaarisena toimintana. Myöskään tätä käsitystä ei kumpikaan leiri ole halunnut kyseenalaistaa omista syistään. Yhtäältä ’liittoutujien’ intressissä on ylläpitää ja edistää rekrytointia kansainvälisiin tehtäviin ja toisaalta ’liittoutumattomat’ haluavat, että suomalaisten kriisinhallintatehtävät rajataan nimenomaan YK:n mandaatilla tapahtuvaan rauhanturvaamiseen.

On kuitenkin selviä merkkejä myös siitä, että ’isänmaan etu’ ja edellä mainitut käsitteet liitetään arvoina myös liittoutumisen ja kriisinhallinnan valtiolle ja sen henkilöstölle asetettavien vaatimusten ja velvollisuuksien perusteluiksi. Sotilasammattikunnan eri yhteisöjen mielipidetutkimukset ja yksityisten sotilaiden julkaisemat artikkelit osoittavat, että sotilashenkilöstön lojaalisuus esivaltaa, hallitusta ja eduskuntaa kohtaan koetaan voimakkaana normina ja siten niiden määrittämät arvot ja tehtävät velvoittavina.⁵²¹

Kansalaisen arvokriisi paikantuu kansallisin perintein ylläpidetyn isänmaallisuuden ja maanpuolustuksen käsitteen yhdistämiseen kansainväliseen kriisinhallintaan ja siinä erityisesti sotilaallisen voiman käyttöön ulkomailla.⁵²²

⁵²¹ Ks. Esim. Kadettikunta ry, 2002, Ajatuksia upseerin arvomaailmasta ja Torsti Siren (toim.), 2008, Upseerina 100-vuotiaassa Suomessa. Millä arvoilla muutoksen maailmassa?

⁵²² Ismo Turunen 2005, 123. *Vapaaehtoinen maanpuolustus – arvoasetelma, kysyntä ja tarjonta*. Artikkelit teoksessa Sinkko, Risto (toim.), 2005: *Arvot ja velvollisuudet isänmaan puolustuksessa*. Ismo Turunen on eversti evp. ja kustannus Oy Suomen miehen toimitusjohtaja.

Nämä käsitteet sisältävät kansallista yhtenäisyyttä koskevia ja yhteiskuntaeettisiä syviä tunteita, joita vasta nykyaikana koetaan voitavan kiihkottomasti käsitellä. Isänmaallisuuden käsitteen yleisten historiankirjoitusten ja perinteiden lähteenä ovat olleet viimeksi koetut sodat, joista suomalainen ”virallinen” isänmaallisuuden ymmärtäminen painottuu talvisodan kaikki kansalaiset koavaan ihmeeseen, jatkosodan torjuntavoittoon sekä Mannerheimiin.⁵²³

Toisaalta siihen on yhdistynyt myös vasemmistolaisena isänmaallisuutena näkemyksenä pidetty Väinö Linnan teos *Tuntematon sotilas*. Teos loi varsin pysyvät karikatyyrit suomalaisista sotilaista, jotka taistelivat aseveljeyden nimissä perheidensä tulevaisuuden puolesta ja jotka eivät suostuneet taistelemaan ulkomailla. Teosta vasemmistolaisesta näkökulmasta arvioinut Arvo Tuominen (1970) tulkitsee myös ’talvisodan ihmeen’ ”virallisesta” tulkinnasta poiketen. Hän näkee, että ”työväestölle se ei ollut niin suuri ihme kuin porvaristolle. Sen sijaan työväestölle oli ihme, yllätys ja katkera pettymys sodan syttyminen.” Tuominen esittääkin, että suurempi ihme oli, ettei porvaristo tunnistanut kansankerrosten patrioottisuutta, minkä hän toisaalta selittää valkoisen hallituksen taantumuksellisuudella.⁵²⁴

Nykyisen kansanarmeijan aikakautena isänmaallisuuden käsitteen tekee yleisen mielipiteen kannalta merkitykselliseksi se seikka, että Suomessa sotilasvala koskettaa lähes kaikkia miespuolisia kansalaisia, sekä joitakin naisiakin. Sekä reservissä että aktiivipalveluksessa olevan sotilaan vala on kiteytynyt ’isänmaan’ käsitteeseen, jonka suojelemiseen he sotilasvalassa ovat sitoutuneet. Sitoutumisen voi edellä esitettyyn viitaten katsoa perustuvan yhtäältä vallitseviin erilaisiin puolustustahto- ja isänmaallisuuskäsityksiin, jotka usein mielletään yhtenä samansisältöisenä käsitteenä suomalaisiksi kansalaisidentiteetiksi. Tämän katsotaan sisältävän suomalaisille tyypillisen lain ja esivallan kunnioittamisen sekä tinkimättömän esimiesten tehtävien täyttämisen perinnevalojen velvoitusten mukaisesti.

Käsiteteorian mukaisesti voidaan ajatella, että myös lojaalisuusvalojen kaavat vanhenevat, kuten lait ja käsitteet, ja edellyttävät päivittämistä ajanmukaisiksi. Turvallisuuskeskustelu kuitenkin osoittaa, että sellaisten yhtenäisten arvojen löytyminen, johon kansalaiset ja suomalaiset sotilaat voivat sitoutua yhtä laajalti kuin sotien aikana itsenäisyyden ja vapauden ideaaliin, on yhä moniarvoisemmassa ja keskinäissidoksisessa yhteiskunnassa vaikeaa. Tällä kohdin käsitykset valtiosta, kansalaisuudesta ja isänmaallisuudesta kohtaavat toimijoiden erilaiset maailmankäsitykset, jotka diskurssin retoriikassa ovat jääneet turvallisuuspoliittisten uhka-arvioiden ja uhkien neutraloimisargumenttien varjoon. ’Liittoutumattomien’ laaja turvallisuusajattelu ja keskinäisvastuu EU:n ja YK:n puitteissa kohtaa kysymyksen, korvaako EU aikaa myöten ’isänmaan’? ’Liittoutujien’ länsimaisen kulttuurin puolustamiseen ja vahvaan valtioon nojautuva suuntaus kohtaa kysymyksen, kenen kanssa ja millä ehdoilla liittoutua?

⁵²³ Ks. Johanna Rainio-Niemi 2005, 52.

⁵²⁴ Arvo Tuominen 1970, 52. Teoksessaan *Myrskyn aikaa* Tuominen esittää myös kansan enemmistön, työväestön ja talonpoikien, politiikan tavoitelleen itselleen vapautta ja itsenäisyyttä.

Kysymykset ovat siinä mielessä politologisesti olennaisia, että ne palautuvat Skinnerin dilemmaan valtiokäsityksestä, sen tarkoituksen ja omistajuuden ristiriitaisesta ymmärtämisestä. Ne palautuvat myös väistämättä kysymyksiin kansalaisuudesta ja demokratiasta.

Perinteisen suomalaisen käsityksen mukaan kansallisvaltion etujen mukaisena on nähty tarpeelliseksi perustaa armeija kaikkia kansankerroksia koskevaan asevelvollisuuteen. Tämän on nähty antavan riittävän perustan vahvistaa sotilaan uskollisuutta isänmaalle, kansalle ja lailliselle hallitukselle säilyttämisen ajatus, että niin armeija kuin sotilaskin viime kädessä edustavat kansaa eikä mikään poliittinen ryhmittymä voisi käyttää armeijaa omien poliittisten etujensa edistämiseen. Järjestelyssä on siis pyritty toteuttamaan yhdenvertaisuusperiaatetta sekä luomaan edellytykset niin yhteiskuntarauhan säilyttämiselle kuin kansakunnan turvallisuuden puolustamisellekin. Lojaalisuuden taustalla näyttää tämän perusteella olevan useita tekijöitä, jotka palautuvat isänmaallisuuden ja puolustettavien asioiden erilaisiin ymmärtämisen tapoihin, mikä tekee lojaalisuuteen vetoamisen arvoihin viitaten varsin ongelmalliseksi. Lojaalisuuden idea näyttääkin 'liittoutuneiden' puhunnassa suuntautuneen pikemminkin puolustuksen ideologiaan yleensä, hyödyntäen siihen perinteiden myötä rakennetun moraalisen velvoitteen ja eettisen hyväksyttävyyden⁵²⁵ eetoksen.

'Liittoutujien' 'maanpuolustuksen' käsitteen laajentaminen puolustamaan yleisiä länsimaisia arvoja ja niiden moraalikäsitteitä muuttaa siten vain isänmaan intressipiiriä, mutta pyrkii säilyttämään ja käyttämään sen perinteiden toistoilla vahvistamia, hegemonisia uskomuksia. Isänmaan statuksen, lojaalisuuden kohteena, siirtäminen ensin kylmän sodan aikana valtiolle ja sen jälkeen parlamentarisoimisen nimissä hallitukselle näyttää 'liittoutujien' käsityksessä nojautuvan historialliseen traditioon, missä turvallisuuspolitiikan ytimeksi ymmärretyt sotilaalliset resurssit halutaan säilyttää hallituksen normatiivisen tehtävänantoajattelun piirissä, jossa yksin hallituksen sana on laki maanpuolustustahtoa vakaumuksellisesti tunnustaville kansalaisille. Tässä näkökulmassa pohdittavaksi jää, miten sitoutuminen esimerkiksi sotilasammattiin voidaan toteuttaa siten, että uskollisuus ei tarkoita avointa valtakirjaa seurata uskollisuuden kohdetta ilman eettistä harkintaa.

Valtiollisten vastuiden laajentuessa ylikansallisiksi, ongelmaksi muodostuneeseen myös rajan asettaminen pakottaville perusoikeuksista poikkeaville velvollisuuksille, joihin lainsäädäntö voi velvoittaa (esim. valmiuslaki ja puolustustilalaki). Diskurssin puitteissa ne ovat yhä sidoksissa turvallisuuden varmentamiseen kansallisten rajojen sisäpuolella, joten osallistuminen kansainväliseen toimintaan on toistaiseksi jokaisen sotilaaksi asettuvan henkilökohtainen, poliittinen, taloudellinen tai urakehitystä edistämiseen tähtäävä valinta. Mikäli ulkomaanpalveluksesta ja erityisesti kriisinhallintaan osallistumisesta tulee virallinen tai edes puolivirallinen peruste ylemmille tehtäville puolustushallinnossa on se luonnollisesti katsottava kyseisen perusteen asettaneen viranhalti-

⁵²⁵ Jussi Kotkavirta 2007 tarkoittaa moraalilla sääntöjä, lähtökohtia ja normikäsitteitä ja etiikalla näiden moraalikäsitteiden pohtimista, eksplikointia.

jan poliittiseksi kannanotoksi. Käytännössä se, venyvätkö nämä rajat EU:n turvallisuusrakenteiden myötä myös laki- ja asetustasolla on turvallisuusdiskurssin operatiivista ydintä. Ongelmakenttä tulisi siten tuoda julkisen keskustelun agendalle turvallisuuspoliittista linjaa määriteltäessä.

Turvallisuusdiskurssin perusteella on nähtävissä, että molemmat leirit kokevat edelleen modernin kansallisvaltion kansainvälisen järjestelmän perusyksiköksi, joskin 'liittoutujat' näkevät kehityksen kulkevan kohti liittovaltiota kun taas 'liittoutumattomat' haluavat säilyttää EU:n itsenäisten valtioiden liittona. Molemmille leireille valtioinstituutio näyttäytyy puolustettavien ja edistettävien asioiden kannalta tärkeänä politiikan foorumina sekä hallinnan välineenä, joskin hallinnan objektit ja tavoitteet näyttäytyvät erilaisina. 'Liittoutujien' liittovaltio- ja instituutioajattelussa valtio näyttäytyy välineenä, jolla kansalaisia ja valtiollisia voimavaroja hallitaan sen parasta ideologisesta näkökulmasta käsin ajatellen. 'Liittoutumattomien' valtioiden liitto -ajattelu näyttää painottavan valtion roolia vaikuttaa kansainvälisen yhteistyön kautta ylikansallisiin talouden ja politiikan pelisääntöihin.

7.5 Turvallisuuspolitiikan toiminnallinen tila, strategiat ja tavoitteet

Tyypillinen toimintastrategia molemmilla leireillä on ollut määritellä uhkat ja mahdollisuudet sellaisiksi, että se johtaa oman leirin turvallisuuslinjaustavoitteisiin. Selonteon ymmärtäminen edellä kuvatulla tavalla itseisarvoiseksi tutkimukseksi voidaan nähdä strategisena argumentointina, jolla selonteon turvallisuuspolitiikan linjauksen päätöksenteossa saavutetaan loogisen perusteluketjun avulla haluttu tulos tai vähintään hyvät neuvotteluasetelmat. Strategiana voi myös arvioida olevan, että jollei omien perustelujen mukaista tavoitetta saavuteta, voidaan viimekädessä vastakkaisuuksista ja erimielisyyksistä saada omat näkemykset kirjattua parlamentaarisenä kompromissina selontekoon tavalla, joka ei muuta radikaalisti aiempaa linjaa, mutta siirtymät puhunnassa ja käsitteiden käytössä ovat todennettavissa. Näiden siirtymien avulla on selonteon valmistumisen jälkeen ollut mahdollista tulkita turvallisuuspoliittisen linjan muuttuneen omaa näkemystä vastaavaksi.⁵²⁶

'Liittoutujien' keskeiset strategiset argumentoinnit vuoden 2009 selonteon osalta voidaan nähdä proaktiivisina ja reaktiivisina argumentteina. Proaktiiviset argumentit pyrkivät ennalta määrittelemään diskurssin rajat, puhuntatavat ja mahdollisuudet. Tällaisia strategisia argumentteja voidaan tulkita olevan vuoden 2004 selonteon jälkeen käytetyt argumentit, joilla vuoden 2008 kevääseen asti voidaan nähdä pyrittävän saamaan aikaan seuraavia yhteisiä ymmärryksiä turvallisuusdiskurssiin:

⁵²⁶ Vrt. Veikko Heinonen, 2008, *Sotilasaikakauslehti* 3/2008, 47 ja 5/2008, 58 – 59.

1. Selonteko pyritään määrittelemään itseisarvoiseksi tutkimukseksi, jonka johtopäätökset tulee tehdä selonteossa esitettyjen argumenttien perusteella tehtyjen loogisten päätelmien tuloksina. Keskeisenä johtopäätöksenä näihin argumentteihin on Nato-jäsenyys.
2. Uhkakuvat pyritään hegemonisoimaan läntisen sodan kuvan mukaisiksi ja perinteisiä pelkoja ja uhkakäsityksiä hyödyntäen, pysyvät uhkat perinnehistoriallisia vihollis- ja uhkakuvia hyödyntäen, Venäjä aiheuttaa Suomelle pysyvän sotilaallisen uhkatekijän, uudet uhkat läntistä yhteyttä korostaen ja yhteisölle lojaalisuutta osoittaen, terrorismi ja kulttuurien väliset konfliktit ovat myös meitä suoraan koskettavia asioita.
3. Läntisen yhteisön arvot pyritään hegemonisoimaan yhteisesti puolustettaviksi arvoiksi.
4. Naton ja Yhdysvaltojen tunnistaminen näiden arvojen puolustajina myös meidän puolestamme.
5. Velvollisuuden tunteen kasvattaminen yhteisen vastuun täysimääräiseen kantamiseen ja luopumiseen moraalittomasta vapaamatkustajan roolista.
6. Jo hyväksytyn EU:n ja YK:n yhteisvastuun periaatteen hyödyntäminen kiistämällä yhtäältä EU:n kyky muodostaa yhteistä puolustuskykyä ilman Yhdysvaltoja, ja toisaalta, kiistämällä YK:n kyky toteuttaa kriisinhallintaa ja estää kansanmurhia yhä nopeammin eskaloituvissa kriiseissä. Johtopäätöksenä on nähdä Nato YK:n operatiivisena korvaajana ja arvojen puolustajana.
7. Mahdollisten vihollisten sotilaallinen kyky voimistuu ja nykyaikaistuu. Suomen kyky on riippuvainen asehankintojen läntisistä valmistajamaista. Puolustusteknologian mukana pysyminen ja kallistuminen edellyttävät syventyvää yhteistyötä ja liittoutumista.

Edellistä listaa koskien ei kuitenkaan voida todentaa, kuten aiemmin on ilmennyt, perustuuko argumentointi 'liittoutujien' yhteisesti suunnittelemaan strategiaan vai onko argumentointi seurausta uskomustaustasta, maailmankuvasta ja sen mukaisesta turvallisuuspolitiikan käsitteen ymmärtämisestä sekä kunkin 'liittoutujien' sisäisen ryhmittymän poliittisesta suuntautumisesta. Selonteon argumentaatiolla näyttää olevan myös käytäntöön kohdistuvia odotuksia. Salolaisen toteamuksen eduskuntakäsittelyssä "[...]tärkeintä on, että puolustusvoimat tietää, mihin suuntaan puolustusvoimia kehitetään",⁵²⁷ voidaan ymmärtää toivomuksena tulkita selontekoa heidän toivomansa kehityssuunnan mukaisesti.

'Liittoutumattomien' ja erityisesti Nato-kriittisten argumentointi on pitkälti suuntautunut 'liittoutujien' argumenttien reaktiiviseen kumoamiseen vastaargumenteilla, jotka voidaan esittää kolmena selonteossa 2009 esiintyvänä pääargumentteina ja argumentteina, joita asiantuntijat ja Nato-kriittiset ovat esittäneet:

⁵²⁷ Selonteon eduskuntakäsittely 11.2.2009, YLE, TV 1.

1. Suomeen ei kohdistu sotilaallista uhkaa
2. Suomella ei ole turvallisuusvajetta
3. Nato-jäsenyys voi tuottaa enemmän haittaa kuin hyötyä, Suomesta voi tulla Natoon vihاميةleisesti suhtautuvien kohdemaana, Nato voi vetää Suomen konflikteihin, joihin se ei halua, Nato-operaatiot eri puolilla maailmaa moninkertaistavat puolustusmenot.
4. Naton lojaalisuusvaateet ja Suomen perinteinen velvollisuuden ja parhaan oppilaan tapakulttuuri yhdessä varmistavat sen, että Suomi on mallioppilas myös Natossa ja osallistuu sen operaatioihin omalla vastuusuudellaan.
5. Nato-jäsenyys ja liittoutuminen alentavat maanpuolustustahtoa ja siten vaarantavat kansallisen puolustuksen toteuttamista.
6. Aseteknologisen yksipuolisen riippuvuussuhteen muodostuminen on osoitus huonosta turvallisuuspolitiikasta – sitä ei voi pitää perusteena liittoutumiselle.
7. Naton muutos rauhanturvaamis- ja kriisinhallintaorganisaatioksi ei voida pitää uskottavana, jollei kaikki halukkaat voi tulla sen jäseniksi samalla tavalla kuin YK:n jäseniksi. Naton kehitystä kannattaa tämän takia vielä vain seurata ilman nykyistä syvempää yhteistyötä.

'Liittoutumattomien' keskeisinä proaktiivisina argumentteina selonteon valmistelun aikaisessa retoriikassa voidaan nähdä seuraavat argumentit:

1. Turvallisuuspolitiikan tehtävänä on itsenäisyyden säilyttäminen. Liittoutuminen vaarantaisi tämän tavoitteen.
2. Asevelvollisuusarmeijan säilyttäminen on perusteltua moninaisten yhteiskunnallisten ja taloudellisten syiden takia. Liittoutuminen edellyttäisi ammattiarmeijaa.
3. Oman itsenäisen armeijan säilyttäminen on tarpeellista tulevaisuuden mahdollisten sotilaallisten uhkien varalta. Armeijan kehittämisessä tulee pääpainoisesti huomioida kansalliset uhat, mahdollisuudet ja resurssit. Armeijan alasajon jälkeen sen uudelleen rakentaminen on erittäin hidasta.
4. Turvallisuuspoliittisessa ratkaisussa tulee huomioida kansan suuren enemmistön mielipide.

Argumentit ovat 'liittoutujien' näkökulmasta siinä mielessä heikkoja, että ne viittaavat heidän kieltämäänsä vanhaan politiikkaan, johon he itse ovat voineet vaikuttaa vain rajallisesti. 'Liittoutumattomat' välttävät retoriikassaan suuntautumasta ketään ulkopuolista yhteisöä tai maata vastaan tai asettumaan niiden puolelle. He asettuvat näin kantamaan Paasikivi-Kekkonen -linjan puolueettomuusmanttelia ja kansainvälisen yhteistyön toteuttamista monien välisenä yhteisvastuun prosessina, jonka ytimen voi kiteyttää jo Kekkonen suosimaan teemaan "Ei ketään vastaan vaan kaikki itsenäisen Suomen puolesta"⁵²⁸. 'Liittou-

⁵²⁸ Ks. Pekka Visuri 1998, 116.

tumattomien' *ei ketään vastaan* -argumentointi ei kuitenkaan kykene eikä ilmeisesti halua asettaa 'liittoutujien' länsimaihin suuntautumista kiistanalaiseksi. Tässä mielessä varovaisuus, joka suuntautuu kaikkiin osapuoliin ei ole tämän päivän markkinointipolitiikan mukaista, vaan voidaan helposti tulkita suomettumisen ajan politiikaksi.

Edellisiin argumentteihin 'liittoutujat' ovatkin tähän tarttuen esittäneet omina vasta-argumentteinaan seuraavaa:

1. Turvallisuuspoliittisen linjauksessa ja turvallisuuspoliittisissa ratkaisuisa tulisi osoittaa johtajuutta ja jättää yleinen mielipide omaan arvoonsa. Turvallisuuspolitiikkaan liittyvät asiat ovat niin monimutkaisia ja vaikeita, ettei kansalla ole vaillinaisten tietojensa pohjalta mahdollisuus asiaa harkita vaan päätökset tulee jättää valtiojohdolle ja viimekädessä eduskunnalle. (Esiintyivät myös Kekkonen argumenteissa 1940-luvulla)⁵²⁹.
2. Yleisen asevelvollisuuden säilyttäminen ei ole ristiriidassa liittoutumisen kanssa, päinvastoin Suomella on mahdollisuus tuottaa kansainväliseen kriisinhallintaan muita maita laadukkaampia sotilaita.

Argumentointi suuntautuu edelleen valtiokeskeisyyteen ja toisaalta Suomen resursseja pohditaan siitä näkökulmasta, mikä niiden arvo on kansainvälisissä suhteissa, joilla voidaan saavuttaa enemmän vaikutusvaltaa kansainvälisissä instituutioissa. Keskustelun eteneminen ei kuitenkaan ole edennyt vain parempien argumenttien esittämisen perusteella. Nato-jäsenyyden hakemiselle keskeisenä ylittämättömänä esteenä on näyttäytynyt ja tunnustettu 'Liittoutumattomien' ottama kanta, että Suomella ei ole tällä hetkellä sotilaallisia uhkia. Tätä kantaa asettui tukemaan myös Naton uusi doktriini, missä Venäjä halutaan ymmärtää kumppaniksi terrorismin vastaisessa sodassa, mikä on vienyt 'liittoutujien' uhka-argumentilta suurimman uskottavuuden. Toisaalta itsenäisyyden säilyttämisen pitäminen keskeisenä arvona on estänyt 'liittoutumattomia' asettumasta puolustamaan länsimaisia arvoja yhteisrintamassa Naton kanssa. Myös yleisen mielipiteen ollessa tällä kannalla 'liittoutujien' argumentoinnin voi 2008 alkaen tulkita proaktiiviseksi uudeksi argumentoinniksi. Sen avulla turvallisuuslinjan perustelut pyritään laajentamaan irti kansallisista kehyksistä ja 'liittoutumattomien' "1800-luvulle jämähtäneistä mielipiteistä ja argumenteista". Tällaisina uusina proaktiivisina strategisina argumentteina voidaan pitää seuraavia:

1. Turvallisuuspolitiikan ratkaisuisa tulisi huomio kohdistaa maailmanlaajuisiin megatrendeihin eikä kiinnittää huomiota pieniin yksityiskohtiin ja kansallisiin kysymyksiin.

⁵²⁹ Ks. Urho Kekkonen, 1997, 13 – 19: Pekka Peitsi: *Suhteemme ulkovaltoihin ja ismimme*, sekä, 44 – 46: Pekka Peitsi: *Kansa ja sen johtajat*.

2. Turvallisuuspolitiikan ratkaisuihin tulisi huomioida väistämätön kehitys. Suurin osa EU-maista on jo Natossa. Natosta on tulossa läntisen yhteisön puolustusratkaisun perusta.
3. Instituutionalistaminen: Suomea ei tulisi pitää turvallisuuspoliittisena eikä geopolitiittisena erityistapauksena vaan osana länsimaista yhteisöä.
4. Suomi voi vaikuttaa turvallisuuteensa parhaiten kansainvälisissä instituutioissa, missä senkin asioista päätetään. Nato on tällainen keskeinen instituutio.
5. Vain osallistumalla samalla vastuulla kuin muutkin läntiset valtiot Suomi voi olla uskottava ja saada vaikutusvaltaa näissä instituutioissa.
6. Arvopohjaisuuden ja sotilasstrategisuuden yhdistäminen: Nato-jäsenyys ei ole pääasiassa sotilaallinen vaan poliittinen länsimaisia arvoja ja yhteyksiä koskeva kysymys. Tämän takia Nato ei voi joutua sotiin, jotka eivät tavalla tai toisella koskisi myös Suomea.

Vuoden 2009 selonteon ratkaisu pidättäytyä hakemasta Nato-jäsenyyttä on 'liittoutujien' taholta selitetty Nato-vastaisten 'liittoutumattomien' mielipiteen huomioimisena. Tällaisina nähdään pääosa Keskustapuolueesta, joka tosin hallituskumppanina on ollut valmis kompromisseihin, sekä SDP ja jyrkimpänä Nato-vastaisena puolueena Vasemmistoliitto. Merkityksellisemmäksi on kuitenkin mainittu Utvassa valtiosäännön valtaoikeuksien perusteella vaikuttaneen presidentin kanta ja pitkälti hänen vaikutuksensa yleisen mielipiteen ohjaajana ja sen säilymisenä perinteisten käsitysten mukaisena. Parlamentaarinen Natomyönteinen ratkaisu osoittautui mahdottomaksi kun kolmesta suuresta puolueesta myös SDP ja Keskusta sitovat Nato-ratkaisun kansan suuren enemmistön negatiivisesti Nato-ratkaisun suhtautuvaan mielipiteeseen. 'Liittoutujat' ovat julkisesti tehneet päätelmän, että tässä asetelmassa Nato-jäsenyys ei ole mahdollinen tällä vaalikaudella ja ratkaisu siirtyy vuoden 2012 jälkeen. Johtopäätös sisältää ajatuksen, että turvallisuuspoliittisen linjan määrittely ei ole tehty heidän käsityksensä mukaisen parlamentarisuuden mukaan ja on nähtävä väliaikaisena.

'Liittoutujat'-leirin voidaan edellä kuvatun perusteella arvioida jatkossa noudattelevan kahta strategisen argumentoinnin päälinjaa: Poliittisten edellytysten säilyttäminen ja parantaminen sekä toisena linjana Naton yleisen hyväksyttävyyden, välttämättömyyden ja väistämättömyyden tunteen edistäminen.

Poliittisten edellytysten parantamisen keinoina näyttäytyy 1) vaali- ja hallitusasetelmien säilyttäminen, 2) päätöksentekojärjestelmän kehittäminen ja 3) turvallisuusdiskurssin puhunnan ja käsitteistön muokkaaminen tukemaan omaa argumentointia.

Todettuaan jo etukäteen tiedossa olleen realiteetin, että kaksi kolmesta suuresta puolueesta (SDP ja Keskusta) vastustavat Nato-jäsenyyttä, 'liittoutujat' (Kokoomus ja RKP) kohdistanevat huomionsa seuraavissa vaaleissa menestymiseen. Tähän tavoitteeseen suuntautunee strateginen argumentointi, jolla toisaalta hälvennetään epäilyksiä siitä, että he olisivat viemässä Suomea huomattomasti Natoon, ja toisaalta hyödynnetään selonteon sisältöön kompromis-

sina saadut Natoa tukevat 11 "faktaa", jotka perustelevat Naton hyödyllisyyttä Suomen turvallisuudelle. Toteamalla, ettei Nato-kysymys ole toistaiseksi ajan-kohtainen 'liittoutujat' osoittavat noudattavansa parlamentaarista demokratiaa.

Päätöksentekojärjestelmä tällaisenaan ei ole 'liittoutujille' tyydyttävä. Päätöksenteon muuttaminen presidentin valtaoikeuksia kaventamalla ja hallituksen valtaa kasvattamalla voidaan tulkita osaksi motivoituvan selontekoihin liittyvästä ulko- ja turvallisuuspoliittisesta keskustelusta. Myös itse selonteon rakenteen muuttaminen kaksijakoiseksi voidaan tulkita sotilaallisten asiakysymysten painoarvon nostamisena irrottamalla se muista laajan turvallisuuden käsitteistä ja parlamentaarisen keskustelun keskiöstä.

Turvallisuusdiskurssin puhunnan ja käsitteistön muuttamisen keskeisellä sijalla näyttäytyy 'maanpuolustuksen' ja 'isänmaallisuuden' merkityssisällön muuttaminen. 'Maanpuolustus' ja sodankäynnin kuva pyritään yhtenäistämään läntisen ajattelutavan mukaiseksi, jossa turvallisuusuhkat nähdään edulliseksi neutraloida kaukana omista rajoista ja neutraloinnin kohteena olevat uhkat koetaan yhteisiksi demokraattisille valtioille. Uhkien globaalisuuden nähdään tämän logiikan mukaan edellyttävän väistämättä yhteistoimintaa ja tuottavan paineen valita oikea viitekehys ja yhteistyökumppanit. Tämä ajattelutapa pyrkii määrittelemään 'turvallisuuspolitiikan' ja 'laajan turvallisuuden' merkityssisällön länsimaisten arvojen puolustamiseksi, kansainvälisyhteisölliseksi ja tässä piirissä kokonaisvaltaiseksi resurssien ja tavoitteiden yhdistämiseksi. Myös 11 "faktaa" osallistuvat projektiin vahvistaa 'turvallisuuspolitiikan' merkityssisällön ymmärtämistä painotetusti globaalisen sotilaallisen aggressiounhan ja sotilaallisen varautumisen toteuttamisen prosessina.

Välttämättömyyden ja väistämättömyyden teemaa edistää osaltaan jo edellä mainittu käsitteiden määrittely, mutta varsinainen vakuuttaminen toteutuu poliitikkojen ja median retoriikan avulla. Retoriikan jatkumona näyttäytyy suuntaus, että jo toteutuneiksi kuvattuja tekoja ja eurooppalaista kehitystä muokataan loogiseksi päättelyketjuksi, jonka johtopäätöksenä ei voi olla muuta kuin, että Nato tulee olemaan EU:n yhteinen turvallisuusorganisaatio, johon Suomi väistämättä tulee osallistumaan. Välttämättömyyden keskeisinä argumentteina tulee jatkossakin säilymään se, ettei Suomen kannata olla pois niistä päättävistä pöydistä, missä senkin asioista päätetään ja toiseksi se, että Suomi ei ole turvallisuuspoliittinen erityistapaus, vaan globaalit uhkat (ja rivien välistä toistuvasti tulkittu Venäjän uhka) koskettavat sitäkin ja muut tekevät senkin edestä likaista työtä, jonka hyödyistä Suomi vapaamatkustajana epämoraaalisesti nauttii. Väistämättömyyttä pyritään vahvistamaan moraalisella velvollisuudella, ja lojaalisuuden suuntaa tuetaan selontekojen tulkinnoilla niin, että Suomi tunnustaa jo olevansa liittoutunut ja että Nato-yhteistyötä tehdään läheisemmin kuin koskaan.

Naton yleisen hyväksyttävyyden ja siihen sosiaalistumisen edistämisen keinoina näyttäytyy mielipidevaikuttaminen ja Suomen osallistumisen lisääminen Nato- ja Yhdysvallat-keskeisiin operaatioihin sekä suunnittelu- ja päätöksenteon valmistelutapahtumiin. Myös jo aloitettu organisaatioiden ja operaatioiden nimeäminen universaalisesti humanitaarisiksi ja arvopohjaiseksi on hy-

väksyttävyyden tavoitetta ajavaa strategista argumentointia. Keskeinen argumentti on, että uusi Nato edustaa nyt YK:n arvoja ja tavoitteita globaalien tason toimijana ja on toiminnassaan tehokkaampi ja nopeampi kuin hidasliikkeinen ja monissa suhteissa vanhanaikainen, menneeseen maailmaan kuuluva YK. Nimeämiseen liittyy roolijako, missä Naton rooliksi asettuu olla kriisinhallinnan toimija ja YK:n rooliksi asettuu tutkiminen, sääntöjen luominen, valvonta ja operaatioiden hyväksyntä, valtuutuksen antaminen. Naton roolin korostamisessa YK:n ja EU:n puitteissa tapahtuva toiminta pyritään nimeämään pehmeän turvallisuuden kategoriaan, ja niiden toteuttamisen raportoinnissa tuodaan esille niiden riippuvuussuhde Naton komentorakenteisiin.

Yleisen mielipiteen muokkaamiseen asennoituminen näyttää edelleen kaksijakoiselta. Yhtäältä 'liittoutujat' näkevät, että turvallisuuspolitiikka on niin kompleksinen asia, että kansa ei voi sitä ymmärtää ja poliittisen johdon tulee ottaa vastuu ja päättää asiasta sitä kuulematta. Toisaalta yleinen mielipide ja sen muokkaaminen "oikeaa tietoa" tarjoamalla nähdään tärkeäksi kahdesta syystä. Toinen on Naton vaatimus siitä, että päätöksellä on kansan tuki. Se ei halua riskiriitojen vallassa olevaa liittolaista vaan aidosti sitoutuneen valtion, jonka tukeen voi luottaa. Toisaalta yleinen mielipide on 'liittoutujille' tärkeä vaaleissa menestymisen takia, jota ilman he eivät myöskään voi saavuttaa asemaa päätöksentekojärjestelmässä.

'Liittoutumattomat'-leiri on strategisilta tavoitteiltaan, poliittisen koostumuksensa ja niiden erilaisten ideologisten uskomusten takia hajanaisempi kuin 'liittoutujien' leiri. 'Liittoutumattomien' oikeistolaisen siiven strateginen tavoite näyttäisi olevan mahdollisimman suuren valtiollisen itsenäisyyden ja riippumattomuuden säilyttäminen, ja kansainvälisyyden hallinta siten, että päätös osallistumisesta yhteisvastuulliseen toimintaan voidaan tehdä tapaus kerrallaan suomalaisen arvopohjaan ja päätöksentekojärjestelmään nojautuen. Vasemmistolainen siipi näyttää ajavan lisäksi suuntautumista sosiaalisempaan turvallisuusajatteluun ja kansainvälisyyteen sekä irrottautumista edustamasta länsimaisia suurvaltoja. Toisaalta se korostaa EU-liittymisestä tuttuja perusteluja, kuten suurpääoman näkemisen yhtenä turvattomuuden aiheuttajana.

'Liittoutumattomat'-leirin strategia tavoitteita koskeva argumentointi näyttää suuntautuneen kahtaalle. Ensisijaisena näyttää valtion suvereniteetin ja kansallisen ymmärretyn turvallisuuden puolustaminen. Toisaalta kansainvälisen toiminnan tavoitteeksi asettuu kansainvälisen vakauden edistäminen ensisijaisesti pehmein keinoin, kansainvälistä sosiaalista eriarvoisuutta vähentämällä ja valtioiden välisten raja-aitojen eli ulkopuolisten 'toisten' syntyä ehkäisemällä. Kansainvälisen merkittävyyden hankkiminen tai ainakin velvollisuuksien suorittaminen niin, että Suomen uskottavuus kansainvälisesti luotettavana yhteistyökumppanina näyttää myös 'liittoutumattomien' leirille tärkeänä tehtävänä, mutta se on selkeästi alisteinen kansalliselle turvallisuusajattelulle. 'Liittoutumattomien' retoriikassa näyttää keskeisenä kansainvälisen toiminnan käsittäminen erillisenä rauhanturvaamisena, jota suoritetaan vain oman osuuden verran ja omien arvojen mukaisesti painottaen siviili- rauhanturvaamista. Leirin vasemmistosiipi näyttäisi olevan valmiimpi painot-

tamaan sosiaalista ja ympäristöturvallisuutta turvallisuuspolitiikan alalla kansallisia taloudellisten etujenkin kustannuksella, kun taas Keskustaa edustavat 'liittoutumattomat' pyrkivät rajoittumaan tältä osin toimintoihin, jotka eivät vähennä omia kansallisia elinmahdollisuuksia suhteessa muihin.

'Liittoutumattomien' yhteisenä strategiana näyttää kuitenkin olevan pyrkimys pitää turvallisuuspolitiikka epäpoliittisena asiana, jota täytyy kyetä perustelemaan vain turvallisuustarpeiden näkökulmasta. Toisaalta he politisoivat turvallisuuspolitiikan kansallisesti niin merkitykselliseksi asiaksi, että perinteisestä sotilaallisesta liittoutumattomuudesta luopuminen edellyttää kansan suuren enemmistön hyväksyntää. Kansanäänestys esiintyy myös vaihtelevasti vaatimuksissa. Tämän taustalla olevana perustavana tavoitteena voi tulkita olevan turvallisuuspolitiikan käsitteen määrittäminen puhtaasti kansalliseksi asiaksi ja sitoa sen kansalliseen tilaan niin fyysisesti kuin poliittisesti. Tämän voi ajatella tuottavan heidän ideologiansa ja kansakäsityksensä näkökulmasta yhteiskunnallisia hyötyjä, kuten tasa-arvoisuuden, yhdenvertaisuuden ja kansallisen koheesion vaikutuksia, mutta toisaalta luovan tilan, jossa heidän ideologiansa tulee oikeutetuksi.

7.6 Johtopäätelmiä

On havaittavissa, että suomalaisessa turvallisuusdiskurssissa on olemassa kaksi erilaista laajan turvallisuuden käsitystä ja turvallisuuspolitiikan käsitystä. 'Liittoutujien' turvallisuuspolitiikan käsityksen voi luonnehtia oleva arvokeskeinen ja sotilasstrateginen, missä painottuu toisaalta talousideologia ja taloudelliset arvot sekä toisaalta näiden arvojen puolustaminen sotilasstrategisten arvioiden mukaisesti tehokkaimmalla tavalla. 'Liittoutumattomien' turvallisuuspolitiikan käsityksen voi luonnehtia olevan käytännöllispoliittinen. He kiinnittävät huomionsa yhteiskuntapolitiikkaan, taloudellisuuteen ja sosiaaliseen oikeudenmukaisuuteen niin kansallisen puolustuksen järjestämisessä kuin ulkoisen turvallisuusilmiöiden tulkinnessa. Lähtökohtaisesti itsenäinen kansallinen asevelvollisuusarmeijaan perustuva puolustuspolitiikka nähdään yhteiskuntapoliittisena tasa-arvoisuutta ja yhdenvertaisuutta tuottavana arvona, josta ei haluta luopua. Oma kansallinen armeija halutaan myös säilyttää tulevaisuuden sotilaallisia riskejä varten, sillä sen uudelleen rakentaminen nähdään vaikeaksi.

Voidaan tulkita, että 'liittoutumattomat' painottavat 'laajan turvallisuuden' käsitteessään yhteiskunnallisia ja ympäristöön kohdistuvia epäkohtia ja niistä muodostuvia konfliktiuhkia. 'Liittoutujien' piirissä 'laaja turvallisuuskäsitys' ymmärretään taas ennemminkin laajana väkivaltaisten toimijoiden uhkakavalkadina, ja intressiristiriitoina, jotka voivat tuottaa sotilaallisia uhkia. Epäselvää on, liittyykö tämä ymmärtämisen tapa laajemmin 'liittoutujien' piirissä strategiseen argumentointiin, kokonaisuun puolustuksen perinteisiin vai ideologiseen uskomusperustaan. Puolueohjelmien perusteella puolueiden kannan-

otot näyttävät perustuvan kuitenkin merkittävästi ideologiseen uskomusperustaan.

Turvallisuuspoliittinen keskustelu näyttäytyy varsin epäsymmetriseltä keskeisten käsitteidensä osalta. Epäsymmetrisyyttä keskustelussa ilmenee myös siinä, mihin aikaperspektiiviin perustelut ovat kiinnittyneet. Molempien leirien voi nähdä toista kritisoidessaan nojautuvan menneeseen ja tulevan odotuksiin ja sieltä nostettaviin argumentteihin, mutta asetelma on suurelta osin epäsymmetrinen. Retoriikan perusteella voidaan kärjistäen luonnehtia, että 'liittoutujien' uhkat perustuvat menneen kokemuksiin, puolustettavat asiat sekä menneeseen että tulevaan, ja keinovalikoima tulevaisuuden odotuksiin. Kun taas 'liittoutumattomien' uhkat, ympäristö ja sosiaalinen eriarvoistuminen seurauksiin, painottuvat tulevan odotuksiin, puolustettavat asiat sekä menneeseen että tulevaan, ja keinovalikoima menneen kokemuksiin. Vaikka 'liittoutujat' julistautuvat edustamaan "uutta maailmaa", he määrittelevät uhkat suurelta osin menneestä, pysyvä Venäjän uhka, ja siitä johtuvina tulevan odotuksina Venäjän epävakaus, sekä menneestä katkeroituneiden terroristien ja epäjärjestystä aiheuttavien separatistien ja rikollisten aiheuttamat uhkat, joiden kuvataan olevan uusia ja globaaleja. Terrorismi onkin saanut hegemonisen aseman, jonka myös 'liittoutumattomat' tunnistavat, joskaan eivät yhtenäisenä vihollisena vaan ilmiönä, jonka nykytilanne on aiheuttanut.

Epäsymmetrisyys ilmenee myös vallanjakoon ja päätöksentekoon liittyvisissä asioissa, joita kuitenkin voidaan pitää ensi kädessä poliittiseen elämään sen luonteeseen kuuluvana kamppailuna vallasta. Turvallisuusdiskurssin retoriikan ja esitettyjen ydinkäsitteiden ymmärtämisen tapojen perusteella voi arvioida 'liittoutujille' olevan luontevaa käyttää johtajuutta ja tehdä, edellä olevien sitoumusten perusteella loogisesti välttämättöminä näyttäytyviä, päätöksiä koko kansan puolesta. Vaikuttaa siltä, että leiriytyneiden keskustelua turvallisuudesta eivät ohjaa pelkästään Suomen omat kansallisen turvallisuuden lähtökohdat ja turvallisuuspolitiikan perinteinen tarkoitus, vaan enemmän tai vähemmän ideologiset sisä- ja ulkopoliittiset motiivit ja tavoitteet. Tavoitteet retoriikan taustalla jäävät paljolti tulkinnallisiksi, sillä puolueohjelmien ja poliitikkojen retoriikka pitäytyvät yleisellä tasolla, suuntautuen kansalaisten ja epävarmojen poliitikkojen vakuuttamiseen, pitäen mielessä myös menestymisen seuraavissa vaaleissa ja hallituksen muodostamiskeskusteluissa. Toisaalta tulee muistaa, että puolueiden kannattajat ovat jakautuneet myös sisäisesti 'liittoutujiin' ja 'liittoutumattomiin' ja puolueen virallisissa puolueohjelmissa ja puolueessa valtaapitävien mielipiteiden kohteena voi arvioida olevan ensisijassa oma äänestäjäkunta ja sen laajentaminen.

Leirien edellä turvallisuusdiskurssin perusteella tulkituissa strategisissa tavoitteissa heijastuu selvä yhteys EU:n ja Naton tavoitteisiin, merkityksiin ja toimintaympäristöihin. Diskurssianalyysi osoittaa, että 'liittoutujat' ovat selkeästi kiinnittyneet Yhdysvaltojen tapaan ymmärtää Nato läntisiä arvoja puolustavana kriisinhallintaorganisaationa, sekä turvallisuuden keskeiset käsitteet tätä ajattelua tulevalla tavalla. Tässä heillä on aatekumppaneita EU:n ja sen eri jäsenvaltojen veljespuolueissa, joten yhtenä 'liittoutujien' strategisena tavoitteena

voidaan arvioida olevan näiden yhteisten tavoitteiden edistäminen. Tavoite näyttää myös sisältävän ”oikeaan” viiteryhmään kiinnittymisen lisäksi pyrkimyksen hyödyntää arvojen yhdistämisestä koituvaa samanmielisyyden etua ja edustamisvaltaa kyseisen leirin edustajille kansainvälisissä instituutioissa. Toisaalta nojautuminen ulkomaisiin auktoriteetteihin, instituutioihin ja valtioihin voidaan nähdä myös keinona vaikuttaa sisäpoliittisen suunnan ja valtasuhteiden muuttamiseen.⁵³⁰ Tässä näkökulmassa Suomea ei nähdä turvallisuuspoliittisena erityistapauksena vaan samanmielisen ja samoja arvoja ja näkemyksiä jakavan yhteisön jäsenenä.

Diskurssin analyysi osoittaa, että ’liittoutumattomat’-leiri koostuu useammasta eri ideologisesta tai uskomusperustaisesta ryhmästä. Yhteistä näille on Nato-jäsenyyden vastustaminen. Syyt vastustamiseen ovat mitä ilmeisemmin erilaiset, mutta osittain yhdistävinä piirteinä voidaan pitää suuntautumista itsenäiseen sotilaalliseen puolustukseen, asevelvollisuuden säilyttämiseen sekä ulko- ja turvallisuuspolitiikan suuntautumista korostetusti EU:n yhteyteen, jonka nähdään jo sinällään ja keskinäisen avunantovelvoitteen muodossa tarjoavan riittävän turvallisuusvakuuden Suomelle. Painavana syynä voidaan nähdä myös turvallisuuspolitiikan sisällön ’liittoutujien’ käsityksestä poikkeava erilainen ymmärtämisen tapa, missä turvallisuutta painotetaan laajan turvallisuus-käsityksen pehmeisiin asioihin ja toimintatapoihin. Leirin Keskustaa edustavien jäsenten strategisten tavoitteiden lähtökohtana voi tulkita olevan myös toive EU:n kehittymisestä erillisten valtioiden unioniksi ja ETPP:n kehittäminen tämä seikka huomioiden.

Myös ’liittoutujat’-leirin voi tulkita jakautuneen kahteen selkeään osaan, josta toinen puoli perustelee Nato-myönteistä kantaansa selkeästi sotilasstrategisena sotilaallisen puolustuksen näkökulmasta, johon sisältyy käsitys Venäjä-uhkasta ja toiseen, ideologista ja länsimaista identiteettiä ja yhteyttä painottaaviin idealisteihin.

Kaikkien leirien retoriikassa voidaan todeta pyrkimystä käyttää turvallistamisen metodeja saadakseen omalle näkemykselleen hegemonisen aseman ja pyrkien retoriikan avulla värittämään ja omimaan keskeisiä käsitteitä tukemaan tätä politiikkaa. Sen arvioiminen painottuuko kunkin puhunta turvallistamispolitiikkaan, konjunktuuripolitiikkaan (tilaisuuden hyväksikäyttöön), reaalipolitiikkaan, tai Suomelle perinteiseen pitkäjänteiseen vastuupolitiikkaan, vai onko kyse todella uudeltaisesta turvallisuuspolitiikan luomisesta, jossa pyritään purkamaan vanhoja rakenteita ja tuottamaan turvallisuutta pidemmällä perspektiivillä muiden arvojen hyödyksi tai kustannuksella, riippuu pitkälti arvioijan subjektiivisesta poliittisen arvoperustan mukaisesta uskomuspohjaisesta maailmankäsityksestä.

⁵³⁰ Vrt. Forsbergin ja Vogtin (2002, Suomen ulkopolitiikan eurooppalaistuminen) tulkinat muutoksen syistä ja seurauksista ennakoivat myös tämänkaltaista johtopäätöstä, joskin he käsittelevät Suomen ulkopolitiikkaa Suomiyksilön näkökulmasta. He näkevät EU-jäsenyyden muuttaneen Suomen sisäistä vallanjakoa ja hämärtäneen samalla sisä- ja ulkopolitiikan rajanvetoa, mikä EU:sta keskeisen foorumin näiden molempien ajamiseen.

Turvallisuusdiskurssin voi myös nähdä 'liittoutujien' uudessa strategisessa argumentoinnissa määrittyvän uudella tavalla. Turvallisuuspolitiikan sisällön ja linjausten perustavat asiat pyritään siirtämään keskusteltavaksi omien ehtojen mukaisesti laajemmassa kansainvälisessä kehyksessä, ei vain tähän asti kohteena olleiden turvallisuusympäristön ja mahdollisten uhkien näkökulmasta, vaan arvopohjaisena ja kansainvälispoliittisina kysymyksinä sekä niihin liittyvien megatrendien huomioon ottamisena. Avaukset sisältävät väitteet sekä Nato-jäsenyyden väistämättömyydestä läntisenä puolustusratkaisuna että suomalaisten luopumisen käsityksestään Suomesta turvallisuuspoliittisena erityistapauksena. Strategisen argumentin tämän voidaan tulkita olevan sikäli, että siirtämällä huomio megatrendeihin voidaan siirtää huomio yhä kauemmaksi perinteisestä turvallisuuspolitiikasta ja ohittaa siihen liittyvät Nato-vastaiset argumentit. Toisaalta turvallisuuspolitiikan keskustelu ja päätöksentekoon vaikuttaminen siirtyy samalla 'liittoutujien' jo argumentoimalla tavalla - liian vaikeana asiana - tavallisen kansalaisen ymmärryksen ulottumattomiin.

Turvallisuusdiskurssin retoriikasta kokonaisuudessaan voidaan tulkita, että 'turvallisuuspolitiikka' ei ole toimijoille erillinen, epäpoliittinen politiikan alue, vaan kiinteästi muuhun poliittiseen uskomustaustaan nivoutuva ja sieltä kumpuavien poliittisten valta- ja intressitavoitteiden saavuttamiseen tähtäävää normaalia poliittista kamppailua.

OSA III PÄÄTÄNTÄ

8 DISKUSSIO

Tutkimuksen tavoitteena on ollut tarkastella 2000-luvun alun suomalaisen turvallisuuspolitiikan tilaa poliittisten toimijoiden luomana diskursiivisena ja käsitteellisenä ulottuvuutena keskittyen erityisesti vuoden 2009 valtioneuvoston turvallisuus- ja puolustuspoliittiseen selontekoon ja sen valmisteluun liittyvään retoriikkaan.

Tutkimus toteutettiin tarkastelemalla Suomen turvallisuuspolitiikan tilaa käsitehistorian ja retoriikan tutkimusperinteisiin nojautuen kiinnittämällä huomio turvallisuuspolitiikan käsitteeseen sekä siihen liittyviin käsitteisiin modernin valtion kontekstissa. Keskeisenä tutkimusaineistona tutkimuksessa ovat olleet hallituksen turvallisuus- ja puolustuspoliittiset selonteot, erityisesti vuoden 2009 selonteko, sekä näihin liittyvät asiakirjat, puoluepoliittisten julkaisujen retoriikka ja julkinen debatti.

Turvallisuuspolitiikkaan kohdistuvista muutosilmiöistä, joihin suhtautumisen on perusolettamuksellisesti ajateltu paljastavan puolueiden poliittisten arvojen erilaisuutta, on keskitytty sotilaallisen liittoutumisen kysymykseen ja erityisesti pitkään turvallisuuspolitiikan keskustelun ja poliittisen erimielisyyden aiheena olleeseen Nato-jäsenyyksikysymykseen. Kansalliset toimijat, jotka ottavat osaa julkiseen keskusteluun joko yksilöinä tai yhteisöinä, kategorisoitiin tarkastelun selkiyttämiseksi 'liittoutujiin', jotka kannattavat Nato-jäsenyyttä ja sotilaallista liittoutumista läntisen yhteisön kanssa, ja 'liittoutumattomiin', jotka eivät näe Nato-jäsenyyttä tai sotilaallista liittoutumista Suomen etujen mukaisena tai turvallisuutta edistävänä. Kolmantena ryhmänä mainitaan 'neutraalit', jotka asemansa tai muun syyn takia esiintyvät julkisuudessa liittoutumiskysymyksen suhteen neutraaleina, tarjoten kuitenkin asiantuntijanäkemyksensä julkisen arvioinnin kohteeksi ja osallistuen samalla yleisen mielipiteen muokkaamiseen.

Keskeisenä tutkimuskysymyksenä on ollut selvittää diskurssianalyysin avulla *minkälainen Suomen turvallisuuspolitiikan tila on ollut selontekojen aikakaudella*. Mitä siinä voidaan käsitehistoriallisen lähestymistavan perusteella tulkita olevan tapahtumassa sekä millaisia turvallisuuspolitiikan käsityksiä eri toimijoilla on?

Tarkastelun perusteella voidaan väittää, että turvallisuuspolitiikka on selontekojen aikakaudella puolueiden osalta politisoitunut ja se on tunnistettavissa poliittiseksi toiminnaksi, jossa puolueiden arvopohjat ja niiden mukaiset strategiset tavoitteet vaikuttavat merkittävästi turvallisuusympäristön analyysiin, johtopäätöksiin sekä poliittisiin ja teknisiin ratkaisuvaihtoehtoihin.

Väitettä tukevat Nato-keskustelun tarkastelun perusteella tehdyt havainnot siitä, että leiriytyminen Nato-kysymyksen suhteen on hyvin vahvasti puoluesidonnainen. Toiseksi voidaan havaita, että eri leireillä on erilainen tapa ymmärtää turvallisuuspolitiikan sekä siihen keskeisesti liittyvien käsitteiden, valtion, isänmaallisuuden ja kansanvallan käsitteisiä sisältöjä. Väitettä tukee osaltaan myös havainto, että turvallisuus- ja puolustuspoliittisen selonteon valmistelu on vaikeutunut, pitkittynyt ja sisällöltään laajentunut monipolvisen sisällöllisen poliittisen kaupankäynnin seurauksena.

Tutkimus myös todentaa, että politisoitumista on edistänyt sodanjälkeisen ajan yhteiskunta- ja valtorakentamiseen liittyneen, yhtenäisyyttä ja yksituumaisuutta korostaneen hyvinvointivaltioprojektivaiheen päättyminen 1980-luvulle tultaessa ja sen jälkeinen parlamentarismien lisääntyminen, joka vapautti kaikki puolueet osallistumaan ulko- ja turvallisuuspolitiikan rakentamiseen maailmankäsityksensä ja poliittisten intressiensä ja omaksumiensa parlamentaarisen demokratian käsitysten mukaisesti. Lisäksi kylmän sodan päättyminen, liberaalin markkinatalouden yleistyminen ja globalisaatio ovat tarjonneet puolueille uusia mahdollisuuksia toteuttaa näkemyksiään, mikä on samalla etäännyttänyt näkemyksiä toisistaan.

Yleisemmin voidaan luonnehtia, että suomalainen turvallisuuspolitiikka on poliittisena toimintana kylläkin parlamentarisoitunut, mutta toisaalta se on puolueiden taholta pyritty edelleen pitämään epäpoliittisena turvallisuuspolitiikan asiantuntijoina esiintyvän eliitin päätösvaltaan kuuluvana alueena. Tendenssinä näyttäisikin olevan, että EU-jäsenyyden sekä kylmän sodan jälkeisten kansainvälispoliittisten muutosten tuottamassa mahdollisuuksien tilassa turvallisuuspolitiikka on muotoutunut osaksi puolueiden monitahoista ja monitavoitteista sisä- ja ulkopoliittista toimintaa.

Tarkastelun perusteella voidaan myös väittää, että selontekojen aikakauden retoriikan perusteella on todennettavissa kaksi erilaista turvallisuuspolitiikan käsitystä, joista osapuolet pyrkivät saamaan oman käsityksensä vallitsevaksi turvallisuuspolitiikan ymmärtämisen tavaksi ja edelleen hallituksen turvallisuus- ja puolustuspoliittiseen selontekoon kirjattuna Suomen viralliseksi turvallisuuspoliittiseksi linjaksi.

Puolueiden turvallisuuspoliittisen ajattelun erilaisuuden ei tarkastelun perusteella voida katsoa johtuvan yksinomaan erilaisesta toimintaympäristön ja teknisten mahdollisuuksien erilaisesta analysoinnista, vaan merkityksellisenä näyttäytyy itse turvallisuuspolitiikan käsitteen erilaiset ymmärtämisen tavat, joiden voidaan tulkita olevan monella tavalla epäsymmetrisiä ja perustuvan pitkälti poliittiseen arvopohjaan ja strategiaan tavoitteisiin. Turvallisuuspolitiikan käsitteen erilaisia ymmärtämisen tapoja on osaltaan korostanut puolueiden erilainen valmius valjastaa turvallisuuspolitiikka edustamaan ja edistämään

valtiotoimijan muitakin intressejä ja samalla vallassa olevan tai valtaan pyrkivän puolueen omien poliittisten lähtökohtien mukaisia sisä- ja ulkopoliittisia tavoitteita.

'Liittoutujien' turvallisuuspolitiikan käsityksen voi luonnehtia oleva arvo-keskeinen ja sotilasstrateginen, missä painottuu toisaalta talousideologia ja taloudelliset arvot sekä toisaalta näiden arvojen puolustaminen sotilasstrategisten arvioiden mukaisesti tehokkaimmalla tavalla. Lähtökohtaisesti turvallisuuspolitiikka esitetään tässä käsityksessä teknisenä asiana ja tehokkaimmaksi tavaksi neutraloida nimetyt uhkat nähdään Nato-jäsenyys, jonka myötä vahvistetaan myös Suomen statusta länsimaana ja yhteisen vastuun kantajana. Nato-jäsenyys suosii ammattiarmeijaa, joskin myös asevelvollisuusarmeijan nähdään voivan toimia Nato-tehtävissä. Turvallisuuspolitiikka näyttäytyy tässä käsityksessä ulkopoliitiikan välineenä, jolla voidaan edistää myös muita kuin turvallisuuden alaan kuuluvia intressejä.

'Liittoutumattomien' turvallisuuspolitiikan käsityksen voi luonnehtia olevan käytännöllispoliittinen ja kansalaiskeskeinen. He kiinnittävät huomionsa yhteiskuntapolitiikkaan, taloudellisuuteen ja sosiaaliseen oikeudenmukaisuuteen niin kansallisen puolustuksen järjestämisessä kuin ulkoisten turvallisuusilmiöiden tulkinnassa. Tämän lähtökohdan mukaisesti itsenäinen kansallinen asevelvollisuusarmeijaan perustuva puolustuspolitiikka nähdään pikemminkin yhteiskuntapolitiittisena kuin teknistaloudellisena valintana. Se nähdään tasa-arvoista ja yhdenvertaista kansalaisuutta ja kansallista yhtenäisyyttä tuottavana arvona, josta ei haluta luopua. Oma kansallinen armeija halutaan tässä käsityksessä myös säilyttää mahdollisia tulevaisuuden sotilaallisia riskejä varten edellä mainittujen arvojen lisäksi myös siksi, että se koetaan kokonaistaloudelliseksi ratkaisuksi ja vastaavasti järjestelmän uudelleen rakentaminen tiedetään kokemusten mukaan kalliiksi, vaikeaksi ja aikaa vieväksi.

Turvallisuuspoliittiset toimijat näyttävät kuitenkin pääosin välttelevän määrittelemästä turvallisuuspoliittisten käsitteidensä tarkempaa sisältöä sekä niiden ideologisia lähtökohtia, tavoitteita ja kansainvälisiä yhteyksiä. Turvallisuuspolitiikka pyritään edelleen pitämään epäpoliittisena ja pyhänä asiana. Tämän voidaan nähdä olevan erään synyn siihen, minkä takia keskustelu on ollut hyvin valtiokeskeistä ja keskittynyt lähinnä uhka-arvioon, rakenteisiin ja rahaan. Toimijoiden argumentteja ei yleisesti ole kyetty näkemään erilaisia turvallisuuskäsityksiä edustavina ratkaisuvaihtoehtoina eikä niiden vaikutuksia kansalliseen tai maailmanpoliittiseen turvallisuuteen ole tuotu julkisen keskustelun asialistalle. Tämän vuoksi turvallisuuspolitiikan tilaa voidaan luonnehtia kansalaiskeskustelun ja demokratian toteutumisen kannalta epätydyttäväksi.

Erilaisten turvallisuuspolitiikan käsityksien olemassaolo ei sinänsä ole yllättävä tai uusi asia. Pikemminkin yllättävää on se, että puolueet ovat ensinnäkin olleet halukkaita ja toiseksi ovat kyenneet näinkin pitkään jatkamaan ennen selontekojen aikakautta syntynyttä käytäntöä säilyttää turvallisuuspoliittinen keskustelu ja päätöksenteko lähinnä turvallisuuspoliittisen eliitin piirissä, ikään kuin muun politiikanteon ulkopuolisena asiana.

Erilaisten käsityksien julkisuuteen nousemisen taustalla on nähtävissä ulko- ja turvallisuuspolitiikan parlamentarisoituminen ja samanaikaisesti tapahtuneet laajat kansainväliset muutokset. Nämä ovat yhtäältä tarjonneet kaikille puolueille uusia mahdollisuuksia toteuttaa valtiollista turvallisuuspolitiikkaa aktiivisena osana ulkopoliittikkaa. Lisäksi niille puolueille, jotka ovat olleet ulkopoliittikkaan vaikuttamisen osalta kylmän sodan aikana poliittisessa paitsiossa, on tarjoutunut mahdollisuus, turvallisuusympäristön rakenteiden radikaaliin muutokseen viitaten, vaatia turvallisuuspolitiikan perusteiden uudelleen harkintaa. Voidaan kuitenkin todeta, että kylmän sodan päättymistä seuranneessa EU-jäsenyysskeskustelussa turvallisuuskysymys oli päätöksen perusteenä sekundaarinen asia, vaikkakin EU koettiin yleisesti alueellista vakautta lisäävänä ratkaisuna. Tätä käsitystä tukevat mielipidekyselyjen lisäksi se, että ensimmäiseen selontekoon kirjatussa turvallisuuspolitiikan virallisessa määrittelyssä nojaututtiin pääosin jo aiemmin noudettuun linjaan.

Vasta Nato-jäsenyysskysymyksen aktualisoituminen, Naton päätettyä laajentumisesta ja mahdollisuudesta hyväksyä uusia jäseniä, ja etenkin Naton jäsenyysskriteereihin kuuluva vaatimus hakijamaan kansan enemmistön tuesta jäsenyydelle, on motivoinut puolueet vaikuttamaan kansalaismielipiteisiin ja osallistumaan kansalaiskeskusteluun. Tämä on myös lisännyt puoluepoliittisten ja ideologisten lähtökohtien mukaista argumentointia ja sen myötä antanut paremmat mahdollisuudet tarkkailijoille tulkita puolueiden turvallisuuspoliittista ajattelua.

Puolueiden varsinaiset ideologiset perustat eivät argumentoinnissa nouse kuitenkaan selkeästi esille, sillä markkinointipoliittikkaan siirtymisen myötä ideologiset painotukset ovat jääneet pääosin pois puolueohjelmista markkinointikulissien taakse. Ideologisen perustan ja arvomaailman voidaan kuitenkin edelleen nähdä ilmenevän retoriikassa, jolla perustellaan poliittiseen tilanteeseen soviteltuja tavoiteasetteluja tai valtiollisia linjauksia. Retoriikan lisäksi niiden voidaan nähdä ilmenevän myös edustajien äänestyskäyttäytymisessä ja päätöksenteossa.

Tarkastelun perusteella voidaan myös todeta, että ideologisten lähtökohtien ja turvallisuuspolitiikan poliittisen luonteen esilletuloa on pyritty puolueiden keskuudessa osin jopa välttelemään ja tarjoamaan turvallisuuspolitiikka julkisuudessa keskusteltavaksi lähinnä teknisenä asiana, jolle voidaan määrittää kiinteät faktat ja parametrit. Esimerkiksi Nato-kysymykseen liittyvien vastakaisten mielipiteiden on eräissä tutkimuksissa katsottu johtuvan pikemminkin erilaisista maailmankatsomuksista kuin erilaisista poliittisista turvallisuuskäsityksistä. Ilmaisua voidaan pitää pyrkimyksenä säilyttää turvallisuuspolitiikka erillisenä politiikan alueena ja välttää poliittinen, eri yhteiskuntakerrostumien, -luokkien tai poliittisideologisten intressien vastakkainasettelu tällä alueella. Maailmankatsomuksen merkitys on tässä ajattelussa liitetty poliittisten toimijoiden kykyyn hahmottaa maailmassa esiintyviä valtatrendejä ja realiteetteja samanlaisiksi ja yhteisiksi kuviteltujen Suomen intressien näkökulmasta. Tämän mukainen 'maailmankatsomuksen' tulkinta ilmenee esimerkiksi 'liittoutujien' väitteessä 'liittoutumattomien' jämähtämisestä kylmän sodan poteroihin,

heidän omien argumenttien perustuessa uuden maailmanjärjestyksen ja siinä ilmenevien megatrendien ymmärtämiseen.

'Liittoutumattomien' ei puolestaan ole ollut tarpeen retoriikassaan tuoda esille ideologisia painotuksia tai muuttaa synnytettyä käsitystä turvallisuuspolitiikan epäpoliittisuudesta tai turvallisuuspoliittisesti yksimielisen kansakunnan mielikuvasta, sillä puolueina heidän voi katsoa, sotien jälkeisenä kylmän sodan aikana pääasiallisesti hallitusvastuussa olleina, päässeen rakentamaan omien arvomaailmojensa mukaista ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa tulkintojensa mukaisten mahdollisuuksien rajoissa. Tässä näkökulmassa 'liittoutumattomien' argumentointi omaksutun linjan jatkamisesta voidaan nähdä paitsi kansainvälisenä puheenvuorona vakaasta politiikasta, myös linjausten taustalla olevien poliittisten perusteiden vakiinnuttamisesta vallitseviksi myös uudessa, muuttuneessa tilanteessa. Voidaan kuitenkin todeta, että 'liittoutumattomat' ovat selontekojen aikakaudella pitkälti tunnistaneeet turvallisuuspolitiikan poliittisen luonteen, mistä esimerkkinä käy pääministeri Vanhasen tapa alentaa ulkoministeriön Nato-selvityksen merkityksellisyyttä nimeämällä se tekniseksi selvitykseksi ja ilmoittamalla samalla varsinaisen selonteon valmistuvan poliittisin perustein.

Käsitteellisen erilaisuuden lisäksi ja osin tämän seurauksena turvallisuuspolitiikan tilan voidaan tulkita olevan epäsymmetrisen myös retoriikan osalta ja eri foorumeille keskustelun aiheiksi tarjottujen asialistojen osalta. Tämän keskustelukulttuurin voi perustellusti väittää tuottavan epätydyttävät edellytykset kansalaiskeskustelulle ja monipuolisesti harkittujen näkökantojen muodostumiselle äänestyskäyttäytymisen perustaksi, ja siten - viime kädessä - suoran ja edustuksellisen demokratian ja kansanvallan, kansan suuren enemmistön tahdon merkityksessä, toteutumiselle turvallisuuspoliittisessa päätöksenteossa.

Vaikka eri leireillä on erilaiset turvallisuuspolitiikan käsitykset, on niiden suhtautumisessa havaittavissa samankaltainen tendenssi ylläpitää kahdenlaista keskustelufoorumia, joilla on erilaiset keskustelun aiheet. Epäsuhta tältä osin voidaan nähdä siinä, että vaikka useimmat puolueet näkevät Suomen turvallisuuspolitiikan olevan kiinteässä yhteydessä sekä EU:n turvallisuuspolitiikkaan että kansainväliseen yhteistyöhön, on keskustelu painottunut perinteisen kansallisen maanpuolustuksen ja sotilaallisen turvallisuuden näkökulmiin, kansainvälisen turvallisuuden ja ulkopoliittisten kysymysten jäädessä turvallisuuspolitiikan osalta poliittisen eliitin keskinäisen keskustelun ja poliittisen johdon ilmoitusten varaan.

Tähän näkökulmaan pitäytyminen on todennäköisesti johtanut osaltaan siihen, että puolueet ovat nähneet tarkoituksenmukaiseksi hyödyntää äänestäjiin kohdistuvassa retoriikassaan perinteisen turvallisuuspolitiikan kielikuvia ja itsenäisyyden saavuttamisen ja sotien jälkeisen kansakuntarakentamisen ajanjaksojen aikana nimenomaan suomalaisen modernin valtion ideaan synnytettyjä arvoklustereita, itsenäisyyttä, kansanvaltaa, demokratiaa, yhdenvertaisuutta ja isänmaallisuutta. Näillä kaikilla arvoilla on todennettu, vahvaan isänmaallisuus-, maanpuolustus- ja konsensusperinteiden ylläpitoon liittyen, olevan yhä edelleen itseisarvoista argumentointipotentiaalia, vaikkakin syvemmän tarkas-

telun perusteella näyttää ilmeiseltä, että näiden käsitteiden sisältö ymmärretään yhä enemmän toisistaan poikkeavalla tavalla ja niiden keskinäistä merkitystä valtion menestykselle argumentoidaan erilaisilla painotuksilla. Tämän tutkimuksen mukaan voidaan kuitenkin tulkita, että eri leireihin kategorisoidut poliittiset toimijat pyrkivät tuottamaan retoriikallaan sellaista turvallisuuspolitiikan ja sen keskeisten käsitteiden ymmärtämisen tapoja, jotka palvelevat paitsi suomalaisen moderniin valtioon liitettyjen arvojen puolustamista ja samalla myös modernin valtion säilymistä, myös puolueiden omia, sisä- ja ulkopoliittisia ideologisia tai taloudellispoliittisia tavoitteita.

Kansalaisten enemmistön ja turvallisuuspoliittisen eliitin välisen keskustelun epäsuhtaa ei voida demokratian näkökulmasta selittää erilaatuisilla kyvyillä ymmärtää turvallisuuspolitiikan kansallisia ja kansainvälisiä perustekijöitä. Pikemminkin epäsuhta näyttäisi johtuvan puolueiden haluttomuudesta keskustella turvallisuuspolitiikasta omaksumistaan arvolähtökohdista käsin ja sen seurauksena syntyneestä kielen ja käsitteiden eriytymisestä ja näiden yhteydestä muuttuneeseen uuteen poliittiseen kulttuuriin. Uusi poliittinen kulttuuri, jota edustaa yleistä hyväksyntää, vakuuttamista ja valtaa tavoitteleva markkinointipolitiikka, painottaa asiakeskeisten perusteiden ja seurauksien sijasta yleisiä, mahdollisimman useihin vetoavia yhteisöllisiä tai valtiokeskeisiä arvoja ja taloudellisia intressejä. Tämä trendi ei selvästikään ole tukenut avoimen keskustelukulttuurin ja yhteisen turvallisuuspoliittisen käsitteistön ja kielen syntymistä.

Epäsuhtaa voidaan havaita myös puolueiden suhtautumisessa siihen, milloisten sääntöjen ja vapausasteiden puitteissa kansalaisten ja eliitin piirissä tapahtuvaa keskustelua voidaan tai olisi toivottavaa käydä. Yhtäältä puolueiden äänestäjille kohdistamassa turvallisuuspoliittisessa retoriikassa esiintyy varsin yleisesti pyrkimys ylläpitää kansalaisten korkeaa isänmaallisuuden tunnetta ja puolustustahtoa sekä tunnustetaan hyväksyttynä käytäntönä poliittinen konsensusperiaate ja valtiojohdon ulkopoliittisen yksinäisyyden periaate.

Vahvan perinnekulttuurin myötä turvallisuuspolitiikan ja siihen kiinteästi liitetyn isänmaallisuuden käsitteiden voidaankin nähdä tarjoavan suomalaisen modernin valtion perusarvojen turvaajana poliittiselle kulttuurille yhä merkittävän kansallista yhtenäisyyttä perustelevan tukijalan. Myös kansalaiskeskusteluun nostetut aiheet, tai siis aiheet, joista mielipidekyselyjä suoritetaan ja mistä kansalaisten mitä ilmeisemmin toivotaan keskustelevan, näyttävät suuntautuvan kansakuntalähtöiseen 'me - muut' -ajatteluun, joissa yhtenäiselle 'meille' tarjotaan laajentumista ja identifioitumiskohteita yhteisten arvojen perusteella konsensuskellisesti EU:iin ja erityisesti 'liittoutujien' taholta länsimaihin ja Naatoon.

Toisaalta tarkastelussa on nähtävissä myös tendenssi ajattelusta, joissa poliittiset puolueet viestivät hyväksyvänsä avoimen kansallisen ja kansainvälisen keskustelun sekä puolueiden tavan käsitellä turvallisuuspoliittisia kysymyksiä kansainvälisten veljespuolueiden kesken, joihin nojautuen äänestäjille tarjotaan vaihtoehtoja, ideologiaan, elämäntapaan tai kulttuuriseen perintöön perustuvaa 'me' -käsitystä. Kansallisen yhtenäisyyden säilyttämistä ja vahvistamista

periaatteellisena sääntönä voidaan molemmissa tapauksissa pitää puolueiden näkökulmasta ymmärrettävänä pyrkimyksenä, sillä silloin parlamentaarisen demokratian nimissä saavutettua hallitusvaltaa voidaan hyödyntää maksimaalisesti niin valtiollisen turvallisuuskäsityksen nimeämisessä kuin myös sen tulokinnassa ja turvallisuuteen liittyvien päätösten toimeenpanossa. Kansalaisten näkökulmasta olennaisena puutteena keskustelussa voidaan nähdä se, että julkisuudessa jää keskustelematta mihin valtiota välineenä ja resurssina olisi turvallisuuspoliittisissa yhteyksissä suotavaa käyttää ja millaisia kansalaisia koskevia turvallisuuspoliittisia, itsenäisyyttä haittaavia sitoumuksia tai näihin oikeuttavia vallanjoon rakenteita voidaan kansanvaltaisen demokratian periaatetta rikkomatta tehdä.

Mikäli kansalaiskeskustelua halutaan laajentaa ja kansanvallan edustuksellisen tahdon toivotaan välittyvän turvallisuuspoliittiseen linjaukseen antavat tutkimustulokset perustellun aiheen suosittaa, että julkisessa keskustelussa ja selonteon valmistelussa otetaan selkeämmin huomioon turvallisuuspolitiikan kansallinen ja kansainvälinen poliittisuus sekä yhteys EU:n turvallisuuspolitiikkaan. Valmistelun ja toimivaltasuhteiden selkeyttämiseksi on myös syytä esittää pohdittavaksi, että turvallisuuspolitiikan roolia vahvistetaan suhteessa ulko- ja puolustuspolitiikkaan. Tämän voi nähdä edellyttävän sitä, että turvallisuuspoliittinen linjaus valmistellaan erikseen ja siinä määritellään turvallisuuspolitiikan päämäärät ja peruslinjaukset, joihin perustuen sisäisestä ja ulkoisesta turvallisuudesta vastaavat hallinnonalat kykenevät tekemään suunnitelmansa ja toimimaan linjakkaasti päivän polttavien ja usein vaillinaisesti analysoitavissa olevien asioiden vaatiessa hallinnonalan reagointia.

8.1.1 Tutkimustulokset ja maailmanpolitiikka

Varsinaisten tutkimustehtävien lisäksi lienee syytä arvioida tutkimustulosten merkitystä modernin valtion näkökulmasta kansainvälisten suhteiden ja maailmanpolitiikan käsitteellisissä konteksteissa sekä esittää millaisia tutkimuskysymyksiä arviointi herättää.

Tutkimuksen tulokset antavat viitteitä siitä, että suomalaiset poliittiset puolueet näkevät modernin kansallisvaltion olevan edelleen tärkeä politiikan foorumi ja institutionaalinen hallinnan väline kansallisten, kansainvälisten ja ylikansallisten instituutioiden vuorovaikutuksen ja toimintakyvyn kannalta. Yksittäisinä ilmiöinä nationalismi valtiokeskeisyytenä ja moderni valtio kansainvälisten suhteiden perusyksikkönä näyttävät maailmanpolitiikkaa ja globalisaatiota koskeneen teoriatarkastelun valossa säilyttävän suomalaisessa katsannossa asemansa.

Maailmanpolitiikan näkökulmasta tarkasteltuna erilaisten turvallisuuskäsityksien voidaan kuitenkin tulkita tavoittelevan toisistaan poikkeavia seurauksia. 'Liittoutujien' voidaan ajatella oman turvallisuuspolitiikan käsitteensä avulla vahvistavan yhteisiin taloudellispoliittisiin arvoihin ja intresseihin perustuva regionalismia, joka tuottaisi synergiaetua puoluepoliittisille tavoitteille niin kansallisella kuin kansainvälisellä poliittisellä kentällä. 'Liittoutumattomien'

turvallisuuspolitiikan käsitteen voidaan nähdä puolestaan pyrkivän vahvistamaan sekä nationalismin että globalismin tendenssejä. Heidän voidaan tulkita painottavan enemmän kansainvälisen keskinäisriippuvuuden edistämistä kuin vahvaa alueellista toimijaa, sekä tämän myötäisesti tavoittelevan suvereenien valtioiden yhdenvertaisuutta ja valtioiden välisten taloudellisten ja sosiaalisten eriarvoisuuksien vähentämistä.

Modernin kansallisvaltion idean, riippumatta siitä miten se on kussakin maassa toteutunut, säilymisen vahvana argumenttina näyttäytyy myös suurvaltojen tapa painottaa kahdenkeskisiä suhteita ja sopimuksia monenkeskisten sijaan. Toisaalta sitä vahvistaa myös uusien itsenäisten valtioiden kansalaisten tarve hyötyä omasta poliittisesta järjestelmästäan kansainvälisten yhteisöjen ja instituutioiden luomien sääntöjen ja taloudellispoliittisten verkostojen tuella. Vaikka unionismin ja kansainvälisen institutionalismin ideoiden on arvioitu johtavan postmodernien postsuvereenien valtioiden aikakauteen, näyttäisi tendenssi pikemminkin olevan, että vallankäytön muodot vain ilmenevät uudella tavalla ja valta sinällään jakautuisi edelleen valtioiden kesken perinteisellä taloudelliseen ja poliittiseen voimaan perustuvalla tavalla. Lisäksi turvallisuuspolitiikan alueella suurilla valtioilla näyttää kylmän sodan jälkeenkin olevan määrävä omistajan rooli kansainvälisten instituutioiden ja etenkin sotilasliittojen sääntöjen ja poliittisten linjausten määrittelyssä sekä kansainvälisten normien ja sääntöjen tulkinna.

Suomen poliittisessa elämässä ilmenevät erilaiset turvallisuuspoliittiset käsitykset heijastavat osaltaan maailmanpolitiikan sfäärissä pienten valtiotoimijoiden sopeutumista ja suhtautumista suurempien valtiotoimijoiden luomaan nykyisyyden todellisuuteen ja tulevaisuuden odotuksiin. Pienten valtioiden hallintojen voidaankin tulkita tehneen turvallisuuspoliittisia valintoja ensi sijassa saavuttaakseen ja suojatakseen kulloisenkin hallinnon näkökulmasta tärkeitä kansallisia poliittisia ja taloudellisia intressejä.

Tästä esimerkkinä on se, että tutkimuksessa esiintyvien pienten maiden piirissä Nato-jäsenyys institutionaalisenä ja kansainvälispoliittisena ratkaisuna on näyttäytynyt toisarvoiselta suhteessa haluan liittyä Euroopan unioniin ja saavuttaa sen myötä länsimaan status ja päästä osalliseksi EU:n sisämarkkinoista. Nato-jäsenyyden hakeminen onkin useimmiten nähty keinona päästä EU:n jäsenmaaksi. Suomen turvallisuuspoliittinen ratkaisu pysyttäytyä sotilaallisesti liittoutumattomana ei tässä valossa, jo täysvaltaisena EU-maana, näyttäydy mitenkään erityiseltä eikä Suomea siis ole syytä nähdä näillä parametreillä arviotuna turvallisuuspoliittisena erityistapauksena.

Suomalaisessa keskustelussa olisi kenties tarpeellista tiedostaa, että Suomessa 2000-luvulla yleistynyt poliittinen kulttuuri, joka tyypillisesti perustelee olemassaoloaan arvoilla, ei ole maailmanpolitiikassa irrallinen ilmiö. Turvallisuuspolitiikan perusteleminen arvoilla näyttäytyy ilmiönä, joka on muuttamassa maailmanpolitiikan jäsentämisen tapaa järjestelmätendensseistä (nationalismi, regionalismi ja globalismi) arvopohjaiseen jäsentelyyn, jossa arvoyhteisöjen tavoitteena lienee arvouniversalismi.

Jatkossa yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen eräänä tehtävänä voisi olla avata julkisen debatin objektiksi myös sitä, ketkä tässä jäsentelyssä ovat ensisijaisia kilpailijoita yhteisöllisistä voimavaroista. Toisin sanoen, jakaantuuko valta valtioiden ja yhteisöalueiden kesken demokratian periaatteiden mukaan, vai sellaisten poliittisten puolue toimijoiden ja talouskorporaatioiden kesken, jotka noudattavat kansainvälisissä suhteissaan samanlaisia keskinäisiä arvoja ja pelisääntöjä.

Huomionarvoista on, että arvopohjaisessakin orientaatioissa valtiot toimivat edelleen yhteisöllisiä voimavaroja hallinnoivina poliittisina toimijoina kansainvälisissä suhteissa. Näyttää myös siltä, että yhteistyön ja liittolaisuuden tavoitteena ovat edelleen säilyneet omien oikeutetuiksi koettujen materiaalien ja immateriaalien intressien turvaaminen sekä näihin, valtioon tai vallankäytön jakautumiseen kohdistuvien separatististen vaatimusten torjuminen. Näiden parametrien perusteella voidaan ajatella, että arvopohjainen orientaatio asettuu lopulta vahvistamaan ideologisen regionalismin kaltaista trendiä. Tällöin ei kuitenkaan voitane puhua perinteisestä maantieteellisestä regionalismin käsitteestä vaan pikemminkin arvoregionalismista, joka periaatteessa voi muodostaa arvo-yhteisön kuten 'länsimaat', jonka jäsenvaltiot voivat sijaita missä päin maapalloa tahansa.

Toinen tämän tutkimuksen nostattama ajatus on suunnata tutkimuksen huomio kansainvälisen politiikan arkipäiväistämiseen ja siellä tapahtuvan turvallisuuden liittyvien käsitteiden muuttamisen muotoihin ja strategioihin. Viime vuosikymmeninä on esimerkiksi ollut havaittavissa, että perustuslaillisen demokraattisen oikeusvaltion statuksen tavoittelu ja saavuttaminen on jo niin yleistynyt kehittyvien valtioiden piirissä, että kansainvälinen keskustelu on siirtynyt yhteiseksi nimettyjen arvojen käsitteellisen määrittelyperustelujen uudelleenarviointiin. Erityisesti modernin valtion erääksi perusarvoksi koetun demokratian käsitteellisyys on kasvavan mielenkiinnon kohteena. Huomion keskiössä on kysymys siitä, mikä on sen oikeudenmukainen määrittely ja kenellä ylipäätään on oikeus määrittellä sen sisältö. Vaikka on oletettavaa, että viime kädessä suurten valtioiden tulkinta demokratiasta toimii nykyisyyden kansainvälisenä normina, tulee kansainvälinen keskustelu aikaa myöten, valtasuhteiden muuttuessa, vaikuttamaan vallitsevaan käsitykseen demokratian olemuksesta.

Tämän tutkimuksen teoriataustan valossa voitaneen lopuksi todeta, että myös maailmanpolitiikkaan vaikuttavat poliittiset muutokset ja ilmiöt ovat käsitteellisesti lähestymistavasta käsin aina ajallisia ja suhteellisia, mikä asettaa vaatimuksen turvallisuuden ja turvallisuuspolitiikan perusteiden jatkuvaan uudelleenarviointiin laajemmasta historiallisesta, poliittisesta ja käsitteellisestä horisontista eikä vain tietyn tutkimusalan, elämäntavan tai ideologian tulevaisuuden odotusten ja mahdollisuuksien horisontista. Voidaan kuitenkin myös todeta, että arvo-orientoituvassa turvallisuusympäristössä ja ajattelumallissa myös kansanvallan ymmärtämisen tavat suomalaisen demokratian muotoina saavat käsitteellisesti näkökulmasta olemassaolon oikeutuksensa puolustettavina perusarvoina. Tässä turvallisuuspolitiikka lähestyy muuta politiikan

aluetta, sillä kansanvallan vastustajat löytynevät itsenäisessä valtiossa todennäköisemmin kansallisten rajojen, mutta myös EU:n ja muiden kansainvälisten yhteisöjen rajojen sisäpuolelta.

8.1.2 Tutkimuksen luotettavuuden ja tulosten arviointia

Tämä tutkimus asettuu arvioitavaksi kvalitatiivisena tutkimuksena. Tällaisen tutkimuksen nähdään olevan parhaimmillaan kokonaisvaltaista ja systemaattista kuvausta ilmiön laadusta ja nostavan arkitiedon luotettavalle ja käsitteellisesti järkevälle tasolle siten että myös laadulliset ja yksityiskohtia luonnehtivat seikat tulevat huomioon otetuksi. Tutkimuksen luotettavuutta voidaan arvioida tieteelliselle tutkimukselle asetettujen kriteerien perusteella. Arvioinnin perustan luo se, miten hyvin tutkimuksessa on onnistuttu tutkimaan sitä ilmiötä, jota pyrittiin tutkimaan. Oleellisen validiteettikriteerin muodostaa kysymys siitä, voidaanko luottaa siihen, että tutkimuksessa syntyneet tulokset pitävät paikkansa myös todellisuudessa. Olennaista tämän arvioimiseksi on se, miten teoreettinen ja metodologinen perusta sopivat loogisesti yhteen empiirisen tutkimusasetelman ja aineiston kanssa ja miten hyvin nämä ovat perusteltu ja raportoitu muiden arvioitavaksi.⁵³¹

Lukujen kuusi ja seitsemän perusteella voitaneen todeta, että tutkimuksessa on valitulla metodologialla ja tutkimusasetelmalla onnistuttu tarkastelemaan turvallisuuspolitiikkaa poliittisten toimijoiden luomana käsitteellisenä ja diskursiivisena ilmiönä ja luomaan perusteltu tulkinta poliittisten puolueiden turvallisuuspolitiikan ymmärtämisen tavoista sekä retorisisista strategioista tavoiteasettelun mukaisesti. Tämä lähtökohta ja tutkimusstrategia, missä huomio suunnataan keskeisiin toimijoihin erillisinä, eri käsiteavaruudet omaksuneina ja kilpailevina käsitteiden muokkaajina ja strategioiden luojina, ovat piirteitä, joissa tutkimus poikkeaa olennaisesti alussa esitetyistä referenssitutkimuksista ja niiden tuloksista, missä käsitteet ja niiden kehityskaaret ymmärretään hyvin pitkälti yhtenäisen kulttuurin, valtion ja kansan yhteisenä ymmärryksenä. Tutkimuksen luvussa neljä onkin kyetty arkipäiväistämään suomalaisen turvallisuuspoliittisen debatin argumentoinnissa kanonisoituja arvoja ja käsitteitä osoittamalla käsitehistoriallisella lähestymistavalla niiden, toimijoiden sosiaalisista asemoitumisesta johtuva, monimuotoisuus sekä paikallinen ja ajallinen luonne. Luvussa kolme eurooppalaisen modernin valtion ja turvallisuusorientaatioiden kontekstin tarkastelulla on luotu paitsi perusta turvallisuuspolitiikan käsitteen ymmärtämisen analyysille myös mahdollisuus nähdä puolueiden turvallisuuspoliittisen toiminnan poliittisuuden kansainväliset ulottuvuudet.

Tutkimuksen luotettavuuden varmistamiseen on pyritty monin tavoin. Luotettavuutta on rakennettu siten, että metodologia, tutkimusstrategia ja keskeisten tutkimuksellisten käsitteiden määrittelyt perustuvat tutkimuksen tavoiteasettelussa havaittujen metodologisten ongelmien ratkaisemiseksi suoritettuun laajaan käsiteteorian tarkasteluun, joka samalla antaa lukijalle kuvan tutki-

⁵³¹ Ks. Syrjälä ym. 1994, 13, 14.

jan tieteenfilosofisista ja epistemologisista lähtökohdista. Luotettavuutta voidaan katsoa lisäävän myös sen, että empiirisen aineiston analyysin käsittely- ja tulkintasäännöt on muodostettu retoriikan tutkimusperinteiden ja diskurssiteorian perusteella, jotka ovat kattavasti raportoitu teoriaosassa.

Oleellinen keino tutkimuksen luotettavuuden lisäämiseksi on ollut käyttää monipuolisesti erilaisia teorioita ja tutkimuskirjallisuutta sekä riittävän laajaa tutkimusaineistoa. Eräänä tutkimuksen luotettavuutta nostavana asiana näen myös sen, että olen käyttänyt riittävän paljon aikaa ilmiön tutkimiseen ja olen jo ammattini puolesta perehtynyt turvallisuuspolitiikan eri ulottuvuuksiin.

Turvallisuuspolitiikka on ollut runsaan kansalaiskeskustelun ja mielipiteenilmausten kohteena. Keskustelu on ollut kuitenkin usein varsin tunnepitoista ja seurannut poliittisten puolueiden johdon argumentointia tai aihepiiriltään rajoittunut niiden tai mielipidekyselyjen määrittämiin aiheisiin. Tämän vuoksi tutkimuksessa on keskitytty puolueiden ja asiantuntijoiden debattiin. Luotettavuuden parantamiseksi tutkimusaineistona ja -lähteinä on käytetty ainoastaan tekstimuodossa esitettyjä artikkeleita, kirjoja ja puolueohjelmia.

Tutkimusasetelma on muodostettu turvallisuusdiskurssista, johon sisältyy turvallisuuspolitiikkaan olennaisesti liittyvät rakenteelliset ja toiminnalliset elementit sekä lisäksi siihen keskeisesti vaikuttavat muutostekijät. Tutkimusasetelman rehabiliteettia, puolueettomuutta ja läpinäkyvyyttä on toteutettu siten, että turvallisuusdiskurssin rakenne ja toiminnalliset elementit on määritelty sekä itsenäisyyden alkuajasta useiden pätevien tutkijoiden tulkintojen evaluatiivisesta synteisistä että myös aiemmin toteutettujen selontekojen normeihin ja poliittisiin päätöksiin perustuvasta rakenteesta ja toimintatavoista.

Tutkimustulosten siirrettävyys on kvalitatiivisessa tutkimuksessa luonnollisesti tutkimustulosten hyödyntäjän harkittava tapauskohtaisesti tutkimansa ilmiön osalta vertaamalla tutkimusasetelman ja muiden tekijöiden samankaltaisuuden astetta. Toisaalta tutkimuksen teoreettinen osio tarjoaa metodologisen perustan tarkastella poliittisten toimijoiden käsitteiden ymmärtämisen tapoja myös muissa tutkimusasetelmissa.

Tutkimustulosten tulkinnessa on huomioitava, että kysymysten asettelun ja lähdeaineiston valinnan lähtökohtana on ollut turvallisuuspoliittiseen selonteon valmistelussa eniten huomiota saanut ajankohtainen debatti liittoutumisesta, minkä vuoksi analyysit painottuvat puolueiden osalta puoluejohdon sekä puolustus- ja ulkoasiainvaliokunnan jäsenten argumentointiin.

Tutkimus on luonnollisesti yksi monista turvallisuuspolitiikkaa käsittelevistä tulkinnoista ja tulkintaan liittyy edellä esitettyjen laadun ja luotettavuuden parantamiseen tähtäävien dokumentoitujen asioiden lisäksi tutkijan ammatillinen kokemus ja poliittinen asemoituminen. Toivon, että tutkimus on omalta osaltaan luomassa turvallisuuspoliittiselle keskustelulle uusia aiheita ja näkökulmia ja madaltaa myös kansalaisten kynnystä osallistua turvallisuuspoliittiseen keskusteluun.

8.2 Tiivistelmä

Suomessa turvallisuuspolitiikkaa on pidetty epäpoliittisena asiana, joka on valtiojohdon ja viranomaisten aluetta. Muutos kansallisessa ja kansainvälisessä politiikassa sekä turvallisuusympäristössä on 1990-luvulla siirtänyt turvallisuuspolitiikan parlamentaariseen hallituksen selontekojen aikakauteen, ja aikakauteen, joka vaatii kansainvälistä, arvopohjaista yhteisvastuuta. Tämä haastaa perinteisen turvallisuuspolitiikan tavat haastaen samalla kaikki poliittiset toimijat ja kansalaiset ottamaan kantaa turvallisuuspolitiikkaan.

Tutkimuksessa tarkastellaan Suomen turvallisuuspolitiikan tilaa selontekojen aikakaudella, nojaten käsitehistoriallisen ja retoriikan tutkimusperinteisiin. Tutkimusaineisto koostuu turvallisuus- ja puolustuspoliittisista selonteosta, näihin liittyvistä asiakirjoista, sekä poliittisten toimijoiden julkisesta retoriikasta. Tarkastelussa on haluttu selvittää, minkälaisia poliittisia toimintastrategioita ja turvallisuuspolitiikan käsitteen ymmärtämisen tapoja puoluepoliittisilla toimijoilla on. Tutkimuksellisenä muutosilmiönä - jonka suhteen toimijoiden retoriikkaa tarkastellaan - on painotettu Nato-keskustelua, joka on jakanut poliittisen kentän selvästi puolesta ja vastaan -ryhmittymiin.

Tutkimuksen tuloksena todetaan, että selontekojen aikakaudella turvallisuuspolitiikka on puolueiden osalta tunnistettavissa poliittiseksi toiminnaksi, jossa puolueiden arvopohjat ja strategiset tavoitteet vaikuttavat merkittävästi analyysihin ja ratkaisuvaihtoehtoihin. Tutkimuksessa myös todennetaan, että turvallisuuspolitiikan käsitteestä on vallinnut selontekojen aikakaudella kaksi erilaista poliittisiin arvopohjiin perustuvaa ymmärrystä, joita toimijat pyrkivät saamaan vallitseviksi virallisiksi tavoiksi ymmärtää turvallisuuspolitiikkaa.

Väitteitä tukevat diskurssianalyysin keinoin tehdyt havainnot ja johtopäätökset siitä, että Nato-kysymyksen äärellä leiriytyminen on hyvin vahvasti puoluesidonnaista. Tutkimuksessa todennetaan myös, että leireillä on erilaiset ideologiset perimät ymmärtää turvallisuuspolitiikan sekä siihen keskeisesti liittyvien käsitteiden (valtio, isänmaallisuus ja kansanvalta) käsitteisisältöjä.

Lisäksi tutkimuksessa todennetaan, että pienten verrokkimaiden piirissä Nato-jäsenyys institutionaalisenä ja kansainvälispoliittisena ratkaisuna on osoittautunut toisarvoiseksi verrattuna niiden haluun liittyä Euroopan unioniin, ja näin saavuttaa länsimaan status sekä päästä osalliseksi EU:n sisämarkkinoihin. Suomen, jo täysivaltaisen EU-maan ratkaisu pysytellä sotilaallisesti liittoutumattomana ei siis tässä valossa näytä mitenkään erityiseltä.

Tutkimus suosittaa, että julkisessa keskustelussa ja selonteon valmistelussa otetaan selkeämmin huomioon turvallisuuspolitiikan kansallinen ja kansainvälinen poliittisuus sekä sen yhteys EU:n turvallisuuspolitiikkaan. Lisäksi se esittää, että turvallisuuspolitiikan ensisijaisuutta vahvistetaan ulko- ja puolustuspolitiikkaan nähden.

Avainsanat: Diskurssianalyysi, Euroopan unioni, globalisaatio, isänmaallisuus, käsitehistoria, liittoutuminen, moderni valtio, Nato, turvallisuuskäsitys, turvallisuuspolitiikka, retoriikka, selonteko.

8.3 Tutkimusaineisto

8.3.1 Valtion virastojen julkaisut

Hallituksen esitys, HE 92/1997: *Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi hallituksen toimenpidekertomuksen uudistamiseen liittyvien lakien muuttamisesta*. Helsinki. Valtion painatuskeskus.

Kolmannen parlamentaarisen puolustuskomitean mietintö. Komiteamietintö 1981: 1. Helsinki: Valtion painatuskeskus.

Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunta 1986: *Suomalaiset ja turvallisuuspolitiikka*. Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunnan tiedotusjaosto. Valtion painatuskeskus.

Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunta 2004: *Suomalaisten mielipiteitä ulko- ja turvallisuuspolitiikasta, maanpuolustuksesta ja turvallisuudesta*. Tiedotteita ja katsauksia 2 / 2004, Helsinki 2004. Valtion painatuskeskus.

Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunta 2005: *Suomalaisten mielipiteitä ulko- ja turvallisuuspolitiikasta, maanpuolustuksesta ja turvallisuudesta*. Tiedotteita ja katsauksia 1 / 2005, Helsinki 2005. Valtion painatuskeskus.

Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunta 2006: *Suomalaisten mielipiteitä ulko- ja turvallisuuspolitiikasta, maanpuolustuksesta ja turvallisuudesta*. Tiedotteita ja katsauksia 2006, Helsinki 2006. Valtion painatuskeskus.

Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunta 2007: *Suomalaisten mielipiteitä ulko- ja turvallisuuspolitiikasta, maanpuolustuksesta ja turvallisuudesta*. Tiedotteita ja katsauksia 1 / 2007, Helsinki 2007.

Puolustusministeriö 2010: *Yhteiskunnan turvallisuusstrategia. Valtioneuvoston periaatepäätös 16.12.2010*. ISBN: 978-951-25-2170-8 pdf.

Puolustusministeriö 2006: *Puolustusministeriön strategia 2025. Turvallisesti tulevaisuuteen*. Puolustusministeriö. ISBN 951-25-19693-4.

Puolustusvaliokunnan lausunnot:

PuVM 1/2004 vp – VNS 6/2004 vp: Valtioneuvoston selonteko Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikasta 2004.

PuVL 4/2009 vp – VNS 1/2009 vp: Valtioneuvoston selonteko Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikasta 2009.

Selontekoon liittyvät säädökset, lähteestä: www.finlex.fi/fi/laki/alkup

262/2003: Valtioneuvoston ohjesääntö

211/2006: Laki sotilaallisesta kriisinhallinnasta

40/2000: Eduskunnan työjärjestys

1174/2005: Ulkoasiainministeriön työjärjestys

750/2000: Laki Suomen osallistumisesta Yhdistyneiden Kansakuntien ja Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestön päätökseen perustuvaan rauhanturvaamistoimintaan annetun lain muuttamisesta

731/1999: Suomen perustuslaki

Sierla, Antti 2007: *Suomen mahdollisen Natojäsenyyden vaikutukset*. Ulkoasiainministeriön selvitys 2007. UM 21.12.2007. ISSN 0782-6036. Julkaisija: Valtioneuvoston kanslia. Paino: Edita

- Tiilikainen, Teija 2008: *Selvitys Euroopan unionin Lissabonin sopimukseen sisältyvän keskinäisen avunannon velvoitteesta*. Ulkoasiainministeriön julkaisuja 2/2008. ISBN 951-724-668-2.
- Toisen parlamentaarisen puolustuskomitean mietintö. Komiteamietintö 1976: 36. Helsinki: Valtion painatuskeskus.
- Turvallisuuspoliittisen seurantaryhmän raportti 9.3.2004. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 9/2004. ISBN 952-5354-51-2
- Turvallisuuspoliittisen seurantaryhmän raportti 27.6. 2008. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 8/2008 978-952-5631-67-8
- Valtioneuvosto 1992: *Suomi ja Euroopan yhteisön jäsenyys*. Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle ja siihen liittyvä taustaselvitys. Helsinki 1992.
- Valtioneuvosto 2007: Pääministeri Matti Vanhasen II hallituksen hallitusohjelma 19.4.2007. Valtioneuvoston verkkojulkaisu: www.valtioneuvosto.fi/hallitus/hallitusohjelma/pdf/hallitusohjelma-painoversio-040507.pdf.
- Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle 6.6.1995: *Turvallisuus muuttuvassa maailmassa. Suomen turvallisuuspolitiikan suuntalinjat*. VNS 1/95.
- Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle 17.3.1997: *Euroopan turvallisuuskehitys ja Suomen puolustus*. VNS 1/97.
- Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle 13.6.2001: *Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka*. ISBN 951-53-2326-6.
- Valtioneuvoston turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selonteko 2004. VNS 6/2004. ISBN 952-5354-58-X.
- Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle 2008. *Suomen osallistuminen Naton nopean toiminnan joukkoja (NRF) täydentävään toimintaan*. VNS 1/2008 vp.
- Valtioneuvoston turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selonteko 2009. VNS 1/2009 vp.

8.3.2 Muu tutkimusaineisto

- Salonius-Pasternak, Charly (toim.) 2007: *Joidenkin puolustamisesta monen turvaamiseen. Naton tie puolustusliitosta turvallisuusmanageriksi*. Ulkopoliittisen instituutin Nato-raportti. UPI-raportti 17/2007. Muut projektiin osallistuneet: Laura Aho, Toby Archer, Hiski Haukkala, Henrikki Heikka, Arkady Moshes, Hanna Ojanen, Mikko Patokallio, Eero Vuohula sekä Raimo Väyrynen. ISBN-10: 951-769-200-5.
- Selonteon 2009 eduskuntakäsittely 11.2.2009, TV1.
- Tampereen yliopiston yhteiskuntatieteellinen tietovarasto (2007): Puolueohjelmat ja periaate-ohjelmat. <http://www.fsd.uta.fi/pohtiva>:
- Kansallinen Kokoomus. Tavoiteohjelma 1999 – 2003. 28.9.1999.
- Kansallinen Kokoomus. *Kokoomuksen globaalisatiokannanotto*. Turku 26.10.2002.
- Kansallinen Kokoomus. *Lähiajan tavoiteohjelma 2003 – 2007*. Tampere 26.10.2002.
- Kansallinen Kokoomus 2003. *Tavoitteena parempi arki – Kokoomuksen kuuden kohdan ohjelma*. Vaaliohjelma 2003.
- Kansallinen Kokoomus. *Jotta Suomella menisi paremmin*. Vaaliohjelma 27.4.2004.

- Kansallinen Kokoomus. *Turvallisuus on veräjän avaamista, ei aidan panemista*. Puoluehallituksen turvallisuuspoliittinen kannanotto 4.6.2004.
- Kansallisen Kokoomuksen periaateohjelma. Hyväksytty Joensuun puoluekokouksessa 9.-11.6.2006.
- Kokoomuksen eurovaaliohjelma 2009. 17.4.2009
- Suomen Keskusta. *Laajentuva Euroopan unioni yhdentyvässä maailmassa*. Keskustan Eurooppa-ohjelma, 25.11.2001.
- Suomen Keskusta. *Koko Suomen voimavarat käyttöön*. Vaaliohjelma, Hämeenlinna 16.6.2002.
- Suomen Keskusta. *Valoisampi vaihtoehto*. Puoluevaltuuskunnan kannanotto, 24.11.2002.
- Suomen Keskusta. *Tavoitteena turvallinen Suomi*. Keskustan oikeus- ja turvallisuustyöryhmän keskusteluasiakirja 4.3.2003.
- Suomen Keskusta 2004. *Laajempi Eurooppa, naapuruus ja maailmanyhteisö*. Eri-tyisohjelma 21.4.2004.
- Suomen Keskusta. Keskustan tavoitteet vaalikaudelle 2007 – 2011.
- Suomen Sosialidemokraattinen Puolue. *Sosiaalidemokratian periaatteet*. Yleisohjelma 1999.
- Suomen Sosialidemokraattinen Puolue. *Kannanotto kansainvälisistä kysymyksistä*. SDP:n puoluekokous 6. – 8.6.2002.
- Suomen Sosialidemokraattinen Puolue 2002. *Julkilausuma kansainvälisestä tilanteesta ja Eurooppa-politiikasta*, 8.6.2002.
- Suomen Sosialidemokraattinen Puolue 2003. *Varma vaihtoehto – työllä turvaamme hyvinvointiyhteiskunnan*. Vaaliohjelma 2003.
- Suomen Sosialidemokraattinen Puolueen puoluevaltuusto. *Turvallisuuspoliittinen kannanotto*, 14.3.2004.

8.4 Tutkimuskirjallisuus

- Ahola, Matti 2007: *Seuraavaa selontekoa silmälläpitäen*. Sotilasaikakauslehti, 82. vsk. nro 3/2007, sivut 9 – 12.
- Ahto, Sampo 2002: *Sotahistoria ja perinteet upseerinarvomaailman rakentajina*. Kirjassa: Kadettikunta ry 2002: *Ajatuksia upseerin arvomaailmasta*, sivut 28 – 35. Kadettikunta ry.
- Ahto, Sampo 2007: *Menikö kaikki pieleen?* Pekka Kantakosken kirjan *Maanpuolustusta vai strategiaa virheitä* kirja-arvostelu. Sotilasaikakauslehti, 82.vsk. nro 4/2007, sivut 41 – 43.
- Alter, Peter (1994) [1989]: *Nationalism*. St. Martin's Press Inc. NY. ISBN 0 340 600616.
- Antola, Esko 2009: Antolan internetplogit osoitteessa: www.kannuvalimo.fi/category/esko-antola
- Apunen, Osmo 1977: *Paasikiven – Kekkonen linja*. Ulkopoliittisen instituutin julkaisuja. ISBN 951-30-3754-1.
- Barnett, Thomas P. M. 2004: *Pentagon's New Map. War and Peace in twenty-first Century*. G. P. Putnam's Sons. Penguin Group (USA) Inc. ISBN 0-399-15175-3.
- Barry Buzan, Ole Wæver & Jaap de Wilde 1998, 49 – 70. *Security, A New Framework For Analysis*. Lynne Rienner Publishers. London.
- Berner, Jyrki 2001: *NATO ja sen merkitys Suomen puolustuspolitiikassa*. Kirjassa: Visuri, Pekka (toim.). 2001: *Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan linjaukset*, sivut 120 – 160. Kustannusyhtiö Otava. 2001. ISBN 951-1-17796-6.
- Borisov, Sergey 2010: *New NATO doctrine sees Russia as partner*. Lähde: <http://rt.com/politics/nato-doctrine-russia-lisbon/> New NATO doctrine sees Russia as partner. Julkaistu 20.11.2010.
- Butler, Desmond 2010: *Obama: U.S. has 'reset' relations with Russia*. Lähde: www.msnbc.msn.com/id/.../politics-white_house/ - Yhdysvallat. Julkaistu 24.6.2010.
- Clausewitz, Carl von 2002: *Sodankäynnistä*. Toimittanut Pickert, Wolfgang and Ritter, Wilhelm. Fält & Hässler, Smedjebacken. Suomentanut Eskelinen, Heikki. ISBN 951-884-227-2.
- Derrida, Jacques 1971: *Signature, Event, and Context*. Internet publication (2007). Lähde: <http://www.hydra.umn.edu/derrida/sec.html>.
- Ervasti, Pekka ja Laakso, Jaakko 2001: *Karhun naapurista Naton kainaloon. Puolueettoman Suomen marssi läntisen sotilasliiton leiriin*. WSOY: Juva, 2001.
- Estlander, Bernhard 1925: *Ernst Linder vanhempi*. Kustannusosakeyhtiö Otava. Helsinki.
- EU-NATO co-operation. <http://europa.eu/scadplus/leg/en/lvb/l33243.htm>, luettu viimeksi 11.1.2008.
- Forsberg, Tuomas 2002: *NATO-KIRJA*. Gummerus oy, Jyväskylä. ISBN 951-20-6133-3.

- Forsberg, Tuomas 2006: *Siviilivalta vai sotilasvoima – EU:n turvallisuusstrategia*. Teoksessa Forsberg, Tuomas, Jortikka-Laitinen, Tiina, Lähdevirta, Kimmo, Savola, Heikki ja Tiilikainen, Teija. 2006, *Yhteisten arvojen puolesta. Suomi ja EU:n kriisinhallinta*, sivut 30 – 48. Eurooppa-tiedotus 189/2006.
- Forsberg, Tuomas ja Vogt, Henri 2010: *Suomen ulkopoliittikan eurooppalaistuminen*. Helsingin yliopiston verkkokirja. Lähde: <http://blogs.helsinki.fi/vol-spj/ulkopoliittikka/suomen-ulkopoliittikan-eurooppalaistuminen>.
- Foucault, Michel 1972: *The Archaeology of knowledge*. London: Routledge.
- Gustafsson, Paul 1980: *Kehittyvä diplomatia turvallisuuspolitiikan välineenä*. Kirjassa Suomi, Juhani (toim.). 1981: *Näkökulmia Suomen turvallisuuspolitiikkaan 1980-luvulla*, sivut 243 – 256. Kustannusosakeyhtiö Otava. ISBN 951-1-05937-8.
- Habermas, Jürgen (2004) [1961]: *Julkisuuden rakennemuutos. Tutkimus yhdestä kansalaisyhteiskunnan kategoriasta*. Suom. Veikko Pietilä. Vastapaino. Tampere 2004. ISBN 951-768-148-8.
- Hacker, P. M. S. (2000) [1997]: *Wittgenstein. Ihmisluonnosta*. Otava. Helsinki 2000.
- Hakovirta, Harto 2002: *Maailmanpolitiikka. Teoria ja todellisuus*, ISBN 951-95239-1-X.
- Halonen, Kyösti 2001: *Teknisen kehityksen haasteet Suomen puolustukselle*. Kirjassa: Visuri, Pekka (toim.). 2001: *Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan linjaukset*, sivut 190 – 212. Kustannusyhtiö Otava. 2001. ISBN 951-1-17796-6.
- Halonen, Tarja 2006: *Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikka*. Toim. Harjula, Liisa, Kettunen, Helmiina, Lehtolainen, Talvikki ja Vänskä-Kauhanen, Tarja. Jyväskylän yliopisto. ISBN 951-39-2688-5.
- Halsti, Wolf, H. 1969: *Me, Venäjä ja muut*. Otava. Helsinki 1969.
- Halsti, Wolf, H. 1973: *Vapaudesta ja demokratiasta*. Otava. Keuruu 1973. ISBN 951-1-00913-3.
- Halsti, Wolf, H. 1979: *Euroopan kriisi 1987*. Otava. Keuruu 1979. ISBN 951-1-05526-7.
- Harle, Vilho 1996: *Kulttuurien sota ja Suomi*. Teoksessa Kekäle Petri (toim.) 1996: *Euroopan unioni ja Suomen turvallisuus*, sivut 14 – 20. Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunta. Helsinki 1996. ISBN 951-25-0751-X.
- Harle, Vilho ja Moisio, Sami 2000: *Missä on Suomi. Kansallisen identiteettipolitiikan historia ja geopolitiikka*. Vastapaino, Tampere 2000. ISBN 951-768-076-7.
- Harle, Vilho (toim.). 2007: *Näkökulmia kansainvälisen politiikan tutkimukseen*; sivut 93 – 110. *Studia Politica* Tampereensis 18. ISBN 978-951-44-7163-6.
- Hartiala, Kaarlo 1986. Esipuhe teoksessa: *Suomalaiset ja turvallisuuspolitiikka*. Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunta. Helsinki 1986. ISBN 951-25-0373-5.
- Heikkilä, Kaisa 2000: *Suomi ja Naton rauhankumppanuusohjelma*. Pääesikunnan kansainvälisen osaston julkaisuja 2 / 2000. Pääesikunta, Helsinki, 2000.
- Heinonen, Veikko 2008: *Sotilas, maanpuolustus ja isänmaa turvallisuusdiskurssissa – venyvätkö käsitteet vai tulkinnat?*, Kolmiosainen artikkelisarja. Sotilasaikakauslehti, 83. vuosikerta: nro 3/2008, sivut 46 – 52, nro 4/2008, sivut 51 – 58 ja nro 5/2008, sivut 54 – 59.

- Heinonen, Veikko 2009: *Generating policy in a changing governmental environment: How to study security policy in generation?* Teoksessa *Anali. Hrvatskog politološkog društva 2008*, sivut 347 – 366. International Political Science Abstracts, IPSA:n julkaisusarja. Croatian Political Science Association 2009.
- Hersalo, N.V 1951: *Suojeluskuntain historia I. Puolustustahtoinen kansa*. Toinen painos. Hata oy. Vaasa 1951.
- Hersalo, N.V 1962: *Suojeluskuntain historia II. Puolustuskelpoinen kansa. Hätävaarasta välttämättömyys*. Hata oy. Vaasa 1962.
- Howarth, D., Norval, A., Stavrakakis, Y. 2000: *Discourse Theory and Political Analysis*, Manchester: Manchester University Press.
- Howarth, David 2004: *Applying discourse theory: The Method of articulation*. Teoksessa: D. Howarth & J. Torfing (eds.), *Discourse Theory in European Politics*, London: Pgrave Macmillan.
- Howarth, David 2004: *Discourse Theory in European Politics*, Teoksessa: D. Howarth & J. Torfing (eds.), *Discourse Theory in European Politics*, London: Pgrave Macmillan. Sivut 318 – 319.
- Huru, Jouko 1996: *Sotilaallisen ulottuvuuden merkitys Euroopan turvallisuuden rakentamisessa*. Teoksessa Kekäle, Petri (toim.) 1996: *Euroopan unionin ja Suomen turvallisuus*, sivut 62 – 66. Maanpuolustustiedotuksen MTS:n tutkimus- ja seminaariselosteita n:o 6.
- Hyvärinen, Matti 2000: *"Kansanvalta" argumenttina puolueohjelmissa*. Teoksessa Anitta Kananen, Kari Palonen & Suvi Soininen (toim.) 2000: *Valtapolitiikka – analyysijä valtapuheesta*. Valtio-opin julkaisuja 75. Jyväskylän yliopisto 2000. ISBN 951-39-0691-4, sivut 54 – 81.
- Hägglund, Gustav 1994: *Puolustusvoimat ei halunnut neuvoa kansalaisia EU-äänestyksessä*. Suomen Upseeri 1994, sivut 6 – 8.
- Hägglund, Gustav 2006: *Leijona ja kyyhky*. Kustannusyhtiö Otava. ISBN-13: 978-951-1-21161-7.
- Hägglund, Gustav 2007: *Natoonko?* Sotilasaikakauslehti, 82. vsk. nro 4/2007, sivut 21 – 23.
- Hägglund, Gustav 2010: *Suomen puolustuskyöyn tekijät uudella vuosikymmenellä*. Sotilasaikakauslehti, 85. vsk. nro 4 /2010, sivut 9 – 15.
- Häkkinen, Kaisa (2007) [2004]: *Nykysuomen etymologinen sanakirja*. WSOY, Juva 2007.
- Iivonen, Jyrki 1993: *Nation States in Europe*. Teoksessa Iivonen, Jyrki. Toim. 1993: *The Future of The Nation State in Europe*, sivut 3 – 10. Edward Elgar Publishing Limited, Aldershot, England. ISBN 1 85278 740 6.
- Jakobson, Max 2003: *Tilinpäätös*. Otava. ISBN 951-1-18856-9.
- Jakobson, Max 2005: *Tulevaisuus?* Otava. ISBN 951-1-20354-1.
- Jouko, Petteri ja Palokangas Marko 2010: *Menneisyyden kokemukset tulevan perustana. Suomen puolustusjärjestelmä muutostilassa*. Kylkirauta, nro 2/2010, sivut 40 – 44. Kadettikunta ry.
- Järvenpää, Pauli 2007: *Selko-08*, Nettikolumni 10.6.2007.
http://www.defmin.fi/index.phtml?677_m=319.8&s=271.

- Järvinen, Lauri 1995: *Kalajoen Suojeluskunta ja Lotta-Svärd*. Lauri Järvinen, Yli-vieska 1995. ISBN 951-97978-3-1.
- Järnefelt, Arvid (1997) [1893]: *Isänmaa*. Raamattutalo. Pieksämäki 1997. ISBN 951-717-960-X.
- Kadettikunta ry. 1999: *Ajatuksia upseerin arvomaailmasta*. Kadettikunta ry. ISBN 951-98334-0-4.
- Kaira, Lauri 1996: *Suomen on keskusteltava myös tulevista valinnoistaan*. Loppupu-heenvuoroartikkeli teoksessa Kekäle, Petri. 1996: *Euroopan unionin ja Suo-men turvallisuus*, sivut 121 - 125.
- Kanerva, Jukka 1990: *Diagnoosi ja toiminta*. Tutkimus Machiavellin Il Principe -teoksen poliittisesta retoriikasta. Jyväskylän yliopiston valtio-opin laitok-sen julkaisuja No. 61. ISBN 951-680-286-9.
- Kanerva, Jukka 1994: *Ryvettymisen hyvä puoli*. Jyväskylän Yliopisto, nykykult-tuurin tutkimusyksikkö.
- Kangaspuro, Markku ja Matinpuro, Teemu (Toim.) 2003: *Suomi ja Nato. Euroop-palaisia näkökulmia sotilasliitosta.*, Suomen rauhanpuolustajat. Like. ISBN 952-471-236-9.
- Kant, Immanuel (1989) [1795]: *Ikuseen rauhaan: Valtio-oikeudellinen tutkielma* (Zum Ewigen Frieden: Ein philosophischer Entwurf). Jaakko Tuomikos-ken käännös.
- Karlsson, Fred ja Wiberg, Matti 2010: *Puolueissa on eroja! Periaateohjelma-analyysi*. Artikkelit Poliittikkalehdessä 1/ 2010, sivut 54 - 66. Julkaisija: Valtiotieteel-linen yhdistys r.y.
- Kaskeala, Juhani 1996: *Turvallisuuspolitiikan muutos ja turvallisuuden uudet uhka-tekijät*. Puhe puolustusministeriön puolustuspoliittisen osaston osastopääl-likönä ulkoministeriön suurlähettiläskokouksessa 22.8.1996.
- Kaskeala, Juhani 2007: *Kysele maanpuolustuksesta*. Radiohaastattelu YLE 1:llä 10.12.2007.
- Kekkonen, Urho 1975: Puhe 31.7.1975 Euroopan turvallisuus- ja yhteistyökonfe-renssin III vaiheessa Helsingissä. Ulkopolitiikka -lehti 3/1975, sivu 75.
- Kekkonen, Urho 1977: *Nimellä ja nimimerkillä 1*. Toim. Tyrkkö, Maarit ja Korho-nen, Keijo. Otava, Keuruu 1977. ISBN 951-1-04641-1.
- Kekkonen, Urho 1981: *Tamminiemi*. Weilin & Göös, Espoo 1981.
- Kekäle, Petri (toim.) 1995: *Euroopan turvallisuus ja Suomen turvallisuus*. Maan-puolustustiedotuksen suunnittelukunta. ISBN 951-25-0751-X.
- Kemiläinen, Aira 1993: *Patriotism and Nationalism*. Teoksessa, Iivonen, Jyrki (toim.). 1993: *The Future of The Nation State in Europe*, sivut 31 - 51. Edward Elgar Publishing Limited, Aldershot, England. ISBN 1 85278 740 6.
- Kiikeri, Mika ja Ylikoski, Petri 2004: *Tiede tutkimuskohteena*. Gaudeamus kirja. Yliopistokustannus oy. ISBN 951-662-926-1.
- Kiljunen, Kimmo 2006: *Security policy and neutrality*. Internet julkaisu, lähde: <http://www2.eduskunta.fi/fakta/edustaja/464/liittoutumattomuus.htm>.
- King, Alexander & Schneider, Bertran 1993: *The First Global Revolution. A report by council of the club of Rome*. Julkaisija: Pantheon, 1st edition Orient Longman Limited 1993. ISBN-10: 0679738258

- Klinge, Matti 2002: *Kulttuuriperinnön vaikutus suomalaisen upseerin arvomaailmaan*. Teoksessa Kadettikunta ry 2002: *Ajatuksia upseerin arvomaailmasta*, sivut 23 – 27. Kadettikunta ry.
- Kivi, Aleksis 1954: *Kootut runot*. Toim. Lauri Viljanen. Werner Söderström Osakeyhtiö. Helsinki.
- Koselleck, Reinhard (2004) [1985]: *Futures Past, [Vergangene Zukunft]*. Keith Triben käännös. Columbia University Press. ISBN 978-0-231-12771.
- Koskinen, Johannes 2001: *Suomen puolustusjärjestelmä integroituvassa maailmassa*. Puheenvuoro Lahden Paasikiviseuran jäsentilaisuudessa 4.12.2001. Lähde: <http://www.om.fi/Etusivu/Ajankohtaista/Ministerinpuheita>
- Kotkavirta, Jussi 2007: *Luentosarja tieteen etiikasta*. Jyväskylän yliopisto.
- Kuukkanen, Jouni 2006: *Minkä historiaa käsittehistoria on?* http://www.ennenjanyt.net/2006_1/referee/kuukkanen.html, luettu viimeksi 15.11.2009.
- Käkönen, Jyrki 1983: *Anders Chydenius ja 1700-luvun suomalainen valtio-opin ajattelu*. Kirjassa: Nousiainen, Jaakko ja Dag Anckar. 1983: *Valtio ja yhteiskunta. Tutkielmia suomalaisen valtiollisen ajattelun ja valtio-opin historiasta*, sivut 37 – 58. Werner Söderström Osakeyhtiö. ISBN 951-0-11951-2.
- Kääriäinen, Seppo 2003: *"Turvallisuuspoliittisella linjalla on oltava kansan selkeän enemmistön hyväksyntä myös jatkossa."* Haastattelu Sotilasaikakauslehdessä, 78. vsk. nro 9/2003, sivut 9 – 14.
- Kääriäinen, Seppo 2003: *Turvallisuuspoliittisella linjalla on oltava kansan selkeän enemmistön hyväksyntä myös jatkossa*. Haastattelu Sotilasaikakauslehdessä 9/2003, sivut 9 – 14.
- Laclau, Ernesto 2004: *Universalism, Particularism and the Question of Identity*. In: D. Howarth & J. Torfing (eds.), *Discourse Theory in European Politics*, London: Palgrave Macmillan.
- Laclau, Ernesto 2005: *On populist reason*. London: Verso.
- Laclau, Ernesto and Mouffe, Chantal 1985: *Hegemony and Socialist Strategy*. London: Verso.
- Lagerstam, Kaarle 2005: *Naton muutos. Tutkimus Naton sotilaallisen rakenteen kehittämiseen vaikuttaneista tekijöistä kylmän sodan jälkeen*. Maanpuolustuskorkeakoulun strategian laitos. ISBN 951-25-1643-8.
- Lagerspetz, Eerik 2005: *Julkisuus ja demokratia ulkopoliittisessa päätöksenteossa*. Internetjulkaisu osoitteessa <http://users.utu.fi/minjok/pdf/Lagerspetz.pdf>.
- Laitinen, Kari 2005: *Suomalainen asevelvollisuus. Historiallinen kaari. Kehitys ja kansallinen olemus*. Kirjassa, Nokkala Arto, Laitinen Kari, 2005, *Suomalaisen asevelvollisuuden kaari ja haasteet*, sivut 7 – 107.
- Lappalainen, Tuomo ja STT 2009. *Dmitri Medvedev nosti jälleen esiin turvallisuus-sopimuksen - tästä on kyse*. Internetartikkeli 21.4.2009. Lähde: <http://suomenkuvalehti.fi/jutut/politiikka/dmitri-medvedev-nosti-jalleen-esiin-turvallisuussopimuksen-tasta-on-kyse>.
- Lehecka, Miroslav 2003: *Tsekki samettivallankumouksen jälkeen*. Teoksessa Nyysönen, Heino (toim.). 2003: *Itäinen Keski-Eurooppa vuonna 2004*, sivut 82 –

114. Aleksanteri instituutin sarjajulkaisu B: 28, Helsinki 2003. ISBN 952-10-1309-5.
- Lehto, Martti 2003: *Nato kriisissä*. Sotilasaikakauslehti, 78. vsk. nro 3/2003, sivu 5.
- Lehto, Martti 2007: *Puoluejohtajien haastattelu: Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan linjauksia*. Sotilasaikakauslehti, 82. vsk. nro 2/2007, sivut 9 – 15.
- Lejins, Atis (toim.) 2000: *Baltic Security Prospects at the Turn of the 21st Century*. Aleksanteri-instituutti. ISBN 951-45-9067-8.
- Liikanen, Ilkka 2003: *Kansa*. Teoksessa, *Käsitteet liikkeessä. Suomen poliittisen kulttuurin käsittehistoria*, sivut 257 – 308. Vastapaino, Tampere (2003). ISBN 951-768-130-5.
- Limnell, Jarno 2008: *Toimiiko turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selontekomenettely?* Maanpuolustuskorkeakoulu. Strategian laitoksen julkaisusarja 4: Työpapereita No 26. ISSN 1236-4983.
- Limnell, Jarno 2008: *Upseerina 100-vuotiaassa Suomessa*. Teoksessa Kadettikuntary, 2002: *Ajatuksia upseerin arvomaailmasta*, sivut 39 – 48.
- Limnell, Jarno 2009: *Suomen uhkakuvaolitiikka 2000-luvun alussa*. Väitöskirja. Maanpuolustuskorkeakoulu. Strategian laitoksen julkaisusarja 1: Strategian tutkimuksia No 29. ISBN 978-951-25-2036-7.
- Limnell, Jarno ja Moberg, Michael 2007: *Järki ja tunteet Nato-keskustelussa*. Sotilasaikakauslehti, 82. vsk. nro 8/2007, sivut 22 – 27.
- Lintula, Petri. 1995: *Valtion turvallisuus on aina yksilön turvallisuutta ja päinvaastoin*. Sotilasaikakauslehti, 70. vsk. nro 10 / 1995, sivut 13 – 14.
- Long, Richard 1986: *The Role of Audience in Chaim Perelman's New Rhetoric* Journal of Advanced Composition Volume 4:ssä. Artikkelin Chaim Perelmanin and L.Olbrechts-Tytecan, 1969 kirjoittamasta *The New Rhetoric: A Treatise on Argumentation*: University of Notre Dame Press, 1969. Lähde: www.jacweb.org/Archived_volumes/Text_articles/V4_Long.htm luettu viimeksi 28.10.2008.
- Luoto, Jari 1997: *Ulkopolitiikka ja ihmisoikeudet (Foreign policy and human rights)*. University Press Finland. ISBN 951-662-701-3.
- Mannerheim, Gustaf 1951 I: *Muistelmat*. Suom. Lauri Hakulinen. Kustannusyhdistö Otava. Helsinki.
- Matilainen, Jouko 1990: *Maanpuolustus ja kansantalous. Poliittisten päättäjien kansantaloudellisia argumentointia maanpuolustuskysymyksissä vuosina 1945 – 1986*. Jyväskylän yliopiston valtio-opin julkaisu n:o 60. ISBN 951-680-273-7.
- Merikoski, Veli 1980: *Valtiotietoa paloittain*. Länsi-Savon kirjapaino oy. Mikkeli. ISBN 951-862-004-0.
- Mickelsson, Rauli 2007: *Suomen puolueet, historia, muutos ja nykypäivä*. Osuuskunta Vastapaino. ISBN 978-951-768-217-6.
- Miklóssy, Katalin 2003: *Unkari, rajojen avaaja*. Teoksessa Nyyssönen, Heino (toim.) 2003: *Itäinen Keski-Eurooppa vuonna 2004*, sivut 51 – 81. Aleksanteri instituutin sarjajulkaisu B: 28, Helsinki 2003. ISBN 952-10-1309-5.

- Moisio, Sami 2007: *Valtiomuutoksen tuottaminen Suomessa. Poliittisen maantieteen näkökulma*. Poliittika -lehti XLIX vsk. nro 4/2007, sivut 229 – 247. Valtiotieteellisen yhdistyksen julkaisu. ISSN 0032-3365.
- Moisio, Sami 2007: *Valtiomuutokset ja maanpuolustus*. Artikkelikylkirauta -lehdessä 4/2007, sivut 16 – 20.
- Musial, Kazimierz 2003: *Puola, Euroopan unionin suurin tulokas*. Teoksessa Nyysönen, Heino (toim.) 2003: *Itäinen Keski-Eurooppa vuonna 2004*, sivut 23 – 50. Aleksanteri instituutin sarjajulkaisu B: 28, Helsinki 2003. ISBN 952-10-1309-5.
- Myrsky, Matti 2000: *Valmiuslait ajan tasalle*. Sotilasaikakauslehti, 75. vsk. nro 9/2000, sivut 20 – 24.
- Möller, Frank 2003: *Metsä on ensin kulttuuria sitten luontoa. Metsäveljesten muisto osana Baltian maiden identiteettipoliittikkaa*. Kirjassa Linjakumpu Aini ja muut. 2003, *Sodan ja rauhan identiteetit*, sivut 95 – 113.
- Niskanen, Hannu 2002: *Moraali, uskonto ja etiikkaupseerin arvomaailmassa*. Artikkelikirjassa: *Ajatuksia upseerin arvomaailmasta*, sivut 36 – 41. Kadettikuntary, 2002. ISBN 951-98334-0-4.
- Nousiainen, Jaakko (1998)[kymmenes, uudistettu laitos]: *Suomen poliittinen järjestelmä*. Wsoy, Juva 1998. ISBN 951-0-22759-5.
- Nousiainen, Jaakko ja Dag Anckar (toim.) 1983: *Valtio ja yhteiskunta. Tutkielmia suomalaisen valtiollisen ajattelun ja valtio-opin historiasta*. Werner Söderström Osakeyhtiö. ISBN 951-0-11951-2.
- Nurmi, Hannu 1983: *Valtio-oppi 1600-luvun Turun akatemiassa*. Teoksessa, Nousiainen, Jaakko ja Dag Anckar. 1983: *Valtio ja yhteiskunta. Tutkielmia suomalaisen valtiollisen ajattelun ja valtio-opin historiasta*, sivut 15 – 33. Werner Söderström Osakeyhtiö. ISBN 951-0-11951-2.
- Nyysönen, Heino (toim.) 2003: *Itäinen Keski-Eurooppa vuonna 2004*. Aleksanteri instituutin sarjajulkaisu B: 28, Helsinki 2003. ISBN 952-10-1309-5.
- Nyysönen, Heino 2003: *Slovakia, Unkarin ja Tšekin varjossa*. Teoksessa Nyysönen, Heino (toim.) 2003: *Itäinen Keski-Eurooppa vuonna 2004*, sivut 115 – 144.
- Oliver, Dawn ja Heater, Derek 1994: *The Foundations of Citizenship*. Harvester Wheatsheaf, Hertfordshire 1994. ISBN 0-7450-1421-6.
- Paakkinen, Juhani 2002: *11.syyskuuta 2001 muutti maailman vai muuttiko?* Sotilasaikakauslehti, 77. vsk. nro I/2002, sivut 26 – 32.
- Palmujoki, Eero 2007: *Kansainvälisten suhteiden normien rajat*. Teoksessa, Harle, Vilho (toim.) 2007: *Näkökulmia kansainvälisen politiikan tutkimukseen*, sivut 93 – 110. *Studia Politica* Tampere 18. ISBN 978-951-44-7163-6.
- Palonen, Emilia 2007: *Diskurssiteoriaa ja radikaalia demokratiaa*. Helsingin yliopisto.
- Palonen, Emilia 2007: *The Rhetoric of Skinner and Laclau: Critical Approaches to Politics*. Helsingin yliopisto.
- Palonen, Kari 1988: *Tekstistä politiikkaan*. Karisto oy. Hämeenlinna 1988.

- Palonen, Kari 1994: *Politics, Rhetoric and Conceptual History. Studies on modern languages of political theory*. Jyväskylän yliopiston valtio-opinlaitoksen julkaisuja 6. Jyväskylä 1994. ISBN 951-34-0363-7.
- Palonen, Kari 1996: *Retorinen käänne poliittisen ajattelun tutkimuksessa*. Vastapaino. Tampere 1996.
- Palonen, Kari 2000: *Max Weberin epäsovinnainen demokratian puolustus*. Teoksessa, Anitta Kananen, Kari Palonen & Suvi Soininen (toim.) 2000: *Valtapolitiikkaa – analyysyjä valtapuheesta*. Sivut 82 – 99. Valtio-opin julkaisuja 75. Jyväskylän yliopistopaino 2000. ISBN 951-39-0691-4.
- Palonen, Kari 2000: *Max Weberin epäsovinnainen demokratian puolustus*. Teoksessa Anitta Kananen, Kari Palonen Suvi Soininen (Toim.): *Valtapolitiikkaa – analyysyjä valtapuheesta*. Valtio-opin julkaisuja 75. Jyväskylän yliopisto 2000. ISBN 951-39-0691-4. Sivut 82 – 99
- Palonen, Kari 2003: *Quentin Skinner: History, Politics, Rhetoric*. Polity Press in association with Blackwell Publishing Ltd. Cambridge. ISBN 0-7456-2856-7.
- Palonen, Kari 2003b: *Politiikka*. Teoksessa Palonen ja muut 2003: *Käsitteet liikkeessä*. Vastapaino, Tampere. ISBN 951-768-130-5.
- Patomäki, Heikki 2008: *The Political Economy of Global Security. War, Future Crises and Changes in Global Governance*. Routledge. ISBN 978-0-415-47979-0.
- Pekonen, Kyösti 2010: *Neljä näkökulmaa valtaan II Valta rakenteissa (struktuurialismi ja poststruktuurialismi)* Verkko-opetusmateriaali. Lähde: www.valt.helsinki.fi/vol/opiskelu/opas/0910/y205/2101pekonen.pdf.
- Peltoniemi, Rainer 2007: *Natojäsenyyden sotilaalliset vaikutukset*. Sotilasaikakauslehti, 82. vsk. nro 6 - 7/2007, sivut 18 – 23.
- Penttilä, Risto E. J. 1991: *Finland's Search for Security through Defence*. Macmillan Academic and Professional LTD Houndsmills, Basingstoke, Hampshire RG21 2XS and London.
- Penttilä, Risto E. J. 2008: *Suomen ulkopolitiikan idea, Elinkeinoelämän valtuuskunnan EVA:n verkkoartikkeli*. lähde: http://www.eva.fi/files/2170_suomen_ulkopolitiikan_idea_.pdf.
- Penttilä, Risto.E.J. 2008: *Arvomaailman muutostrendit Euroopassa ja Suomessa*. Artikkeliteoksessa Torsti Siren (toim.) 2008: *Upseerina 100-vuotiaassa Suomessa*, sivut 35 – 38. Maanpuolustuskorkeakoulun Johtamisen laitos ja Kadettikunta ry.
- Pisto, Martti 2007: *Turvallisuus ja turvallisuusjohtaminen. Asennetta, osaamista ja reagointikykyä riskejä vastaan*. Sotilasaikakauslehti, 82. vsk. nro 3/2007, sivut 45 – 49.
- Platon, (2007) [1981]: *Valtio*. Marja Itkonen-Kailan suomennos. Otavan Kirjapaino Oy. ISBN-13: 978-951-1-21867-8.
- Pohjois-Atlantin sopimus 1949, *The North Atlantic Treaty, Washington D.C. – 4 April 1949, article 10*. Lähde: http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_17120.htm

- Puheloinen, Ari 2009: Puhe Maanpuolustuskurssi-yhdistys ry:n syyskokouksessa Helsingissä 15.10.2009. Lähde:
www.mil.fi/ puolustusvoimainkomentaja.
- Puistola, Juha-Antero 2007: *Uudet uhkat?* Sotilasaikakauslehti, 82. vsk. nro 4/2007, sivut 61 – 62.
- Pulkkinen, Tuija 1983: *J.V.Snellmanin valtio-oppi*. Teoksessa Nousiainen, Jaakko ja Dag Anckar. 1983: *Valtio ja yhteiskunta. Tutkielmia suomalaisen valtiollisen ajattelun ja valtio-opin historiasta*, sivut 62 – 92. Werner Söderström Osakeyhtiö. ISBN 951-0-11951-2.
- Pulkkinen, Tuija 2003: *Valtio*. Teoksessa, *Käsitteet liikkeessä. Suomen poliittisen kulttuurinkäsitehistoria*, sivut 213 – 256. Vastapaino, Tampere 2003. ISBN 951-768-130-5.
- Puro, Jukka-Pekka 2003: *Puhetaidosta retoriikkaan*. Tampereen yliopiston verkkojulkaisu. Lähde:
<http://www.uta.fi/laitokset/kirjasto/oppimiskeskus/verkkoaineisto/yht/puro.pdf>.
- Rahkonen, Juho 2004: *Nato ja Media. Suomen Natojäsenyydestä käyty julkinen keskustelu 2003 – 2004*. Tampereen yliopiston journalismin tutkimusyksikkö.
http://www.defmin.fi/files/338/2138_Nato_ja_media.pdf.
- Rahkonen, Juho 2007: *Journalismi taistelukenttänä. Suomen Natojäsenyydestä käyty julkinen keskustelu 2003 – 2004*. Väitöskirja. Tampereen yliopiston tiedotusopin laitos. ISBN 951-44-6697-7.
- Rainio-Niemi, Johanna 2005: *Kommentti suomalaisuuden muuttuvista kuvista muistamisen politiikan ja kansallisten traditioiden valossa*. Artikkeliteoksessa Sinkko, Risto (toim.), 2005: *Arvot ja velvollisuudet isänmaan puolustuksessa*, sivut 49 – 66. Maanpuolustuskorkeakoulu. Johtamisen laitos. Julkaisusarja 2. Artikkelikokoelmat n:o 14, 2005. ISBN 951-25-1594-6.
- Raitasalo, Jyri 2008: *Turvallisuusympäristön muutos ja Suomen puolustus*. Maanpuolustuskorkeakoulu. Strategian laitoksen julkaisusarja1: Strategian tutkimuksia No 23. ISBN 978-951-25-1876-0.
- Ramel, Stig 2005: *Yrjö Maunu Sprengtporten – Maanpetturi ja patriootti*. Suom. Iiro Kuuranne. Otavan Kirjapaino Oy. ISBN 951-1-19074-1.
- Rantapelkonen, Jari & Kotro, Arto 2007: *Ministeri Häkämies tyytyväinen puolustuksen nykymalliin*. Kylkirauta 3/2007, sivut 4 – 7.
- Rantapelkonen, Jari 2008: *Arvot, suomalainen upseeri ja Nato*. Kirjassa Kadettikunta ry, 2002: *Ajatuksia upseerin arvomaailmasta*, sivut 55 – 60. Kadettikunta ry.
- Rein, Theodolf (1981)[1895]: *Juhana Vilhelm Snellman I*. (Neljäs painos) Kustannusosakeyhtiö Otava. ISBN 951-1-06242-5 I osa.
- Rein, Theodolf (1981)[1899]: *Juhana Vilhelm Snellman II*. (Neljäs painos) Kustannusosakeyhtiö Otava. ISBN 951-1-06243-3 II osa.
- Remes, Seppo 2009: *Venäjä kokee sotilaallista uhkaa lännestä*. Artikkeliteoksessa 1 / 2009, internetjulkaisu. Lähde:
www.ulkopoliitikka.fi/article/459/seppo_remes_vena_ja_kokee_sotilaallista_uhkaa_lannesta.

- Ries, Tomas 1999: *Finland and Nato*. Maanpuolustuskorkeakoulu. Strategian laitoksen julkaisusarja 1, no. 15. Helsinki 1999.
- Roithner, Thomas 2003: *Euroopan unionin militarisointi ja Itävallan puolueettomuus*. Teoksessa Markku Kangaspuro ja Teemu Matinpuro (toim.) *Suomi ja Nato*, sivut 99 – 125. Suomen rauhanpuolustajat. ISBN 952-471-236-9.
- Rosas, Allan 1996: *The Decline of Sovereignty*. Teoksessa Iivonen, Jyrki (toim.) 1993: *The Future of The Nation State in Europe*, sivut 130 – 158. Edward Elgar Publishing Limited, Aldershot, England. ISBN 1 85278 740 6.
- Russell, Bertrand (2001) [1946]: *Länsimaisen filosofian historia. Osa 1. ja Osa 2.* Suom. A. Hollo. Osa 1. ISBN 951-0-17867-5. Osa 2. ISBN 951-0-17886-1. Juva 2001.
- Salminen, Pertti 2000: *Kansainvälisyys ei syö kotimaan puolustusta*. Sotilasaikakauslehti, 75. vsk. nro 9/2000, sivut 9 – 16.
- Salolainen, Pertti 2007: *Jäähyväiset Natolle? Pertti Salolainen pelkää, että Suomi voi menettää mahdollisuutensa päästä koskaan läntisen sotilasliiton jäseneksi*. Salolainen Tuomo Lappalaisen haastattelussa Suomen kuvalehden nettiartikkelissa 18.9.2007, Suomen kuvalehti SK 37/2007.
- Salolainen, Pertti 2009: Radiohaastattelu 24.2.2009 Lähde: <http://yle.fi/puhe/paivankansanedustaja.php?id=3443>.
- Salomaa, Erkki 1947: *Ammattiyhdistystiedon kirja I*. Suomen ammattiyhdistysten keskusliitto (SAK) r.y. Helsinki 1947.
- Saukkonen, Pasi 1999, *Suomi, Alankomaat ja kansallisvalion identiteettipolitiikka*. Suomalaisen kirjallisuuden seuran toimituksia 752. ISBN 751-746-104-6.
- Schimmelfennig, Frank 2003: *The EU, NATO and the Integration of Europe*. ISBN-13: 9780511056437, ISBN-10: 0511056435.
- Sihvola, Juha 1997: *Aristoteleen retoriikasta*. Internetartikkeli, Filosofinen aikakauslehti 1/97. Lähde: http://www.netn.fi/197/netn_197_sihv.html
- Sinkko, Risto (toim.) 2005: *Arvot ja velvollisuudet isänmaan puolustuksessa*. Maanpuolustuskorkeakoulu. Johtamisen laitos. Julkaisusarja 2. Artikkelikoelmat n:o 14, 2005. ISBN 951-25-1594-6.
- Sipilä, Hannu 2010: *Pääsihteerin palsta*. Sotilasaikakauslehti, 85. vsk. nro 5/ 2010, sivut 28 – 29. Myös verkko julkaisuna osoitteessa: http://www.upseeriliitto.fi/files/1716/Palvelusstatuksen_mukaan.pdf.
- Sipponen, Kauko 2000: *Kansalainen - isäntä vai renki*. WSOY 2000. ISBN-13: 9789516700321.
- Sirén, Torsti (toim.) 2008: *Upseerina 100-vuotiaassa Suomessa. Millä arvoilla muutoksen maailmassa?* Maanpuolustuskorkeakoulun johtamisen laitos ja kadettikunta. Maanpuolustuskorkeakoulun johtamisen laitoksen julkaisusarja 2. Artikkelikokoelmat 20/ 2008. ISBN 978-951-25-1883-8.
- Skinner, Quentin (2006) [2002]: *Visions of Politics*. Cambridge University Press. ISBN-13 978-0-521-58105-9.
- Skinner, Quentin 1978a ja b: *The Foundations of Modern Political Thoughts I ja II*. Cambridge University Press. Cambridge.
- Stavrakakis, Yannis 1999: *Lacan and Political*. London, UK: Routledge, pi. <http://si-te.ebrary.com /Lib/ jyvaskyla/Doc?id =10054692&ppg=2>.

- Stubb, Alexander 2008: *Suomi tarvitsee kaksi idänpolitiikkaa*. Ulkoasiainministeriön nettikolumni 16.12.2008. www.defmin/ artikkelit ja kolumnit.
- Sun Tzu (2000) [1963]: *Sodankäynnin taito*. Toim. Griffith, Samuel, B. Suom. Karkkolainen, Heikki. Tietosanoma Oy. ISBN 951-885-040-2.
- Suomi, Juhani 1980: *1970 luovun perintö*. Kirjassa Juhani Suomi (toim.) 1980: *Näkökulmia Suomen turvallisuuspolitiikkaan 1980-luvulla*, sivut 11 - 45. Kustannusosakeyhtiö Otava. ISBN 951-1-05937-8.
- Suomi, Juhani 1986: *Urho Kekkonen 1936-1944. Myrrysmies*. Kolmas painos. Kustannusosakeyhtiö Otava. ISBN 951-1-06567-X.
- Suoninen, Eero 1993: *Kielen käytön vaihtelevuuden analysoiminen*. Teoksessa: Arja Jokinen & Kirsi Juhila & Eero Suoninen: *Diskurssianalyysin aakkoset pp. 48 - 74*. Tampere: Vastapaino.
- Syrjälä, Ahonen, Syrjäläinen, Saari 1994: *Laadullisen tutkimuksen työtapoja*. Tekijät ja kirjayhtymä 1994.
- Tarkka, Jukka 2002: *Puolustuspolitiikan uusi viritys - ehkä sittenkin?* Sotilasaikakauslehti, 77. vsk. nro 1/2002, sivut 16 - 19.
- Tiilikainen, Teija 2006: *EU:n turvallisuus- ja puolustuspolitiikka: Nykytila ja tulevaisuuden mahdollisuudet*. Teoksessa Forsberg, Tuomas, Jortikka-Laitinen, Tiina, Lähdevirta, Kimmo, Savola, heikki ja Tiilikainen, Teija 2006: *Yhteisten arvojen puolesta. Suomi ja EU:n kriisinhallinta*, sivut 11 - 29. Eurooppatiedotus 189/2006.
- Tilander, Heikki 2007: *Natojäsenyydestä päättäminen*. Sotilasaikakauslehti, 82. vsk. nro 12/2007, sivut 46 - 48.
- Tilander, Heikki 2008: *Upseerien arvoseminaarin päätössanat*. Teoksessa: *Upseerina 100-vuotiaassa Suomessa. Millä arvoilla muutoksen maailmassa?*, sivut 91 - 92. Maanpuolustuskorkeakoulus Johtamisen laitoksen Julkaisusarja 2. Artikkelikokoelmat 20 / 2008. ISBN 978-951-25-1883-8.
- Topelius, Zacharius 1894: *Aleksanteri II:sen muisto*. Suom. Juhani Aho. Werner Söderströmin kirjapaino 1894.
- Topelius, Zacharius 1899: *Blad ur min tänkebok*. 2.painos. G.W.Edlund. Helsingfors.
- Tuomi, Osmo 1996: *Uusi geopolitiikka. Geopoliittisen perspektiivin soveltuvuus kansainvälisen politiikan tulkintaan maailman ja ajattelutapojen muuttuessa*. Gaudeamus. ISBN 951-662-648-3.
- Tuominen, Arvo 1970: *Myrskyn aikaa*. 4. painos. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Helsinki.
- Tuomioja, Erkki *Nettikirjoitukset 2007 - 2010*. Lähde: Lähde: <http://www.tuomioja.org/index.php?mainAction=showPage&id=1592>.
- Turunen, Ismo 2005: *Vapaaehtoinen maanpuolustus-arvoasetelma, kysyntä ja tarjonta*. Artikkeliteoksessa Sinkko, Risto (toim.), 2005: *Arvot ja velvollisuudet isänmaan puolustuksessa*, sivut 112 - 138.
- Törnudd, Klaus 1980: *Liennytyksen tulevaisuuden näkymät ja ETYK-prosessi*. Teoksessa Juhani Suomi (toim.) 1980: *Näkökulmia Suomen turvallisuuspolitiikkaan 1980-luvulla*, sivut 38 - 45. Kustannusosakeyhtiö Otava. ISBN 951-1-05937-8.

- Törnudd, Klaus 2001: *Globaalistuva maailma Suomen turvallisuuspoliittisena ympäristönä*. Kirjassa: Visuri, Pekka (toim.) 2001: *Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan linjaukset*, sivut 57 – 81. Kustannusyhtiö Otava. 2001. ISBN 951-1-17796-6.
- Wæver, Ole 1995: *Identity and Security: Solving the Sovereignty Puzzle in E.U. Studies*. Journal article in *Journal of International Affairs*, Vol.48, johdanto.
- Wæver, Ole 1995: *Securitization and Desecuritization*. Teoksessa Ronnie D. Lipschutz (toim.) 1995: *On Security*. New York: Columbia University Press.
- Walt, Stephen 1991: *The Renaissance of Security Studies*, *International Studies Quarterly*, Vol. 35, No. 2, 1991, sivut 211 – 239.
- Vanhanen, Matti 2008: Pääministeri, Keskustan puheenjohtaja Matti Vanhasen puhe Keskustan ulko- ja turvallisuuspoliittisessa seminaarissa. Lähde: <http://valtioneuvosto.fi/ajankohtaista/puheet/puhe.2.4.2008.12.56>
- Weber, Max (1989) [1904]: *Die 'Objektivität' sozialwissenschaftlicher und sozialpolitischer Erkenntnis*. Kirjassa: *Gesammelte Aufsätze zur Wissenschaftslehre* (1973), Tübingen: Mohr.
- Weber, Max (1989) [1920]: *Maailmanuskonnnot ja moderni länsimainen rationaalisuus*. Tapani Hietaniemen käännös. Vastapaino. Tampere.
- Weber, Max (1994) [1895]: *The Nation State and Economic Politics*. Teoksessa: Lassman, Peter and Speirs, Ronald 1994: *Weber, Political writings*, sivut 1 – 28. Cambridge: University Press.
- Weber, Max (1994) [1917]: *Suffrage and Democracy in Germany*. Teoksessa: Lassman, Peter and Speirs, Ronald 1994: *Weber, Political writings*. Cambridge: University Press.
- Weber, Max. (1994) [1919]: *The Profession and Vocation of Politics (Politik als Beruf)*. Teoksessa: Lassman, Peter and Speirs, Ronald 1994: *Weber, Political writings*. Cambridge: University Press.
- Wiberg, Matti 2006: *Politiikka Suomessa*. WSOY oppimateriaalit Oy, 2006. ISBN 951-0-26700-7.
- Visuri, Pekka (Toim.) 2001: *Suomen turvallisuuspolitiikan ja maanpuolustuksen linjaukset: Doktriinin muutoksiin vaikuttaneet tekijät ja puolustuspoliittinen päätöksenteko*. Kirjassa: Visuri, Pekka (toim.) 2001: *Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan linjaukset*, sivut 21 – 56. Kustannusosakeyhtiö Otava. ISBN 951-1-17796-6.
- Visuri, Pekka 1992: *Keskustelu voimistuu turvallisuuspolitiikan käsitteestä ja sisällöstä*. *Sotilasaikakauslehti*, 67. vsk. nro 5/1992 sivut 368 – 374.
- Visuri, Pekka 1994: *Varautumista odottamattomaan*. *Suomen Upseeri -lehti*, 1994 nro 16, sivut 10 – 15.
- Visuri, Pekka 1998: *Puolustusvoimat itsenäisyyden turvana*. Puolustusvoimien Koulutuksen Kehittämiskeskus. ISBN 951-25-0996-2.
- Visuri, Pekka 2002: *Sotilaalliset turvallisuusriskit*. Teoksessa: *Riskien hallinta Suomessa*, sivut 79 – 90. Sitra. ISBN 951-563-428-8, lähde: <http://www.sitra.fi>.
- Visuri, Pekka 2004a: *Puolustuspolitiikan perusteet*, *Sotilasaikakauslehti*, 79. vsk. nro 1/2004, sivu 21.

- Visuri, Pekka 2004b: *Selonteon raskas taakka*, Sotilasaikakauslehti, 79. vsk. nro 11/2004, sivu 25.
- Wittgenstein, Ludwig (1981) [1953]: *Filosofisia tutkimuksia*. Suom. Heikki Nyman. WSOY, Juva.
- Vuori Juha A. ja Paltemaa Lauri 2007: *Kamppailu identiteeteistä* teoksessa *Poliitikka* 3/2007. Valtiotieteellisen yhdistyksen julkaisu XLIX vsk, sivut 182 - 193. ISSN 0032-3365.
- Väyrynen, Raimo 1993: *Territory, Nation State and Nationalism*. Teoksessa Iivonen, Jyrki (toim.) 1993: *The Future of The Nation State in Europe*, sivut 159 - 180. Edward Elgar Publishing Limited, Aldershot, England. ISBN 1 85278 740 6.
- Väyrynen, Raimo 1999: *Globalisaatio ja Suomen poliittinen järjestelmä*. Suomen itenäisyyden juhlarahasto Sitra. Sitra 222. ISBN 951-628-291-1.
- Väyrynen, Raimo 2007: *Nyt erätauolle*. Raimo Väyrysen haastattelu Suomen kuvalehden verkkonumerossa 28.9.2007 numerossa 38/2007. Haastattelijana ja kirjoittajana Karri Kokko. Lähde:
<http://suomenkuvalehti.fi/jutut/politiikka/nyt-eratauolle>.
- Väyrynen, Raimo 2010: *Kansainvälisen politiikan tutkimuksen juuret Suomessa*. Ulkopoliittinen instituutti 2010. ISBN 978-951-247-2.
- Yurgens, Igor 2010: Al Gurnovin tekemä haastattelu RT:ssa (Russia today) 8.9.2010. Yurgens on Venäjän modernin kehityksen instituutin johtaja ja Venäjän Global Policy Forumin edustaja.
- Yin, R. K. 1983: *Case study research. Design and methods*. Applied Social Research Methods Series 5. London, Sage 1983.

8.4.1 Julkaisemattomat lähteet

- Heinonen, Veikko 2008: Upseerien arvoseminaari, Helsinki. Kirjoittajan muistiinpanot arvoseminaarista 7.2.2008.
- Myyry, Liisa 2009: *Käsityksiä maanpuolustustahdosta ja siihen liittyvistä tekijöistä*. Helsingin yliopiston sosiaalipsykologian laitos / Puolustusministeriö. Taitoversio. Lähde:
[Http://www.defmin.fi/files/1490/Maanpuolustustahto_raportti_taitto.pdf](http://www.defmin.fi/files/1490/Maanpuolustustahto_raportti_taitto.pdf).
- Puroila, Anna-Maija 2002: *Kohtaamisia päiväkotitarjessa - kehysanalyttinen näkökulma varhaiskasvatustyöhön*. Väitöskirja. Kasvatustieteiden tiedekunta, Oulun yliopisto. Internetjulkaisu Lähde:
<http://herkules.oulu.fi/isbn9514266501/html/index.html>.
- Sopimus Euroopan Unionista 2008 englanninkielinen versio, *OF THE TREATY ON EUROPEAN UNION AND THE TREATY ON THE FUNCTIONING OF THE EUROPEAN UNION*. Consolidated versions. Brussels, 30 April 2008. (OR. fr) 6655/1/08.
- Taanila, Hannu 1979: *Talvisodan henki - mistä se tuli?* Yleisradion ohjelmasarja. Lähde:
<http://yle.fi/elavaarkisto/?s=h&g=&n=hannu+taanila&k=&m=&z=3>.

Uotila, Panu 2002: *Piilosotaa Natosta. Eduskunnan turvallisuuspoliittisen keskustelun diskursiivinen rakentuminen Helsingin Sanomissa*. Journalistiikan gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Viestintätieteiden laitos.

8.4.2 Sanomalehtilähteet

Fredriksson, Lars-Olof 2008: *Selvityksessä ei osviittoja tiestä Nato-onnelaan*. Puheenvuorot –artikkeli Keskisuomalaisessa 7.1.2008.

Huhta, Kari 2007, Helsingin Sanomien verkkolehti 3.11.2007 ja 21.12.2007, kotimaa. <http://www.hs.fi/arkisto>.

Kaarto, Hanna 2008: *Katainen: Nyt tarvitaan Venäjä-realismia*. Artikkelin Helsingin Sanomien verkkolehdestä 19.8.2008. Lähde: <http://www.hs.fi/politiikka/artikkeli/Katainen>.

Kangas, Lasse 2009: *Natojäsenyys ei sovi Suomelle*. Pääkirjoitus Keskisuomalaisessa 16.5.2009, sivu 2.

Kangas, Lasse 2010: *Suomi ja Naton uusi strategia*. Keskisuomalainen pääkirjoitus 3.3.2010.

Korkeaaja, Juha 2008: *Korkeaaja haluaa opposition turvallisuuspoliittisen selonteon taakse*. Sanomalehti Kotimaa, Verkkoapila, 11.11.2008.

Ojanen, Hanna 2009: Helsingin sanomien pääkirjoitussivu 13.2.2009.

Puheloinen, Ari 2010: *Sotilaallinen uhka on yhä uhka. Natoon liittyminen ei ratkaisisi rahoitusta*. Heikki Vennon haastattelu Keskisuomalaisessa 4.6.2010 sivu 12.

Rusi, Alpo 2009: *Naton ovi raolleen Venäjälle*. Artikkelin Keskisuomalaisessa 16.8.2009, sivu 7.

Valtanen, Jaakko 2006: Haastattelu Ruotuväkilehdessä 7/06, keskiaukeama.

- 1 KYÖSTIÖ, O. K., Oppilaiden terveydentilan riippuvuus koulutyypistä. – Health status of pupils according to type of school. 78 p. Summary 6 p. 1962.
- 2 HEINONEN, VEIKKO, Differentiation of primary mental abilities. 136 p. 1963.
- 3 ELONEN, ANNA S., TAKALA, MARTTI & RUOPPILA ISTO, A study of intellectual functions in children by means of the KTK performance scales. 181 p. 1963.
- 4 JUURMAA, JYRKI, On the ability structure of the deaf. 114 p. 1963.
- 5 HEINONEN, VEIKKO, Lyhennetty faktori-analyysi. – A short method for factor analysis. 76 p. Summary 5 p. 1963.
- 6 PITKÄNEN, PENTTI, Fyysisen kunnon rakenne ja kehittyminen. – The structure and development of physical fitness. 163 p. Summary 10 p. 1964.
- 7 NURMI, VELI, Maamme seminaarien varsinaisen opettajakoulutuksen synty ja kehittyminen viime vuosisadalla I. – Die Entehung und Entwicklung der praktischen Lehrer-bildung unserer Lehrerseminare im vorigen Jahrhundert I. 270 p. Zusammenfassung 15 p. 1964.
- 8 NURMI, VELI, Maamme seminaarien varsinaisen opettajakoulutuksen synty ja kehittyminen viime vuosisadalla II. – Die Entstehung und Entwicklung der praktischen Lehrer-bildung unserer Lehrerseminare im vorigen Jahrhundert II. 123 p. Zusammenfassung 10 p. 1964.
- 9 NUMMENMAA, TAPIO, The language of the face. 66 p. 1964.
- 10 ISOSAARI, JUSSI, Bruno Boxström ja Sortavalan seminaarin kasvatusaineiden opetus 1882-1917. – Bruno Boxström und der Unterricht in den pädagogischen Fächern am Seminar von Sortavala 1882-1917. 167 p. Zusammenfassung II p. 1964.
- 11 NUMMENMAA, TAPIO & TAKALA, MARTTI, Parental behavior and sources of information in different social groups. 53 p. 1965.
- 12 WECKROTH, JOHAN, Studies in brain pathology and human performance I. – On the relationship between severity of brain injury and the level and structure of intellectual performance. 105 p. 1965.
- 13 PITKÄNEN, PENTTI, Ärsyke- ja reaktioanalyttisten faktorointitulosten vastaavuudesta. – On the congruence and coincidence between stimulus analytical and response analytical factor results. 223 p. Summary 14 p. 1967.
- 14 TENKKU, JUSSI, Are single moral rules absolute in Kant's ethics? 31 p. 1967.
- 15 RUOPPILA, ISTO, Nuorten ja varttuneiden opiskelijoiden väliset asenne-erot eräissä ylioppilaspohjaisissa oppilaitoksissa. – Attitude differences between young and advanced university and college students. 182 p. Summary 14 p. 1967.
- 16 KARVONEN, JUHANI, The structure, arousal and change of the attitudes of teacher education students. 118 p. 1967.
- 17 ELONEN, ANNA S., Performance scale patterns in various diagnostic groups. 53 p. 1968.
- 18 TUOMOLA, UUNO, Kansakouluntarkastajaan kohdistuvista rooli-odotuksista. – On role-expectations applied to school inspectors. 173 p. Summary 8 p. 1968.
- 19 PITKÄNEN, LEA, A descriptive model of aggression and nonaggression with applications to childrens behaviour. 208 p. 1969.
- 20 KOSKIAHO, BRIITTA, Level of living and industrialisation. 102 p. 1970.
- 21 KUUSINEN, JORMA, The meaning of another person's personality. 28 p. 1970.
- 22 VIILJANEN, ERKKI, Pohjakoulutustaso ja kansakoulunopettajan kehitysympäristöjen muodostuminen. – The level of basic education in relation to the formation of the development milieu of primary school teachers. 280 s. Summary 13 p. 1970.
- 23 HAGFORS, CARL, The galvanic skin response and its application to the group registration of psychophysiological processes. 128 p. 1970.
- 24 KARVONEN, JUHANI, The enrichment of vocabulary and the basic skills of verbal communication. 47 p. 1971.
- 25 SEPPÖ, SIMO, Abiturienttien asenteet uskonnonopetukseen. – The attitudes of students toward religious education in secondary school. 137 p. Summary 5 p. 1971.
- 26 RENKO MANU, Opettajan tehokkuus oppilaiden koulusaavutusten ja persoonallisuuden kehittämässä. – Teacher's effectiveness in improving pupils' school achievements and developing their personality. 144 p. Summary 4 p. 1971.
- 27 VAHERVA, TAPIO, Koulutustulokset peruskoulun ala-asteella yhteisömuuttujien selittäminä. – Educational outcomes at the lower level of the comprehensive school in the light of ecological variables. 158 p. Summary 3 p. 1974.
- 28 OLKINUORA, ERKKI, Norm socialization. The formation of personal norms. 186 p. Tiivistelmä 4 p. 1974.
- 29 LIIKANEN, PIRKKO, Increasing creativity through art education among pre-school children. 44 p. Tiivistelmä 4 p. 1975.
- 30 ELONEN, ANNA S., & GUYER, MELVIN, Comparison of qualitative characteristics of human figure drawings of Finnish children in various diagnostic categories. 46 p. Tiivistelmä 3 p. 1975.
- 31 KÄÄRIÄINEN, RISTO, Physical, intellectual, and personal characteristics of Down's syndrome. 114 p. Tiivistelmä 4 p. 1975.
- 32 MÄÄTTÄ, PAULA, Images of a young drug user. 112 p. Tiivistelmä 11 p. 1976.
- 33 ALANEN, PENTTI, Tieto ja demokratia. – Epistemology and democracy. 140 p. Summary 4 p. 1976.
- 34 NUPPONEN, RIITTA, Vahvistajaroolit aikuisten ja lapsen vuorovaikutuksessa. – The experimental roles of reinforcing agent in adult-child interaction. 209 p. Summary 11 p. 1977.

- 35 TEIKARI, VEIKKO, Vigilanssi-ilmion mittaamisesta ja selitysmahdollisuuksista. - On measuring and explanation of vigilance. 163 p. Summary 2 p. 1977.
- 36 VOLANEN, RISTO, On conditions of decision making. A study of the conceptual foundations of administration. - Päätöksenteon edellytyksistä. Tutkimus hallinnon käsitteellisistä perusteista. 171 p. Tiivistelmä 7 p. 1977.
- 37 LYYTINEN, PAULA, The acquisition of Finnish morphology in early childhood. - Suomen kielen morfologisten säännönmukaisuuksien omaksuminen varhaislapsuudessa. 143 p. Tiivistelmä 6 p. 1978.
- 38 HAKAMÄKI, SIMO, Maaseudulle muutto muutto- liikkeen osana. - Migration on rural areas as one element of migration as a whole. 175 p. Summary 5 p. 1978.
- 39 MOBERG, SAKARI, Leimaautuminen erityispedagogiikassa. Nimikkeisiin apukoululainen ja tarkkailuluokkalainen liittyvät käsitykset ja niiden vaikutus hypoteettista oppilasta koskeviin havaintoihin. - Labelling in special education. 177 p. Summary 10 p. 1979.
- 40 AHVENAINEN, OSSI, Lukemis- ja kirjoittamis- häiriöinen erityisopetuksessa. - The child with reading and writing disabilities in special education. 246 p. Summary 14 p. 1980.
- 41 HURME, HELENA, Life changes during childhood. - Lasten elämänmuutokset. 229 p. Tiivistelmä 3 p. 1981.
- 42 TUTKIMUS YHTEISKUNTAPOLITIIKAN VIIITOITAJANA. Professori Leo Paukkuselle omistettu juhla- kirja. 175 p. 1981.
- 43 HIRSJÄRVI, SIRKKA, Aspects of consciousness in child rearing. - Tietoisuuden ongelma koti- kasvatuksessa. 259 p. 1981.
- 44 LASONEN, KARI, Siirtolaisoppilas Ruotsin kouluyhteisössä. Sosiometrinen tutkimus. - A socio-metric study of immigrant pupils in the Swedish comprehensive school. 269 p. Summary 7 p. 1981.
- 45 AJATUKSEN JA TOIMINNAN TIET. Matti Juntusen muistokirja. 274 p. 1982.
- 46 MÄKINEN, RAIMO, Teachers' work, wellbeing, and health. - Opettajan työ, hyvinvointi ja terveys. 232 p. Tiivistelmä 2 p. 1982.
- 47 KANKAINEN, MIKKO, Suomalaisen peruskoulun eriyttämiskäytännön yhteiskunnallisen taustan ja siirtymävaiheen toteutuksen arviointi. 257 p. Summary 11 p. 1982.
- 48 WALLS, GEORG, Health care and social welfare in, cooperation. 99 p. Tiivistelmä 9 p. 1982.
- 49 KOIVUKARI, MIRJAMI, Rote learning comprehension and participation by the learners in Zairian classrooms. - Mekaaninen oppiminen, ymmärtäminen ja oppilaiden osallistuminen opetukseen zairelaisissa koululuokissa. 286 p. Tiivistelmä 11 p. 1982.
- 50 KOPONEN, RIIVA, An item analysis of tests in mathematics applying logistic test models. - Matematiikan kokeiden osioanalyysi logistisia testimalleja käyttäen. 187 p. Tiivistelmä 2 p. 1983.
- 51 PEKONEN, KYÖSTI, Byrokrazia politiikan näkö- kulmasta. Poliitiikan ja byrokration keskinäinen yhteys valtio- ja yhteiskuntaprosessin kehityksen valossa. - Bureaucracy from the viewpoint of politics. 253 p. 1983.
- 52 LYYTINEN, HEIKKI, Psychophysiology of anti- cipation and arousal. - Antisipaation ja viriä- misen psykofysiologia. 190 p. Tiivistelmä 4 p. 1984.
- 53 KORAKIANGAS, MIKKO, Lastenneuvolan tervey- denhoitajan arvioinnit viisivuotiaiden lasten psyykkisestä kehityksestä. - The psychological assessment of five-year-old children by public health centres. 227 p. Summary 14 p. 1984.
- 54 HUMAN ACTION AND PERSONALITY. Essays in honour of Martti Takala. 272 p. 1984.
- 55 MATILAINEN, JOUKO, Maanpuolustus ja edus- kunta. Eduskuntaryhmien kannanotot ja koheesio maanpuolustuskysymyksissä Paasikiven-Kekkosen kaudella 1945-1978. - Defence and Parliament. 264 p. Summary 7 p. 1984.
- 56 PUOLUE, VALTIO JA EDUSTUKSELLINEN DEMOKRATIA. Pekka Nyholmille omistettu juhla- kirja. - Party, state and representational democracy. 145 p. Summary 2 p. 1986.
- 57 SIISIÄINEN, MARTTI, Intressit, yhdistyslaitos ja poliittisen järjestelmän vakaisuus. - Interests, voluntary associations and the stability of the political system. 367 p. Summary 6 p. 1986.
- 58 MATTLAR, CARL-ERIK, Finnish Rorschach responses in cross-cultural context: A norma- tive study. 166 p. Tiivistelmä 2 p. 1986.
- 59 ÄYSTÖ, SEIJA, Neuropsychological aspects of simultaneous and successive cognitive pro- cesses. - Rinnakkaisen ja peräkkäisen infor- maation prosessoinnin neuropsykologiasta. 205 p. Tiivistelmä 10 p. 1987.
- 60 LINDH, RAIMO, Suggestiiviset mielikuvamallit käyttäytymisen muokkaajina tarkkailuluokka- laisilla. - Suggestive covert modeling as a method with disturbed pupils. 194 p. Summary 8 p. 1987.
- 61 KORHONEN, TAPANI, Behavioral and neural short-latency and long-latency conditioned responses in the cat. - Välittömät ja viivästetyt hermostol- liset ja käyttäytymisvasteet klassi- sen ehdollista- misen aikana kissalla. 198 p. Tiivistelmä 4 p. 1987.
- 62 PAHKINEN, TUULA, Psykoterapian vaikutus minäkäsitykseen. Psykoterapian käynnistämisen muutosprosessin vaikutus korkeakouluopiskelijoiden minäkäsitykseen. - Change in self-concept as a result of psycho- therapy. 172 p. Summary 6 p. 1987.
- 63 KANGAS, ANITA, Keski-Suomen kulttuuri- toimintakokeilu tutkimuksena ja politiikkana. - The action research on cultural- activities in the Province of Central Finland. 301 p. Summary 8 p. 1988.
- 64 HURME, HELENA, Child, mother and grandmother. Intergenerational interaction in

- Finnish families. 187 p. 1988.
- 65 RASKU-PUTTONEN, HELENA, Communication between parents and children in experimental situations. - Vanhempien ja lasten kommunikointi strukturoiduissa tilanteissa. 71 p. Tiivistelmä 5 p. 1988.
- 66 TOSKALA, ANTERO, Kahvikuppineurootikkojen ja paniikkiagorafobikkojen minäkuvat minäsystemin rakenteina ja kognitiivisen oppimis-terapian perustana. - The self-images of coffee cup neurotics and panic agoraphobics as structures of a selfsystem and a basis for learning therapy. 261 p. Summary 6 p. 1988.
- 67 HÄKKARAINEN, LIISA, Kuurojen yläasteen oppilaiden kirjoitetun kielen hallinta. - Mastery of written language by deaf pupils at the upper level of Comprehensive school. 281 p. Summary 11 p. 1988.
- 68 NÄTTI, JOUKO, Työmarkkinoiden lohkoutuminen. Segmentaatioteoriat, Suomen työmarkkinat ja yritysten työvoimastrategiat. - Segmentation theories, Finnish labour markets and the use of labour in retail trade. 189 p. Summary 10 p. 1989.
- 69 AALTOLA, JUHANI, Merkitys opettamisen ja oppimisen näkökulmasta Wittgensteinin myöhäisfilo-sofian ja pragmatismien valossa. - Meaning from the point of view of teaching and learning in the light of Wittgenstein's later philosophy and pragmatism. 249 p. Summary 6 p. 1989.
- 70 KINNUNEN, ULLA, Teacher stress over a school year. - Opettajan työstressi lukuvuoden aikana. 61 p. Tiivistelmä 3 p. 1989.
- 71 BREUER, HELMUT & RUOHO, KARI (Hrsg.), Pädagogisch-psychologische Prophylaxe bei 4-8 jährigen Kindern. - Pedagogis-psykologinen ennaltaehkäisy neljästä kahdeksaan vuoden iässä. 185 S. Tiivistelmä 1 S. 1989.
- 72 LUMMELAHTI, LEENA, Kuusivuotiaiden sopeutuminen päiväkotiin. Yksilöllistetty mallioppimis-ohjelma päiväkotiiin heikosti sopeutuvien kuusivuotiaiden ohjauksessa sekä vanhempien kasvatuskäytännön yhteydet lapsen sopeutumiseen ja minäkäsitykseen. - The adjustment of six-year-old children to day-care-centres. 224 p. Summary 9 p. 1990.
- 73 SALOVIITA, TIMO, Adaptive behaviour of institutionalized mentally retarded persons. - Laitoksessa asuvien kehitysvammaisten adaptiivinen käyttäytymisen. 167 p. Tiivistelmä 4 p. 1990.
- 74 PALONEN, KARI et SUBRA, LEENA (Eds.), Jean-Paul Sartre - un philosophe du politique. - Jean-Paul Sartre - poliittisuuden filosofi. 107 p. Tiivistelmä 2 p. 1990.
- 75 SINIVUO, JUHANI, Kuormitus ja voimavarat upseerin uralla. - Work load and resources in the career of officers. 373 p. Summary 4 p. 1990.
- 76 PÖLKKI, PIRJO, Self-concept and social skills of school beginners. Summary and discussion. - Koulutulokkaiden minäkäsitys ja sosiaaliset taidot. 100 p. Tiivistelmä 6 p. 1990.
- 77 HUTTUNEN, JOUKO, Isän merkitys pojan sosiaaliselle sukupuolelle. - Father's impact on son's gender role identity. 246 p. Summary 9 p. 1990.
- 78 AHONEN, TIMO, Lasten motoriset koordinaatiohäiriöt. Kehitysneuropsykologinen seuranta-tutkimus. - Developmental coordination disorders in children. A developmental neuropsychological follow-up study. 188 p. Summary 9 p. 1990.
- 79 MURTO, KARI, Towards the well functioning community. The development of Anton Makarenko and Maxwell Jones' communities. - Kohti toimivaa yhteisöä. Anton Makarenkon ja Maxwell Jonesin yhteisöjen kehitys. 270 p. Tiivistelmä 5 p. Cp2<, 5 c. 1991.
- 80 SEIKKULA, JAAKKO, Perheen ja sairaalan rajasysteemi potilaan sosiaalisessa verkostossa. - The family-hospital boundary system in the social network. 285 p. Summary 6 p. 1991.
- 81 ALANEN, ILKKA, Miten teoretisoida maa-talouden pientuotantoa. - On the conceptualization of petty production in agriculture. 360 p. Summary 9 p. 1991.
- 82 NIEMELÄ, EINO, Harjaantumisoppilas peruskoulun liikuntakasvatuksessa. - The trainable mentally retarded pupil in comprehensive school physical education. 210 p. Summary 7 p. 1991.
- 83 KARILA, IRMA, Lapsivuodeajan psyykkisten vaikeuksien ennakointi. Kognitiivinen malli. - Prediction of mental distress during puerperium. A cognitive model. 248 p. Summary 8 p. 1991.
- 84 HAAPASALO, JAANA, Psychopathy as a descriptive construct of personality among offenders. - Psykopatia rikoksentehtäjäiden persoonallisuutta kuvaavana konstruktiona. 73 p. Tiivistelmä 3 p. 1992.
- 85 ARNKIL, ERIK, Sosiaalityön rajasyteemit ja kehitysvyöhyke. - The systems of boundary and the developmental zone of social work. 65 p. Summary 4 p. 1992.
- 86 NIKKI, MAIJA-LIISA, Suomalaisen koulutusjärjestelmän kielikoulutus ja sen relevanssi. Osa II. - Foreign language education in the Finnish educational system and its relevance. Part 2. 204 p. Summary 5 p. 1992.
- 87 NIKKI, MAIJA-LIISA, The implementation of the Finnish national plan for foreign language teaching. - Valtakunnallisen kielenopetuksen yleissuunnitelman toimeenpano. 52 p. Yhteenveto 2 p. 1992.
- 88 VASKILAMPI, TUULA, Vaihtoehtoinen terveydenhuolto hyvinvointivaltion terveystarkkailuilla. - Alternative medicine on the health market of welfare state. 120 p. Summary 8 p. 1992.
- 89 LAAKSO, KIRSTI, Kouluvaikeuksien ennustaminen. Käyttäytymishäiriöt ja kielelliset vaikeudet peruskoulun alku- ja päättövaiheessa. -

- Prediction of difficulties in school. 145 p. Summary 4 p. 1992.
- 90 SUUTARINEN, SAKARI, Herbartilainen pedagoginen uudistus Suomen kansakoulussa vuosisadan alussa (1900-1935). - Die Herbart'sche pädagogische Reform in den finnischen Volksschulen zu Beginn dieses Jahrhunderts (1900-1935). 273 p. Zusammenfassung 5 S. 1992.
- 91 AITTOLA, TAPIO, Uuden opiskelijatyypin synty. Opiskelijoiden elämänvaiheet ja tieteenalaspesifien habitusten muovautuminen 1980-luvun yliopistossa. - Origins of the new student type. 162 p. Summary 4 p. 1992
- 92 KORHONEN, PEKKA, The origin of the idea of the Pacific free trade area. - Tyynenmeren vapaa-kauppa-alueen idean muotoutuminen. - Taiheiyoo jiyuu booeiki chi-iki koosoo no seisei. 220 p. Yhteenveto 3 p. Yooyaku 2 p. 1992.
- 93 KERÄNEN, JYRKI, Avohoitoon ja sairaalahoitoon valikoituminen perhekeskeisessä psykiatrisessa hoitojärjestelmässä. - The choice between outpatient and inpatient treatment in a family centred psychiatric treatment system. 194 p. Summary 6 p. 1992.
- 94 WAHLSTRÖM, JARL, Merkitysten muodostuminen ja muuttuminen perheterapeutisessa keskustelussa. Diskurssianalyttinen tutkimus. - Semantic change in family therapy. 195 p. Summary 5 p. 1992.
- 95 RAHEEM, KOLAWOLE, Problems of social security and development in a developing country. A study of the indigenous systems and the colonial influence on the conventional schemes in Nigeria. - Sosiaaliturvan ja kehityksen ongelmia kehitysmaassa. 272 p. Yhteenveto 3 p. 1993.
- 96 LAINE, TIMO, Aistisuus, kehollisuus ja dialogisuus. Ludwig Feuerbachin filosofian lähtökohtia ja niiden kehitysnäkymiä 1900-luvun antropologisesti suuntautuneessa fenomenologiassa. - Sensuousness, bodilyness and dialogue. Basic principles in Ludwig Feuerbach's philosophy and their development in the anthropologically oriented phenomenology of the 1900's. 151 p. Zusammenfassung 5 S. 1993.
- 97 PENTTONEN, MARKKU, Classically conditioned lateralized head movements and bilaterally recorded cingulate cortex responses in cats. - Klassisesti ehdollistetut sivuttaiset päänliikkeet ja molemminpuoliset aivojen pihtipoimuvasteet kissalla. 74 p. Yhteenveto 3 p. 1993.
- 98 KORO, JUKKA, Aikuinen oman oppimisensa ohjaajana. Itseohjautuvuus, sen kehittyminen ja yhteys opetustuloksiin kasvatustieteen avoimen korkeakouluopetuksen monimuotokokeilussa. - Adults as managers of their own learning. Self-directiveness, its development and connection with the cognitive learning results of an experiment on distance education for the teaching of educational science. 238 p. Summary 7 p. 1993.
- 99 LAIHIALA-KANKAINEN, SIRKKA, Formaalin ja funktionaalinen traditio kieltenopetuksessa. Kieltenopetuksen oppihistoriallinen tausta antiikista valistukseen. - Formal and functional traditions in language teaching. The theory -historical background of language teaching from the classical period to the age of reason. 288 p. Summary 6 p. 1993.
- 100 MÄKINEN, TERTTU, Yksilön varhaiskehitys koulunkäynnin perustana. - Early development as a foundation for school achievement. 273 p. Summary 16 p. 1993.
- 101 KOTKAVIRTA, JUSSI, Practical philosophy and modernity. A study on the formation of Hegel's thought. - Käytännöllinen filosofia ja modernisuus. Tutkielma Hegelin ajattelun muotoutumisesta. 238 p. Zusammenfassung 3 S. Yhteenveto 3 p. 1993.
- 102 EISENHARDT, PETER L., PALONEN, KARI, SUBRA, LEENA, ZIMMERMANN RAINER E. (Eds.), Modern concepts of existentialism. Essays on Sartrean problems in philosophy, political theory and aesthetics. 168 p. Tiivistelmä 2 p. 1993.
- 103 KERÄNEN, MARJA, Modern political science and gender. A debate between the deaf and the mute. - Moderni valtio-oppi ja nainen. Mykkien ja kuurojen välinen keskustelu. 252 p. Tiivistelmä 4 p. 1993.
- 104 MATIKAINEN, TUULA, Työtaitojenkehittyminen erityisammattikouluvaiheen aikana. - Development of working skills in special vocational school. 205 p. Summary 4 p. 1994.
- 105 PIHLAJARINNE, MARJA-LEENA, Nuoren sairastuminen skitsofreeniseen häiriöön. Perheterapeutinen tarkastelutapa. - The onset of schizophrenic disorder at young age. Family therapeutic study. 174 p. Summary 5 p. 1994.
- 106 KUUSINEN, KIRSTI-LIISA, Psykkinen itsesäätely itsehoidon perustana. Itsehoito I-tyypin diabetesta sairastavilla aikuisilla. - Self-care based on self-regulation. Self-care in adult type I diabetics. 260 p. Summary 17 p. 1994.
- 107 MENGISTU, LEGESSE GEBRESELLASSIE, Psychological classification of students with and without handicaps. A tests of Holland's theory in Ethiopia. 209 p. 1994.
- 108 LESKINEN, MARKKU (ED.), Family in focus. New perspectives on early childhood special education. 158 p. 1994.
- 109 LESKINEN, MARKKU, Parents' causal attributions and adjustment to their child's disability. - Vanhempien syytulkinnat ja sopeutuminen lapsensa vammaisuuteen. 104 p. Tiivistelmä 1 p. 1994.
- 110 MATTHIES, AILA-LEENA, Epävirallisen sektorin ja hyvinvointivaltion suhteiden modernisoituminen. - The informal sector and the welfare state. Contemporary relationships. 63 p. Summary 12 p. 1994.
- 111 AITTOLA, HELENA, Tutkimustyön ohjaus ja ohjaussuhteet tieteellisessä jatkokoulutuksessa. - Mentoring in postgraduate education. 285 p. Summary 5 p. 1995.
- 112 LINDÉN, MIRJA, Muuttuva syövän kuva ja kokeminen. Potilaiden ja ammattilaisten tulkintoja. - The changing image and experience

- of cancer. Accounts given by patients and professionals. 234 p. Summary 5 p. 1995.
- 113 VÄLIMAA, JUSSI, Higher education cultural approach. - Korkeakoulututkimuksen kulttuurinäkökulma. 94 p. Yhteenveto 5 p. 1995.
- 114 KAIPIO, KALEVI, Yhteisöllisyys kasvatuksessa. yhteisökasvatuksen teoreettinen analyysi ja käytäntöön soveltaminen. - The community as an educator. Theoretical analysis and practice of community education. 250 p. Summary 3 p. 1995.
- 115 HÄNNIKÄINEN, MARIITA, Nukesta vauvaksi ja lapsesta lääkäriksi. Roolileikkiin siirtymisen tarkastelua piagetilaisesta ja kulttuurihistoriallisen toiminnan teorian näkökulmasta. 73 p. Summary 6 p. 1995.
- 116 IKONEN, OIVA, Adaptiivinen opetus. Oppimistutkimus harjaantumiskoulun opetussuunnitelma- ja seurantajärjestelmän kehittämisen tukena. - The adaptive teaching. 90 p. Summary 5 p. 1995.
- 117 SUUTAMA, TIMO, Coping with life events in old age. - Elämän muutos- ja ongelmatilanteiden käsittely iäkkäillä ihmisillä. 110 p. Yhteenveto 3 p. 1995.
- 118 DERSEH, TIBEBU BOGALE, Meanings Attached to Disability, Attitudes towards Disabled People, and Attitudes towards Integration. 150 p. 1995.
- 119 SAHLBERG, PASI, Kuka auttaisi opettajaa. Post-moderni näkökulma opetuksen muu-tokseen yhden kehittämisprojektin valossa. - Who would help a teacher. A post-modern perspective on change in teaching in light of a school improvement project. 255 p. Summary 4 p. 1996.
- 120 UHINKI, AILO, Distress of unemployed job-seekers described by the Zulliger Test using the Comprehensive System. - Työttömien työntekijöiden ahdinko kuvattuna Comprehensive Systemin mukaisesti käytetyillä Zulligerin testillä. 61 p. Yhteenveto 3p. 1996.
- 121 ANTIKAINEN, RISTO, Clinical course, outcome and follow-up of inpatients with borderline level disorders. - Rajatilapotilaiden osastohoidon tuloksellisuus kolmen vuoden seurantatutkimuksessa Kys:n psykiatrian klinikassa. 102 p. Yhteenveto 4 p. 1996.
- 122 RUUSUVIRTA, TIMO, Brain responses to pitch changes in an acoustic environment in cats and rabbits. - Aivovasteet kuuloärsykemuu-toksiin kissoilla ja kaneilla. 45 p. Yhteenveto 2 p. 1996.
- 123 VISTI, ANNALIISA, Työyhteisön ja työn tuottavuuden kehitys organisaation transformaatiossa. - Development of the work community and changes in the productivity of work during an organizational transformation process. 201 p. Summary 12 p. 1996.
- 124 SALLINEN, MIKAEL, Event-related brain potentials to changes in the acoustic environment during sleep and sleepiness. - Aivojen herätevasteet muutoksiin kuuloärsykesar-jassa unen ja uneliaisuuden aikana. 104 p. Yhteenveto 3 p. 1997.
- 125 LAMMINMÄKI, TUJJA, Efficacy of a multi-faceted treatment for children with learning difficulties. - Oppimisvaikeuksien neuro-kognitiivisen ryhmäkuntoutuksen tuloksellisuus ja siihen vaikuttavia tekijöitä. 56 p. Yhteenveto 2 p. 1997.
- 126 LUTTINEN, JAANA, Fragmentoituva kulttuuripoliitiikka. Paikallisen kulttuuripolitiikan tulkinta-kehukset Ylä-Savossa. - Fragmenting-cultural policy. The interpretative frames of local cultural politics in Ylä-Savo. 178 p. Summary 9 p. 1997.
- 127 MARTTUNEN, MIIKA, Studying argumentation in higher education by electronic mail. - Argumentointia yliopisto-opinnoissa sähköpostilla. 60 p. (164 p.) Yhteenveto 3 p. 1997.
- 128 JAAKKOLA, HANNA, Kielitieto kielitaitoon pyrittäessä. Vieraiden kielten opettajien käsityksiä kieliopin oppimisesta ja opetta-misesta. - Language knowledge and language ability. Teachers' conceptions of the role of grammar in foreign language learning and teaching. 227 p. Summary 7 p. 1997.
- 129 SUBRA, LEENA, A portrait of the political agent in Jean-Paul Sartre. Views on playing, acting, temporality and subjectivity. - Poliittisen toimijan muotokuva Jean-Paul Sartrella. Näkymiä pelaamiseen, toimintaan, ajallisuuteen ja subjektiivisuuteen. 248 p. Yhteenveto 2 p. 1997.
- 130 HAARAKANGAS, KAUKO, Hoitokokouksen äänet. Dialoginen analyysi perhekeskeisen psykiatrisen hoitoprosessin hoitokokous-keskusteluita työryhmän toiminnan näkökulmasta. - The voices in treatment meeting. A dialogical analysis of the treatment meeting conversations in family-centred psychiatric treatment process in regard to the team activity. 136 p. Summary 8 p. 1997.
- 131 MATINHEIKKI-KOKKO, KAIJA, Challenges of working in a cross-cultural environment. Principles and practice of refugee settlement in Finland. - Kulttuurienvälisen työn haasteet. Periaatteet ja käytäntö maahanmuuttajien hyvinvoinnin turvaamiseksi Suomessa. 130 p. Yhteenveto 3 p. 1997.
- 132 KIVINIEMI, KARI, Opettajuuden oppimisesta harjoittelun harhautuksiin. Aikuisopiskelijoiden kokemuksia opetusharjoittelusta ja sen ohjauksesta luokanopettajakoulutuksessa. - From the learning of teacherhood to the fabrications of practice. Adult students' experiences of teaching practice and its supervision in class teacher education. 267 p. Summary 8 p. 1997.
- 133 KANTOLA, JOUKO, Cygnaeuksen jäljillä käsityön-opetuksesta teknologiseen kasvatukseen. - In the footsteps of Cygnaeus. From handicraft teaching to technological education. 211 p. Summary 7 p. 1997.
- 134 KAARTINEN, JUKKA, Nocturnal body movements

- and sleep quality. - Yölliset kehon liikkeet ja unen laatu. 85 p. Yhteenveto 3 p. 1997.
- 135 MUSTONEN, ANU, Media violence and its audience. - Mediaväkivalta ja sen yleisö. 44 p. (131 p.). Yhteenveto 2 p. 1997.
- 136 PERTTILÄ, JUHA, The experienced life-fabrics of young men. - Nuorten miesten koettu elämäkudelman. 218 p. Yhteenveto 3 p. 1998.
- 137 TIKKANEN, TARJA, Learning and education of older workers. Lifelong learning at the margin. - Ikääntyvän työväestön oppiminen ja koulutus. Elinikäisen oppimisen marginaalissa. 83 p. (154 p.). Yhteenveto 6 p. 1998.
- 138 LEINONEN, MARKKU, Johannes Gezelius vanhempi luonnonmukaisen pedagogiikan soveltajana. Comeniuslainen tulkinta. - Johannes Gezelius the elder as implementer of natural pedagogy. A Comenian interpretation. 237 p. Summary 7 p. 1998.
- 139 KALLIO, EEVA, Training of students' scientific reasoning skills. - Korkeakouluopiskelijoiden tieteellisen ajattelun kehittäminen. 90 p. Yhteenveto 1 p. 1998.
- 140 NIEMI-VÄKEVÄINEN, LEENA, Koulutusjaksot ja elämänpolitiikka. Koulutautuminen yksilöllistymisen ja yhteisöllisyyden risteysasemana. - Sequences of vocational education as life politics. Perspectives of individualization and communality. 210 p. Summary 6 p. 1998.
- 141 PARIKKA, MATTI, Teknologiaкомпетенssi. Teknologiakasvatuksen uudistamishaasteita peruskoulussa ja lukiossa. - Technological competence. Challenges of reforming technology education in the Finnish comprehensive and upper secondary school. 207 p. Summary 13 p. 1998.
- 142 TA OPETTAJAN APUNA - EDUCATIONAL TA FOR TEACHER. Professori Pirkko Liikaselle omistettu juhla-kirja. 207 p. Tiivistelmä - Abstract 14 p. 1998.
- 143 YLÖNEN, HILKKA, Taikahattu ja hopeakengät - sadun maailmaa. Lapsi päiväkodissa sadun kuulijana, näkijänä ja kokijana. - The world of the colden cap and silver shoes. How kinder garden children listen to, view, and experience fairy tales. 189 p. Summary 8 p. 1998.
- 144 MOILANEN, PENTTI, Opettajan toiminnan perusteiden tulkinta ja tulkinnan totuudellisuuden arviointi. - Interpreting reasons for teachers' action and the verifying the interpretations. 226 p. Summary 3p. 1998.
- 145 VAURIO, LEENA, Lexical inferencing in reading in english on the secondary level. - Sanapäätely englanninkielistä tekstiä luettaessa lukioasteella. 147 p. Yhteenveto 3 p. 1998.
- 146 ETELÄPELTO, ANNELI, The development of expertise in information systems design. - Asiantuntijuuden kehittyminen tietojärjestelmien suunnittelussa. 132 p. (221p.). Yhteenveto 12 p. 1998.
- 147 PIRHONEN, ANTTI, Redundancy as a criterion for multimodal user-interfaces. - Käsitteistö luonäkökulman käyttöliittymäanalyysiin. 141 p. Yhteenveto 3 p. 1998.
- 148 RÖNKÄ, ANNA, The accumulation of problems of social functioning: outer, inner, and behavioral strands. - Sosiaalinen selviytyminen lapsuudesta aikuisuuteen: ongelmien kasautumisen kolme väylää. 44 p. (129 p.) Yhteenveto 3 p. 1999.
- 149 NAUKKARINEN, AIMO, Tasapainoilua kurinalaisuuden ja tarkoituksenmukaisuuden välillä. Oppilaiden ei-toivottuun käyttäytymiseen liittyvän ongelmanratkaisun kehittäminen yhden peruskoulun yläasteen tarkastelun pohjalta. - Balancing rigor and relevance. Developing problem-solving associated with students' challenging behavior in the light of a study of an upper comprehensive school. 296 p. Summary 5 p. 1999.
- 150 HOLMA, JUHA, The search for a narrative. Investigating acute psychosis and the need-adapted treatment model from the narrative viewpoint. - Narratiivinen lähestymistapa akuuttiin psykoosiin ja tarpeenmukaisen hoidon malliin. 52 p. (105 p.) Yhteenveto 3 p. 1999.
- 151 LEPPÄNEN, PAAVO H.T., Brain responses to changes in tone and speech stimuli in infants with and without a risk for familial dyslexia. - Aivovasteet ääni- ja puheärsykkeiden muutoksiin vauvoilla, joilla on riski suvussa esiintyvään dysleksiaan ja vauvoilla ilman tätä riskiä. 100 p. (197 p.) Yhteenveto 4 p. 1999.
- 152 SUOMALA, JYRKI, Students' problem solving in the LEGO/Logo learning environment. - Oppilaiden ongelmanratkaisu LEGO/Logo oppimisympäristössä. 146 p. Yhteenveto 3 p. 1999.
- 153 HUTTUNEN, RAUNO, Opettamisen filosofia ja kritiikki. - Philosophy, teaching, and critique. Towards a critical theory of the philosophy of education. 201 p. Summary 3p. 1999.
- 154 KAREKIVI, LEENA, Ehkä en kokeilisikaan, jos Tutkimus ylivieskalaisten nuorten tupakoinnista ja päihteidenkäytöstä ja niihin liittyvästä terveyskasvatuksesta vuosina 1989-1998. - Maybe I wouldn't even experiment if A study on youth smoking and use of intoxicants in Ylivieska and related health education in 1989-1998. 256 p. Summary 4 p. 1999.
- 155 LAAKSO, MARJA-LEENA, Prelinguistic skills and early interactional context as predictors of children's language development. - Esi-kielellinen kommunikaatio ja sen vuorovaikutuksellinen konteksti lapsen kielen kehityksen ennustajana. 127 p. Yhteenveto 2 p. 1999.
- 156 MAUNO, SAIJA, Job insecurity as a psycho-social job stressor in the context of the work-family interface. - Työn epävarmuus työn psykososiaalisena stressitekijänä työn ja perheen vuorovaikutuksen kontekstissa. 59 p. (147 p.) Yhteenveto 3 p. 1999.
- 157 MÄENSIVU KIRSTI, Opettaja määrittelijänä, oppilas määriteltävänä. Sanallisen oppilaan arvioinnin sisällön analyysi. - The teacher as a determiner - the pupil to be determined -

- content analysis of the written school reports. 215 p. Summary 5 p. 1999.
- 158 FELDT, TARU, Sense of coherence. Structure, stability and health promoting role in working life. - Koherenssin rakenne, pysyvyys ja terveyttä edistävä merkitys työelämässä. 60 p. (150 p.) Yhteenveto 5 p. 2000.
- 159 MÄNTY, TARJA, Ammatillisista erityisoppilaitoksista elämään. - Life after vocational special education. 235 p. Summary 3 p. 2000.
- 160 SARJA, ANNELI, Dialogioppiminen pienryhmässä. Opettajaksi opiskelevien harjoitteluprosessi terveydenhuollon opettajankoulutuksessa. - Dialogic learning in a small group. The process of student teachers' teaching practice during health care education. 165 p. Summary 7 p. 2000.
- 161 JÄRVINEN, ANITTA, Taitajat iänikuiset. - Kotkan ammattilukiosta valmiuksia elämään, työelämään ja jatko-opintoihin. - Age-old craftmasters -Kotka vocational senior secondary school - giving skills for life, work and further studies. 224 p. Summary 2 p. 2000.
- 162 KONTIO, MARJA-LIISA, Laitoksessa asuvan kehitysvammaisen vanhuksen haastava käyttäytyminen ja hoitajan käyttämiä vaikutuskeinoja. - Challenging behaviour of institutionalized mentally retarded elderly people and measures taken by nurses to control it. 175 p. Summary 3 p. 2000.
- 163 KILPELÄINEN, ARJA, Naiset paikkaansa etsimässä. Aikuiskoulutus naisen elämänsä rakentajana. - Adult education as determinant of woman's life-course. 155 p. Summary 6 p. 2000.
- 164 RIITESUO, ANNIKKI, A preterm child grows. Focus on speech and language during the first two years. - Keskonen kasvaa: puheen ja kielen kehitys kahtena ensimmäisenä elinvuotena. 119 p. Tiivistelmä 2 p. 2000.
- 165 TAURIAINEN, LEENA, Kohti yhteistä laatua. - Henkilökunnan, vanhempien ja lasten laatu-käsitykset päiväkodin integroidussa erityisryhmässä. - Towards common quality: staff's, parents' and children's conceptions of quality in an integration group at a daycare center. 256 p. Summary 6 p. 2000.
- 166 RAUDASKOSKI, LEENA, Ammattikorkeakoulun toimintaperustaa etsimässä. Toimilupahakemusten sisällönanalyttinen tarkastelu. - In search for the founding principles of the Finnish polytechnic institutes. A content analysis of the licence applications. 193 p. Summary 4 p. 2000.
- 167 TAKKINEN, SANNA, Meaning in life and its relation to functioning in old age. - Elämän tarkoituksellisuus ja sen yhteydet toimintakykyyn vanhuudessa. 51 p. (130 p.) Yhteenveto 2 p. 2000.
- 168 LAUNONEN, LEEVI, Eettinen kasvatustapa Suomessa suomalaisen koulun pedagogisissa teksteissä 1860-luvulta 1990-luvulle. - Ethical thinking in Finnish school's pedagogical texts from the 1860s to the 1990s. 366 p. Summary 3 p. 2000.
- 169 KUORELAHTI, MATTI, Sopeutumattomien luokkamutoisen erityisopetuksen tuloksellisuus. - The educational outcomes of special classes for emotionally/ behaviorally disordered children and youth. 176 p. Summary 2p. 2000.
- 170 KURUNMÄKI, JUSSI, Representation, nation and time. The political rhetoric of the 1866 parliamentary reform in Sweden. - Edustus, kansakunta ja aika. Poliittinen retoriikka Ruotsin vuoden 1866 valtiopäiväreformissa. 253 p. Tiivistelmä 4 p. 2000.
- 171 RASINEN, AKI, Developing technology education. In search of curriculum elements for Finnish general education schools. 158 p. Yhteenveto 2 p. 2000.
- 172 SUNDHOLM, LARS, Itseohjautuvuus organisaatiomuutoksessa. - Self-determination in organisational change. 180 p. Summary 15 p. 2000.
- 173 AHONNISKA-ASSA, JAANA, Analyzing change in repeated neuropsychological assessment. 68 p. (124 p.) Yhteenveto 2 p. 2000.
- 174 HOFFRÉN, JARI, Demokraattinen eetos - rajoista mahdollisuuksiin. - The democratic ethos. From limits to possibilities? 217 p. Summary 2 p. 2000.
- 175 HEIKKINEN, HANNU L. T., Toimintatutkimus, tarinat ja opettajaksi tuleminen taito. Narratiivisen identiteettityön kehittäminen opettajankoulutuksessa toimintatutkimuksen avulla. - Action research, narratives and the art of becoming a teacher. Developing narrative identity work in teacher education through action research. 237 p. Summary 4 p. 2001.
- 176 VUORENMAA, MARITTA, Ikkunoita arvioinnin tuolle puolen. Uusia avauksia suomalaisen koulutusta koskevaan evaluatiokeskusteluun. - Views across assessment: New openings into the evaluation discussion on Finnish education. 266 p. Summary 4 p. 2001.
- 177 LITMANEN, TAPIO, The struggle over risk. The spatial, temporal, and cultural dimensions of protest against nuclear technology. - Kamp-pailu riskistä. Ydinteknologian vastaisen protestin tilalliset, ajalliset ja kulttuuriset ulottuvuudet. 72 p. (153 p.) Yhteenveto 9 p. 2001.
- 178 AUNOLA, KAISA, Children's and adolescents' achievement strategies, school adjustment, and family environment. - Lasten ja nuorten suoritusstrategiat koulu- ja perheympäristöissä. 51 p. (153 p.) Yhteenveto 2 p. 2001.
- 179 OKSANEN, ELINA, Arvioinnin kehittäminen erityisopetuksessa. Diagnostisesta oppimisen ohjaukseen laadullisena tapaustutkimuksena. - Developing assessment practices in special education. From a static approach to

- dynamic approach applying qualitative case. 182 p. Summary 5 p. 2001.
- 180 VIITTALA, KAISU, "Kyllä se tommosellaki lapsella on kovempi urakka". Sikiöaikana alkoholille altistuneiden huostaanotettujen lasten elämäntilanne, riskiprosessit ja suojaavat prosessit. - "It's harder for that kind of child to get along". The life situation of the children exposed to alcohol in utero and taken care of by society, their risk and protective processes. 316 p. Summary 4 p. 2001.
- 181 HANSSON, LEENI, Networks matter. The role of informal social networks in the period of socio-economic reforms of the 1990s in Estonia. - Verkostoilla on merkitystä: infor-maalisten sosiaalisten verkostojen asema Virossa 1990-luvun sosio-ekonomisten muutosten aikana. 194 p. Yhteenveto 3 p. 2001.
- 182 BÖÖK, MARJA LEENA, Vanhemmuus ja vanhemmuuden diskurssit työttömyystilanteessa. - Parenthood and parenting discourses in a situation of unemployment. 157 p. Summary 5 p. 2001.
- 183 KOKKO, KATJA, Antecedents and consequences of long-term unemployment. - Pitkäaikaistyöttömyyden ennakoijia ja seurauksia. 53 p. (115 p.) Tiivistelmä 3 p. 2001.
- 184 KOKKONEN, MARJA, Emotion regulation and physical health in adulthood: A longitudinal, personality-oriented approach. - Aikuisiän tunteiden säätely ja fyysinen terveys: pitkittäistutkimuksellinen ja persoonallisuuskeskeinen lähestymistapa. 52 p. (137 p.) Tiivistelmä 3 p. 2001.
- 185 MÄNNIKÖ, KAISA, Adult attachment styles: A Person-oriented approach. - Aikuisten kiintymystyyli. 142 p. Yhteenveto 5 p. 2001.
- 186 KATVALA, SATU, Missä äiti on? Äitejä ja äitiyden uskomuksia sukupolvien saatossa. - Where's mother? Mothers and maternal beliefs over generations. 126 p. Summary 3 p. 2001.
- 187 KIISKINEN, ANNA-LIISA, Ympäristöhallinto vastuullisen elämäntavan edistäjänä. - Environmental administration as promoter of responsible living. 229 p. Summary 8 p. 2001.
- 188 SIMOLA, AHTI, Työterveyshuolto-organisaation toiminta, sen henkilöstön henkinen hyvinvointi ja toiminnan tuloksellisuus. - Functioning of an occupational health service organization and its relationship to the mental well-being of its personnel, client satisfaction, and economic profitability. 192 p. Summary 12 p. 2001.
- 189 VESTERINEN, PIIRKKO, Projektiopiskelu- ja oppiminen ammattikorkeakoulussa. - Project-based studying and learning in the polytechnic. 257 p. Summary 5 p. 2001.
- 190 KEMPPAINEN, JAANA, Kotikasvatus kolmessa sukupolvessa. - Childrearing in three generations. 183 p. Summary 3 p. 2001.
- 191 HOHENTHAL-ANTIN LEONIE, Luvan ottaminen - Ikäihmiset teatterin tekijöinä. - Taking permission- Elderly people as theatre makers. 183 p. Summary 5 p. 2001.
- 192 KAKKORI, LEENA, Heideggerin aukeama. Tutkimuksia totuudesta ja taiteesta Martin Heideggerin avaamassa horisontissa. - Heidegger's clearing. Studies on truth and art in the horizon opened by Martin Heidegger. 156 p. Summary 2 p. 2001.
- 193 NÄRHI, VESA, The use of clinical neuropsychological data in learning disability research. - Asiakastyön yhteydessä kerätyn neuropsykologisen aineiston käyttö oppimisvaikeustutkimuksessa. 103 p. Yhteenveto 2 p. 2002.
- 194 SUOMI, ASTA, Ammattia etsimässä. Aikuisopiskelijat kertovat sosiaaliohjaajakoulutuksesta ja narratiivisen pätevyyden kehittymisestä. - Searching for professional identity. Adult students' narratives on the education of a social welfare supervisor and the development of narrative competence. 183 p. Summary 2 p. 2002.
- 195 PERKKILÄ, PÄIVI, Opettajien matematiikkauskomukset ja matematiikan oppikirjan merkitys alkuopetuksessa. 212 p. - Teacher's mathematics beliefs and meaning of mathematics textbooks in the first and the second grade in primary school. Summary 2 p. 2002.
- 196 VESTERINEN, MARJA-LIISA, Ammatillinen harjoittelu osana asiantuntijuuden kehittymistä ammattikorkeakoulussa. - Promoting professional expertise by developing practical learning at the polytechnic. 261 p. Summary 5 p. 2002.
- 197 POHJANEN, JORMA, Mitä kello on? Kello modernissa yhteiskunnassa ja sen sosiologisessa teoriassa. - What's the time. Clock on modern society and in it's sociological theory. 226 p. Summary 3 p. 2002.
- 198 RANTALA, ANJA, Perhekeskeisyys - puhetta vai todellisuutta? Työntekijöiden käsitykset yhteistyöstä erityistä tukea tarvitsevan lapsen perheen kanssa. - Family-centeredness rhetoric or reality? Summary 3 p. 2002.
- 199 VALANNE, EIJA, "Meidän lapsi on arvokas" Henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS) kunnallisessa erityiskoulussa. - "Our child is precious" - The individual educational plan in the context of the special school. 219 p. Yhteenveto 2 p. 2002.
- 200 HOLOPAINEN, LEENA, Development in reading and reading related skills; a follow-up study from pre-school to the fourth grade. 57 p. (138 p.) Yhteenveto 3 p. 2002.
- 201 HEIKKINEN, HANNU, Draaman maailmat oppimisarvoina. Draamakasvatuksen vakava leikkisyys. - Drama worlds as learning areas - the serious playfulness of drama education. 164 p. Summary 5 p. 2002.
- 202 HYTÖNEN, TUIJA, Exploring the practice of human resource development as a field of professional expertise. - Henkilöstön

- kehittämistyön asiantuntijuuden rakentuminen. 137 p. (300 p.) Yhteenveto 10 p. 2002.
- 203 RIPATTI, MIKKO, Arvid Järnefeldt kasvatusajattelijana. 246 p. Summary 4 p. 2002.
- 204 VIRMASALO, ILKKA, Perhe, työttömyys ja lama. - Families, unemployment and the economic depression. 121 p. Summary 2 p. 2002.
- 205 WIKGREN, JAN, Diffuse and discrete associations in aversive classical conditioning. - Täsmälliset ja laaja-alaiset ehdollistumat klassisessa aversiivisessä ehdollistumisessa. 40 p. (81 p.) Yhteenveto 2 p. 2002.
- 206 JOKIVUORI, PERTTI, Sitoutuminen työorganisaatioon ja ammattijärjestöön. - Kilpailevia vai täydentäviä? - Commitment to organisation and trade union. Competing or complementary? 132 p. Summary 8 p. 2002.
- 207 GONZÁLEZ VEGA, NARCISO, Factors affecting simulator-training effectiveness. 162 p. Yhteenveto 1 p. 2002.
- 208 SALO, KARI, Teacher Stress as a Longitudinal Process - Opettajien stressiprosessi. 67 p. Yhteenveto 2 p. 2002.
- 209 VAUHKONEN, JOUNI, A rhetoric of reduction. Bertrand de Jouvenel's pure theory of politics as persuasion. 156 p. Tiivistelmä 2 p. 2002.
- 210 KONTONIEMI, MARITA, "Milloin sinä otat itseäsi niskasta kiinni?" Opettajien kokemuksia alisuoriutujista. - "When will you pull your socks up?" Teachers' experiences of underachievers. 218 p. Summary 3 p. 2003.
- 211 SAUKKONEN, SAKARI, Koulu ja yksilöllisyys; Jännitteitä, haasteita ja mahdollisuuksia. - School and individuality: Tensions, challenges and possibilities. 125 p. Summary 3 p. 2003.
- 212 VIJAMAA, MARJA-LEENA, Neuvola tänään ja huomenna. Vanhemmuuden tukeminen, perhekeskeisyys ja vertaistuki. - Child and maternity welfare clinics today and tomorrow. Supporting parenthood, family-centered services and peer groups. 141 p. Summary 4 p. 2003.
- 213 REMES, LIISA, Yrittäjyyskasvatuksen kolme diskurssia. - Three discourses in entrepreneurial learning. 204 p. Summary 2 p. 2003.
- 214 KARJALA, KALLE, Neulanreiästä panoraamaksi. Ruotsin kulttuurikuvan ainekset eräissä keskikoulun ja B-ruotsin vuosina 1961-2002 painetuissa oppikirjoissa. - From pinhole to panorama - The culture of Sweden presented in some middle and comprehensive school textbooks printed between 1961 and 2002. 308 p. Summary 2 p. 2003.
- 215 LALLUKKA, KIRSI, Lapsuusikä ja ikä lapsuudessa. Tutkimus 6-12 -vuotiaiden sosiokulttuurisesta ikätiedosta. - Childhood age and age in childhood. A study on the sociocultural knowledge of age. 234 p. Summary 2 p. 2003.
- 216 PUUKARI, SAULI, Video Programmes as Learning Tools. Teaching the Gas Laws and Behaviour of Gases in Finnish and Canadian Senior High Schools. 361 p. Yhteenveto 6 p. 2003.
- 217 LOISA, RAIJA-LEENA, The polysemous contemporary concept. The rhetoric of the cultural industry. - Monimerkityksinen nykykäsite. Kulttuuriteollisuuden retoriikka. 244 p. Yhteenveto 2 p. 2003.
- 218 HOLOPAINEN, ESKO, Kuullun ja luetun tekstin ymmärtämisstrategiat ja -vaikeudet peruskoulun kolmannella ja yhdeksännellä luokalla. - Strategies for listening and reading comprehension and problematic listening and reading comprehension of the text during the third and ninth grades of primary school. 135 p. Summary 3 p. 2003.
- 219 PENTTINEN, SEPPO, Lähtökohdat liikuntaa opettavaksi luokanopettajaksi. Nuoruuden kasvuympäristöt ja opettajankoulutus opettajuuden kehitystekijöinä. - Starting points for a primary school physical education teacher. The growth environment of adolescence and teacher education as developmental factors of teachership. 201 p. Summary 10 p. 2003.
- 220 IKÄHEIMO, HEIKKI, Tunnustus, subjektiviteetti ja inhimillinen elämänmuoto: Tutkimuksia Hegelistä ja persoonien välisistä tunnustus-suhteista. - Recognition, subjectivity and the human life form: studies on Hegel and interpersonal recognition. 191 p. Summary 3 p. 2003.
- 221 ASUNTA, TUULA, Knowledge of environmental issues. Where pupils acquire information and how it affects their attitudes, opinions, and laboratory behaviour - Ympäristöasioita koskeva tieto. Mistä oppilaat saavat informaatiota ja miten se vaikuttaa heidän asenteisiinsa, mielipiteisiinsä ja laboratoriokäyttäytymiseensä. 159 p. Yhteenveto 4 p. 2003.
- 222 KUJALA, ERKKI, Sodan pojat. Sodanaikaisten pikkupoikien lapsuuskokemuksia isyyden näkökulmasta - The sons of war. 229 p. Summary 2 p. 2003.
- 223 JUSSI KURUNMÄKI & KARI PALOINEN (Hg./eds.) Zeit, Geschichte und Politik. Time, history and politics. *Zum achtzigsten Geburtstag von Reinhart Koselleck*. 310 p. 2003.
- 224 LAITINEN, ARTO, Strong evaluation without sources. On Charles Taylor's philosophical anthropology and cultural moral realism. - Vahvoja arvostuksia ilman lähteitä. Charles Taylorin filosofisesta antropologiasta ja kulturalistisesta moraalirealismista. 358 p. Yhteenveto 4 p. 2003.
- 225 GUTTORM, TOMI K. Newborn brain responses measuring feature and change detection and predicting later language development in children with and without familial risk for dyslexia. - Vastasyntyneiden aivovasteet puheäänteiden ja niiden muutosten havaitsemisessa sekä myöhemmän kielen kehityksen ennustamisessa dysleksia-riskilapsilla. 81 p. (161 p.) Yhteenveto 3 p. 2003.

- 226 NAKARI, MAIJA-LIISA, Työilmapiiri, työntekijöiden hyvinvointi ja muutoksen mahdollisuus - Work climate, employees' well-being and the possibility of change. 255 p. Summary 3 p. 2003.
- 227 MEISÄPELTO, RIITTA-LEENA, Individual differences in parenting: The five-factor model of personality as an explanatory framework - Lastenkasvatus ja sen yhteys vanhemman persoonallisuuden piirteisiin. 53 p. (119 p.) Tiivistelmä 3 p. 2003.
- 228 PULKKINEN, OILI, The labyrinth of politics - A conceptual approach to the modes of the political in the scottish enlightenment. 144 p. Yhteenveto 2 p. 2003.
- 229 JUUJARVI, PETRI, A three-level analysis of reactive aggression among children. - Lasten aggressiivisiin puolustusreaktioihin vaikuttavien tekijöiden kolmitasoinen analyysi. 39 p. (115 p.) Yhteenveto 2 p. 2003.
- 230 POIKONEN, PIRJO-LIISA, "Opetussuunnitelma on sitä elämää". Päiväkoti-koulu yhteisö opetussuunnitelman kehittäjänä. - "The curriculum is part of our life". The day-care - primary school community as a curriculum developer. 154 p. Summary 3 p. 2003.
- 231 SOININEN, SUVI, From a 'Necessary Evil' to an art of contingency: Michael Oakeshott's conception of political activity in British postwar political thought. 174 p. Summary 2 p. 2003.
- 232 ALARAUDANJOKI, ESA, Nepalese child labourers' life-contexts, cognitive skills and well-being. - Työssäkävien nepalilaislasten elämänkonteksti, kognitiiviset taidot ja hyvinvointi. 62 p. (131 p.) Yhteenveto 4 p. 2003.
- 233 LERKKANEN, MARJA-KRISTINA, Learning to read. Reciprocal processes and individual pathways. - Lukemaan oppiminen: vastavuoroiset prosessit ja yksilölliset oppimispolut. 70 p. (155 p.) Yhteenveto 5 p. 2003.
- 234 FRIMAN, MERVI, Ammatillisen asiantuntijan etiikka ammattikorkeakoulutuksessa. - The ethics of a professional expert in the context of polytechnics. 199 p. 2004.
- 235 MERONEN, AULI, Viittomakielen omaksumisen yksilölliset tekijät. - Individual differences in sign language abilities. 110 p. Summary 5 p. 2004.
- 236 TIILIKKALA, LIISA, Mestarista tuutoriksi. Suomalaisen ammatillisen opettajuuden muutos ja jatkuvuus. - From master to tutor. Change and continuity in Finnish vocational teacherhood. 281 p. Summary 3 p. 2004.
- 237 ARO, MIKKO, Learning to read: The effect of orthography. - Kirjoitusjärjestelmän vaikutus lukemaan oppimiseen. 44 p. (122 p.) Tiivistelmä 2 p. 2004.
- 238 LAAKSO, ERKKI, Draamakokemusten äärellä. Prosessidraaman oppimispotentiali opettajaksi opiskelevien kokemusten valossa. - Encountering drama experiences. The learning potential of process drama in the light of student teachers' experiences. 230 p. Summary 7 p. 2004.
- 239 PERÄLÄ-LITTUNEN, SATU, Cultural images of a good mother and a good father in three generations. - Kulttuuriset mielikuvat hyvästä äidistä ja hyvästä isästä kolmessa sukupolvessa. 234 p. Yhteenveto 7 p. 2004.
- 240 RINNE-KOISTINEN, EVA-MARITA, Perceptions of health: Water and sanitation problems in rural and urban communities in Nigeria. 129 p. (198 p.) Yhteenveto 3 p. 2004.
- 241 PALMROTH, AINO, Käännösten kautta kollektiiviin. Tuuliosuuskunnat toimijaverkkoina. - From translation to collective. Wind turbine cooperatives as actor networks. 177 p. Summary 7 p. 2004.
- 242 VIERIKKO, ELINA, Genetic and environmental effects on aggression. - Geneettiset ja ympäristötekijät aggressiivisuudessa. 46 p. (108 p.) Tiivistelmä 3 p. 2004.
- 243 NÄRHI, KATI, The eco-social approach in social work and the challenges to the expertise of social work. - Ekososiaalinen viitekehys ja haasteet sosiaalityön asiantuntijuudelle. 106 p. (236 p.) Yhteenveto 7 p. 2004.
- 244 URSIN, JANI, Characteristics of Finnish medical and engineering research group work. - Tutkimusryhmätyöskentelyn piirteet lääke- ja teknisissä tieteissä. 202 p. Yhteenveto 9 p. 2004.
- 245 TREUTHARDT, LEENA, Tulohajauksen yhteiskunnallisuus Jyväskylän yliopistossa. Tarkastelunäkökulmina muoti ja seurustelu. - The management by results a fashion and social interaction at the University of Jyväskylä. 228 p. Summary 3 p. 2004.
- 246 MATTHIES, JÜRGEN, Umweltpädagogik in der Postmoderne. Eine philosophische Studie über die Krise des Subjekts im umweltpädagogischen Diskurs. - Ympäristökasvatus postmodernissa. Filosofinen tutkimus subjektin kriisistä ympäristökasvatuksen diskurssissa. 400 p. Yhteenveto 7 p. 2004.
- 247 LAITILA, AARNO, Dimensions of expertise in family therapeutic process. - Asiantuntijuuden ulottuvuuksia perheterapeuttisessa prosessissa. 54 p. (106 p.) Yhteenveto 3 p. 2004.
- 248 LAAMANEN (ASTIKAINEN), PIIA, Pre-attentive detection of changes in serially presented stimuli in rabbits and humans. - Muutoksen esitietoinen havaitseminen sarjallisesti esitetyissä ärsykkeissä kaneilla ja ihmisillä. 35 p. (54 p.) Yhteenveto 3 p. 2004.
- 249 JUUSENAHO, RIITTA, Peruskoulun rehtoreiden johtamisen eroja. Sukupuolinen näkökulma. - Differences in comprehensive school leadership and management. A gender-based approach. 176 p. Summary 3 p. 2004.

- 250 VAARAKALLIO, TUULA, "Rotten to the Core". Variations of French nationalist anti-system rhetoric. - "Systeemi on mätä". Ranskalaisen nationalistien järjestelmän vastainen retoriikka. 194 p. Yhteenveto 3 p. 2004.
- 251 KUUSINEN, PATRIK, Pitkäaikainen kipu ja depressio. Yhteyttä säätelevät tekijät. - Chronic pain and depression: psychosocial determinants regulating the relationship. 139 p. Summary 8 p. 2004.
- 252 HÄNNIKÄINEN-UUTELA, ANNA-LIISA, Uudelleen juurtuneet. Yhteisökasvatus vaikeasti päihderiippuvaisten narkomaanien kuntoutuksessa. - Rooted again. Community education in the rehabilitation of substance addicts. 286 p. Summary 3 p. 2004.
- 253 PALONIEMI, SUSANNA, Ikä, kokemus ja osaaminen työelämässä. Työntekijöiden käsityksiä iän ja kokemuksen merkityksestä ammatillisessa osaamisessa ja sen kehittämisessä. - Age, experience and competence in working life. Employees' conceptions of the the meaning and experience in professional competence and its development. 184 p. Summary 5 p. 2004.
- 254 RUIZ CEREZO, MONTSE, Anger and Optimal Performance in Karate. An Application of the IZOF Model. 55 p. (130 p.) Tiivistelmä 2 p. 2004.
- 255 LADONLAHTI, TARJA, Haasteita palvelujärjestelmälle. Kehitysvammaiseksi luokiteltu henkilö psykiatrisessa sairaalassa. - Challenges for the human service system. Living in a psychiatric hospital under the label of mental retardation. 176 p. Summary 3 p. 2004.
- 256 KOVANEN PÄIVI, Oppiminen ja asiantuntijuus varhaiskasvatuksessa. Varhaisen oppimaan ohjaamisen suunnitelma erityistä tukea tarvitsevien lasten ohjauksessa. - Learning and expertise in early childhood education. A pilot work in using VARSU with children with special needs. 175 p. Summary 2 p. 2004.
- 257 VILMI, VEIKKO, Turvallinen koulu. Suomalaisen näkemyksiä koulutuspalvelujen kansallisesta ja kunnallisesta priorisoinnista. - Secure education. Finnish views on the national and municipal priorities of Finland's education services. 134 p. Summary 5 p. 2005.
- 258 ANTTILA, TIMO, Reduced working hours. Reshaping the duration, timing and tempo of work. 168 p. Tiivistelmä 2 p. 2005.
- 259 UGASTE, AINO, The child's play world at home and the mother's role in the play. 207 p. Tiivistelmä 5 p. 2005.
- 260 KURRI, KATJA, The invisible moral order: Agency, accountability and responsibility in therapy talk. 38 p. (103 p.). Tiivistelmä 1 p. 2005.
- 261 COLLIN, KAIJA, Experience and shared practice - Design engineers' learning at work. - Suunnitteluinsinöörien työssä oppiminen - kokemuksellisuutta ja jaettuja käytäntöjä. 124 p. (211 p.). Yhteenveto 6 p. 2005.
- 262 KURKI, EIJA, Näkyvä ja näkymätön. Nainen Suomen helluntailiikkeen kentällä. - Visible and invisible. Women in the Finnish pentecostal movement. 180 p. Summary 2 p. 2005.
- 263 HEIMONEN, SIRKKALIISA, Työikäisenä Alzheimerin tautiin sairastuneiden ja heidän puolisoitensa kokemukset sairauden alkuvaiheessa. - Experiences of persons with early onset Alzheimer's disease and their spouses in the early stage of the disease. 138 p. Summary 3 p. 2005.
- 264 PIIRONEN, HANNU, Epävarmuus, muutos ja ammatilliset jännitteet. Suomalainen sosiaalityö 1990-luvulla sosiaalityöntekijöiden tulkinnoissa. - Uncertainty, change and professional tensions. The Finnish social work in the 1990s in the light of social workers' representations. 207 p. Summary 2 p. 2005.
- 265 MÄKINEN, JARMO, Säätiö ja maakunta. Maakuntarahastojärjestelmän kentät ja verkostot. - Foundation and region: Fields and networks of the system of the regional funds. 235 p. Summary 3 p. 2005.
- 266 PETRELIUS, PÄIVI, Sukupuoli ja subjektiivinen sosiaalityössä. Tulkintoja naistyöntekijöiden muistoista. - Gender and subjectivity in social work - interpreting women workers' memories. 67 p. (175 p.) 2005.
- 267 HOKKANEN, TIINA, Äitinä ja isänä eron jälkeen. Yhteishuoltajavanhemmuus arjen kokemuksena. - As a mother and a father after divorce. Joint custody parenthood as an everyday life experience. 201 p. Summary 8 p. 2005.
- 268 HANNU SIRKKILÄ, Elättäjäyyttä vai erotiikkaa. Miten suomalaiset miehet legitimoivat parisuhteensa thaimaalaisen naisen kanssa? - Breadwinner or eroticism. How Finnish men legitimize their partnerships with Thai women. 252 p. Summary 4 p. 2005.
- 269 PENTTINEN, LEENA, Gradupuhetta tutkielmaseminaarissa. - Thesis discourse in an undergraduate research seminar. 176 p. Summary 8 p. 2005.
- 270 KARVONEN, PIRKKO, Päiväkotilasten lukuleikit. Lukutaidon ja lukemistietoisuuden kehittyminen interventiotutkimuksessa - Reading Games for Children in Daycare Centers. The Development of Reading Ability and Reading Awareness in an Intervention Study. 179 p. Summary 3 p. 2005.
- 271 KOSONEN, PEKKA A., Sosiaalialan ja hoitotyön asiantuntijuuden kehitysheidot ja opiskelijavalinta. - Conditions of expertise development in nursing and social care, and criteria for student selection. 276 p. Summary 3 p. 2005.

- 272 NIIRANEN-LINKAMA, PÄIVI, Sosiaalisen transformaatio sosiaalialan asiantuntijuuden diskurssissa. - Transformation of the social in the discourse of social work expertise. 200 p. Summary 3 p. 2005.
- 273 KALLA, OUTI, Characteristics, course and outcome in first-episode psychosis. A cross-cultural comparison of Finnish and Spanish patient groups. - Ensikerätaisten psykoosipotilaiden psyykkis-sosiaaliset ominaisuudet, sairaudenkulku ja ennuste. Suomalaisten ja espanjalaisten potilasryhmien vertailu. 75 p. (147 p.) Tiivistelmä 4 p. 2005.
- 274 LEHTOMÄKI, ELINA, Pois oppimisyhteiskunnan marginaalista? Koulutuksen merkitys vuosina 1960-1990 opiskelleiden lapsuudesta kuurojen ja huonokuuloisten aikuisten elämänkulussa. - Out from the margins of the learning society? The meaning of education in the life course of adults who studied during the years 1960-1990 and were deaf or hard-of-hearing from childhood. 151 p. Summary 5 p. 2005.
- 275 KINNUNEN, MARJA-LIISA, Allostatic load in relation to psychosocial stressors and health. - Allostaattinen kuorma ja sen suhde psykososiaalisiin stressitekijöihin ja terveyteen. 59 p. (102 p.) Tiivistelmä 3 p. 2005.
- 276 UOTINEN, VIRPI, I'm as old as I feel. Subjective age in Finnish adults. - Olen sen ikäinen kuin tunnen olevani. Suomalaisten aikuisten subjektiivinen ikä. 64 p. (124 p.) Tiivistelmä 3 p. 2005.
- 277 SALOKOSKI, TARJA, Tietokonepelit ja niiden pelaaminen. - Electronic games: content and playing activity. 116 p. Summary 5 p. 2005.
- 278 HIIHNALA, KAUKO, Laskutehtävien suorittamisesta käsitteiden ymmärtämiseen. Peruskoululaisen matemaattisen ajattelun kehittyminen aritmetiikasta algebraan siirryttäessä. - Transition from the performing of arithmetic tasks to the understanding of concepts. The development of pupils' mathematical thinking when shifting from arithmetic to algebra in comprehensive school. 169 p. Summary 3 p. 2005.
- 279 WALLIN, RISTO, Yhdistyneet kansakunnat organisaationa. Tutkimus käsitteellisestä muutoksesta maailmanjärjestön organisoinnin periaatteissa - From the league to UN. The move to an organizational vocabulary of international relations. 172 p. Summary 2 p. 2005.
- 280 VALLEALA, ULLA MAIJA, Yhteinen ymmärtäminen koulutuksessa ja työssä. Kontekstin merkitys ymmärtämisessä opiskelijaryhmän ja työtiimin keskusteluissa. - Shared understanding in education and work. Context of understanding in student group and work team discussions. 236 p. Summary 7 p. 2006.
- 281 RASINEN, TUIJA, Näkökulmia vieraskieliseen perusopetukseen. Koulun kehittämishankkeesta koulun toimintakulttuuriksi. - Perspectives on content and language integrated learning. The impact of a development project on a school's activities. 204 p. Summary 6 p. 2006.
- 282 VIHOLAINEN, HELENA, Suvussa esiintyvän lukemisvaikeusriskin yhteys motoriseen ja kielelliseen kehitykseen. Tallaako lapsi kielensä päälle? - Early motor and language development in children at risk for familial dyslexia. 50 p. (94 p.) Summary 2 p. 2006.
- 283 KIILLI, JOHANNA, Lasten osallistumisen voimavarat. Tutkimus Ipanoiden osallistumisesta. - Resources for children's participation. 226 p. Summary 3 p. 2006.
- 284 LEPPÄMÄKI, LAURA, Tekijänoikeuden oikeuttaminen. - The justification of copyright. 125 p. Summary 2 p. 2006.
- 285 SANAKSENAHO, SANNA, Eriarvoisuus ja luottamus 2000-luvun taitteen Suomessa. Bourdieulainen näkökulma. - Inequality and trust in Finland at the turn of the 21st century: Bourdieuan approach. 150 p. Summary 3 p. 2006.
- 286 VALKONEN, LEENA, Millainen on hyvä äiti tai isä? Viides- ja kuudesluokkalaisten lasten vanhemmuuskäsitykset. - What is a good father or good mother like? Fifth and sixth graders' conceptions of parenthood. 126 p. Summary 5 p. 2006.
- 287 MARTIKAINEN, LIISA, Suomalaisten nuorten aikuisten elämään tyytyväisyyden monet kasvot. - The many faces of life satisfaction among Finnish young adults. 141 p. Summary 3 p. 2006.
- 288 HAMARUS, PÄIVI, Koulukiusaaminen ilmiönä. Yläkoulun oppilaiden kokemuksia kiusaamisesta. - School bullying as a phenomenon. Some experiences of Finnish lower secondary school pupils. 265 p. Summary 6 p. 2006.
- 289 LEPPÄNEN, ULLA, Development of literacy in kindergarten and primary school. Tiivistelmä 2 p. 49 p. (145 p.) 2006.
- 290 KORVELA, PAUL-ERIK, The Machiavellian reformation. An essay in political theory. 171 p. Tiivistelmä 2 p. 2006.
- 291 METSOMÄKI, MARJO, "Suu on syömistä varten". Lasten ja aikuisten kohtaamisia ryhmäperhepäiväkodin ruokailutilanteissa. - Encounters between children and adults in group family day care dining situations. 251 p. Summary 3 p. 2006.
- 292 LATVALA, JUHA-MATTI, Digitaalisen kommunikationsovelluksen kehittäminen kodin ja koulun vuorovaikutuksen edistämiseksi. - Development of a digital communication system to facilitate interaction between home and school. 158 p. Summary 7 p. 2006.

- 293 PITKÄNEN, TUULI, Alcohol drinking behavior and its developmental antecedents. - Alkoholin juomiskäyttäytyminen ja sen ennustaminen. 103 p. (169 p.) Tiivistelmä 6 p. 2006.
- 294 LINNILÄ, MAIJA-LIISA, Kouluvalmiudesta koulun valmiuteen. Poikkeuksellinen koulunaloitus koulumenestyksen, viranomaislausuntojen ja perheiden kokemusten valossa. - From school readiness to readiness of school - Exceptional school starting in the light of school attainment, official report and family experience. 321 p. Summary 3 p. 2006.
- 295 LEINONEN, ANU, Vanhusneuvoston funktioita jäljittämässä. Tutkimus maaseutumaisien kuntien vanhusneuvostoista. - Tracing functions of older people's councils. A study on older people's councils in rural municipalities. 245 p. Summary 3 p. 2006.
- 296 KAUPPINEN, MARKO, Canon vs. charisma. "Maoism" as an ideological construction. - Kaanon vs. karisma. "Maoismi" ideologiseina konstruktiona. 119 p. Yhteenveto 2 p. 2006.
- 297 VEHKAKOSKI, TANJA, Leimattu lapsuus? Vammaisuuden rakentuminen ammatti-ihmisten puheessa ja teksteissä. - Stigmatized childhood? Constructing disability in professional talk and texts. 83 p. (185 p.) Summary 4 p. 2006.
- 298 LEPPÄÄHO, HENRY, Matemaattisen ongelman ratkaisutaidon opettaminen peruskoulussa. Ongelmanratkaisukurssin kehittäminen ja arviointi. - Teaching mathematical problem solving skill in the Finnish comprehensive school. Designing and assessment of a problem solving course. 343 p. Summary 4 p. 2007.
- 299 KUVAJA, KRISTIINA, Living the Urban Challenge. Sustainable development and social sustainability in two southern megacities. 130 p. (241 p.) Yhteenveto 4 p. 2007.
- 300 POHJOLA, PASI, Technical artefacts. An ontological investigation of technology. 150 p. Yhteenveto 3 p. 2007.
- 301 KAUKUA, JARI, Avicenna on subjectivity. A philosophical study. 161 p. Yhteenveto 3 p. 2007.
- 302 KUPILA, PÄIVI, "Minäkö asiantuntija?". Varhaiskasvatuksen asiantuntijan merkitysperspektiivin ja identiteetin rakentuminen. - "Me, an expert?" Constructing the meaning perspective and identity of an expert in the field of early childhood education. 190 p. Summary 4 p. 2007.
- 303 SILVENNOINEN, PIIA, Ikä, identiteetti ja ohjaava koulutus. Ikääntyvät pitkäaikaistyöttömät oppimisyhteiskunnan haasteena. - Age, identity and career counselling. The ageing, long-term unemployed as a challenge to learning society. 229 p. Summary 4 p. 2007.
- 304 REINIKAINEN, MARJO-RIITTA, Vammaisuuden sukupuolittuneet ja sortavat diskurssit: Yhteiskunnallis-diskursiivinen näkökulma vammaisuuteen. - Gendered and oppressive discourses of disability: Social-discursive perspective on disability. 81 p. (148 p.) Summary 4 p. 2007.
- 305 MÄÄTTÄ, JUKKA, Asepalvelus nuorten naisten ja miesten opinto- ja työuralla. - The impact of military service on the career and study paths of young women and men. 141 p. Summary 4 p. 2007.
- 306 PYYKKÖNEN, MIIKKA, Järjestäytyvät diasporat. Etnisyys, kansalaisuus, integraatio ja hallinta maahanmuuttajien yhdistystoiminnassa. - Organizing diasporas. Ethnicity, citizenship, integration, and government in immigrant associations. 140 p. (279 p.) Summary 2 p. 2007.
- 307 RASKU, MINNA, On the border of east and west. Greek geopolitical narratives. - Idän ja lännen rajalla. Narratiiveja kreikkalaisesta geopolitiikasta. 169 p. Yhteenveto 3 p. 2007.
- 308 LAPIOLAHTI, RAIMO, Koulutuksen arviointi kunnallisen koulutuksen järjestäjän tehtävänä. Paikallisen arvioinnin toteutumisedellytysten arviointia erään kuntaorganisaation näkökulmasta. - The evaluation of schooling as a task of the communal maintainer of schooling - what are the presuppositions of the execution of evaluation in one specific communal organization. 190 p. Summary 7 p. 2007.
- 309 NATALE, KATJA, Parents' Causal Attributions Concerning Their Children's Academic Achievement. - Vanhempien lastensa koulumenestystä koskevat kausaaliattribuutiot. 54 p. (154 p.) Yhteenveto 3 p. 2007.
- 310 VAHTERA, SIRPA, Optimistit opintieillä. Opinnoissaan menestyvien nuorten hyvinvointi lukiosta jatko-opintoihin. - The well-being of optimistic, well-performing high school students from high school to university. 111 p. Summary 2 p. 2007.
- 311 KOIVISTO, PÄIVI, "Yksilöllistä huomiota arkisissa tilanteissa". Päiväkodin toimintakulttuurin kehittäminen lasten itsetuntoa vahvistavaksi. - "Individual attention in everyday situations". Developing the operational culture of a day-care centre to strengthen children's self-esteem. 202 p. Summary 4 p. 2007.
- 312 LAHIKAINEN, JOHANNA, "You look delicious" - Food, eating, and hunger in Margaret Atwood's novels. 277 p. Yhteenveto 2 p. 2007.
- 313 LINNAVUORI, HANNARIKKA, Lasten kokemuksia vuoroasumisesta. - Children's experiences of dual residence. 202 p. Summary 8 p. 2007.
- 314 PARVIAINEN, TIINA, Cortical correlates of language perception. Neuromagnetic studies in adults and children. - Kielen käsittely aivoissa. Neuromagneettisia tutkimuksia aikuisilla ja lapsilla. 128 p. (206 p.) Yhteenveto 5 p. 2007.

- 315 KARA, HANNELE, Ermutige mich Deutsch zu sprechen. Portfolio als evaluationsform von mündlichen leistung. - "Rohkaise minua puhumaan saksaa" - kielisalkku suullisen kielitaidon arviointivälineenä. 108 p. Yhteenveto 3 p. 2007.
- 316 MÄKELÄ, AARNE, Mitä rehtorit todella tekevät. Etnografinen tapaustutkimus johtamisesta ja rehtorin tehtävistä peruskoulussa. - What principals really do. An ethnographic case study on leadership and on principal's tasks in comprehensive school. 266 p. Summary 5 p. 2007.
- 317 PUOLAKANAHO, ANNE, Early prediction of reading - Phonological awareness and related language and cognitive skills in children with a familial risk for dyslexia. - Lukemistaitojen varhainen ennustaminen. Fonologinen tietoisuus, kielelliset ja kognitiiviset taidot lapsilla joiden suvussa esiintyy dysleksiaa. 61 p. (155 p.) Yhteenveto 3 p. 2007.
- 318 HOFFMAN, DAVID M., The career potential of migrant scholars in Finnish higher education. Emerging perspectives and dynamics. - Akateemisten siirtolaisten uramahdollisuudet suomalaisessa korkeakoulujärjestelmässä: dynamiikkaa ja uusia näkökulmia. 153 p. (282 p.) Yhteenveto 2 p. 2007.
- 319 FADJUKOFF, PÄIVI, Identity formation in adulthood. - Identiteetin muotoutuminen aikuisiässä. 71 p. (168 p.) Yhteenveto 5 p. 2007.
- 320 MÄKIKANGAS, ANNE, Personality, well-being and job resources: From negative paradigm towards positive psychology. - Persoonallisuus, hyvinvointi ja työn voimavarat: Kohti positiivista psykologiaa. 66 p. (148 p.) Yhteenveto 3 p. 2007.
- 321 JOKISAARI, MARKKU, Attainment and reflection: The role of social capital and regrets in developmental regulation. - Sosiaalisen pääoman ja toteutumattomien tavoitteiden merkitys kehityksen säätelyssä. 61 p. (102 p.) Yhteenveto 2 p. 2007.
- 322 HÄMÄLÄINEN, JARMO, Processing of sound rise time in children and adults with and without reading problems. - Äänten nousuaikojen prosessointi lapsilla ja aikuisilla, joilla on dysleksia ja lapsilla ja aikuisilla, joilla ei ole dysleksiaa. 48 p. (95 p.) Tiivistelmä 2 p. 2007.
- 323 KANERVIO, PEKKA, Crisis and renewal in one Finnish private school. - Kriisi ja uudistuminen yhdessä suomalaisessa yksityiskoulussa. 217 p. Tiivistelmä 2 p. 2007.
- 324 MÄÄTTÄ, SAMI, Achievement strategies in adolescence and young adulthood. - Nuorten ajattelu- ja toimintastrategia. 45 p. (120 p.) Tiivistelmä 3 p. 2007.
- 325 TORPPA MINNA, Pathways to reading acquisition: Effects of early skills, learning environment and familial risk for dyslexia. - Yksilöllisiä kehityspolkuja kohti lukemisen taitoa: Varhaisten taitojen, oppimisympäristön ja sukuriskin vaikutukset. 53 p. (135 p.) 2007.
- 326 KANKAINEN, TOMI, Yhdistykset, instituutiot ja luottamus. - Voluntary associations, institutions and trust. 158 p. Summary 7 p. 2007.
- 327 PIRNES, ESA, Merkityksellinen kulttuuri ja kulttuuripolitiikka. Laaja kulttuurin käsite kulttuuripolitiikan perusteluna. - Meaningful culture and cultural policy. A broad concept of culture as a basis for cultural policy. 294 p. Summary 2 p. 2008.
- 328 NIEMI, PETTERI, Mieli, maailma ja referenssi. John McDowellin mielenfilosofian ja semantiikan kriittinen tarkastelu ja ontologinen täydennys. - Mind, world and reference: A critical examination and ontological supplement of John McDowell's philosophy of mind and semantics. 283 p. Summary 4 p. 2008.
- 329 GRANBOM-HERRANEN, LIISA, Sananlaskut kasvatuspuheessa - perinnettä, kasvatusta, indoktrinaatiota? - Proverbs in pedagogical discourse - tradition, upbringing, indoctrination? 324 p. Summary 8 p. 2008.
- 330 KYKYRI, VIRPI-LIISA, Helping clients to help themselves. A discursive perspective to process consulting practices in multi-party settings. - Autetaan asiakasta auttamaan itse itseään. Diskursiivinen näkökulma prosessikonsultoinnin käytäntöihin ryhmätilanteissa. 75 p. (153 p.) Tiivistelmä 2 p. 2008.
- 331 KIURU, NOONA, The role of adolescents' peer groups in the school context. - Nuortentoveriryhmien rooli kouluympäristössä. 77 p. (192 p.) Tiivistelmä 3 p. 2008.
- 332 PARTANEN, TERHI, Interaction and therapeutic interventions in treatment groups for intimately violent men. 46 p. (104 p.) Yhteenveto 2 p. 2008.
- 333 RAITTILA, RAIJA, Retkellä. Lasten ja kaupunkiympäristön kohtaaminen. - Making a visit. Encounters between children and an urban environment. 179 p. Summary 3 p. 2008.
- 334 SUME, HELENA, Perheen pyörteinen arki. Sisäkorvaistutetta käyttävän lapsen matka kouluun. - Turbulent life of the family. Way to school of a child with cochlear implant. 208 p. Summary 6 p. 2008.
- 335 KOTIRANTA, TUIJA, Aktivoinnin paradoksit. - The paradoxes of activation. 217 p. Summary 3 p. 2008.
- 336 RUOPPILA, ISTO, HUUHTANEN, PEKKA, SEITSAMO, JORMA AND ILMARINEN, JUHANI, Age-related changes of the work ability construct and its relation to cognitive functioning in the older worker: A 16-year follow-up study. 97 p. 2008.
- 337 TIKKANEN, Pirjo, "Helpompaa ja hausempaa kuin luulin". Matematiikka suomalaisten ja unkarilaisten perusopetuksen neljäsluokkalaisten kokemana. - "Easier and more fun that

- I thought". Mathematics experienced by fourth-graders in Finnish and Hungarian comprehensive schools. 309 p. Summary 3 p. 2008.
- 338 KAUPPINEN, ILKKA, Tiedon omistaminen on valtaa - Globalisoituvan patenttijärjestelmän poliittinen moraalitalous ja globaali kapitalismi. - *Ownning* knowledge is power. Political moral economy of the globalizing patent system and global capitalism. 269 p. Summary 5 p. 2008.
- 339 KUJALA, MARIA, Muukalaisena omassa maassa. Miten kasvaa vuorovaikutuskonflikteissa? - A stranger in one's own land. How to grow in interaction conflicts? 174 p. Summary 7 p. 2008.
- 340 KOPONEN, TUIRE, Calculation and Language: Diagnostic and intervention studies. - Laskutaito ja kieli: Diagnostinen ja kuntoutustutkimus. 49 p. (120 p.) Tiivistelmä 2 p. 2008.
- 341 HAUTALA, PÄIVI-MARIA, Lupa tulla näkyväksi. Kuvataideterapeutin toiminta kouluissa. - Permission to be seen. Art therapeutic activities in schools. 202 p. 2008.
- 342 SIPARI, SALLA, Kuntouttava arki lapsen tueksi. Kasvatuksen ja kuntoutuksen yhteistoiminnan rakentuminen asiantuntijoiden keskusteluissa. - Habilitative everyday life to support the child. Construction of the collaboration of education and rehabilitation in experts discussions. 177 p. Summary 4 p. 2008.
- 343 LEHTONEN, PÄIVI HANNELE, Voimauttava video. Asiakslähtöisyyden, myönteisyyden ja videokuvan muodostama työorientaatio perhetyön menetelmänä. - Empowering video. A work orientation formed by client-focus, positivity and video image as a method for family work. 257 p. Summary 3 p. 2008.
- 344 RUOHOMÄKI, JYRKI, "Could Do Better". Academic Interventions in Northern Ireland Unionism. - "Could Do Better" Akateemiset interventiot Pohjois-Irlannin unionismiin. 238 p. Tiivistelmä 2 p. 2008.
- 345 SALMI, PAULA, Nimeäminen ja lukemisvaikeus. Kehityksen ja kuntoutuksen näkökulma. - Naming and dyslexia: Developmental and training perspectives. 169 p. Summary 2 p. 2008.
- 346 RANTANEN, JOHANNA, Work-family interface and psychological well-being: A personality and longitudinal perspective. - Työn ja perheen vuorovaikutuksen yhteys psyykkiseen hyvinvointiin sekä persoonallisuuteen pitkittäistutkimuksen näkökulmasta 86 p. (146 p.) Yhteenveto 6 p. 2008.
- 347 PIIPPO, JUKKA, Trust, Autonomy and Safety at Integrated Network- and Family-oriented mode for co-operation. A Qualitative Study. 70 p. (100 p.) Yhteenveto 2 p. 2008.
- 348 HÄTINEN, MARJA, Treating job burnout in employee rehabilitation: Changes in symptoms, antecedents, and consequences. - Työuupumuksen hoito työikäisten kuntoutuksessa: muutokset työuupumuksen oireissa, ennakoijissa ja seurauksissa. 85 p. (152 p.) Tiivistelmä 4 p. 2008.
- 349 PRICE, GAVIN, Numerical magnitude representation in developmental dyscalculia: Behavioural and brain imaging studies. 139 p. 2008.
- 350 RAUTAINEN, MATTI, Keiden koulu? Aineenopettajaksi opiskelevien käsityksiä koulukulttuurin yhteisöllisyydestä. - Who does school belong to? Subject teacher students' conceptions of community in school culture. 180 p. Summary 4 p. 2008.
- 351 UOTINEN, SANNA, Vanhempien ja lasten toimijuuteen konduktiivisessa kasvatuksessa. - Into the agency of a parent and a child in conductive education. 192 p. Summary 3 p. 2008.
- 352 AHONEN, HELENA, Rehtoreiden kertoma johtajuus ja johtajaidentiteetti. - Leadership and leader identity as narrated by headmasters. 193 p. 2008.
- 353 MOISIO, OLLI-PEKKA, Essays on radical educational philosophy. 151 p. Tiivistelmä 3 p. 2009.
- 354 LINDQVIST, RAIJA, Parisuhdeväkivallan kohtaaminen maaseudun sosiaalityössä. - Encountering partner violence with rural social work. 256 p. 2009.
- 355 TAMMELIN, MIA, Working time and family time. Experiences of the work and family interface among dual-earning couples in Finland. - Työaika ja perheen aika: kokemuksia työn ja perheen yhteensovittamisesta Suomessa. 159 p. Tiivistelmä 3 p. 2009.
- 356 RINNE, PÄIVI, Matkalla muutokseen. Sosiaalialan projektitoiminnan perustelut, tavoitteet ja toimintatavat Sosiaaliturva-lehden kirjoituksissa 1990-luvulla. - On the way to the change. 221 p. Summary 2 p. 2009.
- 357 VALTONEN, RIITTA, Kehityksen ja oppimisen ongelmien varhainen tunnistaminen Lene-arvioinnin avulla. Kehityksen ongelmien päällekkäisyys ja jatkuvuus 4-6-vuotiailla sekä ongelmien yhteys koulusuoriutumiseen. - Lene-assessment and early identification of developmental and learning problems. Co-occurrence and continuity of developmental problems from age 4 to age 6 and relation to school performance. 73 p. (107 p.) Summary 2 p. 2009.
- 358 SUHONEN, KATRI, Mitä hiljainen tieto on hengellisessä työssä? Kokemuksellinen näkökulma hiljaisen tiedon ilmenemiseen, siirrettävyyteen ja siirrettävyyden merkitykseen ikääntyneiden diakoniatyöntekijöiden ja pappien työssä. - What is tacit knowledge in spiritual work? An experiential approach to the manifestation, significance and distribution of tacit knowledge in the work of aged church deacons and ministers. 181 p. Summary 6 p. 2009.

- 359 JUMPPANEN, AAPO, United with the United States – George Bush’s foreign policy towards Europe 1989–1993. 177 p. Yhteenvedo 3 p. 2009.
- 360 HUEMER, SINI, Training reading skills. Towards fluency. - Lukemistaitojen harjoittaminen. Tavoitteena sujuvuus. 85 p. (188 p.) Yhteenvedo 3 p. 2009.
- 361 ESKELINEN, TEPPO, Putting global poverty in context. A philosophical essay on power, justice and economy. 221 p. Yhteenvedo 1 p. 2009.
- 362 TAIPALE, SAKARI, Transformative technologies, spatial changes: Essays on mobile phones and the internet. 97 p. (184 p.) Yhteenvedo 3 p. 2009.
- 363 KORKALAINEN, PAULA, Riittämättömyyden tunteesta osaamisen oivallukseen. Ammatillisen asiantuntijuuden kehittäminen varhais-erityiskasvatuksen toimintaympäristöissä. - From a feeling of insufficiency to a new sense of expertise. Developing professional knowledge and skills in the operational environments for special needs childhood education and care. 303 p. Summary 4 p. 2009.
- 364 SEPPÄLÄ-PÄNKÄLÄINEN, TARJA, Oppijoiden moninaisuuden kohtaaminen suomalaisessa lähikoulussa. Etnografia koulu yhteisön aikuisten yhdessä oppimisen haasteista ja mahdollisuuksista. - Confronting the Diversity of Learners in a Finnish Neighbourhood School. An Ethnographic Study of the Challenges and Opportunities of Adults Learning Together in a School community. 256 p. Summary 4 p. 2009.
- 365 SEVÓN, EIJA, Maternal Responsibility and Changing Relationality at the Beginning of Motherhood. - Äidin vastuu ja muuttuvat perhesuhteet äitiyden alussa. 117 p. (200 p.) Yhteenvedo 5 p. 2009.
- 366 HUTTUNEN-SCOTT, TIINA, Auditory duration discrimination in children with reading disorder, attention deficit or both. - Kuulonvarainen keston erottelu lapsilla, joilla on lukemisvaikeus, tarkkaavaisuuden ongelma tai molemmat. 68 p. (112 p.) Tiivistelmä 3 p. 2009.
- 367 NEUVONEN-RAUHALA, MARJA-LIISA, Työelämä-lähtöisyyden määrittäminen ja käyttäminen ammattikorkeakoulun jatkotutkintokokeilussa. - Defining and applying working-life orientation in the polytechnic postgraduate experiment. 163 p. Summary 7 p. 2009.
- 368 NYMAN, TARJA, Nuoren vieraan kielen opettajan pedagogisen ajattelun ja ammatillisen asiantuntijuuden kehittäminen. - The development of pedagogical thinking and professional expertise of newly qualified language teachers. 121 p. (201 p.) Summary 4 p. 2009.
- 369 PUUTIO, RISTO, Hidden agendas. Situational tasks, discursive strategies and institutional practices in process consultation. 83 p. (147 p.) Tiivistelmä 2 p. 2009.
- 370 TOIVANEN, JUHANA, Animal consciousness. Peter Olivi on cognitive functions of the sensitive soul. 369 p. Yhteenvedo 4 p. 2009.
- 371 NOKIA, MIRIAM, The role of the hippocampal theta activity in classical eyeblink conditioning in rabbits. - Hippokampuksen theta-aktiivisuuden rooli klassisessa silmäniskuehdollistamisessa kaneilla. 41 p. (80 p.) Yhteenvedo 2 p. 2009.
- 372 LÄHTENMÄKI, VILI, Essays on early modern conceptions of consciousness: Descartes, Cudworth, and Locke. 160 p. 2009.
- 373 BJÖRK, KAJ, What explains development. Development strategy for low human development index countries. 212 p. Yhteenvedo 1 p. 2009.
- 374 PUUPPONEN, ANTTI, Maaseutuyrittäjyys, verkotot ja paikallisuus. Tapaustutkimus pienimuotoisen elintarviketuotannon kestävydestä Keski-Suomessa. - Rural entrepreneurship, networks and locality. A case study of the sustainability of small-scale food production in Central Finland. 100 p. (191 p.) Summary 3 p. 2009.
- 375 HALTTUNEN, LEENA, Päivähoitotyö ja johtajuus hajautetussa organisaatiossa. - Day care work and leadership in a distributed organization. 181 p. Summary 4 p. 2009.
- 376 KAIDESOJA, TUUKKA, Studies on ontological and methodological foundations of critical realism in the social sciences. 65 p. (187 p.) Yhteenvedo 9 p. 2009.
- 377 SIPPOLA, MARKKU, A low road to investment and labour management? The labour process at Nordic subsidiaries in the Baltic States. 272 p. Tiivistelmä 2 p. 2009.
- 378 SANTALA, OLLI-PEKKA, Expertise in using the Rorschach comprehensive system in personality assessment. 150 p. Tiivistelmä 1 p. 2009.
- 379 HARJUNEN, HANNELE, Women and fat: Approaches to the social study of fatness. - Naiset ja lihavuus: näkökulmia lihavuuden yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen 87 p. (419 p.) Tiivistelmä 4 p. 2009.
- 380 KETTUNEN, LIISA, Kyllä vai ei. Peruskoulun sukupuolikasvatuksen oppimateriaalin kehittämistyö ja arviointi. - Yes or no? The development and evaluation of teaching material for sex education in the Finnish comprehensive school. 266 p. Summary 3 p. 2010.
- 381 FROM, KRISTINE, "Että sais olla lapsena toisten lasten joukossa". Substantiivinen teoria erityistä tukea tarvitsevan lapsen toiminnallisesta osallistumisesta toimintaympäristönsään. - To be a child just as the others in the peer group. A substantive theory of activity-

- based participation of the child with special educational needs. 174 p. Summary 4 p. 2010.
- 382 MYKKÄNEN, JOHANNA, Isäksi tulon tarinat, tunteet ja toimijuus. - Becoming a father - types of narrative, emotions and agency. 166 p. Summary 5 p. 2010.
- 383 RAASUMAA, VESA, Perusopetuksen rehtori opettajien osaamisen johtajana. - Knowledge management functions of a principal in basic education. 349 p. Summary 5 p. 2010.
- 384 SIISIÄINEN, LAURI, Foucault's voices: Toward the political genealogy of the auditory-sonorous. - Foucault'n äänet. Kohti auditoris-sonoorista poliittista genealogiaa. 207 p. Tiivistelmä 2 p. 2010.
- 385 PULLI, TUULA, Totta ja unta. Draama puhe- ja kehitysvammaisten ihmisten yhteisöllisenä kuntoutuksena ja kokemuksena. - The Real and the Illusory. Drama as a means of community-based rehabilitation and experience for persons with severe learning and speech disabilities. 281 p. Summary 7 p. 2010.
- 386 SISKONEN, TIINA, Kielelliset erityisvaikeudet ja lukemaan oppiminen. - Specific language impairments and learning to read. 205 p. Summary 3 p. 2010.
- 387 LYYRA, PESSI, Higher-order theories of conscience: An appraisal and application. - Korkeamman kertaluvun tietoisusteoriat: arvio ja käyttöehdotus. 163 p. Yhteenveto 5 p. 2010.
- 388 KARJALAINEN, MERJA, Ammattilaisten käsityksiä mentoroinnista työpaikalla. - Professionals' conceptions of mentoring at work. 175 p. Summary 7 p. 2010.
- 389 GEMECHU, DEREJE TEREFE, The implementation of a multilingual education policy in Ethiopia: The case of Afaan Oromoo in primary schools of Oromia Regional State. 266 p. 2010.
- 390 KOIVULA, MERJA, Lasten yhteisöllisyys ja yhteisöllinen oppiminen päiväkodissa. - Children's sense of community and collaborative learning in a day care centre. 189 p. Summary 3 p. 2010.
- 391 NIEMI, MINNA, Moraalijärjestyksestä tuottamassa. Tutkimus poliisityöstä lasten parissa. - Producing moral order. A Study on police work with children. 190 p. Summary 3 p. 2010.
- 392 ALEMAYEHU TEKLEMARIAM HAYE, Effects of intervention on psychosocial functioning of hearing and hard of hearing children in selected primary schools of Addis Ababa, Ethiopia. 195 p. Executive summary 4 p. 2010.
- 393 KASKIHARJU, EIJA, Koteja ja kodinomaisuutta. Tutkimus vanhenemisen paikoista valtiopäiväpuheissa 1950 - 2005. - Homes and homelikeness. A study on places for ageing in parliamentary speeches from 1950 to 2005. 244 p. Summary 5 p. 2010.
- 394 MAHLAKAARTO, SALME, Subjektiksi työssä - Identiteettiä rakentamassa voimaantumisen kehitysohjelmassa. - Becoming a subject at work - Constructing identity within a program of empowerment. 95 p. (198 p.) Yhteenveto 1 p. 2010.
- 395 TAPIO, TARJA, "Meillä on kaikilla samanlaiset tarinat". Tarinankerrontatutkimus tornionlaaksolaisuudesta vanhimpien aapulaisten arjessa ja tulevaisuudessa. - "We all have the same stories". A storytelling case study of Torne Valley -ness in the everyday life and future of elderly Aapua residents. 261 p. Summary 6 p. 2010.
- 396 RAUTIAINEN, EIJA-LIISA, Co-construction and collaboration in couple therapy for depression. - Yhteistoiminnallisuus masennuksen pariterapiassa. 56 p. (122 p.) Yhteenveto 3 p. 2010.
- 397 AALTONEN, TERHI, "Taiteilija ei vanhene". Haastattelututkimus kuvataiteilijoiden ikääntymiskokemuksista taidemaailmassa. - "An artist doesn't get old". An interview-based study of painters' experiences of ageing in the world. 216 p. Summary 5 p. 2010.
- 398 SAVOLAINEN, KAISA, Education as a means to world peace: The case of the 1974 UNESCO recommendation. - Kasvatus maailmanrauhan välineenä: Tapaustutkimus UNESCON 1974 hyväksymästä suosituksesta. 262 p. Yhteenveto 12 p. 2010.
- 399 HEMMINKI, ARJA, Kertomuksia avioerosta ja parisuhteen päättymisestä. Suomalainen eropuhe pohjalaisten kirjoituksissa ja naistenlehdissä. - Narratives on divorce and ending of a relationship. 158 p. Summary 2 p. 2010.
- 400 SAINI, NINA, On the rocky road of reading: Effects of computer-assisted intervention for at-risk children. - Lukemaan oppimisen kivisellä tiellä - Verkkopohjaisen Ekapeli - ohjelman kuntouttavat vaikutukset riskilasten lukemaan oppimisessä. 95 p. (208 p.) Yhteenveto 5 p. 2010.
- 401 VILJARANTA, JAANA, The development and role of task motivation and task values during different phases of the school career. - Oppiainekohtaisen koulumotivaation kehitys ja rooli koulutaipaleen eri vaiheissa. 53 p. (115 p.) Yhteenveto 1 p. 2010.
- 402 OINAS, TOMI, Sukupuolten välinen kotityönjako kahden ansaitsijan perheissä. - Domestic division of labour in dual-earner households. 188 p. 2010.
- 403 MAMMON, REET, Kolmen etnisen ryhmän kotoutumisprosessi Suomessa. - The integration process of three ethnic groups in Finland. 142 p. Summary 5 p. 2010.
- 404 KETONEN, RITVA, Dysleksiariski oppimisen haasteena. Fonologisen tietoisuuden interventio ja lukemaan oppiminen. - Risk for dyslexia as a challenge of learning. Phonological intervention and learning to read. 139 p. Summary 3 p. 2010.

- 405 LAHTERO, TAPIO, Yhtenäiskoulun johtamis-kulttuuri. Symbolis-tulkinnallinen näkökulma. - Leadership culture in unified comprehensive school, symbolic-interpretative approach. 238 p. Summary 2 p. 2011.
- 406 NOTKO, MARIANNE, Väki-valta, vallankäyttö ja vahingoittuminen naisten perhesuhteissa. - Violence, power using and being hurt in women's family relations. 254 p. Summary 5 p. 2011.
- 407 PULKKINEN, SEPPÖ, Valmentajataustan merkitys rehtorin työssä. - The significance of coaching background in principal's work. 211 p. Summary 7 p. 2011.
- 408 SÖDOR, UUVE, Community resilience and wellbeing in northwest Russian forestry settlements. 195 p. Summary 2 p. 2011.
- 409 HYVÖNEN, KATRIINA, Personal work goals put into context: Associations with work environment and occupational well-being. - Henkilökohtaisten työtavoitteiden puitteet: yhteydet työoloihin ja työhyvinvointiin 82 p. (133 p.) Yhteenveto 3 p. 2011.
- 410 RUOHOTIE-LYHTY, MARIA, Opettajuuden alkutai-val. Vastavalmistuneen vieraan kielen opettajan toimijuus ja ammatillinen kehittyminen. - First steps on the path of teacherhood. Newly qualified foreign language teachers' agency and professional development. 98 p. (190 p.) Summary 2 p. 2011.
- 411 HALONEN, KATRI, Kulttuurituottajat taiteen ja talouden risteyskohdassa. - Cultural intermediaries at the junction between art and business. 101 p. (175 p.) Summary 6 p. 2011.
- 412 MIKOLA, MARJATTA, Pedagogista rajankäyntiä koulussa. Inklusioreitit ja yhdessä oppimisen edellytykset. - Defining pedagogical boundaries at school - the routes to inclusion and conditions for collaborative learning. 304 p. Summary 8 p. 2011.
- 413 SOANJÄRVI, KATARIINA, Mitä on ammatillinen nuorisotyö? Nuorisotyön villiä kenttää kesyttämässä. - What is professional youth work? Taming of wild youth work sector. 152 p. Summary 3 p. 2011.
- 414 LEHTO-SALO, PIRKKO, Koulukotisijoitus - nuoren toinen mahdollisuus? Mielenterveyden häiriöiden, oppimisvaikeuksien ja perheongelmien kirjo kehittämishaasteena. - The placement on a reform school - The second change for an adolescent? Psychiatric disorders, learning disabilities and problems in the family as a challenge of treatment. 74 p. (125 p.) 2011.
- 415 MÄGI, KATRIN, Achievement goals, achievement behaviours, and skill development in the school and home context: Their antecedents and correlates. 54 p. (134 p.) Yhteenveto 3 p. 2011.
- 416 HEINONEN, VEIKKO U.J., Suomalaisen turvallisuuspolitiikan tila. Suomalaisen 2000-luvun alun turvallisuuspoliittisen debatin käsiteanalyttinen tarkastelu. - The state of Finnish security policy. A conceptual analysis of the Finnish debate on security policy in the early 2000s. 266 p. Yhteenveto 1 p. 2011.